

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSÎRİ

Prof. Dr. Hamdi Döndüren

4

 ERKAM
YAYINLARI

4. CİLT SÛRELER:

7. A'râf Sûresi.....	17
8. Enfâl Sûresi	175
9. Tevbe Sûresi.....	275
10. Yûnus Sûresi	453
11. Hûd Sûresi	563

©Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.**'ne aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

Ahkâmu'l-Kur'ân

Kur'ân-ı Kerîm ve Fıkhî Tefsiri

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

Erkam Yayın No : 739

Yayın Yönetmeni : Salih Zeki Meriç

Kapak : Altınolukgrafik / Muzaffer Çalışkan

İç Tasarım : Altınolukgrafik / Halil Ermiş

ISBN No : 978-605-302-868-0

Yayın ve Matbaa Sertifika No : 19891

Baskı - Cilt : Erkam Yayın ve San. Tic. A.Ş.

İkitelli Organize San. Bölğ. Mah.

Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım

No: 60/3 Başakşehir / İstanbul

Tel : (0212) 671 07 00

Faks : (0212) 671 07 48

İlk Baskı Tarihi : İstanbul / 2020

ERKAM
YAYINLARI

GENÇ
Kitaplığı

İD
Kitapları

Şebnem
Kitapları

ÖRNEK
Kitapları

ÖZEL ÇOCUK
Kitapları

BİZİM BAHÇE
KITAPLARI

BAHÇEVAN
KITAPLARI

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C

Başakşehir / İstanbul Tel: (0212) 671 07 00 - Faks: (0212) 671 07 48

www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSİRİ

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

4. Cilt

7. A'RÂF SÛRESİ / 17

❖ BÂB 8 ❖

HZ. NÛH VE KAVMÎ, KAVMİN SUDA BOĞULMASI, NÛH VE GEMİDE OLANLARIN KURTULMASI	17
NÛH ﷺ VE KAVMÎ	18

❖ BÂB 9 ❖

HÛD VE ÂD KAVMÎ, ÂD KAVMÎ'NİN HELÂK OLMASI	30
--	----

❖ BÂB 10 ❖

SÂLİH VE SEMÛD KAVMÎ, MÛCİZE DEVE, LÛT KAVMÎ, KAVMİN HELÂKİ	37
--	----

❖ BÂB 11 ❖

ŞUAYB VE MEDYEN HALKI, KAVMİN HELÂKİ	47
TİCARET AHLÂKİ	49

❖ BÂB 12 ❖

DARLIK VE BOLLUKLA İMTİHAN, İNKÂRCI TOPLUMUN GÜVENDE OLMAMASI	56
--	----

❖ BÂB 13 ❖

YENİ NESİLLERDE İMTİHAN SÜRECİ, MÛSÂ, FİRAVUN VE KAVMÎ, ASÂ VE BEYAZ EL MÛCİZESİ	62
---	----

İSRÂİLOĞULLARI.....	66
MÛCİZE.....	67
❖ BÂB 14 ❖	
HZ. MÛSÂ, FİRAVUN VE SİHİRBAZLAR.....	69
❖ BÂB 15 ❖	
FİRAVUN'UN ERKEK ÇOCUKLARI ÖLDÜRTMESİ, MÛSÂ'NIN SABIR TAVSİYESİ.....	78
❖ BÂB 16 ❖	
FİRAVUN KAVMİ'NİN DENİZDE BOĞULMASI, İSRÂİLOĞULLARI'NIN SELÂMETE ÇIKMANIN DEĞERİNİ BİLMEMESİ.....	82
UĞUR - UĞURSUZLUK.....	85
❖ BÂB 17 ❖	
SÎNÂ DAĞINDA 40 GECE, MÛSÂ'YA TEVRAT LEVHÂLARININ VERİLMESİ.....	93
ALLÂH'I GÖRMEK.....	95
❖ BÂB 18 ❖	
HÂRÛN VE BUZAĞI HEYKELİ, MÛSÂ'NIN TEPKİSİ.....	101
❖ BÂB 19 ❖	
YETMİŞ KİŞİYLE YENİDEN SÎNÂ DAĞINA ÇIKIŞ, MÛSÂ'NIN YAPTIĞI DUÂLAR, TEVRAT VE İNCİL'DE SON PEYGAMBER.....	107
ÜMMÎ.....	113
❖ BÂB 20 ❖	
HZ. MUHAMMED'İN BÜTÜN İNSANLARA GÖNDERİLMESİ, HZ. MÛSÂ'NIN MÛCİZELERİ, İSRÂİLOĞULLARI'NDA 12 KABİLE, KUDÛS'E İLK GİRİŞ.....	118

﴿ BÂB 21 ﴾

ALLÂH'IN HIŞMINA UĞRAMA, KİTABA SARILIP NAMAZ KILANLARIN KURTULMASI	125
--	-----

﴿ BÂB 22 ﴾

RUHLARIN YARATILIP İLK SORGUSU, DÜNYA HIRSININ SONU, ALLÂH'A EN GÜZEL İSMİYLE DUÂ ETMEK	135
İNSANIN YARATILIŞI VE ÜREMESİ	138
POZİTİF BİLİME GÖRE İNSANIN OLUŞUMU	140

﴿ BÂB 23 ﴾

İSTİDRÂC, TABİAT OLAYLARINDAN İBRET ALMAK, GAYB BİLGİSİ	150
İSTİDRAC	151
KİYÂMETİN KOPMASI	155

﴿ BÂB 24 ﴾

ÂDEM İLE HAVVA'NIN YARATILMASI, ŞİRKE DÜŞME, ALLÂH'A SİĞİNMA, KUR'ÂN OKUNUNCA DİNLEMEK, DUÂ, TESBİH VE SECDE	159
KUR'ÂN OKUMANIN FAZÎLETİ	172
TİLÂVET SECDESİ	174

8. ENFÂL SÛRESİ / 175

﴿ BÂB 1 ﴾

GANÎMETLER, İMANDA İHLÂS, KUREYŞ KERVANI, BEDİR SAVAŞI	177
GANÎMET	179
FEY' GANÎMETİ	181
Ganîmetlerin Taksimi	183
BEDİR SAVAŞI	190

❖ BÂB 2 ❖

BEDİR SAVAŞI, DÜŞMANA DİRENMEK, UYARMAK.....	194
SAVAŞTAN KAÇMAK.....	198

❖ BÂB 3 ❖

ALLÂH'A VE PEYGAMBERİNE İTAAT, ALLÂH'IN MÜ'MİNİN KALBİNE BAKMASI, FİTNE, MAL VE ÇOCUKLARLA İMTİHAN.....	202
---	-----

❖ BÂB 4 ❖

HAK VE BÂTIL, KUR'ÂN'IN BENZERİNİ YAZMAK, KÂBE ZİYÂRETİNİ ENGELLEMEK, DUÂDA ISLIK VE ALKIŞ UYGULAMASI.....	213
--	-----

❖ BÂB 5 ❖

GEÇMİŞ GÜNAHLARIN BAĞIŞLANMASI, HAK YOLDA MÜCÂHEDE SÜRECİ, GANÎMET TAKSİMİ, SAVAŞTA DÜŞMANIN AZ GÖSTERİLMESİ.....	223
SAVAŞ GANÎMETLERİ.....	229

❖ BÂB 6 ❖

DÜŞMAN KARŞISINDA DİRENMEK, ALLAH VE RASÛLÜ'NE İTAAT ETMEK, ÇEKİŞME, GÖSTERİŞ VE BÖBÜRLENMEDEN UZAK DURMAK.....	236
---	-----

❖ BÂB 7 ❖

MÜNÂFIKLAR, TOPLUMSAL DEĞİŞİM, KÂFİRLERİN ALLAH KATINDAKİ KONUMU, HÂİNLİK EDENLERE KARŞI DAVRANIŞ.....	243
--	-----

❖ BÂB 8 ❖

DÜŞMANA KARŞI HAZIRLIKLIL OLMAK, BARIŞA BARIŞLA KARŞILIK, ALLÂH'A GÜVENMEK.....	252
--	-----

﴿ BÂB 9 ﴾

BİR MÜSLÜMANIN ON DÜŞMANA,	
DAHA SONRA İKİ DÜŞMANA DENK SAYILMASI,	
FİDYE VE GANÎMET	258
İÇTİHAT	263

﴿ BÂB 10 ﴾

BEDİR ESİRLERİ, ENSÂR'LA MUHACİRLER ARASINDA	
MİRASÇILIK, MİRASTA NESEP HISIMLIĞI	265
MİRASÇI OLMANIN SEBEPLERİ	273

9. TEVBE SÛRESİ / 275

﴿ BÂB 1 ﴾

MÜŞRİKLERE SON UYARI, DÖRT AY SÜRE TANIMA,	
EMAN DİLEYENE ÖZEL STATÜ	277
EMAN VERMEK	285
Eman Verecek Kimsede Bulunması Gereken Şartlar	286
<i>a) Müslüman olmak</i>	286
<i>b) Akıllı olmak</i>	286
<i>c) Ergenlik çağına gelmiş bulunmak</i>	286

﴿ BÂB 2 ﴾

ANTLAŞMALI TOPLUMLAR, HIYANET EDEN İNKÂRCILAR,	
KALBİNDE EĞRİLİK OLANLAR	289

﴿ BÂB 3 ﴾

MESCİTLERİN İMÂRİ, HİCRET VE CİHAD, EHL-İ KÜFÜRDEN OLAN	
VELÎLER, ALLAH VE PEYGAMBER SEVGİSİ	297
MESCİD İMÂRİ	299
VELÎDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER	305
ALLAH VE PEYGAMBER SEVGİSİ	307

❖ BÂB 4 ❖

ÇOKLUKLA ÖVÜNMEK, ALLÂH'IN YARDIMI,	
MÜŞRİKLER VE MESCİD-İ HARAM,	
EHL-İ KİTAPLA SAVAŞ	310
HUNEYN SAVAŞI.....	311
MÜŞRİKLERE MESCİD-İ HARAM YASAĞI.....	316
CİZYE.....	318
Cizyenin Konulması İki Türlü Olabilir.....	319

❖ BÂB 5 ❖

YAHUDİ VE HRİSTİYANLARIN ŞİRKE DÜŞMESİ,	
İSLÂM'IN ÜSTÜNLÜĞÜ, EHL-İ KİTAP DİN ADAMLARI,	
KAMERİ VE HARAM AYLAR	320
EHL-İ KİTABIN PEYGAMBERLERİNİ İLÂHLAŞTIRMASI.....	322
RUHBANLIK.....	325

❖ BÂB 6 ❖

TEBÜK SEFERİ, MÜNÂFIKLAR,	
ALLÂH'IN PEYGAMBERİNE YARDIMI	338
TEBÜK SEFERİ.....	339
Tebük Dönüşü Hz. Peygamber'e Suikast Girişimleri.....	342
HZ. EBÛBEKİR.....	345

❖ BÂB 7 ❖

TEBÜK SEFERİNDE İZİNLİ OLANLAR VE MÜNÂFIKLAR	350
---	-----

❖ BÂB 8 ❖

ZEKÂTIN VERİLECEĞİ SEKİZ SINIF,	
MÜNÂFIKLARIN HZ. PEYGAMBER'İ ÜZMESİ	363
ZEKÂT VE SADAKA.....	364
Sadakada Üç Unsur Önemlidir.....	365

Zekâtın Farz Olması İçin Gerekli Şartlar	366
Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Zekâtın Verileceği Sekiz Sınıf	368

❖ BÂB 9 ❖

MÜNÂFIK ERKEK VE KADINLAR,	
MÜ'MİN ERKEK VE KADINLAR VE ÂHİRETTEKİ ÂKİBETLERİ	377
MÜ'MİNLERİN ÖZELLİKLERİ	382

❖ BÂB 10 ❖

KÂFİR VE MÜNÂFIKLARA KARŞI DAVRANIŞ,	
CİMRİLİK, İYİLİK YAPANLARLA ALAY ETMEK	384

❖ BÂB 11 ❖

TEBÜK SEFERİNDEN GERİ KALANLAR	394
CENÂZE NAMAZI	397

❖ BÂB 12 ❖

SAVAŞA ÖZÜRSÜZ KATILMAMAK,	
SAVAŞ ÖZRÜ SAYILAN DURUMLAR, BEDEVİLER	402

❖ BÂB 13 ❖

ENSÂR, MUHÂCİR VE ONLARA TÂBÎ OLANLAR, MÜNÂFIKLAR,	
TEBÜK'TEN GERİ KALANLAR, ZEKÂT,	
DIRAR VE KUBÂ MESCİTLERİ	411
ZEKÂT UYGULAMASI İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME	417
1) Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanması	417
2) Ticaret Mallarının Zekâtı	418
3) Zekâta Tâbî Malların Üzerinden Bir Yıl Geçmesi	419
4) Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanmasında Başlangıç İçin	
Belli Bir Süre Konulması	420
5) Sanayi Kuruluşlarının Zekâtı	420
6) Zekâtın Şirket Yönetimi Tarafından Ödenmesi	420
7) Devletin Zekâtın Dışında Örfî Vergi Koyması	420

8) Hisse Senetlerinin Zekâtı.....	421
9) Parası Ödenip, Henüz Teslim Alınmayan Malların Zekâtı	421
10) Malezya'da Devlet Eliyle Yapılan Zekât Uygulama Örneği	421
DIRAR MESCİDİ.....	424
TAKVÂ MESCİDİ	426

❖ BÂB 14 ❖

MAL VE CANIN KARŞILIĞININ CENNET OLMASI, EHL-İ KÜFÜR LEHİNE DUÂ, İBRAHİM'İN BABASI İÇİN DUÂSI, TEBÜK'TEN GERİ KALAN ÜÇ KİŞİ.....	428
TEBÜK'TE ÜÇ KİŞİ İÇİN ÖZEL AF.....	439

❖ BÂB 15 ❖

ALLAH'TAN KORKMAK VE SÂDIKLARLA BERABER OLMAK, PEYGAMBER'İ DESTEKLEMEK, SAVAŞTAN MUÂF OLMAK	441
--	------------

❖ BÂB 16 ❖

CAYDIRICI GÜÇ, MÜNÂFIKLARIN KÜFRÜNÜN ARTMASI, PEYGAMBER ﷺ'İN İZZET VE ŞEREFİ, TEVEKKÜL	445
---	------------

10. YÛNUS SÛRESİ / 453

❖ BÂB 1 ❖

KUR'ÂN'DA HİKMET, BİR BEŞERE İNDİRİLMESİ, ALTI GÜNDE YARATMAK, KÂFİRLERE AZAP UYARISI, MÛ'MİNLERE CENNET MÛJDESİ.....	455
GÜNEŞİN YAPISI.....	461
Güneşin İki Çeşit Dönme Hareketi Vardır	462
AYLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ.....	462
Göktaş (Meteor).....	463
Ayın Hareketleri	466
Med - Cezir	467
Ayda Su Var mı?	467

﴿ BÂB 2 ﴾

HAYIR VE ŞER, MUSÎBETTEN İBRET ALMAK, İNANMAYAN TOPLUMLARIN SONU, KUR'ÂN'IN DEĞİŞTİRİLEMESİ, YARARSIZ ŞEYLERE TAPMAK, TEK ÜMMET MESELESİ.....	471
ÜMMET	479

﴿ BÂB 3 ﴾

DARLIKTA DUÂ, BOLLUKTA REHÂVET, İYİLİK VE KÖTÜLÜĞÜN SONU, KIYÂMET GÜNÜ VE SAHTE İLÂHLAR.....	482
İSTİDRÂC.....	485

﴿ BÂB 4 ﴾

ALLÂH'IN GÜCÜ, PUTLARIN ACIZI, KUR'ÂN'IN BENZERİNİN GETİRİLEMESİ.....	494
--	-----

﴿ BÂB 5 ﴾

DİNDE ZORLAMA OLMAMASI, SAPKINLARIN ZİYÂNI, PEYGAMBER'İN GÜCÜNÜN SINIRLI OLMASI.....	504
---	-----

﴿ BÂB 6 ﴾

ÂHİRETİN DEHŞETİ, ALLÂH'IN GÜCÜ, ŞİFÂ, HİDÂYET, RAHMET, HELÂL VE HARAM KILMA YETKİSİ.....	514
KUR'ÂN'IN DÖRT NİTELİĞİ.....	517

﴿ BÂB 7 ﴾

HİÇBİR ŞEYİN ALLAH'TAN GİZLİ KALMAYACAĞI, ALLAH DOSTLARINA KORKU VE KEDER OLMADIĞI, GÖKTE VE YERDEKİ HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLDUĞU.....	521
KERÂMET	524

﴿ BÂB 8 ﴾

NÛH VE KAVMİ, MÛSÂ İLE HÂRÛN, FİRAVUN VE SİHİRBAZLAR.....	532
--	-----

﴿ BÂB 9 ﴾

MÛSÂ'YA İLK İNANANLAR, MÛSÂ'NIN BEDDUÂSİ, FİRAVUN VE ORDUSUNUN DENİZDE BOĞULMASI.....	540
ÜMİTSİZLİK (YEİS) HÂLİNDE İMÂN ETMEK.....	546

﴿ BÂB 10 ﴾

İSRÂİLOĞULLARI'NA VERİLEN NİMETLER, İMANDA ALLÂH'IN DİLEMESİ, YUNUS'UN KAVMİNİN İMÂNI, İNANMAYAN TOPLUMLARIN HELÂKİ.....	551
---	-----

﴿ BÂB 11 ﴾

HANİF DİNİ, İYİLİK VE KÖTÜLÜĞÜN ENGELLENEMEMESİ.....	558
--	-----

11. HÛD SÛRESİ / 563

﴿ BÂB 1 ﴾

KUR'ÂN ÂYETLERİNİN SAĞLAM VE AÇIKLANMIŞ OLMASI, ONA UYANLARIN KURTULMASI, ALLÂH'IN İLMİ, RIZIK, İMTİHAN.....	565
KUR'ÂN-I KERÎM'İN İÇİNE ALDIĞI HÜKÜMLER.....	567
ARŞ.....	576

﴿ BÂB 2 ﴾

İYİLİK VE KÖTÜLÜK, SABIR, UYARI VE TEBLİĞ, KUR'ÂN'IN BENZERİNİN YAZILAMAMASI, ALLAH'TAN DÜNYALIK İSTEMEK, SÂLİH AMEL.....	579
---	-----

﴿ BÂB 3 ﴾

NÛH PEYGAMBER VE KAVMÎ.....	593
-----------------------------	-----

﴿ BÂB 4 ﴾

NÛH'UN GEMİSİ, GEMİYE ALINANLAR, CUDİ DAĞINA İNİŞ.....	602
TENNUR.....	607

﴿ BÂB 5 ﴾

HÛD VE ÂD KAVMÎ, ÂD KAVMİNİN HELÂKÎ.....	614
YAĞMUR DUÂSİ VE NAMAZI.....	617
ÂD KAVMÎ VE HÛD PEYGAMBER.....	618

﴿ BÂB 6 ﴾

SEMÛD VE SÂLİH ﷺ, MÛCİZE DEVE, SEMÛD KAVMİNİN HELÂKÎ.....	625
SEMÛD KAVMÎ VE SÂLİH ﷺ.....	627

﴿ BÂB 7 ﴾

İBRAHİM, İSHAK, YÂKUB VE LÛT KAVMÎ.....	633
HZ. İBRAHİM'DE İLÂHÎ ÖVGÜYE LÂYIK ÜÇ ÖZELLİK.....	640

﴿ BÂB 8 ﴾

ŞUAYB VE MEDYEN HALKI, MEDYEN HALKININ HELÂKÎ.....	645
MEDYEN VE ŞUAYB ﷺ.....	648
ALİŞVERİŞTE ÖLÇÜ VE TARTIYI TAM YAPMAK.....	650

﴿ BÂB 9 ﴾

MÛSÂ VE FİRAVUN, HELÂK OLAYLARINDAN İBRET ALMAK.....	658
AZÂBIN SINIRLI OLUŞU.....	664

❖ BÂB 10 ❖

TEVRAT HAKKINDA GÖRÜŞ AYRILIĞI, DOĞRULUK, NAMAZIN FAYDASI, SABIR, HELÂKİ HAK ETME, TEK ÜMMET, GERÇEK BİLGİ, KISSA, TEVEKKÜL.....	667
--	-----

﴿ BÂB 8 ﴾

**HZ. NÛH VE KAVMÎ, KAVMİN SUDA BOĞULMASI,
NÛH VE GEMİDE OLANLARIN KURTULMASI**

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَانجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَاعْرِفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

59- Andolsun ki Biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim, Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Doğrusu ben başınıza gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum!"

60- Kavminden ileri gelenler dediler ki: "Doğrusu biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz!"

61- Nûh dedi: "Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim."

62- "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor, size öğüt veriyor ve sizin bilmediğiniz şeyleri Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum."

63- “Yoksa Allâh’ın azâbını hatırlatarak sizi uyarmak ve günahlardan sakınmanızı ve böylece Allâh’ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?”

64- Kavmi onu yalanladı. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.

59. âyette, Nûh peygamberin kavmini Allâh’a kulluk etmeye çağır-
dığı ve başlarına gelebilecek felâket konusunda onları uyardığı belirtilir.
Bundan sonraki 64. âyete kadar olan âyetlerde, Nûh ﷺ’in kavmini tev-
hid dinine çağırması, onlarla olan konuşmaları, kavminin isyanı ve sonun-
da, Hz. Nûh’un hazırladığı gemiye binen canlılar dışında, bir helâkin ger-
çekleştiği anlatılır.

NÛH ﷺ VE KAVMİ

Allah Teâlâ’ya ibadeti terk edip, tapınmak için kendilerine putlar edi-
nen ve böylece yeryüzünde ilk defa fesada uğrayan bir kavmi tevhid inan-
cına döndürmek için gönderilen bir peygamberdir. Büyük peygamberler-
den (Ülû’l-Azm) ilki olan Hz. Nûh’un, kavmine tek Allah inancını tebliğ için
verdiği mücâdele, Kur’ân-ı Kerîm’de uzunca anlatılır. Adı, kırk üç ayrı yer-
de zikredilen Nûh ﷺ’in kıssası, şu sûrelerde ayrıntılı bir şekilde ele alın-
mıştır: A'râf, Hûd, Mü'minûn, Şuarâ, Kamer ve kendi adıyla adlandırılmış
olan, Nûh sûresi.

Nûh ﷺ, Âdem ﷺ’den yaklaşık olarak bin yıl sonra gönderilmiştir.
Bu zaman zarfında insanlar tevhid üzere olup, Allah Teâlâ’ya şirk koşmak-
tan kaçınırlardı. Abdullah bin Abbâs ؓ’dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:
“Âdem ile Nûh arasında on asır vardır. Bu zaman zarfında insanların hep-
si İslâm üzere yani hak din üzere idiler.”¹ Hadiste zikredilen on asrın dı-
şında Nûh ﷺ gönderilinceye kadar, insanların sapıklık üzere bulundukları
daha başka asırların da olması muhtemeldir.

Ayrıca, İbn-i Abbâs ؓ’in bu hadîsi, tarihçilerin ve Ehl-i kitab’ın zannet-
tikleri gibi, Kâbil ve oğullarının ateşe tapan bir topluluk olarak varlığının söz

1. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut t.y., I, 42.

konusu olmadığını da ortaya koymaktadır. Yani, tevhid inancından ilk sapma, Âdem ﷺ'den en az bin yıl sonra olmuştur.

Allah Teâlâ'ya şirk koşan bu putperest topluluk, birden ortaya çıkmadı. İdrîs ﷺ'dan sonra insanlar, onun şeriatına uyarak ibadet ediyor ve sâlih âlimlerin çizgisinden yürümeye özen gösteriyorlardı. Bir zaman sonra insanların sevip uydukları bu sâlih kimseler ölüp gittiklerinde, kavimleri onları kaybetmekten dolayı büyük üzüntüye kapıldılar. Şeytan, onların bu hassâsiyetlerinden istifâde ederek, sevdikleri bu sâlih kişileri hatırlamak ve böylece onların öğütlerini zihinlerinde canlı tutmak için onlara, bu kişilerin her zaman bulundukları yerlere, onların birer heykelini, anıtını dikmeyi telkin etti. İlk defa put diken bu nesil onları, kesinlikle tapınmak için dikmemiş ve onlara ibadet edip, şirk koşanlardan olmamışlardı. Ancak bunların peşinden gelen nesiller zamanla bu heykellerin birer ilâh olduğuna inanmaya, hayır ve şerrin sahibi olduklarını vehmetmeye başlamışlardı. Böylece yeryüzünde ilk defa, tevhid inancından sapılmış ve insanlar Allah'tan başka ilâhlar edinerek, O'na şirk koşmaya başlamışlardı.

Putları diken bu ilk neslin vebâli oldukça büyüktür. Çünkü onlar, bu putları dikmekle bir sonraki neslin putperest olmasına sebep olan ve Allâh'a şirk koşmayı ilk icâd edenlerdir. Ayrıca onlar, canlı sûretler yapmakla da Allah Teâlâ'nın azâbına müstahak olmuşlardır. Abdullah bin Ömer ؓ'dan rivâyete göre, Nebî ﷺ canlı bir şeye benzer bir sûret yapan kimse için şöyle buyurmuştur:

*“Her kim bir sûret yaparsa, Allah Teâlâ ona Kıyâmet günü, yaptığı sûrete ruh verinceye kadar azap edecektir. O kimse ise asla bunu başaramayacaktır. Kıyâmet günü en şiddetli azap sûret yapanlara olacaktır. Onlara; ‘yarattıklarınızı diriltin bakalım!’ denilecektir.”*²

Nûh kavminin tapındığı putların her birinin, Kur'ân-ı Kerîm'de zikredildiğine göre bir adı vardı: **“Onlar Ved, Suva', Yağûs, Yeûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin! dediler.”**³ âyetinde bunların sayısı beş olarak zikredilir.

Nûh ؑ, kavmine gönderildiği zaman böbürlenme, duyarsızlık ve aşırılıklarına rağmen onlara şefkatle yaklaşarak, kendilerini gelecek can yakıcı azâba karşı korumak istemiştir. Allah Teâlâ, Nûh ؑ'ın, kavmine gönderilişi

2. Buhârî, Libâs, 89, 97.

3. Nûh, 71/23.

hakkında şöyle buyurmuştur: **“Milletine can yakıcı bir azap gelmeden önce onları uyar!” diye Nûh'u kavmine gönderdik.**”⁴

Allâh'ın elçisi Nûh ﷺ'in kavmine yaptığı ilk tebliğle ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin. O'ndan başka ilâhınız yoktur; doğrusu sizin için büyük günün azâbından korkuyorum, dedi.**”⁵

“Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin! Doğrusu ben, hakkınızda can yakıcı bir günün azâbından korkuyorum, dedi.”⁶ “Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Sakınmaz mısınız? dedi.”⁷

“Ey kavmim! Şüphesiz ki ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allâh'a kulluk edin, O'ndan sakının ve bana itaat edin ki, Allah günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Doğrusu Allâh'ın belirttiği süre gelince geri bırakılmaz. Keşke bilseniz!”⁸

Nûh ﷺ'in bu tebliği karşısında onlar, büyükenerek ve şımararak ona çeşitli saldırılarda bulundular. Özellikle Hz. Nûh'un, kavmin “mele” denilen önde gelenleriyle olan konuşmalarından Kur'ân'da şöyle söz edilir:

“Kavminin ileri gelenleri: “Biz senin apaçık sapıklıkta olduğunu görüyoruz, dediler. Nûh ﷺ merhametle onlara: Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur; ancak ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbinin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece merhamete uğramanızı sağlamak için aranızdan bir vasıtayla Rabbinizden size haber gelmesine mi şaşıyorsunuz? dedi.”⁹

Kavmi Hz. Nûh'u inkâr ederken şu iddiâları öne sürüyorlardı: **“Ey Nûh! Biz senin ancak kendimiz gibi bir insan olduğunu görüyoruz.”¹⁰ “Bu, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizden üstün olmak istiyor. Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. İlk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik.”¹¹**

4. Nûh, 71/1.

5. A'râf, 7/59.

6. Hûd, 11/25, 26.

7. Mü'minûn, 23/23.

8. Nûh, 71/2-4.

9. A'râf, 7/61-63.

10. Hûd, 11/27.

11. Mü'minûn, 23/24.

Onu îtibarsızlaştırıp, tebliğini etkisiz kılmak için ilk çevresindeki inananların ayak takımı zayıf kimseler olduğunu öne sürüp şöyle diyorlardı: **“Bizden, sana bizim ayak takımı dışında kimsenin uyduğunu görmüyoruz. Sizin bizden bir üstünlüğünüz de yoktur. Biz sizin bir yalancı olduğunuz kanaatindeyiz.”**¹² **“Bu adamda nedense biraz delilik var. Bir süreye kadar onu gözetleyin.”**¹³ **“Bu putperestlerden önce Nûh kavmi de yalanlayarak; delidir, demişlerdi, yolu kesilmişti.”**¹⁴

Kavmin mele' denen önde gelenleri, zayıf ve yoksul gördükleri mü'minleri yanından uzaklaştırırsa, o zaman belki kendisini dinleyebileceklerini bildirmişlerdi. Ancak Nûh ﷺ onlara kesin bir dille şöyle cevap vermişti: **“Ben inananları kovacak değilim. Ben sadece açıkça bir uyarıcıyım”**¹⁵

Onların alay etmeleri ve Hz. Nûh'un tavrı âyette şöyle belirtilir: **“Kavminin ileri gelenleri (Mele'), yanından her geçtiklerinde onunla alay ediyorlardı. Nûh ise onlara şöyle diyordu: Bizimle alay edin bakalım. Biz de, bizimle alay ettiğiniz gibi sizinle alay edeceğiz!”**¹⁶

Kavmin inkâr ve şirkte ısrar etmesi üzerine Nûh ﷺ son uyarılarını şöyle yapıyor: **“Kardeşleri Nûh, onlara Allâh'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine âittir. Doğrusu hakkınızda büyük günün azâbından korkuyorum.”**¹⁷

Kavmi, inadında direnmiş ve kesin kararını vermişti. Ona; **“İster öğüt ver, ister öğüt verenlerden olma, bizce birdir, dediler.”**¹⁸ Buna rağmen O, çağrısında ısrar edince, müşrikler tamamen sertleşmiş ve onu tehdit ederek artık bu söylediklerini tekrarlamayı terk etmezse kendisini taşılayacaklarını bildirmişlerdi: **“Ey Nûh! Eğer bu işe son vermezsen, şüphesiz taşlanacaklardan olacaksın, dediler.”**¹⁹

Nûh ﷺ, davetini tekrarladıkça onların inadı artıyor, ona ve inananlara eziyetlerini daha da şiddetlendiriyorlardı. Asırlar süren bu yorucu tebliğ

12. Hûd, 11/27.

13. Mü'minûn, 23/25.

14. Kamer, 54/9.

15. Şuarâ, 26/14-15.

16. Hûd, 11/38.

17. Şuarâ, 26/106-110, 135.

18. Şuarâ, 26/136.

19. Şuarâ, 26/116.

faaliyeti, kavminden çok az bir topluluk dışında, kimsenin îmân etmesini sağlayamamıştı: **“Pek az kimse onunla beraber inanmıştı.”**²⁰

Azgınlaşan kavmi, Allah Teâlâ'ya meydan okurcasına Nûh عليه السلام'dan azap istemeye başlar: **“Ey Nûh! “Bizimle cidden tartıştın; hem de çok tartıştın. Doğru sözlülerden isen tehdit ettiğin azâbı başımıza getir, dediler.”**²¹ Nûh عليه السلام, azap yetkisinin Allah Teâlâ'da olduğunu bir kez daha şöyle hatırlattı: **“Ancak Allah dilerse onu başınıza getirir, siz O'nu âciz bırakamazsınız. Allah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz. O, sizin Rabbinizdir. O'na döndürüleceksiniz.”**²²

Nûh عليه السلام, bu zâlim topluluğun îmân etmeyeceğini anlayınca, dokuz asırdan fazla bir süre tahammül ettiği kavminin durumunu Allah Teâlâ'ya havâle etmekten başka çâre bulamadı ve şöyle duâ etti: **“Nûh dedi ki: Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı. Benimle onların arasında sen hüküm ver. Beni ve beraberimdeki inananları kurtar!”**²³ **“Nûh şöyle dedi: Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et!”**²⁴ **“Bunun üzerine Nûh: Ben yenik düştüm, bana yardım et! diyerek Rabbine yalvardı.”**²⁵

Allah Teâlâ da ona, kavmini sularla helâk edeceğini, bunun için bir gemi yapmasını bildirdi. Ayrıca bundan dolayı kavmine acıyıp da, onlar için bağışlama dilememesi gerektiğini de bildirdi: **“Nûh'a: Senin kavminden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır. Onların yapageldiklerine üzülmeye. Gözetimimiz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap. Haksızlık yapanlar için Bana başvurma. Çünkü onlar suda boğulacaklardır! diye Allah tarafından vahyolundu.”**²⁶

Geminin yapım aşaması âyetlerde şöyle zikredilir: **“Nûh gemiyi yaparken kavminin inkârcı ileri gelenleri yanına uğradıkça onunla alay ederlerdi. O da; bizimle alay ediyorsunuz ama, alay ettiğiniz gibi bizde sizinle alay edeceğiz. Rezil edecek olan azâbın kime geleceğini ve kime sürekli azâbın ineceğini göreceksiniz! dedi”**²⁷

20. Hûd, 11/40.

21. Hûd, 11/32.

22. Hûd, 11/33-34.

23. Şuarâ, 26/117-118.

24. Mû'minûn, 23/26.

25. Kamer, 54/10.

26. Hûd, 11/36-37.

27. Hûd, 11/36-39.

Taberî, Nûh ﷺ'in, kavmini İslâm'a davet edişi, gemiyi yapmaya başlaması ve kavminin onunla alay edişi hakkında, Âişe ؓ'dan gelen rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ Nûh ﷺ ve gemisi hakkında şöyle buyurmuştur: "Nûh, kavminin arasında dokuz yüz elli yıl kalmıştı. Bu zaman zarfında onları hakka davet etti. Son zamanlarına doğru bir ağaç dikti. Ağaç her taraftan çok büyüdü. Sonra onu kesip gemi yapmaya başladı. Onun yanından geçerlerken, ona ne yaptığını soruyorlar ve onunla dalga geçerek şöyle diyorlardı: "Onu yap; karada gemi yapıyorsun; bakalım nasıl yüzdürecek sin? Nûh ﷺ da onlara; yakında bileceksiniz! diyordu."²⁸

Nûh ﷺ, gemiyi inşâ ederken, tahtaları birbirine mihlar kullanarak çakmıştı: **"Onu, tahtadan yapılmış, mihla çakılmış bir gemiye bindirdik."**²⁹

Nûh ﷺ'in adını taşıyan ve onun kıssasının anlatıldığı sûrede bu durum şöyle anlatılır: **"Nûh dedi ki: "Rabbim! Doğrusu ben, kavmimi gece gündüz çağırdım. Fakat benim çağırمام, sadece benden uzaklıklarını artırdı. Doğrusu ben senin onları bağışlaman için kendilerini her çağırışında parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüklendiler. Sonra, doğrusu ben onları açıkça çağırdım. Sonra onlara açıktan açığa, gizli-den gizliye de söyledim. Dedim ki: "Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu O, çok bağışlayandır."**³⁰

"Nûh, "Rabbim! Doğrusu bunlar bana baş kaldırdılar ve malı, çocuğu Kendisine sadece zarar getiren kimseye uydular. Birbirinden büyük hilelere başvurdular." dedi. İnsanlara; "sakın tanrılarınızı bırakmayın; Ved, Suva', Yağûs, Yeûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin." dediler. Böylece bir çoğunu saptırdılar. Rabbim! Sen bu zâlimlerin sadece şaşkınlığını artır."³¹

Nûh dedi ki; **"Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma. Doğrusu Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler."**³²

Allah Teâlâ, bu kavme helâki genel kıldığı gibi, Nûh ﷺ da bunun genel olmasını istemişti. Çünkü asırlar süren daveti sonucunda anlamıştı ki;

28. Taberî, Tarihul-Rusul vel-Mulûk, Beyrut 1967, I, 180.

29. Kamer, 54/13.

30. Nûh, 71/5-10.

31. Nûh, 71/21-24.

32. Nûh, 71/26-27.

bunlardan kalan nesil, yine onlar gibi inkârcılar olacaktı. İbn-i İshak şöyle demiştir: **“Bir sonraki asır geldiğinde o nesil, bir öncekinden daha kötü oluyordu. Sonra gelen nesiller; “Bu adam babalarımızla, dedelerimizle birlikte yaşamıştı ve onun hiçbir sözünü kabul etmemişlerdi. Bu deliden başka biri değildir.” diyorlardı.”**³³

Gemi tamamlanıp tandırdan su kaynamaya başlayınca Allah Teâlâ, ona her cins canlıdan birer çifti ve kendisine inananları gemiye bindirmesini vah-yetti: Âyette şöyle buyrulur: **“Emrimiz gelip, tandırdan sular kaynamaya başlayınca; her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan aileni ve inananları gemiye bindir.” dedik. Zaten pek az kimse onunla birlikte îmân etmişti.”**³⁴

Nûh ﷺ ile, ailesinden Ham, Sam, Yâfes adlarındaki üç oğlu da gemiye binmişti. Ancak dördüncü oğlu Kenan (Yam), ona îmân etmediği için gemiye binmemişti. Sular her yeri kaplamaya ve gemi yüzmeye başlayınca Nûh ﷺ oğluna: **“Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel; kâfirlerle birlik olma!” diye seslendi. Oğlu; “Dağa sığınırım, beni sudan kurtarır.” deyince, Nûh: Bugün Allâh’ın buyruğundan, O’nun acıdıkları dışında kurtulacak yoktur.” dedi. Aralarına dalga girdi. Oğlu da boğulanlara karıştı.”**³⁵ Onunla beraber olanların sayısı hakkında yedi kişi ile seksen kişi arasında değişen rivâyetler vardır.³⁶

Nûh ﷺ, muhtemelen, oğlunun küfredenlerden olduğunu bilmediği için, Allah Teâlâ’ya; “Rabbim! oğlum benim ailemdendi. Doğrusu senin vaadin haktır. Sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.” diye seslenerek, oğlunun başına gelenlerin hikmetini öğrenmek istemişti. Allah Teâlâ, bir peygamber dahi olsa, kan bağıının hiçbir şey ifâde etmediğini, insanların birbirinden olmalarının tek ölçüsünün akîde olduğunu; “Ey Nûh! O senin ailenden değildir. Çünkü o, çok kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi benden istemel!” âyetiyle Nûh ﷺ’a bildirerek, ortaya koymuştur.

Tûfân, yeryüzünde, gemidekilerin dışında hiç kimsenin sağ kalmasının mümkün olmadığı bir şekilde bütün dünyayı sular altında bırakmıştı. Gök, kapılarını açarak sularını boşaltmış; Yer, her tarafından sular fışkırtmaya başlamıştı: **“Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık.**

33. Taberî, age, I, 182.

34. Hûd, 11/40.

35. Hûd, 11/42-43.

36. Taberî, age, I, 187-189.

Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti.”³⁷

Allah Teâlâ, Nûh'un kavmi helâk olduktan sonra, Tûfânı sona erdirmiş ve inananların bulunduğu gemiyi selâmetle Cudi dağı üzerine oturtmuştu. Bu son durum âyette şöyle belirtilir: **“Yere: Suyunu çek! Göğe: Ey gök sen de suyunu tut! denildi. Su çekildi, iş de bitti. Gemi Cudi'ye oturdu. Haksızlık yapan kavim, Allâh'ın rahmetinden uzak olsun!, denildi.”³⁸**

Bir hadîse göre Tûfân altı ay sürmüştür. Recebin ilk günlerinde başlayan Tûfân, Muharrem'in 10. gününde son bulmuş ve gemi Cudi Dağı'nın üzerine oturmuştu. Nûh عليه السلام, şükür için, herkese oruç tutmasını emretmişti.³⁹ Bugün, aşûre günü olarak o zamandan günümüze dek hâtırasını sürdürmüştür.

Gemiden iniş âyette şöyle belirtilir: **“Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olan topluluklara Bizden bir selâmet ve bereketle gemiden in.”⁴⁰**

Muhammed Hamidullah geminin oturduğu Cudi dağı'nın, ortadoğuda en yüksek dağ olan Ağrı dağı olduğunu, Tevrat'ta da Ararat adıyla bu dağın kastedildiğini ileri sürer.

Geminin kalıntıları muhtemelen bu dağın üzerinde hâlâ bulunuyor olmalıdır. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de, insanlara ibret olsun diye onu, bulunduğu yerde bıraktığını zikretmektedir: **“Andolsun ki Biz, o gemiyi bir ibret olarak bıraktık; öğüt alan yok mudur?”⁴¹**

Nûh عليه السلام ile birlikte tûfândan kurtulanelardan, Nûh عليه السلام, oğulları ve îmân edenler dışında kalanlar, yok olup gitmişler ve sonraki nesiller Sam, Ham ve Yâfes'ten türemişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ancak onun soyunu sürekli kıldık.”⁴²** Rasûlullah ﷺ bu âyeti okuduğu zaman, sürekli kılınanlardan kastın, Ham, Sam ve Yâfes olduğunu söylemiştir.⁴³

Tarihçiler; Sam'ı, Arapların ve Fars'ların atası; Ham'ı, Zenciler ve Habeşlilerin atası ve Yâfes'i de Türkler, uzak doğu milletleri, Berberîler, Çinliler ve Mâverâünnehir kavimlerinin atası olarak kabul etmektedirler.⁴⁴

37. Kamer, 54/11-12.

38. Hûd, 11/44.

39. Taberî, age, I, 190.

40. Hûd, 11/48.

41. Kamer, 54/15.

42. Sâffât, 37/77.

43. Taberî, age, I, 192.

44. İbnul-Esir, el-Kâmü fi't-Tarih, Beyrut 1979, I, 78.

Nûh (عليه السلام)'ın tûfâna kadar dokuz yüz elli beş yıl yaşadığı kesindir: **“Şüphesiz ki Biz Nûh'u kavmine Peygamber olarak gönderdik. Aralarında elli yıl hariç bin yıl kaldı.”**⁴⁵ Ancak, tûfândan sonra ne kadar yaşadığı hakkında bir bilgi yoktur. İbn-i Abbâs (رضي الله عنه)'ın görüşüne göre, Nûh (عليه السلام) bin yedi yüz seksen yıl yaşamıştır ve öldüğünde de Mescid-i Haram'a yakın bir yere defnedilmiştir.⁴⁶

Nûh (عليه السلام), ülul-azm (azim sahibi) peygamberlerin ilkidir. Allah Teâlâ onu, “çok şükreden kul (abden şekûra)” olarak isimlendirmiş ve Kıyâmete kadar gelen nesiller, anıp selam getirsinler diye onun ismini herkesçe bilinir kılmıştır: **“Sonra gelenler içinde ‘Âlemlerde, Nûh'a selam olsun diye ona iyi bir ün bıraktık. Doğrusu o, Bizim inanmış kullarımızdandı.”**⁴⁷

Ve o, sonraki peygamberler için, takip edilmesi gereken bir önder kılınmıştır: **“İbrahim de şüphesiz, onun yolunda olanlardandı.”**⁴⁸

Allah Teâlâ, Peygamberimize, kendisine yapılan itiraz ve işkencelere karşı, Nûh (عليه السلام) ve onun yolunda olan diğer ülul-azm peygamberler gibi sabretmesini emretmektedir. Yani o, Rasûlullah (ﷺ)'e bir örnek olarak gösterilmektedir: **“Rasûllerden azim ve sebat sahibi (ulul-azm) olanların sabrettiği gibi sen de sabret!”**⁴⁹

Nûh (عليه السلام) kıssası Kur'an'da ibretli bir olay olarak zikredilmiş, inkârcıların dünya hayatında karşılaşabilecekleri tehlikeye bir örnek olarak zikredilmiştir.⁵⁰

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

60- Kavminden ileri gelenler dediler ki: “Doğrusu biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz!”

45. Ankebût, 29/14.

46. Sabûnî, age, 154.

47. Sâffât, 37/81-82.

48. Sâffât, 37/83.

49. Ahkâf, 46/35.

50. Şâmil İslâm Ansiklopedisi, Ömer Tellioğlu, “Nûh (عليه السلام)” mad.

61- Nûh dedi: “Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”

62- “Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor, size öğüt veriyor ve sizin bilmediğiniz şeyleri Allah’tan gelen vahiy ile biliyorum.”

63- “Yoksa Allâh’ın azâbını hatırlatarak sizi uyarmak ve günahlardan sakınmanızı ve böylece Allâh’ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?”

60-63. âyetlerde, kavminden “mele” denen önde gelenler Hz. Nûh’u apaçık bir sapıklıkla itham ettikleri belirtilir. Hz. Nûh onlara cevabında şu noktalara yer verir:

a) Hz. Nûh’un, doğru yolda olduğunu ve Allâh’ın kendisini bir peygamber olarak gönderdiğini söylemesi. Bütün peygamberlere kendilerinin âlemlerin Rabbi tarafından gönderildiğini bildirmişti.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “(Hûd) **dedi ki: Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.**”⁵¹ “Mûsâ dedi: **Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.**”⁵²

b) Kavmine Allâh’ın buyruklarını bildirmesi, öğüt vermesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Sâlih onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ilettim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!**”⁵³

“**Şuayb onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: Ey kavmim! Size Rabbimin vahyini ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?**”⁵⁴

“**Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O’dur ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.**”⁵⁵ Hz. Peygamber Vedâ Haccı’nda

51. A’râf, 7/67.

52. A’râf, 7/104.

53. A’râf, 7/79.

54. A’râf, 7/93.

55. Hûd, 11/34.

ashâbına: “Kıyâmet günü benim görevimi yapıp yapmadığımı size sorulacak, ne cevap verirsiniz?” diye sormuş. Sahâbe: “Görevini yaptığını, Allâh'ın emirlerini duyurduğunu ve öğüt verdiğini kesinlikle belirtiriz.” deyince Allâh'ın Rasûlü: “Allâhım! Şâhit ol!” demiş ve bunu üç kez tekrarlanmıştır.”⁵⁶

c) Kavmin bilmediklerini Allâh'ın bildirmesi ile bilmesi. Gaybı Allah'tan başkası bilmez, ancak Allâh'ın bildirdiği peygamberler de bilebilirler. Yâkub عليه السلام'ın oğullarına bir gün Yusuf'a kavuşacağını söylemesi buna örnek verilebilir:

Âyette şöyle buyrulur: **“Yâkub dedi: Ben, kederimi ve üzüntümü yalnız Allâh'a arz ederim ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.”**⁵⁷ Peygamberlerin sıfatlarından birisi de **“tebliğ”dir ve bu görevi onlar tam olarak yapmışlardır. Âyette şöyle buyrulur: “O peygamberler ki Allâh'ın gönderdiği emirleri tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar Onlar Allah'tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter!”**⁵⁸

d) Kavmine, içlerinden birinin uyarı için peygamber olarak gelmesine niçin şaşıklarını sorması. Başka kavimlerin de peygamberlerine benzer itirazlarda bulundukları belirtilir: **“İnsanları Allah azâbıyla korkutsun, imân edenlere, Rab'leri katındaki yüksek makamları müjdelesin diye içlerinden bir kişiye vahiy göndermemiz, (Mekke) halkının tuhafına mı gitti? O kâfirler: ‘Bu, elbette apaçık bir sihirbazdır.’ dediler.”**⁵⁹

“Kendilerine içlerinden uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaşıldılar da o kâfirler şöyle dediler: Bu, bir sihirbazdır, bir yalancıdır.”⁶⁰

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- Kavmi onu yalanladı. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.

56. Müslim, Hac, 47.

57. Yûsuf, 12/86.

58. Ahzâb, 33/39.

59. Yûnus, 10/2.

60. Sâd, 38/4.

64. âyette, Nûh peygamberi, kavminin kesin olarak yalanlaması üzerine, Allah Teâlâ'nın sadece kendisine îmân edenleri gemiyle kurtardığı, âyetleri yalanlayanları ise suda boğduğu, bunun sebebinin de artık onların gerçeği görme ümidi kalmayan kör bir toplum oldukları bildirilmektedir.

Nûh ﷺ, kavminin arasında dokuz yüz elli yıl kalmış, beş tane puta ta pan toplumdaki umudunu kesmişti.⁶¹ Hazırlanan gemiye 80 kadar insan ve hayvanlardan çiftler alınmış, gemi altı ay kadar su üstünde kaldıktan sonra, 10 Muharrem günü Cudi dağında karaya oturmuştur.

Kitab-ı Mukaddes'e göre Nûh ﷺ, Hz. Âdem'in sekizinci göbekten torunudur. Nûh, beş yüz yaşında iken Sam, Ham ve Yâfes'in babası olmuştur. Kavmi kendisini yalanlayınca, Allah ona bir gemi yapmasını, ailesi ve kendisine inananlarla birlikte gemiye, her temiz hayvandan erkek ve dişi olarak yedişer, temiz olmayan hayvandan ise erkek ve dişi olarak ikişer hayvan ve yeterince yiyecek almasını emretmiş, tûfân kopunca, dağların tepeleri bile sulara batmış, gemidekiler dışında bütün canlılar ölmüş ve gemi altı buçuk aylık seyahatten sonra Ararat dağlarına oturmuştur.⁶²

Kur'ân'da çeşitli sûrelerde bildirilen Nûh Tûfânı bilgileri ile Kitab-ı Mukaddes'teki bilgiler ana çizgileri bakımından örtüşür. Kur'ân'da geminin Cudi dağına oturduğu bildirilir. Yâkut el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân'da Kitab-ı Mukaddes'ten naklen, Nûh gemisinin Cudi'ye oturduğunu yazmaktadır. Onun elindeki Tevrat nüshasında, Ararat yerine Cudi geçmekte idi. Bu değişikliğin sonradan insan eliyle yapıldığı anlaşılmaktadır.

61. Bk. Nûh, 71/23; Şuarâ, 26/117, 118; Mü'minûn, 23/26; Kamer, 54/10.

62. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, bâb: 5-8.

﴿ BÂB 9 ﴾

HÛD VE ÂD KAVMI, ÂD KAVMI'NİN HELÂK OLMASI

وَالِىَ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ
 أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِى
 سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بى سَفَاهَةٌ
 وَلَكِنِّى رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّى وَإِنِى
 لَكُم نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى
 رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۖ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
 وَزَادَكُمْ فِى الْخَلْقِ بَصِطَةً ۖ فَادْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾
 قَالُوا اجِثْنَا لَنَعْبُدَ اللَّهَ وَخُذْهُ وَنَذَرْ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
 إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ
 وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِى فِى أَسْمَاءِ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ
 بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۖ فَانْتَظِرُوا إِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَانجَيْنَاهُ
 وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا
 مُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٧٢﴾

65- Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Hûd onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?"

- 66-** Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar, “Biz senin be-yinsiz ve düşüncesiz olduğunu görüyoruz ve gerçekten senin yalancılardan biri olduğunu sanıyoruz!” dediler.
- 67-** (Hûd) dedi ki: “Ey kavmim! Ben beyinsiz ve akılsız biri değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”
- 68-** “Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”
- 69-** “Yoksa sizi uyarmak için, içinizden bir kimse aracılığı ile Rabbiniz tarafından size vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz? Allâh’ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, sizi yaratılış bakımından nasıl üstün kıldığını hatırlayın! Artık, kurtuluşa ermeniz için Allâh’ın nîmetlerini anın!”
- 70-** Onlar dediler ki: “Sen bize, tek Allâh’a kulluk etmemizi ve atalarımızın tapmakta olduklarını terk etmemizi bildirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen tehdit etmekte olduğun o azâbı bize getir bakalım!”
- 71-** (Hûd) dedi: “Artık, size Rabbinizden bir azap ve bir gazap inmiştir. Allâh’ın, kendilerine tapılacağına dâir hiçbir delil indirmedığı, adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden ibâret ilâhlarınız hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse o azâbı bekleyin, sizinle beraber ben de beklemekteyim!”
- 72-** Bunun üzerine onu ve onunla birlikte olanları rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayıp da îmân etmeyenlerin ise kökünü kestik.

65. âyette, Hûd عليه السلام’ın Âd kavmine peygamber olarak gönderildiği ve onları kendisinden başka ilâh olmayan Allâh’a kulluk etmeye çağırdığı belirtiliyor. 65-72 arası âyetlerde, Hûd عليه السلام’ın, Âd kavmini davet kıssası kısaca anlatılır. Âd kavmi, Nûh عليه السلام’ın oğlu Sam soyundan İremoğulları’ndan Âd’ın çocuklarıdır. Hûd عليه السلام da aynı soydan şerefli bir aileye mensuptur. Bu kavim çadırlarda yaşayan hayvancılıkla uğraşan, göçebe bir topluluk olduğu için, Fecir sûresi 7. âyette, çadırlardan kinâye olarak “Kazıklar

sahibi İrem.” şeklinde anılmıştır. İşte Hûd ﷺ bunlara peygamber olarak gönderilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Hûd dedi ki: Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Siz yalan uydurmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz!”**⁶³

“(Hûd dedi ki): Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”⁶⁴

Diğer yandan Şuarâ sûresinde Nûh, Hûd, Lût ve Şuayb peygamberlerin kavimlerine ortak bir ifâdeyle şöyle dedikleri belirtilir: **“Şüphesiz ben, size gönderilen güvenilir bir peygamberim.”**⁶⁵

Peygamberler, insan olmakla birlikte, diğer insanlardan farklı birtakım sıfatlarla donatılmıştır. Bu, onların elçi, rehber ve önder oluşlarının tabii bir sonucudur. Peygamberin sıfatları emânet, sıdk, fetânet, ismet ve tebliğ olmak üzere beş tanedir.

Emânet bu sıfatların başında gelir. Sözlükte “güvenilir olmak” demektir. Peygamberlerin hepsi doğru ve güvenilir kişilerdir. Emânete asla hâinlik etmezler. Bir âyette şöyle buyrulur: **“Bir peygamber için emânete hıyanet etmek asla yaraşmaz..”**⁶⁶ Hz. Muhammed'e peygamberlik gelmezden önce, Mekke müşrikleri tarafından “Muhammedüni'l-Emîn (kendisine güvenilen Muhammed)” lâkabının verildiği bilinmektedir.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ
مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾

66- Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar, “Biz senin be-yinsiz ve düşüncesiz olduğunu görüyoruz ve gerçekten senin yalancılardan biri olduğunu sanıyoruz!” dediler.

63. Hûd, 11/50.

64. A'râf, 7/68.

65. Bk. Şuarâ, 26/107, 125, 143, 162, 178.

66. Âl-i İmrân, 3/161.

67- (Hûd) dedi ki: “Ey kavmim! Ben beyinsiz ve akılsız biri değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”

66-67. âyetlere göre, Hûd عليه السلام'ın kavminden ileri gelenler, onu eksik akıl lılıkla itham etmişler, o, beyinsiz olmadığını, kendilerine öğüt verdiğini, iç lerinden birinin Allah tarafından elçi olarak gönderilmesinin yadırganacak bir şey olmadığını söylemiş, fakat toplumunu inandıramamıştı. Hûd kavmi, atalarının taptıklarını bırakmamış ve tevhid inancına girmemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Nûh dedi: Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”**⁶⁷

“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyet lerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncu ların sonu nasıl oldu! Mûsâ dedi: Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.”⁶⁸

أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَإِنَّا لَكُم نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۖ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَضِيطَةً ۖ فَادْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

68- “Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”

69- “Yoksa sizi uyarmak için, içinizden bir kimse aracılı ğı ile Rabbiniz tarafından size vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz? Allâh'ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, sizi yaratılış bakımından nasıl üstün kıldığını hatırlayın! Artık, kurtuluşa ermeniz için Allâh'ın nîmetlerini anın!”

67. A'râf, 7/61.

68. A'râf, 7/103-104.

68-69. âyetlerde, Hûd عليه السلام'ın kavmine, kendisinin Allâh'ın buyruklarını ileten güvenilir bir öğütçü olduğunu bildirdiği belirtilir. Ayrıca kendi içlerinden öğüt veren bir peygamberin gelmesine niçin şaşıtları sorusunu sorar. Hatta Âd kavminin, suda boğulan Lût kavminin yerine getirildiğini ve onlardan daha da güçlü kılındığını hatırlatır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Yoksa Allah’tan sakınıp da rahmete kavuşmanız ümidiyle, sizi uyarması için içinizden bir adama Rabbinizden bir zikir (kitap) gelmesine mi şaştınız?”**⁶⁹ Hûd عليه السلام, buna şaşmak yerine Allâh'ın emir ve yasaklarına uyarlar, kendilerine verilen nîmetlerin değerini bilirlerse, kurtuluşa erebileceklerini hatırlatır ve toplumunu uyarılarına devam eder, onları iknâ etmeye çalışır, fakat başarılı olamaz.

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبُدَ اللَّهَ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾

70- Onlar dediler ki: “Sen bize, tek Allâh’a kulluk etmemizi ve atalarımızın tapmakta olduklarını terk etmemizi bildirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen tehdit etmekte olduğun o azâbı bize getir bakalım!”

70. âyete göre, Âd kavmi atalarının tapmakta oldukları ilâhlardan vazgeçmeyeceklerini bildirmeleri yanında, Hûd عليه السلام'dan, tehdit etmekte olduğu âhiret azâbını hemen getirmesini istediler. Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'den de hemen azap getirmesini istemeleri üzerine verdiği cevapla, diğer Peygamberlerin verdiği cevaplar birbirinin benzeridir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Sizin çabucak gelmesini istediğiniz azap, elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda olup biterdi. Allah zâlimleri daha iyi bilir. Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi açık bir kitapta bulunmasın.”**⁷⁰

69. A'râf, 7/63.

70. En'âm, 6/58-59.

“Semûd kavmi: Ey Sâlih, dediler. Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azâbı bize hemen getir, bakalım!”⁷¹

“Onlar senden azâbın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı, elbette azap onlara hemen gelirdi. Fakat farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine mutlaka gelecektir. Evet onlar senden azâbın bir an önce gelmesini istiyorlar. Oysa cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.”⁷²

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَضَرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَانْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

71- (Hûd) dedi: “Artık, size Rabbinizden bir azap ve bir gazap inmiştir. Allâh’ın, kendilerine tapılacağına dâir hiçbir delil indirmedigi, adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden ibâret ilâhlarınız hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse o azâbı bekleyin, sizinle beraber ben de beklemekteyim!”

72- Bunun üzerine onu ve onunla birlikte olanları rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayıp da îmân etmeyenlerin ise kökünü kestik.

71-72. âyetlere göre Hz. Hûd, kavmini son olarak uyarıyor, uydurdıkları isimlerin dışında hiçbir gücü bulunmayan putlara inanmaktan vazgeçmelerini istiyor. Aksi hâlde Allâh’ın azap ve gazabının yakın olduğu ve bunu hak ettikleri uyarısını yapıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza’yı? Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat’ı? Demek ki, erkek olan size, dişi olan Allâh’a, öyle mi? Öyleyse bu, haksız bir paylaşım! Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı boş adlardan başka bir şey**

71. A'râf, 7/77.

72. Ankebût, 29/53-54.

değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rab'leri tarafından yol gösterici gelmiştir.”⁷³

“Buyruğumuz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.”⁷⁴

Âd kavmi, Nûh Tûfânı'ndan sonra putperestliğe dönen ilk toplumdur. Bu topluluk, Arabu'l-âribe denilen Hadramevt'le Yemen'e kadar uzanan bölgede yaşamıştır. Ünlü İrem bağları, bahçeleri, suları, sürü sürü davarları olan bu zengin topluluğun, peygamberleri Hûd عليه السلام'a karşı çıkmaları üzerine, Allah üç yıl kendilerinden yağmuru kesti. Mekke'ye yağmur duâsı için bir heyet gönderdilerse de, Allah yağmur yerine bir kasırga ile onları helâk etti. Hz. Hûd, bu helâkten sonra kendisine inananlarla birlikte Mekke'ye gelmiş ve ölünceye kadar orada kalmıştır.⁷⁵

73. Necm, 53/19-23.

74. Hûd, 11/58.

75. Geniş bilgi için Hûd sûresine bk.

﴿ BÂB 10 ﴾

SÂLİH VE SEMÛD KAVMÎ, MÛCÎZE DEVE,
LÛT KAVMÎ, KAVMİN HELÂKÎ

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلْنَا خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأْنَاكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ اتَّعَلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَآخَذْتَهُمُ الرِّجْفَةُ فَاصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولًا مِنْ رَبِّى وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَانْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

- 73- Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. (Sâlih onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mûcize olarak Allâh'ın dişi devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh'ın arzında yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!"**
- 74- "Allâh'ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allâh'ın nîmetlerini anın ve yeryüzünde fesat çıkarmayın!"**
- 75- Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü'minlere, "Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?" dediler. Onlar, "Biz onunla gönderilene inanıyoruz!" dediler.**
- 76- Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!"**
- 77- Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rab'lerinin buyruğundan dışarı çıktılar. "Ey Sâlih, dediler; eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azâbı bize getir, bakalım!"**
- 78- Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakalayiverdi ve yurtlarında diz üstü cansız çöke kaldılar.**
- 79- Sâlih onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ilettim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!"**
- 80- Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce, hiç kimsenin işlemediği bir hayasızlığı mı işliyorsunuz?"**
- 81- "Siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan azgın bir kavimsiniz!"**
- 82- Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: "Bunları (Lût ve O'na tâbî olanları) ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlarmış!"**

83- Biz de Lût'u ve karısı dışındaki ailesini kurtardık. Yalnız karısı geride kalanlardan oldu.

84- Onların üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık. Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!

73. âyette, Semûd kavmine gönderilen Sâlih peygamber kavmini kendinden başka ilâh olmayan Allâh'a kulluk etmeye çağırması ve bir deveyi mûcize olarak getirmiş, ancak bu hayvana bir kötülük yapılmaması konusunda da kavmini uyarmış, aksi hâlde başlarına acı bir azap geleceğini haber vermiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi altı yerde tekrarlanan Semûd kavminin Hz. Sâlih ile olan kıssası, asıl Hûd sûresi 11/62-68 arası âyetlerde anlatılır.

Bu sûrenin 73-79 arası âyetlerde de, Semûd kavmine elçi olarak gönderilen Sâlih عليه السلام'in kıssası anlatılır. Bu kavim, Semûd bin Casir bin İrem bin Sam bin Nûh'a mensuptur. Semûd kavminin merkezi, bugün Medîne-Tebûk demiryolu üzerindeki Medâin-i Sâlih (Vâdi'l-kurâ) denilen yerde idi. Buradaki harabeler, dağlarda yontulmuş evler, burasının eski bir medeniyet kenti olduğunu gösterir. Dağlık bölgede yaşayan bu insanların, dağların yamaçlarını yontarak evler, barınaklar yaptıkları nakledilmektedir.

Semûd kavmi Sâlih عليه السلام'a, mûcize olarak taştan bir deve çıkarırsa îmân edeceklerine dâir yemin etmişler, fakat mûcize deveye rağmen îmân etmedikleri gibi, daha sonra mûcize deveyi ayaklarını keserek öldürmüşlerdi. Bunun üzerine muhkem kayaları oyarak, sağlam zeminlere yaptıkları dayanıklı binâlarına rağmen, ansızın gelen şiddetli bir sarsıntı ile diz üstü çöküp kalmışlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Sâlih'in mûcize devesinden kısa olarak söz edilir, detaya girilmez. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey kavmim! İşte size bir mûcize olarak Allâh'ın devesi! Onu serbest bırakın, Allâh'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar!”**⁷⁶

“Semûd'a açık bir mûcize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, deve yüzünden kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutmak için göndeririz.”⁷⁷ **“Sâlih dedi: İşte dişi bir deve! Su içme hakkı (bir gün) onundur, belli bir günün su içme hakkı**

76. Hûd, 11/64.

77. İsrâ, 17/59.

da sizin! Sakın ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi büyük bir günün azâbı yakalayır!”⁷⁸

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سَهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَادْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾

74- “Allâh’ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allâh’ın nîmetlerini anın ve yeryüzünde fesat çıkarmayın!”

74. âyete göre, Sâlih عليه السلام kavminden, Allah Teâlâ’nın kendilerini Âd kavminden sonra getirip, saraylar yapma, taşları yontarak evler yapma gibi nîmetler verdiğini hatırlamalarını ve yeryüzünde fesat çıkarmamalarını istemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar dağlardan güvenli evler yontuyorlardı. Sabaha girerlerken onları da o korkunç ses yakalayiverdi!”⁷⁹ “Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine? O direk sahibi İrem’e? Ki ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamıştı. Vâdilerde kayaları oyan Semûd kavmine?”⁸⁰**

“(Sâlih dedi ki): Siz burada güven içinde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz? Bu bahçelerde ve pınarların başında. Ekinler ve yumuşak tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında. Siz bunun için mi dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz. Artık Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”⁸¹

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِعُوا لِمَنْ أَمَنَ مِنْهُمْ اتَّعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾

78. Şuarâ, 26/155-156. Bk. Kamer, 54/27; Şems, 91/13.

79. Hicr, 15/82-83.

80. Fecr, 89/6-9.

81. Şuarâ, 26/146-150.

75- Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü'minlere, "Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?" dediler. Onlar, "Biz onunla gönderilene inanıyoruz!" dediler.

76- Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!"

75-76. âyetlerde, kavmin büyüklük taslayan ileri gelenlerinin, zayıf görülen inananlara, Sâlih'in getirdiğini söylediği vahye kesin olarak inanıp inanmadıklarını sordukları, onların da kesin olarak inandıklarını açıkladıkları belirtilir. Eski toplumlarda gurur ve kibirle hak dîni kabul etmeyip direnen zorbalara "müstekbir", bunların zayıf ve âciz görüp baskı altına aldıkları "müstad'af" deyimleri kullanılır.

Buna göre, Sâlih peygambere kavmin zayıf ve yoksul olanları îmân etmiş, kavmin büyüklük taslayan ve mele' denilen ileri gelenleri, Âd kavminde olduğu gibi, zayıfları küçümsemişler ve zamanın peygamberine tâbî olmamışlardı.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

77- Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rab'lerinin buyruğundan dışarı çıktılar. "Ey Sâlih, dediler; eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azâbı bize getir, bakalım!"

78- Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakalayiverdi ve yurtlarında diz üstü cansız çöke kaldılar.

77-78. âyetlerde, büyüklük taslayanların deveyi boğazladıkları, böylece Rab'lerinin emrine karşı geldikleri ve Sâlih peygamberden de sözünü ettiği azâbı hemen getirmesini istedikleri belirtilir. Sonunda, korkunç deprem onları yakalamış ve mahvetmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Derken o deveyi kestiler, fakat pişman da oldular! Çünkü kendilerini o azap yakalayiverdi. Şüphesiz**

bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”⁸² “Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çekti ve deveyi kesti.”⁸³

“Onlar onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rab’leri, günahları yüzünden başlarına azap indirip, onları yerle bir etti.”⁸⁴

Tefsirlerde nakledilen bilgilere göre, Semûd kavmi Sâlih عليه السلام’dan mûcize istemiş. Birlikte bayram yerine gitmişler. Hz. Sâlih, Allah’tan, onlar putlardan istekte bulunacaklar, kimin dileği gerçekleşirse diğeri ona uyacak. Kavmi, Sâlih’ten büyük bir taşın içinden bir deve çıkarmasını istediler. Sâlih عليه السلام duâ etti, taş yarılarak içinden bir deve çıktı. Orada su kıtlığı vardı. Bir gün deveye, bir gün de kendilerine nöbetleşe su içme hakkı tanıdılar. Devenin nöbetinde su almaya kalkışan birkaç şerli gençten birisi, deveye saldırıp kesti ve yere düşürdü. Böylece onlar, Rab’lerinin buyruğunu çiğnedikleri için Allâh’ın azâbına uğradılar.⁸⁵

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

79- Sâlih onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ilettim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!”

79. âyete göre, Sâlih peygamber kavmin yanından ayrılırken son olarak, toplumuna Rabbinin buyruklarını ilettiğini, öğüt verdiğini, ancak kavminin öğüt verenleri sevmeyişini söylemiştir. Fahreddin Râzî, Sâlih peygamberin bu sözleri inkârcıların helâk olması üzerine üzüntüsünden dolayı söylemiş olabileceğini belirtir.⁸⁶

Nitekim Şuayb عليه السلام da helâk olmak üzere bulunan kavminden ayrılırken aşağıdaki benzer sözleri söylemişti: **“Şuayb onlardan yüz çevirdi ve**

82. Suarâ, 26/157-158.

83. Kamer, 54/29.

84. Şems, 91/14.

85. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XIV, 162, 167; S. Ateş, age, III, 363, 364.

86. Râzî, XIV, 167.

dedi ki: Ey kavmim! Size Rabbimin vahyini ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?”⁸⁷

Hiz. Peygamber Tebük seferine giderken, Semûd kavminin helâk olduğu Hicr denilen mevkiye gelince şöyle uyardımıştır: “Azâba uğratılmış olan bu kavmin yurduna ağlamadan girmeyin. Şayet ağlayamıyorsanız, onların başına gelenin sizin de başınıza gelmemesi için, onların topraklarına uğramayın. Sonra da Allâh'ın Rasûlü o vâdiden hızlıca geçmiştir.”⁸⁸

Diğer yandan bu Hicr mevkiine geldiklerinde bâzı sahâbeler, bu zâlim kavmin kullandığı kuyulardan su çekmiş, onunla hamur yoğurmuşlardı. Allâh'ın Rasûlü durumu öğrenince, sahabilere çektikleri suları dökmelerini, yoğurdukları hamurları develere yedirmelerini bildirmişti.⁸⁹

وَلَوْ طَّا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ
الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ۖ بَلْ أَنْتُمْ
قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

80- Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: “Dünyada sizden önce, hiç kimsenin işlemediği bir hayasızlığı mı işliyorsunuz?”

81- “Siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan azgın bir kavimsiniz!”

80-81. âyetlerde, Lût (عليه السلام)'ın da kavmine peygamber olarak gönderildiği, kavmine kadınları bırakıp erkeklere gitmelerinin iğrenç bir iş olduğunu bildirmekle tebliğe başladığı belirtilir. Lût (عليه السلام), Hz. İbrahim'in kardeşi Haran'ın oğludur. Hz. İbrahim'e inanıp onunla birlikte güneydoğu Anadolu yöresinden, ünlü Nemrud olayından sonra Filistin'e, oradan. Mısır'a, daha sonra yeniden Filistin'e dönmüşlerdi. O, Irak'la Filistin arasındaki bugün Ürdün'ün bulunduğu topraklarda yaşayan halka gönderilmişti. Allah Teâlâ Lût (عليه السلام)'ı Sedom ve çevresi, bugünkü Irak'la Filistin arasındaki (Ürdün) halka peygamber yapmıştır.⁹⁰ Bu şehir halkı eşcinsellikle ünlü idi ve kent de bozuk ah-

87. A'râf, 7/93.

88. Buhârî, Enbiyâ, 17, Tefsir, 15/2; Müslim, Zühd, 38-39; Ahmed bin Hanbel, II, 117.

89. Buhârî, Enbiyâ, 17; Müslim, Zühd, 40.

90. İbn Kesir, Tefsir, II, 231; Tevrat, Yaratılış, bâb: 13.

lâklı bir yerdı. Lût ؑ'sın ıyırılarına uymayınca, Yüce Allah Sedom'u helâk ederek yere batırdı. Bu kentin yeri şimdiki Lût gölü (el-Bahru'l-meyyit/Ölü deniz) olmalıdır. İleride yapılacak kazılarla, bu gölün altından kentin ibretli kalıntıları çıkarılabilir!

Kur'ân ve sünnette eşcinsellik şiddetle yasaklanır. Başka bir âyette şöyle buyrulur: **“Siz insanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz!”**⁹¹ Hz. Peygamber de Lûtîliği şiddetle men etmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Lût kavminin yaptığı işi yapan kimse lânetlidir.”**⁹²

Câbir bin Abdullah ؑ'ten nakledilen bir hadiste de şöyle buyrulur: **“Ümmetimin hakkında en çok korktuğum şey, Lût kavminin yaptığı şeydir.”**⁹³ Kişinin eşcinsellikten uzak durduğu gibi, buna arka çıkmaması ve karşı çıkması da gerekir. Çünkü günahı destekleyip, sebep olmanın da, onu işlemek gibi günaha sebep olduğu düşünülmelidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve düşmanlık konusunda yardımlaşmayın. Allâh'a karşı gelmekten sakının, çünkü Allah azâbı çok şiddetli olandır!”**⁹⁴

“Ey î mân edenler! Eğer siz Allâh'a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam tutar. İnkâr edenlere gelince; onlar için yıkım vardır. Allah, onların işlerini boşa çıkarmıştır. Bunun sebebi, Allâh'ın indirdiğinden hoşlanmamalarıdır; bu yüzden Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır.”⁹⁵

“Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, artık ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü'minler yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar!”⁹⁶

“Eğer sizler (Uhud'da) yara aldıysanız, o düşmanınız da (Bedir'de) benzeri bir yara almıştır. Biz, bu savaş günlerini bazen yenme bazen de yenilme olarak, insanlar arasında evirip çeviririz. Allah î mân edenleri ortaya çıkarmak ve içinizden şahitler edinmek için böyle yapar. Allah zâlimleri sevmez. Bir de Allah bütün bunları mü'minleri

91. Suarâ, 26/165-166.

92. Tirmizî, Hudûd, 24.

93. Tirmizî, Hudûd, 24, H No: 1457; İbn Mâce, Hudûd, 12; Ahmed bin Hanbel, III, 382.

94. Mâide, 4/2.

95. Muhammed, 47/7-9.

96. Âl-i İmrân, 3/160.

tertemiz yapmak, inkâr edenleri de yok etmek için böyle yapar. Yoksa siz, aranızda cihâd edenleri ve davası uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, cennete gireceğinizi mi sandınız?”⁹⁷

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ
يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾

82- Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: “Bunları (Lût ve O’na tâbî olanları) ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlarmış!”

83- Biz de Lût’u ve karısı dışındaki ailesini kurtardık. Yalnız karısı geride kalanlardan oldu.

82-83. âyetlerde, kavminin Hz. Lût’u ve ona tâbî olanları kentten sür-
gün etmek istediği, Allah Teâlâ’nın ise Lût’u ve karısı dışında ailesini kurtar-
rıp, diğerlerini helâk ettiği bildirilir.

Lût kavminin helâki başka sûre ve âyetlerde şöyle açıklanır: “(Melekler)
**dediler ki: Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokuna-
mazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından
başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek azap,
şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah
vaktidir. Sabah da yakın değil mi?”⁹⁸**

**“Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık, yalnız karısı müstes-
nâ; onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.”⁹⁹**

**“Sonunda o kentte bulunan mü’minleri çıkardık. Gerçi orada
müslümanlardan yalnız bir ev halkı bulduk!”¹⁰⁰**

**“Allah, inkâr edenlere, Nûh’un karısı ile Lût’un karısını örnek ver-
di. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler. Onlara
hıyânet ettiler. Kocaları Allah’tan gelen hiçbir şeyi onlardan sava-
madı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle birlikte siz de girin!” denildi.”¹⁰¹**

97. Âl-i İmrân, 3/140-143.

98. Hûd, 11/81.

99. Neml, 27/57. Bk. Hicr, 15/59-60; Ankebût, 29/32.

100. Zâriyât, 51/35-36.

101. Tahrîm, 66/10.

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

84- Onların üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık. Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!

84. âyette, Lût kavminin üzerine azap yağmuru yağdırıldığı ve kâfirlerin sonunun bu olduğu belirtilir.

Kavmin helâki âyetlerde şöyle açıklanır: **“Azap emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. Rabbin katında işaretlenmiş (taşlar). Böyle bir azap, zâlimlerden uzak değildir!”**¹⁰²

“Böylece o kentin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık. Gerçekten bunda, düşünüp ibret alanlar için nice işaretler vardır!”¹⁰³

“Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, o uyarılanların yağmuru ne kötü bir yağmur oldu!”¹⁰⁴

Livâta (eşcinsellik) önceki semâvî dinlerde de yasaklanmıştır. Ebû Hanîfe'ye göre eşcinsellik haram olmakla birlikte zinâ niteliğinde değildir. Bu yüzden ona, ta'zir cezâsı (devletin uygun bulacağı bir cezâ) uygulanır. İbn-i Abbâs'tan Muhammed bin İshak ve Amr bin Ebî Amr tarafından nakledilen bir hadiste Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Lût kavminin işini yapan lânetlenmiştir.”**¹⁰⁵

Livata'nın zinâ hükmünde olduğunu bildiren Beyhakî'nin naklettiği hadîsin senedinde Ebû Hâtim'in yalancılıkla suçladığı Muhammed bin Abdurrahman vardır. İbnü't-Talâ, Ahkâm'ında, “Hz. Peygamber'in livata yapanı recmettiği veya onun hakkında hüküm verdiği sâbit değildir.” demiştir.¹⁰⁶ Bu konuda Ebû Hanîfe'nin görüşü daha isâbetlidir. Bu fiili işleyen tevbe etmezse, Allâh'ın cezâsına maruz kalır, dünyevî cezâ olarak da İslâm toplumu ta'zir cezâsı belirleyebilir.

102. Hûd, 11/82-83. Bk. Zâriyât, 51/32-34.

103. Hicr, 15/74-75.

104. Şuarâ, 26/173.

105. Tirmizî, Hudûd, 24, H No: 1456. Deliller için bk. Ebû Dâvûd, Hudûd, 12, 28; Tirmizî, Hudûd, 24; İbn Mâce, Hudûd, 12; Ahmed bin Hanbel, I, 269; Şirâzî, el-Mühezzeb, II, 268.

106. S. Ateş, Çağdaş Tefsir, III, 366.

﴿ BÂB 11 ﴾

ŞUAYB VE MEDYEN HALKI, KAVMİN HELÂKİ

وَالِى مَدِينِ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ
 قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
 أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ
 كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝۸۵ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ
 سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَادْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرْتُمْ ۚ
 وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝۸۶ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا
 بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ
 خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۝۸۷ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا
 شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا
 كَارِهِينَ ۝۸۸ قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا
 اللَّهَ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ
 شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ
 الْفَاتِحِينَ ۝۸۹ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ
 إِذَا لَخَاسِرُونَ ۝۹۰ فَآخَذَتْهُمْ الرِّجْفَةُ فَاصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۝۹۱
 الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا لَمْ يَعْنُوا فِيهَا ۚ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمْ
 الْخَاسِرِينَ ۝۹۲ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّى
 وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ ۝۹۳

- 85- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için ondan başka ilâh yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Ölçüyü ve tartıyı dosdoğru yapın ve insanların sahip olduğu hak ve mallarını eksiltmeyin! Yeryüzü düzene girdikten sonra, orada fesat çıkarmayın! Eğer inanmış kimselerseniz, böylesi sizin için daha hayırlıdır."
- 86- "Îmân edenleri tehdit etmek, onları Allâh'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın! Siz az iken, Allâh'ın sizi çoğalttığı zamanı hatırlayın! Fitne fesat çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!"
- 87- "İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
- 88- Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dînimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle kasabamızdan sürüp çıkaracağız!" Şuayb dedi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?"
- 89- "Allah bizi, sizin dîninizden kurtarmışken, yine o dîne dönersek, Allâh'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbiniz olan Allah dilemedikçe, biz sizin dîninize dönmeyiz! Rabbiniz'in ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allâh'a güvenip dayanırız. Ey Rabbiniz! Bizimle kavmimiz arasında adâletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısın!"
- 90- Onun kavminden ileri gelen inkârcılar dediler ki: "Eğer Şuayb'a uyarsanız, işte o zaman ziyâna uğrayanlardan olursunuz!"
- 91- Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayiverdi. Onlar hemen yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar.
- 92- Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydiler! Şuayb'ı yalan sayanlar, işte asıl ziyâna uğrayanlar onlar oldular.

93- Şuayb, arkasını dönüp giderken şöyle dedi: “Ey kavmim! Andolsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?”

85. âyete göre, Medyen halkına peygamber olarak gönderilen Şuayb عليه السلام kavmini öncelikle kendisinden başka ilâh olmayan Allâh'a kulluk etmeye davet etmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki Allâh'a karşı gelmekten sakınırsınız!”**¹⁰⁷ **“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O dedi ki: “Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azâbından korkuyorum!”**¹⁰⁸

“Medyen'e de, kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O şöyle dedi: “Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, âhiret gününe ümit bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!”¹⁰⁹

İkinci olarak da Hz. Şuayb, toplumundan ticaretle ölçü ve tartıyı tam ve doğru yapmalarını istemiştir.

TİCARET AHLÂKI

Kur'ân ve sünnette ticârî ve ekonomik hayatla ilgili olarak üzerinde titizlikle durulması istenen hususların başında dürüst davranmak gelir. Bu da hakların tam olarak verilmesini gerektirir. Bunun gerçekleşmesi ise ölçü ve tartıda hile yapmamak, sağlam terâzi ile tartmakla olur.

Ölçü ve tartı işinin yapıldığı “ölçü âleti”nin sağlıklı ölçmesi gerekir. Bunda ölçü denkleğinin bozulması hakların zâyî olmasına yol açar. Kur'ân'da gökle yer arasında bir terâzi dengesinin bulunduğu, bu dengeyi korumak gerektiği, ölçü ve tartının da sağlam yapılması gereği şöyle ifâde edilir: **“Göge gelince, onu Allah yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Tartıyı doğru yapın ve eksik tartmayın.”**¹¹⁰

107. Bakara, 2/21.

108. Hûd, 11/84.

109. Ankebût, 29/36.

110. Rahmân, 55/7-9.

Kur'ân'da ticaret ahlâkı bozulan, ölçü ve tartıda hîle yapan Medyen halkının durumu şöyle bildirilir: Medyen'e peygamber olarak gönderilen Şuayb عليه السلام şöyle dedi: **“Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilah yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk ve bereket içinde görüyorum.”**¹¹¹

“Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adâletle ve tam yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.”¹¹²

Medyen halkı puta tapan bir topluluktur. Şuayb عليه السلام bunları tevhid inancına çağırdı. Onlar ölçü ve tartılarıyla, silik, kesik, tartısı, ağırlığı eksik paralarıyla halkı aldatırlardı. Ashâb-ı kirâmdan Zeyd bin Eslem'in (ö. 136/753) naklettiğine göre, Medyenli tüccarlar altın ve gümüş parayı piyasaya, etrafını keserek sayı ile sürerler, halktan alırken de bu paraları tartı ile alırlardı.¹¹³ Mesela; dört gram olan altın paranın kenarlarından yarım gram kadar alındığı hâlde, sayı ile verilince yine tam altın lira olarak işlem görür. Fakat geri alırken tartılınca satın alma gücü yarım gram eksilmiş bulunur. Böyle bir para piyasasının esnaf ve tüccar lehine haksız kazanç meydana getirdiği açıktır. Bu da enflasyonun benzeri bir olaydır.

Şuayb عليه السلام'ın uyarılarını ciddiye almayan Medyen toplumunun başına gelen felâketi Kur'ân-ı Kerîm şöyle haber verir: **“Şuayb dedi: Ey kavmim! Olduğunuz gibi devam edin. Ben de yoluma devam edeceğim. İleride alçaltıcı azâbın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte bekliyorum. Azap emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte îmân edenleri rahmetimizle kurtardık. Zâlimleri ise, korkunç bir çığlık yakaladı. Böylece yurtlarında dizüstü yığılıp kaldılar.”**¹¹⁴

“Sanki yeryüzünde yaşamamışlar gibi izleri silinip gitti. İyi bilin ki, daha önce Semûd kavmi, Allâh'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen kavmi de, öylece uzaklaştı.”¹¹⁵

Medîne'ye hicret sırasında yolda indiği nakledilen Mutaaffifîn sûresinin ilk âyetlerinde, hîleli iş yapan tüccar şöyle kınanır: **“Ölçüde ve tartıda hîle yapanların vay hâline! Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman,**

111. Hûd, 11/84.

112. Hûd, 11/85.

113. Mîras, Kâmil, Tecrid-i Sarih, VII, 294, 295 vd.

114. Hûd, 11/93, 94.

115. Hûd, 11/95; bk. 11/86, 92.

tam alırlar. Fakat başkalarına ölçerek veya tartarak verdikleri zaman eksiltirler.”¹¹⁶

Bu uyarı, Hz. Şuayb'ın kavmine olan öğütleri ile tam olarak örtüşür. Hz. Peygamber de, “*Hîle yapan bizden değildir.*” buyurmuştur.¹¹⁷

İslâm'da ticaretle ilgili, âyet ve hadislerde yer alan ortak nitelik, ticârî ve iktisadî hayatta aldanma, aldatma ve bu yolla oluşacak haksız kazancı önlemek ve karşılıklı risk ilkesini hâkim kılmak olarak özetlenebilir.

85-93 arası âyetler Şuayb عليه السلام'ın daveti ile ilgilidir. O, Medyen ve Eyke halkına peygamber olarak gönderilmiştir.¹¹⁸ Medyen; Hicazın kuzey batısında, oradan Kızıldeniz'in doğu sahiline, güney Filistin'e, Akabe Körfezi'ne ve Sînâ Yarımadasının bir bölümüne kadar uzanan bölgelerde yer alır. Hz. Şuayb, Hz. İbrahim'in torunlarından Mikâil'in oğludur. Annesi ise Hz. Lût'un kızıdır.¹¹⁹ Hz. Şuayb'a kitap veya sahife indirilmemişti. O, Hz. Âdem, Şit, İdrîs, Nûh ve İbrahim عليه السلام'a indirilen sahifeleri okudu ve onlarla tebliğde bulundu. Hz. Şuayb iyi bir hatipti. Bu yüzden ona, “peygamberler hatibi” denilmiştir. O, kızı Safûra'yı Hz. Mûsâ ile evlendirmiştir.¹²⁰

Hz. Mûsâ'nın kayın pederi Tevrat'ta Jethro,¹²¹ ve başka bir yerinde Hobab olarak geçer.¹²²

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۖ وَادْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكُتِرْكُمْ ۖ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

86- “İmân edenleri tehdit etmek, onları Allâh'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın! Siz az iken, Allâh'ın sizi çoğalttığı zamanı hatırlayın! Fitne fesat çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!”

116. Mutaaffifin, 83/1-3. krş. En'âm, 6/152; Hûd, 11/84, 85; İsrâ, 17/35; Yûsuf, 12/59, 88; Şuarâ, 26/181.

117. Müslim, İman, 164; Ebû Dâvûd, Büyû', 50; Tirmizî, Büyû', 72.

118. Bk. Hicr, 15/78; Şuarâ, 26/176-184.

119. Bk. Taberî, Tarih, Mısır 1326, I, 167.

120. İbn Asâkir, Tarih, Beyrut 1979, VI, 322; Zemahşerî, Keşşâf, Kahire 1977, II, 118.

121. Tevrat, Çıkış, III, 1, Raguét, Çıkış, 2/18.

122. Bk. Sayılar, 10/29.

87- “İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”

86-87. âyetlerde, Şuayb عليه السلام'in kavminden uymasını istediği diğer hususlar şunlardır:

a) İmân edenlerin inanç ve ameline engel olunmaması. Aksi hâlde fitne ve fesat çıkaranların sonunun kötü olduğuna dikkat çekilmiştir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: Ey kitap ehli! Gerçeği görüp bildiğiniz hâlde, niçin Allâh'ın yolunu eğri göstermeye çalışarak, mü'minleri Allâh'ın yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”**¹²³

b) İmân edenlerle etmeyenler arasında Allah hükmünü verinceye kadar beklemek. Bir peygamber, kavminin tamamının veya bir kısmının kesin olarak imân etmeyeceği belli olunca işi Allah Teâlâ'ya havâle ederek bir hüküm vermesini bekler ve toplumuna da artık beklemeyi tavsiye eder. Şuayb عليه السلام da bunu yapmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”**¹²⁴

“De ki: Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Biz ise Allâh'ın size, ya kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz. Haydi, bekleyin, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz!”¹²⁵

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ
﴿٨٨﴾ قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهَ
مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ
شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبُّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ
خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

123. Âl-i İmrân, 3/99.

124. Yûnus, 10/109.

125. Tevbe, 9/52.

88- Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler şöyle dediler: “Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dînimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle kasabamızdan sürüp çıkaracağız!” Şuayb dedi: “Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?”

89- “Allah bizi, sizin dîninizden kurtarmışken, yine o dîne dönersek, Allâh’a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz olan Allah dilemedikçe, biz sizin dîninize dönmeyiz! Rabbimiz’in ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allâh’a güvenip dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adâletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısıdır!”

88-89. âyetlere göre, kavmin ileri gelen inkârcıları Şuayb عليه السلام’ı ve inananları, kendi dinlerine dönmedikleri takdirde yurtlarından çıkarmakla tehdit etmişlerdi. Bunun üzerine Şuayb, Allah kendilerini, onların bâtil olan dinlerinden kurtardıktan sonra, yeniden ona dönerlerse, Allâh’a iftira etmiş olacaklarını, inananların asla yollarından geriye dönemeyeceklerini bildirmiş ve aralarında Yüce Allâh’ın hüküm vermesi için niyazda bulunmuştur.

Burada Hz. Şuayb’ın, Yüce Allâh’ın irâdesine tam olarak teslim olduğu görülür. İnsanın bütün hâlleri Allâh’ın kudret elindedir.

Küfür ehli genel olarak peygamberlerini ülkesinden çıkarmak istemiştir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi ya yur-dumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka bizim dînimize döneceksiniz! Rab’leri de onlara: Biz zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz! diye vahyetti.”¹²⁶

“Buna karşı kavminin cevabı sadece şöyle demek oldu: Şu Lût ailesini kentinizden çıkarın. Çünkü onlar çok temiz kalmak isteyen insanlar!”¹²⁷

Hiz. Peygamber de 13 yıllık Mekke döneminden sonra, oradan Medîne’ye hicret etmeye zorlanmış, İslâm’ın yayılması Medîne eliyle olmuştur.

¹²⁶. İbrâhim, 14/13.

¹²⁷. Neml, 27/56.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani, inkâr edenler seni hapsedmek veya öldürmek ya da seni sürmek için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da (onlara karşı) tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!”**¹²⁸

“Eğer siz o peygambere yardım etmezseniz, Allah ona bir za-manlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani o inkâr edenler, onu Mekke’den çıkardıkları vakit, sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına, “Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.” diyordu.”¹²⁹

89. âyete göre, Hz. Şuayb’a kavmi, yeniden eski dîne dönmesini tek-lif etmişler, Şuayb ise bunun mümkün olmadığını, her şeyin Allâh’ın kud-ret elinde olduğunu belirtmiş ve kendisiyle kavmi arasında hüküm vermesi-ni Allah’tan istemiştir.

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذَا
لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ
الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾

90- Onun kavminden ileri gelen inkârcılar dediler ki: “Eğer Şuayb’a uyarsanız, işte o zaman ziyâna uğrayanlardan olursunuz!”

91- Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayiverdi. Onlar hemen yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar.

92- Şuayb’ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiy-diler! Şuayb’ı yalan sayanlar, işte asıl ziyâna uğrayanlar onlar oldular.

90-92. âyetlerde, kavmin ileri gelen inkârcıları, Şuayb’a uyanların ziyâ-na uğrayacaklarını söyleyerek yeniden tehdit etmişler ve zayıfların inanma-sını engellemeye çalışmışlardı. Sonunda deprem onları da yakalamış, önceki peygamberlerin inanmayan toplumları gibi yeryüzünden silinip gitmişlerdi.

128. Enfâl, 8/30.

129. Tevbe, 9/40. Bk. İsrâ, 17/76; Muhammed, 47/13; Mümtetine, 60/1.

Şuayb عليه السلام'ın kavminin isyanı artınca çok sıcak günlerden sonra gökte bulutlar belirmiş, onların gölgesine sığınmışlardı. Ancak Allah bulutlardan ateş yağdırarak azgınları helâk etmiştir. **“Sanki orada hiç yaşamamışlardı. İşte böylece Semûd kavminin, Allâh'ın rahmetinden uzak olması gibi, Medyen halkı da, Allâh'ın rahmetinden uzak oldu!”**¹³⁰

فَقَوْلَىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ
فَكَيْفَ أَسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

93- Şuayb, arkasını dönüp giderken şöyle dedi: “Ey kavmim! Andolsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?”

93. âyete göre, Şuayb عليه السلام da, Lût عليه السلام gibi felâkete uğrayan toplumunun ardından “ben bir elçi olarak görevimi yaptım, Rabbimin buyruklarını duyurdum, öğüt verdim, ama siz dinlemediniz.” demiş. Sonunda, “Ben küfür ehli bir toplum için niçin üzüleyim?” diyerek uzaklaşmıştır.

İlgili âyetlerde inkârcı toplumdan ümit kesilince tavsiye edilen de budur: **“Sâlih, onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ilettim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!”**¹³¹

Hız. Peygamber'e de benzer tavsiye yapılmıştır: **“Andolsun, Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun azgınlık ve inkârını artırır. Öyleyse o kâfirler topluluğu için üzülmel!”**¹³²

130. Hûd, 11/95. Bk. Şuarâ, 26/189.

131. A'râf, 7/79.

132. Mâide, 5/68.

﴿ BÂB 12 ﴾

**DARLIK VE BOLLUKLA İMTİHAN,
İNKÂRCI TOPLUMUN GÜVENDE OLMAMASI**

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَضُرَّغُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ
مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾
وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ
الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿٩٧﴾ أَوْ آمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ
أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ
مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

94- Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oranın halkını Allâh'a boyun eğip yalvarsınlar diye yoksulluk ve darlıkla sıkımsızdır.

95- Sonra bu kötülüğü değiştirip yerine iyiliği getirdik. Sonra çoğaldılar ve "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamıştı!" dediler. Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yakalayiverdik.

96- Eğer o ülkelerin halkı inansalar ve Allâh'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üzerine gökten ve yerden nice bolluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat

onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de onları yaptıkları yüzünden yakalayiverdik.

97- Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uykuda iken, azâbımızın kendilerine gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

98- Veya o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken, kendilerine azâbımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

99- Yahut onlar, Allâh'ın tuzağından güvende mi oldular? Yalnızca ziyâna uğrayan toplumdan başkası Allâh'ın mühlet vermesinden güvende olamaz.

94-95. âyetlerde, şımaran toplumların böbürlenmeyi bırakıp, daha alçak gönüllü ve insanca bir yaşam sürdürmesi için, yoksulluk, darlık gibi birtakım sıkıntılara düşürülerek sinamadan geçirileceği bildirilmektedir. İnsanlar dünya hayatında kimi zaman zenginlik ve mutlulukla, kimi zaman da yoksulluk, sıkıntı ve hastalıklarla imtihan edilebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar eksiltmekle deneyiz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir belâ gelince: “Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.” derler. İşte bunlara, Rab’lerinden mağfiret ve bir rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”**¹³³

“Onları, grup grup yeryüzüne dağıttık. Onlardan sâlih kimse-ler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanlar da vardır. Belki dönerler diye de onları, birtakım iyiliklerle ve kötülüklerle imtihan ettik.”¹³⁴

“Andolsun ki, senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye onları darlığa ve hastalığa uğrattık. Hiç değilse azâbımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi?”¹³⁵

“Andolsun ki Biz, Firavun’a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığı ile cezâlandırdık.”¹³⁶

133. Bakara, 2/155-157,

134. A'râf, 7/168.

135. En'âm, 6/42-43.

136. A'râf, 7/130.

Hadiste şöyle buyrulur: *“Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allâh'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar ondan, ailesinden ve malından belâ eksik olmaz.”*¹³⁷

Böyle bir toplum sıkıntı ve belâların ardından iyilik ve mutluluk dönemi gelince, atalarımız da buna benzer durumlar geçirmişti, bunlar normal sosyal olaylardır, diyerek yeniden yoldan çıkınca, kötülükleri yüzünden Allah kendilerini azapla yakalayır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen nîmetler yüzünden şımdıkları bir sırada, onları ansızın yakalayiverdik. İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler.”**¹³⁸

“Biz nice kasaba halkını helâk ettik! Azâbımız gece vakti veya öğleyin istirahatte iken onlara gelivermişti.”¹³⁹

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

96- Eğer o ülkelerin halkı inansalar ve Allâh'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üzerine gökten ve yerden nice bolluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de onları yaptıkları yüzünden yakalayiverdik.

96. âyete göre, eski dönemlerde kimi peygamberlerin kavmi nefis ve şeytana uyararak isyanda ileri gidince hemen helâk edilmiş, kimilerine de süre verilerek müreffeh bir hayattan sonra hiç beklemedikleri bir zamanda azap ansızın gelivermiştir.

Eğer bu toplumlar Allâh'a îmân edip, iyi işler yapsalardı yerden ve gökten bolluk ve bereketin verileceği bildiriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer onlar îmân edip de Allâh'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, elbette Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!”**¹⁴⁰

137. Tirmizî, Zühd, 56; Ahmed bin Hanbel, II, 287, 450.

138. En'âm, 6/44.

139. A'râf, 7/4.

140. Bakara, 2/103.

“Eğer ehl-i kitap olanlar îmân edip, Allâh’a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların günahlarını örter ve kendilerini nîmeti bol cennetlere sokardık. Eğer onlar Tevrat’ı, İncil’i ve Rab’lerinden kendilerine indirilmiş olanı tam olarak uygulamış olsalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nîmetlerle beslenirlerdi. Gerçi onların içinde orta yolu tutan bir topluluk da vardır. Ama çoğunun yapmakta olduğu ne kötü bir şeydir!”¹⁴¹

“Eğer îmân edip, şükrederseniz Allah size niçin azap etsin? Allah şükredenlerin mükâfatını veren, her şeyi hakkıyla bilendir.”¹⁴²

“Eğer o ülkelerin halkı îmân edip Allâh’a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların üzerine gökten ve yerden bolluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de onları yaptıkları kötülükler yüzünden yakalayiverdik.”¹⁴³

İyi ve güzel olan bir şeyin devam etmesi “bereket” olarak tanımlanır. Hz. Peygamber’in hadislerinde günlük hayatta bereket sebepleri olarak gösterilen iş ve ameller şunlardır:

- a) Yemeği topluca yemek,¹⁴⁴
- b) Yoksullara malın tasadduk edilmesi,¹⁴⁵
- c) Ramazan’da oruç tutmak için sahur yemeğine kalkmak,¹⁴⁶
- d) Akrabaları görüp gözetmek,¹⁴⁷
- e) Alışverişi doğru şekilde yapmak.¹⁴⁸

Hadiste şöyle buyrulur: “Mü’minin hâli ne güzeldir! Allâh’ın, başına getirdiği her şey onun için hayırlıdır. Eğer Allah onu sıkıntıya soksa sabreder, bu kendisi için hayırlı olur; eğer Allah ona sevinç verse şükreder, bu da kendisi için hayırlı olur.”¹⁴⁹

141. Mâide, 5/65-66.

142. Nisâ, 4/147.

143. A'râf, 7/96.

144. Ebû Dâvûd, At'ime, 14.

145. Müslim, Birr, 69.

146. Nesâî, Sıyâm, 76.

147. Buhârî, Büyû', 13.

148. Buhârî, Büyû', 19.

149. Müslim, Zühd, 64; Dârimî, Rikâk, 61; Ahmed bin Hanbel, IV, 332, 333, V, 24, VI, 15, 16.

أَفَأَمِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿٩٧﴾ أَوْ أَمِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

97- Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uykuda iken, azâbımızın kendilerine gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

98- Veya o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirken, kendilerine azâbımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

99- Yahut onlar, Allâh'ın tuzağından güvende mi oldular? Yalnızca ziyâna uğrayan toplumdan başkası Allâh'ın mühlet vermesinden güvende olamaz.

97-99. âyetlerde, toplumların Allâh'ın azâbının gece, gündüz veya uykuda iken, eğlenceye dalmışken, hiç beklemedikleri bir zamanda gelip gelmeyeceğinden kimsenin güvende olmadığı belirtilmektedir.

Mekr; tuzak, plan ve tedbir, hîle ile aldatma demektir. Keyd kelimesi daha zengin anlam ifâde eder. Hz. Ali, “Dünyada çok rahat ve geniş imkânlarla sahip olup da, bunun bir mekr ve imhâl hâli olabileceğini düşünmeyen kimse aldanmıştır.” demiştir.¹⁵⁰ Buna göre âyetlerde geçen “mekr” gelmeyecek sanılan, Allâh'ın azâbının birdenbire gelmesidir. Allâh'ın kulları hakkındaki azâbını geri bırakması, cezâ vermede acele etmemesi demektir. İşlediği kötülüklerin cezâsını görmeyen kişi, bundan cesâret alır ve hiç cezâ görmeyecekmiş gibi aldanmaya devam eder. Bu yüzden “Allah cezâyı imhal eder (geciktirir), fakat ihmâl etmez” denilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kötülük planları yapanlar, Allâh'ın kendilerini yere batırmayacağından ya da farkına varmadıkları bir yerden, kendilerine azâbın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya onlar gezip dolaşırlarken O'nun, kendilerini yakalamayacağından güvende midirler? Üstelik onlar, bunu engelleme gücüne de sahip değildirler. Yoksa Allâh'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezâlandırmayacağından güvende mi oldular? Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.”**¹⁵¹

150. Râgıb, Müfredât, “Mekr” mad.

151. Nahl, 16/45-47.

“Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra, insanlara bir rahmet tattırdığımızda, hemen âyetlerimizi inkârâ yönelik planlar yaparlar. De ki: Allâh’ın planı daha çabuktur. Şüphesiz elçi meleklerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!”¹⁵²

“Âyetlerimizi yalan sayanları, Biz bilmeyecekleri noktalardan derece derece (istidrâc ile) helâke sürükleriz. Ben onlara mühlet veririm (onların iplerini uzatıveririm.) Benim lûtuflarından kahrım (dayanılamayacak kadar) çetindir.”¹⁵³

“Artık bu sözü yalan sayanları bana bırak. Biz onları kendilerinin bilemeyecekleri bir yönden, derece derece azâba yaklaşıtıyoruz. Ben onlara süre tanıyorum. Şüphe yok ki, Benim tuzağım sağlamdır.”¹⁵⁴

“Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra insana bir nîmet tattırsak, elbette “Benden kötülükler gitti!” der. Çünkü o şımarıktır, çok övünür.”¹⁵⁵ “Biz, insana ne zaman nîmet versek, Allah’tan yüz çevirip uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse, ümitsizliğe düşer.”¹⁵⁶

152. Yûnus, 10/21.

153. A'râf, 7/182-183.

154. Kalem, 68/44-45.

155. Hûd, 11/10.

156. İsrâ, 17/83.

﴿ BÂB 13 ﴾

**YENİ NESİLLERDE İMTİHAŖ SÜRECİ, MÛSÂ,
FİRAVUN VE KAVMİ, ASÂ VE BEYAZ EL MÛCİZESİ**

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبَنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ^{١٠٠} وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرَى
نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا^{١٠١} وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ^{١٠٢} فَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ^{١٠٣} كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ
﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ^{١٠٤} وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ
﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى^{١٠٥} بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا
بِهَا^{١٠٦} فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسَى يَا فِرْعَوْنُ
إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ^{١٠٧} حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى
اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ^{١٠٨} قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ
﴿١٠٥﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾
فَالَقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ^{١٠٩} ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ
لِلنَّازِحِينَ^{١١٠} ﴿١٠٨﴾

100- Önceki sahiplerinden sonra, veryüzünde ona vâris olanlara, hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki Biz dilesek, onları günahları yüzünden cezâlandırırız ve kalplerini mühürleriz de hiç işitmezler.

- 101- İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara açık deliller getirdi. Fakat daha önceden yalanladıkları için, inanmak istemediler. İşte Allah, kâfirlerin kalplerini böyle mühürler!**
- 102- Biz onların çoğunun verdiği sözü tuttuğunu görmedik. Çoğunu da gerçekten söz dinlemez günahkârlar olarak bulduk.**
- 103- Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncuların sonucu nasıl oldu!**
- 104- Mûsâ dedi: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."**
- 105- "Benim görevim, Allah hakkında sadece gerçek olanı söylemektir. Ben size Rabbiniz tarafından açık bir mûcize getirdim, artık İsrâiloğulları'nı benimle gönder!"**
- 106- (Firavun) dedi: "Eğer bir mûcize getirdiysen, gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!"**
- 107- Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi!**
- 108- Elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!**

100-102. âyetlere göre, bir toplumun günahlarından dolayı helâk olmasının ardından onların yerine gelen toplumun, bundan ibret alarak Allah Teâlâ'nın kendilerini de günahları yüzünden felâkete uğratabileceğini düşünmesi gerekir. Ancak böyle bir toplumun bir sebepten dolayı kalbi mühürlenirse duyarsız hâle gelebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Görmediler mi ki, kendilerinden önce yeryüzünde size vermediğimiz imkânları kendilerine verdiğimiz nice nesilleri helâk ettik. Biz onların üzerlerine gökten bol yağmur**

indirmiş ve ırmakları altlarından akar duruma getirmiştik. Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik ve onların ardından başka nesiller var ettik.”¹⁵⁷

“O kavimlere peygamberleri apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”¹⁵⁸

Bir toplum fertlerinin kalplerinin mühürlenme sebebi, kendilerine apaçık delillerle peygamberler gelip, vahyi tebliğ ettikleri hâlde, îmân etmeyeceklerinin belli olması olarak açıklanır. Kâfirlerin durumundan söz eden bir âyette şöyle buyrulur: **“Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinin üzerinde de bir perde var. Onlar için en büyük bir azap vardır!”**¹⁵⁹

102. âyette, “Sözünde durma (ahd)”, bir şeyi tavsiye etmek veya onu yapmaya söz vermek demektir. Misak, ahd'den daha güçlü olan, pekiştirme sözleriyle güçlendirilen söz vermedir. Verilen sözler, Allâh'ın huzûrunda ve Allâh'ın adı öne sürülerek yapıldığı için, gerek insanla Allah arasında, gerekse insanlar arasında yapılsın, bütün ahidler, Allâh'ın ahdi sayılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Verdiğiniz sözleri (ahidleri) yerine getiriniz, çünkü verilen sözde sorumluluk vardır.”**¹⁶⁰ **“Karşılıklı söz verdiğiniz zaman, Allâh'a verdiğiniz sözü yerine getiriniz.”**¹⁶¹ **“Onlar ki, Allâh'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paha karşılığında satın alırlar. İşte onlar için âhirette bir pay yoktur.”**¹⁶²

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي
رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾

157. En'âm, 6/6.

158. Tevbe, 9/70.

159. Bakara, 2/7.

160. İsrâ, 17/34.

161. Nahl, 16/91.

162. Bakara, 2/27.

103- Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!

104- Mûsâ dedi: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

103-104. âyetlere göre, Allah, öteki peygamberlerin ardından Mûsâ'yı, Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdi. Mûsâ, kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu, İsrâiloğulları'nı serbest bırakıp kendisiyle birlikte gitmelerine izin vermesini istedi. Çünkü İsrâiloğulları uzun süredir, Mısır'da esir olarak, ağır işlerde ve işkence altında çalıştırılıyorlardı.

Hız. Mûsâ, yeni bir semâvî kitap olan Tevrat'la gönderildiği için hem nebî hem rasûldür. Nebî, nebe' kökünden, kendisine haber verilen, Allâh'ın haberleri, sözleri gelen kimsedir. Nebî önceki bir peygamberin şeriatını sürdüren elçi anlamında da kullanılmıştır. Rasûl ise daha çok bağımsız şeriatle gelen elçi için kullanılır. Ancak her rasûl aynı zamanda nebîdir. Hız. Peygamber için, Tahrîm sûresinin ilk âyetinde nebî, Mâide sûresinin 67. âyetinde rasûl, A'râf sûresinin 157-158. âyetlerinde hem rasûl, hem nebî kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlardan sonra da Mûsâ'yı ve Hârûn'u mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik ama onlar, büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular."**¹⁶³

"Andolsun ki Biz Mûsâ'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi."¹⁶⁴

"Andolsun Biz, Mûsâ'yı da, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allâh'ın günlerini hatırlat!" diyerek, mucizelerimizle göndermiştik. Hiç kuşkusuz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır."¹⁶⁵

163. Yûnus, 10/75.

164. Hûd, 11/96-97.

165. İbrâhim, 14/5.

“Nûh dedi: Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”¹⁶⁶

حَقِيقٌ عَلَىٰ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ ۖ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ
فَارْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾

105- “Benim görevim, Allah hakkında sadece gerçek olanı söylemektir. Ben size Rabbiniz tarafından açık bir mûcize getirdim, artık İsrâiloğulları’nı benimle gönder!”

106- (Firavun) dedi: “Eğer bir mûcize getirdiysen, gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!”

105-106. âyetlere göre, Hz. Mûsâ, Firavun’u Yüce Allâh’a inanmaya davet ederken, sadece gerçekleri söyleyeceğini, Rabbinden kesin bir delil getirdiğini ve İsrâiloğulları’nı kendisiyle göndermesini istemiştir. Firavun, Mûsâ’nın getirdiğini söylediği mûcizeyi görmek istediğini söylemiştir.

İSRÂİLOĞULLARI

Hız. Yâkub’un on iki oğluna ve soyuna İsrâiloğulları denir. Aynı ırka, Yâkub’un en büyük oğlu Judo veya Yahûda’dan dolayı “Yahudi” de denir. Bu ırk her ne kadar temelde Hız. İbrahim’e dayanıyorsa da, onları teşkilatlandırıp Mısır’dan kurtaran Hız. Mûsâ olduğı ve peygamber olarak ona tâbî oldukları için “Mûsevî” de denilmiştir.

İsrâiloğulları, daha önce Hız. Yusuf Mısır’da hazine yetkilisi iken, babaları Yâkub Peygamber’le birlikte Filistin yöresinden göçüp Mısır’a yerleşmişlerdi. Daha sonra Mısır Firavunları bunları esir ve köle gibi ağır işlerde istihdam ettiler. İşte Hız. Mûsâ onların Mısır’da esâret hayatı yaşadıkları bir dönemde peygamber olmuş ve onları Firavun’un zulmünden kurtarmıştır.

فَالْتَقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ
لِلنَّاطِرِينَ ﴿١٠٨﴾

107- Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi!

108- Elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!

107-108. âyetlerde, Firavun'un, mûcize göstermesini istemesi üzerine Hz. Mûsâ'nın elindeki asâyı yere attığı ve onun bir yılan hâlini aldığı, elini koynuna sokup çıkarınca da bembeyaz parladığı görüldü. Bunlar Hz. Mûsâ'ya verilen iki mûcizedir.

MÛCİZE

Sözlükte âciz ve güçsüz bırakan demektir. Bir terim olarak; Yüce Allâh'ın peygamberlerini, davalarında desteklemek ve sözlerini doğrulamak için onların ellerinde meydana getirdiği olağanüstü hâllerdir. Peygamber bunu kendisini inkâr edenlere karşı delil olarak gösterir. Temelde mûcizeyi peygamberin elinde yaratan Allah Teâlâ'dır. Peygamberlerin en büyük mûcizeleri kendi dönemlerinde geçerli olan en önemli olaylar türünden vukû bulmuş ve bu olayların etkinliği kırılmıştır. Örnekler:

Hz. Mûsâ döneminde sihir çok yaygındı, sihrin toplum üzerinde büyük bir etkisi vardı. Bu yüzden Hz. Mûsâ'nın en büyük mûcizesi olan asâ (baston) yılan oldu ve sihirbazların yılan şeklinde gösterdikleri bütün ipleri yutarak, ortada fizik olarak bir şey bırakmadı. Sonra yeniden asâ hâline döndüğünü gören sihirbazlar bunun basit bir sihir olayı olmadığını anladılar ve Hz. Mûsâ'ya tâbî oldular.¹⁶⁷

Hz. İsa döneminde tıp ilmi yaygındı. Bu yüzden ona ölüleri diriltmek, çamurdan yaptığı kuş şekline can vermek ve körleri iyi etmek gibi mûcizeler verilmişti. Tabiplerin buna gücü yetmeyince, gerçeği anlamaları kolaylaşıyordu.¹⁶⁸

Yine Hz. Dâvud döneminde mûsikî, Hz. Muhammed zamanında ise fesahat ve belâgat çok ileri gitmişti. Arap şâirleri şiirleriyle övünür ve üstünlük tasarlardı. Kur'ân-ı Kerîm öyle bir edebî üslûpla gönderildi ki, onun karşısında bütün Arap edip ve şâirleri âciz kaldı.¹⁶⁹ Hz. Muhammed'in Kur'ân'dan

167. Bk. A'râf, 7/121, 122.

168. Bk. Âl-i İmrân, 3/49; Mâide, 5/110.

169. Bk. İsrâ, 17/88.

başka, Mîraç,¹⁷⁰ Sidretü'l-Müntehâ,¹⁷¹ ayın yarılması gibi,¹⁷² mûcizeleri yanında, sahâbe tarafından nakledilen; parmak aralarından su fışkırması, kaybolan devenin yerini bildirmesi, elindeki taş parçalarının tesbih etmesi gibi başka mûcizeleri de vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ, süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Sînâ dağının sağ tarafında bir ateş gördü. Ailesine dedi ki: “Siz burada bekleyin, bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber getiririm yahut bir ateş koru getiririm de ısınır-sınız!” Mûsâ oraya vardığında, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allâhım! Asânı yere at!” Mûsâ asâyı yılan gibi hareket eder görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. “Ey Mûsâ! Beri gel, korkma; çünkü sen güvende olanlardansın. Elini koynuna sok ki kusursuz, bembeyaz olarak çıksın! Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden sana verilen iki mûcizedir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır!”¹⁷³ “Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mûcize olmak üzere kusursuz bembeyaz çıksın!”¹⁷⁴**

“Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mûcize ile Firavun’a ve kavmine git. Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.”¹⁷⁵

“Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mûcize ile Firavun’a ve kavmine git. Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.” Böylece, mûcizeler onların gözleri önüne serilince: “Bu apaçık bir sihir!” dediler.”¹⁷⁶

170. İsrâ, 17/1, 60.

171. Necm, 53/14, 16

172. Kamer, 54/1,

173. Kasas, 28/29-32.

174. Tâhâ, 20/22.

175. Neml, 27/12. krş. Ahd-i Atik, Çıkış, 4/2-8.

176. Neml, 27/12-13.

﴿ BÂB 14 ﴾

HZ. MÛSÂ, FİRAVUN VE SİHİRBAZLAR

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ^{١٠٩} يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ^{١١٠} فَمَاذَا تَأْمُرُونَ^{١١١} قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ^{١١٢} يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ^{١١٣} وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ^{١١٤} قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ^{١١٥} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١١٦} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١١٧} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١١٨} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١١٩} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٠} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢١} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٢} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٣} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٤} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٥} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ^{١٢٦}

- 109- Firavun'un kavminden ileri gelenler şöyle dediler: "Bu, gerçekten çok usta bir sihirbazmış!"
- 110- "Sizi yurduunuzdan çıkarmak istiyor." (Firavun): "Peki, siz ne tavsiye edersiniz?" dedi.
- 111- Onlar dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de haberciler gönder."
- 112- "Sana usta sihirbazları toplayıp getirsinler!"
- 113- Sihirbazlar Firavun'a geldiler; "Eğer üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir ödül var, değil mi?" dediler.
- 114- Firavun da "Evet var, üstelik siz benim en yakınlarımdan olacaksınız!" dedi.
- 115- (Sihirbazlar), "Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?" dediler.
- 116- Mûsâ, "Siz önce atın!" dedi. Onlar ellerindeki atınca, insanların gözünü büyüleyip onları dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar.
- 117- Biz de Mûsâ'ya, "Asânı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki asâ, onların yalandan uydurdukları şeyleri yutuyor!
- 118- Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları ise boşa gitti.
- 119- İşte onlar orada yenildiler ve küçük düşüp geri döndüler.
- 120- Sihirbazlar ise secde ederek yere kapandılar.
- 121-122- "Âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine îmân ettik." dediler.
- 123- Firavun dedi: "Ben size izin vermeden O'na îmân ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yok ki bu yaptığınız, halkı kendi memleketinden çıkarmak için şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır. Size yapacağımı yakında göreceksiniz!"
- 124- "Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!"

125- Onlar dediler: “Biz nasıl olsa (ölüp) Rabbimiz’e döneceğiz.”

126- “Sen Rabbimiz’in âyetleri bize geldiğinde, sırf ona îmân ettik diye bizden intikam almak istiyorsun! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak canımızı al!”

109-112. âyetlere göre, Firavun’un ileri gelen adamları Hz. Mûsâ’nın asâ ve beyaz el mûcizelerini görünce, Mûsâ’nın çok usta bir sihirbaz olduğunu, halkını ülkeden çıkarmak istediğini ileri sürdüler. Firavun’un, bu durumda ne tavsiye ettiklerini sorması üzerine de, Mûsâ ve kardeşi Hârûn’u alıkoymasını ve ülkenin en usta sihirbazlarını toplamasını önerdiler.

Hz. Mûsâ, Firavun ve adamları arasındaki konuşmaları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

a) Hz. Mûsâ’nın sihirbazlıkla itham edilmesi. Çeşitli peygamberlerin gösterdikleri mûcizelerin, insan gücünü aşan niteliğini fark eden inkârcı toplumlar, sihir ve büyü bahanesine sığınmak istemişlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Firavun çevresinde bulunan ileri gelenlere, “Bu, dedi, gerçekten usta bir sihirbaz!”¹⁷⁷ “Andolsun ki Biz Mûsâ’yı mûcizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun’a, Hâmân’a ve Kârûn’a gönderdik. Ama onlar, “Bu bir sihirbaz, bir yalancı! dediler.”¹⁷⁸**

b) Hz. Mûsâ güçlenirse, Mısır toplumunu ülkesinden çıkaracağı iddiâsı. Hâlbuki Hz. Mûsâ sadece ezilmekte olan İsrâiloğulları’nı kölelikten ve esaretten kurtarmak ve Allah Teâlâ’nın bildirdiklerini Mısır toplumuna tebliğ etmek istiyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sihriyle sizi ülkenizden çıkarmak istiyor; bu durumda ne tavsiye edersiniz?”¹⁷⁹**

“Andolsun Biz Firavun’a bütün bu delillerimizi gösterdik. Ama o, yine yalanladı ve diretti. Dedi ki: Ey Mûsâ! Sen sihrinle bizi ülkemizden çıkarmak için mi geldin?”¹⁸⁰

177. Şuarâ, 26/34.

178. Mü’min, 40/23-24.

179. Şuarâ, 26/35.

180. Tâhâ, 20/57.

c) Firavun'un usta sihirbazları toplayıp, Hz. Mûsâ ile sihir müsabakası yapılması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dediler ki: Onu ve kardeşini bir süre alıkoy ve şehirlere toplayıcı görevliler gönder. Bütün usta sihirbazları sana getirsinler!”**¹⁸¹

“Firavun: Bütün usta sihirbazları bana getirin! dedi.”¹⁸²

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى
وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾

113- Sihirbazlar Firavun'a geldiler; “Eğer üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir ödül var, değil mi?” dediler.

114- Firavun da “Evet var, üstelik siz benim en yakınlarımdan olacaksınız!” dedi.

115- (Sihirbazlar), “Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?” dediler.

113-115. âyetlerde, çeşitli şehirlerden gelen sihirbazların Firavun'dan ödül istekleri, Firavun'un yönetime yakınlık vaadi ve sihirbazlarla Hz. Mûsâ'nın ilk karşılaşması hususları yer alır.

a) Sihirbazların Firavun'dan mükâfat istekleri. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Sihirbazlar Firavun'a geldiler: Eğer biz üstün gelirse, mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi? dediler. Firavun dedi: Evet, o takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız.”**¹⁸³

b) İlk olarak sihirbazların sihir âletlerini atması. **“Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: “Atacağınızı atın! dedi.”**¹⁸⁴ Benzer âyette aynı ifâdeler yer alır: **“Mûsâ onlara: Atacağınızı atın! dedi.”**¹⁸⁵

181. Suarâ, 26/36-37.

182. Yûnus, 10/79.

183. Suarâ, 26/41-42.

184. Yûnus, 10/80.

185. Suarâ, 26/43.

قَالَ الْقَوَا۟ فَلَمَّا الْقَوَا سَحَرُو۟ا۟ اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُو۟هُمْ وَجَآءُ بِسِحْرِ
عَظِيْمٍ ﴿١١٦﴾

116- Mûsâ, “Siz önce atın!” dedi. Onlar ellerindeki atınca, insanların gözünü büyüleyip onları dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar.

116. âyete göre, sihirbazların ortaya attığı ipler ve değnekler sihir veya göz hilesiyle, yürür gibi gösterilmişti. **“Yapılan sihirden dolayı bunlar, halka koşuyor gibi hayal ettiriliyordu!”**¹⁸⁶ âyeti de dikkate alınınca, sihirbazların attığı ip ve değnekler, içi cıva dolu yılan benzeri şeyler olup, bunlar altından ateşle ısıtılan mekânda hareket etmeye başlayınca, insanların bu canlı gibi koşuşturan cisimler karşısında dehşete kapılmaları en mantıklı açıklamadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İplerini ve değneklerini attılar. ‘Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz! dediler.’”**¹⁸⁷

“Mûsâ dedi: Hayır, önce siz atın!” Bir de ne görsün! Yapmış oldukları sihirden dolayı, sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine koşuyor gibi göründü!”¹⁸⁸

وَاَوْحَيْنَا۟ اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُو۟نَ ﴿١١٧﴾
فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُو۟ا يَعْمَلُو۟نَ ﴿١١٨﴾ فَعُلِبُو۟ا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُو۟ا
صَاغِرِي۟نَ ﴿١١٩﴾ وَالْقٰى السَّحَرَةُ سٰجِدِي۟نَ ﴿١٢٠﴾

117- Biz de Mûsâ’ya, “Asânı at!” diye vahyettik. Bir de baktılar ki asâ, onların yalandan uydurdukları şeyleri yutuyor!

118- Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları ise boşa gitti.

119- İşte onlar orada yenildiler ve küçük düşüp geri döndüler.

120- Sihirbazlar ise secde ederek yere kapandılar.

186. Tâhâ, 20/66.

187. Şuarâ, 26/44.

188. Tâhâ, 20/66.

117-120. âyetlere göre, Hz. Mûsâ Allâh'ın emriyle asâyı yere atınca, sihirbaz âletlerini birer birer yuttuğu görüldü. Böylece sihirbazlar yenilmişti. Çünkü gerçekte birer nesne olan sihir âletleri ortadan kaybolmuştu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ birden içinde bir korku hissetti. “Korkma! dedik. Çünkü üstün gelecek olan kesinlikle sensin.”¹⁸⁹ “Sağ elindeki yere at da onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları sihirbaz hîlesinden başka bir şey değildir. Sihirbaz ise, ne yaparsa yapsın, başarıya ulaşamaz!”¹⁹⁰**

Günümüz Tevrat'ında Hz. Mûsâ'nın kardeşi Hârûn'la birlikte peygamber oluşu ve ilk asâ mûcizesi şöyle anlatılır: “Rab, Mısır'da Mûsâ ile konuştuğunda ona: “Ben Rab'bim!” dedi. Sana söylediğim her şeyi Mısır Firavun'una ilet!” Mûsâ Rabbin huzûrunda: “Ben iyi konuşan biri değilim.” diye karşılık verdi. Firavun beni nasıl dinler?”¹⁹¹

“Rab: Bak seni Firavun'a karşı Tanrı gibi yaptım.” dedi. Ağabeyin Hârûn senin peygamberin olacak. Sana buyurduğum her şeyi ağabeyine anlat. O da Firavun'a İsrâillileri ülkesinden salıvermesini söylesin. Ben Firavun'u inatçı yapacağım ki, belirtilerimi ve şaşılasi işlerimi Mısır'da arttırabileyim. Ama Firavun sizi dinlemeyecek. O zaman elimi Mısır'ın üzerine koyacağım ve onları ağır bir şekilde cezâlandırarak halkım İsrâil'i ordular hâlinde Mısır'dan çıkaracağım. Mısır'a karşı elimi kaldırdığım ve İsrâillileri aralarından çıkaracağım zaman Mısırlılar benim Rab olduğumu anlayacak. Mûsâ ile Hârûn Rabbin buyurduğu gibi yaptılar. Firavun'la konuştuklarında Mûsâ seksen, Hârûn seksen üç yaşında idi.”¹⁹²

“Rab, Mûsâ ile Hârûn'a şöyle dedi: Firavun size: “Bir mûcize getirin.” dediği zaman, söyle Hârûn'a, değneğini alıp Firavun'un önüne atsin. Değnek yılan olacak. Böylece Mûsâ ile Hârûn Firavun'un yanına gittiler ve Rabbin buyurduğu gibi yaptılar. Hârûn değneğini Firavun ve görevlilerinin önüne attı. Değnek yılan oluverdi. Bunun üzerine Firavun kendi bilgelerini, büyücülerini çağırdı. Mısırlı büyücüler de büyülerıyla aynı şeyi yaptılar. Her biri değneğini attı, değnekler yılan oldu. Ancak Hârûn'un değneği onların değneklerini yuttu. Yine de, Rabbin söylediği gibi Firavun inat etti ve Mûsâ ile Hârûn'u dinlemedi.”¹⁹³

189. Tâhâ, 20/67-68.

190. Tâhâ, 20/69.

191. Çıkış, bâb: 6/28-30.

192. Çıkış, 7/1-7.

193. Çıkış, 7/8-13.

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿١٢٢﴾

121-122- “Âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine îmân ettik.” dediler.

121-122. âyetlere göre, sihirbazlar bütün sihir âyetlerinin yutulduğunu ve fizik olarak ortadan kaybolduklarını görünce, bunun basit bir göz yanılsaması ya da sihir hilesinden ibâret olmadığını anladılar ve içlerinde doğan îmân nûruyla secdeye kapandılar. “Âlemlerin Rabbine îmân ettik.” sözleriyle yetinmeyerek, “Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine.” dediler. Bununla, peygamber olan Mûsâ ve Hârûn’a tâbî olduklarını bildirmeleri yanında, Firavun’un kendisini “âlemlerin rabbi” gibi kabul ederek, yanlış anlamasını da önlemiş oldular.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ardından Mûsâ da asâsını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor! Bunun üzerine sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar. Dediler ki: “Îmân ettik biz, âlemlerin Rabbine; Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine.”**”¹⁹⁴

قَالَ فِرْعَوْنُ اامْتَمَّ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اَذِنَ لَكُمْ ؕ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوْهُ
فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا ؕ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٢٣﴾ لَا قَطْعَنَ
اَيِّدِيْكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَا صَلْبَتُكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٢٤﴾

123- Firavun dedi: “Ben size izin vermeden O’na îmân ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yok ki bu yaptığınız, halkı kendi memleketinden çıkarmak için şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır. Size yapacağımı yakında göreceksiniz!”

124- “Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!”

123-124. âyetlere göre, kendisini tanrı sanan ve toplumunu buna inandıran Firavun, sihirbazlarının topluca îmân etiklerini görünce, bunun bir komplo olduğunu ileri sürdü ve halkın bu yeni dîne yönelmesini önlemek amacıyla, sihirbazları işkence ve ölümlle tehdit etti. Ayrıca halkı Hz. Mûsâ’ya karşı kıskırtmak üzere, onların yurtlarından çıkarılmak istendiğini iddiâ etti.¹⁹⁵

194. Şuarâ, 26/45-48.

195. Bk. Mâide, 5/33.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Firavun dedi ki: Ben size izin vermeden, ona î mân ettiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece hançimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz!”**¹⁹⁶

Firavun'un ileri gelen adamları da Hz. Mûsâ'ya karşı tavırlarını şöyle ifâde ettiler: **“O zaman ileri gelenler dediler ki: Sen bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve böylece (kardeşinle birlikte) ülkede egemenliği ele geçirmek için mi geldin? Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!”**¹⁹⁷

قَالُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا نُنْقِمُ مِنْكَ إِلَّا أَنْ أَمَنَّائِ بِآيَاتِ رَبِّنَا
لَمَّا جَاءَنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

125- Onlar dediler: “Biz nasıl olsa (ölüp) Rabbimiz'e döneceğiz.”

126- “Sen Rabbimiz'in âyetleri bize geldiğinde, sırf ona î mân ettik diye bizden intikam almak istiyorsun! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak canımızı al!”

125-126. âyetlere göre, Allâh'a inanan sihirbazlar, işkence ve korkutmanın hatta öldürölmenin kendilerini Allâh'a inanmaktan ve Mûsâ ؑ'in dînine tâbî olmaktan çeviremeyeceğini, bu yolda ölürlerse, şehîd olarak Allâh'a döneceklerini söylemişlerdi. Sihirbazların bu sırada, “Ey Rabbimiz üzerimize sabır yağdır!” diye duâ etmeleri işkencenin ne kadar ağır olduğunu gösterir. Çünkü “ıfrah” kapta bulunan suyu tam olarak boşaltmak demektir. Yani, bu işkencelere dayanmak için ne kadar sabır varsa, üzerlerine boşaltılmasını istemişlerdi.

Firavun, tehdit ettiği bu cezâyı uyguladı mı? Âyette bu konuda açıklama verilmemiş. Ancak sözün gelişinden bunu uyguladığı anlaşılmaktadır.

196. Tâhâ, 20/71.

197. Yûnus, 10/78.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey kitap ehli! Biz ancak Allâh’a, bize indirilene ve bizden önce indirilene inanmamızdan ve sizin çoğunuzun da fâsık kimseler olmanızdan dolayı bizden hoşlanmıyorsunuz!”**¹⁹⁸ **“Oysa ortada onların intikam almaları için Allâh’ın, Rasûlü ile onları lûtfundan zengin etmesinden başka bir sebep yoktur.”**¹⁹⁹ **“Onların intikam almalarının sebebi, o mü’minlerin, mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allâh’a îmân etmelerinden başka bir şey değildi.”**²⁰⁰

Hz. Mûsâ’ya îmân edenler, Câlût ve ordusuyla karşı karşıya geldikleri zaman da buna benzer şekilde şöyle duâ etmişlerdi: **“Câlût ve ordusuyla karşı karşıya geldiklerinde de şöyle dediler: Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sâbit tut ve şu inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!”**²⁰¹

Firavun’un sihirbazları, Hz. Mûsâ’nın gösterdiği asâ mûcizesinin kesinlikle sihir ürünü olmadığını anlayıp, Allâh’a ve onun peygamberi Hz. Mûsâ’ya tâbî olunca, en ağır cezâlara maruz kalsalar da, Firavun’a boyun eğmeyeceklerini şöyle açıklamışlardı:

“Sihirbazlar dediler: Biz seni, bize gelen apaçık mûcizelere ve bizi yaratana asla tercih edemeyiz. O hâlde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin! Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığın sihri bağışlaması için, Rabbimiz’e îmân ettik. Çünkü Allâh’ın mükâfatı daha iyi ve azâbı daha kalıcıdır.”²⁰²

198. Mâide, 5/59.
 199. Tevbe, 9/74.
 200. Bürûc, 85/8.
 201. Bakara, 2/250.
 202. Tâhâ, 20/72-73.

﴿ BÂB 15 ﴾

**FİRAVUN'UN ERKEK ÇOCUKLARI ÖLDÜRTMESİ,
MÛSÂ'NIN SABIR TAVSİYESİ**

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَالْهَتَكَ ۖ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

127- Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: “Mûsâ'ya ve kavmini, seni ve tanrılarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi serbest bırakacaksın?” (Firavun) dedi: “Biz onların oğullarını öldürüp, kadınlarını sağ bırakacağız. Şüphesiz ki biz, onları ezecek güce sahibiz!”

128- Mûsâ kavmine dedi ki: “Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz yeryüzü Allâh'ındır. Ona kullarından kimi dilerse onu mîrasçı yapar. Sonunda kurtuluş sakinanlarındır.”

129- Kavmi (Mûsâ'ya) dedi: “Sen bize gelmezden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi!” Mûsâ dedi: “Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yapacağınıza bakar!”

127. âyete göre Firavun, ileri gelen adamlarını toplayarak görüşme yapmış; danışmanları Mûsâ'nın ve İsrâiloğulları'nın, kendisini ve tanrılarını bırakmalarına izin vermemesini ve onları serbest bırakmamasını önermişler. Sihirbazların cezâlandırılmasının yeterli olmadığını, Mûsâ ve İsrâiloğulları'nın da tıpkı sihirbazlar gibi cezâlandırılmasını istemişlerdi.

Bunun üzerine Firavun, bundan böyle İsrâiloğulları'nın doğacak bütün erkek çocuklarını öldüreceğini, kadınlarını sağ bırakacağını söylemiştir.

Abdullah bin Ömer, 127. âyetteki “âliheteke (senin ilâhlarını)” kelimesini “ilâheteke (senin ilâhlığını)” şeklinde okumuştur. Bu takdirde anlam; Sen, Mûsâ'nın ve kavminin senin tanrılığını bırakmalarına izin mi vereceksin? şeklinde olur ki, bu durum, onların Firavun'u tanrılaştırdıklarını ifâde eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Doğrusu Firavun yeryüzünde iyice azmış, halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir sınıfı güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı.”**²⁰³ **“Mûsâ, onlara katımızdan gerçeği getirdiğinde: “Onunla birlikte îmân etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!” dediler. Ama o kâfirlerin tuzağı hep boşa çıktı!”**²⁰⁴

Firavun'un Mûsâ ﷺ ve İsrâiloğulları'na baskıları Tevrat'ta özetle şöyle anlatılır: Mısır'da Yusuf'u bilmeyen bir kralın (Firavun) çıktığını, İsrâiloğulları'nın nüfusça artışından ve ileride düşmanla işbirliği yaparak kendilerine saldırmasından korktuğu için, önce onların ağır işlerde çalıştırılmasını ve baskı altında tutulmalarını emretmiş, daha da ileri giderek doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini, kız çocuklarının sağ bırakılmasını istemiştir. Ancak ebelerin emre uymadıklarını anlayınca da, erkek çocuklarının ırmağa atılmalarını, kız çocuklarının sağ bırakılmalarını emretmiştir.²⁰⁵

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

203. Kasas, 28/4.

204. Mü'min, 40/25.

205. Bk. Tevrat, Çıkış, 1/8-17, 22.

128- Mûsâ kavmine dedi ki: “Allah’tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz yeryüzü Allâh’ındır. Ona kullarından kimi dilerse onu mîrasçı yapar. Sonunda kurtuluş sa- kınanlarındır.”

128. âyette, Hz. Mûsâ’nın kavmine, Allah’tan yardım istemelerini ve sabrı tavsiye ettiği ve yeryüzünün gerçek sahibininin Firavun değil, Allah Teâlâ olduğunu ve onu dilediğine vereceğini bildirdiği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabırla ve namaz kılmakla Allah’tan yardım isteyin. Şüphesiz bu, (Allâh’a) saygıyla bağlı olanlardan baş- kasına ağır gelir!”**²⁰⁶

“Ey îmân edenler! Sabır ve namazla Benden yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.”²⁰⁷ **“Artık sabret! Çünkü gü- zel sonuç takvâ sahiplerininindir.”**²⁰⁸

قَالُوا أُودِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ
يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

129- Kavmi (Mûsâ’ya) dedi: “Sen bize gelmezden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi!” Mûsâ dedi: “Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yap- cağınıza bakar!”

129. âyette, İsrâiloğulları’nın Hz. Mûsâ’ya, kendisi geldikten sonra da gelmezden önce de sürekli haksızlığa uğradıklarını söylemeleri üzerine Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hak dilerse Firavun ve adamlarını yok ederek, onların yeri- ne kendilerini hâkim kılabilceğini, böylece kendilerini imtihan edebilece- ğini haber vermektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi yeryüzünün halîfeleri yapan, size verdikleriyle sizi denemek için, kiminizi derece bakımından ki- minizden üstün kılan O’dur. Şüphesiz Rabbin, cezâlandırması çok**

206. Mü’min, 40/25.

207. Bakara, 2/153.

208. Hûd, 11/49.

çabuk olandır. Bununla birlikte O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”²⁰⁹

“Sonra onların ardından, ne yapacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi getirdik.”²¹⁰

“Allah, sizden îmân edip iyi işler yapanlara şunu vaad etmiştir: Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hâkim kıldıysa, onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacak; kendilerine, onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm'ı) tatbik gücü verecek ve korkularının ardından kendilerini güvene kavuşturacaktır. Çünkü onlar bana kuluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar yoldan çıkmış olanlardır!”²¹¹

209. En'âm, 6/165.

210. Yûnus, 10/14.

211. Nûr, 24/55.

﴿ BÂB 16 ﴾

FİRAVUN KAVMI'NİN DENİZDE BOĞULMASI, İSRÂİLOĞULLARI'NIN SELÂMETE ÇIKMANIN DEĞERİNİ BİLMEMESİ

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصِ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٣٠﴾ فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ ۚ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِنَسْحَرَنَّ بِهَا ۖ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ ۖ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لِيُنْزِلَ عَلَيْنَا مِائِدًا ۚ قَالَ إِنِّي أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ ۖ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلْنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَىٰ آجَلٍ هُمْ بِالْعُودِ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرُشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ ۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مَثَبٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

قَالَ اَغَيِّرَ اللَّهُ اَبْنَيْكُمُ الْهَآ وَهُوَ فَضَّلَكُمُ عَلٰى الْعَالَمِيْنَ ﴿١٤٠﴾
وَإِذْ اَنْجَيْنَاكُم مِّنْ اِلٍ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ اَبْنَاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۗ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ﴿١٤١﴾

130- Andolsun ki Biz, Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca (kuraklık) ve mahsul kıtlığı ile cezâlandırdık.

131- Başlarına bir iyilik gelince, onlar: “Bu, zaten bizim hakkımızdı.” dediler. Başlarına bir kötülük geldiğinde ise, bunu Mûsâ ve onunla birlikte olanların uğursuzluğu sayıyorlardı. Oysa gerçek şudur ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler!

132- Onlar (Mûsâ'ya), “Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi getirirsen getir, biz yine de sana inanacak değiliz.” dediler.

133- Bunun üzerine Biz de onlara; tûfânı, çekirgeyi, kene-yi, kurbağayı ve kanı ayrı ayrı mûcizeler olmak üzere gönderdik. Ama onlar, yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular.

134- Üzerlerine o azap (taun) çökünce: “Ey Mûsâ! Sana verdiği söz uyarınca, bizim için Rabbine duâ et, eğer bu azâbı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana îmân ederiz ve İsrâiloğulları'nı da seninle birlikte göndeririz!” dediler.

135- Biz, ulaşacakları bir süreye kadar onlardan azâbı kaldırıncâ hemen sözlerinden döndüler.

136- Biz de âyetlerimizi yalanlamaları ve umursamamalarını nedeniyle, kendilerinden öğ almak istedik ve onları denizde boğduk.

137- Hor görülüp ezilen o kavmi de, bereketli kıldığımız toprakların doğu taraflarına ve batı taraflarına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfatı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece yerine gelmiş oldu. Firavun'un ve kavminin özenle yapmış oldukları köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik!

138- Biz İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapmakta olan bir kavme rastladılar. "Ey Mûsâ!" dediler. "Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yap!" Mûsâ dedi: "Siz gerçekten câhillik eden bir kavimsiniz!"

139- "Çünkü onların din diye içine daldıkları şeyin bir değeri, ibadet diye yaptıklarının da bir temeli yoktur."

140- Yine dedi: "Allah sizi âlemlere üstün kılmışken, şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?"

141- Hani bir zaman Biz sizi, oğullarınızı öldürmek ve kadınlarınızı sağ bırakmak sûretiyle, size azapların en kötüsünü çeaktiren Firavun hânedanından kurtarmıştık. Bu sizin için, Rabbiniz tarafından büyük bir sınama idi.

130-131. âyetlere göre, Mısır toplumu başına gelen bir iyiliği kendilerinin hakkı olarak değerlendirenken, başlarına gelecek kötülüğü ise Hz. Mûsâ ve ona îmân edenlerin uğursuzluğuna bağlıyorlardı. Hâlbuki Allah Teâlâ insanları kötülükleri yüzünden kılıkla sınavabilir. Âyette onların kıtlık yoluyla dara düşmelerinin sebebinin, onların yaptığı kötülüklerin dünyaya âit bir cezâsı olduğuna, ama insanların çoğunun bunun farkında olmadığına dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Nerede olursanız olun, isterseniz sarp ve sağlam kaleler içinde bulunun, yine ölüm sizi bulur!" Onlara bir iyilik dokunsa, "Bu, Allah'tan." derler. Başlarına bir kötülük gelince de, "Bu, senin yüzünden." derler. De ki: "Hepsi Allah katındandır." Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar?"**²¹²

"Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda, ondan dolayı sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden, başlarına bir kötülük isâbet ederse, o zaman insan çok nankör olur."²¹³

"Onlar: Sen ve seninle birlikte bulunanlar yüzünden uğursuzluğa uğradık! dediler. Sâlih dedi: Size gelen uğursuzluğun sebebi Allah katında bellidir. Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz."²¹⁴

212. Nisâ, 4/78.

213. Şûrâ, 42/48.

214. Neml, 27/47.

“Bir de Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, ona güvenirler de, kendi işledikleri yüzünden, başlarına bir kötülük gelirse, hemen ümitsizliğe düşerler.”²¹⁵

UĞUR - UĞURSUZLUK

Yukarıdaki 131. âyette, “tâir” kuş demektir. Câhiliye döneminde “kuş uçurma” (ıyâfet-i tayr) denilen bir falcılık geleneği vardı. Bir yere gidecekleri zaman bir kuş uçururlar, kuş sağa giderse uğur, sola giderse uğursuzluk sayarlardı. Yine bunun gibi, baykuş ve benzeri kuşların çığlık atmasından da uğursuzluk anlamı çıkarırlardı. Yukarıdaki âyette Mısır halkı, Hz. Mûsâ gibi büyük bir peygamberi kendileri için uğur ve şans saymaları gerekirken, başlarına gelen herhangi bir sıkıntıda, bunu Hz. Mûsâ ve ona tâbî olanların uğursuzluğuna yormalarının yanlış olduğu vurgulanmıştır. Günümüzde ülkemizde de baykuş gibi kimi kuşların ötüşünden uğursuzluk anlamı çıkaranların bulunması böyle bir yanlış geleneğin devamıdır. Ancak şunu da belirtelim ki, kimi tehlike ve felâketleri bâzı hayvanların erken sezmesini, onların başlamış olan birtakım fizik süreçleri erken algılaması olarak değerlendirilmelidir. Depremi bir hayvanın önceden sezmesi gibi.²¹⁶

Hz. Peygamber: “Uğursuzluk ve baykuş uğursuzluğu yoktur.” buyurarak,²¹⁷ bu gibi “uğur-uğursuzluk” arayışını yasaklamış ve iptal etmiştir. Çünkü kişiye ulaşacak bir iyilik veya kötülük Allah katındandır. Kişi Allâh’a olan güveni ve bağlılığı ile birtakım musîbetlere engel olabilir, iyi niyet ve çabası ile güzelliklere kavuşabilir. Ezelde belirlenen kader programı günü geldikçe tecelli eder. Allah kader planından dilediğini siler, dilediğini sâbit bırakır, çünkü kitapların anası olan levh-i mahfuz O’nun katındadır.²¹⁸

Muâviye bin Hakem’in, “Aramızda uğursuzluğa inananlar var!” demesi üzerine, Hz. Peygamber: “Bu, onların göğüslerinde hissettikleri bir duygudur. Bu duygu onları işlerinden alıkoymasın!” buyurmuştur.²¹⁹

İslâm inancına göre hayır da şer de Allah’tandır. Kul serbest irâdesiyle bunlardan hangisine yönelirse, Allah onu yaratır ve ona bu fiili işleme fırsatı verir. Ancak Allah Teâlâ’nın hayıra rızası var, şerre ise rızası yoktur.

215. Rûm, 30/36.

216. Bk. Neml, 27/47; Yâsîn, 36/19.

217. Buhârî, Büyu’, 36, Tıb, 19, 25, 43-45, 53, 54; Müslim, Selâm, 102, 109, 111-114, 116; Tirmizî, Siyer, 46, Kader, 9.

218. Bk. Ra’d, 13/39.

219. Müslim, Mesâcid, 33.

İnsanların karşılaştıkları sıkıntılara, çoğu zaman kendi eksik ve kusurları yüzünden uğrarlar.

Nitekim Mısır toplumu Hz. Yusuf döneminde de yedi yıl çok şiddetli kıtlık yılları geçirmiştir. Ancak bunun ardından gelen yıllarda gelen bolluklarla bu sıkıntılı dönem sona ermiştir. Ancak bu geçiş döneminde, daha mu tedil birisi olan Mısır kralı, Hz. Yusuf'u hazinenin ve ekonomik işlerin başına getirerek adâletli bir sistem kurmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kral dedi ki: “Ben rüyamda yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yine yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumunu biliyorsanız, bana gördüğüm rüyanın yorumunu yapın!”**”²²⁰

“Yusuf dedi: Siz yedi yıl boyunca, âdetiniz üzere ekip biçersiniz -ancak yiyeceğiniz az miktar dışında- biçtiğinizi başağında bırakırsınız. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir ki (tohumluk için) sakladığınız az miktar dışında, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirir. Sonra bunun ardından bir yıl gelecek ki o yılda, insanlara yaram oluncak ve yine o yılda (meyve) sıkacaklar!””²²¹

Hz. Yusuf çeyrek asra yayılan bir programla, bolluk yıllarında halkın tasarruflarını depolamış, para kaynaklarını emânete almış ve kıtlık yıllarında değerlendirerek, bu sıkıntılı yıllar planlı bir şekilde atlatılmıştır.²²²

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُّفْصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

132- Onlar (Mûsâ'ya), “Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi getirirsen getir, biz yine de sana inanacak değiliz.” dediler.

133- Bunun üzerine Biz de onlara; tûfânı, çekirgeyi, kene-yi, kurbağayı ve kanı ayrı ayrı mûcizeler olmak üzere

220. Yûsuf, 12/43.

221. Yûsuf, 12/47-49.

222. Yûsuf sûresinin ilgili âyetlerinin tefsirine bk.

gönderdik. Ama onlar, yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular.

132-133. âyetlere göre, Firavun ve adamları Hz. Mûsâ'ya hangi mucizeyi getirirse getirsin, kendisine îmân etmeyeceklerini söylemişlerdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ'ya mucize olarak, tûfân, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan felâketlerini göndermiş, ancak onlar böbürlenerek yine îmân etmemişlerdi.

Asâ ve beyaz el mucizelerinden sonra âyette Hz. Mûsâ döneminin kimi felâketli mucizeleri bildirilmektedir. Nitekim günlerce yağan yağmurlarla Firavun kavminin yurtlarını sular basmış, bahçelerini, tarlalarını çekirge ve haşere sürüleri istilâ etmiş, ardından yurtlarına, evlerine kurbağalar musallat olmuş, ardından Allah, sularını kan yapmış, çeşmeler, ırmaklar, göller kan olmuş. Bu felâketlerin her biri geldikçe, Firavun ve adamları Hz. Mûsâ'ya yalvarmışlar, kendilerini bu felâketlerden kurtarması için Allâh'a duâ etmesini istemişler, kurtuldukları takdirde inanacaklarına ve İsrâiloğulları'nı serbest bırakacaklarına dâir söz vermişler, fakat Allah o belâyı başlarından kaldırdınca, her defasında sözlerinden dönmüşlerdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi anlamaktan uzaklaştıracam. Çünkü onlar her türlü mucizeyi görseler de ona îmân etmezler. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık yolunu görürlerse, onu yol edinirler. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlara karşı gâfil davranmalarından ileri gelmektedir.”**²²³

“Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar îmân etmezler. Onlara, her türlü mucize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmenden îmân etmezler.”²²⁴

“Böylece, mucizeler onların gözleri önüne serilince, “Bu apaçık bir sihirdir!” dediler. Kendileri de bunlara vicdanen kanaat getirdikleri hâlde, sırf zulüm ve böbürlenme yüzünden onları bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!”²²⁵

Ancak şunu da belirtelim ki, bu âfetlerle ilgili olarak tefsirlerde geniş bilgiler verilmişse de, bu nakiller Ebû Hayyan'ın da belirttiği gibi, bu felâketlerin

223. A'râf, 7/146.

224. Yûnus, 10/96-97.

225. Neml, 27/13-14.

niteliği ve süreleri, yani ne şekilde ve ne kadar zaman içinde meydana geldiği hakkındaki haberlerin kaynağı İsrâiliyyat denilen, İsrâiloğulları'nın asılsız nakil ve rivâyetleridir.²²⁶ Şu bir gerçek ki, onlara îmân etmeleri için her türlü mûcize gösterilmişti. Şu âyetle buna işaret edilir: **“Bizim onlara gösterdiğimiz her bir mûcize diğerlerinden daha büyüktü. Belki doğru yola dönerler diye, Biz onları azapla cezâlandırdık.”**²²⁷

Tevrat'ta Hz. Mûsâ'nın Firavun'u uyardığı ve at sineklerinin istilasını üzerine Mısır diyarının harap olduğu belirtilir.²²⁸

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ
لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ ﴿١٣٤﴾
فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بِالْغَوَةِ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

134- Üzerlerine o azap (taun) çökünce: “Ey Mûsâ! Sana verdiği söz uyarınca, bizim için Rabbine duâ et, eğer bu azâbı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana îmân ederiz ve İsrâiloğulları'nı da seninle birlikte göndeririz!” dediler.

135- Biz, ulaşacakları bir süreye kadar onlardan azâbı kaldırıncâ hemen sözlerinden döndüler.

134-135. âyetlere göre, Firavun ve toplumu felâkete uğrayınca, Hz. Mûsâ'dan, Rabbine duâ edip kendilerini bu sıkıntıdan kurtarırsa, îmân edeceklerine ve İsrâiloğulları'nın da kendisiyle birlikte gönderileceğine dâir söz verdiler. Ancak üzerlerinden azap kaldırılınca, verdikleri sözü unuttular.

Âyetle, “ricz”, Saîd bin Cübeyr'e göre azap demek olup, “taun (veba)” hastalığını ifâde eder. Bu yüzden Kıptilerden bir günde yetmiş bin kişi ölmüştü.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“Onlar (bu durumda) şöyle diyorlar: “Ey sihirbaz! Sana verdiği söze göre, bizim için Rabbine duâ et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.”**²²⁹ Buna rağmen onlar, bu gibi

226. Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, IV, 374.

227. Zuhurf, 43/48.

228. Tevrat, Çıkış, 8/20-30; bk. 7/17.

229. Zuhurf, 43/49.

felâketlerin her toplumun başına gelebileceğini düşünerek, bunu ilâhî bir uyarı ve bir mûcize olarak anlamak istemiyorlardı. Bu yüzden âyetle, sıkıntı geçer geçmez, verdikleri sözden döndüklerine işaret edilir.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

136- Biz de âyetlerimizi yalanlamaları ve umursamamaları nedeniyle, kendilerinden öç almak istedik ve onları denizde boğduk.

137- Hor görülüp ezilen o kavmi de, bereketli kıldığımız toprakların doğu taraflarına ve batı taraflarına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfatı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece yerine gelmiş oldu. Firavun'un ve kavminin özenle yapmış oldukları köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik!

136-137. âyetlere göre, Allah aşırı giden Firavun ve adamlarını suda boğmuş, onların evlerini bahçelerini yıkıp harap etmiştir. Ezilen İsrâiloğulları'nı ise o toprağın doğusuna ve batısına hâkim kılmıştır.

İlgili âyetlerde Mısır toplumunun ikiye ayrılarak şöyle bir sonucun ortaya çıktığına işaret edilir:

a) Firavun ve kavminin suda boğularak helâk olması, bağ ve bahçelerinin yerle bir olması.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki, Allâh'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah mutlak üstündür ve öç alandır.”**²³⁰

“Gerçekten, Eyke halkı da zâlim kimselerdi. Onlardan da öcümüzü aldık.”²³¹ **“Andolsun ki Biz, senden önce de kendi kavimlerine nice peygamber gönderdik de onlara apaçık deliller getirdiler. Günaha dalanlardan ise öcümüzü almışsızdır. Mü'minlere yardım etmek de Bize düşer.”**²³²

“Ama Biz de Firavun ve adamlarını çıkardık; bahçelerden, pınarlardan; hazinelerden ve güzel makamlardan. Böylece bütün bunlara İsrâiloğulları'nı mîrasçı yaptık.”²³³ **“Onlar geride neler bırakmışlardı, ne bahçeler, ne pınarlar! Ne ekinler, ne güzel konaklar! Ve içinde eğlenip durdukları nice nîmetler ve refah! İşte böylece Biz onları başka bir kavme mîras bıraktık.”**²³⁴

b) İsrâiloğulları'nın esâretten kurtulup, bereketli topraklara yerleştirilmesi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kavmi (Mûsâ'ya) dedi: Sen bize (peygamber olarak) gelmezden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi! Mûsâ dedi: Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yapacağınıza bakar!”**²³⁵

“Biz de istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lûtufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları (ötekilere) mîrasçılar kılalım. Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Hâmân ve ordularına korkmakta oldukları şeyleri gösterelim.”²³⁶

137. âyetteki, “arz” için kimi âlimler Şam ve Mısır demiştir. Çünkü bu yöreler o dönemde Firavun'un hükmü altında idi. Ancak bu topraklar için Mâide sûresinin 5/21. âyetinde “Allâh'ın size yazdığı kutsal topraklar.”, 137. âyetinde, “Çevresini bereketli kıldığımız toprak.” cümleleri bu toprağın çok verimli bir toprak olduğunu ifâde eder. Bu sıfat, Arz-ı Mukaddes denilen Filistin bölgesine verilir. “... Çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten (Allah).” âyetinde,²³⁷ Mescid-i Aksa'nın çevresinin bereketli kılındığı

231. Hicr, 15/78-79.

232. Rûm, 30/47.

233. Şuarâ, 26/57-59.

234. Duhân, 44/25-28.

235. A'râf, 7/129.

236. Kasas, 28/5-6.

237. İsrâ, 17/1.

bildirilir. Mescid-i Aksa ise Filistin'in merkezi olan Kudüs'te bulunmaktadır. Bundan, İsrâiloğulları'na vaad edilen toprağın bütün Mısır toprağı değil, Filistin olduğu sonucuna varılır. Ünlü Yahudi tarihçi Yosifus ve Yunanlı tarihçi Herodot'un yazdıklarına göre, Hz. Mûsâ bir süre (on üç yıl kadar) Mısır'ı yönetmiş, Firavun ve oğlunun Habeşistan'dan geri dönmesi üzerine Mısır'dan ayrılmıştır. Hz. Mûsâ'nın, Nil'in (Yemm) doğusuna geçtikten sonra bir süre, Filistin'in batısında kalan Mısır diyarını yönetmesi, sonra yerli Araplardan Filistin'i almak üzere doğuya yani Sînâ'ya geçmiş olması mümkündür.²³⁸

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ
قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ
﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُمْتَبَرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾
قَالَ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾

138- Biz İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapmakta olan bir kavme rastladılar. “Ey Mûsâ!” dediler. “Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yap!” Mûsâ dedi: “Siz gerçekten câhillik eden bir kavimsiniz!”

139- “Çünkü onların din diye içine daldıkları şeyin bir değeri, ibadet diye yaptıklarının da bir temeli yoktur.”

140- Yine dedi: “Allah sizi âlemlere üstün kılmışken, şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?”

138-140. âyetlere göre, İsrâiloğulları denizi geçtikten sonra buzağıya tapan Amalika kavmine rastladılar. Bundan etkilenerek Hz. Mûsâ'dan benzer put yapmasını istediler. Hz. Mûsâ bu gibi yararsız sembollerin câhillik eseri olduğunu, kendilerinin de düşünmeden hareket eden kimseler olduklarını bildirerek onları kınadı. Putların tapınmak için bir değerinin bulunmadığını, Allah Teâlâ'nın bu kadar nîmetini ve yardımını görmüşken, başka bir ilâh aramanın anlamsızlığını anlatmaya çalıştı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, İsrâiloğulları’nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu zulmetmek ve saldırmak için, onların peşine düştü. Sonunda boğulmak üzereyken Firavun: İsrâiloğulları’nın inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de müslümanlardanım! dedi. (Allah dedi): Şimdi mi (inanıyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!”**²³⁹

“(De ki): Allah size gerçekleri apaçık ortaya koyan kitabı indirmişken, doğruyu yanlış öğrenmek için Allah’tan başka bir hakem mi arayacağım? Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur’ân’ın gerçekten Rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Artık sakın şüpheye düşenlerden olma!”²⁴⁰

وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۖ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

141- Hani bir zaman Biz sizi, oğullarınızı öldürmek ve kadınlarınızı sağ bırakmak sûretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren Firavun hânedanından kurtarmıştık. Bu sizin için, Rabbiniz tarafından büyük bir sınama idi.

141. âyette, Yüce Allah, İsrâiloğulları’nı her türlü işkence altında ezen, onları en ağır işlerde çalıştıran, erkek çocuklarını öldürerek nesillerini kesmeye çalışan Firavun’un elinden kurtardığını hatırlatarak, yalnız Allâh’a tapmaları gerektiğini bildirmektedir. Ayrıca bunun önemli bir imtihan olduğu da vurgulanmıştır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size azâbın en kötüsünü revâ görüyor, oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı!”**²⁴¹

239. Yûnus, 10/90-91.

240. En’âm, 6/114.

241. Bakara, 2/49. krş. Ahd-i Atik, Çıkış, 1/16.

﴿ BÂB 17 ﴾

SÎNÂ DAĞINDA 40 GECE, MÛSÂ'YA TEVRAT LEVHÂLARININ VERİLMESİ

وَوَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْنٍ مِّمَّاتٍ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ ۖ قَالَ لَنْ تَرِنِي وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرِنِي ۚ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا ۖ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾ قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي ۖ فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ ۖ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا ۖ سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَاصْرِفْ عَنْ آيَاتِي الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۖ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا ۚ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغِيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

142- Biz Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş ve buna on gece daha eklemiştik. Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre kırk geceyi buldu. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: "Sen benim yerime kavmimim başına geç, onların işlerini düzelt, bozguncuların yoluna uyma."

143- Belirlediğimiz vakitte Mûsâ (Sînâ'ya) gelip de Rabbi onunla konuşunca o, "Rabbim! Bana kendini göster de Seni göreyim!" dedi. Allah dedi ki: "Sen beni asla göremezsın, ama şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, sen de Beni görürsün!" Rabbi o dağa tecelli edince, dağı paramparça etti, Mûsâ da düşüp bayıldı! Kendine gelince dedi ki: "Seni eksik sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim ve ben îmân edenlerin ilkiyim!"

144- Allah dedi: "Ey Mûsâ! Seni elçi olarak göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında seni seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!"

145- Biz Mûsâ'ya Tevrat levhâlarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık. Sonra da şunları söyledik: "Sen onlara sımsıkı sarıl! Kavmine de emret, o hükümlerin en güzelini alsınlar. Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunun ne hâle geldiğini göstereceğim.

146- Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi anlamaktan uzaklaştıracam. Onlar her türlü mucizeyi görseler de îmân etmezler. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Bunun sebebi onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlara karşı ilgisiz davranmalarıdır.

147- Âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklardı?

yetinmeyerek, O'nu görmek istediği, ancak buna dayanamayarak baygın şekilde yere düştüğü anlatılır. Başka bir âyette süre kırk gece olarak zikredilir: **“Hani Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik; ama siz, onun ardından, kendinize yazık ederek, buzağıyı tanrı edinmiştiniz.”**²⁴²

Hz. Mûsâ'nın oruçla geçirdiği ve daha sonra mutasavvıfların nefis terbiyesi için yararlandığı kırk gün, rivâyete göre Zilkâde ayının son on günü ile Zilhicce ayının onuna kadar sürmüştü.

Ehl-i sünnetin çoğunluk görüşüne göre, Allâh'ın konuşması harf ve sesle değildir. Allâh'ın cisim ve araz olmayan zâtını görmek mümkün olduğu gibi, harfsiz ve sessiz olan konuşmasını işitmek de mümkündür. Ebû Mansur Mâturîdî şöyle demiştir: “Mûsâ, ağaç ile ortaya çıkan ayrı ayrı harflere âit sesleri ve (bunların yan yana gelmesiyle oluşan) bileşik harfleri (kelimeleleri) işitti. (Yani bu, kelâmın aslı değil, görüntüsü idi). Fakat O'nun harfsiz ve sessiz olan ezeli konuşma sıfatını işitmedi.”²⁴³

Tevrat'ta da, Hz. Mûsâ'nın dağa çıkıp Allâh'ın hitâbını işittiği anlatılır.²⁴⁴

ALLÂH'I GÖRMEK

Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'ın dünyada görülemeyeceğini bildiği hâlde, ilâhî söyleşinin ihtişam ve feyzi karşısında bir anda dünyada bulunduğunu unutmuş ve Yüce Allâh'ı bizzat görme isteğinde bulunmuştu. Allah, bu beden yapısıyla kendisini görmeye tahammül edemeyeceğini bildiği için, önce dağa tecelli etmiş, baygın olarak yere düşen Hz. Mûsâ kendisine gelince, Allah Teâlâ'ya tesbih ederek özür beyan etmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın dünyada görülemese de âhirette görüleceğinde şüp yoktur. Nitekim bir âyette şöyle buyrulur: **“O gün yüzler vardır, ışıltı ışıltı, Rab'lerinin cemâline bakmaktadırlar.”**²⁴⁵ Cerir bin Abdullah rahme'ten rivâyete göre, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Şu ayı, on dördüncü gecesinde hiçbir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi âhiret gününde Rabbinizi de açıkça göreceksiniz. Bundan sonra Allâh'ın Rasûlü şu âyeti okumuştur: “Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et!”²⁴⁶

242. Bakara, 2/51.

243. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XIV, 228; S. Ateş, age, III, 394.

244. Çıkış, 19/1-24.

245. Kıyâmet, 75/22-23.

246. Kâf, 50/39. Bk. Buhârî, Mevâkit, 16, Tevhid, 24; Müslim, Mesâcid, 211.

Ehl-i sünnete göre Allâh'ı görmek mümkündür. Eğer mümkün olmasaydı, Hz. Mûsâ'nın böyle bir istekte bulunmaması gerekirdi. Nitekim 143. âyetle, Allâh'ın görülmesi şarta bağlanıyor, **“dağ yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin” denilmesi, konunun insanın dayanma gücüyle ilgili olduğunu gösteriyor.** Mu'tezile, **“Gözler O'nu idrâk edemez, O gözleri idrâk eder.”**²⁴⁷ âyetine dayanarak, Allâh'ın görülemeyeceğini söyler.

Hiz. Âişe'den de şöyle dediğı nakledilmiştir: **“Kim Muhammed'in, Rabbini gördüğünü sanıyorsa Allâh'a yalan söylemiş olur. Çünkü Allah: Gözler O'nu görmez, O gözleri görür, buyurmuştur.”**²⁴⁸

Diğer yandan, **“Hayır! Doğrusu onlar o gün Rab'lerini görmekten elbette mahrum kalmışlardır.”** âyetinde,²⁴⁹ kâfirlerin Allah Teâlâ göremeyeceğinin belirtilmesi, mü'minlerin O'nu görebileceğini ortaya koyar. Ancak bu görme âhiretle ilgili olup, **“İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır.”** âyetindeki,²⁵⁰ “bir de fazlası”, Allâh'ın cemaline bakmak olarak tefsir edilmiştir.²⁵¹

Sonuç olarak konuyu şu şekilde değerlendirmek uygun olur: Dünyada baş gözüyle Allâh'ı görmek mümkün olmaz. Çünkü Allah latiftir, kesif olan latifi göremez. Ancak insanda bir de ruh gözü olan basîret veya kalp gözü vardır. İşte basîret gözü ile Allâh'ı görmek mümkün olabilir. Kişi kesâfetin etkisi dışına çıkınca, letâfet kazanır ve latifi görür hâle gelebilir. Bu ancak dünyada peygamberlere ve bâzı büyük velî kullara nasip olabilir. Âhirette, mü'minlerin Yüce Allâh'ı dolunay gibi, açık seçik görecekleri hadislerde bildirilmiştir.

Hiz. Peygamber, Mûsâ عليه السلام'ın Sînâ dağındaki baygınlığının bedeli olarak, Kıyâmet günü ilk dirilen kişi olacağını haber vermiştir.²⁵²

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

247. En'âm, 6/103.

248. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 7, Tefsir, 53; Müslim, İman, 287, 289; Tirmizî, Tefsir, 6.

249. Mutaffifin, 83/15.

250. Yûnus, 10/26.

251. Müslim, İman, 298; bk. Müslim, İman, 297, 298; Tirmizî, Tefsir, 10/1.

252. Buhârî, Tefsir, 7/2.

144- Allah dedi: “Ey Mûsâ! Seni elçi olarak göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında seni seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!”

145- Biz Mûsâ'ya Tevrat levhâlarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık. Sonra da şunları söyledik: “Sen onlara sımsıkı sarıl! Kavmine de emret, o hükümlerin en güzelini alsınlar. Yakında size doğru yoldan çıkarılanın yurdunun ne hâle geldiğini göstereceğim.

144-145. âyetlerde, Hz. Mûsâ'ya dünyada seçkin bir üstünlük verildiği, buna karşılık şükretmesi bildiriliyor. Tevrat levhâlarının her türlü öğüdü içine aldığı ve bunlara göre amel edilmesi gerektiği vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz o peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan kimi ile konuşmuş, kimilerini de derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsâ'ya da açık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-kudûs (Cebrâîl) ile destekledik.”**²⁵³

“Güçlü ve basîret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yâkub'u da an! Biz onları temiz bir hasletle, âhiret yurdunu düşünen ihlaslı kimseler kıldık. Çünkü onlar, katımızda seçkin iyi kimselerdendir.”²⁵⁴

145. âyette sözü edilen yazılı Tevrat levhâlarının miktârı ve niteliği konusunda kesin delil yoktur. Ancak bu levhâlarda, o günkü toplumun ıslahı için her türlü öğüdün yazıldığı ve onlarda her şeyin açıklandığı bildirilmiştir.

Eski kavimlerde temel kânunlar, tuğla veya taşlar üzerine yazılır ve herkesin okuyup öğrenmesi için, bu kitâbeler halkın gelip geçtiği yerlere asılırdı. Hamurabi Kânunları ile Romalıların 12 Levhâ kânunları buna örnek verilebilir.

Hz. Mûsâ'dan, Tevrat hükümlerinin en güzelini almalarını söylemesinin istenmesi, Allâh'ın buyruklarını gönülden, isteyerek uygulamak ve bunun fayda ve hikmetine inanmak demektir. Sözün en güzelini almakla ilgili Kur'ân'da da çeşitli âyetler vardır:

“Yetimin malına, ancak en güzel şekilde yaklaşın!”²⁵⁵ **“Onlar ki sözü dinlerler ve sonra da en güzeline uyarlar! İşte bunlar, Allâh'ın**

253. Bakara, 2/253.

254. Sâd, 38/45-47.

255. En'âm, 6/152; İsrâ, 17/34.

kendilerine hidâyet verdiği kimselerdir. İşte temiz akıl sahipleri de bunlardır!”²⁵⁶

“Siz, hiç farkına varmadığınız bir sırada, başınıza ansızın inecek olan azap gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.”²⁵⁷

145. âyetteki, “Yoldan çıkanların yurdunu göstermek”ten kast edilen, Firavun’un ve kavminin harap olan yurdunu, Mısır’ın enkazını veya Âd ve Semûd kavimlerinin tarumar olmuş evlerini göstermektir. Nitekim İsrâiloğulları, Firavun’un helâk olmasından sonra Mısır’a dönmüş, Hz. Mûsâ -kimi ünlü tarihçilerin tespitine göre- on üç yıl süreyle orayı yönetmiş, Habeşistan’a kaçan Firavun’un oğlu ve adamlarının geri dönmesiyle, Mısır’ı terk ederek, Sînâ’ya kadar gelmiş, Yûşâ bin Nûn zamanında da Filistin’e girilmiş, ancak o dönemde Kudûs ve çevresi, o bölgeye egemen olan fâsık Amalikalılar’ın elinden kurtarılmıştır.

Tevrat’ta Allâh’ın, Mûsâ’ya buyruklarının yazılı olduğu taş levhâları vermek için onu yanına çağırdığı,²⁵⁸ Mûsâ’ya, Allâh’ın yazısını taşıyan iki levhânın verildiği, fakat kavminin puta tapmasına kızan Mûsâ’nın levhâları yere attığı ifâde edilir.²⁵⁹ Tevrat levhâlarına ilâhî mesajın Hz. Mûsâ tarafından yazılmış veya yazdırılmış olması da mümkündür. Nitekim Tevrat’ın Çıkış bölümünde, Allâh’ın, Mûsâ’ya vahyettiği buyruklar anlatıldıktan sonra şöyle denilir: “Ve Mûsâ, Rabbin bütün sözlerini yazdı ve sabahleyin erken kalkıp dağın eteğinde bir mezbaha ve İsrâil’in on iki sıptına (oymak) göre on iki sütun kurdu.”²⁶⁰

سَاصْرِفْ عَنْ آيَاتِ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كَلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا
وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا
عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾

256. Zümer, 39/18.

257. Zümer, 39/55, bk. Nisâ, 4/86; Nahl, 16/125.

258. Çıkış, 24/12-14.

259. Çıkış, 32/15-20.

260. Çıkış, 24/4.

146- Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerini anlamaktan uzaklaştıracam. Onlar her türlü mücizeyi görseler de îmân etmezler. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Bunun sebebi onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlara karşı ilgisiz davranmalarındır.

146. âyette, yeryüzünde haksızlıkla büyüklük taslayanların, âyetleri anlama ve değerlendirme yeteneğinden mahrum kalacakları bildirilir. Böyle kimselerin kalpleri gerçeklere karşı katı ve duyarsız olur. Peşin hükümle yaklaştıkları için, gerçeğe ulaşamazlar. Kendi inatları ve günahıta ısrarları yüzünden inanma yetenekleri kapanır. Kur'ân'da, "Allah onların kalplerine mühür vurdu.", "Allah onları saptırdı." "Allâh'ın saptırdığını doğru yola iletecek kimse yoktur." gibi ifâdeler, kişinin bu bozuk psikolojik hâlini yansıtmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Hiç şüphesiz, inkâr edenleri azap ile uyarsan da uyarman da onlar için birdir; îmân etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinin üzerine de bir perde inmiştir. Onlara büyük bir azap vardır."**²⁶¹

"Onların (münâfıkların) durumu, ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir. Ancak ateş etrafını aydınlattığında, Allah onların ışıklarını giderip, kendilerini karanlıklar içinde bırakmıştır; artık görmezler. Onlar sağdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bu yüzden, artık geri de dönemezler."²⁶²

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

147- Âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklardı?

147. âyette, Allâh'ın âyetlerini ve âhiret gününü yalanlayanların yaptıkları amellerin boşa gideceği bildirilmekte, bunların sadece yaptıklarının cezâsını göreceklerine dikkat çekilmektedir.

261. Bakara, 2/6-7.

262. Bakara, 2/17-18.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizden kim, dîninden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”**²⁶³

“Her kim kötülükle gelirse, onlar da yüzüstü ateşe atılırlar. (Onlara) ‘Siz sadece yaptıklarınızın karşılığı ile cezâlandırılacaksınız!’ (denir).”²⁶⁴

“Bunlar azâbı gördüklerinde, içten içe pişmanlık duyarlar. Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezâlandırılıyorlar?”²⁶⁵

“İnkâr edenlere gelince; onların işleri, ıssız bir çöldeki seraba benzer, susayan onu su sanır; ama oraya varınca hiçbir şey olmadığını anlar ve yanında Allâh’ı bulur. Allah da onun hesâbını görür. Allah hesâbı çabuk görendir.”²⁶⁶

“Âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklardı?”²⁶⁷

“İnkâr edenleri dünyada da âhirette de şiddetli bir şekilde cezâlandıracağım. Onları koruyacak yardımcıları da olmayacak.”²⁶⁸

“İnkâr eden ve kâfir oldukları hâlde de ölenler, veryüzü dolusu altın fidye verseler bile, hiçbirisinden asla kabul edilmez. İşte onlar için acı bir azap vardır. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.”²⁶⁹

263. Bakara, 2/217.

264. Neml, 27/90.

265. Sebe', 34/33.

266. Nûr, 24/39.

267. A'râf, 7/147.

268. Âl-i İmrân, 3/56.

269. Âl-i İmrân, 3/91.

﴿ BÂB 18 ﴾

HÂRÛN VE BUZAĞI HEYKELİ, MÛSÂ'NIN TEPKİSİ

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ خُلَيْيِهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ^ط
 أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ
 ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا^ل قَالُوا لَئِنْ لَمْ
 يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ
 مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا^ل قَالَ بِشْمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي^ع
 أَعَجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ^م وَالْقَى الْأُلُوَاحَ وَآخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ^ط قَالَ
 ابْنُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي^ل فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ
 وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي
 وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ^ل وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ^ع ﴿١٥١﴾

148- Mûsâ'nın kavmi, onun (Sînâ'ya) gitmesinden sonra, süs takımlarından böğüren bir buzağı heykeli edindiler. Onlar o heykelin kendileriyle konuşmadığını, kendilerine bir yol göstermediğini görmediler mi? Onlar onu tanrı edindiler ve böylece zâlimlerden oldular.

149- Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını anlayıp, büyük bir pişmanlık içinde başlarını ellerinin arasına alarak dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa elbette ziyâna uğrayanlardan oluruz!"

150- Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman dedi ki: "Benden sonra arkamdan ne kötü işler

yapmışsınız! Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?" Levhâları yere attı, kardeşinin başından tutup kendine çekti. Kardeşi Hârûn: "Ey annemin oğlu! Gerçekten bu halk beni zayıf buldu; neredeyse beni öldüreceklerdi! Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme! Beni bu zâlimler topluluğu ile bir tutma!"

151- Mûsâ dedi: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi sevginin içine dâhil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!"

148. âyete göre, Hz. Mûsâ'nın Tûr'da kalma süresi on gün uzatılınca, kavminden Sâmirî adında bir sanatkâr, halkın ziynet eşyasını eriterek bir buzağı heykeli yapmıştı. Heykel rüzgârda ses çıkarıyordu. "İşte sizin ve Mûsâ'nın tanrısı budur. Fakat o, bunu unuttu!" dedi. Bir kısım insanları küfre düşürdü. Mûsâ ﷺ'in yerine kalan kardeşi Hârûn ﷺ'i da dinlemediler.

Rivâyete göre Sâmirî, İsrâiloğulları'nın Samire Kabîlesi'ne mensup idi. Mısırlılar'da tarihten gelen sığıra tapma geleneği bulunduğu için, bunu canlandırmak üzere kavmin yanında getirdiği takıları eriterek bir buzağı heykeli yapmış ve bunun tanrı olduğunu telkin ederek kavmi, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un hak dîninden uzaklaştırmaya çalışmıştı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Biz o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından birtakım ağırlıklar yüklenmiş idik. Sonra onları ateşe attık; aynı şekilde Sâmirî de attı. Sâmirî onlara, (eritilmiş altından) böğüren bir buzağı heykeli yaptı." Bunun üzerine: "İşte dediler, bu sizin de tanrınız, Mûsâ'nın da tanrısıdır, fakat o unuttu!" Onlar o buzağının kendilerine bir sözle karşılık veremeyeceğini, onlara ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmüyorlar mı?"**²⁷⁰

İsrâiloğulları'nın, "erkek çocuklarını öldürüp, kız çocuklarını sağ bırakan",²⁷¹ bir Firavun'un zulmünden kurtulmaları, üstelik Firavun ve ordusunun Kızıldeniz'de boğulması,²⁷² kendilerinin bir mûcize eseri olarak

270. Tâhâ, 20/87-89.

271. Bk. A'râf, 7/141.

272. Bakara, 2/50; Yûnus, 10/90.

kurtulmaları ortada iken yeniden putperestliğe dönmek istemeleri ibretli bir olaydır. Onların Sâmirî olayından önce, Hz. Mûsâ'dan da böyle bir istekte bulundukları ve onun tarafından uyarıldıkları âyetlerde şöyle açıklanır:

“Biz İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Onlar (çölde) putlarına tapmakta olan bir topluma rastladılar. Dediler ki: “Ey Mûsâ! Onların tanrıları gibi, sen de bize bir Tanrı yap!” Mûsâ dedi: “Siz gerçekten câhillik eden bir kavimsiniz! Çünkü onların üzerinde bulundukları (din) yok olacak, işledikleri ameller de boşa gidecektir. Yine dedi: Allah sizi âlemlere üstün kılmışken, şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?”²⁷³

Bu uyarıya rağmen, Hz. Mûsâ Sînâ dağına çıkınca İsrâiloğulları bu kez de Sâmirî tarafından yanıltıldı ve onun yaptığı buzağı heykeline tapmaya başladı. Âyette şöyle buyrulur: **“Allah dedi: “Ama Biz senin ardından (Hârûn ile kalan) kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.”**²⁷⁴

Tevrat'ta, altın buzağı heykelini Hz. Hârûn'un yaptığı belirtilir.²⁷⁵ Kur'ân ise bunun Sâmirî olduğunu açıklar ve Hârûn عليه السلام'ı bu çirkin suçlamadan arındırır. Kendisi de bir peygamber olan Hârûn عليه السلام'ın böyle kötü bir iş yapması çelişki doğurur. İslâm'ın gelişi sırasında mevcut Tevrat nüshasında, bu kişinin Sâmirî olması gerekir. Çünkü aşağıda 150. âyette, Hz. Hârûn'un onlarla gerekli mücâdeleyi yaptığı, ancak kavmi karşı çıkarak kendisini ölümle tehdit edip, güçsüz bıraktıkları için engel olamadığını açıklaması, buzağı heykelini onun yapmadığını gösterir.

وَلَمَّا سَقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149- Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını anlayıp, büyük bir pişmanlık içinde başlarını ellerinin arasına alarak dediler ki: “Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa elbette ziyâna uğrayanlardan oluruz!”

273. A'râf, 7/138-140.

274. Tâhâ, 20/85.

275. Bk. Çıkış, 32/1-5.

149. âyette, İsrâiloğulları'nın buzağıya tapmanın yanlışlığını anlayarak pişman oldukları ve Allah Teâlâ'ya kendilerini affetmesi için duâ ettikleri belirtilir. Onların bu âyette bildirilen, **“Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, biz herhalde ziyâna uğrayanlardan oluruz!”** duâsı ile Hz. Âdem'le Havva'nın cennette yasak ağacın meyvesinden yedikten sonra yaptıkları aşağıdaki ilk duâ arasında benzerlik vardır.

“(Âdem ile Havva:) ‘Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, biz herhalde ziyâna uğrayanlardan oluruz!’ dediler.”²⁷⁶

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ
بَعْدِي ۚ أَعْجَلْتُمُ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۚ وَالْقَىٰ الْأَلْوَابَ ۚ وَآخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ
إِلَيْهِ ۚ قَالَ ابْنُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ ۚ الْقَوْمُ اسْتَضَعْفُونِي ۚ وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي ۚ فَلَا تُشْمِتْ
بَنِي الْأَعْدَاءِ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾

150- Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman dedi ki: “Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?” Levhâları yere attı, kardeşinin başından tutup kendine çekti. Kardeşi Hârûn: **“Ey anemin oğlu! Gerçekten bu halk beni zayıf buldu; ne-redeyse beni öldüreceklerdi! Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme! Beni bu zâlimler topluluğu ile bir tutma!”**

150. âyete göre, Mûsâ ﷺ Sînâ dağından döndüğünde, kavminin kuyumcu Sâmiri'nin yaptığı buzağı heykeline taptıklarını görünce, “Ardımdan ne kötü şeyler yapmışsınız, yoksa Allâh'ın azâbının hemen gelmesini mi istiyorsunuz?” diyerek, öfkesinden elindeki Tevrat levhâlarını yere atmış, bu duruma engel olmayan kardeşi Hârûn'u da başından tutarak çekmeye başlamıştı. Fakat kardeşinin kabahatli olmadığını, düşmanları kendisine güldürmemesini ve zâlimlerle bir tutulmamasını söyleyerek özür dilemesi üzerine onu bırakmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Hz. Mûsâ daha Sînâ dağında iken, **“Allah (Mûsâ’ya) dedi ki: Biz senin ardından (Hârûn ile kalan) kavmi-ni imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.”**²⁷⁷ âyetiyle kavminin buzağıya taptığını öğrendiği için üzgün ve kızgın olarak dönmüştü.

“Bunun üzerine Mûsâ çok kızgın ve üzgün olarak kavmine dön-dü. “Ey kavmim, dedi, Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Size bu süre mi uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının in-mesini mi istediniz ki, bana olan sözünüzden caydınız?”²⁷⁸

“(Mûsâ dönünce): Ey Hârûn, dedi. Onların taptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu? Neden bana uymadın, buyruğuma kar-şı mı geldin?”²⁷⁹

Hârûn’un verdiği cevap şu oldu: **“Hârûn dedi: “Ey anamın oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Ben senin, ‘İsrâiloğulları’nın arasına ayrılık soktun, sözümü tutmadın!’ demenden korktum.”**²⁸⁰

Tevrat levhâları yere bırakılınca, yedide altısının kırılarak zâyî oldu-ğu ileri sürülmüşse de Kur’ân âyetlerinde, o levhâların kırıldığını ifâde eden herhangi bir bilgi yoktur. Anlaşıyor ki, Hz. Mûsâ, dînin temeli ve kendisi demek olan tevhid inancının bu şekilde sarsıntıya uğraması kar-şısında, esas meseleyi kökünden çözmek için ayrıntılara ilişkin olan hi-dâyet ve rahmeti kapsayan levhâları geçici bir süre için bir tarafa bırak-mış ve öncelikle kardeşini bütün gücüyle kendine çekmek girişiminde bulunmuştur. Bu olayda esas tevhid inancında meydana gelen bir sar-sıntı karşısında sıkıyönetim (örfî idâre) ilanına örnek olabilecek bir özel-lik var demektir.²⁸¹

Hz. Mûsâ ve Hârûn aynı anne ve babanın çocukları olduğu hâlde, kar-deşine “anamın oğlu” diye hitâb etmesi, annelik şefkatini hissettirmek için olmalıdır. Nitekim bir sonraki âyette zikredilen Hz. Mûsâ’nın duâsında da bu etkinin izleri görülür.

277. Tâhâ, 20/85.

278. Tâhâ, 20/86.

279. Tâhâ, 20/92-93.

280. Tâhâ, 20/94.

281. Elmalılı, age, IV, 137.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

151- Mûsâ dedi: “Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi sevginin içine dâhil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!”

151. âyete göre, Hz. Mûsâ altın buzağı heykelini kardeşinin değil, Sâmirî'nin yaptığını ve kavmini yanıltanın da Sâmirî olduğunu anlayınca, kardeşini bırakmış ve ikisi için de duâ etmiştir.

Ancak Hz. Mûsâ buzağı heykeline tapma olayında kavmi için duâ etmediği gibi, Amalikalılardan korkup, Filistin'e girmeyi reddeden ve kendisine karşı geldikleri için, artık kavmi ile yollarının ayrılmasını Allah Teâlâ'dan istediği görülür:

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zaman Mûsâ Rabbine: Ey Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Bu yüzden Sen, yoldan çıkmış bu kavimle bizim aramızı ayır!” dedi. Allah dedi ki: O hâlde, o belde onlara kırk yıl süreyle yasaklanmıştır. Bu süre içinde onlar, yeryüzünde başıboş dolaşıp duracaklardır. Artık sen de yoldan çıkmış bu toplum için üzülme!”**²⁸²

﴿ BÂB 19 ﴾

YETMİŞ KİŞİYLE YENİDEN SÎNÂ DAĞINA ÇIKIŞ, MÛSÂ'NIN YAPTIĞI DUÂLAR, TEVRAT VE İNCİL'DE SON PEYGAMBER

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذَلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ
تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَأَمَّوْا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾
وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَابَ وَفِي نُسْحَتِهَا
هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَزْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسَى
قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ
شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ وَآيَايَ أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الشُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ
هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا
فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاکْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدَّنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِيَ أُصِيبُ بِهِ مَنْ
أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاكُنْهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ
النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ
يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ

عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ^ط
 فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ^٧
 أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

- 152-** Buzagıyı ilâh edinenlere gelince, onlara Rab'leri tarafından bir gazap erişecek ve dünya hayatında da zillette düşecekler! Biz iftira edenleri böyle cezâlandırırız.
- 153-** Kötülükleri işleyenler ve sonra tevbe edip gerçekten î mân edenlere gelince, işte Rabbin bu tevbe ve î mandan sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.
- 154-** Mûsâ'nın öfkesi yatışınca levhâları yerden aldı. O levhâlarda, Rab'lerinden korkanlara doğru yolu gösteren öğütler ve Allâh'ın merhamet edeceği yazılıydı.
- 155-** Mûsâ belirlediğimiz vakitte, kavminden yetmiş kişi seçti. Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca, Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbim! Dileseydin, bunları ve beni daha önce helâk ederdin. İçimizdeki birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk mi edeceksin? Bu iş Senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim dostumuz ve yardımcımızsın. Bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bağışlayanların en hayırlısısın!"
- 156-** "Bize bu dünyada da, âhirette de iyi ve güzel olanı yaz! Şüphesiz biz Sana yöneldik." Allah dedi: "Benim azâbım var, onu dilediğime isâbet ettiririm. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Ben onu Bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize î mân edenlere yazacağım."
- 157-** Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o (üm mî) Peygamber'e uyarlar. O Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar. Daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri ve zincirleri kaldırıp atar.

İşte o Peygamber'e îmân eden, onu destekleyen, ona yardım eden ve kendisine indirilen nûra (Kur'ân'a) uyan kimseler kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”

152-154. âyetlerde, altın buzağıya tapanların Allâh'ın gazabına uğraya cakları, perişan olacakları, günahlarının ardından tevbe edip, îmanlarını yenileyenlerin ise affedileceği ve Allâh'ın rahmetinin geniş olduğu belirtiliyor.

Âyette tevbe etmenin îmandan önce gelmesi, günahlardan tevbe değil inkârcılıktan tevbe anlamındadır. Çünkü bir kimsenin kâfir iken tevbe etmesi, inkârcılıktan dolayı tevbe edip îmâna dönmesi anlamındadır. Çünkü îmân etmeden tevbenin bir anlamı bulunmaz. Buradaki îmân edenler, ifâdesini “îmanda sebat edenler, îmânını sürekli hâle getirenler” şeklinde anlamakta da mümkündür.

154. âyette “nüsha” kelimesi, “asıl metinden çıkarılan kopya, o metnin yeniden yazılmış şekli” anlamına gelir. Her ikisine de nüsha/kopya denildiği de olur. Bu kelimedenden hareketle bâzı müfessirler, yere atılınca kırılan levhâların, yeni bir nüshasının yazılmış olabileceğini söylemişlerdir. Nitekim Tevrat'ın verdiği bilgiler de bu yöndedir.²⁸³ Ancak âyet ve hadislerde bu konuda açık bilgi yoktur. Sadece yerden alınan bir nüshada yazılı olan, “Rab'lerinden korkanlar için hidâyet ve rahmet vardır.” haberine dikkat çekilmiştir.

Diğer yandan âyetlerde, öfkenin insana doğru olmayan bâzı işler yaptırabileceğine, ancak öfke yatışınca bu eksikliğin telâfi edilmesi gerektiğine de işaret edilir. Çünkü Tevrat Levhâlarının yere atılması hoş bir davranış olmadığı için, Hz. Mûsâ bunları yerden almış ve Allah'tan af dilemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra senin Rabbin, bilmeden kötülük işleyen ve ardından tevbe edip durumunu düzelten kimsele-ri (bağışlar). Çünkü Rabbin, bu tevbeden sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**²⁸⁴

“Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve hemen O'na tevbe etti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”²⁸⁵

283. Tevrat, Tesniye, 9/10-11.

284. Nahl, 16/119.

285. Bakara, 2/37.

وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنَّ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَكَتُبَ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَيْكَ قَالِ عَذَابِي أَصِيبُ بِهِ مَن أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاكُنْهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

155- Mûsâ belirlediğimiz vakitte, kavminden yetmiş kişi seçti. Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca, Mûsâ şöyle dedi: “Ey Rabbim! Dileseydin, bunları ve beni daha önce helâk ederdin. İçimizdeki birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk mi edeceksin? Bu iş Senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim dostumuz ve yardımcımızsın. Bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bağışlayanların en hayırlısıdır!”

156- “Bize bu dünyada da, âhirette de iyi ve güzel olanı yaz! Şüphesiz biz Sana yöneldik.” Allah dedi: “Benim azâbım var, onu dilediğime isâbet ettiririm. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Ben onu Bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize îmân edenlere yazacağım.”

155-156. âyetlerde, Hz. Mûsâ'nın dağa çıkarken, Allâh'ın konuşmasını dinlemek üzere yanında götürdüğü yetmiş kişiden söz edilir. Hz. Mûsâ'nın Sînâ dağında yaptığı duâ ve Cenâb-ı Hakk'ın bu duâyı verdiği cevap şöyle zikredilir:

Hz. Mûsâ yetmiş kişilik heyetin sarsıntıya kapılması ve baygınlık geçirmesi üzerine, onların hayatta kalıp, sağlıklı bir şekilde geri dönmeleri için duâ etmiş, bunun bir imtihan olduğunu, dileyenin bununla doğru yolu bulacağını, dileyenin de sapılabileceğini belirtmiş, Allah'tan merhamet ve

bağışlanma dilemiştir. Ayrıca haklarında dünyada ve âhirette iyilik yazılmasını da istemiştir.

156. âyette Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'nın bu duâsına verdiği cevap zikredilmiştir. Buna göre; a) Allah azâbını dilediğine verir. b) O'nun rahmeti her şeyi kuşatmıştır. c) Bu rahmeti âhiret gününde kendisine karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerine îmân edenlere verecektir.

Fahrüddîn Râzî bu konuda şöyle demiştir: “Hz. Mûsâ bu yetmiş kişiyi Sînâ dağına götürdü. Dağa yaklaştıklarında dağın üzerini buluttan bir direk kapladı. Hz. Mûsâ bu buluttan direğin içine girdi. Adamlara da girmelerini söyledi. Girip secde ettiler. Hz. Mûsâ'nın Allah ile konuşmasını, ona verdiği emirleri işittiler. Daha sonra bulut açıldı. Allâh'ın sözünü işitmekle yetinmeyen bu adamlar, Mûsâ'dan, kendilerine Allâh'ı açıkça göstermesini istediler. İşte o sırada onları bir sarsıntı yakaladı. (Onları baygın görüp, öldüklerini sanan) Mûsâ, kavminin, “Bunları sen götürüp öldürdün!” demelerinden korktuğu için, ağlayarak Cenâb-ı Hakk'a şöyle duâ etti: “İsteseydin, daha önce bunları da beni de öldürürdün. İçimizden birtakım beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi öldürecek misin?” dedi.²⁸⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ancak siz o zaman: Ey Mûsâ! Biz Allâh'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayız! demiştiniz de, bakıp dururken sizi hemen yıldırım çarpmıştı!”**²⁸⁷

“Kitap ehli senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Mûsâ'dan ise, bundan daha da büyüğünü isteyerek: Bize Allâh'ı açıkça göster! demişlerdi. O zaman, zulümlerinden ötürü, derhâl onları yıldırım çarptı. Onlar kendilerine açık deliller geldikten sonra da, buzağıyı tanrı edindiler. Ama Biz bunu da affetmiş ve Mûsâ'ya apaçık bir mûcize vermiştik.”²⁸⁸

Râzî'nin verdiği bu bilgilerle, Tevrat'ta Hz. Mûsâ'nın yetmiş İsrâil seçkiniyle birlikte Sînâ dağına çıkışının anlatıldığı bölüm arasında büyük bir benzerlik vardır.²⁸⁹

286. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XV, 17; S. Ateş, age, III, 397.

287. Bakara, 2/55.

288. Bk. Nisâ, 4/153.

289. Bk. Tevrat, Çıkış, 24/9-11, 13, 14, 18.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي
التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ
لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ
الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ
الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157- Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o (ümî) Peygamber'e uyarlar. O Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar. Daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri ve zincirleri kaldırıp atar. İşte o Peygamber'e îman eden, onu destekleyen, ona yardım eden ve kendisine indirilen nûra (Kur'ân'a) uyan kimseler kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."

157. âyette, ehl-i kitaptan gerçek İncil ve Tevrat'a uyanların, onlarda haber verilen son peygamberi kabul ettikleri bildirilir. O son peygamberin de kendilerinden uymalarını istedikleri esaslar şöyle sıralanır:

a) Kendi kitaplarından tanıdıkları o son peygambere uymak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Hani Meryem oğlu İsa da: 'Ey İsrâiloğulları! Ben size Allâh'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber'i müjdeleyici olarak gönderildim', demişti."**²⁹⁰

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, o Peygamberi kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen, içlerinden bir grup gerçeği bile bile gizlerler!"²⁹¹

b) İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek, iyi ve temiz şeyleri helâl, pis ve zararlı şeyleri haram kılmak. İlgili âyetler: **"Senden, kendilerine neyin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır."**²⁹²

290. Saf, 61/6.

291. Bakara, 2/146.

292. Mâide, 5/4.

“De ki: Allâh’ın, kulları için çıkarmış olduğu süsü ve güzel rızkı kim haram kıldı? De ki: Bunlar, dünya hayatında mü’minler içindir, Kıyâmet gününde de yalnız onlara âit olacaktır.”²⁹³ “O peygamber onlara iyiliği emreder, kötülükten men eder, onlara temiz olan şeyleri (tayyibât) helâl, pis olan şeyleri (habâis) de haram kılar.”²⁹⁴

Hadiste şöyle buyrulur: “Allâh’ın Rasûlü, köpek dişi olan yırtıcı hayvanları ve tırnaklı yırtıcı kuşları yemeyi yasakladı.”²⁹⁵

c) Daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri kaldırıp, sırtlarındaki zincirleri çözmek. İslâm dîni Yahudilik ve Hristiyanlıkta olan bâzı ağır yük ve sorumlulukları kaldırıp hafifletmiştir. Hadiste şöyle buyrulur: “Ben, Yahudilik ve Hristiyanlıkla değil, müsamahakâr hanîf dîni ile gönderildim.”²⁹⁶

d) Ona îmân edip, ona düşmanlarına karşı yardım eden ve kendisine indirilen Kur’ân’a uyanların kurtuluşa ermesi.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Andolsun ki Allah, İsrâiloğulları’ndan söz almıştı. İçlerinden de on iki tane de temsilci göndermiştik. Allah demişti ki: “Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara yardım eder ve Allah için güzel bir ödünç vererseniz, elbette sizin günahlarınızı örterim ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım.”²⁹⁷**

157. âyetteki, “ümmî” kelimesi ile Hz. Muhammed kastedilmiştir. Bu vasıf; annesinden doğduğu gibi saf ve temiz kalması, Mekke’li oluşu ya da Arap milletine mensup bulunması yüzünden verilmiştir. Bilgi genelde çalışarak (kesb yoluyla) elde edildiği hâlde, Hz. Muhammed’e mevhîbe-i ilâhî olarak verilmesi, onun hakkında, fitrî bir kemâl ve bir mûcizedir.²⁹⁸

ÜMMÎ

Anasından doğduğu gibi kalan; yeni bir bilgi edinmemiş olan; okuma-yazma bilmeyen demektir. ‘Ümm’ kelimesinin ism-i mensubu ‘ümm’e mensup olan, Arap dilinde ‘ümm’; anne, bir şeyin aslı gibi anlamlara gelir.²⁹⁹ Sözlük’ anlamının yanında mecazî bâzı anlamları da vardır. Kur’ân-ı

293. A’râf, 7/32.

294. A’râf, 7/157.

295. Müslim, Sayd, 15, 16; Ebû Dâvûd, At’ime, 32; Tirmizî, Sayd, 9, 11.

296. Ahmed bin Hanbel, V, 266.

297. Mâide, 5/12.

298. Elmalılı, age, Azim, IV, 146.

299. Firûzâbâdî, el-Kamûsu'l-Muhîd, Beyrut 1987, 1891.

Kerîm'de anne, asıl (kaynak) dönülecek yer ve süt emziren anlamlarında kullanılmıştır.³⁰⁰

Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber ﷺ'in neden bu ümmî vasfıyla nitelendiği konusunda âlimler birkaç ihtimal zikrederler:

a) Bu kelime ile anneye nisbet kastedilmiştir. Sanki doğduğu hâl üzere kalmış; yeni bilgiler elde ederek asli fıtratının değişmediği kastedilmiş olabilir.

b) Arap milletine mensup olduğuna işaret edilmiş olabilir.

c) Mekkeli anlamında kullanılmış olabilir. Çünkü Mekke'nin isimlerinden biri "Ümmü'l-Kura" idi.³⁰¹

Elmalılı Hamdi Yazır bu ihtimalleri zikrettikten sonra şöyle bir değerlendirmeye yapmaktadır: "Bu üç nisbetin üçünde de ümmî okuyup yazmaya uğraşmamış anlamına bir vasıftır. Ümmîlik alelâde kimseler hakkında âdeten ilim eksikliğini ifâde eden bir noksan sıfat iken bir ümmînin okuyup yazanlardan fazla âlim olması Allah tarafından âdetin aksine olarak kendi çabası dışında Allah tarafından verilmiş, yaratılıştan gelen bir kemâl sıfatına delâlet eder. Ve binâenaleyh olgunluk derecesinde ilim ve ameliyle okuyup yazanları âciz bırakan bir peygamber hakkında her türlü şüpheyi ortadan kaldıran ve onun doğrudan doğruya Allah tarafından gönderilmiş bulunduğunu zorunlu olarak ispat eden harikulâde bir olgunluk sıfatı yani bir mûcizedir."³⁰²

Rasûlullah ﷺ'in kendisine vahiy gelinceye kadar okuma-yazma bilmediği tüm âlimler tarafından kabul edilmektedir. Nitekim bu durum şu âyetle de açıkça ifâde edilmektedir: **"Sen bundan (Kur'ân'dan) evvel hiçbir kitap okur değildin. Elinle de onu yazmadın. Böyle olsaydı (hak ve hakikati) iptal (ve inkâr) edenler elbette şüpheye düşerlerdi."**³⁰³

Ancak kendisine vahiy geldikten sonra okuma-yazmayı öğrenip öğrenmediği konusunda farklı görüşler vardır. Her iki tarafın delillerini özet olarak vermekte yarar vardır.

300. Abdurrahman İbnu'l-Cevzî, Nüzhetu'l A'yuni'n-Nevazır fi İlmi'l-Vücûh ve'n-Nezâir Beyrut, 1985, 141-142.

301. Kurtubî, el-Câmi', Beyrut, 1965, VII, 298-299; Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul, 1979, IV, 2297.

302. Elmalılı, age, VI, 22-98.

303. Ankebût, 29/48.

Hiz. Peygamber'in okuma-yazma bilmediğini ileri sürenlerin delilleri:

a) Kur'ân-ı Kerîm Peygamber'i "ümmî" diye nitelendirmektedir.³⁰⁴ Okuma-yazma bilmediği hâlde dünya işlerini tanzim eden, âhiret meselelerini bildiren ve geçmiş kavimlerin haberlerini ve gelecekte vukû bulacakları bildiren bir vahyi tebliğ etmiş olması onun en büyük mucizelerindendir.

b) Kendisine ilk vahiy geldiğinde ona Allah tarafından "oku" emri verilmiş, kendisi: "Ben okuma bilmem" karşılığını vermiştir.³⁰⁵

c) Peygamberin ümmî olduğu, yani okuma-yazma bilmediği Kur'ân'da belirtildiği hâlde müşrikler bu konuda herhangi bir itirazda bulunmamışlardır.³⁰⁶

d) Peygamber'e vahiy değişik zamanlarda geldi. Yanında vahiy kâtipleri bulunmadığında eğer okuma-yazma bilseydi kendisi vahyi yazardı. O, gelen vahyi ezberleyerek zapt etmeye çalışıyordu. Nitekim bu husus Kur'ân'da da ifade edilmektedir.³⁰⁷

e) Peygamberin okuyup yazdığına dâir delil olarak getirilen haberlerin birçoğu ya zayıf veya uydurmadır. Diğerleri ise mecazdır. Bu konuda açık ve kesin bir haber bulunsaydı hiçbir müslüman onun okuyup yazma bilmediğini söyleyemezdi.³⁰⁸

Hiz. Peygamber'in okuma-yazma bildiğini savunanların delilleri:

a) Kendisine vahiy gelinceye kadar okuma-yazma bilmediği kesindir. Bu konudaki âyet, vahiy öncesi okuma-yazma bilmediğini ifade etmektedir. Eğer vahiy geldikten sonra da bilmiyor olsaydı, âyet buna da işaret ederdi.

b) Hudeybiye musâlahasıyla ilgili olarak Buhârî'de nakledilen bir rivâyette şöyle denilmektedir: "*Rasûlullah sahifeyi aldı, pek iyi yazamıyordu ve yazdı.*"³⁰⁹ Rivâyet, mecaza yer vermeyecek şekilde açık ve kesindir. Yine İbn-i Mâce'nin naklettiği bir rivâyette şöyle denilmektedir: "*(Mîraç'ta) sadakanın ecri on misli, karz-ı hasene ecrinin ise, on sekiz misli olduğunun yazılı olduğunu gördüm.*"³¹⁰ Bu rivâyet onun okuduğunu kesin olarak anlatmaktadır. Okuyabilmek yazmanın bir bölümü olduğuna göre o, hem okuyor ve hem de yazmasını biliyordu. Bu konuda daha başka rivâyetler de vardır:

304. A'râf, 7/157.

305. Bk. Alak, 96/1-5.

306. Bakillâni, l'cazu'l-Kur'ân, Mısır 1951, 62.

307. Kıyâmet, 75/16; A'lâ, 87/6.

308. İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beyrut, 1966, V, 331.

309. Buhârî, Megâzi, 43.

310. İbn Mâce, Sadakât 19.

c) Okuma-yazmayı teşvik eden bir dînin peygamberinin okuma-yazmayı öğrenmemiş olması düşünülemez. Huzûrunda kâtipler vahyi yazıyorlardı ve o da yazdıklarına şahit oluyordu. Normal bir yeteneğe sahip olan biri bile o süre içinde okuma-yazmayı öğrenirdi. Kaldı ki, Peygamber ﷺ gayet akıllı ve yetenekli biriydi.

Peygamber ﷺ'in okuma-yazmayı bilip bilmediği tarih boyunca müna-kaşa konusu olmuştur. Bu konuda kesin bir sonuca varmak da kolay değildir. Ancak onun peygamberlikten önce okuma-yazma bilmediği nass ile sâbit olup bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı da yoktur.³¹¹ Eğer Allâh'ın Rasûlü okuma yazma bilen, şiir ve eserler kaleme alan birisi olsaydı, Kur'ân metnini kendisi yazdı, denirdi. Nitekim ümmî olduğu hâlde Kur'ân-ı Kerim'i daha önceki semâvî kitaplardan aldığı bilgilerle kendisinin hazırladığını ileri sürenler her dönemde olmuştur. Bu şüphe ve iddiâyı etkisiz kılmak için Hz. Peygamber okuma ve yazma işi ile bizzat meşgul olmamış, bu işi vahiy kâtipleri eliyle yürütmüştür.

Nebî ve rasûl: "Nebî" nebee fiilinden "feîl" vezninde, ism-i fâil olarak "haber veren", ism-i mef'ul olarak "haber verilen" demektir. Rasûl ise; Allah'tan vahiy alan ve bunu gönderildiği topluma tebliğle görevli olan elçi demektir. Bu görev sürekli olduğu ve birbiri ardınca yapıldığı için mübalağa siygası olan "feûl" vezninde gelmiştir. Ehl-i sünnet kelâmcılarının çoğuna göre, Rasûl bağımsız bir şerîat getirip bunu tebliğ eden ve uygulanmasını isteyen Allah elçisidir. Nebî ise, önceki bir rasûl'ün şerîatını topluma tebliğ eden, onu tamamlamak ve açıklamak üzere kendisine de vahiy gelen Allah elçisidir. Buna göre her rasûl aynı zamanda bir nebîdir, fakat her nebî, rasûl değildir. İmam Eş'arî, kendisine vahiy gelip tebliğle yükümlü olmayan Nebî'den söz eder ve buna Hz. Meryem'i örnek verir.

Yukarıdaki âyette, Hz. Muhammed'in ﷺ niteliklerinin Tevrat ve İncil'de yazılmış olduğu belirtilmektedir. Günümüz İncil ve Tevrat'ında Hz. Muhammed'in geleceğine dâir işaretler vardır.

Tevrat'taki şu ifâdeler gelecek bir peygamberi açıkça bildirmektedir: "Allâh'ın Rab, senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak... "...Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım..."³¹² ifâdesi, İsrâiloğulları'nın kardeşleri arasından, Mûsâ عليه السلام gibi bir peygamberin geleceğini haber vermektedir.

311. M. Sait Şimşek, Şâmil İslâm Ansik. "Ümmî" mad.

312. Tevrat, Tesniye, 18/15-22.

Hız. İlsâ'nın Kur'ân'da bildirilen Şu sözleri de son peygamberi adıyla haber vermektedir: **“Hani Meryem oğlu İlsâ da: “Ey İsrâiloğulları! Ben size, daha önce gelen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek, Ahmed adındaki bir Peygamber'i müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim.” demişti. Fakat onlar kendilerine apaçık deliller getirdiğinde: “Bu, apaçık bir sihir.” dediler.”**³¹³

Hız. Peygamber'in bir adı da Ahmed'dir. Ahmed ve Muhammed, “hamd” kökünden; övgüye lâyık ve çok övülmüş anlamındadır. Hadiste şöyle buyrulur: **“Benim çeşitli isimlerim vardır. Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben toplayıcıyım...ben sonuncuyum.”**³¹⁴

Kur'ân'ın Hız. İlsâ tarafından önceden bildirildiğini belirttiği husus, Yuhanna'nın Şu rivâyeti ile ilişkilidir: **“Ben, Baba'ya duâ edeceğim ve O size başka bir önder (imam) gönderecektir.”**³¹⁵ Hristiyanların “Tesellici” diye tercüme ettikleri, “parakletus” kelimesi aynı zamanda, “önder-imam” anlamına gelir. Daha açık olarak Yuhanna, 16/13'te şöyle denir: “Gerçeğin rûhu olan Önder (imam) gelince, o sizi yönetecektir. Çünkü o, kendiliğinden konuşmayacaktır.” Hristiyan kökenli rivâyetler daha bunun gibi İŐaya'nın ağzından ve aynı gerekçeyle, Hız. İlsâ'dan, kendisinden sonrasına ilişkin pek çok haber nakletmişlerdir.³¹⁶

313. Saf, 61/6.

314. Buhârî, Tefsir, 61/1, Menâkıb, 17; Tirmizî, Edeb, 67; Dârimî, Rikâk, 59: Muvatta, Esmâü'n-Nebî, 1.

315. Bk. Yuhanna, 14/16.

316. Bk. İŐaya, 8/22; Matta, 15/16; İŐaya, XLII, 1-4; Matta, 8/17; Kur'ân, Âl-i İmrân, 3/81.

﴿ BÂB 20 ﴾

**HZ. MUHAMMED'İN BÜTÜN İNSANLARA
GÖNDERİLMESİ, HZ. MÛSÂ'NIN MÛCİZELERİ,
İSRÂİLOĞULLARI'NDA 12 KABİLE, KUDÛS'E İLK GİRİŞ**

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ
الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ
مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَى عَشْرَةَ
أَسْبَاطًا أُمَمًا ۖ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ
الْحَجَرَ ۖ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ
وَوَضَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ ۖ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّاءَ ۖ وَالسَّلْوَى ۖ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ ۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ
لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوهَا
الْبَابَ سَجْدًا ۖ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ ۖ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ
الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ
السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

158- De ki: “Ey insanlar! Şüphesiz ki ben, göklerin ve yerin sahibi olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, diriltten ve öldüren Allâh'ın hepinize gönderdiği

elçisiyim. Öyleyse Allâh'a îmân edin ve O'nun sözlerine îmân eden o ümmî Peygamber'e de îmân edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız!"

159- Mûsâ'nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve doğrulukla adâleti uygulayan bir topluluk vardı.

160- Biz İsrâiloğulları'nı oymaklar hâlinde on iki kabîleye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ'ya, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. O zaman taştan on iki pınar fışkırdı. Her kabîle su içeceği yeri öğrendi. Onların üzerine bulutu gölge yaptık, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın ikram ettik. "Size verdiklerimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyecektir." (dedik). Aslında onlar Bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmediyorlardı.

161- Onlara denildi ki: "Şu kente (Kudüs'e) yerleşin ve orada dilediğiniz yerden yiyecektir. 'Bağışlanmak istiyoruz' deyip şehrin kapısından eğilerek girin ki Biz de günahlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanları fazlasıyla ödüllendireceğiz."

162- Onlardan zâlim olanlar kendilerine söylenen sözü değiştirip başka şekle koydular. Biz de haksızlık ettikleri için üzerine gökten bir azap indirdik.

158. âyette, Hz. Muhammed'in bütün insanlara elçi olarak gönderildiği ve mesajının da evrensel bir çağrı olduğu vurgulanmakta, kurtuluşa ermek için ona tâbî olunması istenmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik. De ki: Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyolunuyor. Şimdi siz müslüman olacak mısınız?" Eğer yine yüz çevirirlerse de ki: Ben size Allâh'ın vahyini eşit bir şekilde bildirdim. Artık tehdit edildiğiniz şey (kıyâmet günü) yakın mı, uzak mı olduğunu bilemem!"**³¹⁷

**“Bu Kur’ân, bana kendisiyle hem sizi, hem onu duyan kimsele-
ri uyarmam için vahyolundu.”³¹⁸**

**“Ey kitap ehli! Size peygamberimiz geldi. Kitap’tan gizlemek-
te olduğunuz birçok şeyi size açıklıyor ve birçoğunu da dile getir-
miyor. Gerçekten size, Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap geldi.”³¹⁹**

**“(O peygamberleri) apaçık mûcizelerle ve kitaplarla (gönderdik).
Şimdi de insanlara, kendilerine indirileni açıklamam ve onların da
düşünüp öğüt almaları için sana da bu Kur’ân’ı indirdik.”³²⁰**

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

**159- Mûsâ’nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yo-
lu gösteren ve doğrulukla adâleti uygulayan bir toplu-
luk vardı.**

159. âyette, Hz. Mûsâ’nın kavmi arasında insanlara doğru yolu göste-
ren ve onunla adâleti sağlayan bir topluluğun bulunduğuna işaret edilir. Bu
âyet hakkında Elmalılı şöyle der: İlk zamanlarda Mûsâ kavmi içindeki pey-
gamberler ve onlara uyan âdil hükümdarlar, hakkı ve hukûku gözeten rab-
bânîler, hahamlar ve yöneticiler, bir de halk arasında bunlara uyanlar vardı
ki, daha sonra son peygambere îmân edenler bu iyilerin halefleridir.³²¹

Kur’ân ve hadislerde adl ve adâlet genel olarak “düzen, denge, denk-
lik, eşitlik, gerçeğe uygun karar verme, doğru yolu izleme, takvâya yönel-
me, dürüst ve tarafsız olma” gibi anlamlarda kullanılır. Râgıb el-İsfahânî’nin
tanımı en kapsamlı olup şöyledir: “Adâlet; borcunu vermek, alacağını iste-
mek, görevini yerine getirmek ve hakkı olanı almaktır. İhsan ise borcundan
daha fazlasını vermek, alacağından daha azına râzı olmaktır.”³²²

**İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “Yarattıklarımız içinde bir topluluk
vardır ki, insanları doğru yola götürürler ve doğrulukla hüküm ve-
rirler.”³²³**

318. En’âm, 6/19.

319. Mâide, 5/15.

320. Nahl, 16/44.

321. Elmalılı, age, IV, 155.

322. Müfredât, “Hüsn” mad.

323. A'râf, 7/181.

“Siz, insanlar için yeryüzüne çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Çünkü iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allâh’a inanırsınız. Eğer ehl-i kitap da inanmış olsaydı, elbette kendileri için hayırlı olurdu. Gerçi içlerinden inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”³²⁴

“Şüphesiz ki Allah adâleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla (muhtaç oldukları şeyi) vermeyi emreder; çirkin işleri, kötülük ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”³²⁵

“Ey îmân edenler! Kendi aleyhinize, ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhinde bile olsa adâleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik eden kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adâletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara (sizden) daha yakındır. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz (bilin ki), Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”³²⁶

“Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adâletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten, hakkıyla görendir.”³²⁷

“Eğer mü’minlerden iki topluluk, birbirleriyle savaşırlarsa onların aralarını düzeltin! Bundan sonra biri ötekine saldırırsa, saldıran tarafla Allâh’ın buyruğuna dönünceye kadar savaşın! Eğer dönerse artık aralarını adâletle düzeltin ve dâimâ adâletli olun! Çünkü Allah adâlet yapanları sever.”³²⁸

وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۖ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۖ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّٰنَ ۖ وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

324. Âl-i İmrân, 3/110.

325. Nahl, 16/90,

326. Nisâ, 4/135.

327. Nisâ, 4/58.

328. Hucurât, 49/9.

160- Biz İsrâiloğulları'nı oymaklar hâlinde on iki kabîle-ye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ'ya, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. O zaman taştan on iki pınar fışkırdı. Her kabîle su içeceği yeri öğrendi. Onların üzerine bulutu gölge yaptık, kendilerine kudret helvası ile bildircin ikram ettik. "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyein." (dedik). Ashında onlar Bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulme- diyorlardı.

160. âyete göre, İsrâiloğulları on iki sıpta (boy-oymak) ayrılmıştı. Bunlar Hz. Yâkub'un on iki oğlundan türeyen nesillerdi. Esbât, sıbt'ın çoğulu olup, Araplar'da "kabîle" yerini tutar.

Hz. Mûsâ İsrâiloğulları'nı Firavun'un esâretinden kurtarıp Mısır'dan çöle çıkarınca, Hz. Mûsâ'dan su istediler. Hz. Mûsâ elindeki asâsını taşa vurunca on iki kaynak fışkırttı ve her oymak su kaynağına kavuştu. Kızgın çölde üzerlerine gölge yapan bulutlar teşekkül etti. Cenâb-ı Hak yiyecek olarak, üzerlerine menn ve selva indirdi. Menn, İbn-i Kesîr'e göre, zahmetsiz olarak elde edilen her türlü yiyecek demektir. Selva ise, ordugâhın üzerini kaplayan bildircin kuşlarının etidir.³²⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Hani Mûsâ, çölde kavmi için su istemişti de Biz ona: 'Asânla taşa vur!' demiştik. Bunun üzerine taştan on iki kaynak fışkırdı. Her bölük, içeceği yeri bildi. (Onlara): 'Allâh'ın rızıkından yiyein, için, sakın yeryüzünde bozgunculuk yapmayın!' (dedik). Yine Mûsâ'ya: 'Ey Mûsâ! Biz bir tek yemekle yetinemeyiz. Bizim için Rabbine duâ et de, bize yerin bitirdiği şeylerden; sebze, acur, sarımsak, mercimek ve soğandan versin!' dediniz. Bunun üzerine Mûsâ: 'Daha iyiyi, daha kötü olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyleyse kasabaya (Mısır'a) geri dönün; çünkü istedikleriniz sizin için orada var.' dedi. İşte böylece onların üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu ve Allâh'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar, Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, sadece isyan etmeleri ve taşkınlık yapmaları yüzünden idi."**³³⁰

329. Bilgi için bk. Bakara, 2/58, 59; Tevrat, Çıkış, 16/13-14, 31.

330. Bakara, 2/60-61.

“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiyin ve şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.”³³¹

“Ve üstünüze o bulutu gölge yaptık, size kudret helvası ile bıldırcın kuşu gönderdik ve “Size rızık olarak verdiğimiz güzel şeylerden yiyin!” (dedik). Gerçekte onlar Bize değil sadece kendilerine kötülük ediyorlardı.”³³²

Tevrat'ta verilen bilgilere göre Yâkub, İsrâil adıyla da anılmış; onun soyundan gelen bu on iki kuşağa İsrâiloğulları denildiği gibi, Yâkub'un on iki oğlundan dördüncüsü olan Yuda veya Yahuda'nın ismine nisbetle Yahudi de denilmiştir.³³³

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾
فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

161- Onlara denildi ki: “Şu kente (Kudüs’e) yerleşin ve orada dilediğiniz yerden yiyin. ‘Bağışlanmak istiyoruz’ deyip şehrin kapısından eğilerek girin ki Biz de günahlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanları fazlasıyla ödüllendireceğiz.”

162- Onlardan zâlim olanlar kendilerine söylenen sözü değiştirip başka şekle koydular. Biz de haksızlık ettikleri için üzerine gökten bir azap indirdik.

161-162. âyetlere göre, Mısır’dan ayrılıp, birçok güçlükler içinde çözümlenen İsrâiloğulları’na, yollarda Cenâb-ı Hakk’ın çeşitli nîmet ve ihsanları olmuş, kendilerine şu kentte yani Kudüs’te oturmaları, kente girerken eğilerek tevâzu ile girmeleri istenmiş, fakat onlar, uygun olmayan şekilde

331. Bakara, 2/168.

332. Bakara, 2/57.

333. Tevrat, Yarattılış, 32/28, 35/9-15; S. Ateş, age, III, 479). Su isteme Sînâ çölünde bulundukları sırada olmuştur. Bk. Bakara, 2/57- 60.

emekleyerek girmişler, hıttâ (Ey Rabbimiz, bizi affet!) demeleri istenmiş, onlar “Hıttâ (Bize, buğday başağında dane ver!)” diyerek kelimeyi değiştirmişler. Onların bu uygun olmayan davranışları yüzünden üzerlerine gökten belâ indirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan söz almak için Tûr Dağı’nı üzerlerine kaldırdık. Ve onlara: “Kapıdan baş eğerek girin.” dedik. Yine onlara, “Cumartesi günü yasağını çiğnemeyin!” dedik ve kendilerinden sağlam bir söz aldık.”**³³⁴

“O vakit (İsrâiloğulları’na): ‘Şu kasabaya girin de onun nîmetlerinden dilediğiniz şekilde bol bol yiyin ve kapıdan eğilerek girin ve ‘hıttâ (Ey Rabbimiz, bizi bağışla!)’ deyin ki, kusurlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanlara (nîmetlerimizi) daha da artıracakız.’ demiştik.”³³⁵

“Ama o zâlimler sözü, kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Biz de, bozgunculuk yaptıkları için o zâlimlerin üzerine gökten murdar bir azap indirdik.”³³⁶

334. Nisâ, 4/154.

335. Bakara, 2/58.

336. Bakara, 2/59.

﴿ BÂB 21 ﴾

ALLÂH'IN HİŞMİNÂ UĞRAMA, KİTABÂ SARILIP NAMAZ
KILANLARIN KURTULMASI

وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ
 إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ^١ لَا تَأْتِيهِمْ^٢
 كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ
 تَعِظُونَ قَوْمًا^٣ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا^٤ قَالُوا مَعذِرَةٌ
 إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا
 الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السَّوْءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا
 كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا
 قِرْدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
 مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ^٥ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ^٦ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ
 رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا^٧ مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ
 دُونَ ذَلِكَ^٨ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾
 فَخَلَفَ مِنْ بَعدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى
 وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا^٩ وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ^{١٠} أَلَمْ يُؤْخَذْ
 عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا
 مَا فِيهِ^{١١} وَالْدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ^{١٢} أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

163- Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi günü balık avlama yasasını çiğnemişlerdi. Balıklar onlara cumartesi günü sürüler hâlinde su yüzünde görülerek gelirdi. Cumartesi dışında ise gelmezdi. İşte yoldan çıktıkları için Biz de onları böyle imtihan ediyorduk.

164- Hani içlerinden bir topluluk, “Allâh’ın helâk edeceği veya şiddetli bir azapla cezâlandıracağı bir topluma niçin boş yere öğüt veriyorsunuz?” deyince, onlar şu cevabı vermişti: “Bunu Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allâh’a karşı gelmekten sakınırlar diye yapıyoruz.”

165- Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık. Zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azapla yakaladık.

166- Onlar isyan edip kendilerine yasaklanan şeyi yapmaya devam edince Biz de onlara: “Aşağılık birer maymun olun!” dedik.

167- O zaman Rabbin, elbette kıyâmet gününe kadar onların (İsrâiloğulları’nın) üzerine en kötü eziyeti yapacak kimseleri göndereceğini ilan etti. Şüphesiz senin Rabbin cezâyı çabuk verendir. Elbette O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

168- Biz onları, grup grup yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi olanlar da vardır, iyi olmayanlar da. Belki dönerler diye onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik.

169- Bundan sonra onların yerine başka bir kuşak geldi. Kitab’a vâris oldular. Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar ve “Allah bizi bağışlayacak.” derlerdi. Eğer onlara önceki gibi bir mal gelse yine onu da alırlardı.

Onlardan o kitabın (hükmüne göre), Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dâir sağlam söz alınmamış mıydı? Onlar kitapta olanı da okumuşlardı. Allah'tan sakınanlar için âhiret yurdu daha iyidir. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

170- Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı dosdoğru kılanlara gelince; Biz işlerini iyi yapmaya çalışanların mükâfatını zâyî etmeyiz.

171- Bir zamanlar dağı İsrâiloğulları'nın üzerine bir gölge-lik gibi kaldırmıştık da üzerlerine düşecek sanmışlardı. Biz de şöyle demiştik: "Size verdiğimiz Kitab'a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırlınızda tutun. Bu sayede sakınmış olursunuz!"

163. âyete göre, Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'na cumartesi günü avlanma yasağı getirmişti. O gün avlanma olmayınca bunu sezen balıklar, sahile akın eder, avlanma yapılan diğer günlerde ise ortaya çıkmazlardı. Bu durum İsrâiloğulları için bir sınama idi.

Cumartesi günü, Yahudilerin haftalık bayram ve tatil günüdür. Görüş ayrılığı o günde avlanma yasağı bulunup bulunmaması konusundadır. Çünkü bir grup Yahudi perşembe gününden balık ağını atıp pazar günü toplamak sûretiyle, hileli bir yolla bu yasağı delmeye kalkışmış ve azapla karşılaşmışlardır.³³⁷

Âyetle sözü edilen bu kent, Medyen ile Sînâ dağı arasında bulunan Eyke olup, Şap denizinin sahilindedir. Medyen veya Taberiyye diyenler de olmuştur.³³⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Cumartesi günü yasağı, ancak o konuda ayrılığa düşenlere farz kılındı. Hiç şüphesiz Rabbin ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü onların arasında hükmünü verecektir."**³³⁹

"İçinizden cumartesi günü yasağını çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara: "Aşağılık birer maymun olun!"

337. Bk. Bk. M. Hamidullah, Aziz Kur'ân, çeviri, s. 428.

338. Eykeliler için bk. Hicr, 15/78, 79; Şuarâ, 26/176; Sâd, 38/13; Kâf, 50/14.

339. Nahl, 16/124.

demiştik. Böylece Biz bunu, hem o olayı yaşamış olanlara hem de onlardan sonra geleceklere bir ibret ve Allah'tan sakınanlara da bir öğüt vesilesi yaptık!”³⁴⁰

“Onlardan söz almak için Sînâ dağına üzerlerine kaldırdık. Ve onlara: “Kapıdan başınızı eğerek girin.” dedik. Ayrıca, “Cumartesi günü balık avlama yasağını hiçe sayarak sınırı aşmayın!” diye onlardan sağlam bir söz aldık. Verdikleri sözden dönmeleri, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve “kalplerimiz perdelidir.” demeleri yüzünden (Biz onları cezâlandırdık). Doğrusu Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Bu yüzden pek azı dışında onlar îmân etmezler. Yine (bu cezâ) onların gerçeği inkâr etmeleri, Meryem'e çok çirkin bir iftirada bulunmaları yüzündendir.”³⁴¹

“Ey ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden veya onları cumartesi gününe saygı göstermeyen kimseleri lânetlediğimiz gibi lânetlemeden önce, yanınızdaki Tevrat'ı doğrulamak üzere indirdiğimiz kitaba îmân edin. Allâh'ın buyruğu mutlaka yerine gelecektir.”³⁴²

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۚ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعِذْرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

164- Hani içlerinden bir topluluk, “Allâh'ın helâk edeceği veya şiddetli bir azapla cezâlandıracağı bir topluma niçin boş yere öğüt veriyorsunuz?” deyince, onlar şu cevabı vermişti: “Bunu Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allâh'a karşı gelmekten sakınırlar diye yapıyoruz.”

164. âyete göre, İsrâiloğulları Allâh'ın buyruklarını çiğneyince, içlerinden Hz. Mûsâ'dan sonra peygamber vârisi sayılan âlimler, onlara öğüt vermeye devam etmişlerdi. İçlerinden bâzıları, söz dinlemeyen, öğüt kabul etmeyen böyle bir topluma, boş yere niçin öğüt vermeye devam ettiklerini

340. Bakara, 2/65-66.

341. Nisâ, 4/154-156.

342. Nisâ, 4/47.

sorunca, daha derin düşünen öğütçüler, iki sebeple iyiliği emredip, kötülükten sakındırmaya çalıştıklarını söylemişler: a) Allâh'a karşı görevlerini yapmış olmak ve özür beyan edebilmek. b) Belki bir gün söz dinlerler ve yola gelirler ümidini taşımak.

Buna göre, bugün inanmayan bir kimse yarın inanabilir. Bu yüzden tebliğ görevini sürdürmek gerekir. Çünkü Kıyâmet günü, âlimlere, "Niçin gerçekleri söylemediniz, tebliğ görevinizi yapmadınız?" diye sorulunca, verilecek cevap bulunmaz.

İslâm'a davet metodunda zorlama, baskı, korkutma ve işkence yoktur. İnsanların sevgi ve iknâ yoluyla İslâm'a gönül vermesi asıldır. Hz. Peygamber'in irşad sırasında kendisine sert, kaba ve saygısızca davrananlara karşı bile yumuşak, merhametli ve nazik davrandığı bilinmektedir. Nitekim o, Mekke döneminde İslâm'ı tebliğ için gittiği Tâif'te, çok kötü karşılanmış, dönüşte taşlandığı ve ayakları kan içinde kaldığı hâlde, onların helâki için bedduâ etmemiş ve görevli meleğe; *"Ben insanları helâk etmek için değil, onlara rahmet olarak geldim. Bunlar gerçeği bilmiyorlar. Belki bunların neslinden Allâh'a ibadet edecekler gelir."* diye cevap vermiştir.³⁴³

Son din olan İslâm'da dîni topluma tebliğ ederken izlenecek yöntem Kur'ân'da açıkça ortaya konulmuştur. İlgili âyetle şöyle buyrulur:

"Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et! Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur."³⁴⁴

"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru yol ile eğrisi birbirinden ayrılmıştır. Öyleyse kim azgın şeytanı inkâr edip Allâh'a inanırsa o, kopmayan sağlam bir kulpu tutmuştur. Allah her şeyi işitendir, bilendir."³⁴⁵

"Sen, Allâh'ın bahşettiği rahmet sayesinde, onlara yumuşak davranmıştın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, hiç kuşkusuz çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için (Allah'tan) bağışlanma dile!.."³⁴⁶

343. Kâmil Mîras, Tecrid-i Sarîh Terc., IV, 314.

344. Nahl, 16/125.

345. Bakara, 2/256.

346. Âl-i İmrân, 3/159.

“Allâh’a itaat edin, Peygamber’e de itaat edin ve Allâh’a karşı gelmekten sakının! Eğer itaat etmezseniz, şunu bilin ki elçimizin görevi, sadece apaçık tebliğden ibârettir.”³⁴⁷

“De ki: Ey kitap ehli! Gerçeği görüp bildiğiniz hâlde, niçin Allâh’ın yolunu eğri göstermeye çalışarak, mü’minleri Allâh’ın yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”³⁴⁸ **“Kullarıma söyle: Sözü en güzelin söylesinler. Çünkü şeytan insanların arasını açmak için fırsat kollar. Doğrusu şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.”**³⁴⁹

“Eğer onlar seninle tartışmaya girerlerse, de ki: ‘Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allâh’a teslim ettim.’ Kendilerine kitap verilenlere ve (kitap verilmeyen) ümmîlere de ki: ‘Siz de İslâm’ı kabul ettiniz mi?’ Eğer müslüman olurlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp yüzçevrilerse, sana düşen sadece tebliğ etmektir! Allah, o kulları da görüyor.”³⁵⁰

“İçlerinden zulmedenleri hâriç, Ehl-i kitap ile en güzel bir şekilde mücâdele edin ve deyin ki: “Biz, bize indirilene de size indirilene de îmân ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir ve biz yalnız O’na teslim olmuşuzdur.”³⁵¹

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ الشُّؤِّ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

165- Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık. Zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azapla yakaladık.

166- Onlar isyan edip kendilerine yasaklanan şeyi yapmaya devam edince Biz de onlara: “Aşağılık birer maymun olun!” dedik.

347. Mâide, 5/92.

348. Mâide, 5/99.

349. İsrâ, 17/53.

350. Âl-i İmrân, 3/20.

351. Ankebût, 29/46.

165-166. âyetlerde, sınırı aşanlar söz dinlememekte ısrar edince, Allah Teâlâ'nın öğüt veren âlimleri kurtardığı, yoldan çıkanları ise şiddetli azapla cezâlandırıldığı belirtilir. Bu azap içinde, onları maymuna çevirme de vardır. Buna göre o günkü toplum içinde üç grup insanın bulunduğu anlaşılıyor: a) Kötülükten sakındıranlar, b) Kötülüğü bizzat işlemedikleri hâlde ona seyirci kalanlar, c) Kötülüğü bizzat işleyenler. Âyet bunlar içinden sadece sakındıranların kurtulduğunu haber veriyor. Şu âyet de buna işaret eder: **“Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten vazgeçirmeye çalışan bir topluluk bulunsun! İşte bunlar, kurtuluşa erenlerdir.”**³⁵²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İçinizden cumartesi günü yasağını çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara: “Aşağılık birer maymun olun!” demiştik. Böylece Biz bunu, hem o olayı yaşamış olanlara hem de onlardan sonra geleceklere bir ibret ve Allah'tan sakınanlara da bir öğüt vesilesi yaptık!”**³⁵³

Cumartesi yasağını çiğneyen kıyı halkının, maymuna dönüşmesi konusunda iki görüş vardır. Birincisine göre, gerçekten maymun hâline gelmişler ve üç gün süreyle maymun kılığında kalmışlar, sonra ölmüşlerdir. Diğerine göre ise, bunlar şeklen değil, ama anlam olarak maymun kılığına sokulmuşlar, bunların huyu ve sıfatı maymun huyu ve sıfatına benzemiştir.³⁵⁴ Bu ikinci görüşle, onların uğrayacakları mânevî ve siyâsî zillate ve esirliğe işaret edildiği söylenebilir. Nitekim Kur'ân'da, küfür ehli için bunun gibi benzetmeler yapılmıştır.³⁵⁵

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيُبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۖ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِنْهُمْ الضَّالُّونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ ۖ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

167- O zaman Rabbin, elbette kıyâmet gününe kadar onların (İsrâiloğulları'nın) üzerine en kötü eziyeti yapacak

352. Âl-i İmrân, 3/104.

353. Bakara, 2/65-66.

354. Bk. Bakara, 2/65; S. Ateş, age, III, 407, 408.

355. Bk. A'râf, 7/179; Furkan, 25/44; Beyyine, 98/6.

kimseleri göndereceğini ilan etti. Şüphesiz senin Rabbin cezâyı çabuk verendir. Elbette O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

168- Biz onları, grup grup veryüzüne dağıttık. Onlardan iyi olanlar da vardır, iyi olmayanlar da. Belki dönerler diye onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik.

167-168. âyetlerde, Yüce Allah, Yahudilere Kıyâmete kadar azap edecek insanlar göndereceğini haber veriyor. Diğer yandan onların grup grup veryüzüne dağıtılacağı, içlerinden iyileri olduğu gibi, kötülerinin de buluna-acağına işaret ediliyor. Böylece onların iyilik ve kötülükle imtihan edileceği vurgulanıyor.

Allah, vaktiyle onları birçok millete üstün kılmış, sayısız nîmetler vermiş, fakat onlar, bunun değerini bilmeyerek, Allâh'ın buyruklarını çiğnemişler, buzağıya tapmışlar, cumartesi yasağına uymamışlar, peygamberlerini öldürmüşler, birçok günah işlemişlerdir. Süleyman ﷺ'in vefâtından sonra, onlara Buhtunnasr'ı musallat etmiş, o onların yurtlarını yakıp yıkmış, bütün savaşımlarını öldürmüş, kadınlarını ve çocuklarını tutsak olarak götürmüş, geri kalanlarına ise ağır cizyeler koymuştur.

İsrâiloğulları'nın devamı olan Yahudiler, günümüzde yerli halkın haklarını gözetmeksizin, onların omuzları üzerinde bir saltanat kurmuşlarsa da, bunun ne kadar süreceğini Allah bilir! Genel olarak dünya ülkelerinin Yahudilere güvenmediği bir gerçektir. Bunun nedeni; onların yüz-yılların birikimiyle ticarete büyük bir beceri kazanmaları sonucunda ülkelerin ekonomisini, büyük ülkelerdeki bankaları, basını ellerinde tutmaları, ülkelerin idâre sistemlerini kendi istedikleri gibi yönlendirmeleri ve ülke ekonomilerini Yahudilerin lehine sömürmeleridir. Kurdukları banka sistemleriyle herhangi bir paranın değerini düşürüp, ötekini yükselterek bir anda milyonlarca insanı yoksullaştırırken, mutlu azınlığın daha da zenginleşmesine yol açmaktadırlar. Dünya malına bu derece tamah etmeleri ve insanların rızıklarıyla bu denli oynamaları Allâh'ın hışmına sebep olmaktadır.³⁵⁶

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالِدَارُ الْأُخْرَى خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

169- Bundan sonra onların yerine başka bir kuşak geldi. Kitab'a vâris oldular. Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar ve "Allah bizi bağışlayacak." derlerdi. Eğer onlara önceki gibi bir mal gelse yine onu da alırlardı. Onlardan o kitabın (hükmüne göre), Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dâir sağlam söz alınmamış mıydı? Onlar kitapta olanı da okumuşlardı. Allah'tan sakınanlar için âhiret yurdu daha iyidir. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

170- Kitaba sınıksıkı sarılan ve namazı dosdoğru kılanlara gelince; Biz işlerini iyi yapmaya çalışanların mükâfatını zâyî etmeyiz.

169-170. âyetlerde, onların ardından kötü bir neslin geleceği, dünya malına sarılacağı, nasıl olsa bağışlanacağı düşüncesiyle dünya hırslarının daha da artacağı, Allah hakkında gerçek dışı sözler söyleyecekleri, sakınmalarının kendileri için daha hayırlı olacağı haber verilir. Ancak Kitaba sarılan ve namazını kılanların kurtuluşa ereceği de müjdelendir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım. O hâlde yalnız benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'ân)a imân edin, onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim âyetlerimi az bir değer karşılığında değişmeyin ve ancak benden sakının! Gerçeği bâtıla karıştırıp, bile bile gerçeği gizlemeyin! Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle birlikte rükû edin!"**³⁵⁷

“Allâh’a karşı gelmekten sakınanlara, “Rabbiniz ne indirdi?” denilince onlar, “İyilik indirdi.” derler. Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır. Âhiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah’tan sakınanların yurdu ne güzeldir!”³⁵⁸

“Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyilik yapanların mükâfatını da zâyî etmeyiz.”³⁵⁹ “Ama îmân edip, iyi işler yapanlara gelince; Biz elbette güzel iş yapanın ecrini zâyî etmeyiz.”³⁶⁰

وَإِذْ نَفَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

171- Bir zamanlar dağı İsrâiloğulları’nın üzerine bir gölge-lik gibi kaldırmıştık da üzerlerine düşecek sanmışlardı. Biz de şöyle demiştik: “Size verdiğimiz Kitab’a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırlınızda tutun. Bu sayede sakınmış olursunuz!”

171. âyete göre, İsrâiloğulları’na Sînâ dağında Tevrat verilince, içindeki hükümleri görmeden tâbî olmakta çekingen davranmaları üzerine, Yüce Allah, Sînâ dağını bir gölge gibi üzerlerine kaldırmış ve sağlam söz alınca-ya kadar üstlerinde tutmuştur.³⁶¹

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Hani bir zamanlar Sînâ dağını üzerinize kaldırarak sizden (Tevrat’a uyacağınıza dâir) kesin bir söz almış ve “Size verdiğimiz Kitab’a bütün gücünüzle sarılın ve onda bulunanları dâimâ hatırlınızda tutun: Belki Allâh’a karşı gelmekten sakınırsınız! (demiştik).”³⁶²**

358. Nahl, 16/30.

359. Yûsuf, 12/56.

360. Kehf, 18/30.

361. Bk. Bakara, 2/63; Nisâ, 4/154.

362. Bakara, 2/63.

﴿ BÂB 22 ﴾

RUHLARIN YARATILIP İLK SORGUSU, DÜNYA HIRSININ SONU, ALLÂH'A EN GÜZEL İSMİYLE DUÂ ETMEK

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنَىٰ آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ
 أَنْفُسِهِمْ ۖ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۗ شَهِدْنَا ۚ أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا
 كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ۖ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا
 ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ۖ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ
 الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۖ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا
 فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ۖ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
 لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ
 إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرَكْهُ يَلْهَثْ ۚ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا
 بِآيَاتِنَا ۖ فَاقْضِصْ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ۖ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ
 الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ۖ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ
 الْمُهْتَدَىٰ ۖ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَا وَلِيكَ ۚ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۖ ﴿١٧٨﴾ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا
 لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ
 أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ
 هُمْ أَضَلُّ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ۖ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ
 بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۖ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
 ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ۖ ﴿١٨١﴾

- 172- Hani Rabbin Âdemoğulları'nın bellerinden soylarını çıkarmış ve onları kendilerine karşı şâhit tutarak: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuş, onlar da: "Evet Rabbimizsin, şâhit olduk." demişlerdi. Bunu, kıyâmet gününde: "Bizim bundan haberimiz yoktu." dememeniz için yaptık.
- 173- Yahut "Bizden önce atalarımız Allâh'a ortak koşmuştu, biz de onları izleyen bir nesil olduk. Şimdi, o verdiği sözde durmayanlar yüzünden bizi helâk mi edecek-sin?" dememeniz için (böyle yaptık).
- 174- İşte Biz, belki onlar doğru yola gelirler diye, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.
- 175- Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat bunları terk eden, bu sebeple de şeytanın tâkibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini anlat.
- 176- Eğer dileseydik, elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik, ama o, nefsinin peşine düşerek dünyaya kapıldı. Böyle birinin durumu, üstüne varsan da, kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu da böyledir. Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.
- 177- Âyetlerimizi yalanlayan ve böylece yalnız kendilerine yazık edenlerin durumu ne kötü bir örnektir!
- 178- Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar ziyâna uğrayanlardır.
- 179- Andolsun ki Biz, cinlerden de insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, ama onlarla anlamazlar; gözleri vardır, ama onlarla görmezler; kulakları vardır, ama onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır.
- 180- En güzel isimler Allâh'ındır. Siz O'na bu isimlerle duâ edin. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları kendi hâllerine bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir!

181- Yarattıklarımız içinde bir topluluk da vardır ki, hak sözle insanlara doğru yolu gösterirler ve onunla adâleti uygularlar.

172-173. âyetlerde Allah Teâlâ, Âdemoğulları'nın bellerindeki tohumlardan (sperm ve yumurta hücresi) yarattığını, onların içine Allâh'ı bilip tanıma yeteneğini yüklediğini bildirmektedir. Bu da ruhlar yaratıldığı dönemde, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna, "Kâlû belâ (evet Rabbimizsin)!" demeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Bu söyleşinin ne zaman yapıldığı konusunda üç görüş vardır. a) Ezelde, insanların ruhları yaratılınca topluca böyle bir soru ve cevap vukû bulmuştur, b) Kişi ana rahmine düşüp ruh üflenince, c) Kişi erginlik çağına ulaşp sorumluluğu üstlenince. Bu durum gösteriyor ki insanın yaratılışında, Allâh'ı bulabilecek bir yetenek vardır. Onu geliştirmek insana düşmektedir.³⁶³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Biz insanı karışık bir nut-feden yarattık; sınamak için de onu iştir ve görür hâle getirdik. Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankör-lük eder!"**³⁶⁴

"İnsanlar, imtihan edilmeden sadece "îmân ettik." demekle serbest bırakılacaklarını mı sandılar? Andolsun ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah elbette doğru söyleyenleri de yalan söyleyenleri de elbette birbirinden ayıracaktır."³⁶⁵

"Yoksa siz, Allah içinizden savaşılanları, Allah'tan, Peygamberinden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sandınız? Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır!"³⁶⁶

"Yoksa Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"³⁶⁷ **"Allah hiç şüphesiz îmân edenleri de ortaya çıkaracak, münâfıkları da ortaya çıkaracaktır."**³⁶⁸

363. Geniş bilgi için bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Azim baskısı, IV, 167 vd.; Süleyman Ateş, age, III, 488-490.

364. İnsân, 76/2-3.

365. Ankebût, 29/2-3.

366. Tevbe, 9/16.

367. Mü'minûn, 23/115.

368. Ankebût, 29/11.

Hadiste şöyle buyrulur: *“Her çocuk İslâm fıtratı üzere doğar, sonra anası babası onu Yahudi yapar, Hristiyan yapar.”*³⁶⁹

Hız. Ömer'e yukarıdaki 172. âyeti sordular. O da bunun Hız. Peygamber'e de sorulduğunu ve onun şu cevabı verdiğini nakletmiştir:

*“Allah Teâlâ Âdem'i yarattı. Sonra kudret eliyle sırtını sıvazlayarak soyunu çıkardı ve: ‘Bunları cennet için yarattım, cennetliklerin amelini yapacaklar.’ buyurdu. Sonra kudret eliyle sırtını bir daha sıvazlayarak soyunu çıkardı. ‘Bunları da cehennem için yarattım, cehennemliklerin amelini yapacaklar.’ buyurdu. Bunun üzerine bir adam: ‘Ey Allâh'ın Rasûlü! Öyleyse yapılacak amelin ne faydası var?’ diye sordu. Allâh'ın Rasûlü ona şu cevabı verdi: ‘Allah bir kulu cennet için yaratınca, onun cennetliklerin amelini yapmasını sağlar. O kul cennetliklerin amelini işleyerek ölür ve Allah Teâlâ onu cennete koyar. Bir kulu da cehennem için yaratınca, onun cehennemliklerin amelini yapmasına fırsat verir. O kul cehennemliklerin amelini yaparak ölür. Allah Teâlâ da onu cehenneme koyar.’*³⁷⁰

İNSANIN YARATILIŞI VE ÜREMESİ

Kur'ân-ı Kerîm'de Hız. Âdem'le Havva'nın ilk olarak topraktan yaratıldığı bildirilmiş, ancak onlardan sonra gelecek nesillerin, kendi türlerinin doğum yoluyla sürdürüleceği pek çok âyette haber verilmiştir. Bunlarda çocuğun ana karnındaki gelişimi tıp biliminin açıkladığı ile uyumludur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz!”**³⁷¹

“Andolsun Biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balıktan yarattık. Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.”³⁷²

“Şüphesiz Biz sizi topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alakadan (kadının aşılınmış yumurtası), sonra uzuvları (önce) belirsiz, sonra belirli canlı et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Dilediğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz, sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız.”³⁷³

369. Müslim, Kader, 25; Ahmed bin Hanbel, IV, 24.

370. Mâlik, Muvatta, Kader, 2; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Tefsir, 7/2; Ahmed bin Hanbel, I, 44.

371. En'âm, 6/2.

372. Hicr, 15/26-27.

373. Hac, 22/5.

“Şüphesiz Biz insanı çamurdan bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta sperm hâline getirdik. Sonra bu spermi, alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı bir parça et hâline soktuk. Sonra bu bir parça ette kemikleri yarattık, kemiklere de et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan hâline getirdik.”³⁷⁴

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Melekler nurdan, cinler zehirli ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) yaratılmıştır.”³⁷⁵

Çeşitli hadislerinde anne karnındaki gelişim şöyle belirlenmiştir: “Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka (aşılanmış yumurta) olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, ecelini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.”³⁷⁶

Âmir b. Vâsile ؓ’in naklettiği hadiste ise şu ilâveler vardır: “Anne rahmine düşen alakanın üzerinden kırk iki gece geçince, Allah ona bir melek gönderir. Ona sûret verir; kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek sorar: Erkek mi, yoksa dişi mi olacak, eceli ve rızkı ne olacak? Allah dilediğine hüküm verir ve melek yazar. Sonra melek elinde bu sahife ile çıkar. Emrolunduğunun üzerine ne bir ziyâde ve ne de eksiklik yapmaz.”³⁷⁷

Başka bir hadiste ise 40’ar günlük üç gelişim süreci belirtildikten sonra, kemiklerin teşekkülünden söz edilir ve “Allah bu et parçasının (mudga) yaratılışını tamamlamayı murad ettiği zaman ona bir melek gönderir.” buyrulur. Bundan sonra meleğin, çocuğun cinsiyeti, şakî mi, saîd mi, kısa mı, uzun mu, rızkının ve ecelinin eksik mi, fazla mı, yine çocuğun sağlıklı mı yoksa hastalıklı mı olacağı hususlarını yazacağı belirtilir.³⁷⁸

Yukarıdaki âyet ve hadislere göre, çocuğa ana karnında oluşum devresinde iken bir hayat programının yükletildiği ve onun biyolojik yaratılışında kader programının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hız. Peygamber’in

374. Mü’minûn, 23/12-14; bk. Mü’min, 40/67.

375. Müslim, Zühd, 60; Ahmed bin Hanbel, VI, 153, 168.

376. Buhârî, Bed’ül-halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 10; A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terc. ve Şerhi, İst. 1979, X, 613.

377. Müslim, Kader, 3; İbn Mâce, Mukaddime, 7; İbn Hanbel, II, 176.

378. Bk. Müslim, Kader, 4; Ahmed b. Hanbel, I, 374, III, 397.

ömür boyu cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip sonunda cennete bir arşın kalmışken cehenneme götüren amelin, sonucu değiştirebildiğini; ömür boyu, cehenneme götürecektir amelleri işleyip, sonunda cennete götüren bir amel yüzünden cennete girilebileceğini ve bunun anne karnında yazılan bu program nedeniyle böyle olduğunu belirtmesi üzerine bir sahâbe, kader programımız yazıldığına göre amel etmemize ne gerek var? diye sorunca, Allah elçisi şöyle buyurmuştur: *“Amel edin! Herkese imkân verilmiştir. Saâdet ehline (programı saîd yazılanlar) saâdet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Şekâvet ehline (şakî yazılanlar) ise şekâvet ehlinin ameli kolaylaştırılır.”* sonra şu âyeti okudular:

“Kim Allah yolunda harcar ve sakınırsa, en güzel olan “İslâm” inancını da tasdik ederse, Biz de onu en kolay olana muvaffak kılarız. Fakat kim de cimrilik eder ve Allâh’a ihtiyâcı olmadığını iddiâ eder ve en güzel de yalanlarsa, Biz, onu en zor olana sürükleriz.”³⁷⁹

Her şey Allâh’ın kudret elinde ve O’nun dilemesine bağlı olduğu için kimi zaman ömür boyu büyük kötülüklerin ve bataklığın içinde kalan kişi, ömrünün sonuna doğru Allâh’ın rızasını kazandıran bir amel yapar ve hayırlı bir sonla dünyadan ayrılabilir. Ancak genel olarak insanların âhiretteki durumunu dünyadaki amelleri belirler.

Burada belki ibadet ve amellerine fazla güvenerek, büyüklük ve üstünlük taslayanlara ve böylece yüce Allâh’ın gazabını üzerine çekenlere bir uyarı vardır.

POZİTİF BİLİME GÖRE İNSANIN OLUŞUMU

İnsan hücresinin çekirdeğinde 46 adet kromozom bulunur. Bunlar 23 çift oluşturacak şekilde ikiye ayrılarak dizilmiştir. Her çiftin bir tanesi anneden, diğeri de babadan intikal etmiştir. Bu yüzden anne ve babadan irsiyet yoluyla geçen özellikler, bir insanın tırnak ucundan saç uçlarına kadar bütün hücrelerine geçmiştir ve şifrelenmiştir durumdadır.

Kadında aşılınmış yumurta hücresi artık 46 kromozomlu, erkek ve kadına âit ırsî ve kalıtmalı (genetik) vasıfları toplayan tam bir hücredir. İnsanın bütün bir programı bu 46 kromozomun ancak %15’ini oluşturan “DNA” moleküllerinde şifrelenmiştir.

379. Leyl, 92/5-10. Bk. Buhârî, Bed’ü’l halk, 6; Müslim, Kader, 1.

Cavl Sagan, mikroskopla bile görülemeyecek kadar küçük olan zerreciklere yüklenen bu bilgi için şöyle demiştir: “Bir ‘DNA’ molekülünde beş milyar ‘bit’ bilgi vardır. Bu bilgi de bin ciltlik kitap doldurabilecek kapasitededir.”³⁸⁰

Bu durum, insanın gâyesiz, başıboş, rastlantılara bırakılmış bir hayat yerine, planlı, programlı ve dengeli bir yaratılışa sahip olduğunu göstermektedir. İnsanın tırnak uçlarından saç uçlarına kadar yaklaşık bir trilyondan fazla hücre sine şifrelenen bu bilgiler çözülebildiği takdirde, insanın herhangi bir hücre sine öncesine ve sonrasına ve belki sonsuzluğa kadar ileriye yönelik hayat sürecini anlamak mümkün olabilir. Japonya başta olmak üzere kimi ülkelerde, hücredeki bu “DNA” molekülü şifrelerini çözme çalışmaları yapılmaktadır.

Paris Claude-Bernard Yaşlılık Araştırmaları Merkezi müdürü Jacques Treton, insanın her bir hücre sine şifrelenen bu programı şöyle ifâde etmiştir: “Araştırmalar, bizim ömür süremizin genetik bir programa bağımlı olduğunu göstermiştir. Her şey, her bir hücre çekirdeği içinde bir saat bulunduğunu gösteriyor. Hücreler kaç kere çoğaldıklarını ve nerede duracaklarını da bilmektedirler. Mesela; otuz yaşında bir kimseden alınan hücreler dışarıda 60 kere daha bölünebilirken yetmiş yaşında bir kimseden alınan hücreler, ancak 20 kere daha bölünüp çoğalabilmektedir.”³⁸¹

Kur'ân-ı Kerîm'de, insan fizyolojisindeki bu geriye dönüşe şöyle işaret edilir: **“Biz, kimi uzun ömürlü kılsak, yaratılışını tersine çevirir, kuvvetten sonra âcizliğe düşürürüz. Hiç düşünmezler mi?”**³⁸²

Yukarıda verdiğimiz bâzı âyet ve hadislerde, anne karnındaki cenine melek aracılığı ile bilgi yüklemesi yapıldığını belirtmiştik. Bunlar doğacak çocuğun rızık, yaşama süresi, amel, cinsiyet, şakî veya saîd oluşu gibi temel hayat programını kapsamaktadır.³⁸³

İnsan vücudundaki hücreler, çoğalmalarını bölünerek yaparlar. Bu bölünme iki türlü olur. Mitoz ve mayoz bölünme. Mitoz bölünmede hücre, bölününce eşit niteliklere sahip, yine 46 kromozumlu iki kardeş hücre hâlini alır. Hücre bölünmesi en ileri teknoloji ile donatılmış bir kimya laboratuvarı çalışması gibi bir işlemle gerçekleşir. Şöyle ki; bir hücre bölünmesinde, cansız maddelerin en küçük yapıtaşı olan 20-30 çeşit ‘atom’ kullanılır. Bu

380. Carl Sagan, Kosmos, İstanbul 1982, s: 292; bk. Dayıoğlu, age, s: 59 vd.

381. Bilim ve Teknik Der., Neşr. TÜBİTAK, c: 24, sy. 282, Mayıs 1991, s: 12-13.

382. Yâsîn, 36/68.

383. Bk. Buhârî, Bed'ül-halk, 6, Enbiyâ, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvûd, Sünne 16; Tirmizî, Kader 4.

atomlardan yaklaşık yüz trilyon tanesi hücre içine alınır, hücre fabrikasında yoğrularak dev moleküller sentez edilir. Sonra da bu moleküllerden hücreye âit organeller yapılır. Ana hücrenin içinde bulunan 46 kromozom aynen sentez edilir. Sonuçta, kendisinin aynı olan iki hücre doğuverir. Biyolojik bakımdan canlı olan bir hücrenin, kendisi gibi bir hücreyi 100 trilyon cansız atom zerrelerinden inşâ etmesi esrarengiz bir olaydır. Bir insan vücudunda yaklaşık 100 trilyon hücre olduğuna göre, yiyecek ve içecekler aracılığı ile bedene giren trilyonlarca cansız atoma hücre içi sentezle canlılık kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadında erginlik çağına kadar cinsiyet (sperm ve yumurta) hücreleri de yukarıdaki şekilde bölünmeye uğrar.

Erginlik çağından itibaren erkek ve kadında yalnız cinsiyet hücreleri ayrı bir bölünmeye uğrar. “Mayoz” bölünme adını alan bu bölünmede ana hücre ikiye bölünürken kromozom sayısı yarıya düşer. Böylece erkek sperm ile kadına âit yumurta hücresi 23'er kromozomlu yavru hücre oluşturarak çoğalır.

İşte bir elmanın iki parçası gibi yarım hücre görünümünde ve eksik durumda olan erkek ve dişi hücreler aşılandıktan sonra yine 46 kromozomlu ana hücreyi meydana getirmektedir. Zigot adı verilen bu aşılınmış yumurta hücresi (alaka) insanın temel taşı oluşturacaktır.³⁸⁴

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

173- Yahut “Bizden önce atalarımız Allâh’a ortak koşmuştu, biz de onları izleyen bir nesil olduk. Şimdi, o verdiği sözde durmayanlar yüzünden bizi helâk mi edeceksin?” dememeniz için (böyle yaptık).

174- İşte Biz, belki onlar doğru yola gelirler diye, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.

173-174. âyetlerde, Kıyâmet günü dara düşen kimse, daha önce atalarının yolundan giderek bu kötü duruma düştüğünü öne sürüp, suçu başkalarının üstüne atmak isteyecektir. Ancak böyle bir özür kabul görmeyecektir.

384. Bahri Dayıoğlu, Yaratılış Mucizesi, 2. baskı, ilim ve Teknik Serisi, Neşr. Yeni Asya Yayını, İstanbul 1986, s. 9 vd. Geniş bilgi için bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Erkam Yayınları, İstanbul 2006, s. 24 vd.

Çünkü Allah Teâlâ herkese, iyi ile kötüyü, hayırla, şerri ayırt edebilecek bir akıl ve irâde gücü vermiş, kendisine bu yeteneği kullanabileceği “cüz’î irâde” vererek serbest bırakmıştır. İnsan kendi seçimiyle yolunu belirler ve sonucundan da hesâba çekilir.

Aşağıdaki âyetlerde, yeminle insanın yaratılışına iyilik ve kötülük yeteneklerinin yüklendiği şöyle ifâde edilir: “(Yemin olsun) **nefse ve ona birtakım yetenekler verip de; iyilik ve kötülüklerini ona ilham edene ki, şüphesiz nefsinin kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş; onu kötülüklerle gömen de ziyâna uğramıştır.**”³⁸⁵

Allah Teâlâ, insanların dünya hayatının bir imtihan yeri olduğunu anlamaları ve buna göre davranmaları için âyetlerde gerekli açıklamaları yapmıştır. Böylece âhîret günü “biz bunları bilmiyorduk, bize bunlar duyurulmamıştı” diyerek özür beyan etme imkânı bırakılmamıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**İşte, günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.**”³⁸⁶

“**Biz bilen bir toplum için, âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.**”³⁸⁷
 “**İşte Biz, aklını kullanacak bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.**”³⁸⁸

وَأَنلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

175- Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat bunları terk eden, bu sebeple de şeytanın tâkibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini anlat.

385. Şems, 91/7-10.

386. En'âm, 6/55.

387. A'râf, 7/32.

388. Rûm, 30/28.

176- Eğer dileseydik, elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik, ama o, nefsinin peşine düşerek dünyaya kapıldı. Böyle birinin durumu, üstüne varsan da, kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu da böyledir. Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.

177- Âyetlerimizi yalanlayan ve böylece yalnız kendilerine yazık edenlerin durumu ne kötü bir örnektir!

175-177. âyetlerde anlatılan kişinin, Bel'am bin Bâurâ' olduğu nakledilmiştir. Önceleri Hz. Mûsâ dînine tâbî, İsm-i âzamı bilen (Allâh'ın en büyük ismi olup, onunla yapılan duâ geri çevrilmez) ve duâsı kabul edilen bir bilgindi. Kendi kavminin ısrarlarına ve sağladıkları menfaatlere dayanamayıp, Mûsâ ﷺ aleyhinde bedduâ edince, Yüce Allah onu cezâlandırmıştır.

Yukarıdaki âyetlerde bir kimsenin kendisine verilen nîmetlerin değerini bilmeyip, dünyaya sarılması ve nefsinin isteklerine uyması sonundaki hâli, kovalasan da, kendi hâline bıraksan da dilini çıkarıp soluyan köpeğin hâline benzetilmiştir. Âyetleri yalanlayanların durumunun da böyle olduğu belirtilmiştir.

Nefsinin hevâ ve hevesine uyanları uyaran çeşitli âyetler vardır. **“Sen tutkularını (hevâsını) kendine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?”**³⁸⁹ **“Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın, tutkusuna uyandan daha sapkın kim olabilir? Şüphesiz ki Allah, zâlim kavmi doğru yola iletmez.”**³⁹⁰

“Şu hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseye baksana! Allah onu bir bilgiye göre saptırmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir! Şimdi onu Allah'tan başka kim hidâyete erdirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?”³⁹¹

Kimi tefsirlerde de, Bel'am'ın karşı tarafın sağladığı menfaatler karşılığında, Hz. Mûsâ'nın askerlerine tuzak olarak kadınlarını süsleyip onlarla zinâ ettirmelerini öğütlediği, İsrâiloğulları'nın bu tuzağa düşmesiyle, Allah

389. Furkan, 25/43.

390. Kasas, 28/50.

391. Câsiye, 45/23.

tarafından bir cezâ olarak veba salgını sonunda, 70.000 kişinin öldüğü bildirilir. Kimi rivâyetlerde, İsm-i âzam'la, Hz. Mûsâ'ya bedduâ ettiği ve bu sûretle yoldan çıktığı belirtilir.³⁹²

Bâzı hadislerde, ism-i âzam denilen Allâh'ın en büyük ismi ile duâ edildiği zaman, bu duânın kabul edileceği bildirilmiştir.³⁹³ Ancak yukarıdaki **“En güzel isimler Allâh'a âittir. O'na o isimlerle duâ ediniz.”**³⁹⁴ âyetinde, çoğul olarak “güzel isimler” buyurulması tek isimden ziyâde, çeşitli güzel isimlerle duâ etmek teşvik edilmiştir.

Ashâb-ı kirâmdan Esmâ Binti Yezid, Ebû Umâme ve Übey bin Kâ'b 'den gelen bir rivâyete göre, Hz. Peygamber, ism-i âzam'ın Bakara, Âl-i İmrân ve Tâhâ sûrelerinde bulunabileceğini bildirmiştir. Bu üç sûrenin bütün âyetleri karşılaştırıldığında, ortak olan âyetin, “Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm” olduğu görülür.³⁹⁵ Burada “hayy (diri) ve kayyûm (her şeyi ayakta tutan, yöneten)” isimleri dikkati çeker.

Buna göre ism-i âzamin hangi isim ya da isimler olduğu gizli tutulmuştur. Kimi hadislerde “Allah, rahmân, rahîm, el-hayyü'l-kayyûm, zü'l-celâli ve'l-ikrâm” gibi isimler Allâh'ın en büyük ismi olarak gösterilmiş ve bu isimle yapılacak duânın kabul edileceği bildirilmiştir.³⁹⁶

Diğer yandan âyette işaret edilen kişinin, câhiliye dönemi şâir ve bilgelerinden Ümeyye bin Ebî's-Salt olduğu öne sürülmüştür. Bu kişi kendisi peygamberlik beklediği için, Hz. Muhammed'i kıskanmış ve inkâr etmişti. Hz. Peygamber onun hakkında, “Şiiri îmân etti, fakat kalbi inkâr etti!” buyurmuştur.³⁹⁷

175. âyette sözü edilen kişinin adı Tevrat'ta Bel'am bin Beor olarak geçer. Onun kâhin veya peygamber olduğu şeklinde farklı bilgiler vardır.³⁹⁸ Yine Tevrat'ta, İsrâiloğulları'nın Midyan kadınlarıyla zinâ etmeleri onun bir tuzağı olarak gösterilir.³⁹⁹

392. Bk. Kurtubî, Câmi', VII, 319-321; Taberî, Tefsir, IX, 119-126.

393. Ebû Dâvûd, Vitir, 23; Tirmizî, Deavât, 64, 65, 100; Nesâî, Sehv, 58; İbn Mâce, Duâ, 9, 10; Ahmed bin Hanbel, III, 120, 158, 245, 265; V, 350, 360; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XII, 527.

394. A'râf, 7/180.

395. Bk. Bakara, 2/255; Âl-i İmrân, 3/2; Tâhâ, 20/111; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 258; Ebû Dâvûd, Vitir, 17; Ahmed bin Hanbel, V, 142; İbn Mâce, Duâ, 9.

396. Bk. Tirmizî, Deavât, 65; Ebû Dâvûd, Salât, 358.

397. Râzî, age, XV, 54.

398. Bk. Yeşu, 13/22; Petrus, II. Mektup, 2/15.

399. Tevrat, Sayılar, 31/16, Vahiy, 2/14.

مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدَىٰ ۖ وَمَنْ يُضِلِّ فَلْيُضِلِّكُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

178- Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar ziyâna uğrayanlardır.

178. âyette, Allah Teâlâ'nın yol gösterdiği kimsenin doğru yolu bulacağı, saptırdığı kimsenin ise ziyâna uğrayacağı belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah münâfıkları, yaptıkları işler yüzünden baş aşağı etmiştir. Allâh'ın saptırdığını, doğru yola iletmek mi istiyorsunuz? Allah kimi saptırmışsa, artık onun için bir çıkış yolu bulamazsın!”**⁴⁰⁰

“Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm'a açar; kimi de saptırmak isterse, onun kalbini sanki zorla göğе yükseliyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır. İşte Allah îmân etmeyenlere böyle murdarlık verir!”⁴⁰¹

“Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin; fakat Allah dilediğini hidâyete erdirir. Çünkü O, hidâyete erecek olanları daha iyi bilir.”⁴⁰²

Abdullah bin Mes'ud ؓ'ten rivâyete göre, Hz. Peygamber herhangi bir hacetle ilgili duâ yaparken hamd, istiane, istiğfar, istiâze ve kelime-i şehâdet yanında şunu ilâve ederlerdi: (Femen yehdihillâhü felâ mudille lehû ve men yudlil felâ hâdiye lehû) “Allah kime doğru yolu göstermişse, hiç kimse onu saptıramaz. Kimi de saptırırsa, hiç kimse ona doğru yolu gösteremez.”⁴⁰³

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا
أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179- Andolsun ki Biz, cinlerden de insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, ama onlarla anlamazlar; gözleri vardır, ama onlarla

400. Nisâ, 4/88.

401. En'âm, 6/125.

402. Kasas, 28/56.

403. Ebû Dâvûd, Nikâh, 33; Tirmizî, Nikâh, 1105; Nesâî, Cuma, 24.

görmezler; kulakları vardır, ama onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır.

179. âyete göre, dünyada akıl, göz, kulak, kalp ve irâde gücü gibi yeteneklerini kullanıp, Allâh'ın âyetlerini anlamak istemeyen ve küfürde inat eden kimseleri Yüce Allâh'ın hidâyete ulaştırmayacağı, bu kişilerin ziyâna uğrayacakları bildirilir.

“Lâ yefkahûne (anlamazlar)” kelimesinin kökü “fıkh” olup; anlamak, yarmak, açmak demektir. Ebû Hanîfe fıkıh tanımı şöyledir: Bir kimsenin leh ve aleyhinde olanları bilmesidir. Daha sonra bu tanıma, “amelen (amel ile ilgili olarak)” ilâvesi yapılmıştır. Böylece inanç konuları fıkıh ilmi dışında tutulmuştur. Nitekim Kur'ân'da 27 yerde kullanılan fıkıh sözcüğü, bunların 19'unda; ince bir anlayış, derin bir bilgi, bir şeyin iç yüzünü kavramak anlamındadır. Aşağıdaki âyette kullanılan “tefakkuh” da, dînin amele yönelik hükümlerinin inceliklerini bilmek anlamındadır. **“Mü'minlerin topluca, savaşa katılmak üzere sefere çıkmaları doğru değildir. Öyleyse, her kesimden bir grup, dinde derinleşmek ve böylece, yanlarına döndüklerinde, kötülüklerden sakınmaları için, toplumlarını uyarmak amacıyla geride kalmalıdır.”**⁴⁰⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz, size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler bahşetmiştik. Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine bir yarar sağlamadı; çünkü onlar bile bile, Allâh'ın âyetlerini inkâr ettiler. Alay konusu yaptıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.”**⁴⁰⁵

“O inkârcıların durumu, sadece bir çağırma ve bağırmandan başkasını işitmeyerek haykıranın durumuna benzer. Onlar sağır dırlar, dilsizdirler, ködürler, bu yüzden akıllarını da kullanmazlar.”⁴⁰⁶

Âyetteki, “kulûb” kalbin çoğulu olup, sözlükte vücuda kan pompalayan organı ifâde eder. Kur'ân-ı Kerîm'de bu sözcükle, insanın algı ve bilinç merkezi kastedilir.

404. Tevbe, 9/122.

405. Ahkâf, 46/26.

406. Bakara, 2/171.

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180- En güzel isimler Allâh'ındır. Siz O'na bu isimlerle duâ edin. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları kendi hâllerine bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklidir!

180. âyete göre, Allâh'ın Kur'ân'da ve hadislerde birçok güzel isimleri vardır. Bunlardan "Allah" lafzı, zâtına mahsus olup, başka bir varlık için kullanılamaz. İkili ve çoğulu da yoktur. Diğerleri sıfatlardan alınan isimlerdir. Rab, Rahmân, Rahîm, Aziz, Cebbâr gibi. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allâh'ın 99 ismi vardır. Kim bunları ezberlerse (şuurlu olarak anlamını izlerse) cennete girer. Allah tektir, tek olanı sever."⁴⁰⁷ Bunlar Kur'ân'da geçen isim ve sıfatlar olup, Allah Teâlâ'nın bunların dışında da isim ve sıfatları bulunabilir. Nitekim Hz. Peygamber'in bir kimsenin karşılaştığı keder ve tasayı kaldırması için yapmasını tavsiye ettiği şu duâdaki sözleri de bunu gösterir:

"Allâhım! Senin kendini isimlendirdiğin, kitabında bildirdiğin, ya da insanlardan herhangi birine öğrettiğin yahut gayb ilminde Sen'den başka kimsenin bilmediği ne kadar adın varsa, onların hepsinin yüzü suyu hürmetine, Kur'ân yüzü suyu hürmetine kederimi kaldırmanı, tasamı gidermeni dilerim!"⁴⁰⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: "**De ki: İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle duâ ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur!**"⁴⁰⁹ "**Allah, kendinden başka ilâh olmayandır! En güzel isimler O'nundur.**"⁴¹⁰

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181- Yarattıklarımız içinde bir topluluk da vardır ki, hak sözle insanlara doğru yolu gösterirler ve onunla adâleti uygularlar.

407. Buhârî, Deavât, 68; Müslim, Zikr, 5, 6; İbn Mâce, Duâ, 10; Tirmizî, Deavât, 82; Ahmed bin Hanbel, II, 258; bk. İsrâ, 17/110.

408. Ahmed bin Hanbel, I, 391, 452.

409. İsrâ, 17/110.

410. Tâhâ, 20/8.

181. âyetinde, her toplumda o toplumu doğru yola iletmek için emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker görevi yapan ve adâletin uygulanması için çalışanların bulunduğu işaret edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Siz, insanlar için veryüzüne çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Çünkü iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allâh’a inanırsınız. Eğer ehl-i kitap da inanmış olsaydı, elbette kendileri için hayırlı olurdu. Gerçi içlerinden inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”**⁴¹¹

“Mûsâ’nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve doğrulukla adâleti uygulayan bir topluluk vardı.”⁴¹²

Hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Bu ümmet kıyâmet gününe kadar Allâh’ın buyruğuna uygun olarak yaşamaya devam edecektir. Kendilerine muhâlefet edenler onlara zarar veremeyecektir.”**⁴¹³

Muâviye, İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre ⚭’den Nebî ﷺ’in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: **“Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu dinde fakih kılar.”**⁴¹⁴

411. Âl-i İmrân, 3/110.

412. A'râf, 7/159.

413. Buhârî, İlim, 13, Menâkıb, 28, İ'tisâm, 10, Tevhid, 29.

414. Buhârî, İlim, 10, Humus, 7, İ'tisâm, 10; Müslim, İmâre, 175, Zekât, 98, 100; Tirmizî, İlim, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Dârimî, Mukaddime, 24, Rikâk, 1; Muvatta, Kader, 8; Ahmed b. Hanbel, I, 306; II, 234; IV, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 101.

﴿ BÂB 23 ﴾

**İSTİDRÂC, TABİAT OLAYLARINDAN İBRET ALMAK,
GAYB BİLGİSİ**

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾
وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ
جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ ۚ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ
أَجَلُهُمْ ۚ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يَضِلِّ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ
لَهُ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ
مُرْسِيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي ۚ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۚ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِىٌّ
عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾
قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبِ لَا سْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسْنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

182- Âyetlerimizi yalanlayanları, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz!

183- Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım pek çetindir.

- 184-** Onlar, aralarında yaşayan arkadaşlarında bir akıl bozukluğu olmadığını hiç düşünmediler mi? O, sadece apaçık uyaran birisidir.
- 185-** Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allâh'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'ân'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?
- 186-** Allah bir kimseyi saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar.
- 187-** Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir." Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler."
- 188-** De ki: "Ben kendime, Allâh'ın dilediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mülk) elde ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sadece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim."

182-183. âyetlere göre, Allâh'ın âyetlerini inkâr edenlerin rızıkları hemen kesilmez. Hatta Allah onların kimine rızkını bolca verir ve şımarıklığı artar. Sonuçta Allâh'ın azâbı bilmedikleri bir yönden ansızın gelir ve helâk olurlar. Onlara bu şekilde süre tanınmasına "istidrâc" denir. Bu bir çeşit tuzak olup, Allâh'ın tuzağının çetin olduğu vurgulanmıştır. Nitekim Hz. Ömer İran fethedilip Kısra'nın hazineleri kendisine getirilince; "Allâhım! Bir istidrâca uğramış olmaktan sana sığınırım." diyerek yukarıdaki âyeti okumuştur.

İSTİDRAC

Süre tanımak, mühlet vermek demektir. Küfrü ve günahı açık olan kimse-lerde kendi isteklerine uygun olarak ortaya çıkan olağan üstü hâllerdir.

Cenâb-ı Hak, istidrâc gösterecek kimseye daha fazla küfür ve günaha dalması için bu fırsatı verir. Şeytanın duâsının kabul olunarak, Kıyâmete kadar kötülük yapmasına fırsat verilmesi, Firavun, Nemrut ve benzerlerinin yer-yüzündeki saltanatlarının bir süre kendi istedikleri şekilde yürümesi istidrâc türünden olaylardır. Yine zâlimlerin ve kâfirlerin bir bölümünün dünya işlerinin iyi gitmesi de istidrâcla ilgilidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Artık bu sözü yalan sayanları bana bırak. Biz onları kendilerinin bilemeyecekleri bir yönden, derece derece azâba yaklaşıtıyoruz. Ben onlara süre tanıyorum. Şüphe yok ki, Benim tuzağım sağlamdır.”**⁴¹⁵

“Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin, haklarında hayırlı olduğunu sanmasınlar. Çünkü Biz onlara, ancak günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”⁴¹⁶

“Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler asıl tuzağa düşenlerin ta kendileridir!”⁴¹⁷

Bu âyetlerdeki istidrâc kelimesi; bir kul günahına devam ettikçe, Cenâb-ı Hakk'ın onun sağlığını, ikbâlini, devlet ve nîmetini artırması, onun şükrünü, tevbesini, istiğfârını unutturması, böylece onu azap ve gazabına derece derece yaklaştırması ve sonunda ansızın onu yakalayivermesi anlamlarını taşır. Hz. Ömer'in ganimet bolluğundan endişe etmesi de böyle bir anlayışa dayanır.⁴¹⁸ Önemli olan bu gibi bereket ve rızık bolluğu dönemlerinde şırmarmamak, gurura kapılmamak, zekâtımızı verip, fakir fukarayı gözeterek bunu âhîret hazırlığı için bir fırsata dönüştürmektir. Nitekim ecdâdımız bu gibi büyük servetleri vakıflara dönüştürüp ebedileştirmişlerdir.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جَنَّةٍ ۖ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184- Onlar, aralarında yaşayan arkadaşlarında bir akıl bozukluğu olmadığını hiç düşünmediler mi? O, sadece apaçık uyaran birisidir.

415. Kalem, 68/44-45.

416. Âl-i İmrân, 3/178.

417. Tûr, 52/42.

418. H. B. Çantay, age, III, 1078, dipnot, 68.

184. âyetinde, Hz. Peygamber'in cinlenmiş biri olmadığı, onun sadece apaçık uyarıcı bir peygamber olduğu belirtilmiştir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar dediler ki: Ey kendisine Kur'an indirilen! Sen gerçekten bir mecnunsun!”**⁴¹⁹

“Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış ne de azmıştır!”⁴²⁰
Bütün peygamberler, görevlerini toplumlarına şu ifâdelerle açıklamışlardır: **“Ben sadece Allâh'ın azâbından açıkça uyarıcı biriyim.”**⁴²¹

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ
وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾
مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۖ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

185- Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allâh'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?

186- Allah bir kimseyi saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar.

185-186. âyetlerde, Allâh'ın yarattığı göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, insan ömrünün sürekli olarak eksildiğine bakıp ibret alınması istenmektedir. Âyetinde Kur'an'a îmân etmeyen kutsal kitap olarak neye inanaacağı sorusu sorulmaktadır. Ayrıca Allâh'ın saptırdığını doğru yola iletecek birisinin bulunmadığı, böylelerinin ömürlerinin şaşkınlık içinde geçebileceği belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Göklerde ve yerde olanlara bir bakın! Ancak, bütün bu delil ve uyarılar, inanmayacak bir topluma fayda vermez.”**⁴²²

419. Hicr, 15/6.

420. Necm, 53/2.

421. Bk. Hûd, 11/25; Hicr, 15/89; Hac, 22/49; Şuarâ, 26/115; Ankebût, 29/50.

422. Yûnus, 10/101.

“Yeri döşeyen, orada sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekin tarlaları, dallı budaklı, dalsız budaksız hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir sudan sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde birini diğerine üstün kılarız. Bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için nice ibretler vardır.”⁴²³

“Onlar yeryüzüne bakmadılar mı! Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz?”⁴²⁴

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي ۚ
لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۖ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمُ
إِلَّا بَغْتَةً ۚ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

187- Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir.” Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler.”

187-188. âyetlerde, kıyâmetin kopma zamanının gayb haberlerinden olduğu, bu yüzden bunu Allah’tan başka kimsenin bilemeyeceği belirtilir. 188. âyetinde, bir kimse gaybı bilse, bu bilgiden yararlanarak kendisi için servet yığma, kendine gelebilecek tehlikelere karşı önlem alma gibi uğraş ve telaşların içine girebileceğine işaret edilir. Nitekim bir kimse, belli bir tarihte vukû bu olacak bir trafik kazâsında öleceğini önceden bilse, buna karşı tedbir almaya ve o gün trafiğe çıkmamaya özen göstereceğinde şüphe yoktur! Böyle bir durumda kaderin tecellisi zorlaşacaktır.

Kıyâmetin kopma zamanı sorusunu Hz. Peygamber’e kimin sorduğu kesin olarak belli değildir. Âyet Mekke’de indiğine göre, bunların Mekkeli

423. Ra’d, 13/3.

424. Şuarâ, 26/7.

müşrikler olması akla gelir. Çünkü onların alay etmek için kıyâmetin ne zaman kopacağını birçok kez sordukları çeşitli âyetlerde bildirilmiştir.⁴²⁵ Aşağıda kıyâmetin kopmasıyla ilgili âyet ve hadislerle temel bilgi verilmiştir.

KIYÂMETİN KOPMASI

Sözlükte 'kalkmak, dikilmek, ayaklanmak' anlamlarına gelen kıyâmet bir terim olarak, evrenin düzeninin bozulması, her şeyin altüst edilerek yok olması, yok olan ve ölen şeylerin yeniden yaratılıp diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi demektir. Bu durumda Kıyâmet genel bir ölümden sonra genel bir dirilişi kapsamaktadır.

Kıyâmetin kopması, aklın imkânsız göreceği bir olay değildir. Çünkü evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olan Allâh'ın, evrendeki düzeni bozması, dolayısıyla bugün tabiatı düzenleyen kânunların altüst olması akıl açısından mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm'de kıyâmetin geleceğinden kuşku duyulmaması gerektiğini belirten ve kıyâmet ile ilgili durumları açıklayan pek çok âyet vardır:

“İnsan kıyâmet günü ne zamanmış? diye sorar. İşte göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman! O gün insan ‘kaçacak yer neresi?’ diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzûrudur.”⁴²⁶

“Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını bir bir anlar.”⁴²⁷

Kur'ân'da Kıyâmet günü; saat, vâkıa (kesin olarak meydana gelecek olan), et-tâmmetü'l-kübrâ (en büyük felâket ve belâ), hâkka (gerçek olan), gâşiye (şiddetiyle birdenbire halkı saran), kâria (kapıyı çalacak gerçek) gibi isimlerle de anılmıştır.

Kıyâmet günü önce mü'minlerin ruhları alınarak âhirete göçmeleri sağlanacak, böylece Kıyâmet, insanların kötülery ve kâfirler üzerine kopacaktır.⁴²⁸

Kıyâmetin kopacağı zaman: Kıyâmetin ne zaman kopacağını ancak Allah bilir. Bu konuda ne Hz. Peygamber, ne ona vahiy getiren Cebrâil (عليه السلام),

425. Bk. Hûd, 11/7; Enbiyâ, 21/38; Neml, 27/71; Mü'minûn, 23/82, 83; Yâsîn, 56/48.

426. Kıyâme, 75/6-12.

427. İnfîtâr, 82/1-5.

428. Buhârî, Fiten, 5; Müslim, Fiten, 53; İbn Mâce, Fiten, 24.

ne de zamanı gelince Kıyâmet olayını fiilen gerçekleştirmekle görevlendirecek olan İsrâfil عليه السلام bu bilgiye sahiptir. Yüce Allah Kıyâmetin kopacağı zamanı ancak kendisinin bildiğini çeşitli âyetlerde ifâde etmiştir. Bu konudaki bâzı âyetlerin meâli şöyledir:

“Kıyâmet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah katındadır...”⁴²⁹
“Sana Kıyâmeti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz. O, göklere de yerlere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Ama insanların çoğu bilmezler.”⁴³⁰

“Sana Kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar? Sen onu nereden bileceksin? Onun son bilgisi yalnız Rabbine âittir. Sen ancak ondan korkacak olanları uyarıcısın! Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanki dünyada bir akşam vakti veya kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.”⁴³¹

“Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyâmet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!”⁴³²

“Kıyâmet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltilip kaldıracaktır.”⁴³³

“İnkâr edenler, kendilerine o saat ansızın gelinceye, kadar hep şüphe içindedirler.”⁴³⁴ **“O saat (kıyâmet), mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muâmele et.”⁴³⁵**

“Kıyâmetin kopması göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibârettir.”⁴³⁶ **“Onlar üstelik kıyâmeti de yalan saydılar. Biz ise, kıyâmeti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık.”⁴³⁷** **“Bilâkis kıyâmet onlara vaad edilen asıl saattir ve o saat daha belâlı ve daha acıdır.”⁴³⁸**

429. Lokmân, 31/34.

430. A'râf, 7/187.

431. Nâziât, 79/42-46.

432. Hac, 22/1.

433. Hac, 22/7.

434. Hac, 22/55.

435. Hicr, 15/85.

436. Nahl, 16/77.

437. Furkan, 25/11.

438. Kamer, 54/46.

Cibril hadîsi diye bilinen hadiste de Cebrâil ﷺ îmân, İslâm ve ihsan kavramlarının ne ifâde ettiğini Hz. Peygamber'e sorduktan sonra Kıyâmetin ne zaman kopacağını sormuş ve şu cevabı almıştır: “Bu meselede kendisine soru sorulan, sorandan daha bilgili değildir.”⁴³⁹

Hız. Peygamber bâzı hadislerinde kıyâmetin ansızın kopacağını şöyle belirtmiştir: “Devesini sağan bir kimse, daha süt kabını ağzına götürüp içmeden; kumaş alışverişi yapan kimse daha alışverişi tamamlamadan; su havuzunu tamir eden kişi bunu tamamlayamadan; lokmasını ağzına götüren kişi daha bunu yiyemeden Kıyâmet kopmuş ve iş bitmiş olur.”⁴⁴⁰

Müslüman için önemli olan, kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmek değil, onun kopmasıyla başlayacak olan ebedî hayata gerektiği şekilde hazırlanabilmektir. Kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmek mümkün değildir. Ancak Hız. Peygamber bâzı hadisleriyle onun yaklaştığını gösteren alâmetlerden insanları haberdar etmiştir.

Âyet ve hadislerde açıklanan kıyâmetin büyük alâmetleri şöylece sıralanabilir: a) Deccal'in ortaya çıkışı, b) Duhân'ın çıkışı: Kıyâmet kopmadan önce bütün dünyayı bir duman saracaktır. “**O hâlde, semanın apaçık bir duman getireceği günü gözetle.**” âyeti buna işaret eder.⁴⁴¹ c) Dâbbetü'l-arz'ın çıkışı, d) Güneşin batıdan doğması, e) Hazret-i İsâ ﷺ'in yeryüzüne inmesi, f) Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkışı, g) Yeryüzünde büyük bir çöküntünün meydana gelmesi, h) Yemen'den çıkacak olan büyük bir ateşin insanları önüne katarak sürmesi. i) Mehdi'nin çıkması.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبِ لَا سْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

188- De ki: “Ben kendime, Allâh'ın dilediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mülk) elde

439. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 15.

440. Bk. Buhârî, Rikâk, 40; Müslim, Fiten, 140.

441. Duhân, 44/10.

ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sadece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.”

188. âyette, bir kimsenin Allah dilemedikçe kendine ne fayda ne de zarar veremeyeceği, buna Hz. Peygamber'in de dâhil olduğu, bir kimse gaybı bilse, her şeyden bundan kendisinin yararlanmaya kalkışacağı, bu yolla kötülükleri önlemeye çalışacağı belirtilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in sadece bir uyarıcı ve müjdeci olduğu vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.’ Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, (onu) ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!”**⁴⁴²

“De ki: Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.”⁴⁴³ **“De ki: Ben size Allâh'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı biliyorum da demiyorum.”**⁴⁴⁴

“Hiç şüphesiz Biz seni bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gerçekle gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.”⁴⁴⁵

442. Yûnus, 10/49.

443. Cin, 72/21.

444. En'âm, 6/50.

445. Bakara, 2/119.

﴿ BÂB 24 ﴾

ÂDEM İLE HAVVA'NIN YARATILMASI, ŞİRKE DÜŞME, ALLÂH'A SİĞİNMA, KUR'ÂN OKUNUNCA DİNLEMEK, DUÂ, TESBİH VE SECDE

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا
فَلَمَّا تَغَشَّيَهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ^١ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ
رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا
صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا^٢ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾
أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ^٣ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى
لَا يَتَّبِعُوكُمْ^٤ سَوَاءَ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنْ
الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ اَللَّهُمَّ ارْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا^٥ أَمْ لَهُمْ آيْدٌ يَنْطِشُونَ
بِهَا^٦ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا^٧ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا^٨ قُلِ ادْعُوا
شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظَرُونَ ﴿١٩٥﴾ إِنْ وَلِيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ
الْكِتَابَ^٩ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ
إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا^{١٠} وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ
﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾
 إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ
 مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوْنَهُمْ فِي الْعِغْيِ ثُمَّ لَا يَقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾
 وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بَايَةٌ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ
 مِنْ رَبِّي ۚ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾
 وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾
 وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
 بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
 لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

189- Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan ve ondan da yanınızda huzur bulması için eşini (Havva'yı) var eden O'dur. Erkek eşine yaklaşıncı, eşi hafif bir yük yüklenip hâmile kalır ve onu bir süre taşır. Yüğü ağırlaşınca, ikisi birlikte Rab'leri Allâh'a duâ ederler: "Eğer bize kusursuz bir çocuk verirsen, elbette Sana şükredenlerden olacağız."

190- Ama Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allâh'a ortak koşmaya başladılar. Oysa Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir!

191- Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bulunan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar?

192- Taptıkları şeyler, ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir.

193- Onları doğru yola çağırırsanız, size tâbî olmazlar. Onları doğru yola çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez.

194- Allâh'ı bırakıp da taptıklarınız sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara duâ edin de size karşılık versinler!

- 195- Onların, yürüyecek ayakları, tutacak elleri mi var? Görecek gözleri veya işitecek kulakları mı var? De ki: “Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun ve bana bir süre de vermeyin!”
- 196- “Çünkü benim koruyucum, kitabı indiren Allah’tır. O sâlih kullarını koruyup gözetir.”
- 197- “Sizin Allâh’ı bırakıp taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter, ne de kendilerine bir yardımı dokunur.”
- 198- “Onları doğru yola çağırırsanız, duymazlar. Onların sana baktıklarını sanırsın; oysa onlar görmezler!”
- 199- Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir!
- 200- Eğer şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allâh’a sığın. Çünkü O, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.
- 201- Allâh’a karşı gelmekten sakınan takvâ sahipleri, şeytanın etkisini içlerinde hissettiklerinde, hemen ne olup bittiğini düşünür ve gerçeği görürler.
- 202- Şeytanların kardeşleri onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar.
- 203- Sen onların (isteklerine uygun) yeni bir âyet getirmediğin zaman, “Onu sen kendinden getirseydin!” derler. De ki: “Ben, ancak Rabbinden bana vahyolunana uyarım. Bu Kur’ân, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler; îmân edecek bir toplumu doğru yola iletecek bir rehber ve bir rahmettir!”
- 204- Kur’ân okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin!
- 205- Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!
- 206- Rabbinin katında bulunanlar, elbette büyüklük taslayıp O’na kulluk etmekten geri durmazlar. O’nu tesbih eder ve yalnız O’na secde ederler.

189-190. âyetlere göre, önce Hz. Âdem yaratılmış, sonra huzur ve sükûn bulması için onun türünden Hz. Havva var edilmiştir. Âyette, eşlerin ilk birleşmesine, ilk hâmileliğe ve insan neslinin bundan böyle doğum yoluyla devam edeceğine işaret edilir.

Âyette eşin var edilme sebebi olarak “erkeğin onda huzur ve sükûn bulması” zikredilmiştir. Yani erkek onda kendinden bir özellik görüp onunla ünsiyet etsin ve aralarında evliliği sağlamak sûretiyle heyecanını yatıştırarak bir sevgi ve huzur bulsun da ondaki emânet bunda karar kılsın. Bunun içindir ki, evlilikten sonra aralarında uyum ve sükûn bulunmadığı, öfke ve nefret bulunduğu zaman eşlerin boşanması ve ayrılması meşrû sayılmıştır. Çünkü ilâhî hükme göre karı-kocalığı geçerli kılan şey aralarındaki bu uyum ve sükûndur. Bir tek nefisten erkek ve dişi türleri bu hikmetle yaratıldı da erkek ile dişi birbirine eş yapıldı.⁴⁴⁶

Bu âyette; “kadın hafif bir yük yüklendi” ifâdesiyle kadının erkekten, mili gramlarla bile ölçülemeyen hafiflikte bir sperm hücresi alıp yüklendiğine, bu hücrenin kadının yumurta hücresi ile birleşerek tek hücre (zigot) hâlinde bölünme yoluyla, anne karnında giderek ağırlaştığına ve doğum yoluyla insan türünü sürdürdüğüne işaret edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının!”**⁴⁴⁷

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır!”⁴⁴⁸

“Onlar, Allâh'ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar vermeyen şeylere taparlar, bir de: ‘Bunlar, bizim Allah katındaki şefaatçımızdır.’ derler. De ki: ‘Siz, Allâh'a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?’ Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.”⁴⁴⁹

190. âyette “çocuk sebebiyle Allâh'a ortak koşmak” tan kastedilen; Hz. Âdem'in Havva'dan olan çocukları değil, daha sonraki çocuklarına “Uzza'nın kulu”, “Menat'ın kulu” gibi adlar vererek onların taptıkları putların

446. Elmalılı, age, IV, 189. İnsanın yaratılışı için krş. Ahd-i Atik, Yaratılış, II, 21, 22.

447. Nisâ, 4/1.

448. Rûm, 30/21.

449. Yûnus, 10/18.

kulları olduğunu söyleyen müşriklerdir. Nitekim Hz. Peygamber döneminde de, Zemahşerî'nin dediği gibi, Kureyş'ten Kusay ailesi Allah'tan çocuk istemiş, dört erkek çocukları olunca, bunlara; "Abdimenat (Menat putunun kulu)", "Abdişems (Güneşin kulu)", "Abdikusay (Kusay'ın kulu)" ve "Abduddâr (Dârü'n-Nedve'nin kulu)" adlarını vermişlerdi. Bâzı kimselerin de yatırlara gidip çocuk isteyerek veya çocuk doğduktan sonra, bunlara giderek kurban sunuşu yapmak gibi kötü bid'atler yoluyla şirke düştükleri görülür. Nitekim Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Her çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Daha sonra anası babası onu Yahudi veya Hristiyan yahut Mecûsî yapar."*⁴⁵⁰

أَيُّشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى
لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾
إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَلُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا
لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾

191- Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bulunan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar?

192- Taptıkları şeyler, ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir.

193- Onları doğru yola çağırırsanız, size tâbî olmazlar. Onları doğru yola çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez.

194- Allâh'ı bırakıp da taptıklarınız sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara duâ edin de size karşılık versinler!

191-194. âyetlere göre, putlar ne yaratma, ne sorulana cevap verme, ne zarar ne de yarar sağlama gücüne sahip olma gibi hiçbir gücü olmayan varlıklardır. Aksi kanaatte olanın, putları çağırarak "bana verebileceğiniz faydayı sağlayın veya verebileceğiniz zararı vermeye çalışın" dese putların buna gücü yetmeyecektir!

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç yaratan, yaratmayan gibi olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?”**⁴⁵¹ **“Onların, Allah’tan başka taptıkları hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır.”**⁴⁵²

“Onlar Allâh’ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de yarar veremeyen; öldürme, diriltme ve öldükten sonra yeniden canlandırma gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler!”⁴⁵³ **“Yoksa onlar, bir yaratan olmandan mı yaratıldılar? Yahut kendileri mi yaratıcıdır?”**⁴⁵⁴

Hız. İbrahim’in babasına söylediği şu sözler de putların aczini ifâde eder: **“Hani o babasına demişti ki: Babacığım! O iştmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”**⁴⁵⁵

Aşağıdaki âyetlerde Allah’tan başka tapılanların bir sinek bile yaratmayacağı belirtilir: **“Ey insanlar! Size bir örnek verildi, onu dinleyin: Sizin Allâh’ı bırakıp taptıklarınız, hepsi bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri alamazlar! İsteyen de, istenen de ne kadar güçsüz!”**⁴⁵⁶

“De ki: Allâh’ı bırakıp da tapmakta olduğunuz ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların, göklerde bir ortaklığı mı var? Ya da Biz kendilerine bir kitap vermişiz de, ondan bir delil üzerinde mi buluyorlar? Hayır, o zâlimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaad etmiyorlar.”⁴⁵⁷

اَلْهَمَّ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ
بِهَا اَمْ لَهُمْ اُذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلْ اَدْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوْنَ فَلَا
تُنْظَرُوْنَ ﴿١٩٥﴾

195- Onların, yürüyecek ayakları, tutacak elleri mi var? Görecek gözleri veya işitecek kulakları mı var? De ki: “Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun ve bana bir süre de vermeyin!”

451. Nahl, 16/17.

452. Nahl, 16/20.

453. Furkan, 25/3.

454. Tûr, 52/35.

455. Meryem, 19/42.

456. Hac, 22/73.

457. Fâtır, 35/40.

195. âyette, Allah'tan başka tapılanların tutma, yürüme, görme, duyma gibi bir yeteneklerinin bulunmadığına dikkat çekildikten sonra, bütün bu tapılanların çağrılarak, topluca peygambere tuzak kurmak isteseler buna güçleri yetmeyeceği belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“(Kıyâmet gününde) onlara: ‘Allâh’a koştuğunuz ortakları çağırın!’ denilir; onları çağırırlar, ama çağırılanlar bunların çağrısına cevap vermezler ve karşılarında azâbı görürler. Ne olurdu sanki doğru yola gelselerdi!”**⁴⁵⁸

“Onlara Nûh’un haberini oku. Hani o, kavmine şöyle demişti: ‘Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allâh’ın âyetleri ile öğüt vermem size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allâh’a güvenip dayanırım. Siz de ortak koştuklarınızla birlikte toplanıp, yapacağınız işi kararlaştırın da, işiniz başınıza dert olmasın. Sonra hükmünüzü bana uygulayın ve bana hiç fırsat da vermeyin!’”⁴⁵⁹

إِنَّ وَلِيَّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابُ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾

196- “Çünkü benim koruyucum, kitabı indiren Allah’tır. O sâlih kullarını koruyup gözetir.”

196. âyette, Hz. Peygamber’den, puta tapanlara şöyle söylemesi isteniyor: Benim velîm, koruyucum Allah’tır, bu Kur’ân’ı indiren de O’dur ve O, iyi kulları gözetip korur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, îmân edenlerin dostudur; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ise tâğûttur, onları aydınlıktan karanlıklara sürükler.”**⁴⁶⁰

“Sonra Biz peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarıyoruz. Zaten îmân edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur!”⁴⁶¹

“Biz peygamberlerimize ve îmân edenlere, hem dünya hayatında hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyâmet gününde elbette yardım edeceğiz.”⁴⁶²

458. Kasas, 28/64.

459. Yûnus, 10/71.

460. Bakara, 2/257.

461. Yûnus, 10/103.

462. Mû'min, 40/51.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ نَضَرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ
يُنْصَرُونَ ﴿١٩٧﴾

197- “Sizin Allâh’ı bırakıp taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter, ne de kendilerine bir yardımcı dokunur.”

197. âyetlerde, tapılan putların ne tapanlara ne de kendilerine bir yardımının dokunmayacağı, çağrıldıklarında buna cevap veremeyecekleri belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gerçek duâ ancak Allâh’a yapılan-
dır. Allâh’ı bırakıp taptıkları şeyler hiçbir şekilde kendilerine cevap
veremez.”**⁴⁶³

**“De ki: Allâh’ı bırakıp da ilâh diye taptıklarınızı çağırın bakalım;
onlar sizden ne bir sıkıntıyı giderebilirler, ne de onu değiştirebilirler.”**⁴⁶⁴

**“Allah sizin Rabbinizdir. Mülk O’nundur. O’ndan başka taptık-
larınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip olamazlar. Kendilerine
duâ etseniz, duânızı işitseler bile size cevap veremezler. Kıyâmet gü-
nünde de, kendilerini Allâh’a ortak koştüğünüzü inkâr edeceklerdir.
Sana hiç kimse, her şeyi bilen Allah gibi haber veremez!”**⁴⁶⁵

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٩٨﴾

**198- “Onları doğru yola çağırırsanız, duymazlar. Onların sa-
na baktıklarını sanırsın; oysa onlar görmezler!”**

198. âyet, bir önceki âyetin devamı olarak düşünülünce, Allâh’ı bırakıp tapılan putların çağırışı işitmeyecekleri, baktıkları düşünülse bile göreme-
yecekleri vurgulanıyor. Elmalılı’nın bu âyetle ilgili değerlendirmesi şöyledir:

Mücâhid, Hasan Basrî ve Süddî, bu âyetteki, **إِنْ تَدْعُوهُمْ** “onları çağırırsa-
nız işitmezler” ifâdesindeki **هُمْ** zamirinin küffara âit olduğunu söylemişler-
dir ki, açık olan anlam da böyledir. Bunlar hakkında “işitmezler, görmezler”

463. Ra’d, 13/14.

464. İsrâ, 17/56.

465. Fâtır, 35/13-14.

buyurulması da kulaklarına laf girmez, gözleri görse de akılları ermez demektir. Bu noktada biz bir anlam daha seziyoruz ki, o da şudur: Allah'tan başka kendisine tapınılan şeylerin hiçbirisi, karşısında kendisine tapan bir kulun iç dünyasında çalkalanan acılarını, gönlünden geçen arzu ve isteklerini, ümit ve dileklerini işitmez ve görmez. Bir hasta yatar kıvranır, karşısına bütün sevdikleri toplanır, ona bakarlar, fakat o hastanın neler çektiğini ve gönlünden neler geçirdiğini gerçek yönüyle ne görürler, ne de anlarlar, ne de gerçek anlamda ona yardım edebilirler. Şu hâlde karşısındaki o hastayı gerçek anlamda görüyor ve işitiyor değildirler. İşte Allah'tan başka tapılanların hâli de böyledir. Bu açıdan onların hepsi birer put ve heykel gibidirler. Hiçbirinden doğrudan doğruya bir yardım gelmesi mümkün değildir. Allah ise, semî ve basîrdir, gaybların bilicisidir yani, hakkıyla gören, işiten ve gaybleri bilendir. Bundan dolayı Allah'tan başkasına tapınmak boştur, bâtıldır ve hiçtir.⁴⁶⁶

حُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199- Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir!

199. âyette, “afv” kelimesi; affetmek, bağışlamak, hoşgörülü olmak, malın fazlası (zekâtı) anlamlarına gelir. Bu sözcüğe “malın fazlası yani zekât” anlamı verilirse, Mekke döneminde inen bu âyetle, zekâtın yalnız ihtiyaç fazlası maldan alınması gerektiği sonucuna varılır. Ancak âyetin devamındaki “iyiliği (örf) emretme” ile uygunluğu düşünülürse, afv kelimesinin “kötülük ve haksızlık edeni, suç veya günah işleyeni bağışlamak, insanların lehinde olanı tercih etmek” anlamı daha uygun düşer.

Örf: Dinin ve aklın güzel gördüğü şey olup, ma'rufla eş anlamlıdır. Zıddı münker olup, dinin ve aklın çirkin gördüğü şeylerdir.

İnsanlarla olan ilişkilerde hoşgörülü olmak ve kolaylık tarafını gözetmek üç şekilde ortaya çıkabilir:

a) Kolaylığı tercih etmek, zorluğu tercih etmemek. İnsanların işlerinden, önce kolay gelenleri almak ve kolayca yerine gelecekleri yapmak gerekir. İnsanlara zor gelecek, zorluk verecek şeyleri istememek, şiddet ve zorluk taraftarı olmamak da gerekir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **“Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.”**⁴⁶⁷

466. Elmalılı, age, IV, 191.

467. Bakara, 2/185.

Hız. Peygamber ﷺ bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”⁴⁶⁸

b) Affedici olmak. İnsanların eksiğine, kusuruna bakmaksızın, kusurları bağışlamak ve bunu önde gelen haslet hâline getirmek gerekir. Mü'minlerin hasletleri bir âyette şöyle sıralanır: **“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanlara affederler. Allah iyilik edenleri sever.”**⁴⁶⁹

Hız. Ömer müellefe-i kulûba verilen tahsisatı, hak etmediklerini düşünerek Hız. Peygamber zamanında kestirmişti. Bunlardan biri olan Uyeyne bin Hısn halifeliği sırasında Hız. Ömer'le görüşmesi sırasında, “Yeminle söylüyorum ki, bize fazla bir şey vermiyorsun, adâletle hükmetmiyorsun!” gibi kırıci sözler söyleyince, Halife onu cezâlandırmak istedi. Ancak Uyeyne yukarıdaki 199. âyeti okuyunca Hız. Ömer birden sakinleşti ve onu affetti.⁴⁷⁰

c) Toplumdan vergi almada adâletli davranmak. Bu konuda halka zorluk ve sıkıntı vermeyecek şekilde düzenleme yapılmalı ve halkın sadece zarurî ihtiyaçlarını karşılayabilen mallarından zekât alınmadığı gibi başka vergi de alınmamalıdır. Âyette şöyle buyrulur: **“Sana iyilik yolunda neyi har-cayacaklarını sorarlar. De ki: “İhtiyaç fazlasını!” Allah size âyetleri böyle açıklıyor ki, düşünesiniz!”**⁴⁷¹

“Örfe uygun olanı emret.” Yani affedici olayım derken, örf ile emretmeyi terk etme, fakat emredeceğin zaman örf ile emret. Emrettiğin iş örf-e uygun olsun. Allâh'ın kitabında veya kendini bilen akıl sahipleri katında mâruf, yani yapılması ve yerine getirilmesi gerekli, varlığı yokluğundan hayırlı olduğu kabul edilen, güzel ve güzel görülen bir şey olsun, demektir.

“Câhillerden yüzünü çevir.” O kendini ve Rabbini bilmez câhillerin ahmakça sözlerine, akılsızca işlerine misliyle karşılık vermeye kalkışma. İşte bütün ahlâk yüceliklerini içine alan bu âyeti kerîmenin bir tefsîri olmak üzere şu hadîs-i kudsî de vârid olmuştur: **“Fazîletlerin en yükseği, seninle ilişkisini keseni senin arayıp sorman, sana vermeyene vermen, sana haksızlık yapmanı affetmendir.”**⁴⁷² Yine rivâyet olunmuştur ki, bu âyet nâzil olunca Peygamber Efendimiz, **“Gazap gerçekleşmiş iken bu nasıl olur yâ Rabbi?”** deyince, arkasından yukarıdaki 200. âyet inmiştir.⁴⁷³

468. Buhârî, İlim, 11; Müslim, Cihâd, 6-8.

469. Âl-i İmrân, 3/134.

470. Buhârî, Tefsir, 7/5, İ'tisâm, 2.

471. Bakara, 2/219.

472. Ahmed b. Hanbel, III, 438.

473. Suyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr, III, 631; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, V, 147.

Câhil; düşüncesiz hareket eden, inkârcı, bir şey bilmeyen kişi demektir. Câhillerden yüz çevirmek; İslâm'ı tebliğ sırasında karşılaşılacak güçlükler karşısında, hoşgörülü davranmak ve affedici olmaktır. Nitekim, Allâh'ın elçisi, birbirine söven iki kişiyi görünce, “Ben öyle bir kelime biliyorum ki, onu söyleseler, öfkeleri yatışır, bu da “Eûzü-besmele”dir, buyurmuştur.”⁴⁷⁴

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

200- Eğer şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allâh'a sığın. Çünkü O, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

200. âyete göre, bir kimsenin şeytanın vereceği vesveseye karşı, Allâh'a sığınması istenmektedir. Bu sığınma; Eûzü besmele çekerek olabileceği gibi, Felâk ve Nâs sûrelerini okuyarak da olabilir. Bir âyette sığınma duâsı şöyledir: “**De ki: Ey Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım. Ey Rabbim! Onların yanıma uğramalarından da sana sığınırım.**”⁴⁷⁵

Hiz. Peygamber öfkeden yüzü kızarmış, boyun damarları kabarmış bir adam gördü. Ona: “Eûzübillâhimineşşeytânirracîm (Kovulmuş olan şeytandan Allâh'a sığınırım.)” diyerek Allâh'a sığınması hâlinde öfkesinin geçeceğini bildirdi.”⁴⁷⁶

Hiz. Peygamber de şeytanın dürtüsü (nezg) ile karşılaşır; fakat şeytanın onu etkilemeye gücü yetmezdi. Çünkü şeytanın sâlih kullar üzerinde bir etkisi bulunmaz.⁴⁷⁷ Nitekim Allâh'ın elçisi, herkesin doğuştan bir melek, bir de cinden arkadaşı (karîni) olduğunu söylemiş, ‘Sizinde mi?’ sorusuna, “Evet, benim de vardır. Ancak benim cinim, müslüman oldu (ya da ben ondan Allâh'ın yardımı ile selâmet buldum.). Bu yüzden o, bana hayırdan başkasını telkin edemez.” cevabını vermiştir.⁴⁷⁸

Şeytanın kışkırtmasına örnek olarak Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Şeytan, insana yaklaşıp, şunu kim yarattı, bunu kim yarattı?” diye düşündürmeye başlar, arkasından da, “Allâh'ı kim yarattı?” diye sordurur.

474. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11.

475. Mü'minûn, 23/97-98.

476. Buhârî, Edeb, 44, 76; Müslim, Birr, 109.

477. Bk. Hicr, 15/40-42; Nahl, 16/99.

478. Müslim, A. İbn Mes'ûd ❁ ten.

İşte böyle bir durumda, "Allâh'a îmân ettim." diyerek, teslimiyetle vesveseden kurtulmak gerekir."⁴⁷⁹

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوْنَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

201- Allâh'a karşı gelmekten sakınan takvâ sahipleri, şeytanın etkisini içlerinde hissettiklerinde, hemen ne olup bittiğini düşünür ve gerçeği görürler.

202- Şeytanların kardeşleri onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar.

201-202. âyetlerde, takvâ sahiplerinin şeytanın vesvesesini fark edip, bundan kurtulmaya çalışacaklarına, şeytanın kardeşleri diye nitelendirilen kimselerin ise bu tuzağa düşebileceklerine işaret edilir.

Şeytanın etkisinden kurtulabilen takvâ sahipleri Bakara sûresinin ilk sayfasında şöyle tanıtılır: **"Bu Kitap; onda asla şüphe yoktur. O, takvâ sahipleri için bir yol göstericidir. Onlar, gayba inanır ve namazı kılarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene îmân ederler. Âhiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rab'lerinden gelen bir hidâyet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır."**⁴⁸⁰

202. âyetteki **"kardeşlerinden"** maksat; **Mekkeli Kureyşli müşrikler veya insandan ayrılmayan cin (karin)dir.** İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Şüphe yok ki malını saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."**⁴⁸¹

"Görmedin mi? Biz şeytanları o kâfirlerin üzerine saldı. Onları (günaha) kışkırtıp duruyorlar!"⁴⁸² **"Haklarında azap hükmü kesinleşmiş olanlar: 'Ey Rabbimiz! Azdırdıklarımız şunlar. Kendimiz**

479. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11; Müslim, İman, 212-215.

480. Bakara, 2/2-5.

481. İsrâ, 17/27.

482. Meryem, 19/83.

azdığımız gibi, onları da azdırdık. Ama onlardan uzak olduğumuzu sana arz ederiz! Zaten onlar bize tapmıyorlardı!’ derler.”⁴⁸³

“Onların hepsini bir araya toplayacağı gün: ‘Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan çoğunu saptırmak istediniz!’ (denir). Onların insanlardan olan dostları da: ‘Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık.’ derler.”⁴⁸⁴

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي ۚ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- Sen onların (isteklerine uygun) yeni bir âyet getirmediğin zaman, “Onu sen kendinden getirseydin!” derler. De ki: “Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bu Kur’ân, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler; îmân edecek bir toplumu doğru yola iletecek bir rehber ve bir rahmettir!”

203. âyette, yeni bir âyetin gelmesi gecikince müşriklerin, niçin kendisinin derleyip getirmediğini sordukları belirtiliyor. Hâlbuki Hz. Peygamber’in, Kur’ân’a bir ilâve yapma hak ve yetkisinin bulunmadığını bilmeleri gerekir. İşte Allah Teâlâ bunu hatırlatmasını Hz. Peygamber’den istemektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ben ancak, bana vahyolunana uyarım.”⁴⁸⁵ “Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona uy! Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁴⁸⁶ “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerinizin derdine bir şifâ ve mü’minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.”⁴⁸⁷**

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204- Kur’ân okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin!

483. Kasas, 28/63.

484. En’âm, 6/128.

485. Yûnus, 10/15.

486. Ahzâb, 33/2.

487. Yûnus, 10/57.

204. âyet, Kur'ân okunduğu zaman susup dinlenmesi ve böylece Allâh'ın rahmetine kavuşulacağı bildirilmektedir. Bu âyet Mekke müşriklerinin, Hz. Peygamber namaz kılariken yanına gelerek, gürültü yapmaları üzerine inmiştir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken dinlenmesini engellemek için gürültü yapın!”**⁴⁸⁸ Namaz içinde ve namaz dışında Kur'ân okunurken susup dinlemek gerekir.

KUR'ÂN OKUMANIN FAZİLETİ

Kur'ân'ı okuyarak anlamaya çalışmak, bu güzel anlamları, öğüt ve kısı-saları insanlara aktarmak büyük sevap kazandırır. Kur'ân'ın anlamını düşünen kimse, bunu tekrar okudukça, kendisine yeni yeni anlamlar açılır.⁴⁸⁹

Hadislerde şöyle buyrulur: Berâ bin Âzib ؓ'ten şöyle dedi: Bir adam Kehf sûresini okuyordu. Yanında da iki iple bağlanmış bir at vardı. Derken, onu bir rüzgâr bulutu kapladı, bağlı olduğu yerin etrafında dönüp dolaşmaya başladı. Sabah olunca Hz. Peygamber'e gelip durumu anlattı. Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu:

*“Bu, sekînettir, Kur'ân sebebiyle inmiştir. Başka rivâyette, bunlar meleklerdir, seni dinliyorlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabah olunca onları insanlar da görürdü.”*⁴⁹⁰

*“Allâh'ın evlerinden birinde toplanıp, Allâh'ın kitabını okuyanların üzerine sekînet iner, onları ilâhî rahmet kuşatır, melekler onları tavaf eder, Allah onları kendi nezdindeki meleklerle anar.”*⁴⁹¹

*“Kim bir âyeti dikkatle dinlerse, Allah ona on kat ecir verir. Kim Allâh'ın kitabından bir âyet okursa, o Kıyâmet günü onun için bir nur/ışık olur.”*⁴⁹²

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

**205- Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olma-
yan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!**

488. Fussilet, 41/26.

489. Bk. Nahl, 16/98; İsrâ, 17/45; Ankebût, 29/45; İnşikâk, 84/21.

490. Müslim, Mûsâfirîn, 240-242.

491. Müslim, Ebû Dâvûd.

492. Ahmed bin Hanbel.

205. âyetle sabah akşam mü'minlerin Allâh'ı saygı ve tevâzu ile anması istenmektedir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Zekerıyyâ: ‘Ey Rabbim! O hâlde, (oğlum olacağına dâir) bana bir alâmet göster!’ dedi. Allah dedi: Senin için alâmet, insanlara üç gün boyunca, işareten başka söz söylememendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et!”**⁴⁹³

“Bunun üzerine, Zekerıyyâ mâbetten kavminin yanına çıkıp onlara: ‘Sabah akşam Allâh'ı tesbih edin!’ diye işaret etti.”⁴⁹⁴

“Göklerde ve yerde bulunanların kendileri ve gölgeleri ister istemez sabah akşam Allâh'a secde ederler.”⁴⁹⁵

Ebû Mûsâ el-Eş'arî ☪ şöyle demiştir. Bir yolculuk sırasında Rasûlullah ile birlikte idik. Bir vâdide yüksek sesle tehlîl ve tekbîr getiriyorduk. Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Siz, ne bir sağıra, ne de hazır olmayan birine duâ ediyor değilsiniz, şüphesiz sizi çok iyi işitene ve her an yanınızda bulunan birine duâ ediyorsunuz. O sizinle beraberdir.”⁴⁹⁶

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ
يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206- Rabbinin katında bulunanlar, elbette büyüklük taslayıp O'na kulluk etmekten geri durmazlar. O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

206. âyet, Kur'ân'da ilk “secde âyeti” olup, okunduktan sonra tilâvet secdesi yapmak gerekir. Kur'ân'da on dört tane secde âyeti vardır. Bu âyetleri okuyunca veya dinleyince secde edenler, “Allâh'a kulluk etmekten çekinmediklerini” göstermiş olurlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, Allâh'ın yarattığı şeylerin gölgelerinin nasıl sağdan, soldan sürünerek, Allâh'a secde ederek döndüğünü görmediler mi? Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve melekler Allâh'a secde ederler, onlar büyüklük taslamazlar. Çünkü onlar üstlerindeki Rab'lerinden korkarlar ve kendilerine emredileni**

493. Âl-i İmrân, 3/41.

494. Meryem, 19/11.

495. Ra'd, 13/15.

496. Buhârî, Meğâzî, 38, Cihad, 131, Daâvât, 50, 68, Kader, 7, Tevhid, 9; Müslim, Zikir, 44-45; Ebû Dâvûd, Vitir, 26; Tirmizî, Daâvât, 57.

**yaparlar.”⁴⁹⁷ “Göklerde ve yerde bulunanların kendileri ve gölgele-
ri ister istemez sabah akşam Allâh’a secde ederler.”⁴⁹⁸**

**“Arşı taşıyan ve onun çevresinde bulunan (melekler), Rab’lerini
hamd ile tesbih ederler, O’na îmân ederler ve îmân eden mü’minle-
rin bağışlanması için duâ ederler.”⁴⁹⁹**

Hiz. Peygamber ﷺ’den şöyle rivâyet olunmuştur: “Âdem oğlu secde âye-
tini okuyup da secde ettiğı zaman Şeytan ağlayarak çekilir ve kendi kendi-
ne ‘vay!’ diyerek hayıflanır, bu adam, secde ile emrolundu, secde etti, ona
cennet var, bense secde ile emrolundum isyan ettim, bana da ateş var!”⁵⁰⁰

Hükümü; secde âyeti okununca veya dinlenince secde yapmak, Hanefilere
göre, vâcip, diğler üç fıkıh mezhebine göre ise sünnettir. Kur’ân’da on dört
yerde secde âyeti vardır.

TİLÂVET SECDESİ

Secde âyetini okuyan veya dinleyen abdestli kişı, kıbleye döner, secde-
ye niyet eder, ayakta “Allâhu ekber” diyerek secdeye varır. Üç kere “sübhâ-
ne Rabbiye’l a’lâ” dedikten sonra, tekbir alır ve ayağı kalkarken “gufrâneke
Rabbenâ ve ileyke’l masîr” der. Secde bir kere yapılır. Bu secdede yüzü ye-
re koymak rükün; tekbir ve tesbihler sünnet; secdeye ayaktan gidilip, yine
ayağı kalkmak ve “gufrâneke ...” demek müstehaptır. Abdullah bin Ömer
رضی اللہ عنہ, Hiz. Peygamber’in bu şekilde secde yaptığını rivâyet etmiştir.⁵⁰¹

Hiz. Peygamber, Mekke müşriklerinin de bulunduğı bir toplulukta Necm
sûresini okumuş, 19 ve 20. âyetlere gelince, Allah için secde etmiş, bu ara-
da kendi putlarının adı geçtiğı için müşrikler de secde etmişlerdi.⁵⁰²

497. Nahl, 16/48-50.

498. Ra’d, 13/15.

499. Mü’min, 40/7.

500. Müslim, İman, 133; İbn Mâce, İkâmet, 70; Ahmed b. Hanbel, II, 443.

501. Bk. Buhârî, Sücûd, 8, 9, 12.

502. Garanik olayı için bk. Necm, 53/19, 20 ve 62.

سُورَةُ الْأَنْفَالِ

ENFÂL
SÛRESİ

Enfâl sûresi 75 âyettir. 30-36. âyetler Mekke’de, diğerleri Medîne’de Bedir savaş ganîmetleri ile ilgili olarak inmiştir. Enfâl “ziyâde” anlamına gelen “nefl”in çoğuludur. Savaşta üstün başarı gösterene verilen ödüle de aynı kökten “tenfil” denilir. İlk âyette, savaş ganîmetlerinden söz edildiği için sûre bu adı almıştır.

Hicretin ikinci yılında Bedir savaşı sırasında müslümanlar arasında meydana gelen bâzı görüş ayrılıkları bu sûrenin inmesine sebep olmuştur. Bunlardan birisi, Hz. Peygamber sahâbeyi Bedir savaşına çağırdığı zaman bâzılarının gitmek istememesi, bâzılarının da savaş meydanına geldiği hâlde savaşmaktan kaçınmasıdır. Diğer bir sebep de, Bedir savaşında elde edilen ganîmetlerin taksiminde görüş ayrılığına düşülmesidir.

Sûrede başlıca; ganîmet hükümleri, inananların nitelikleri, savaşta meleklerin ve Allâh'ın yardımı, savaştan kaçmanın en büyük kötülük sayılması, fitnenin zararının genel olması, mal ve çocukların birer sınama aracı olması, Hz. Muhammed'e tuzak düşüncesi, Allah yoluna engel olunamayacağı, din tam olarak Allâh'ın oluncaya kadar savaşın sürmesi, birbiriyle çekişmenin İslâm toplumunun gücünü azaltması, şeytanın düşmanı güçlü göstermesi, hıyânet edene karşı sözünde durmanın gerekmemesi, düşmana karşı sürekli olarak güç bulundurmak, yirmi kişi iki yüz kişiye bedel iken, bu hafifletilerek yüz kişinin iki yüz kişiye denk sayılması, Bedir esirleri için alınan fidye ile ilgili uyarı, inananlar birbirinin, küfür ehlinin de birbirinin dostu olması konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

GANÎMETLER, ÎMANDA İHLÂS, KUREYŞ KERVANI,
BEDİR SAVAŞI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ ۖ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا
ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ
الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ
إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۚ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ۖ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۚ ﴿٤﴾ كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ ۖ
وَأَنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ۖ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ
مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۖ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ
اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ
لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۖ ﴿٧﴾
لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۚ ﴿٨﴾ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ
رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُزْدَفِينَ ۚ ﴿٩﴾
وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ
إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۚ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Sana savaş ganîmetlerinden soruyorlar. De ki: “Ganîmetler, Allâh'a ve Rasûlü'ne âittir. Allâh'a karşı gelmekten sakının ve aranızdaki ilişkileri düzeltin; eğer gerçekten inanıyorsanız Allâh'a ve Peygamber'ine itaat ediniz!”**
- 2- Mü'minler o kimselerdir ki Allâh'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların îmanlarını artırır; onlar yalnızca Rab'lerine güvenip dayanırlar.**
- 3- Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) harcarlar.**
- 4- İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rab'lerinin katında yüksek dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.**
- 5- Nitekim Rabbin seni, mü'minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri hâlde, hak uğrunda (Bedir savaşı için) evinden çıkarmıştı!**
- 6- (Bedir'de kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) gerçeği ortaya çıktıktan sonra, sanki onlar göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, seninle tartışıyorlardı!**
- 7- İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin sizin olduğunu vaad ediyordu. Siz ise, güçsüz ve silâhsız olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu.**
- 8- (Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, hakkı gerçekleştirmek ve bâtili ortadan kaldırmak içindi!**
- 9- Hani siz, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, “Ben, size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim.” diyerek, isteğinize karşılık vermişti.**
- 10- Allâh'ın bu yardımı, size müjde olması ve onunla kalplerinizin huzûra kavuşması içindi. Yardım ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**

1. âyetle, Enfâl, nefel'in çoğulu olup, savaş ganîmetleri demektir. Nefel ve nâfile, asla ilâve edilen şeydir. Birinin üzerine farz olmadığı hâlde kendiliğinden yaptığı iyiliğe nefel veya nâfile denir. Farz ibadete ilâve olduğu için, fazla ibadete de "nâfile" denilmiştir. Ganîmete nefel denilmesinin sebebi ise bunların, Allâh'ın lûtfu olarak, düşmandan alınıp müslümanlara verilmesidir. Bu ilk âyetle, savaş ganîmetlerinin tasarrufunun Allah ve Rasûlü'ne âit olduğu belirtilmiştir.

Ubâde b. Samit'ten rivâyete göre, bu ganîmet hükümleri Bedir'de elde edilen ganîmetlerin paylaşılması konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine inmiştir. Böylece, tasarruf doğrudan Hz. Peygamber'e bırakılmış o da, onu müslümanlar arasında eşit olarak taksim etmiştir.¹ Hz. Peygamber'in başka bir görev verdiği için savaşa katılamayan muhâcirlerden üç, Ensâr'dan beş kişiye de pay verilmiştir. Hz. Osman da, eşi Rukiyye ağır hasta olduğu için Bedir'e katılamamıştı.

Bu âyetle, belirsiz bırakılan taksim işi, sûrenin 41. âyetinde açıklanmıştır. Buna göre, ganîmetlerin beşte biri Allâh'a, Elçisi'ne ve ihtiyaç sahiplerine ayrılır, beşte dördü savaşa katılanlara paylaşılır. Buna göre Allah elçisi; mevcut ganîmetleri beşe böler. Beşte birini kamu giderleri için ayırdıktan sonra, geri kalan beşte dördü de dilediği gibi bölüştürürdü. Aşağıda ganîmetle ilgili bir araştırmamızı veriyoruz:

GANÎMET

Gayrimüslim ülkede yaşayan düşmanla yapılan savaş sırasında gâzilerin gücü ile düşmandan alınan mal olup, çoğulu "ganâim"dir. Savaş sırasında düşmandan zorla alınan menkul mallara "ganâim-i me'lûfe", zorla ya da sulh yoluyla alınan gayrimenkullere yani düşman topraklarına ise "Ganâim-i gayri me'lûfe" denir. Enfâl de denilen ganîmet mallarına, genel anlamda ganâim-i hâlise; beşte biri devlet hazinesine ayrıldıktan sonra gâzilere dağıtılan ganîmet mallarına, ganâim-i maksûme; düşmandan alınıp da henüz gâziler arasında taksim edilmeyen ganîmet mallarına, ganâim-i gayr-ı maksûme; devlet başkanının veya ordu komutanının, savaşa teşvik için gâzilere fazladan verdiği ganîmet mallarına nefl (çoğulu enfâl) denir. Kur'ân'ın sekizinci sûresine, ganîmetlerden söz ettiği için "el-Enfâl sûresi" denilmiştir. Düşmandan savaşız alınan ganîmete de fey' denir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Bilin ki ganîmet olarak aldığınız bir şeyin beşte biri Allâh'a, Rasûlü'ne ve ona yakınlığı olanlarla,**

1. İbn Hişâm, Sîre, II, 284.

yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara âittir. Eğer siz Allâh'a îmân etmiş ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o (Bedir) günü kulumuza indirdiklerimize îmân etmiş iseniz, bunu böyle bilin. Allah her şeye kâdirdir.”²

“Onlara (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganîmetler (bahşetti). Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganîmetler vaad etmiştir. Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki bu, mü'minlere bir ibret olsun ve sizi dosdoğru bir yola iletsin. Bundan başka sizin henüz güç yetiremediğiniz, ama Allâh'ın sizin için kuşattığı birtakım ganîmetler de vardır. Allah, her şeye kâdirdir.”³ “Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin.”⁴

“Bir peygamber için, emânete hıyânet etmesi olacak şey değildir! Her kim (devlet malına) hıyânet ederse, kıyâmet günü, aşırıldığını boynuna yüklenerek getirir. Sonra herkese kazandığının karşılığı tam olarak verilir, onlara hiçbir haksızlık da yapılmaz!”⁵

“Ey îmân edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman, iyice araştırın ve size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, ‘Sen mü'min değilsin!’ demeyin; çünkü Allah katında birçok ganîmet vardır. Önceleri siz de öyleydiniz; ama Allah size lûtufta bulunmuştu. Bu yüzden iyice araştırın. Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”⁶

“Seferden geri kalmış olanlar, siz ganîmetleri almak üzere sefere gittiğinizde, ‘Bırakın, biz de sizinle birlikte gelelim!’ diyecekler. Onlar, Allâh'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: ‘Siz, bizimle birlikte gelemesiniz, çünkü Allah önceden böyle buyurdu.’ Onlar, ‘Siz bizi kıskanıyorsunuz.’ diyecekler. Hayır, onlar pek az anlayan kimselerdir.”⁷

“Yine onları (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganîmetlerle de mükâfatlandırdı. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganîmet vaad etmiştir.

2. Enfâl, 8/41.

3. Fetih, 48/19-21. Bk. Âl-i İmrân, 3/161; Ahzâb, 33/50.

4. Enfâl, 8/69.

5. Âl-i İmrân, 3/161.

6. Nisâ, 4/94.

7. Fetih, 48/15.

Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki bu, mü'minlere bir ibret olsun ve sizi dosdoğru yola iletсин. Henüz elde edemediğiniz başka ganîmetler de vardır ki, onlar Allâh'ın bilgi ve kudreti dâhilindedir. Allah, her şeye kâdirdir.”⁸

FEY' GANÎMETİ

Gayrimüslimlerden savaş etmeksizin alınan mallara fey' denir. Bunlar da ganîmet grubuna girmekle birlikte, özellikle bu gibi fey' toprakları üzerinde İslâm Devlet başkanının, bunları eski sahiplerinin ellerinde bırakıp, kendilerinden vergi almak ve bunu kamu harcamalarında kullanmak gibi hakları vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh'ın onların (mallarından) Peygamberine verdiği ganîmetler için siz ne at ne de deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Çünkü Allah her şeye kâdirdir. Allâh'ın (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganîmetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah azâbı çok şiddetli olandır.”⁹**

Buna göre fey', savaşız olarak ele geçirilen yerlerde, güçlüğe katlanmadan elde edilen ganîmet türüdür. Haşr, 59/6-10 arası âyetlerdeki düzenleme, fey' ganîmetlerine ilişkindir. 6. âyette sözü edilen yer, Nadiroğulları yurdu olup, Medîne'ye iki mil kadar (bir saatlik) mesâfede idi. Oraya yaya olarak gidilmiş ve önemli bir çatışma olmadan düşman teslim alınarak, sürgün edilmiştir. Nadiroğulları ganîmetleri Hz. Peygamber'in tasarrufuna bırakılmış, o, bunları muhâcirler arasında taksim etmiş, Ensâr'dan yalnız üç yoksula pay vermiştir. Burada, beşte bir paydan söz edilmediği için, taşınmazların (fey' ganîmetinin), devlet başkanının tasarrufuna bırakıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰

Câbir bin Abdullah ؓ'in naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: **“Beş şey vardır ki, yalnız bana verilmiş ve benden önce hiçbir peygambere verilmemiştir: Ben bir ay uzaklıktaki düşmanın kalbine korku salınmakla**

8. Fetih, 48/19-21.

9. Haşr, 59/6-7.

10. Bk. Buhârî, Tefsir, 59/3.

yardım olundum. Yeryüzü benim için mescid ve temiz kılındı. Ganîmetler bana helâl kılındı. Bana şefa'at makâmı verildi. Önceki peygamberler kendi toplumlarına gönderilmişken, ben genel olarak herkese gönderildim.”¹¹ Nitekim Hz. Peygamber, Ebû Süfyân'ın ve müşriklerin kalplerine korku düştüğü için, yeniden saldırmaya cesâret edemediklerini ve Mekke'ye döndüklerini bildirmiştir.¹²

Hanefî ve Hanbelîlere göre İslâm Devlet başkanı fethedilen topraklar üzerinde gâzilerin ve toplumun ihtiyaçlarını dikkate alarak takdir hakkını kullanır, gâzilere dağıtma veya vakıf hâline getirme kararı alabilir. Nitekim Hz. Ömer, halîfeliği sırasında fethedilen Suriye, Irak ve Mısır toprakları üzerinde “fey” hükümleri uygulamıştır. Burada toprağın kuru mülkiyeti (rakabe) devletin, ekip biçme hakkı ise eski sahipleri olan gayrimüslimlerin olur. Onlara bu yararlanmaya karşı “haraç” vergisi, akıllı ve ergin olan her erkek için de baş vergisi olarak “cizye” öderler. Bu gelirler kamu harcamaları için önemli bir gelir kaynağıdır.

Önceki yüzyıllarda müslümanlar tarafından fethedilerek ya savaşa katılan mücahitlere veya diğer müslümanlara, mülk olarak verilen toprakların (Arap yarımadası ve Basra arâzîsi gibi) ürünlerinden öşür adıyla alınan vergi ile tüccardan alınan gümrük vergisi İslâm devletinin önemli bir gelir kaynağı idi. Devletin öşür fonu; yoksullara, parasız kalan yolculara ve dara düşen borçlulara destek için harcanırdı.

Müslümanlar tarafından, savaş sonunda ele geçirildiği hâlde, müslüman olmayan eski sahibinin elinde bırakılan veya dıştan gelen gayrimüslim vatandaşlara mülk olarak verilen yahut sulh ile fethedilip de bir vergi karşılığında gayrimüslim halka bırakılan arâzîlerden alınan haraç vergisi, İslâm ülkesinde yaşayan gayrimüslimlerden, korunma karşılığı alınan cizye, yabancılardan alınan hediyeler ve savaşız olarak elde edilen sulh bedelleri de İslâm devletinin gelirlerindendir.

Bu gelirler, müslümanların menfaati olan sınırları koruma, yol, köprü yapımı ve tamiri, asker ailelerinin geçimini sağlama, devlet memurlarının ve ilim ile uğraşanların maaşlarını ödeme gibi yerlerde harcanırdı. Rikâz adı verilen mâdenler ile bulunup çıkarılan hazinelerin ve savaş sonucunda düşmandan alınan ganîmetlerin belirli bir kısmı da fakirlere, kimsesiz yetimlere ve borcunu ödeyemeyen borçlulara sarf edilirdi.

11. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56, Cihâd, 122; Müslim, Mesâcid, 3, 5-8; Dârimî, Siyer, 28.

12. İbn Kesir, Muhtasar, I, 324, 325.

Mîrasçı bırakmadan ölenlerin malları, velîsi bulunmayan maktullerin kan bedelleri ile sahibi bulunmayan yitik mallar; sahibi bilinmeyen terk edilmiş çocukların ve velîsi olmayan yoksul çocukların nafakalarına, tedavi giderlerine, techiz ve tekfinlerine, hastahane masraflarına harcanırdı.

Ganîmetlerin Taksimi

Halkına karşı savaş açılan bir ülke, ya sulh yoluyla, ya da savaşmak sûretiyle zorla fethedilir. Müslümanlar, bir yeri sulh yoluyla fethettikleri takdirde hem o zamanki devlet başkanı, hem de ondan sonra devlet başkanı olacak şahıs, anlaşma şartlarına uymak zorundadır. Arâzîler, anlaşmayı kabul eden karşı tarafın elinde bırakılır. Böyle bir yerin arâzîsi üzerine anlaşma şartlarına göre bir vergi konulmamışsa, o arâzî öşür suyu ile (yağmur, dere, kuyu, çeşme) sulanıyorsa, öşür üzerine; haraç suyu (fetih öncesi sahiplerinin açtığı kanal suyu) ile sulanıyorsa, haraç üzerine anlaşma yapılır, buna göre vergi alınır.

Müslümanların gayrimüslimlerden savaşarak elde ettikleri arâzîler hakkında şu hükümler geçerlidir; devlet başkanı bu hükümlerden herhangi birini uygulamakta karar verme yetkisine sahiptir.

1) Arâzîyi eski sahiplerinin elinde bırakır, kendilerine diğer ganîmet mallarından barınabilecekleri miktarda mal verir. Arâzîlerinden haraç, kendilerinden de cizye vergisi alır. Hz. Ömer Irak'ı fethettiğinde böyle yapmıştır.

2) Fethettiği bölge halkını oradan çıkarır, yerlerine dışarıdan getirilecek gayrimüslimler yerleştirebilir. Bu tür arâzî, "haraç arâzîsi" adını alır.

3) O belde halkı kendi istekleriyle müslüman oldukları takdirde, arâzîleri kendilerine bırakılır veya o arâzî savaşa katılan ve ganîmeti hak eden gâziler arasında taksim edilir. Rasûlullah ﷺ'in feth edilen Hayber arâzîsi hakkındaki uygulaması böyle olmuştur.

4) Arâzîler bir kısmı gâziler arasında taksim edilir, diğer kısmı da hazine masraflarına karşılık devlet için alıkonulur. Bu şekilde halka verilen veya gâziler arasında taksim edilen arâzîye "öşür arâzîsi" denir.

5) Herhangi bir taksimat yapılmaksızın bütün arâzî, müslümanlar adına devlet tarafından koruma altına alınır. Böyle arâzîye "mîrî veya memleket arâzîsi, yahut arâzî-i emirîyle" denir.

İmam Mâlik'e göre savaşarak fethedilen arâzîler, ganîmet hakkı sahipleri arasında taksim edilmez; devlet tarafından vakıf olarak muhafaza edilir. Elde edilen haraç vergisi müslümanların, cihad, mescid, köprü gibi masraflarına sarf edilir.

İmam Şâfiî'ye göre böyle arâziler diğer ganîmetler gibi beş kısma ayrılır. Bunlardan bir kısmı devlet hazinesine, beşte dördü ise savaşa katılan mücahitlere taksim edilir.

Hanefî mezhebine göre gâziler arasında taksimatı yapılmasına karar verilen arâziler, diğer ganîmet malları oranına göre taksim edilir.

Ganîmetlerden menkul malların taksimi: Ganîmet mallarının beşte biri Allâh'a (âyetle geçen bu ifâde, teberrüken zikredilmiştir), Rasûlü'ne, onunla akrabalığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolculara âittir.¹³ Yolculardan maksat, yolda parası kalmayanlardır. Geriye kalan beşte dördü ise muhâriplere taksim edilir. Muhâriplerden yaya olanlar bir, binitli olanlar ise iki pay alırlar. Kumandan da bir fert gibi pay alır.

Savaşa bizzat katılanlar pay aldığı gibi bunlara yardım için hazır bulunan erler, savaş alanında bulundukları hâlde hastalık ve benzeri özür nedeniyle savaşa katılamamış olanlarla, ganîmet malları henüz İslâm yurduna getirilmeden önce vefât eden muhâriplerle cihâda yardım eden kadınlara, çocuklara, kölelere, zimmîlere ganîmetten, gâzilerin paylarından daha az bir miktar verilir. Ganîmet mallarının taksiminden sonra geriye az bir miktar mal kalmışsa, bu mal devlet başkanı tarafından fakirlere dağıtılır.

Ganîmet mallarının satılıp, parasının dağıtılması da câiz görülmüştür. Bu taksim, devlet başkanının izni olmadıkça yapılamaz. Ganîmet mallarından az da olsa bir şey çalmak, bu mallardan daha taksim edilmeden hıyanet yoluyla bir şey almak büyük günahdır. Buna "gulûl" denir.

Muhâriplerin, gayrimüslimlerin yurdunda, denizlerinden çıkardıkları balık ve benzeri şeyler ile karada elde ettikleri av hayvanları, mâdenler, hazineler ganîmet malından sayılır. Muhâriplerin, İslâm diyarı ile küfür diyarı arasında bulunan ormanda devlet başkanının izniyle kesip İslâm yurduna götürdükleri ağaçlar, ganîmet mallarından sayılır; mancınık ve gemi yapımı için kesilenler ise ganîmetten sayılmaz.

Ganîmet malları, İslâm yurduna götürülmeden taksimi yapılmaz. Savaş hâlinde de taksimat câiz değildir. Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve Zâhirî müçtehitlerine göre bu taksim, düşman yurdunda da yapılabilir. Ganîmet malları İslâm diyarına devlet eliyle taşınması mümkün değil ise, mücahitler arasında geçici olarak taksim edilir, onlar vasıtasıyla İslâm yurduna taşınır, tekrar hepsi bir yerde toplanır. Esas taksim bundan sonra (ilk taksime göre) yapılır.

13. Enfâl, 8/41

Muhâripler taksimden önce ganîmet malını satamazlar; yenilip içilecek cinsten olanlardan istifâde edebilirler, fakat saklayamazlar. Silah, elbise, at gibi mallardan da geçici olarak istifâde edilebilir, sonra taksimata tâbî tutulur. Taksimattan önce düşman ülkesinde ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten bir şey verilmez. Ancak İslâm yurduna döndükten sonra ve ganîmetin taksiminden önce ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten hissesi verilir. İmam Şâfiî ve diğerlerine göre, düşmanın yenilgisi kesinlik kazandıktan sonra ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten payı verilir.

Enfâl sûresinin 8/41. âyetinde de belirtilen Hz. Peygamber'in payı onun vefâtından sonra söz konusu değildir. Abdülmuttaliboğulları'nın payları da yoktur. Bu paylar tam olarak devlet hazinesine bırakılır; devlet kanalıyla da fakirler, yetimler, diğer miskinler ve parasız kalmış yolcular için harcanır. Bu konuda diğer mezhepler değişik görüş ileri sürerler. Devlet başkanı veya komutan gerek görürse fazla bir pay veya belirli bir para vermek sûretiyle mücahitleri savaşa teşvik edebilir. Buna teşvik ödülü anlamında "tenfil" denir.

Savaş esirleri hakkında yapılacak işlem: Savaş sonunda elde edilen esirler hakkında devlet başkanı seçimlik hakka sahiptir. Bu esirlerden fiilen savaşa katılanları öldürebilir; köle ve câriye yapabilir; İslâm zimmetinde eman vererek hepsine hürriyetini verebilir; müslüman esirlerle değiş tokuş yapabilir. Arap müşriklerinin esir erkekleri ise ya İslâm'ı kabul ederler ya da öldürülürler.

Evzâî, Hasan bin Muhammed et-Temîmî, Hasan el-Basrî, Hammâd b. Süleyman gibi müçtehitlere göre esirleri öldürmek câiz değildir. Öldürülmelerinin câiz olduğunu ileri süren müçtehitler, bu konuda gereğine göre hareket etmede veliyyü'l-emr'in serbest olduğunu söylerler. Müslümanların eline esir düşmeden önce müslüman olan ise sadece köle yapılır. Düşmana âit köleler, müslüman olarak İslâm ülkesine iltica etseler veya müslüman olduktan sonra bulundukları ülke müslümanlar tarafından ele geçirilse ya da müslüman olmaksızın İslâm ordusuna iltihak etseler, derhâl hür olurlar.

Düşmandan alınan esirler hakkında köleleştirme kararı verilince bunların (diğer ganîmet malları gibi) beşte biri devlet bütçesine âit olarak ayrılır, geriye kalanı ganîmet hakkı olanlar arasında paylarına göre taksim edilir. Bu durumda kölelerin öldürülmesi câiz değildir. Esiri, taksimden önce öldüren bir mücâhide sadece ta'zir cezâsı verilir, kefâret ve diyet ödetilmez. Komutan, isyan etmeleri veya taraflarınca kurtarılma ihtimalleri olmadıkça, esirleri öldürmeye yetkili değildir. Bu yetki devlet başkanına âittir. Esir

edilen kadınlar, çocuklar öldürülmez. Esir edilen kadınlar İslâm yurduna getirilince eski kocalarıyla nikâh ilişkileri kesilmiş olur. Kocaları da kendileri gibi esir olan kadınların nikâhları ise devam eder. Bakıma muhtaç olan esir çocuklar, esir analarından ayrılmazlar. Hanefilere göre esirleri karşılıksız salıvermek câiz değildir.

İmam Şâfiî hariç, diğer mezhepler de aynı görüştedir. Ekonomik şartlar zorlamadıkça esirleri para karşılığı serbest bırakmak Hanefilere göre câiz görülmemiştir. İmam Şâfiî bu görüşte değildir. Düşmandan alınan esirler, müslüman esirlere karşılık mübâdele edilebilir. Buna ‘müfâdâtü’l-üserâ (esir değişimi veya mübâdelesi)’ denir. Esir düşen müslümanları para, silah, hayvan veya araç karşılığı kurtarmak câizdir. İslâm’ı kabul eden bir esir, müslüman esir karşılığında değiştirilmez.¹⁴

Âyette, **“Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin”**¹⁵ buyrulur. Allâh’ın insanlar için takdir ettiği rızkın en helâl olanlarından biri ganîmet mallarıdır. Savaş ganîmet için yapılmaz; Allâh’ın kelâmını yüceltmek, İslâm’ı hâkim kılmak ve küfrün galebesine son vermek ve İslâm adâletini başka ülkelere götürmek gibi ulvî gâyeler için yapılır. Böyle bir gâyenin gerçekleşmesi için meydana gelen savaşta ölenlere Allah Teâlâ şehit sıfatıyla cenneti nasip ederken; sağ olan gâzilere de gösterdikleri gayrete bir lûtf olarak, düşmandan alınan ganîmetleri helâl kılmıştır. Geçmiş ümmetlere ganîmetten istifâdeye izin verilmezken bu lûtf Muhammed ﷺ’in ümmetine takdir edilmiştir.¹⁶

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

2- Mü'minler o kimselerdir ki Allâh'ın adı anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların îmanlarını artırır ve yalnız Rab'lerine güvenip dayanırlar.

14. İlgili hadisler için bk. Sahîh-i Buhârî Tecrid i Sarih Tercümesi, VII, 426, VIII, 438, X, 340.

15. Enfâl, 8/69.

16. Bk. Hamdi Döndüren, Şâmil İsl. Ansik. “Ganîmet” mad.

3- Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) harcarlar.

4- İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rab'lerinin katında yüksek dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.

2-4. âyetlerde, samimî mü'minlerin özellikleri belirtilir. Bunları şu madde-ler altında toplayabiliriz:

a) Allâh'a îmân etmek ve bunda bir şüpheye yer vermemek. Bir âyette mü'minler şöyle tanımlanır: **“Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allâh'a ve Rasûlü'ne îmân ederler, sonra da asla şüpheye düşmez, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd ederler. İşte doğru olanlar bunlardır.”**¹⁷

b) Yanlarında Allâh'ın adı anılınca kalbinin etkilenmesi. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allah, sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve tutarlı, bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rab'lerinden sakınanların, onu işittiklerinde tüyleri ürperir, derken Allâh'ı anmakla, hem bedenleri ve hem de gönülleri yumuşayıp rahatlar. İşte bu kitap Allâh'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği bir hidâyet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa, artık ona yol gösteren olmaz.”**¹⁸

c) Âyetler okundukça îmânın artması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine, “Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış, onlardan sakının!” dediklerinde bu, onların îmânını arttırdı ve, “Allah bize yeter! O, ne güzel vekildir!” dediler.”**¹⁹

“Herhangi bir sûre indirildiği zaman, münâfıklardan biri çıkar, “Bu sûre hanginizin îmânını artırdı?” der. Mü'minlere gelince, doğrusu her inen sûre onların îmanlarını arttırır ve onlar sevinirler.”²⁰

d) Yalnız Allâh'a güvenip dayanması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O vakit, Allâh'ın senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın! Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç kuşkusuz onlar senin çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için Allah'tan mağfiret dile! İş konusunda onlarla istişâre**

17. Hucurât, 49/15.

18. Zümer, 39/23.

19. Âl-i İmrân, 3/173.

20. Tevbe, 9/124.

et! Bir işi yapmaya karar verince de, Allâh'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever. Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, artık ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü'minler yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar!”²¹

e) Namazını kılıp, zekâtını vermesi. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetinde namazla zekât emri birlikte zikredilmiştir. Bakara ve Mü'minûn sûrelerinin ilk âyetlerinde samimî mü'minlerin niteliklerini şöyle belirtilir: **“O takvâ sahipleri gayba î mân ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.”²² “Gerçekten o mü'minler kurtuluşa ermiştir. Onlar namazlarında huşû içindedirler; boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler ve zekâtı verirler.”²³**

f) Bu niteliklere sahip mü'minlerin mükâfatı. Bunlar için Rab'leri katında yüksek dereceler vardır. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki Allah, î mân eden ve sâlih ameller işleyenlere mükâfat verecektir. Onlar için bir mağfiret ve bol rızık vardır.”²⁴**

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Cennetlikler, kendilerinden yükteki köşklere oturanları, sizin sabaha karşı doğu veya batı ufkunda batmak üzere gördüğünüz parlak yıldız gibi göreceklendir.” Sahâbenin, bunların sadece peygamberlere âit mi olacağını sorması üzerine de şöyle buyurmuştur: “Allâh'a yemin olsun ki, bu yerler Allâh'a î mân edip, peygamberlere samimî olarak inanan kimselerin de yurtlarıdır.”²⁵

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
لَكَارِهُونَ^٥ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ
إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ^٦

5- Nitekim Rabbin seni, mü'minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri hâlde, hak uğrunda (Bedir savaşı için) evinden çıkarmıştı!

21. Âl-i İmrân, 3/159-160.

22. Bakara, 2/3.

23. Mü'minûn, 23/1-4.

24. Sebe', 34/4.

25. Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 8; Müslim, Cennet, 11.

6- Çünkü (Bedir'de kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) gerçeği ortaya çıktıktan sonra, sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, sizinle tartışıyorlardı!

5-6. âyetlerde, Bedir'e Kureyş kervanına baskın için yola çıkan, fakat silahlı bir Kureyş ordusu ile karşılaşan kimi sahâbenin, ilk tedirginlik hâllerini tasvir ediliyor. Onlar hazırlıksız geldikleri için sanki ölüme gidiyorlarmış gibi endişeli idiler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani sen, sabah erkenden, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için evinden çıkmıştın. Allah hakkıyla işiten ve bilendir. O zaman sizden iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardımcısı idi. Mü'minler yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar.”**²⁶

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾

7- İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin sizin olduğunu vaad ediyordu. Siz ise, güçsüz ve silâhsız olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu.

7. âyette zikredilen iki topluluk; Şam'dan dönmekte olan Kureyş kervanı ile yine Kureyş'in savaşmak için Bedir'e gönderdiği ordudur. Burada güçsüz olan kervandır. Allah silâhlarla donanmış olan bin kişilik müşrik orduyuyla karşılaşmayı takdir etmişti. Böylece düşman yenilecek ve gerçek ortaya çıkacaktı.²⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hoşunuza gitmese de, savaş size farz kılındı. Olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız, oysaki o şey sizin için bir hayırdır. Yine olabilir ki siz bir şeyi seversiniz, oysaki o sizin için bir kötülüktür! Allah bilir siz bilmezsiniz.”**²⁸ “(Savaş izni çıkmadan önce) kendilerine, elinizi savaştan çekin, namazı dosdoğru

26. Âl-i İmrân, 3/121-122.

27. Bk. 8. âyet.

28. Bakara, 2/216.

kılın ve zekâtı verin, denilenleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir grup, insanlardan (düşmandan) Allah'tan korkar gibi hatta daha şiddetli bir korku ile korkuyorlar. Onlar: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke savaşı bizim için bir süre daha erteleyseydin!" dediler. De ki: "Dünyanın faydası pek azdır; âhiret ise Allah'tan sakınanlar için daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık yapılmaz."²⁹

لِيَحِقَّ الْحَقُّ وَيُبْطَلَ الْبَاطِلُ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

8- (Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı ortadan kaldırmak içindi!

8. âyette, Bedir'de gerçekleşecek olan savaşta, mü'minlerin üstün geleceğine işaret vardır.

BEDİR SAVAŞI

Bedir, Medîne'nin 160 km kadar güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km uzaklıkta, Mekke-Medîne-Şam yolu üzerinde küçük bir kasaba idi. Hz. Peygamber hicretin ikinci yılı (624 M) Ramazan ayında Ebû Süfyân'ın yönettiği büyük bir Kureyş ticaret kervanının Şam'dan dönmekte olduğunu haber aldı. Medîne'de yerine Abdullah b. Ümmü Mektum'u vekil bırakarak 12 Ramazan'da yetmiş dördü muhâcir, geri kalanı Ensâr'dan olmak üzere 313 kişilik bir sahâbe ordusu ile yola çıktı. Çünkü kervanın ticareti Kureyş adına idi ve geliriyle müslümanlara karşı bir ordu hazırlanacaktı.

Suriye'den dönmekte olan Ebû Süfyân'ın kervanı Hz. Peygamber'in baskın yapacağını haber alıp sahil yolunu izledi. Bu arada Mekke'ye haber saldı. Ebû Cehil Kâbe'nin damına çıkarak: "Yetişin Mekkeliler! Kervanınız ve mallarınız elden gidiyor. Eğer Muhammed yetişirse, bundan sonra artık size kurtuluş yoktur." diye feryat ediyordu. Böylece bütün Mekkelileri toplayan Ebû Cehil bin kişilik bir güçle Bedir kuyularının başına kadar geldi. Bu sırada Hz. Muhammed ﷺ de Zefran vâdisine varmıştı. Ancak o zamana kadar iki ordu birbirinden habersizdi.³⁰ Hz. Peygamber Bedir kuyularına Kureyş'ten daha önce ulaşmış ve Habbab b. Erat'ın tavsiyesi üzerine önemli

²⁹. Nisâ, 4/77.

³⁰. Enfâl, 8/42

bir su kaynağının yanına askeri yerleştirmişti. Orada Cebrâil ﷺ bir vahiy getirdi: “İki topluluktan biri, yani ya kervan, ya Kureyş ordusu sizindir.” Hz. Peygamber ashâbıyla istişâre etti. Kimisi dedi ki: “Bize savaştan söz edilseydi, ona göre hazırlanırdık. Biz ancak kervan için yola çıktık.”

Nebî ﷺ; “Kervan, deniz sahilinden geçip gitmiştir. Şu Ebû Cehil ise bize yönelmiştir.” Hz. Ebûbekir ve Ömer güzel şeyler söylediler. Sonra Hazrec'in reisi Sa'd b. Ubâde, “Ey Allâh'ın Rasûlü! Sen emrine bak, onu uygula. Vallâhi Aden'e gitsen, Ensâr'dan kimse geri durmaz.” dedi.

Ensâr Akabe'de, Hz. Peygamber'i yalnız Medîne'de korumaya söz vermişti. Burası ise Medîne dışında idi. Bu yüzden Hz. Peygamber, özellikle Ensâr'ın görüşünü öğrenmek istiyordu. Sa'd b. Muâz özetle şöyle dedi: “Biz sana îmân etmişiz, seni tasdik etmişiz. İstedğin yere git. Allâh'a yemin olsun ki sen bize şu denizi gösterip içine dalsan, bizden hiçbir kimse geri kalmamak üzere hepimiz birlikte dalarız. Biz savaş zamanında sabır ve sebat eden, düşmanla karşılaşınca da sadakatten ayrılmayan kişileriz. Haydi, bizi Allâh'ın bereketine doğru götür.” Bu duruma sevinen Hz. Peygamber: “Haydi yürüyün Allâh'ın bereketine doğru. Size müjde veririm ki Allah, iki topluluktan birisinin sizin olacağını bana kesin olarak söz vermiştir. Vallâhi ben düşman Kureyşlilerin düşecekleri yerleri görüyor gibiyim!”

Hz. Peygamber iki taraf karşılaşınca şöyle duâ ediyordu: “Allâhım! Vaat ettiğin yardımını bugün lütfet. Yâ Rabbi! Bu bir avuç mücâhid yok olursa, bu, tek Allâh'a inanan topluluk bugün telef olursa, yeryüzünde sana ibadet eden kalmayacak.” Bu sırada şu âyetle savaşın sonucu bildirmişti: **“Bu (küfür) topluluğu, pek yakında bozguna uğratılacak ve arkalarına dönüp kaçacaklardır.”**³¹

Hz. Peygamber bir elçi göndererek savaşız geri dönülmesini teklif etti. Düşmanı bunu kabul etmeyince, ikili mübârezeler ve arkasından genel çarpışmalar sonunda müslümanların kesin zaferiyle sona erdi. Başta Ebû Cehil olmak üzere düşmandan yetmiş müşrik öldürülmüş ve yetmiş kişi de esir alınmıştı. Buna karşılık müslümanlar sadece on dört şehit verdiler. Hz. Peygamber şehitlerin namazını kılarak onları defnettirdi. Kureyş'in ölülerini de gömdürdü. Müslümanların bu savaşta melek orduları ile desteklendiği Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça bildirilir.³² Düşmanın ise cezâlandırıldığı belirtilir.³³

31. Kamer, 54/45.

32. Bk. Âl-i İmrân, 3/123-125; Enfâl, 8/9-12, 17.

33. Duhân, 44/16.

Sonuçta müşriklerden yetmiş ölü ve yetmiş tutsağa karşılık, on dört şehit veren müslümanlar bu ilk savaşı kazandılar. Bu arada düşmanın terk ettiği silah, yiyecek, hayvan vb. ganîmetlerin taksimine sıra gelince, ilk savaş olduğu için kimi belirsizlikler vardı. İşte bu sırada inen “Enfâl sûresi” ganîmet taksimiyle ilgili hükümleri getirdi. Hz. Peygamber bu seferden Ramazan sonu veya Şevval ayı başında ordusu ile Medîne’ye döndü. Kureyşliler ölen Ebû Cehil yerine Ebû Süfyân’ı ordu komutanlığına getirdiler. Bedir’deki başarı müslümanların bütün Arap yarımadasında büyük bir itibar kazanmasını sağladı.

Medîne’ye dönüldüğünde esirlerden Ukbe b. Ebî Muayt ile Nadr b. Hâris daha önce müslümanlara yaptıkları işkenceye karşılık öldürülürken, geri kalan esirler için Hz. Peygamber ashâbıyla istişâre etti. Hz. Ömer ve Sa’d b. Muâz gibi bâzı sahâbeler bunların en yakın hısımları tarafından öldürülmelerini, Hz. Ebûbekir ise fidye karşılığı salıverilmelerini teklif etti. Hz. Peygamber ikinci teklifi kabul etti ve esirlerini mâlî durumlarına göre 1000-4000 dirhem para (5 dirhem yaklaşık bir kurbanlık koç parası) alınmasını şart koştu. Bâzı esirlerin karşılıksız olarak, okuma yazma bilenlerin ise on müslümana okuma yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılması şart koşuldu.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِآلِفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ
مُزْدِفِينَ ﴿٩﴾

9- Hani siz, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, “Ben, size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim.” diyerek, isteğinize karşılık vermişti.

9. âyete göre, Bedir günü mü’minlere bin melek ile yardım edileceği bildirilmişti. Mü’minler savaşın ve çatışmanın kaçınılmaz olduğunu anladıkları zaman; “Ey Rabbimiz! Senin düşmanlarına karşı bize yardım et! Ey yalvaranların niyazını işiten, bize merhamet et!” diye duâ etmeye başlamışlardı. Hz. Ömer’den rivâyet edildiğine göre; Rasûl-i Ekrem Efendimiz, müşriklere baktı bin kadar idiler, bir de ashâbına baktı, üç yüz on kadar kişiden ibâret. Bunun üzerine kibleye döndü ve iki elini kaldırıp: “Allâhım! Bana verdiğin sözü yerine getir! Allâhım! Şu bir avuç insan yok olursa, sana yeryüzünde

ibadet eden kalmayacak,”³⁴ diye duâ etmeye başladı, bir süre duâyâ devam etti, sonunda omuzundan ridâsı düştü. Onu Hz. Ebûbekir aldı, mübârek omuzuna koydu ve ardından; “Ey Allâh'ın Rasûlü! Rabbine niyazın ve münâcâtın yetişir, O, sana olan vaadini yerine getirecektir.” dedi. İşte bunun üzerine yukarıdaki âyet inmiş ve bin meleklerle yardım sözü verilmiştir.³⁵

Mü'minlere meleklerle destekleme sözü, Âl-i İmrân sûresi 124. âyetle üç bine, 125. âyetle ise, eğer düşman ansızın saldırır da müslümanlar sıkıntıya düşerse, özel işaretli ya da yöneldiği düşmanda yara izi bırakan beş bin meleğe çıkarılmıştır. Bâzılarına göre melekler bizzat çarpışmış, bâzılarına göre ise; müslümanlara cesâret duygusu aşılayarak ve düşmanın kalbine korku salarak, müslümanlara yardım etmişlerdir.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- Allâh'ın bu yardımı, size müjde olması ve onunla kalplerinizin huzûra kavuşması içindi. Yardım ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

10. âyette, mü'minlere ilâhî yardımın onların gönüllerinin huzûra ermesi için olduğu, temelde zaferi verenin Allah Teâlâ olduğu vurgulanıyor.

Âyette şöyle buyrulur: **“Allah bu yardımı, sırf size bir müjde olsun ve bu sayede kalpleriniz yatışsın diye yaptı. Çünkü yardım sadece, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katındandır. (Yine bu yardımı), inkâr edenlerden bir bölümünün kökünü kessin veya onları perişan etsin de umutsuz bir hâlde dönüp gitsinler (diye yaptı).”**³⁶

34. Müslim, Cihad, 58; Ahmed b. Hanbel, 1, 30, 32.

35. Bk. Buhârî, Cihâd, 89; Müslim, Cihâd, 23, 58; Megâzî, 4; Tefsir, Sûre, 54; Tirmizî, Tefsir, Sûre, 8.

36. Âl-i İmrân, 3/126-127.

﴿ BÂB 2 ﴾

BEDİR SAVAŞI, DÜŞMANA DİRENMEK, UYARMAK

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسُ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحَىٰ رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَلِكَ بَأْنَهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَلِكَ فُذُّوقُهُمْ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمُ الْآذِبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُؤَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَلِكَمُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾ إِنَّ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُم فِتْنَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۖ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

- 11- O zaman, Allah size ihsanda bulunmak için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Şeytanın pislliğini üzerinizden atmak, böylece sizi temizlemek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı yere sağlam bastırmak için de, üzerinize gökten bir su indiriyordu.
- 12- Hani Rabbin meleklere: “Şüphe yok ki Ben sizinle beraberim, siz de mü'minleri destekleyin. Ben, kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Siz de onların boyunlarının üzerine vurun ve onlardan her birinin parmak uçlarına vurun!” diye vahyediordu.
- 13- İşte bu azap, onların Allâh'a ve Rasûlü'ne karşı gelmeleri yüzündendir. Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, bilsin ki Allâh'ın azâbı pek şiddetlidir.
- 14- İşte bu yenilgi, size Allâh'ın azâbıdır! Şimdi tadın onu! Şüphesiz kâfirler için bir de cehennem ateşinin azâbı vardır!
- 15- Ey îmân edenler! Kâfirlerle toplu hâlde karşılaştığınız zaman, sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!
- 16- Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka birliğe katılma amacı dışında, o gün, onlara kim arkasını dönüp kaçarsa o, Allâh'ın gazabına uğrar, onun varacağı yer cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!
- 17- Onları siz öldürmediniz, ama onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, ama Allah attı. Allah bunu mü'minleri, katından güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı. Şüphe yok ki Allah her şeyi iştir, her şeyi bilir.
- 18- Bu olay Allâh'ın mü'minleri sınaması ve kâfirlerin tuzağını boşa çıkarması içindi.
- 19- (Ey müşrikler!) Eğer zafer istiyorsanız, işte size zafer geldi (yenildiniz). Eğer (inkârdan) vazgeçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Şayet yeniden (inkâra) dönerseniz, Biz de (ona) yardıma döneriz. O zaman, topluluğunuz çok da olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir!

11-12. âyetlere göre, Bedir günü İslâm ordusunda oluşan tatlı uyku hâli, onların moral gücünü artırma amacına yönelikti. Bu arada meleklerin de onlara yardımla görevlendirilmesi, düşmanın kalbine korku salmak ve onların moral gücünü zayıflatacak bir müdâhale olmalıdır.

İbn-i Abbâs'a göre, bu âyette bildirilen durum, savaşta umuma ârız olan böyle bir uyku Allah'tan, namazda gelen vesvese ise şeytandandır. Onlar Bedir'de kervanın gidişi, güçlü bir düşmanın varlığı ve su darlığı gibi nedenlerle yorgun ve endişeli oldukları bir sırada, Allâh'ın verdiği uyku ile rahat uyumuşlar, dinlenip zindelik kazanmışlardı.

Bedir'de müslümanların karargâhı kumluk bir yerde bulunuyordu. Yağan yağmurla, kum daha sağlam bir şekilde üzerine basılacak bir duruma geldi, savaş sırasında çıkacak tozlar kesildi. Düşman tarafının ise, çamur olmasına, atların ve insanların kaymasına ve rahat savaşmamasına neden oldu. Dinlenmiş olan müslümanlar su içtiler, çukur açıp yağan yağmurdan su depo ettiler. Bu durum da müslümanların cesâret ve metânetini artırdı. Allah, bütün bunları, müslümanların moralini düzeltmek, onları desteklemek ve zafere ulaştırmak için yapmıştı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz Allâh'ın, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyleri O'na ortak koşmaları yüzünden, inkâr edenlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer cehennemdir. Zâlimlerin dönüp varacağı yer ne kötüdür!”**³⁷ **“Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu, bâzılarınızı kendinden geçiren bir uyku hâli indirmişti. Bir grup da kendi canlarının derdine düşmüştü. Allah hakkında, gerçekte ilgisi olmayan câhiliye zannı gibi bir zanda bulunuyor ve: ‘Bu işten bize bir şey var mı?’ diyorlar. De ki: İş (zafer) tamamen Allâh'a âittir.”**³⁸

“Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da, kalelerinin kendilerini, Allâh'a karşı koruyacağını sanıyorlardı. Ama Allah (azâbı ile) onlara beklemedikleri yerden geliverdi ve böylece kalplerine korku düşürdü! Öyle ki, onlar evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alınız.”³⁹

37. Âl-i İmrân, 3/151.

38. Âl-i İmrân, 3/154.

39. Haşr, 59/2. Bk. Muhammed, 47/4.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

**13- İşte bu azap, onların Allâh'a ve Rasûlü'ne karşı gelmele-
ri yüzündendir. Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse,
bilsin ki Allâh'ın azâbı pek şiddetlidir.**

**14- İşte bu yenilgi, size Allâh'ın azâbıdır! Şimdi tadın onu!
Şüphesiz kâfirler için bir de cehennem azâbı vardır!**

13-14. âyetlerde, Allâh'a ve peygamberine karşı gelen küfür ordusunun
dünyevî azapla karşılaşacağı, kâfir olarak ölenlerin ayrıca cehennem azâbı-
na çarpılacakları belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendisine doğru yol belli olduktan
sonra, Peygamber'den ayrılarak, mü'minlerin tuttuğu yoldan başka-
sına gidenleri Biz, sevdikleri yola çeviririz. Onları cehenneme ata-
rız. Cehennem ne kötü uğraktır.”**⁴⁰

**“Şüphesiz ki inkâr edip Allah yoluna engel olanlar ve kendilerine
doğru yol belli olduktan sonra, o Peygamber'e karşı gelenler Allâh'a
hiçbir zarar veremezler Allah onların amellerini boşa çıkaracaktır.”**⁴¹

**“Allâh'a ve Rasûlü'ne düşman olanlar, en aşağı olanların ara-
sındadırlar. Allah: ‘Hiç kuşkusuz, ben ve elçilerim üstün gelece-
ğiz.’ diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, mutlak üstün-
dür.”**⁴² **“Çünkü onlar Allâh'a ve Peygamberine karşı gelmişlerdir. Kim
Allâh'a karşı gelirse, bilsin ki Allâh'ın azâbı pek çetindir!”**⁴³

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْاَدْبَارَ
﴿١٥﴾ وَمَنْ يُؤْلِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبْرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ
بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

**15- Ey îmân edenler! Kâfirlerle toplu hâlde karşılaştığınız
zaman, sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!**

40. Nisâ, 4/115.

41. Muhammed, 47/32.

42. Mücâdele, 58/20-21.

43. Haşr, 59/4.

16- Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka birliğe katılma amacı dışında, o gün, onlara kim arkasını dönüp kaçarsa o, Allâh'ın gazabına uğrar, onun varacağı yer cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!

15-16. âyetlerde, savaştan kaçanın Allâh'ın gazabına uğrayacağı ve cehennem ateşine gireceği belirtiliyor. Mü'minlerin savaşta sabredip, düşmana karşı direnmeleri isteniyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Sabırlı olun, sabırda düşmanlarınızı geride bırakın ve dâimâ birbirinizle irtibatlı olun! Allah’tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz!”**⁴⁴

“Ey îmân edenler! Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman direnin ve Allâh’ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz!”⁴⁵ **“Allah, kendi yolunda taşları birbirine kenetlenmiş bir binâ gibi, saf bağlayarak savaşanları sever.”**⁴⁶

SAVAŞTAN KAÇMAK

Bu âyetlerde, savaş taktiği veya başka bir birliğe katılma amacı dışında savaştan kaçmak büyük bir suç olarak bildirilmiştir. Hadislerde, savaşta kaçmak “büyük günahlar” arasında sayılır⁴⁷ Nitekim Uhud savaşı ile ilgili olarak, savaş meydanını terk edenler kınanmış ve Allâh'ın affından söz edilmiştir.

Âyette şöyle buyrulur: **“İki ordunun karşılaştığı (Uhud) gününde şeytan, işlemiş oldukları bâzı hatâlardan dolayı, içinizden sizi terk edip uzaklaşanların ayaklarını kaydırmak istedi. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır.”**⁴⁸

Yine Huneyn savaşında dağılıp kaçanlar kınanmış, ancak bir bölümünün affedildiği de bildirilmiştir. **“Şüphesiz ki Allah birçok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmişti, fakat bu sizden hiçbir şeyi savamamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen sizden dar gelmişti. Sonunda arkanızı dönüp gitmiştiniz. (Bu yenilgiden) sonra Allah, Peygamberinin**

44. Âl-i İmrân, 3/200.

45. Enfâl, 8/45.

46. Saf, 61/4.

47. Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 145.

48. Âl-i İmrân, 3/155.

ve mü'minlerin üzerine gönül huzûrunu indirdi. Sizin görmediğiniz askerler gönderdi. Böylece kâfirleri cezâlandırıdı. İşte bu, o kâfirlerin cezâsıdır!”⁴⁹

Abdullah bin Ömer, Hz. Peygamber'in katılmadığı bir çatışmada zor durumda kalınca, kimi arkadaşlarıyla birlikte geri çekilmişti. Sonradan bunun, Allâh'ın hışmına neden olabileceğini düşünerek, gizlice Medîne'ye döndüler ve sabah namazından önce Hz. Peygamber'le görüşerek, durumu arz ettiler. Allâh'ın elçisi şöyle buyurdu: “Siz savaştan kaçanlar değil, yeniden savaşmak üzere geri çekilenlersiniz... Müslümanlar geri çekildiklerinde, takviye için geldikleri birlik benim.”⁵⁰

Hz. Peygamber ﷺ, yedi büyük günahın söz ederken, bunlardan birisinin de savaştan kaçmak olduğunu bildirmiştir.⁵¹

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾
وَأَنَّ اللَّهَ مُهِينٌ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

17- Onları siz öldürmediniz, ama onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, ama Allah attı. Allah bunu mü'minleri, katından güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

18- Bu olay Allâh'ın mü'minleri sınaması ve kâfirlerin tuzağını boşa çıkarması içindi.

17-18. âyetlerde, savaş sırasında gerçekte düşmanı Allâh'ın öldürdüğü, ona atılan topağı Hz. Peygamber değil, Allâh'ın attığı, bunun kâfirleri kahretmek için böyle yapıldığı vurgulanmaktadır. Ayrıca bununla mü'minlerin sırandığı, küfür ehlinin ise tuzağının kırıldığı belirtilmektedir.

Bedir savaşında çatışmalar başlamadan önce, Hz. Peygamber, Cebrâil عليه السلام'ın tavsiyesi üzerine yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzüne doğru “yüzleri kötü olsun!” diyerek atmıştı. O bunları atarken, Yüce Allah ile öyle

49. Tevbe, 9/25, 26.

50. Ebû Dâvûd, Cihâd, 106.

51. Buhârî, Vesâyâ, 23, Tıb, 48, Hudûd, 44; Müslim, İman, 145.

bir yakınlık içinde ve fenâ fillâh hâlinde idi ki vücudunu âdeta Allah yönetiyordu. Şu kudsi hadîsin bildirdiği hâl, tecelli etmişti: “Kulum iyi amelleri ile öyle bir dereceye erişir ki onun gören gözü, işiten kulağı, yürüyen ayağı Ben olurum. Benimle görür, Benimle işitir, benimle tutar, benimle yürür.”⁵²

Bu atılan çakıl taşı ya da tozların, bir çeşit “göz yaşartıcı bomba” etkisi yaparak, ilerleyen saatlerde düşmanın gözlerini rahatsız ettiği ve sonucun alınmasında etkili olduğu nakledilmiştir.

Sahâbeden Seleme bin Akva ؓ anlatıyor: Huneyn savaşında müslümanlar zor durumda kalınca, Allâh'ın Rasûlü yerden bir avuç toprak alıp, düşmana doğru, “Bu yüzler kahrolsun!” diyerek attı. Bu toprak düşman askerlerinin gözlerine doldu ve bozguna uğrayıp dağıldılar.⁵³

Âyetle Hz. Mûsâ'ya kurulan tuzağın sonu şöyle açıklanır: “**Mûsâ, onlara katımızdan gerçeği getirdiğinde: “Onunla birlikte îmân etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!” dediler. Ama o kâfirlerin tuzağı hep boşa çıkmıştır!**”⁵⁴

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَإِنْ تَعُدُّوا نَعْدَ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِتْنَتُكُمْ شَيْئًا ۚ وَلَوْ كَثُرَتْ ۖ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

19- (Ey müşrikler!) Eğer zafer istiyorsanız, işte size zafer geldi (yenildiniz). Eğer (inkârdan) vazgeçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Şayet yeniden (inkâra) dönerseniz, Biz de (ona) yardıma döneriz. O zaman, topluluğunuz çok da olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir!

19. âyetle, muhâtap Mekke müşrikleri olup, Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere olan yardımını açıkça gördüklerine göre, onlar îmâna davet edilmekte, şirke devam etmeleri hâlinde ileride yine yenilgiye uğrayacakları kendilerine hatırlatılmaktadır. Diğer yandan kimi müfessirlere göre bu âyetin muhâtabı öncekiler gibi mü'minlerdir. Çünkü Allah elçisi ve mü'minler,

52. Buhârî, Rikâk, 38.

53. Müslim, Cihâd, 81.

54. Mü'min, 40/25.

Bedir'de müşrikleri görünce Cenâb-ı Hak'tan zafer dilemişlerdi. Sonunda fetih gerçekleşti. Ancak savaştan önce kimi sahâbeler savaşmamak için Hz. Peygamber'le tartışmaya girdikleri gibi, zaferden sonra da, "Fılanı ben öldürdüm, onun ganîmeti bana âittir." gibi tartışmalar yanında, savaş esirleri ile ilgili de farklı görüşler ortaya çıkmıştı.

Bedir savaş esirler için Hz. Peygamber ashâbıyla istişâre etti. Onlarla ilgili olarak önce âyet gelmemişti. Hz. Ömer öldürülmelerini, Hz. Ebûbekir ise fide karşılığı serbest bırakılmalarını teklif etmişti. Bu konuda ikinci görüş uygulanınca, daha sonra gelen âyetle şöyle buyuruldu **"Eğer, Allâh'ın geçmişte verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azap erişirdi."**⁵⁵ Bunun üzerine Allâh'ın Elçisi çok üzölmüş ve ashâbına şöyle buyurmuştur: "Fide alındığı için, sizlere azap şu ağaç kadar yaklaştı. Eğer azap gelseydi Ömer'den başkası kurtulamazdı."⁵⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyurulur: **"Daha önce inkâr edenlere karşı zafer isteyip dururlarken, kendilerine Allah katından, yanlarında bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de, (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşlarına dikilince onu inkâr ettiler. İşte Allâh'ın lâneti böyle kâfirlere dir!"**⁵⁷

"De ki: Siz gerçekten Allâh'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. De ki: 'Allâh'a ve Peygamber'e itaat edin.' Eğer aksini yaparlarsa, şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!"⁵⁸

55. Enfâl, 8/68.

56. Bk. İbn Hîşâm, Sîre, Kahire 1383/1963, II, 499; M. Es'ad, İslâm Tarihi, Sâdeleş. A. Lütîî Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul 1983, s. 606 vd.

57. Bakara, 2/89.

58. Âl-i İmrân, 3/31-32.

﴿ BÂB 3 ﴾

**ALLÂH'A VE PEYGAMBERİNE İTAAT,
ALLÂH'IN MÜ'MİNİN KALBİNE BAKMASI,
FİTNE, MAL VE ÇOCUKLARLA İMTİHAN**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُخْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَادْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

20- Ey îmân edenler! Allâh'a ve Peygamberine itaat edin. İşitip durduğunuz hâlde, onun emirlerinden yüz çevirmeyin!

- 21- Ve işitmedikleri hâlde “İşittik” diyenler gibi olmayın!**
- 22- Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırлар ve dilsizlerdir.**
- 23- Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi, elbette onlara işittirirdi. Gerçi, onlara işittirseydi bile, yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.**
- 24- Ey îmân edenler! Allah ve Rasûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara cevap verin. Bilin ki Allah kişi ile onun kalbi arasına girer. Siz sonunda, mutlaka O'nun huzûrunda toplanacaksınız.**
- 25- Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Bilin ki Allah, azâbı çok şiddetli olandır.**
- 26- Sonra şunu da hatırlayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi barındırdı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredesiniz diye sizi iyi ve temiz nîmetlerle rızıklandırdı.**
- 27- Ey îmân edenler! Allâh'a ve Peygambere hâinlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emânetlerinize hıyânet etmiş olursunuz!**
- 28- Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız, sizin için ancak bir imtihan vesilesidir. Büyük mükâfat ise ancak Allah katındadır.**

20-21. âyetlerde, Allâh'a ve Peygamberine itaatin önemi vurgulanır. Bu itaatin kapsamı âyetlerde şöyle belirlenir:

a) Allâh'ın ve Peygamber'inin emir ve yasaklarına uymak. **“De ki: Siz gerçekten Allâh'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. De ki: Allâh'a ve Peygamber'e itaat edin. Eğer aksini yaparlarsa, şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!”**⁵⁹

b) İslâm'ın emirlerinden haberdar olduktan sonra, onları inkâr etmemek. Çünkü İslâm'dan habersiz olan, bu konuda ömür boyu hiçbir şey işitmemiş olan kişiler ve toplumlar sadece bu varlıklar âlemini yaratan bir yaratıcının varlığını akıl yoluyla bulup inanmaları yeterli olur. Bu yüzden iki peygamber arasında geçen dönemde, ilâhî dinlerden habersiz olan döneme “fetret” ve o dönemde yaşayanlara da “ehl-i fetret” denilmiş ve onlar dinin emir ve yasaklarını hiç işitmedikleri için sorumlu tutulmamışlardır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Her kim hidâyet yolunu seçerse, bunu kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üslenmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz.”**⁶⁰

c) İslâmî öğretilerden haberdar olduğu hâlde, habersiz gibi davranan münâfık ve müşrikler gibi olmamak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır.”**⁶¹

“Allâh'ı unutan ve bu yüzden Allâh'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar, yoldan çıkmış kimselerdir.”⁶²

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

22- Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırılar ve dilsizlerdir.

22. âyette, Allâh'ın emir ve yasaklarını işittiği hâlde, buna kulak tıkayan ve anlamak istemeyenler, sesleri işitip de anlamayan diğer canlılara benzetilmiştir. Ancak diğer canlıların bu konuda sorumluluğu olmadığı hâlde, akıl ve irâde gücü verilen insan varlığı dünyada yaptıklarından sorumlu tutulmuştur. Âyetteki “Devâbb” kelimesi, yeryüzünde hareket eden bütün canlıları ifâde eder. İnsan da bu kapsamdadır. Ancak onu diğerlerinden ayıran; duyduğu sözün anlamını kavrayıp düşünmesidir. Burada, inanca karşı sağır ve dilsiz olanlar kastedilmiştir.

60. İsrâ, 17/15.

61. Âl-i İmrân, 3-105.

62. Haşr, 59/19.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden akıllarını da kullanmazlar.”**⁶³ **“Biz cehennem için birçok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri var, ama onlarla anlamazlar; gözleri var, ama onlarla görmezler; kulakları var, ama onlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte gâfil olanlar bunlardır.”**⁶⁴

“Onların (münâfıkların) durumu, ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir. Ancak ateş etrafını aydınlattığı anda, Allah onların ışıklarını giderip, kendilerini karanlıklar içinde bırakır; artık görmezler. (Onlar) sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bu yüzden, artık geri de dönemezler.”⁶⁵ **“Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini ya da düşüneceklerini mi sanıyorsun? Onlar sırf hayvan gibi, hatta gidişçe daha da sapkındırlar!”**⁶⁶

وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ
مُغْرَضُونَ ﴿٢٣﴾

23- Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi, elbette onlara işittirirdi. Gerçi, onlara işittirseydi bile, yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.

23. âyette, Allâh'ın bu küfür ehli kimselerde bir hayır görmediği ve bu yüzden onlara din tebliğ edilse de bir sonuç alınamayacağı vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey peygamber! Elinizdeki esirlerle de ki: “Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir iyilik bulunduğunu bilirse, size sizden alınan (fidyeden) daha iyisini verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**⁶⁷

“Ateşin karşısına getirildiklerinde onların hâlini bir görsen! O zaman: “Ne olurdu, dünyaya geri gönderilsek de, Rabbimiz'in

63. Bakara, 2/171.

64. A'râf, 7/179.

65. Bakara, 2/17-18. Bk. Buhârî, Tefsir, 8/1.

66. Furkan, 25/44.

67. Enfâl, 8/70.

âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık!" diyecekler. Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler ortaya çıkmıştır. Eğer onlar dünyaya geri gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyleri yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar."⁶⁸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Ey îmân edenler! Allah ve Rasûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara cevap verin. Bilin ki Allah kişi ile onun kalbi arasına girer. Siz sonunda, mutlaka O'nun huzûrunda toplanacaksınız.

24. âyette, insanlara hayat verecek şey, Allah ve Rasûl'ünün emir ve yasaklarıdır. Çünkü O'nun her emir ve yasağında bir hikmet bir fayda vardır. Bu yüzden O'ndan gelen her emri ve yasağı kabullenmek ve günlük hayatta uygulamak gerekir. Kısaca îmân edip sâlih ameller işlemek sûretiyle bu amaca ulaşılabilir.

"Allâh'ın, kişi ile kalbi arasına girmesi"ni şu âyetlerle birlikte değerlendirmek gerekir: **"Andolsun insanı Biz yarattık ve nefsinin ona neleri fısıldadığını da biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız. İki melek insanın sağında ve solunda oturup yaptıklarını yazmaktadır. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!"**⁶⁹

Ebû Saîd bin Muallâ ؓ'ten rivâyete göre, bir gün kendisi namaz kılar-ken, Hz. Peygamber onun yanına gelip seslenmiş, Ebû Saîd namazın sonuna kadar cevap vermeyince, Rasûlullah ﷺ yukarıdaki âyeti okuyarak, "Niçin cevap vermediğini?" sormuş ve bulundukları yerden ayrılmadan önce, Kur'ân'daki en büyük sûreyi haber vereceğini bildirmiş. Bu sûre "Seb'u'l-mesânî olan el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn'dir."⁷⁰

68. En'âm, 6/27-28.

69. Kâf, 50/16-18.

70. Buhârî, Tefsîr 1; Fezâilü'l-Kur'ân 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 15; Nesâî, İftitâh 26; İbni Mâce, Edeb 52.

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25- Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Bilin ki Allah, azâbı çok şiddetli olandır.

25. âyetteki “fitne”; sınama, mihnet, sıkıntı demektir. Meşrû olmayan şeylerin, inananlar arasında yayılması, iyiliği emretme ve kötülüğe engel olmada kayıtsızlık, bid'atlerin ortaya çıkması, cihâd emrinde tembellik gösterme gibi durumlarda toplumsal sıkıntı ve krizler ortaya çıkabilir. Çünkü gönderilen azap toplumun üzerine gelir, suçsuz ve mâsum olanları da yakar. Bir yangın, bir savaşın sonuçları yalnız günah işleyenlere değil, mâsum insanlara da zarar verir.

Zübeyr bin Avvâm ؓ şöyle demiştir: “Biz bu âyetin kimler ve ne tür olaylarla ilgili olarak indiğini anlayamamıştık. Hz. Ali'nin hilâfeti sırasında meydana gelen Cemel Vakası'nda müslümanlar birbirlerine karşı cephe alınca, yukarıdaki âyetin sahâbe hakkında indiğini anladım.”⁷¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Onları** (size karşı savaşanları) **nere-de yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Çünkü fitne, öldürmekten daha kötüdür.**”⁷²

“**Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli kişiler olsaydı! Ama içlerinden kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refaha aldanıp yoldan çıkarak günahkâr oldular.**”⁷³

Rivâyete göre Hz. Ebûbekir ؓ şöyle demiştir: Şüphesiz şu âyeti okuyorsunuz: “**Ey îmân edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Sonunda hepinizin dönüşü Allâh'adır. O, size yaptıklarınızı haber verecektir!**”⁷⁴

71. K. Miras, Tecrid-i Sarîh Terc. XII, 291, 292.

72. Bakara, 2/191.

73. Hûd, 11/116.

74. Mâide, 5/105.

Oysa ben Rasûlullah ﷺ'i şöyle derken işittim: “Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de zulmüne engel olmazlarsa, Allâh'ın kendi katından göndereceği azâbı hepsine genelleştirmesi uzak değildir.”⁷⁵

Başka bir hadiste de şöyle buyrulur: “Hiçbir toplum yoktur ki, aralarında günahlar işlenir de, kendileri o günah işleyenlerden daha güçlü ve daha kalabalık oldukları hâlde buna engel olmazlarsa, Allah hepsini birden cezâya çarptırır.”⁷⁶

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ
يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- Sonra şunu da hatırlayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi barındırdı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredesiniz diye sizi iyi ve temiz nîmetlerle rızıklandırdı.

26. âyete göre, Mekke'de müslümanların sayısı azdı ve güçlü putperest Kureyş toplumu karşısında, sürekli olarak baskı ve endişe içinde yaşıyorlardı. Ashâb-ı kirâmın bir bölümü iki kez yurdunu terk ederek Habeşistan'a göç etmiş ve yıllarca orada kalmıştı. Medîne'ye hicretin ilk yıllarında da gerek çevre müşrikleri gerekse Yahudi toplumları dikkate alınınca, müslümanlar yine azınlıkta ve zayıf durumda idiler. İşte ilk kez, Bedir'de Mekke'nin güçlü Kureyş ordusuna karşı bir zafer kazanmışlardı. Âyette, bütün bunları düşünerek, Allâh'a şükredilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, Bizim (Mekke'yi) güvenli kutsal bir yer yaptığımızı görmediler mi? Onlar, hâlâ bâtıla inanıp Allâh'ın nîmetine karşı nankörlük mü ediyorlar?**”⁷⁷ “**Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için; kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için; onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir**

75. Ebû Dâvûd, Melâhim, 17; Tirmizî, Fiten, 8; İbn Mâce, Fiten, 20.

76. Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 364, 366.

77. Ankebût, 29/67.

Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır.”⁷⁸

“Eğer onlar, sana karşı hîle yapmak isterlerse, bil ki Allah sana yeter. Çünkü seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur.”⁷⁹

“Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz hâlde Allah size Bedir'de yardım etmişti. O hâlde, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız!”⁸⁰

“Îmân edenleri tehdit etmek, onları Allâh'ın yolundan alıkoy-mak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tut-mayın! Siz az iken, Allâh'ın sizi çoğalttığı zamanı hatırlayın! Fitne fesat çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!”⁸¹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

**27- Ey îmân edenler! Allâh'a ve Peygambere hâinlik etme-
yin; (sonra) bile bile kendi emânetlerinize hıyânet etmiş
olursunuz!**

27. âyette, mü'minlerin Allâh'a ve Rasûlüne hıyânet etmemeleri, bu-
nun insanın yanına bırakılan bir emânete hâinlik etmiş anlamına gelece-
ği hatırlatılıyor.

27 ve 28. âyetlerin inme sebebi şudur: Hz. Peygamber Medîne'de Kuray-
zaoğulları ile saldırmazlık ve birbirinin düşmanına yardım etmeme konuların-
da antlaşma yapmıştı. Onlar Kureyşli müşrik ordusuna destek verip hıyânet
edince, Allâh'ın elçisi yirmi bir gün süreyle Kurayza kalesini kuşattı. Sonunda
teslim oldular. Uygulanacak cezâ konusunda Sa'd bin Muâz hakem yapıldı.

Yahudiler istişâre için, ashabdan Ebû Lübâbe ile görüşmek istediler. Ebû
Lübâbe boynunu işaret ederek, başlarının kesilebileceğini îmâ etmişti. Çünkü
kendi çocukları ve malları Yahudilerin elinde olduğu için, etki altında idi. O
anda hıyânet ettiğini anlayan Ebû Lübâbe, kendisini Mescid-i Nebevî'nin di-
reğine bağlamış ve bir hafta sonra baygınlık geçirmeye başlamıştı. Bu arada

78. Kureyş, 106/1-4.

79. Enfâl, 8/62.

80. Âl-i İmrân, 3/123.

81. Arâf, 7/86.

inen, Tevbe, 9/102, 103. âyetlerde, Allâh'ın kendisini bağışlayabileceği bildirilince mal varlığının üçte birini tasadduk etti.⁸²

Hadiste şöyle buyurulmuştur: *“İki nitelik vardır ki mü'min bir kimse de huy hâline gelmez, bunlar hıyânet ve yalandır.”*⁸³

“Emânet”, birisine korunması için bırakılan şey demektir. Âyete göre, eğer size güvenilir olarak yanınıza bir şey bırakılsa, elbette buna hıyânet etmezsiniz. İşte Allah ve Elçisi'nin size emânet ettiği emir ve yasaklar da sizin yanınızda birer emânettir. Bunlara itaatsizlikle hıyânet ederseniz, bundan siz zarar görürsünüz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adâletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten, hakkıyla görendir.”**⁸⁴

“Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir.”⁸⁵

Hız. Peygamber vedâ hutbesinde özellikle emânetle ilgili şu tavsiyelerde bulunmuştur:

“Ey ashâbım! Kimin yanında bir emânet varsa onu sahibine versin. Fâizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımız altındadır. Lakin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız. Allâh'ın emriyle fâizcilik artık yasaktır. Câhiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü-sü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım fâiz de Abdülmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın fâizidir.

Ashâbım! Câhiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen ortadan kaldırılmıştır, ilk kaldırdığım kan davası da Abdülmuttalib'in torunu (yeğenim) Râbia'nın kan davasıdır.

Ey İnsanlar! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden nüfûz ve saltanat gücünü ebedî sûrette kaybetmiştir. Fakat bu kaldırdığım şeyler hâricinde küçük gördüğünüz işlerde de ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dîninizi korumak için bunlardan sakınınız.

82. Bk. Bakara, 2/43; Tevbe, 9/60, 103.

83. Ahmed bin Hanbel, V, 252.

84. Nisâ, 4/58.

85. Ahzâb, 33/72.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riâyet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allâh'ın emâneti olarak aldınız. Ve onların namuslarını ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız; onların, aile şerefini korumaları ve evlerinizi sizin hoşlanmadığınız hiç kimseye açmamaları, çiğnetmemeleridir. Eğer onlar, râzı olmadığınız herhangi bir kimseyi evinize alırlarsa onları hafif bir şekilde azarlayabilirsiniz. Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları; örfe göre her türlü giyim ve yiyeceklerini temin etmenizdir. Ey mü'minler, size bir emânet bırakıyorum ki siz ona sımsıkı sarıldıkça yolunuzu hiçbir zaman şaşırmazsınız. O emânet Allâh'ın kitabı Kur'ân'dır.”⁸⁶

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız, sizin için ancak bir imtihan vesilesidir. Büyük mükâfat ise ancak Allah katındadır.

28. âyette, bir kimsenin sahip olduğu mal ve çocukların birer imtihan aracı olduğu, bunun dünyaya âit bir mükâfat olması yanında, asıl büyük mükâfatın âhirette olacağına dikkat çekilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allâh'ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidâyet vermez.”⁸⁷**

“Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi ameller ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.”⁸⁸ “Ey îmân edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır, onlardan sakının. Bununla birlikte onları affeder, hoş görür, bağışlarsanız bilin ki, Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

86. Tecrid-i Sarih, Terc. X, 396.

87. Tevbe, 9/24.

88. Kehf, 18/46.

Mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır!”⁸⁹

“Ey îmân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allâh’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyâna uğrayanlardır!”⁹⁰

Büyük mükâfatın Allah katında olacağını bildiren âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!”⁹¹**

“Mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır!”⁹²

İlgili hadislerde şöyle buyrulur: Enes رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Üç özellik vardır ki, kimde bulunursa o kişi îmânın tadını alır: a) Allah ve Rasûlü’nü bunların dışındaki herkesten ve her şeyden fazla sevmek. b) Sevdiğini Allah için sevmek. c) Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek.”⁹³

Ebû Hüreyre رضي الله عنه’ten rivâyet edildiğine göre Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Nefsimi kudret elinde tutan Allâh’a yemin olsun ki, sizden biriniz beni ana-babasından ve çocuklarından daha çok sevmedikçe gerçek mü’min olamaz.” Enes bin Mâlik rivâyetinde, “ve bütün insanlardan çok sevmedikçe” ilâvesi vardır.”⁹⁴

89. Tegâbün, 64/14-15.

90. Münâfikûn, 63/9.

91. Tevbe, 9/22.

92. Tegâbün, 64/15.

93. Buhârî, İman, 9, 14, İkraah, 1, Edeb, 42; Müslim, İman, 67.

94. Buhârî, İman, 8; Müslim, İman, 70.

﴿ BÂB 4 ﴾

**HAK VE BÂTIL, KUR'ÂN'IN BENZERİNİ YAZMAK,
KÂBE ZİYÂRETİNİ ENGELLEMEK,
DUÂDA ISLIK VE ALKIŞ UYGULAMASI**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا تَتَلَّى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَائِهِ إِلَّا الْمُتَفَقِّهُونَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

- 29- Ey îmân edenler! Eğer Allâh'a karşı gelmekten sakınırsanız, O size hak ile bâtili birbirinden ayırt edecek bir anlayış verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lûtuftur sahibidir.
- 30- Hani, kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek yahut da seni yurdundan çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da onlara karşı tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!
- 31- Onlara âyetlerimiz okunduğunda, "İştittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!" demişlerdi.
- 32- Yine onlar: "Ey Allâhım! Eğer bu kitap senin katından gelen bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır ya da bize can yakıcı bir azap getir!" demişlerdi.
- 33- Ancak Allah, sen içlerinde iken, onlara azap edecek değildi. Yine Allah, mağfiret istedikleri sürece de, onlara azap edecek değildir.
- 34- Onlar Mescid-i Haram'ın yönetimine ehil olmadıkları hâlde, insanların orada ibadet etmesini engelleyip dururken Allah onları niçin cezâlandırmaz? Allâh'a karşı gelmekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Haram'ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez.
- 35- Onların, Beytullah'ın (Kâbe) yanındaki duâları da, ısıklık çalmak ve el çırpırmaktan başka bir şey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azâbı!
- 36- İnkâr edenler, Allâh'ın yoluna engel olmak için mallarını harcarlar, daha da harcayacaklar. Ancak bu harcanan mal, kendilerine bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü sonunda yenilecekler ve inkârda ısrar edenler cehenneme sürüleceklerdir!
- 37- Böylece Allah kötüyü iyiden ayırt eder, sonra kötülerini üst üste koyup yığar ve hepsini cehenneme atar! İşte, ziyâna uğrayanlar bunlardır!

29. âyette, Allah Teâlâ'nın kendinden sakınan takvâ sahiplerine çeşitli lûtuflarda bulunacağı belirtilmektedir.

Âyetteki Furkan, "Kur'ân" anlamına geldiği gibi burada, hak ile bâtılı, iyi ile kötüyü ayırt etme yeteneğini ifâde eder. Yüce Allah, yasaklarından sakınıp, hıyânetten çekinen mü'minlere böyle bir yetenek vereceğini, bu sayede dünya ve âhiret mutluluğuna erebileceklerini bildirmektedir. Diğer yandan, "Furkan"; farkına varmak, ayırt etmek veya ayırt eden demek olduğu gibi, sabah anlamına da gelir. Buna göre anlam; sizi gecenin karanlığında bir tanyeri gibi parlak ve aydınlık bir toplum yapar, farklı ve imtiyazlı bir duruma getirir, parlatır da parlatır, şan ve şerefınızı bir nur gibi ufuklara yayar, günahlarınızı toptan örter, ayıplarınızı iyice örter, dünyada kimseye göstermez, sizi bağışlar, âhirette de günahlarınızı bağışlanmış kılar. Çünkü Allah pek büyük ihsan ve kerem sahibidir. Lûtfuyla bunları yaptığı gibi daha neler neler yapar.

Âyette zikredilen üç lûtfu şöyle açıklayabiliriz:

a) Allâh'a karşı gelmekten sakınan takvâ sahiplerine hak ile bâtılı ayırt etme gücü ve yeteneği verilmesi. Böyle bir mü'min, İslâm'ın emrettiği bir şeye ilgi duyar ve onu uygulamaya çalışır, haramlara karşı da içinde bir soğukluk hisseder ve yasaklanan şeylere yaklaşmayı istemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun ve O'nun peygamberine îmân edin ki, Allah size rahmetinden iki kat mükâfat versin, sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."**⁹⁵

"Kim Allâh'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allâh'a güvenip dayanırsa O, ona yeter. Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur."⁹⁶

b) Allâh'ın bu kulunun günahlarını örtmesi. İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Sizi o büyük toplanma gününde bir araya getireceği gün, işte o, aldanma günüdür. Kim Allâh'a îmân eder ve sâlih amel işlerse, Allah onun günahlarını örter ve onu, içinde ebediyyen kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur!"**⁹⁷

95. Hadîd, 57/28.

96. Talâk, 65/2-3.

97. Tegâbün, 64/9.

c) Allâh'ın kulunu bağışlaması. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Sadakaları (zekât ve benzeri hayırları) açıkça verirsiniz ne güzel! Eğer onu gizlice verirsiniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. Allah da bu sebeple bir kısım günahlarınızı örter. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.”**⁹⁸

Allah, büyük günahlardan kaçınanlardan, dilediklerinin diğer günahlarını bağışlayabileceğini bildirir: **“Eğer siz, yasaklandığınız büyük günahları işlemekten sakınırsanız, sizin diğer kötülüklerinizi örter ve sizi şerefli bir yere koyarız.”**⁹⁹

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30- Hani, kâfirler seni tutuklayıp hapsedmek veya öldürmek yahut da seni yurdundan çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da onlara karşı tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!

30. âyete göre, Mekke müşrikleri 622 M tarihlerinde İslâm'ın Medîne'de yayılmasını önlemek için Dârü'n-Nedve'de toplanarak üç şıklı bir sûikast planı hazırlamıştı. Buna göre; a) Hz. Peygamber tutuklanıp ölünceye kadar bir yerde hapsedilecek, b) Sürgün edilecek, c) Her kabileden seçilecek gençlerin kılıçları ile öldürülecek, böylece kanı kabileler arasında kaybolup gidecekti.

Ebû Cehil'in önerdiği bu son teklif kabul edilmiş, ancak Cebrâil عليه السلام durumu bildirdiği için Rasûlullah ﷺ tedbir aldı, yatağına Hz. Ali'yi yatırdı, kendisi de kuşatma altındaki evinden Allâh'ın yardımı ile kimseye görünmeden çıktı ve Hz. Ebûbekir ile birlikte Medîne'ye hicret etti. Müşrikler Hz. Peygamber'i etkisiz hâle getirmek için tuzak kurmuşlar, o da Allâh'ın izin ve uyarısı ile onların tuzaklarını bozmuştur.¹⁰⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Seni yurdundan çıkaran bu belde-den daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de onlara bir yardım eden de çıkmadı.”**¹⁰¹

98. Bakara, 2/271.

99. Nisâ, 4/30.

100. İbn Hişâm, Sîre, II, 123.

101. Muhammed, 47/13.

“O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sıkıştırıp duracaklar; ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamazlar!”¹⁰²
“Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra, insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki, onların âyetlerimiz hakkın-da bir tuzağı vardır. De ki: Allâh'ın tuzağı daha çabuktur. Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!”¹⁰³

“(Yahudiler) İsâ'yı öldürmek için gizlice tuzak kurdular. Allah da onların tuzaklarını bozdu. Çünkü Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır!”¹⁰⁴

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾

31- Onlara âyetlerimiz okunduğunda, “İşittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!” demişlerdi.

32- Yine onlar: “Ey Allâhım! Eğer bu kitap senin katından gelen bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır ya da bize can yakıcı bir azap getir!” demişlerdi.

31-32. âyetlerdeki sözleri, rivâyete göre, Ebû Cehil ve Nadir bin el-Hâris gibi Kur'an'ın Allah tarafından indirildiğine inanmayan kimseler söylemişlerdi. Onların dedikleri gerçekleşmediğine göre, Hz. Muhammed ﷺ'in elçiliği pekişmiş oluyordu.¹⁰⁵

Bu âyetlerde müşriklerin aşığıdaki iddiâ ve isteklerinden söz edilmektedir:

a) Kur'an'ın benzerini söylemek ve getirmek iddiâsı. Bu iddiâyâ çeşitli âyetlerle zaman zaman cevap verilmiş ve müşriklere bu konuda meydan okunmuştur: Nitekim Bakara sûresi 23 ve 24 âyetler, Kur'an'ın Allah kelâmı

102. İsrâ, 17/76.

103. Yûnus, 10/21.

104. Âl-i İmrân, 3/54.

105. Buhârî, Tefsir, Enfâl/3, 4.

olduğundan kuşku duyanları, onun benzeri bir sûre getirmeye çağırılmaktadır. Bu âyetler Medîne’de inmiştir. Mekke’de inen âyetlerde de, inanmayanlar Kur’ân’ın benzeri bir kitap getirmeye çağırılmış,¹⁰⁶ ancak insanlar ve cinler bir araya gelip, birbirlerine destek olsalar bile, Kur’ân’ın benzerini ortaya koyamayacakları bildirilmiştir.¹⁰⁷ Bu çağrı, daha sonra Kur’ân’a benzer on sûre,¹⁰⁸ hatta benzer bir sûre¹⁰⁹ getirme olarak miktar azaltılarak sürmüştür. Ancak, İslâm karşıtları Kur’ân’ın benzeri böyle bir metni ortaya koymaya muvaffak olamamışlardır.

b) Kur’ân’ın eskilerin masalları olduğu iddiâsı. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Onlar her türlü mûcizeyi görseler yine de îmân etmezler. Hatta o inkâr edenler sana geldiklerinde seninle tartışır ve “Bu Kur’ân, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!” derler. Böylece onlar, hem insanları Peygamber’e yaklaşımdan vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Onlar sadece kendilerini helâk ederler, fakat bunun farkına varamazlar!”**¹¹⁰

c) Eğer Kur’ân gerçek kitapsa, hemen helâk ve azap istemeleri. Bu azâbı isteyen Ebû Cehil olup, bu sûrenin 33 ve 34. âyetleri buna cevap olarak inmiştir.¹¹¹

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), benim elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda çoktan bitirilmiş olurdu. Allah zâlimleri daha iyi bilir.”**¹¹²

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۖ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۖ إِنْ أَوْلِيَائِهِ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

106. Kasas, 28/49; Tûr, 52/33, 34.

107. İsrâ, 17/88.

108. Hûd, 11/13.

109. Yûnus, 10/38.

110. En’âm, 6/25-26.

111. Buhârî, Tefsir, 8/3, 4; Müslim, Kıyâmet, 37.

112. En’âm, 6/58.

33- Ancak Allah, sen içlerinde iken, onlara azap edecek değildi. Yine Allah, mağfiret istedikleri sürece de, onlara azap edecek değildir.

34- Onlar Mescid-i Haram'ın yönetimine ehil olmadıkları hâlde, insanların orada ibadet etmesini engelleyip dururken Allah onları niçin cezâlandırmasın? Allâh'a karşı gelmekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Haram'ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez.

33-34. âyetlerde, Hz. Peygamber aralarında bulunduğu veya müşrikler pişman olup istiğfâr ettikleri sürece dünyada azap verilmeyeceği belirtilmektedir. Diğer yandan ehil olmadıkları hâlde Mescid-i Haram hizmetini üstlenirler ve orada ibadet etmeyi engellerlerse, bu takdirde azâbın verilebileceğine de işaret edilir.

Hadiste şöyle buyrulur: *“Şeytan Allah Teâlâ'ya: Ey Rabbim! Ruhları bedenlerinde olduğu sürece Senin kullarını azdırmaya devam edeceğim.” dedi. Allah Teâlâ da ona şunu söyledi: Yemin olsun ki, onlar da bana istiğfâr ettikleri sürece kendilerini bağışlamaya devam edeceğim.”*¹¹³

Mescid-i Haram'a hizmet ve orada ibadetle ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana haram ayı yani o ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid-i Haram'dan men etmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar, eğer güçleri yetse, sizi dîninizden döndürünceye kadar, size karşı savaşa devam ederler.”**¹¹⁴

“Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasına engel olan kimselerdir. Sizin (Mekke'de) henüz kendilerini tanımadığınız mü'min erkeklerle, mü'min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz ve bu yüzden kınanmanız söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye'de) savaşı önlemezdi.”¹¹⁵

113. Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 29, 41; Hâkim, Müstedrek (Atâ), IV, 290.

114. Bakara, 2/217.

115. Fetih, 48/25.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً ۖ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا
كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- Onların, Beytullah'ın (Kâbe) yanındaki duâları da, ıslık çalmak ve el çırpırmaktan başka bir şey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azâbı!

35. âyette, puta tapanların Mescid-i Haram ziyaretine ve hizmetine ehil olmadıklarının sebebi açıklanmaktadır. Rivâyete göre, müşriklerden kimi erkek ve kadınlar Beytullah'ı çıplak olarak tavaf ediyordu. Tavaf sırasında kadın erkek, birbirinin elini tutar, ıslık çalıp el çırparlardı. Böylece ibadet ediyoruz diye çalar oynarlardı. Âyetteki “mükâen” مُكَاء ıslık veya ıslık çalmak demek olup, ıslık yanında, genellikle üflenip çalınan düdük seslerini de kapsar. “Tasdiye” ise, esasen “sada” veya “sadd” kökünden yapılmış bir kelime olarak ses çıkartmak veya engelleyip vazgeçirtmek demektir ki, her iki bakımdan da birini çağırmak veya eğlenip oynamak gibi bir maksatla el çırp-maya “tasdiye” denilir.

Rivâyet edildiğine göre, Kureyş Kabîlesi'ne mensup olmayan Araplar Kâbe çevresinde ibadet ediyoruz diye çalar oynar, hora teperler ve yaptıklarını alkışlardı. Bir de Hz. Peygamber, Beyt-i Şerife gelip ibadet etmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak istediği zaman, onlar genellikle böyle âyin yapmakta aşırı giderler veya kendileri de güyâ namaz kılıyor ve duâ ediyorlarmış gibi nümayiş yaparlar, gürültü çıkarırlar ve huzûra engel olurlar ve bunu da kendilerince ibadet sayarlardı.

Bu âyet; müzik eşliğinde, kulağa ve nefse hoş gelen sesler eşliğinde ibadet ve duânın ciddiyetten ve samimiyetten uzak olduğuna işaret eder.

İbadette bu gibi ciddi olmayan tavırları değiştirmek üzere şu âyet inmiştir: **“Ey Âdemoğulları! Namaz kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”**¹¹⁶

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۖ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

36- İnkâr edenler, Allâh'ın yoluna engel olmak için mallarını harcarlar, daha da harcayacaklar. Ancak bu harcanan mal, kendilerine bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü sonunda yenilecekler ve inkârda ısrar edenler cehenneme sürüleceklerdir!

36. âyet, Bedir savaşında servetlerini ortaya koyan ve askerleri doyurmak için her gün on deve kesen Kureyş müşrikleri hakkında inmiştir. Nitekim bu harcama Uhud ve Hendek gibi savaşlarda artarak sürmüştü, ancak bütün savaşlarda yenilmişlerdir. Bu harcamaları kendilerine ziyan ve pişmanlıktan başka bir şey kazandırmamıştır. Çünkü Allah, dînini üstün kılmayı isteyince buna kimse engel olamazdı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnkâr edenlere de ki: Siz mutlaka yenilgiye uğrayacaksınız ve topluca cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü dölsektir!”**¹¹⁷ **“Allah: ‘Hiç şüphe yok ki, Ben ve elçilerim üstün geleceğiz’ diye yazmıştır. Gerçekten de Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”**¹¹⁸

لَيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ
فَيَرْكُمُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- Böylece Allah kötüyü iyiden ayırt eder, sonra kötülerini üst üste koyup yığar ve hepsini cehenneme atar! İşte, ziyâna uğrayanlar bunlardır!

37. âyete göre, insan varlığı ile birlikte başlayan hakla bâtıl mücâdelelerinin amacı, hakla bâtılı, temizle pisi, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etmek ve birincisini egemen kılmaktır. Hz. Peygamber dönemindeki ehl-i kitapla veya küfür ehliyle yapılan mücâdele ve savaşların amacı da bu olmuştur. Bedir’de müslümanlar hak tarafını, Kureyş müşrikleri ise bâtıl cephesini temsil ediyordu. Artık Yüce Allah hak tarafını egemen kılmayı istemişti. Ama sünnetullah ve sınav gereğince savaşlar olacak ve taraflar inançlarında ne derece samimî olup olmadıklarını ortaya koyacaklar. Sonunda hakla bâtılın arası ayrılmış olacaktı.

117. Âl-i İmrân, 3/12.

118. Mücâdele, 58/21.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah mü’minleri, şu içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda temizi pisten ayıracaktır.”**¹¹⁹ **“Onların hepsini bir araya toplayacağımız ve sonra da Allâh’a ortak koşanlara: ‘Haydi siz ve eş koştuğunuz putlarınız yerlerinize geçin!’ diyerek, onları birbirinden ayıracağımız gün, eş koştukları putlar, ortak koşanlara: ‘Siz, bize tapmıyordunuz.’ diyecekler.”**¹²⁰

“Ey suçlular! Bugün siz bir tarafa ayrılın! Ey Âdemoğulları! Size şu tavsiyede bulunmadım mı? Şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.”¹²¹

119. Âl-i İmrân, 3/179.

120. Yûnus, 10/28.

121. Yâsin, 36/59-60.

﴿ BÂB 5 ﴾

**GEÇMİŞ GÜNAHLARIN BAĞIŞLANMASI, HAK YOLDA
MÜCÂHEDE SÜRECİ, GANÎMET TAKSİMİ,
SAVAŞTA DÜŞMANIN AZ GÖSTERİLMESİ**

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مُوَلِّيكُمْ نِعَمَ الْمُؤَلَّى وَنِعَمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۚ إِنْ كُنْتُمْ أَمْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَىٰ وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ ۖ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۖ وَلَكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۚ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ۚ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكُهُمُ اللَّهُ فِي مَنَايِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشَلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّفَقُّتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۖ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ ۚ ﴿٤٤﴾

- 38- İnkâr edenlere söyle: Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ancak geri dönerlerse, geçmiş ümmetlerle ilgili Allâh'ın kânunu gözlerinin önündedir!**
- 39- O hâlde, fitne tamamen yok edilinceye ve din tam olarak Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşı! Eğer küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir.**
- 40- Eğer yine yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin koruyucunuzdur. O, ne güzel koruyucu ve ne güzel yardımcıdır!**
- 41- Bilin ki ganîmet olarak aldığınız bir şeyin beşte biri Allâh'a, Rasûlü'ne ve ona yakınlığı olanlarla, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara âittir. Eğer siz Allâh'a îmân etmiş ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o (Bedir) günü kulumuza indirdiklerimize îmân etmiş iseniz, bunu böyle bilin. Allah her şeye kâdirdir.**
- 42- O vakit siz, (Bedir) vâdisinin beri yamacında idiniz, onlar da öte yamacında (Medîne tarafında) idiler. Kervan da tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız, zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdimiz. Ama Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için böyle takdir etti ki bununla ölenin niçin öldüğü, yaşayanın da niçin yaşadığı apaçık ortaya çıksın! Çünkü Allah her şeyi işitendir, bilendir.**
- 43- O vakit Allah sana onları rüyada az gösterdi. Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz. Ama Allah, sizi bundan kurtardı. Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir.**
- 44- Allah düşmanla karşılaştığınızda, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için, onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu! Bütün işler Allâh'a döndürülür.**

38. âyete göre, küfür ehli olan bir kimse îmân edince, eskiye âit bütün günahları bağışlanır. Yahyâ bin Muâz şöyle demiştir: “Bir saatlik Allah inancı (tevhid), yetmiş yıllık küfrü yıkar da, yetmiş yıllık tevhid inancı, nasıl bir saatlik günahı yıkmaz?”¹²²

Ancak inanan kişi sonradan, yeniden inkârcılığa dönerse, kendisine “öncekilerin sünneti” uygulanır. Bu konuda, önceki peygamber döneminde uygulanan değişmez yasa şudur:

a) Allah ve elçisi üstün gelir. **“Allah: ‘Hiç şüphe yok ki, Ben ve elçilerim üstün geleceğiz.’ diye yazmıştır. Gerçekten de Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”**¹²³

b) Peygamber ilâhî yardım görür ve mü'minlerin ordusu, sonunda kazanır. **“Andolsun ki peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkın-da şu söz geçmiştir: Şüphe yok ki onlar mutlaka muzaffer olacaktır. Ve elbette bizim askerlerimiz mutlaka üstün gelecektir!”**¹²⁴ **“Allah mü'minleri, şu içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda iyiyi kötüden ayıracaktır.”**¹²⁵

c) Yeryüzüne sâlih kimseler mîrasçı olur. **“Andolsun ki, Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da: ‘Yeryüzüne ancak iyi kullarım vâris olacak.’ diye yazmıştık.”**¹²⁶

Hz. Peygamber'e bir kimse gelerek, câhiliye döneminde işlediği günahlardan sorumlu olup olmayacağını sordu. Allâh'ın Rasûlü şu cevabı verdi: **“Bir kimse samimî bir müslüman olursa, câhiliye dönemine âit günahlardan sorumlu tutulmaz. Ancak İslâmiyeti bütün gönlüyle benimsemezse, hem İslâm'a girmeden önce, hem de müslüman olduktan sonra işlediği günahlardan sorumlu olur.”**¹²⁷

Amr bin Âs, Hz. Peygamber'e gelerek: **“Eski günahlarım bağışlanmak şartıyla sana bey'at edip müslüman olacağım.”** dedi. Rasûl-i Ekrem ona şu cevabı verdi: **“Müslüman olmak, daha önceki günahları silip süpürür. Hicret etmek daha önceki günahları yok eder. Haccetmek de daha önceki günahları ortadan kaldırır.”**¹²⁸

122. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XV, 163.

123. Mücâdele, 58/21.

124. Sâffât, 37/171-173.

125. Âl-i İmrân, 3/179.

126. Enbiyâ, 21/105.

127. Buhârî, İstîtabetü'l-mürteddîn, 1; Müslim, İman, 189.

128. Müslim, İman, 192. Bk. Ahmed bin Hanbel, IV, 198, 204, 205.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- O hâlde, fitne tamamen yok edilinceye ve din tam olarak Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşı! Eğer küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir.

39. âyette, fitne ortadan kalkıncaya ve dînin tamamı Allah için olunca-ya kadar savaşa devam edilmesi istenmektedir. Bu âyeti iki şekilde anlamak mümkündür: a) Bölgede ve dünyada Allâh'a ortak koşan kimse kalmayınca-ya kadar savaşmak. b) Din ve vicdan özgürlüğü yerleşinceye; mal, can, ırz ve dîni koruma ve serbestçe yaşama konusunda herkes tam özgür olunca-ya kadar mücadele etmek.¹²⁹

Fahreddin Râzî'ye göre, bu âyette Mekke ve çevresindeki müşriklerle savaşılması kastedilmiştir.¹³⁰ Çünkü Mekke'de din yüzünden çeşitli baskılar yapılmış, müslümanlar iki kez Habeşistan'a hicret etmişler, 622 M yılında da Medîne'ye hicret ederek Mekke'yi terk etmek zorunda bırakılmışlardı. Kâbe-i Muazzama'yı putlardan arındırmak ve Hicaz bölgesini güvenli bir ibadet yöresi hâline sokmak için, böyle bir çatışma kaçınılmazdı. Diğer yandan, yörenin sürekli bir huzur ve güvenlik bölgesi olması için, Allâh'ın elçisi, "Arap yarımadasında iki din birlikte olamaz."¹³¹ buyurmuştur.

Hız. Peygamber Hayber'i fethedince, Yahudilerle toprak mahsullerinin yarısı karşılığında sözleşme yapmış ve onları bu topraklarında bırakmıştı. Hız. Ömer dönemine kadar, bu antlaşmaya göre işletmeyi sürdürdüler. Hayber topraklarının gelirini toplama işi ile Abdullah bin Revaha görevlendirilmişti. Ancak Yahudiler, Hız. Ömer döneminde, aralarında zinânın artması, müslümanlara karşı iyi davranmamaları, Abdullah bin Ömer'e sükast girişiminde bulunmaları ve müslümanların artık bu toprakları işleyebilecek duruma gelmeleri üzerine Şam'a sürülmüşlerdir.¹³²

Hız. Ömer'in bu sürgün olayında, Hız. Peygamber'in son vasiyetleri arasında yer alan; "Yahudi ve Hristiyanları Arap yarımadasından çıkarınız. Gelecek yıla kadar yaşarsam, bunu kendim yapacağım", "Arabistan'da

129. İbnü'l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'ân, II, 854.

130. Bk. Mefâtihu'l-Gayb, XV, 163, 164.

131. Mâlik, Muvatta, Medîne, 18, 19.

132. Belâzurî, age, s. 38-40; Yâkut, Mu'cem, "Hayber" mad.

iki din bir arada olamaz.” anlamındaki hadislerinin de etkili olduğu nakle-dilmiştir.¹³³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Fitne tamamen yok edilinceye ve din yalnız Allâh’ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçer-lerse zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”**¹³⁴ **“Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakala-yıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yolla-rını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**¹³⁵

“Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse, ar-tık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Biz, âyetleri, bilen bir toplum için, böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.”¹³⁶

Diğer yandan sulh içinde, birlikte yaşama için “Allâh’ın birliğine inan-ma” yeterli görülmüştür. Nitekim Üsâme bin Zeyd ؓ, “Lâ ilâhe illâllah” de-diği hâlde, bu sözü ölüm korkusuyla söylediği düşüncesiyle, bir düşmanı öl-dürmüştü. Bunu işiten Allâh’ın elçisi, onu kınayarak, “Kalbini yarıp baktın mı? Kıyâmet günü, “Lâ ilâhe illâllah”ın hesâbını nasıl vereceksin?” buyur-muştur. Bu sözü o kadar çok tekrarlamış ki Üsâme, “Keşke o gün müslü-man olsaydım!” demiştir.¹³⁷

Hz. Peygamber dönemi ve sonrasındaki uygulamalarda, daha çok yu-karıdaki ikinci anlam öne çıkmış, gayrimüslim topluluklar, hıyânet etmedik-leri sürece mal, can, ırz, din ve vicdan özgürlüğü konusunda serbestçe var-lıklarını sürdürmüşlerdir.

Osmanlı Devleti döneminde yüzyıllar boyunca, Anadolu’da gayrimüslim-lerin, müslümanlarla iç içe yaşaması ve Fâtih Sultan Mehmed’in, Ortodoks Hristiyanların merkezini (Patrikhane) İstanbul’da bırakması aynı anlayışın devamıdır.

Hz. Peygamber’in fitne ile ilgili sözleri, hadis kaynaklarının “Kitâbü'l-Fiten” bölümlerinde yer almıştır. Hz. Âişe, Nebî ؐ’in namazın sonunda şöyle duâ ettiğini nakletmiştir: “Allâhım! Kabir azâbından, Mesih-deccal’in

133. bk, Buhârî, Cizye, 6, Hars, 17; Müslim, Vasıyye, 20; Dârimî, Siyer, 54; Mâlik, Muvatta, 17-19; Ahmed bin Hanbel, VI, 275.

134. Bakara, 2/193.

135. Tevbe, 9/5.

136. Tevbe, 9/11.

137. Müslim, İman, 158-160.

fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden, günah ve borç fitnesinden sana sığınırım."¹³⁸ Hadiste insanın dünya ve âhirette sınıandığı altı fitne zikredilmiştir. Kabir azâbı, mesih-deccal, hayat, ölüm, günah ve borç fitneleri.¹³⁹

Abdullah bin Zübeyr (ö. 72/691), Emevîler'e karşı çatışmaya girince, Abdullah bin Ömer tarafsız kalmıştı. Birisi gelerek, **"Mü'minlerden iki grup savaşırlarsa..."**¹⁴⁰ âyetini hatırlattı ve niçin savaşa çıkmadığını sordu. İbn-i Ömer bu âyet yerine, **"Kim bir inanana kasten öldürürse..."**¹⁴¹ âyetinin kendisine daha sevimli geldiğini söyledi. Soru soran kişi yukarıdaki 8/39. âyeti okuyunca da, biz "fitnenin ortadan kalkması" için, Hz. Peygamber döneminde savaştık, o zaman İslâm zayıftı, mü'minler dîni konusunda denendi, öldürdü, öldü. İslâm güçlendi ve fitne kalmadı.

O kişi, ona Hz. Osman ve Hz. Ali hakkındaki görüşünü sordu. Abdullah bin Ömer, "Osman'a gelince, Allah onu affetti, siz ise onu affetmeyi çirkin gördünüz. Ali ise Rasûlullâh'ın amcasının oğlu ve damadıdır. Şu gördüğünüz yerdeki O'nun kızıdır." İbn-i Ömer'e birisi, fitne savaşı nedir? diye sorunca şöyle cevap verdi: *"Muhammed ﷺ müşriklerle savaşıyor, onların üzerine gidiş, fitne yüzünden oluyordu. Bu, sizin mülk (yönetim-iktidar) için savaşmanız gibi değildi."*¹⁴²

Buna göre, Abdullah bin Ömer, müslümanlar arasındaki iktidar mücadelesi ve savaşlarını "fitne kavramı" içinde görmüyordu. Bu yüzden de, bu mücadelenin dışında kalmayı tercih etmişti.

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلِيكُمْ ۖ نِعَمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعَمَ النَّصِيرِ ﴿٤٠﴾

40- Eğer yine yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin koruyucusunuzdur. O, ne güzel koruyucu ve ne güzel yardımcıdır!

40. âyette, eğer küfür ehli, küfüründen vazgeçip îmân etmezse, artık onlar inançlarıyla baş başa bırakılır. Mü'minlerin gerçek dostları, güvenip dayanacakları ise Allah Teâlâ'dır.

138. Buhârî, Vüdû', 37, Ezân, 149, Cenâiz, 86-88; Müslim, Mesâcid, 128, 130, 132, Zikr, 49, Cenâiz, 86.

139. Kur'an'da fitne kavramı için bk. Bakara, 2/191; Âl-i İmrân, 3/7; Mâide, 5/49; Enfâl, 8/28.

140. Hucurât, 49/9.

141. Nisâ, 4/93.

142. Buhârî, Tefsir, Enfâl/5.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allâh’a sarılın. Çünkü sizin Mevlâ’nız O’dur. O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!”**¹⁴³

“Elbette benim dostum ve koruyucum, kitabı indiren Allah’tır. O, iyileri korur.”¹⁴⁴ **“Bu böyledir. Çünkü Allah, îman edenlerin dostudur. Kâfirlerin ise hiçbir yardımcıları yoktur!”**¹⁴⁵

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۚ إِن كُنتُمْ أَمْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41- Bilin ki ganîmet olarak aldığınız bir şeyin beşte biri Allâh’a, Rasûlü’ne ve ona yakınlığı olanlarla, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara âittir. Eğer siz Allâh’a îman etmiş ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o (Bedir) günü kulumuza indirdiklerimize îman etmiş iseniz, bunu böyle bilin. Allah her şeye kâdirdir.

41. âyette, savaş sonunda elde edilen ganîmetlerin nasıl taksim edileceği açıklanmaktadır.

SAVAŞ GANÎMETLERİ

Düşmandan savaş yoluyla alınan mallara “ganîmet” denir. Savaşsız elde edilenlere ise “fey” adı verilir. Fey’ uygulaması Haşr sûresi, 59/6-8. âyetlerde açıklanmıştır. “Nefl” ve çoğulu “enfâl” de genel olarak ganîmeti ifâde eder. Üstün başarı gösteren askere, ganîmete ek olarak verilen ödüle de “tenfil” denilmiştir.

Yukarıdaki âyete göre, elde edilen ganîmetler beşe bölünür. Beşte biri Allah hakkıdır. Bu da ayrıca beşe bölünerek; a) Hz. Peygamber, b) Hz.

143. Hac, 22/78.

144. A'râf, 7/196.

145. Muhammed, 47/11.

Peygamber'le hısımlığı bulunanlar, c) Yetimler, d) Yoksullar, e) Yolda kalmışlar arasında paylaştırılır.

Geriye kalan beşte dördü de bizzat savaşa katılanlara paylaştırılır. Savaşa yaya olarak katılana bir pay, binitiyile katılana iki pay verilir. Komutan da normal savaşçı gibi tek kişi sayılır. Bu konuda Hz. Peygamber'e ve daha sonra yöneticilere hak sahiplerini belirlemede serbest davranma imkânı verilmiştir.

Hz. Peygamber ilk olarak Bedir savaşı ganîmetlerinden beşte birini, kamu harcamaları için ayırmak isteyince, bu uygulama, kendi paylarını azaltacağı için, bâzı müslümanlara ağır gelmişti.

Allâh'ın elçisi ganîmet mallarını beşe ayırır. 4/5 ini mücahitlere dağıtırdı. 1/5'in bir payını kendi ailesinin geçimine ayırır, gerisini beytül-mâle verir veya muhtaçlara dağıtırdı. Hadiste şöyle buyrulur: *"Sizin ganîmetlerinizden, şu kıl kadarı bile bana helâl değildir. Yalnız beşte bir helâldir ki zaten beşte bir yine size geri dönmektedir."*¹⁴⁶

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra, beşte bir ganîmet payı konusunda görüş ayrılığı olmuştur. Kimine göre bu pay onun yerine geçen halîfeye verilir. Kimine göre kamu işlerine harcanır, kimine göre de bu pay diğer masraf sahiplerine yani akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolculara harcanır. Yalnız Hz. Ebûbekir ve Ömer döneminde bu pay, savaş atı ve silah alımı gibi ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Şehit yakınları ile gâziler ganîmetin beşte dördünden paylarını öncelikle almış olurlar.

"Zevî'l-kurbâ (Yakın akrabalar)" için, Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları diyenler olduğu gibi, zekât almaları câiz görülmeyen hısımlarıdır, diyenler de olmuştur. Bu yakınlar kapsamına; başta Hz. Peygamber'in aile fertleri ve Ehl-i Beyt'i girdiği gibi, derece derece bütün müslüman akrabası girer. Ancak ona can düşmanı olan Kureys azılları ve amcası Ebû Leheb gibi kişiler bu kapsama girmez.

Taberî ve Begâvî'nin nakline göre, Allâh'ın elçisi, akrabası için uygun gördüğü kadar pay ayırırdı. Sonra gelen buyruk sahipleri de böyle yaptılar. Hz. Peygamber'in akrabasından kastedilenler, o gün yaşayan hısımlarıdır. Bunların arkası kesilince, kendisinin ve hısımlarının payı, beytül-mâle verilerek, kamu işlerine harcanır oldu.¹⁴⁷

146. Ebû Dâvûd, Cihâd, 149; Nesâî, Fey', 6; Mâlik, Muvatta, Cihâd, 22; Ahmed bin Hanbel, I, 88, V, 319, 313.

147. S. Ateş, Çağdaş Tefsir, III, 515, 516.

Ebû Hanîfe'ye göre, Hz. Peygamber'in vefâtıyla, humustan kendi payı düştüğü gibi, akrabasının payı da düşmüştür. Ancak onların yoksullarına da, diğer müslüman yoksullara verildiği gibi verilir. Zenginlerine verilmez. Humus'un (1/5) kalanı yetimlere, yoksullara, yolculara harcanır.¹⁴⁸

Eğer Hz. Fâtıma'dan gelen torunlar, akrabası kabul edilirse, onlara humustan pay ayrılması gerekir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'e olan akrabaların ne kadar süreceği konusu da tartışmalıdır. Osmanlı döneminde Hz. Peygamber'in soyundan olanlara maaş bağlandığı, hatta yalnız Peygamber soyundan gelenler değil, bütün Mekke ve Medîne halkına, her yıl önemli miktarda para gönderilerek dağıtıldığı, bu paraları İstanbul'dan göndermek için özel muhafız birlikleri tâyin edildiği ve bunlara "Surre Alayları" denildiği bilinmektedir.¹⁴⁹

Hz. Peygamber'in soyundan gelen ve şeceresi belgeyle belirlenen "sey-yid", "emîr" ve "şerîf"ler, uzaktan, hac ve umre için geldiklerinde, Hicaz'da kalma yerleri ayrıldığı, yakın zamana kadar bu uygulamanın sürdüğü bilinmektedir.

Diğer yandan Osmanlı döneminde İstanbul, Bursa gibi büyük kentlerde, Osmanlı döneminde kurulan kimi vakıf akar gelirlerinden, her yıl için Hicaz yöresi fukarasına tahsisler ayrıлып gönderilirdi. Eskiden gelir ve geçim kaynakları kıt olan Hicaz bölge insanının, maddî sıkıntı yüzünden zilletle düşmemesi için, diğer İslâm bölgeleri, gerekli yardım tedbirlerini almıştır. Günümüzde turizm ve petrol gelirlerinden o bölgeye Cenâb-ı Hakk'ın verdiği imkânlar, onları, bu gibi dış yardımlara muhtaç olmaktan müstağnî kılmıştır.

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra, Hz. Fâtıma ile Abbâs, Hz. Ebûbekir'e gelip, Hz. Peygamber'in Hayber'deki payı ile Fedek topraklarının kendilerine verilmesini istemişlerdi. Hz. Ebûbekir, Allah Elçisi'nin, "Biz mîras bırakmayız, bıraktığımız sadakadır." dediğini işittim, demiş ve onların bu isteklerini geri çevirmişti.¹⁵⁰

Şîa'ya göre, yalnız ganîmet değil, bütün kazançların ve servetlerin beşte birini, Peygamber ve ondan sonra gelen imamlar adına toplama hakkı, şîa âlimlerindir. Onlar topladıkları büyük servetleri, diledikleri yerlere

148. Fahreddin Râzî, age, XV, 165.

149. Ateş, age, III, 516. Geniş bilgi için bk. Şit Tûfân Buzpınar, TDV. İslâm Ansik. SURRE mad.

150. İbn Kuteybe, el-İlmâme ve's-Siyâse, I, 13' ten naklen, Ateş, age, III, 516.

harcarlar. Din adamlarının maaşları da bu humustan verilir. Bu yüzden İran'da dînî teşkilâtın elinde büyük bir servet vardır.¹⁵¹

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Geçmiş ümmetlerden bir peygamber savaşa çıkarken toplumuna aşağıdaki durumda olanların savaşa katılmamasını ilan etti. a) Yeni evlenip de henüz zifafa girmemiş olan, b) Ev yapıp henüz çatısını çekmemiş olan, c) Satın almış olduğu koyun veya develerin yavrulamasını bekleyen kimse. Bundan sonra savaşa çıktılar. Akşam üzeri bir kasabaya yaklaştılar. O peygamber güneşe karşı şöyle duâ etti: Sen görevlisin, ben de cihadla görevliyim. Allâhım! Bunu benim üzerimde bir süre durdur! Bunun üzerine güneş o yer fethedilinceye kadar durduruldu. Ele geçirilen ganîmetleri bir araya topladılar. Bunları yakmak için gökten ateş indi. Fakat yakmadı. Böylece ganîmete hıyânet edip aşırانların olduğu anlaşıldı. Topluluktan bey'at alınarak hıyânet edilen bir miktar altın iâde edilince, ateş gelerek o malı yok etti. İşte ganîmetler hiçbir kavme helâl edilmemişti. Çünkü Allah Teâlâ bizim zaafımızı ve acimizi bildi de onu bize tertemiz helâl kıldı."¹⁵²

Kâdî İyaz'a göre duâsı kabul edilerek güneş durdurulan bu peygamber Yûşâ ؑ olup, kuşatıp aldığı şehir de Filistin'deki Erîha'dır. Geçmiş peygamberlerin âdeti, alınan ganîmeti bir yerde toplayıp, gökten inen bir ateşle yok edilmesidir. Nitekim o dönemlerde kesilen kurbanların gökten inen bir ateşle yok olması, kurbanın kabul edildiği anlamına geliyordu.¹⁵³

Müslümanların gayrimüslimlerden savaşarak elde ettikleri arâzîler hakkında ilk âyette açıkladığımız hükümler geçerlidir; devlet başkanı bu hükümlerden herhangi birini uygulamakta serbesttir.

Hanefî mezhebine göre gâziler arasında taksim edilmesine karar verilen arâzîler, diğer ganîmet malları oranına göre taksim edilir. Ganîmetlerden menkul (taşınabilir) malların taksimi: Ganîmet mallarının beşte biri Allâh'a (âyette geçen bu ifâde, teberrüken zikredilmiştir), Rasûlü'ne, onunla akrabaları bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolculara âittir.¹⁵⁴ Yolculardan maksat, yolda parası kalmayanlardır. Geriye kalan beşte dördü ise muhâriplere taksim edilir. Muhâriplerden piyâde olanlar bir, süvâri olanlar ise iki hisse alırlar. Kumandan da bir fert gibi hisse alır.

151. Ateş, age, III, 516, 517.

152. Müslim, Cihâd, H No: 1747.

153. Ahmed Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Neş., İstanbul 1978, VIII, 479.

Müslim, Cihâd, H No: 1747.

154. Enfâl, 8/41.

Bizzat harbe katılanlar hisse aldığı gibi bunlara yardım için hazır bulunan erler, savaş sahasında bulundukları hâlde hastalık ve benzeri özür nedeniyle savaşa katılmamış olanlarla, ganîmet malları henüz İslâm yurduna getirilmeden önce vefât eden muhâriplerle cihâda yardım eden kadınlara, çocuklara, kölelere, zimmîlere ganîmetten, gâzilerin paylarından daha az bir miktar verilir. Buna “razh” denilir. Ganîmet mallarının taksiminden sonra geriye kalan mal (taksimi mümkün olmayacak) kadar az bir miktar ise veliyyü'l-emr tarafından fakirlere dağıtılır.

Ganîmet mallarını taksime yetkili olan memur taksimdeki güçlük varsa, ganîmet mallarını satıp, elde ettiği parayı taksim edebilir.

Bu taksim, veliyyü'l-emr'in izni olmadıkça yapılamaz. Düşman ülkesi fethe edilmediği hâlde elde edilen ganîmetin beşte biri ayrıldıktan sonra geriye kalanı komutan tarafından muhâriplere taksim edilir. Ganîmet mallarından az da olsa bir şey çalmak, bu mallardan daha taksim edilmeden hıyânet yoluyla bir şey almak büyük günahdır. Buna “gûlûl” denir. Ganîmet toplayanlardan biri ganîmet mallarından bir şeyi telef etse ödemez; İmam Şâfiî'ye göre ise öder. Muhâriplerin, gayrimüslimlerin yurdunda, denizlerinden çıkardıkları balık ve benzeri şeyler ile karada elde ettikleri av hayvanları, mâdenler, hazineler ganîmet malından sayılır. Muhâriplerin, İslâm diyarı ile küfür diyarı arasında bulunan ormanda veliyyü'l-emr'in izniyle kesip İslâm yurduna götürdükleri ağaç, ganîmet mallarından sayılır; mancınık ve gemi yapımı için kesilenler ise ganîmetten sayılmazlar. Ganîmet malları, İslâm yurduna götürülmeden taksimi yapılmaz. Savaş devam ederken ganîmet taksimi yapmak da câiz değildir.

Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve Zâhirî müçtehitlerine göre bu taksim, düşman yurdunda da yapılabilir. Ganîmet malları İslâm diyarına hükümetçe taşınması mümkün değil ise, mücahitler arasında geçici olarak taksim edilir, onlar vasiyetiyle İslâm yurduna taşınır, tekrar hepsi bir yerde toplanır. Asıl taksim bundan sonra (ilk taksime göre) yapılır. Muhâripler taksimden önce ganîmet malını satamazlar; yenilip içilecek cinsten olanlardan istifâde edebilirler, fakat saklayamazlar. Silah, elbise, at gibi mallardan da geçici olarak istifâde edilebilir, sonra taksime tâbî tutulur. Taksimden önce düşman ülkesinde ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten bir şey verilmez. Ancak İslâm yurduna döndükten sonra ve ganîmetin taksiminden önce ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten hissesi verilir. İmam Şâfiî ve diğerlerine göre, düşmanın mağlûbiyeti kesinlik kazandıktan sonra ölen muharibin mîrasçılarına ganîmetten payı verilir.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ
 وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۖ وَلَكِنْ لَيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ
 مَفْعُولًا ۖ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ
 لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- O vakit siz, (Bedir) vâdisinin beri yamacında idiniz, onlar da öte yamacında (Medîne tarafında) idiler. Kervan da tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız, zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdimiz. Ama Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için böyle takdir etti ki bununla ölenin niçin öldüğü, yaşayanın da niçin yaşadığı apaçık ortaya çıksın! Çünkü Allah her şeyi işitendir, bilendir.

42. âyette, müslümanlar vâdinin Medîne yakasında, Kureyş ordusu ise Mekke yakasında yerleşmişti. Kervan ise daha aşağıda Kızıldeniz'in kıyısında idi. Buna göre, iki ordu karşı karşıya gelinceye kadar birbirinin varlığından habersizdi. Müslümanların asıl gâyesi, Kureyş'e maddî savaş gücü sağlayacak olan kervanın önünü kesmektir. Kervan yol değiştirip gidince, kendilerini Kureyş ordusu ile karşı karşıya buldular.

Bedir savaşında ilâhî yardımı açıklayan âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz hâlde Allah size Bedir’de yardım etmişti. O hâlde, Allah’tan sakının ki O’na şükretmiş olasınız! O zaman sen mü’minlere şöyle diyordun: “İndirilen üç bin melek- le Rabbinizin size yardım etmesi, sizin için yeterli değil midir? Evet siz sabreder ve Allah’tan sakınırsanız, düşmanlarınız da ansızın saldırırlarsa, Rabbiniz size, nişanlı beş bin melek- le yardım edecektir. Allah bu yardımı, sırf size bir müjde olsun ve bu sayede kalpleriniz yatışsın diye yaptı. Çünkü yardım sadece, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katındandır.”**¹⁵⁵

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ
وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾
وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّمَيُّنُ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيَقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۖ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ ﴿٤٤﴾

43- O vakit Allah sana onları rüyada az gösterdi. Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz. Ama Allah, sizi bundan kurtardı. Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir.

44- Allah düşmanla karşılaştığınızda, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için, onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu! Bütün işler Allâh'a döndürülür.

43-44. âyetlerde, her iki tarafın da gözlerinde düşmanın az görünmesi, savaşın kaçınılmaz duruma getirilmesini sağlamaya yöneliktir. Başlangıçta bir taraf düşmanını çok güçlü olarak görse savaşmaktan vazgeçebilirdi. İki taraf da düşmanını yeneceğini düşünerek savaş sürecini başlatır. Bu süreç başlayınca, İslâm ordusunun azmine ve sabrına göre ilâhî yardım ve tecelliler kendini gösterir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, gözlerin hâin bakışını da, göğüslerin gizlediğini de bilir.”**¹⁵⁶ **“Hiç şüphesiz (Bedir savaşında) karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır. Onlardan biri Allah yolunda savaşıyordu. Diğeri ise inkârcıydı ve onları göz kararıyla kendilerinin iki katı olarak görüyordu. Allah da gönderdiği yardımla dilediğini destekliyordu. Bunda basîret sahibi olanlar için elbette apaçık bir ibret vardır.”**¹⁵⁷

156. Mü'min, 40/19.

157. Âl-i İmrân, 3/13.

﴿ BÂB 6 ﴾

**DÜŞMAN KARŞISINDA DİRENMEK,
ALLAH VE RASÛLÜ'NE İTAAT ETMEK, ÇEKİŞME,
GÖSTERİŞ VE BÖBÜRLENMEDEN UZAK DURMAK**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيْنُ لَهْمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

45- Ey îmân edenler! Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman direnin ve Allâh'ı çok zikredin ki başarıya ulaşasınız!

46- Allâh'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin; yoksa içinize korku düşer ve gücünüz gider. Sabırlı olun; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

47- Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allâh'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın! Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

48- Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve “Bugün, insanlardan kimse sizi yenemez, çünkü ben de sizin yanınızdayım!” demişti. Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez, derhâl topukları üzerinde arkasına dönmüş ve (onlara), “Ben, sizden uzayım, kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum ve elbette ben Allah’tan korkarım. Çünkü Allah, azâbı çok şiddetli olandır.” demişti.

45-46. âyetlerde, Allah Teâlâ, müslümanlara düşmanla karşılaştıklarında başarıya ulaşmak için şu noktalara dikkat etmeleri gerektiğini tavsiye etmektedir:

a) Düşman karşısında sağlam durmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Sabırlı olun, sabırda düşmanlarınızı geride bırakın ve dâimâ birbirinizle irtibatlı olun! Allah’tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz!”**¹⁵⁸

“Ey îmân edenler! Sabır ve namazla Benden yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.”¹⁵⁹ Abdullah bin Evfâ رضي الله عنه’ten rivâyete göre, bir gazâ sırasında Allâh’ın Rasûlü düşman karşısında güneş tepe noktasını geçinceye kadar beklemiş, ondan sonra şunları söylemiştir: “Düşmanla karşılaşp savaşmayı temenni etmeyin. Allah’tan âfiyet isteyin. Ama düşmanla karşılaşınca da sebat edin. Çünkü cennet kılıçların gölgesi altındadır.” Ardından da şöyle duâ etmiştir: “Ey kitabı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını dağıtan Allâhım! Şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!”¹⁶⁰

b) Savaş süresince Allâh’ı anmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Allâh’ı çok anın ve O’nu sabah-akşam tesbih edin.”**¹⁶¹ **“Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allâh’ın lûtfundan nasîbinizi arayın. Allâh’ı çok anın; umulur ki kurtuluşa erersiniz.”**¹⁶²

c) Allâh’a ve Rasûlü’ne itaat etmek. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’a ve peygamberine itaat edin ki size merhamet edilsin!”**¹⁶³

158. Âl-i İmrân, 3/200.

159. Bakara, 2/153.

160. Buhârî, Cihâd, 156; Müslim, Cihâd, 20.

161. Ahzâb, 33/41-42.

162. Cuma, 62/10.

163. Âl-i İmrân, 3/132.

“Ey îmân edenler! Allâh’a ve Peygamberine itaat edin. İşitip durduğunuz hâlde, onun emirlerinden yüz çevirmeyin!”¹⁶⁴

d) Birbirleriyle çekişmemek, aksi hâlde caydırıcı gücün yok olacağı. İlgili âyette eğer mü’minler savaş sırasında veya sulh döneminde kendi aralarında anlaşmazlığa düşerlerse, caydırıcı güçlerini kaybedecekleri bildirilmektedir. Âyette “rîh (rüzgâr)”; mecaz olarak güç, yardım ve devlet anlamlarına gelir. Katâde ve İbn-i Zeyd ise, bunun gerçek anlamıyla “nusret-i ilâhiye rüzgârı” demek olduğunu, düşmanın yüzlerine çarpacak bir yardım rüzgârı gelmedikçe zaferin elde edilemeyeceğini söylemişlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Siz Allâh’ın izniyle (Uhud’da) düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vaadini yerine getirmiştir. Ama Allah size istediğiniz zaferi gösterdikten sonra gevşediniz. (Peygamber’in verdiği) emre itaat konusunda birbirinizle tartıştınız ve emre isyan ettiniz. Sizden kiminiz dünyayı, kiminiz de âhireti istiyordu. Bunun üzerine Allah, denemek için sizi, onların karşısında yenilgiye uğrattı. Ama O, sonunda yine de sizi bağışladı. Çünkü Allah, mü’minlere karşı büyük lûtufta sahibidir. O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırıp dururken siz, (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Allah, kaybettiklerinize ve başınıza gelenlere üzülmemeniz için, size keder üstüne keder verdi. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”¹⁶⁵**

“Andolsun, Biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir musîbet geldiği zaman, “Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.” derler.”¹⁶⁶

“De ki: Ey îmân eden kullarım! Rabbinizden sakının! Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allâh’ın yeryüzü geniştir. Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir.”¹⁶⁷

164. Enfâl, 8/20.

165. Âl-i İmrân, 3/152-153.

166. Bakara, 2/155-156.

167. Zümer, 39/10.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِثَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا
تَرَائَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى
مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

47- Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allâh'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın! Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

48- Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve “Bugün, insanlardan kimse sizi yenemez, çünkü ben de sizin yanınızdayım!” demişti. Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez, derhâl topukları üzerinde arkasına dönmüş ve (onlara), “Ben, sizden uzayım, kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum ve elbette ben Allah’tan korkarım. Çünkü Allah, azâbı çok şiddetli olandır.” demişti.

47-48. âyetlerde, Mekkeli müşrik Kureyş ordusunun durumundan söz edilmektedir. Onların gâyesi güç gösterisi ve Allah yoluna engel olmaktı. Hicretin ikinci yılında, müslümanlara karşı açacakları saldırı harcamalarını karşılamak üzere, bir ticaret kervanı düzenlemişlerdi. Ebû Süfyân'ın yönettiği Kervanın Bedir tarafında saldırıya uğrayacağı duyumunu alan Kureyş yönetimi, bir ordu düzenleyerek bölgeye gelmiş, ancak kervan güvene kavuştuğu hâlde geri dönmeyip, büyük bir gösteriş ve savaş havası içinde böbürlenerek Bedir'e kadar yürümüşü. Hatta onlar şöyle diyorlardı: Biz Bedir'e varıp orada develer kesmeden, şaraplar içilmeden, şarkıcı kadınlar bize şarkı söylemeden geri dönmeyiz. Çünkü Araplar böylece bizim şan ve şerefimizi duyacaklar.”

Şeytan onların bu yaptıklarını, kendilerine süslü göstermiş, ancak iki ordu karşı karşıya geldiğinde, mü'minlerin sarsılmaz azmini ve onlara Allâh'ın yardımını görünce de kendilerinden uzaklaşmıştı. Çünkü şeytan, düşmanın göremediği birtakım gerçekleri görünce, inadında ısrar etmiyordu.

Ehl-i Sünnet âlimleri, şeytanın çeşitli şekillere bürünüp insanlara görünmesi için bir engelin bulunmadığını savunurken, Mutezile onun hiçbir zaman görülemeyeceğini iddiâ etmiştir.¹⁶⁸

Yukarıdaki 48. âyetle ilgili olarak sahâbeden İbn-i Abbâs ve bâzı tabi-un âlimlerinden gelen rivâyetler vardır. Bu rivâyetlerin bir kısmında şeytanın Bedr savaşıdan önce müşriklerden Suraka b. Mâlik şeklinde görünüp Kureyşlileri savaşa teşvik ettiği, savaş meydanına geldiklerinde ise meleklerle görüşüp kaçtığı anlatılır. Buna karşılık Suraka b. Mâlik zikredilmeden, muhtasar bir şekilde âyeti tefsir eden rivâyetler de vardır.

Şeytanın Suraka b. Mâlik şeklinde temessülünü ifâde eden İbn-i Abbâs rivâyeti şöyledir: İblis, Bedr günü şeytanlardan oluşan ordusuyla, bayrağı ile birlikte Mudlicoğulları'ndan bir adam sûretinde geldi. Şeytan Suraka b. Mâlik sûretinde idi. Şeytan müşriklere dedi ki: "Bugün artık insanlardan size gâlip gelecek (kimse) yok, mutlaka ben de size yardımcıyım." İnsanlar saf saf olduğunda Allah Rasûlü bir avuç toprak aldı. Toprağı müşriklerin yüzüne attı. Onlar da arkalarına dönüp kaçtılar. Cibril, İblis'e geldi. İblis, eli müşriklerden bir adamın elinde olduğu hâlde, onu görünce elini çekip arkadaşları ile birlikte arkasına dönüp kaçmaya başladı. Adam "Ey Suraka, Sen bizim yanımızda olduğunu iddiâ ediyordun" deyince, İblis dedi ki: "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Ben Allah'tan korkarım. Allah, cezâsı çetin olan-dır." dedi. Bu, İblis'in melekleri gördüğü sırada gerçekleşti.¹⁶⁹

Yine İbn-i Abbâs'tan gelen başka bir rivâyet şöyledir: İbn-i Abbâs bu âyet hakkında dedi ki: "Bedr günü geldiğinde İblis bayrağı ve ordusuyla müşriklerle beraber yürüdü. Müşriklerin kalplerine "Hiç kimse sizi mağlûp edemez, ben sizin yardımcınızım" düşüncesini attı. Müslümanlarla karşı karşıya geldiklerinde şeytan meleklerin yardımını görünce "Ben sizin görmediğiniz şeyler görüyorum" diyerek arkasını dönüp kaçtı.¹⁷⁰

Bu konu ile ilgili rivâyet edilen başka bir hadiste şöyle buyrulur: "İblis'in arefe gününden başka bir günde, o gün kadar zelil, hakir ve öfkeli olduğu görülmemiştir. Çünkü o, arefe gününde rahmetin inişini ve günahların affedilişini görmektedir. Ancak Bedr gününde gördüğü müstesnâ. 'Ey Allâh'ın Rasûlü, Bedr gününde o ne gördü?' diye sordular. O

168. Zemaşşerî, el-Keşşâf, II, 94; Beydâvî, Envâr'u't-Tenzil, III, 10.

169. İbn Ebî Hâtim, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, thk. Esad Muhammed et-Tayyib (Mekke: Mektebetu Nizâr Mutafâ el-Bâz, 1417/1997), V, 1715; Taberî, Câmiu'l-Beyân, VI, 264.

170. Taberî, age, VI, 265.

*da ‘O gün şeytan, Cibril’in meleklerin saflarını düzenlediğini görmüş-tür.’ buyurdu.*¹⁷¹

Müfessir Âlûsî'ye (ö. 1270/1854) göre şeytanın amelleri süslemesi, onlara vesvese vermesi anlamına gelmektedir. “Bugün artık insanlardan size gâlip gelecek kimse yok, mutlaka ben de size yardımcıyım, demişti.” ifâdesin-de yer alan kâle (dedi) fiili, vesveseden mecazdır. Şeytanın amelleri süsle-dikten sonra tuzağının boşa çıkması, korktuğu şeyden dolayı gerisin geri-ye dönen kişiye benzetilmiştir. Sanki şöyle deniyor: “İki ordu karşı karşıya geldiği zaman şeytanın tuzağı boşa çıktı ve onları koruyacağına dâir verdi-ği hayal, helâk sebepleri oldu. Ancak Âlûsî, gelen rivâyetlerde Sûraka'nın temessülü bilgisine de de yer vermiştir.¹⁷²

Muhammed Ebû Zehra'ya (ö. 1974) göre âyet, şeytanın tahrikini tasvir et-mektedir. Şeytan onları kışkırtmakta ve sanki konuşur gibi, güçlü oldukları düşüncesini onlara güzel göstermektedir. Böylece onları aldatmakta ve ko-rumayacağı hâlde kendilerini koruyacağını vehmettirmektedir. Zoru gördü-ğünde ise “Ben sizden beriyim, sizin görmediklerinizi görüyorum” demek-tedir. Söz konusu âyeti rivâyetler doğrultusunda tefsir etmekle, rivâyet lâ-fızlarının zâhirine dayanılmış olmaktadır. Üstelik rivâyetlerin senetlerinde-ki râviler eleştiriye açıktır. Ebû Zehra görüşünü şöyle temellendirmektedir: Âyet, şeytanın kâfirlerin nefislerine yerleşmesinin, onlara tahakküm etme-sinin, nefislerindeki idrâk kanallarını kapatmasının en güzel tasviridir. Biz bu görüşe meylediyoruz; çünkü İblis haberi ve onun Suraka şeklinde temes-sülü, Kur'ân'ın tefsir edileceği sahih bir senetle sâbit olmamıştır. Çünkü biz haberlerini tekzip etmeksizin, garipliklerden uzak, insanları tatmin eden ha-berlerle Kur'ân'ı tefsir ediyoruz. Allah her şeyi daha iyi bilir.¹⁷³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Münâfıkların durumu tıpkı şeyta-nın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana: ‘İnkâr et!’ der. O inkâr edince de: ‘Ben senden uzağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.’ der.”**¹⁷⁴

Hendek savaşı öncesinde de şeytanın verdiği vesvese ile bozgunculuk yapmak isteyenlerden Kur'ân'da şöyle söz edilir: **“İşte o vakit münâfık-lar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: ‘Meğer Allah ve Peygamber’i,**

171. Mâlik b. Enes, Muvatta, thk. Muhammed Mustafa el-Azamî, III, 621; Taberî, age, VI, 265; Beyhakî, el-Câmî' li-Şuabi'l-İman, thk. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1423), V, 498.

172. Âlûsî, Rûhu'l-Meanî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, ty.), X, 15.

173. Ebû Zehra, Zehratu't-Tefâsir, VI, 3155.

174. Haşr, 59/16.

bize boş vaatle bulunmuş!’ diyorlardı. Yine o vakit içlerinden bir grup: ‘Ey Medîne halkı! Sizin burada duracak yeriniz yok, hemen (evlerinize) dönün!’ diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da: ‘Evlerimiz gerçekten (düşmana karşı) korumasızdır.’ diyerek, Peygamber’den izin istiyorlardı. Oysa onların evleri korumasız değildi. Ama onlar sadece kaçmak istiyorlardı.’¹⁷⁵

Ancak şeytan kıyâmet gününde bütün bu yanıltmalardan dolayı insanın kendisini sorumlu gösterecek ve insan üzerinde bir yaptırım gücünün bulunmadığını şöyle açıklayacaktır: **“İnsanlar arasında yargılama işi bitirilince şeytan diyecek ki: ‘Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim, ama ben sözümünden caydım! Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu. Sadece sizi çağırdım, siz de benim çağrıma koştunuz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın! Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Aslında ben daha işin başında, beni Allâh’a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.’ Şüphesiz zâlimler için can yakıcı bir azap vardır.’¹⁷⁶**

175. Ahzâb, 33/12-13.

176. İbrâhim, 14/22.

﴿ BÂB 7 ﴾

**MÜNÂFIKLAR, TOPLUMSAL DEĞİŞİM,
KÂFİRLERİN ALLAH KATINDAKİ KONUMU,
HÂİNLİK EDENLERE KARŞI DAVRANIŞ**

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ^ط
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى
الَّذِينَ كَفَرُوا^ل الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْبَارَهُمْ^ع وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ^ل
﴿٥١﴾ كَذَّابِ أَلِ فِرْعَوْنَ^ل وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ^ط كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَآخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ^ط إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكْ
مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ^ل وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ^ل ﴿٥٣﴾ كَذَّابِ أَلِ فِرْعَوْنَ^ل وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ^ط كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ^ع
فَآهَلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَآغْرَقْنَا أَلِ فِرْعَوْنَ^ع وَكُلُّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ^ع ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ
عَاهَدَتْ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾
فَإِمَّا تَثَقَفَنَّهِنَّ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾
وَأَمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ^ط إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْخَائِنِينَ^ع ﴿٥٨﴾

- 49- Hani münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar; “Bu insanları dinleri aldattı.” diyorlardı. Oysa kim Allâh’a güvenip dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**
- 50- Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak: “Tadın bakalım, cehennem azâbını!” diyerek, canlarını alırken onların hâlini bir görseydin!**
- 51- İşte bu azap, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.**
- 52- Bunların hâli de tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin hâline benzer. Onlar da Allâh’ın âyetlerini inkâr etmişler de, Allah, onları günahları yüzünden yakalayivermişti. Çünkü Allah mutlak üstündür, azâbı çok şiddetli olandır.**
- 53- Gerçek şu ki bir toplum, kendilerinde bulunanı değiştirmedikçe, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir, bilendir.**
- 54- (Bunların durumu), Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir. Onlar, Allâh’ın âyetlerini yalanlamışlardı; Biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zâlim idiler.**
- 55- Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr edip de artık hiç inanmayacak olanlardır.**
- 56- Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın hâlde, hiç çekinmeden her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir.**
- 57- Eğer onlarla savaş alanında karşılaşırsan, kendilerine öyle bir darbe indir ki arkalarında olanlar ibret alsınlar!**
- 58- Eğer bir toplumun, antlaşmayı bozmasından korkarsan, sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah ihânet edenleri sevmez.**

49. âyette, hicret etmeyip Mekke’de kalan ve îmânı kökleşmemiş münâfık kimselerden söz edilmektedir. Kureyş bunları da zorla Bedir savaşına getirmişti. Bunlar, müslümanları sayıca az ve zayıf görünce; “Bunları dinleri

aldatmış, baksanıza kendilerinden çok üstün bir güçle savaşmaya gidiyorlar!” diyerek şüpheye düşmüş ve irtidat etmişlerdi. Ancak Allah, kendisine güvenip dayananlara yardım eder, Bedir’de de öyle olmuştur. Hasan-ı Basrî’ye göre bunlar, müslümanlardan Bedir savaşına katılmayan bir topluluktur. Bunlara münâfık adı verilmiştir.¹⁷⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İş konusunda onlarla istişâre et! Bir işi yapmaya karar verince de, Allâh’a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever.”**¹⁷⁸ **“Kim Allâh’a güvenip dayanırsa O, ona yeter. Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.”**¹⁷⁹

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَذْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾

50- Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak: “Tadın bakalım, cehennem azâbını!” diyerek, canlarını alırken onların hâlini bir görseydin!

50. âyette, savaş sırasında müslümanları destekleyen meleklerin, müslümanların kılıçlarıyla can veren müşriklerin yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını almaları ve cehenneme götürüp, “Haydi, kılıç darbelerinden sonra şimdi de yangın azâbını tadın!” dedikleri bildirilir. Âyette Bedir savaşında öldürülen müşriklerin, ölüm sırasındaki ruh hâlleri açıklanmaktadır. Bu savaşta 70 kadar müşrik katledilmiş, 70’i de esir alınmıştı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara işkence edip, sonra tevbe de etmeyenlere gelince, onlar için cehennem azâbı ve bir yakıcı azap daha vardır!”**¹⁸⁰

“İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah’tan başkasını, O’na denk tanrılar edinir de onları Allâh’ı sever gibi severler. İmân edenlerin Allâh’a olan sevgileri ise çok daha fazladır. Keşke zâlimler azâbı gördükleri zaman, bütün gücün Allâh’a âit bulunduğunu ve Allâh’ın azâbının çok şiddetli olduğunu anlayabilselerdi!”¹⁸¹

177. İbn Kesîr, Tefsir, II, 319, 320

178. Âl-i İmrân, 3/59.

179. Talâk, 65/3.

180. Bürûc, 85/10.

181. Bakara, 2/165.

“Allâh’a karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahy olunmadığı hâlde, “Bana vahy olundu.” diyenden ve “Allâh’ın indir- diği gibi bir kitap, ben de indiririm.” diyenden daha zâlim kim ola- bilir? Bu zâlimleri, can çekiştikleri sırada meleklerin, onlara ellerini açarak, “Canlarınızı verin bakalım, bugün, Allâh’a haksız yere söy- ledikleriniz, Allâh’ın âyetlerine karşı büyüklük tasladığınız için, al- çaltıcı bir azap ile cezâ göreceksiniz!” dedikleri zaman bir görsen!”¹⁸²

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيَكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَذٰبِ اِلٍ فِرْعَوْنُ ۚ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهٖمْ كَفَرُوْا بِآيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

51- İşte bu azap, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzün- dendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.

52- Bunların hâli de tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin hâline benzer. Onlar da Allâh’ın âyetlerini inkâr etmişler de, Allah, onları günahları yüzünden yakalayivermişti. Çünkü Allah mutlak üstündür, azâbı çok şiddetli olandır.

51-52. âyetlere göre, müşrikler bu duruma kendi yaptıkları işler yü- zünden düşmüşlerdi. Yoksa Allah kimseye haksızlık etmez. Onların duru- mu Firavun ve ondan öncekilerin durumuna benzetilmiştir. Çünkü onlar da Allâh’ın âyetlerini yalanlamışlar, ilâhlık iddiâsında bulunmuşlar, peygamber- leri ile savaşa kalkışmışlar ve sonunda yok olup gitmişlerdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu yakıcı azap, dünyada iken kendi yaptığınız ameller yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına karşı zulme- dici değildir.”¹⁸³ “Şüphesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Yapılan iyilik zerre kadar da olsa, onun sevabını kat kat arttırır ve kendi katından da büyük bir mükâfat verir.”¹⁸⁴**

“Allah, insanlara asla zulmetmez; ama insanlar kendi kendile- rine zulmederler.”¹⁸⁵ “(Onların hâli), tıpkı Firavun ailesinin ve onlar-

182. En’âm, 6/93.

183. Âl-i İmrân, 3/182.

184. Nisâ, 4/40.

185. Yûnus, 10/44.

dan öncekilerin hâli gibidir. Onlar Bizim âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah kendilerini günahları yüzünden yakalayivermişti! Allâh'ın azâbı çok şiddetlidir.”¹⁸⁶

Adiy b. Hâtim ؓ'ten rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet gününde Allah Teâlâ her birinizle tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecek. O hâlde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan güzel bir sözle kendini korusun.”¹⁸⁷

Ebû Zer ؓ'ın Nebî ﷺ'den naklettiği kudsî bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Ey kullarım! Ben zulmetmeyi kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım, bu sebeple zulmetmeyiniz!... Ey kullarım! İşte amelleriniz. Onları sizin için kaydeder, sonra size geri veririm. Artık kim bir hayır bulursa Allâh'a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa başkasını kınamasın!”¹⁸⁸

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكْ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا
مَا بِأَنْفُسِهِمْ ۖ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾

53- Gerçek şu ki bir toplum, kendilerinde bulunanı değiştirmedikçe, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir, bilendir.

53. âyette, Allâh'ın adâleti ve evrendeki yasaı hatırlatılır. Buna göre bir toplum kendindeki güzel ahlâkı değiştirmedikçe, Allah da onlara verdiği nîmeti değiştirmez. Bir toplum kendi kendini bozmadıkça, Allah onların iyi hâllerini kötüye çevirmez. Ama toplum kendini bozar, kendi mânevî değerlerinden uzaklaşırsa, Allah onların elindeki nîmetleri alır ve iyi hâllerini kötüye çevirir. Sonuç olarak Yüce Allah iyiye yönelenlere o yönde yardımcı olur, kötüye yönelenlere de o yönde imkân ve fırsat vererek onları imtihan eder. Allâh'ın dünyadaki yasaı budur.

186. Âl-i İmrân, 3/11.

187. Buhârî, Tevhid, 36; Müslim, Zekât, 67.

188. Müslim, Birr, 55.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnsanın önünde ve arkasında, Allâh’ın buyruğu ile onu koruyan izleyiciler (melekler) vardır. Bir toplum kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, Allah’tan başka yardımcıları da yoktur.”**¹⁸⁹

“Başınıza gelen her musîbet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Üstelik günahlarınızın birçoğunu da Allah affeder.”¹⁹⁰
“Onlar doğru yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkan bir toplumu doğru yola iletmez.”¹⁹¹

كَذَّابِ ٱلْأَفْرَءُونَ^١ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ^٢ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ^٣ فَأَهْلَكْنَاهُمْ
 بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا ٱلْأَفْرَءُونَ^٤ وَكُلُّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

54- (Bunların durumu), **Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir. Onlar, Allâh’ın âyetlerini yalanlamışlardı; Biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zâlim idiler.**

54. âyete göre, bir toplum Firavun ve onlardan önceki toplumlar gibi kendisini bozar, Allâh’ın âyetlerini yalanlar, peygamberiyle savaşa kalkışır, onların başına gelenler onların başına da gelir. Allâh’ın evrensel yasa-sı budur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“(Onların hâli), tıpkı Firavun ailesinin ve onlardan öncekilerin hâli gibidir. Onlar Bizim âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah kendilerini günahları yüzünden yakalay-vermişti! Allâh’ın azâbı çok şiddetlidir.”**¹⁹²

“Bunların hâli de tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin hâli gibi, Allâh’ın âyetlerini inkâr etmişler, sonra da Allah, on-ları günahları yüzünden yakalamıştı. Şüphe yok ki Allah mutlak

189. Ra’d, 13/11.

190. Şûrâ, 42/30.

191. Saf, 61/5.

192. Âl-i İmrân, 3/11.

üstündür, azâbı çok şiddetli olandır.”¹⁹³ “Allah onları günahları yüzünden yakalayıverdi. Ama onları, Allâh’a karşı koruyacak biri bulunmadı.”¹⁹⁴

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثَقَفَنَّهٗمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

55- Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr edip de artık hiç inanmayacak olanlardır.

56- Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın hâlde, hiç çekinmeden her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir.

57- Eğer onlarla savaş alanında karşılaşırsan, kendilerine öyle bir darbe indir ki arkalarında olanlar ibret alsınlar!

55-57. âyetlere göre, Allah katında canlıların en kötüsü î mân etmeyecek derecede kâfir olanlardır. Çünkü böyleleri î mân etmeden âhirete geçecek kimselerdir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Çünkü veryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağır-lar ve dilsizlerdir.”¹⁹⁵**

56. âyette, yaptığı anlaşmayı bozanlar Allah’tan korkmayan kimseler olarak nitelenmektedir. Nitekim Hz. Peygamber Medîne’ye hicret ettikten sonra, orada İslâm’a girmeyen topluluklarla “Medîne Vesikası” diye tarihe geçen bir antlaşma yapmış, Benî Kaynukâ, Benî Kurayza ve Benî Nadîr gibi Yahudi kabîleleri de bu federatif yapı içinde merkeze bağılılığı kabul etmişti. Bu belgeyi onaylayan kabîleler Hz. Peygamber’in izni olmadıkça herhangi bir askeri harekâtta bulunmayacak, ne Kureyşlileri ne de başkalarını hiçbir şekilde korumayacaklardı. Medîne’ye bir saldırı olursa, birlikte savunacaklardı.

Ancak Benî Kaynukâ Bedir savaşından sonra bu antlaşmaya aykırı olarak bölgelerinde alışveriş yapmaya gelen bir müslüman kadına tâcizde

193. Enfâl, 8/52.

194. Mû'min, 40/21.

195. Enfâl, 8/22.

bulunmuşlar, yere düşen kadının mahrem yerlerinin açılması üzerine de gülüşüp eğlenmişlerdi. Orada bulunan bir müslüman sataşan Yahudiye öldürmüş, diğerleri de müslümanı öldürmüştü. Bu olay üzerine müslümanlar Benî Kaynukâ'ya karşı harekete geçti.¹⁹⁶

Kaynukâoğulları'nın, münâfıkların Abdullah b. Übey b. Selûl ile anlaşmaları olduğu gibi Hazrecoğulları'ndan Ubâde bin Sâmit ile de ittifakları vardı. Ubâde, onların Hz. Peygamber ile olan antlaşmalarını bozduklarını duyunca, Allâh'ın Rasûlü'ne gelmiş ve "Yâ Rasûlâllah! Ben, Allâh'ı, Rasûlü'nü ve mü'minleri dost biliyorum; bu kâfirlerle ittifak yapmaktan ve onlarla dostluktan Allâh'a ve Rasûlü'ne sığınırım" demişti. Aşağıdaki âyetin bu olay üzerine indiği rivâyet edilmiştir.¹⁹⁷

"Ey İmân edenler! Yahudilerle Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin dostlarıdır. İçinizden kim onları dost edinirse o da onlardandır. Allah zâlimleri doğru yola eristirmez."¹⁹⁸

Kaynukâoğulları on beş günlük bir kuşatmadan sonra Rasûlullâh'ın hükmüne râzî olarak savaşız teslim oldular ve tüm çoluk çocuklarıyla birlikte Medîne'den çıkarmaya Ubâde bin es-Sâmit memur edildi. O da, onları Dibâb'a kadar götürdü.¹⁹⁹ Kaynukâoğulları Vâdi'l-kurâ'ya gelip bir süre kaldıktan sonra Azruat'a gidip orada yerleştiler.²⁰⁰

Diğer yandan Kurayzaoğulları da Hz. Peygamber'le yapılan bu antlaşmaya rağmen Bedir'de düşmana silâh desteği sağlamış ve sonra da önceki antlaşma için "unutmuşuz, yanlışlık yaptık" demişlerdi. Yeniden antlaşma yapıldı, yine bozup Kâ'b b. Eşref, Mekke'ye giderek, müslümanlar aleyhine Mekkelilerle antlaşma yaptı. Hendek savaşında müşriklere silâh desteği sağladılar. Artık bu kadar ihânetin bir sonucu olmalıydı. Nitekim Hendek gazvesi sona erip, Allâh'ın Rasûlü evine döndüğü sırada Cebrâil ﷺ gelmiş ve ona şöyle demişti: *"Sen silahını çıkarmışsın! Biz melekler henüz silahlarımızı çıkarmadık. Haydi Kurayzaoğulları'na doğru yola çık!"* dedi. Hz. Peygamber ashâbıyla tekrar yola çıktı.²⁰¹ Yirmi beş gün kadar süren kuşatmanın ardından savaş, Kurayzaoğulları'nın teslim olmasıyla sonuçlandı.²⁰²

196. İbn Hişam, Sîret, Nşr. M. es-Sekâ, İ. el-Ebyârî, A. Hâfız Çelebi, Lübnan 1391/1971, III, 51.

197. İbn İshak, age, 295.

198. Mâide, 5/51.

199. Taberî, age, III, 1362.

200. İbnu'l-Esir, el-Kâmil, II, 66.

201. Buhârî, Megâzî, 32.

202. İbn Hişam, Siyer, III, 239.

57. âyette, bu gibi hâinlik edenler savaş sırasında yakalanırsa, daha sonra gelenlere ibret olması için cezâlandırılmaları istenmektedir.

وَأَمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

58- Eğer bir toplumun, antlaşmayı bozmasından korkarsan, sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah ihânet edenleri sevmez.

58. âyette, ülkeler arasında yapılan anlaşmanın; karşı tarafın anlaşmayı bozması veya anlaşmaya hıyânet etmesi ya da hıyânet belirtilerinin ortaya çıkması durumunda bozulabileceğine işaret edilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, yaptıkları antlaşmayı bozdukları için onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar. Kendilerine öğretilen hükümlerden (Tevrat’tan) pay almayı unuttular. İçlerinden pek azı dışında, dâimâ onlardan hâinlik görürsün. Yine de onları affet, aldırma. Çünkü Allah güzel davrananları sever.”**²⁰³

“Sen günah işleyerek kendilerine hâinlik edenleri savunma. Çünkü Allah, hâinlikte ve gûnahta aşırı gidenleri sevmez!”²⁰⁴

Muâviye b. Ebî Süfyan halîfeliği sırasında, Bizansla bir sulh antlaşması yapmıştı. Anlaşmanın bitmesine birkaç ay kala ordu teşkil ederek Bizans’a saldırı için yola çıktı. Yolda Amr b. Abese kendisine şu hadîsi nakletti: **“Bir kimse bir toplumla bir antlaşma yapmışsa, süresi bitinceye veya karşı taraf antlaşmayı bozduğunu bildirinceye kadar anlaşmayı ne bozsun, ne de onu yenilesin!”** Bu hadîsi ilk olarak işiten Muâviye ordusuyla geri dönmüştür.²⁰⁵

203. Mâide, 5/13.

204. Nisâ, 4/107.

205. Ebû Dâvûd, Cihâd, 152; Tirmizî, Siyer, 27.

﴿ BÂB 8 ﴾

**DÜŞMANA KARŞI HAZIRLIKLI OLMAK,
BARIŞA BARIŞLA KARŞILIK, ALLÂH'A GÜVENMEK**

وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُمْ
مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ
وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَغْلُمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا
أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَضْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ
﴿٦٢﴾ وَالْأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ
بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

**59- O inkâr edenler, sakın cezâdan kurtulacaklarınızı sanma-
sınlar! Çünkü onlar Allâh'ı asla âciz bırakamazlar.**

**60- Onlara (düşmana) karşı, gücünüz yettiği kadar kuvvet ve
savaş için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla
hem Allâh'ın düşmanını hem de sizin düşmanınızı ve on-
ların dışındaki sizin bilmediğiniz, Allâh'ın bildiği diğer-
lerini korkutup caydırmış olursunuz. Allah yolunda ne
harcarsanız harcayın, karşılığı size eksiksiz ödenecek-
tir ve siz haksızlığa uğratılmayacaksınız.**

**61- Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de barış ve Allâh'a
güvenip dayan. Çünkü O her şeyi işitendir, bilendir.**

62- Eğer onlar, sana karşı hîle yapmak isterlerse, bil ki Allah sana yeter. Çünkü seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur.

63- Mü'minlerin kalplerini birbirine ısındıran da O'dur. Eğer veryüzündeki bütün imkânları harcamış olsaydın, sen yine onların kalplerini birbirine ısındıramazdın. Ama Allah onları birbirine sevdirdi. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

64- Ey peygamber! Allah, sana ve sana uyan mü'minlere yeter!

59-60. âyetlerde, küfür ehlinin cezâdan kurtulamayacağı ve Allah Teâlâ'yı asla âciz bırakamayacakları belirtilir. Ancak bu cezâlandırma dünya hayatında insan eliyle olabileceği için, düşmana karşı sürekli olarak caydırıcı "güç" hazırlanması istenmektedir. Bu âyetlerde iki esas üzerinde durulmaktadır:

a) Küfür ehli düşmanın cezâdan kurtulamaması ve bu konuda Allah Teâlâ'nın sınırsız güce sahip olması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Çünkü bu dünya hayatı, az bir yararlanmadır! Sonra onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü varış yeridir orası!"**²⁰⁶

"De ki: "Allâh'a itaat edin, Peygambere de itaat edin!" Eğer yüz çevirerseniz, bilin ki Peygamberin sorumluluğu ancak ona yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygambere düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır."²⁰⁷ **"Yoksa kötülük yapanlar, Bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"**²⁰⁸

b) Düşmana karşı sürekli caydırıcı bir güç bulundurmak. Ukbe bin Âmir رضی اللہ عنہ ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ minbere çıkarak, yukarıdaki 60. âyeti okumuş ve ardı ardına üç defa: **"Şunu biliniz ki, 'kuvvet' atmaktır."** buyurmuştur.²⁰⁹ Yine Allâh'ın elçisi, **"Atınız, ata bininiz, atmanız binmenizden daha iyidir."** buyurmuştur²¹⁰ Bununla uzak mesâfelerden atış yapacak silahların önemine dikkat çekilmiştir.

206. Âl-i İmrân, 3/197.

207. Nûr, 24/54.

208. Ankebût, 29/4.

209. Bk. Müslim, Cihâd, 167; Ebû Dâvûd, Cihâd, 23; Tirmizî, Tefsir, Sûre, 8; İbn Mâce, Cihâd, 19.

210. Ebû Dâvûd, Cihâd, 23; Nesâî, Hıyel, 8.

Bakara sûresi 2/59. âyetinde, **“Allah yolunda harcamanız ve kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayınız.”** buyurulmuştur. Düşmana karşı zamanın gereklerine göre güç hazırlamak, aynı zamanda savunma ve sürekli korunma amacı taşıyacağı için, bu yapılmadığı takdirde toplum riske girmiş ve kendini tehlikeye atmış olur.

Burada güç, düşmana karşı üstünlük sağlayacak her çeşit savaş araç gereçlerini kapsar. Kara, deniz ve hava kuvvetlerine âit bütün vasıtalar, zırhlı araçlar, torpido, denizaltı gemileri, uçak, tank, araba, hayvan, silah, kışla, depo, yiyecek, içecek, giyecek, savaş teknikleri, ilim, fen, sanat, medeniyet, ekonomi ve benzeri bütün güçler, âyetteki “kuvvet” kapsamına girer.

Savaş şartları içinde özellikle bozgunculuk yapanlar münâfıklar olduğu için, mü'minler bu konuda da uyarılır: **“Çevrenizde bedevî Araplardan birtakım münâfıklar var, Medîne halkından da münâfıklıkta ısrar edenler var. Sen onları bilmezsin, fakat Biz onları biliriz. Onları iki kere azâba uğratacağız. Sonra onlar (kıyâmet gününde) büyük bir azâba uğrayacaklardır.”**²¹¹

Allah yolunda harcamaya teşvik. Savaş hazırlıkları içinde, gerekli harcamalar için mü'minlerin maddî desteği önem kazanır. Bunun normal zamanlara göre ecri de farklı olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan bir buğday tanesinin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Çünkü Allâh'ın lûtfu çok geniştir, O, her şeyi bilir.”**²¹²

“Yaptığınız her hayrın karşılığı size tam olarak verilir ve siz hiç haksızlığa uğratılmazsınız.”²¹³ **“Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe erişemezsiniz! Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”**²¹⁴

“Eğer Allâh'a güzel bir ödünç vererseniz, Allah onu sizin için kat kat artırır ve sizi bağışlar. Allah çok mükâfat verendir, cezâ vermekte acele etmeyendir.”²¹⁵

211. Tevbe, 9/101.

212. Bakara, 2/261.

213. Bakara, 2/272.

214. Âl-i İmrân, 3/92.

215. Tegâbün, 64/17.

وَأِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

61- Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yaş ve Allâh'a güvenip dayan. Çünkü O her şeyi işitendir, bilendir.

61 ve devamı âyetler Kaynukâoğulları'nın barış istekleri üzerine inmiştir. İslâm'ın asıl amacı barışı tesis etmektir. Sulh dâimâ daha hayırlı sayılmıştır. Nitekim İslâm'ın savaşları genelde saldırı değil savunma amacına yöneliktir. Düşman barış teklif ederse buna olumlu cevap vermek gerekir.

Tevbe sûresindeki, **“Kitap ehlinden, Allâh'a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allâh'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!”**²¹⁶ âyetinin, barışa teşvik eden, **“Bununla birlikte, eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yaş ve Allâh'a güvenip dayan. Çünkü O her şeyi işitendir, bilendir.”**²¹⁷ âyetini neshettiği ileri sürülmüşse de, ilk âyetin savaş şartları, ikinci âyetin ise sulh şartları olduğu süreçlerle ilgili olarak değerlendirilmesi daha uygundur.

Aile hayatında sulhun daha hayırlı olduğu bir âyette şöyle belirtilir: **“Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, aralarında bir sulh yapmalarında kendileri için bir sakınca yoktur. Çünkü sulh daha iyidir.”**²¹⁸ Savaşta ise üstün durumda iken sulh tercih edilmez: **“Siz düşmanlarınızdan üstün durumda iken gevşeyip de barış istemeyin. Çünkü Allah sizinle beraberdir. O, sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir.”**²¹⁹

وَأِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنْ حَسِبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي آيَدُكَ بِنُصْرِهِ
وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

62- Eğer onlar, sana karşı hîle yapmak isterlerse, bil ki Allah sana yeter. Çünkü seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur.

216. Tevbe, 9/29.

217. Enfâl, 8/61.

218. Nisâ, 4/128.

219. Muhammed, 47/35.

62. âyette, Hz. Peygamber'in ve mü'minlerin düşmanın hîlelerine karşı Allah Teâlâ tarafından korunduğuna işaret edilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphesiz (Bedir savaşında) kar-şı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır. Onlardan biri Allah yolunda savaşıyordu. Diğeri ise inkârcı olup, mü'min-leri kendilerinin iki katı olarak görüyordu. Allah dilediğini yardı-mıyla destekler. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için apaçık bir ib-ret vardır.”**²²⁰

“Yeryüzünde az sayıda ve zayıf olduğunuz, (bu yüzden) insanla-rın sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri hatırlayın! Allah, şükretmeniz için, sizi barındırmış, yardımıyla sizi desteklemiş ve si-ze güzel rızıklar vermiştir.”²²¹ **“Ey peygamber! Allah, sana ve sana uyan mü'minlere yeter!”**²²²

وَالْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۖ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ ۖ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- Mü'minlerin kalplerini birbirine ısıdıran da O'dur. Eğer yeryüzündeki bütün imkânları harcamış olsaydın, sen yi-ne onların kalplerini birbirine ısıdıramazdın. Ama Allah onları birbirine sevdirdi. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

63. âyete göre, İslâm'ın çıkışından önce Medîneli Evs ve Hazrec kabîle-leri arasında, sonu gelmeyen savaşlar olmuş ve iki tarafın önderlerinden ço-ğu ölmüştü. Bunlar İslâm'a girince Yüce Allah gönüllerini birbirine ısıdır-dı. Eski kin, düşmanlık ve intikam duyguları ortadan kalktı. Sonunda Ensâr adını aldılar ve Muhâcirlerle kardeş oldular. Bu, Allah Teâlâ'nın dilemesi ve yardımı ile olmuştur.

Mü'minlerin kardeş olup, toplum olarak birbirine kenetlenmesini bildi-ren çeşitli âyetler vardır. Bunlardan bâzıları şunlardır: **“Hepiniz, Allâh'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın. Allâh'ın, üzerinizdeki**

220. Âl-i İmrân, 3/13.

221. Enfâl, 8/26.

222. Enfâl, 8/64.

nîmetini düşünün! Hani siz birbirinize düşman idiniz; ama O, kalplerinizi birleştirmiş ve O'nun nîmeti sayesinde kardeşler oluvermiştiniz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yolu bulasınız.”²²³

“Fakat Allah size îmânı sevdirdi ve onu kalplerinize güzel gösterdi; inkârı, fıskı ve isyanı ise size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.”²²⁴

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

64- Ey peygamber! Allah, sana ve sana uyan mü'minlere yeter!

64. âyette, Allâh'ın Hz. Peygamber'e ve mü'minlere yeteceği bildirilir. Burada iki türlü anlam akla gelir: Birincisi; Allah sana da onlara da yeter. İkincisi; sana Allah ve onlar yeter. Buna göre bir endişeye kapılmadan, Allâh'a güvenip dayanarak görevinizi yapmaya devam edin, demek olur. Bu âyetin Mekke'de otuz üç erkek ve altı kadından sonra kırkinci olarak Hz. Ömer'in İslâm'a girişi üzerine indiği söylenmiş ise de, çoğunluğa göre; Bedir'de savaş başlamadan önce “Beyda” denilen yerde nâzil olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizin dostunuz ve yardımcınız ancak Allah, O'nun peygamberi, bir de Allâh'ın emrine boyun eğerek, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir.”**²²⁵ **“Onlar: ‘Andolsun, eğer bu savaştan Medîne'ye dönersek, üstün olan, zaıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük Allâh'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münâfıklar bunu bilmezler.”**²²⁶

223. Âl-i İmrân, 3/103.

224. Hucurât, 49/7.

225. Mâide, 5/55.

226. Münâfikûn, 63/8.

﴿ BÂB 9 ﴾

BİR MÜSLÜMANIN ON DÜŞMANA, DAHA SONRA İKİ DÜŞMANA DENK SAYILMASI, FİDYE VE GANÎMET

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ۖ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ ۚ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ أَلَمْ تَرَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ ۚ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفِينَ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يَتُخَّذَ فِي الْأَرْضِ ۚ تَرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۗ وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْ لَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

65- Ey peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et! Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler; sizden yüz kişi olursa, onlar inkâr edenlerden bin kişiyi yenerler. Çünkü onlar, gerçekten anlamayan bir topluluktur.

66- Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allâh'ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

67- Yeryüzünde zafer kazanıp tam üstünlük sağlamadıkça, hiçbir peygamberin esirler alması uygun değildir. Siz

geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, Allah ise âhireti kazanmanızı istiyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

68- Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

69- Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

65. âyette, sabırlı muhâriplerden 20 kişinin 200 düşmanı, 100 kişinin de 1000 düşmanı yani on katı fazla düşmanı yenebileceğine işaret edilir. Burada düşmanın niçin savaştığını bilmeyen, bilinçsiz bir topluluk olduğuna dikkat çekilir. Diğer yandan İslâm ordusuna bu becerinin kazandırılması için savaş öncesi eğitim, bilgilenme ve moral vererek, orduyu savaşa hazırlamak gereği vurgulanır. Savaşa teşvik; önceden şehitlik ve gâziliğin fazileti, bunların kişiye dünya ve âhirette kazandıracağı maddî ve mânevî dereceyi anlatmakla olabileceği gibi, savaş sırasında, ölüm korkusunu yenmeleri için, tekbir, kahramanlık şiir ve marşları söyleyerek cesâretlendirme yoluyla da olabilir.

Askerin özellikle sabır ve direnme gücüne sahip olması ve motivasyonunun yerinde bulunması zafere ulaşmak için önemlidir. Bütün bu nitelikler îman gücü ile elde edilebilir. Yukarıdaki âyete göre, savaş meydanında inançlı bir askerin on düşman askerine denk olabileceğinin bildirilmesi, çok sayıda, ama düşük yetenekli ordu bulundurmak yerine, az sayıda, ama profesyonel ve üstün yetenekli ordu bulundurmaya teşvik olduğu düşünülmelidir!

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah yolunda öldürülenlere, “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz anlayamazsınız! Andolsun, Biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele!”**²²⁷

“Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşır; öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allâh'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da verdiği gerçek bir sözdür. Allah'tan daha çok, sözünü yerine getiren kim

vardır? O hâlde O'nunla yaptığınız bu alışverişinizden ötürü sevinin! Gerçekten bu, çok büyük başarıdır.”²²⁸

“Ey îmân edenler! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan, bir ticareti size haber vereyim mi? Allâh'a ve Elçisi'ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki çok güzel konutlara koyar. İşte büyük başarı budur! (O, size), seveceğiniz başka bir şey daha (bahşedecektir). Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. İnananları müjdele!”²²⁹

Uhud savaşında sahâbeden birisinin, “Ey Allâh'ın Rasûlü! Eğer bu savaşta öldürülürsem, nerede olurum?” sorusuna, Allâh'ın Rasûlü'nün “Cennette olursun.” cevabını vermesi üzerine, adam elinde yemekte olduğu birkaç hurmayı bırakmış ve savaşa girerek şehid olmuştur.”²³⁰

الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ
صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ^{٢٢٩} وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ
وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٢٦﴾

66- Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredekcek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allâh'ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

66. âyete göre, mü'min bir askerin iki düşman askerine denk olabileceği şeklinde hafifletme yoluna gidilmiştir. Buna göre, 65. âyet, çok güç şartlarda ve fevkalâde durumlarda, on katı daha güçlü bir düşman ordusu ile savaş girilebileceğini, 66. âyet ise, normal şartlarda, kendisinin iki katı bir güce sahip olan bir düşman ordusu ile savaşılabilirliğini gösterir. Burada inanç, sabır ve sebat, düşmana üstün gelmede önemli niteliklerdir. İbn-i Şübrüme, toplumda, “Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker görevini yapmadaki ölçü de bunun gibidir.” demiştir.²³¹

228. Tevbe, 9/111.

229. Saf, 61/10-13.

230. Buhârî, Megâzî, 17; Müslim, İmâret, 143.

231. Buhârî, Tefsir, Enfâl/6.

Bu konuda Elmalılı merhum şu değerlendirmeyi yapar: “Allâh’ın yardımına ermek için her durumda sabır en büyük şarttır. Şu hâlde bundan böyle bire karşı iki nisbetinden daha fazlasına sabredemeyip savaşı terk edenler fi-rârî sayılmazlar. Fakat silahı, savaş araç ve gereci bulunduğu hâlde bire karşı ikiden de yüz çevirip savaştan kaçanlar, **“Allâh’ın gazabına uğrar, onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü gidiş yeridir orası!”**”²³² âyetine muhâtap olurlar. Bunda da en az yüz kişilik bir bölük olmak şartı geçerlidir.

Bundan anlaşılır ki, bu hafifletme, birin ona karşı gâlip gelme ihtimali-ni ve imkânını ortadan kaldırmak için değil, ikiden fazlaya karşı savaşı ka-bul etmenin ve direnmenin vâcib olmadığını ve mendup olduğunu bildir-mek içindir. Şu hâlde müslümanlar, iki kattan daha fazla bir düşmana karşı savaşı kabul etmemekten dolayı günahkâr olmazlar. Genel anlamda savaşa güç yetirme meselesinde esas oran ikiye birdir. Bununla birlikte daha son-radan da İslâm tarihinde Allâh’ın izniyle birin on katı düşmana ve daha faz-lasına gâlip geldiği nice savaşlar vardır. Hâsılı, Allâh’ın yardımı savaşa ha-zırlık ve savaş sırasında gösterilen sabır ve sebata göre vaad olunmaktadır.²³³

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

67- Yeryüzünde zafer kazanıp tam üstünlük sağlamadıkça, hiçbir peygamberin esirler alması uygun değildir. Siz ge-çici dünya menfaatini istiyorsunuz, Allah ise âhireti ka-zanmanızı istiyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

67. âyete göre, Bedir Savaşı’nda ele geçirilen esirlerin geleceği konu-sunda, Hz. Ömer öldürülmeleri, Hz. Ebûbekir ise fidye karşılığı serbest bı-rakılmaları yönünde görüş bildirmişti. Hz. Peygamber ve çoğunluk, kurtuluş fidyesi karşılığında salıverilmeleri görüşünü benimsedi. Kişi başına bin dir-hem ile dört bin dirhem arasında (beş dirhem bir koyun bedelidir) belirlen-mişti. Bunu bulamayanların, sahâbe çocuklarından on tanesine okuma-yaz-ma öğretmesi karşılığında serbest bırakılması kararlaştırılmıştı.

232. Enfâl, 8/16.

233. Elmalılı, age, IV, 253.

Fidye için esir almak, savaşı amacından saptırabileceği için, mü'minler 67 ve 68. âyetle uyarılmıştır. Daha sonra, inen, **“Savaşta kâfirlerle karşı karşıya geldiğiniz zaman boyunlarınızı vurun. Onların iyice sindirdiğinizde, aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Savaş sona erince de onları ya karşılıksız veya fidye karşılığında salıverin. Allah dileyseydi, elbette onlardan kendisi öç alırdı. Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir. Allah yolunda öldürülenlere gelince; Allah onların yaptıkları işleri, asla boşa çıkarmaz.”**²³⁴ âyetiyle, **“esirleri karşılıksız veya fidye karşılığında salıverme”** esası benimsenmiş, ancak düşmanın varlığı tehdit oluşturuyorsa, Tevbe sûresi, **“Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**²³⁵ ve **“Kitap ehlinde, Allâh'a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allâh'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!”**²³⁶ âyetleriyle, buna da sınırlama getirilmiştir.

Ebû Hanîfe'den bir rivâyette, savaş bittikten sonra esirleri fidye veya esir mübâdelesi yoluyla salıvermek câiz olmaz. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise esir mübâdelesi câizdir. İmam Muhammed buna “ihtiyaç varsa mal karşılığı salıvermeyi” de ekler.

Çoğunluk mezhep imamlarına göre ise, devlet başkanı, bu konuda “genel bir takdir yetkisi” ne sahiptir.²³⁷

لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

68- Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

68. âyet, içtihadında yanılan müçtehide azap olunmayacağına işaret etmektedir. Nitekim Bedir esirlerine uygulanacak bir hüküm henüz indirilmediği için, Hz. Peygamber konuyu istişâre etmiş, fidye karşılığı serbest

234. Muhammed, 47/4.

235. Tevbe, 9/5.

236. Tevbe, 9/29.

237. Şevkânî, Neyl, VII, 301 vd., VIII, 2-6; Zeylaî, Nasb, II, 301, 403; Bilmen, Kâmus, III, 401, 402.

birakılmalarına karar verilmişti. Ancak İslâm toplumu henüz kendini toparlamaya çalışıyordu ve düşman tam olarak bertaraf edilmiş değildi. Fidyeye karşılığında bile olsa, esirlerin serbest bırakılması düşmanı daha da güçlendirecek bir durum olabilirdi. Bu sebeple yukarıdaki âyet mü'minleri ciddi bir şekilde uyarmıştır²³⁸ Bununla birlikte alınan fidye haram da sayılmamıştır. Burada istişâre sonucu varılan kararın isâbetli olmasa da ilâhî takdirde geçerli sayıldığı görülmektedir.

İÇTİHAT

Sözlükte çaba sarf etmek, bir meseleyi çözmek için olanca gücünü ortaya koymak anlamına gelir. Bir terim olarak İmam Şâfiî'nin içtihat tanımı şöyledir: 'Her hâdise hakkında ya ona âit bir hüküm veya hak olan hükmün yolunu gösteren bir delâlet vardır. Hâdisenin açık hükmü varsa ona uymak gereklidir. Eğer muayyen bir hüküm yoksa, hâdisenin hak olan hükmüne götüren yolun delili içtihat ile aranır; içtihat ise kıyastan ibârettir'²³⁹ Ancak içtihada ulaşmak, âyet ve hadislerde hâkim bulunan genel prensiplerden, kelime ve cümlelerin çeşitli delâlet ve inceliklerinden kıyas dışında kalan diğer istidlal yollarından hüküm çıkarmak tarzında da olabilir.

Bir müçtehidin bütün şer'î meseleleri aynı derecede bilmesi mümkün olmayabilir. Birçok müçtehit soruları bâzı sorulara "bilmiyorum" diye cevap vermiştir. İmam Mâlik'in otuz altı kadar soruya "bilmiyorum" diye cevap verdiği nakledilir²⁴⁰

Dayandığı kitap, sünnet ve İcmâ delillerinden biri bilinmeksizin bir müçtehidin sözünü alıp, bununla amel etmeye "taklit" denir. Fakat deliline bakmak, öğrenmek ve içtihadına katılmak sûretiyle bir müçtehidin re'yini benimsemeye ise "ittibâ" adı verilir. eş-Şevkânî'ye (ö. 1250/1832) göre, sahâbe, tabiûn ve etbâü't-tâbiîn içinden içtihat derecesine ulaşamayanlar belirli bir müçtehid taklid etmiyor, onlardan problemleriyle ilgili delilleri sorup öğrenerek bunlara ittibâ ediyorlardı. Taklit bu nesillerden sonra ortaya çıkmıştır.²⁴¹ Müslümanlar arasında taklit yerine, ittibâ ruh ve alışkanlığının geliştirilmesi toplumu giderek vahiyle, sünnetle ve icmâ-ı ümmetle karşı karşıya getirir. Bunun sonucunda asıl vahiy ve sünnet, toplum üzerindeki etkisini gösterir.

Mezheplerin teşekkülünden sonra bâzı âlimler artık İslâm'da içtihat kapısının kapandığını ileri sürmüştür. Ancak bunu söyleyenin bir delili yoktur.

238. Müslim, Cihâd, 58; Ebû Dâvûd, Cihâd, 121; Tirmizî, Tefsir, 8/6-7.

239. Şâfiî, Risâle, thk. Ahmed M. Şakir, Mısır 1940, s. 477.

240. Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkh, Kahire, ty. s. 400-401.

241. Hayreddin Karaman, İslâm Hukukunda İctihad, Ankara 1975, s. 206.

Diğer yandan bu sözü kimin söylediği de belirsizdir. Söyleyen bilinse bile müçtehit olmadığına göre sözüne îtibar edilmez. Çünkü kendisi taklitçidir. Taklitçi ise bilindiği gibi taklid olunmaz.²⁴² Hz. Peygamber'den nakledilen şu hadîs-i şerîf, içtihat ihtiyâcının kıyâmete kadar süreceğini haber verir: “Şüphesiz ki Allah bu ümmete her yüz yılda bir dînini hurâfelerden arındırıp yenileyecek birisini gönderir.”²⁴³

İçtihadın hükmü gâlip zandır. Yani bir meselenin içtihat ile sâbit olan hükmü yanılma ihtimali ile birlikte gâlip zanna dayanır. Bir müçtehidin devamlı isâbet etmesi gerekmez. Hatâ etmesi de mümkün ve muhtemeldir. Bu yüzden Ebû Hanîfe, ‘bu bizim ulaştığımız en iyi sonuçtur. Kim bundan daha iyisine ulaşırsa ona uysun’ derdi. İmam Şâfiî de; ‘bir hadis görürseniz ona sarılın ve benim görüşümü duvara çarpın’ demiştir.²⁴⁴ Mu’tezile’ye göre, her müçtehit içtihadında isâbet etmiş sayılır. Çünkü hüküm, Allah nezdinde müçtehidin içtihadına tâbidir. Aksi hâlde insanlar güç yetiremeyecekleri bir yükümlülükle karşı karşıya gelmiş olur.²⁴⁵

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

69- Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin ve Allah’tan korkun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

69. âyette, elde edilen ganîmetten helâl olarak yenebileceği, ancak emir ve yasaklarında Allâh’a karşı gelmekten de sakınılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Câbir bin Abdullah ؓ’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş haslet bana verildi: Bir aylık mesâfedeki düşmanın kalbine korku salınarak bana yardım edildi. Yeyrüzü benim için hem namaz kılma yeri, hem de temizlenme vasıtası kılındı. Savaş ganîmetleri, benden önce kimseye helâl kılınmadığı hâlde bana helâl kılındı. Bana şefaât izni verildi. Daha önce bir peygamber sa-dece kendi kavmine gönderilirdi, ben ise bütün insanlara gönderildim.”²⁴⁶

242. Bk. Yusuf el-Kardâvî, Fâizsiz Sistemde Ticaret, Terc. Nihat Yazar, Faisal Finans Kurumu, İstanbul ts., s. 31.

243. Ebû Dâvûd, Melâhim, 1. Bu hadisi Hâkim Ve Beyhakî de sahih isnatla natletmişlerdir.

244. Ebû Zehra, age, s. 388, 389.

245. Ömer Nasuhi Bilmen, İstılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu, I, 243.

246. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3.

﴿ BÂB 10 ﴾

**BEDİR ESİRLERİ, ENSÂR'LA MUHACİRLER ARASINDA
MİRASÇILIK, MİRASTA NESEP HİSİMLİĞİ**

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِى أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى ۖ إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوَا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا ۚ وَإِى اسْتَنْصَرُوكُمْ فِى الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۗ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوَا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ ۗ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِى كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

- 70- Ey peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: “Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir hayır bulunduğunu bilirse, sizden alınandan (fidyeden) daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**
- 71- Eğer onlar sana hâinlik etmek isterlerse, daha önce Allâh’a hâinlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkân ve güç vermişti. Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.**
- 72- Îmân edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşımlara ve (muhâcirleri) barındırıp yardım edenlere gelince; işte onlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır. Îmân edip de hicret etmeyenlere gelince; onlar hicret edinceye kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda anlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça- onlara yardım etmek de üzerine borçtur. Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.**
- 73- Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde bir fitne çıkar ve büyük bir fesat meydana gelir.**
- 74- Îmân edip hicret eden ve Allah yolunda savaşımlarla, (muhâcirleri) barındırıp, onlara yardım edenlere gelince; işte onlar gerçek mü’minlerdir. Onlar için, bağışlanma ve bol rızık vardır.**
- 75- Daha sonra îmân edip hicret eden ve sizinle birlikte savaşımlara gelince; bunlar da sizdendir. Bir de nesep hı-sımları Allâh’ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.**

70-71. âyetlerde, Bedir esirlerinin gönüllerinde iyilik ve hayır bulunur-
sa, Allah Teâlâ’nın, onlara alınan fidyeden daha hayırlısını vereceği ve üs-
telik kendilerini affedeceği bildirilmekte, 71. âyetle de eğer bunlar hâinlik

etmek isterlerse, buna güçlerinin yetmeyeceği, çünkü bunu daha önce de denedikleri hatırlatılmaktadır. Diğer yandan Cenâb-ı Hak insanın kalbindeki ileriye yönelik hayrı da bilir. Âyette şöyle buyrulur: **“Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi, elbette onlara işittirirdi. Gerçi, onlara işittirseydi bile, yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.”**²⁴⁷

Bedir esirlerin sayısı 70 kadardı. Bunların arasında Hz. Peygamber'in amcası Abbâs, amcaoğulları Akîl bin Ebî Tâlib ve Nevfel de bulunuyordu. Allâh'ın Rasûlü, Abbâs'tan hem kendisi, hem de iki yeğeni için fide vermesini isteyince, Abbâs; “Benim bu kadar imkânım yok. Bundan sonra Kureyş'e el açıp dileneyim mi?” demişti. Hz. Peygamber'in; “Peki Bedir'e gelirken, eşin Ümmü'l-Fadl'a emânet ettiğin altınlar ne olacak?” deyince, Hz. Abbâs, O'nun peygamber olduğunu anlamıştır. Çünkü bu emânet altın olayını kendisinden başkası bilmiyordu. Hz. Peygamber, amcası Abbâs'tan yüz okye altın fide istemiş ve bunda indirim de yapmamıştı.²⁴⁸

Bedir esirleri arasında, Hz. Peygamber'in damadı Ebû'l-Âs da vardı. Ebû'l-Âs, Mekke'nin sayılı tüccarlarından sözüne güvenilir, sevilen mert bir insandı. Hz. Hatice'nin yeğeni idi. İslâm'dan önce, Hz. Hatice kızı Zeyneb'i yeğenine teklif etmiş, Allâh'ın elçisi de onu kırmamış ve evlilik gerçekleşmişti. İslâm gelince, Hz. Hatice ve kızları müslüman oldular. Damadı Ebû'l-Âs İslâm'ı kabul etmedi. Fakat Zeyneb, Bedir savaşına kadar müşrik kocasının yanında kaldı. Ebû'l-Âs, Bedir'de esir düşünce, eşi Zeyneb, annesi Hz. Hatice'nin, kendisine düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlığı fide olarak göndermişti. Allâh'ın elçisi bunu görünce çok duygulandı. Damadının serbest bırakılmasını ve gerdanlığın da kızına geri gönderilmesini istedi. Ancak Ebû'l-Âs'tan, kızını Medîne'ye göndereceğine dâir de söz aldı. Zeyneb, Mekke'nin fethine yakın bir zamana kadar Medîne'de babaasının yanında kaldı. Altı yıl ayrılıktan sonra müslüman olup, Medîne'ye gelen Ebû'l-Âs'a, Allâh'ın elçisi, yeni bir nikâha gerek görmeden, Zeyneb'i yeniden verdi.²⁴⁹

Hz. Peygamber'in Amcası Ebû Leheb savaşa katılmamış, yenilgi haberi duyduktan birkaç gün sonra vebaya yakalanarak ölmüştü.

247. Enfâl, 8/23.

248. Buhârî, Megâzî, 12; S. Ateş, age, III, 536, 537.

249. İbn Hişâm, Sîre, II, 296-304; S. Ateş, age, III, 537, 538.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ
 اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ
 آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا
 وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
 مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72- İmân edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşınlara ve (muhâcirleri) barındırıp yardım edenlere gelince; işte onlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır. İmân edip de hicret etmeyenlere gelince; onlar hicret edinceye kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça- onlara yardım etmek de üzerinize borçtur. Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.

72. âyete göre, muhâcirler ve Ensâr, hicret sebebiyle birbirine mîrasçı oluyordu. Çünkü hicretten hemen sonra yürürlüğe konan “kardeşleştirme yasasına” göre, muhâcirler Medîne ekonomisi ile bütünleşmişlerdi. Bu yasa göre muhâcirlerden her aile, Medîneli yerli bir aileye kardeş yapılmıştı. İki aile birlikte kazanıyor, hatta önceleri nesep hısımları olmasalar bile, birbirlerine mîrasçı olabiliyorlardı. Daha sonra yalnız nesep hısımlarının, birbirine mîrasçı olabileceğini bildiren, “**Nesep hısımları Allâh’ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.**”²⁵⁰ âyeti inince, kimi tefsircilere göre yukarıdaki 72. âyetin hükmü kaldırılmış oldu. Nisâ sûresinin 11, 12, 13 ve 176. âyetleri mîrasçı olmayı yalnız nesep hısımları ile sağ kalan eş gibi belirli kişilere tahsis etti.

Bu arada mîrasçı olamayacak olanlar da mîras engelleri olarak âyet, hadis ve uygulama sonucu olarak aşağıdaki şekilde belirlendi:

a) Öldürme: Mîras bırakanını öldüren bir kimsenin, bir an önce onun servetini elde etmek için öldürme ithamı vardır. Hısımlarını öldüren kimsenin onun mîrasından mahrum olacağı konusunda mezheplerin görüş birliği

vardır. Ancak hangi çeşit öldürmelerin mîras engeli olacağı husûsu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Hadiste; “*Katil için mîras yoktur.*”²⁵¹ buyrulur. Hanefîlere göre, kısas veya kefâret cezâsını gerektiren öldürme çeşitleri mîrasa engel olur. Bunlar da şu çeşit öldürmelerdir:

Kasten öldürme: Mûrisi silâh veya kesici bir âletle kasten öldürmek gibi. Buna günah ve kısas gerekir, kefâret gerekmez. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed’e göre, insan öldürebilecek büyük taş vb. her şeyle, kasten öldürme suçu meydana gelir.

Kasta benzer şekilde öldürme: İnsan öldürmede kullanılmayan, sopa, değnek gibi bir şeyle vurup öldürmek gibi... Cezâsı: Kefâret, âkile üzerinde diyet ve günahıdır. Birisini yanlışlıkla öldürme: Ava atıp, insanı öldürmek gibi... Cezâsı; kefâret, âkile üzerine diyettir. Âhiretteki günahı kaldırılmıştır.

Hatâ sayılan öldürme: Uykuda veya uyanık iken birisinin üzerine düşüp ölümüne sebep olmak gibi. Cezâsı; hatâen öldürmenin bezeridir.²⁵²

Dolaylı yoldan ölüme sebebiyet verme (tesebbüb) mükellef olmayanın öldürmesi, meşrû savunma hâlinde öldürme ve zorlanan kişinin (mükreh) öldürmesi mîras engeli değildir.

İmam Şâfiî’ye göre, öldürme fiilini işleyen hiç kimse öldürülene mîrasçı olamaz. Kastın bulunup bulunmaması, öldürenin mükellef olup olmaması sonucu etkilemez. Mâlikîler ise, katilde kasıt ve tecavüzü esas alırlar. Buradaki görüş ayrılığı, mîras engeli bildiren hadisteki ‘katil’ sözcüğünün kapsamındaki belirsizlikten doğmuştur.²⁵³

b) Din farkı: Mûrisle vârisin ayrı dinlerden oluşu bir mîras engelidir. Bu konuda İslâm hukukçularının görüş birliği vardır. Müslüman kâfire, kâfir de müslümana nesep hısımlığı veya evlilik akdi bulunsa bile mîrasçı olamaz. “*Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mîrasçı olamaz.*”²⁵⁴ “*İki ayrı dîne mensup olanlar, birbirine mîrasçı olamaz.*”²⁵⁵ hadisleri buna delildir. Bunun sebebi, müslümanla gayrimüslim arasında velâyet bağının kesik olmasıdır.

Bu duruma göre, mesela; müslüman bir erkekle gayrimüslim olan karısı arasında mîrasçılık cereyan etmeyeceği gibi, bunlardan doğan çocuklar

251. Ebû Dâvûd, Diyât, 18; Tirmizî, Ferâiz, 17; Ahmed b. Hanbel, I, 49.

252. Serahsî, el-Mebsût, Mısır 1324-1331/1906-1912; XXV, 59-68; Kâsânî, Bedayiu's-Sanâyi, Mısır 1327-28; M. Cevat Akşit, İslâm Cezâ Hukuku ve İnsânî Esasları, s. 55-56.

253. Bk. Muhammed Ebû Zehra, Usûlül-Fıkh, Kahire, t.y., s. 126, 127.

254. Buhârî, Hac, 44; Meğâzî, 48, Ferâiz, 26; Müslim, Ferâiz, I; Ebû Dâvûd, Ferâiz, 10.

255. Ebû Dâvûd, Ferâiz, 10; Tirmizî, Ferâiz, 16; İbn Mâce, Ferâiz, 6.

da babaya tâbî olarak müslüman sayılacaklarından onlarla gayrimüslim olan anneleri arasında da mîrasçılık cereyan etmez.

Ancak Muâz b. Cebel ve Muâviye ile Tâbiîlerden Mesrûk b. el-Ecdâ', Saîd b. el-Müseyyeb, İbrahim en-Nahâî ve diğer bâzı âlimler aksi görüştedir. Bunlara göre; müslüman kâfire mîrasçı olur. Fakat kâfir müslümana mîrasçı olamaz. Dayandıkları delil şu hadislerdeki genel anlamdır: *“İslâm yücedir, onun üzerinde üstün güç yoktur.”*²⁵⁶ *“İslâm arttırır, eksiltmez.”*²⁵⁷ Bu konuda sahâbe uygulaması da vardır. Bir Yahudi vefât edince, biri Yahudi diğeri müslüman olan iki oğlu kalmıştı. Yahudi olan oğlu bütün mîrası almak isteyince, müslüman olan oğlu mahkemeye başvurdu ve hak istedi. Davaya bakan Muâz b. Cebel (ö. 18/639) müslümanı Yahudi'ye mîrasçı yapmıştır.²⁵⁸

Çoğunluk İslâm hukukçuları, müslümanla kâfir arasında mîrasın olamayacağını ifâde eden hadisleri bu konuda ana delil kabul etmiş, azınlığın dayandığı hadisleri doğrudan mîrasla ilgili görmemiştir.

Diğer yandan gayrimüslimler birbirine mîrasçı olabilirler. Çünkü küfür ehli tek millet sayılır. *“Kâfirler birbirinin velîsidir.”*²⁵⁹ âyetinin genel anlamı bütün gayrimüslimlerin hepsini kapsamına alır. *“Hakkın dışında, sapıklıktan başka ne vardır?”*²⁶⁰ âyeti de bunu ifâde eder. Yalnız Mâlikîler, *“İki ayrı dîne mensup olanlar birbirine vâris olamaz.”* hadîsinin, Hristiyan ve Yahudilerin kendi aralarındaki mîrasçılığını da kapsadığını söylerler.

Mürtedin mîrası: İslâm'ı terk eden kimseye “mürted” denir. Mürted mânen ölmüş sayıldığı için, o ne müslüman ve ne de kâfire mîrasçı olamaz. Mürtedin mîrasının başkalarına intikâli konusunda ise görüş ayrılıkları vardır.

Ebû Hanîfe'ye göre, irtidattan önce kazandığı mal varlığı müslüman vârislerine gider. Sonra kazandıkları ise beytül-mâle “fey” geliri kaydedilir. Mürted kadınsa, bütün mîrası müslüman mîrasçılarına intikal eder.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, irtidattan önce ve sonra kazandığı malları müslüman vârislerine intikal eder. Bu iki müçtehit, erkek ve kadın mürted arasında mîras bakımından bir ayırım yapmaz.

256. Buhârî, Cenâiz, 79.

257. Ebû Dâvûd, Ferâiz, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 230, 236.

258. el-Askalânî, Bülûğu'l-Merâm, Terc. ve Şerh, A. Davudoğlu, İstanbul 1967; III, 206.

259. Enfâl, 8/73.

260. Yûnus, 10/32.

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre, aslî inkârcıda olduğu gibi mürted mîrâşçı olamaz ve ona da başkası mîrâşçı olamaz. Bütün malı, beytü'l-mâl için fey' geliri kaydedilir. Çünkü o, irtidat etmekle, İslâm toplumuna karşı harp ilan etmiş sayılır ve servetine de harbînin malına uygulanan hükümlerin uygulanması gerekir. Ancak bu hükümler, mürted irtidadı üzere ölürse uygulanır. Hayatta olduğu sürece malı bekletilir. İslâm'a dönerse, malı kendisine verilir.²⁶¹

c) Tebealık farkı (İhtilâfu'd-dâreyn): Müslümanlar hangi devletin tebeası olurlarsa olsunlar birbirlerine mîrâşçı olurlar. Müslüman için başka başka devletin tebeası olmak mîrâs engeli değildir. Mesela; Türkiye'deki bir müslüman, Mısır'daki müslüman bir hısımlına mîrâşçı olabilir. Çünkü Dâru'l-İslâm müslümanlar için tek vatan sayılır. Daha sonra kâfirlerin Dâru'l-İslâm'a egemen olması ve buralarda ayrı sistemlerin ve rejimlerin olması veya bağlantının kopuk olması da sonucu değiştirmez. Bu yüzden, bir müslüman Dâru'l-Harpte ölse, ona Dâru'l-İslâm'da yaşayan vârisleri mîrâşçı olur.

Ülke ayrılığı gayrimüslimler için bir mîrâs engeli teşkil eder. Mesela; İslâm tebeasındaki bir gayrimüslim, yabancı tebealı gayrimüslim bir hısımlına mîrâşçı olamaz. Burada, mîrâşçılık 'velâyet bağı' esasına dayanır. Bu bağ kopunca mîrâşçılık hakkı da ortadan kalkmaktadır. Ancak ülkeler sulh anlaşmaları yaparak, karşılıklı mîrâs ilişkilerini düzenleyebilirler.

Mâlikî, Hanbelî ve Zâhirîlere göre tebealık farkı hiçbir şekilde mîrâs engeli doğurmaz.²⁶²

d) Kölelik: Kölelik hâli de mîrâs engelidir. Bu statüde olan kimse hısımlarına mîrâşçı olamaz. Çünkü köle, bir mala; mülk edinme sebepleriyle mâlik olamadığı gibi mîrâs yoluyla da mâlik olamaz. Onun elindeki şeyler efendisine âit bulunur. Eğer o, mîrâşçı yapılırsa, mülk kendiliğinden efendisine geçeceği için sebepsiz yere, bir yabancı mîrâsa sokulmuş olur ki, bu icmâa göre bâtıldır:

Bu engellerden mûrisini öldürme ve kölelik tek yanlıdır. Bunlar yalnız kendileri başkasından mîrâs alamaz. Fakat başkası kendilerine mîrâşçı olabilir. Bunlara, mûrisin ölüm tarihinin belirlenememesi ve mîrâşçının kim olduğunun bilinmemesi gibi başka engeller de eklenmiştir.²⁶³

261. İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, Mısır 1315-/1317, IV, 390 vd.; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müçtehid, Mısır, t.y., II, 322-329; Zühaylî, age, VIII, 263-266.

262. Zühaylî, age., VIII, 266 vd.; Sibâî, Şerhu Kanunî'l Ahvâliş-Şahsiyye, Dimaşk 1959, II, 46-47.

263. Bk. Meydânî, el-Lübâb, Kahire, ts., IV, 188, 197; Zeylâî, Tebyînu'l-Hakâik, el-Matbaatü'l-Emiriyye tab'ı, VI, 239 vd.; İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr, Mısır, t.y., V, 541-543.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ
وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

73- Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde bir fitne çıkar ve büyük bir fesat meydana gelir.

73. âyette, kâfirlerin birbirinin dostu ve yardımcısı olduğu, onların birbirini destekleyeceği, mü'minlerin de birbirinin dostu ve velisi sıfatıyla birbirini desteklemesi ve yardımcı olması gerektiği vurgulanmaktadır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Doğrusu zâlimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah da takvâ sahiplerinin dostudur.”**²⁶⁴ Ebû Hüreyre رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Dînini ve ahlâkını beğendiğiniz birisi evlenmek için size başvurduğunda onu evlendirin. Aksi takdirde yeryüzünde bir fitne ve geniş bir fesat olur.”**²⁶⁵ Aynı konuda Ebû Hâtim el-Müzenî ile Hz. Âişe’den de hadis nakledilmiştir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا
أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

74- İmân edip hicret eden ve Allah yolunda savaşanlarla, (muhâcirleri) barındırıp, onlara yardım edenlere gelince; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için, bağışlanma ve bol rızık vardır.

74. âyette, gerçek mü'min sayılan ve bağışlanıp, kendilerine bol rızık verileceği belirtilen üç sınıf şunlardır: a) İmân etmiş olanlar, b) Allah yolunda cihâd edenler, c) Mekke’den hicret edenlere yardım eden ve Ensâr denen Medîne’nin yerlileri.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) harcarlar. İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlara, Rab’lerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”**²⁶⁶

264. Câsiye, 45/19.

265. Tirmizî, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 46.

266. Enfâl, 8/3-4.

“Çünkü Allah îmân edip sâlih ameller işleyenlere mükâfat verecektir. Onlar için bir mağfîret ve bol rızık vardır.”²⁶⁷

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ
وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

**75- Daha sonra îmân edip hicret eden ve sizinle birlikte sa-
vaşanlara gelince; bunlar da sizdendir. Bir de nesep hı-
sımları Allâh'ın kitabına göre, birbirlerine daha yakın-
dırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.**

75. âyet, mîrasçı olmayı nesep hısımlığına bağladı. Bu arada Medîne'de inen Nisâ 4/11, 12, 13, 176. âyetler mîras konusunda yeni bir düzenleme getirdi. Diğer yandan yukarıdaki 75. âyet, Nisâ sûresindeki mîras âyetleriyle belirlenen, ashâbü'l-ferâiz ve asabe adını alan hısımların dışında kalan ve kendilerine “zevî'l-erham” denilen dayı, teyze, hala, kızın çocukları gibi diğer hısımların mîrasçılığı konusunda delil sayılmıştır.²⁶⁸

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Peygamber, mü'minlere kendi can-
larından daha yakındır. Onun eşleri onların anneleridir. Nesep hı-
sımları Allâh'ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve
muhâcirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza yapacağınız
uygun bir iyilik (bir vasiyet) bunun dışındadır. Çünkü bunlar, kitap-
ta yazılmıştır.”**²⁶⁹

MÎRASÇI OLMANIN SEBEPLERİ

1- Hısımlık: Vârisin, mîras bırakana mîrasçı olabilmesi için aralarında hısımlık bağının bulunması gerekir. Usûl, fûrû, yani ana-baba, dede ve ni-ne gibi kendi neslinden gelineklerle; çocuk, torun gibi kendi neslinden gelenler; yine ölenin kardeşleri ile amcalar bu hısımlardandır. Bunlar mûrise yakınlık derecesine göre mîrasçı olurlar. Daha uzak olanın mîrasçı olması-
nı önlerler, buna ‘hacbetme’ denir.

267. Sebe', 34/4.

268. Bk. Nisâ, 4/11, 12. âyetleri tefsîri.

269. Ahzâb, 33/6.

Bu hısımlardan erkek vasıtasıyla mûrise bağlanan erkek hısımlara “asabe” denir. Ölenin babası, babasının babası veya oğlu ya da oğlunun oğlu gibi. Bir de payları muayyen mîrasçılar vardır ki, bunlara “ashâbü'l-ferâiz” (farz sahipleri) denir. Bunlardan kalan mîrası asabe alır. Sadece asabe varsa, mîrasın tamamı bunlara kalır. Farz sahipleri ve asabe yoksa, bunların dışında kalan ve ölenin uzaktan kan hısımları olan “zevî'l-erhâm” mîrasçı olur. Hala, dayı, kızın kızı gibi.

2- Evlilik: Geçerli bir nikâh akdi eşler arasında mîras hakkı doğurur. Cinsel temasın olup olmaması sonucu etkilemez. Bu yüzden, zifaktan önce eşlerden birisinin ölümü hâlinde, diğeri ona mîrasçı olur. Eşlerin mîras haklarını belirleyen âyetin genel anlamı²⁷⁰ ile Hz. Peygamber'in, cinsel temastan önce kocası ölen Berva' binti Vâşık'ı ölen kocasına mîrasçı yapması bunun delilidir.²⁷¹

Ric'î (cayılabilir) talâktan dolayı iddet bekleyen kadın, iddetli iken, ölen kocasına mîrasçı olur. Çünkü ric'î boşamada evlilik iddet süresince devam eder. Sağlıklı kocası tarafından bâin talâkla (kesin ayrılcı boşama) boşanan kadın, iddet beklerken kocası ölse, ona mîrasçı olamaz. Çünkü bu durumda o, karısını mîrastan mahrum etmek için boşamakla itham edilemez. Eğer karısını, ölüm hastası olan bir erkek bâin talâkla boşamışsa ve kadın iddet beklerken de ölürsa, bu kadın ona mîrasçı olur. Burada mîrastan mahrum etmek gâyesiyle boşama ithamı söz konusudur.

3- Velâ sahibi olmak: Bu, İslâm'ın belirlediği hükmî bir yakınlık olup, köleyi âzâd eden efendinin âzâd ettiği köleye mîrasçı olmasını ifâde eder. Hadiste; “*Velâ, nesep bağı gibi bağ meydana getirir, satılmaz ve hibe edilmez.*” buyrulur. İbn-i Hibbân ve Hâkim bu hadîsi sahih olarak değerlendirmişlerdir. Hanefîler buna, “mevla'l-muvâlât”ı da eklediler. Bu, iki kişinin birbirine koruyucu ve diyet ödemedede yardımcı olmak ve buna karşılık birbirine mîrasçı olmak üzere anlaşmasıdır.

270. Bk. Nisâ, 4/12.

271. Zühaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh, Dımaşk 1985, VIII, 250.

سُورَةُ التَّوْبَةِ

TEVBE SÛRESİ

Tevbe sûresi Mâide sûresinden sonra, Nasr sûresinden önce Medîne’de hicretin 9. yılında inmiştir. 129 âyettir. Yalnız 113, 128 ve 129. âyetlerin Mekke’de indiği rivâyet edilmiştir.¹ Sûre, adını 104. âyetteki “Tevbe” kelimesinden almış, müşriklere kesin uyarı (ültimeatom) ile başladığı için “Berâe sûresi” de denilmiştir. Ele aldığı konudan dolayı veya bir önceki sûrenin devamı olma ihtimali bulunduğu için, başına besmele yazılmaz. Sûreye başlanırken sadece “Eûzü” çekilmesi yeterlidir. Ancak bu sûreye başından değil de, herhangi bir âyetinden başlanacak olursa, o zaman besmele de okunur. Şayet bir önceki sûreden bu sûreye ara vermeden geçilmek istenirse, “Eûzü-besmele” çekmeden devam edilir. Berâ bin Âzib رضي الله عنه,

1. Şevkânî, Fethu’l-Kadîr, Beyrut, 1412/1991, II, 378; Elmalılı, age, IV, 2441.

son inen âyetin kelâle âyeti,² son inen sûrenin ise Berâe (Tevbe) sûresi olduğunu söylemiştir.³

Sûrede yer alan başlıca konular şunlardır: Müşriklerle yapılmış, süresi belli olmayan antlaşmaların bozulduğunun kendilerine bildirilmesi, Mescid-i Haram çevresinin putperestlerden temizlenmesi, haram aylardan sonra müşriklere karşı genel savaş çağrısı, müşriklerin tevbe etmesi, namaz kılması ve zekât vermesi durumunda din kardeşi sayılacağı, Allah ve Rasûl'ü'ne bağlılığın ve îman kardeşliğinin her şeyin üstünde tutulması, mescidlerin îmarı, îman, hicret ve cihâdın önemi, Allâh'ın, Huneyn günü yardımı, müşriklerin artık Mescid-i Haram'a yaklaşmaması, kitap ehli ile cizye alıncaya kadar savaşmak, Yahudilerin ve Hristiyanların şirke düşmesi, kilise ve havra din adamlarının haksız yere mal yemeleri ve bunun cezâsı, ayların sayısı, Allâh'ın elçisi ile birlikte savaşa çıkanların mükâfatı, çıkmayanların ise cezâsı, Dırar Mescidi, zekâtın verileceği sınıflar, Tebuk seferinden geri kalan üç kişi ve affedilmeleri, özür yüzünden katılamayanların ise ecirden pay alması, Hz. Muhammed ﷺ'in mü'minlere karşı çok şefkatli davranması konuları yer alır.

2. Nisâ, 4/176.

3. Buhârî, Tefsir, 9/1.

﴿ BÂB 1 ﴾

**MÜŞRİKLERE SON UYARI,
DÖRT AY SÜRE TANIMA,
EMAN DİLEYENE ÖZEL STATÜ**

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُوا
فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ^٢ وَأَنَّ اللَّهَ
مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ
الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ^٣ وَرَسُولُهُ ^٤ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ^٥ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِعَذَابِ أَلِيمٍ ^٦ ﴿٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ
شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ ^٧
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْضَرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ ^٨
فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ^٩ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ
اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ^{١٠} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ^{١١} ﴿٦﴾

- 1- Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere kesin bir uyarıdır.
- 2- (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın! İyi bilin ki siz Allâh'ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri perişan edecektir!
- 3- En büyük hac gününde, Allah ve Rasûlü'nden bir ilandır: Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır; eğer yüz çevirirseniz bilin ki, siz Allâh'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdeles!
- 4- Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi sona erinceye kadar uyun. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever.
- 5- Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.
- 6- Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allâh'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. Sonra (Müslüman olmazsa) onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır. İşte bu (hoşgörü), onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.

1. âyetteki “Berâe”nin, ultimatom olarak tercümesi, yerinde olarak Elmalı'nın da tercihidir. Ancak biz “kesin uyarı” sözcüğünü daha uygun bulduk. Ültimatom, savaş ilanından önce düşmana verilen ve istenilen şeyin belli süre içinde kabul edilmesini içeren “sert bir ihtar, son bir uyarı” demektir. Uluslararası hukuk dilinde berat; dostluk antlaşmasının kesilmesi, dokunulmazlığın kaldırılması ve sağlanmış olan eman'ın (pasaport vizesinin) sona erdirilmesi için kullanılır.

Hicretin 8. yılında Mekke fethedilmiş ve Attab bin Esîd vâli atanmıştı. 9. yılın başlarında da Tebük seferi vukû buldu. Allâh'ın Rasûlü aynı yıl hac mevsiminde Hz. Ebûbekir'i hac emîri olarak tâyin etti ve ilk İslâmî hac yapıldı. Müşriklerin çıplak Kâbe tavafı gibi uygulamaları devam ettiği için, Allâh'ın elçisi o yıl hac yapmak istememişti. İşte Tevbe sûresi bu hac kâfile-si yola çıktıktan sonra inmişti. Hz. Peygamber sûreyi, hacda olan mü'minlere ve İslâm'a girmeyen müşriklere tebliğ etmek üzere Hz. Ali'yi görevlendirdi. Ali, Ebûbekir'e yetişti, emir olarak değil, âyetleri duyurmak görevi ile geldiğini söyledi. Birlikte Mekke'ye geldiler. Hz. Ebûbekir, hac emîri olarak hac ibadetlerini yaptırdı. Hz. Ali de teşrik günlerinde hacılara hitâb ederek Berâe sûresinin başından otuz, kırk âyet, Mücâhid'in rivâyetine göre on üç âyet okudu.

Hz. Ali'nin tebliğ ettiği âyetlerde yer alan başlıca duyurular şunlardı:

a) Bundan böyle Allah ve Rasûlü'nün hiçbir müşrikle ilişkisi kalmamıştır.

b) Müşrikler bu bölgede ancak dört ay süreyle güvence içinde gezip dolaşabilecekler, ondan sonra kendilerine güvence tanınmayacaktır.

c) Bu yıldan sonra hiçbir müşrik veya çıplak kişi Kâbe'yi tavaf edemeyecektir.

d) Yalnız mü'min olanlar cennete girebilecektir.

Hz. Ali yorulunca Ebûbekir ﷺ kalkıp Allah Elçisi'nin emirlerini duyuruyordu.¹ Hz. Ali'nin, Ebû Bek'in hac kâfilesıyla Medîne'den ayrıldıktan sonra arkadan gönderilmesi ve yaptığı tebliğ, bu konuda yeni hükümlerin in-dığını gösterir.

Bunları bizzat Hz. Peygamber'den öğrenen ve âyetleri ezberleyen Hz. Ali'nin, hac sırasında kendisinin tebliği normal bir görevdir. Çünkü önce hac emîri olan Ebûbekir'e tebliğ ederek, onun aracılığı ile topluluklara ulaştırmada eksiklik ve kopukluklar olabilirdi.

Ebû Hüreyre ﷺ şöyle demiştir: “Ebûbekir ﷺ, Rasûlullah ﷺ'in kendisini görevlendirdiği Vedâ Haccı'ndan önceki hacda, Kurban Bayramı günü Mina'da, Allah Rasûlü'nün şu emrini insanlara ilan etmek için beni de gönderdi. Duyurmamız istenen emir şöyleydi: Bu yıldan sonra artık

1. Bk. Tefsir, 9/2.

hiçbir müşrik hac yapamayacak. Hiç kimse Kâbe'yi çıplak olarak tavaf edemeyecek.”²

Hız. Ali kendisine sorulması üzerine, bu hacda duyurduğu diğler iki emrin şunlar olduğunu söylemiştir: “Müslüman olmayan cennete giremeyecek. Peygamberle aralarında antlaşma olanların sözleşmeleri, süreleri doluncaya kadar geçerli olacaktır.”³

Müşriklerin Kâbe tavafının yasaklanması sebebi bir âyette şöyle belirtilir: **“Ey îmân edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar!”⁴**

فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ
وَأَنَّ اللَّهَ مُخْرِجُ الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

2- (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın! İyi bilin ki siz Allâh'ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri perişan edecektir!

2. âyette, zikredilen dört aylık süre, dokuzuncu hicret yılı, Zilhicce ayının onundan, Rebîülâhîr ayının onuna kadar olan süreyi kapsar. Hız. Peygamber daha önce Arap müşriklerle çeşitli antlaşmalar yapmıştı. Tebük seferinden sonra, Damre ve Kinâneoğulları dışında çoğu bu antlaşmaları bozmuştu. Bunlara dört aylık son ve kesin bir süre tanınıyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenler, sakın kurtulacaklarını sanmasınlar! Çünkü onlar Allâh'ı âciz bırakamazlar.”⁵**

“Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezâlandırınsın, alçaltsın, sizi onlara üstün kılsın ve mü'minler toplumunun göğüslerini huzûra kavuştursun.”⁶

2. Buhârî, Tefsir, 1; Müslim, Hac, 435.

3. Tirmizî, Hac, 44.

4. Tevbe, 9/28.

5. Enfâl, 8/59.

6. Tevbe, 9/14.

وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ
 الْمُشْرِكِينَ^٦ وَرَسُولُهُ^٧ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ^٨ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا
 أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ^٩ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ^{١٠} ﴿٣﴾

3- En büyük hac gününde, Allah ve Rasûlü'nden bir ilandır:
Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederse-
niz bu sizin için daha hayırlıdır; eğer yüz çevirerseniz bi-
lin ki, siz Allâh'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenle-
re, can yakıcı bir azap müjdele!

3. âyette, “en büyük hac günü”nden maksat, arefe ve Kurban Bayramı günleridir. Çünkü hac ve haccın menâsıkı bugünlerde yapılır. Araplar arasında, umre küçük hac, hac da büyük hac olarak bilinirdi. Arafat'ta bütün hacıların toplu bulunması yüzünden, bu hacca, “hacc-ı ekber” denilmiştir. Bu süreç, arefe ile birlikte Kurban Bayramı günlerini içine alabilir. Nitekim Allâh'ın Rasûlü'nün, arefesi cuma gününe rastlayan kendi haccı için, “İşte büyük hac budur!” buyurduğu nakledilmiştir.⁷ İşte âyette, Allah ve Elçisi'nin, müşriklerden uzak olduğunun; tevbe etmedikleri takdirde acı bir şekilde cezâlandırılacaklarının duyurulması istenmiştir. Bu duyuru da, Hz. Ali ve Hz. Ebûbekir ؓ tarafından yapılmıştır.

Hz. Ebûbekir'in, o gün Ebû Hüreyre ve daha başkalarını Hz. Ali'ye yardımcı olmaları için görevlendirmiş, bunlar da Zülmecâz ve Arap çarşılarında bu işi takip etmişlerdir. Ebû Hüreyre ؓ'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Rasûlullah ﷺ Hz. Ali'yi, Berâe (Tevbe) sûresi ile müşriklere gönderdiği zaman ben de Ali ile birlikteydim. Ben de nidâ ediyordum, hatta sesim kısıldı ve şöyle söylemekle emrolunmuştuk: Bu yıldan sonra bir müşrik haccetmeyecek ve Beyti çıplak birisi tavaf etmeyecek ve cennete ancak mü'min olan girecek. Her kimin Rasûlullah ile arasında bir ahit varsa onun da dört aylık süresi vardır. Dört ay geçtikten sonra Allah, müşriklerden uzaktır, Rasûlü de.”⁸

7. Buhârî Hac, 132; Ebû Dâvûd, Menâsik 66; Tirmizî, Hac, 110; İbn Mâce, Menâsik, 76.

8. Nesâî, Menâsik, 161; Ahmed b. Hanbel, I, 79, II, 299; Süyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr, IV, 123.

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4- Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi sona erinceye kadar uyun. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever.

4. âyette, müşriklerden antlaşması bulunanlar, yükümlülüklerini tam olarak yerine getirirler, başkalarına arka çıkmazlarsa, böyle bir antlaşmanın süre sonuna kadar geçerli olacağı belirtilmektedir. Çünkü müslümanların yaptıkları antlaşmalara uymaları gerektiği bir hadiste şöyle belirtilir: “Münâfığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar ve kendisine bir şey emânet edilince hıyânet eder.”⁹

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ ۚ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5- Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

5. âyette “Haram aylar”, müşriklere güvence tanınan dört aylık süre mi, yoksa Arapların bildiği haram aylar mı olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır. Taberi’ye göre bunlar Şevval ile üç haram aydır. Çünkü bu sürenin ilgili âyetleri Şevvalde inmiştir. Tanınan dört aylık süre de Muharrem’in çıkmasıyla son bulur. İbn-i Kesir’e göre ise bunlar, haram aylar değil, herhangi dört aydır.¹⁰

9. Buhârî, İman, 24; Müslim, İman, 107, 108.

10. İbn Kesir, Tefsir, II, 336, 337.

Haram aylarla ilgili olarak Hz. Peygamber Vedâ Haccında şöyle buyurmuştur: *“Dikkat edin! Zaman Allâh'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki durumuna dönmüştür. Bir yıl on iki aydır, bunlardan dördü haram aylar olup; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Cemâziyelâhir ile Şaban arasındaki Recep ayıdır.”*¹¹

Yukarıdaki âyete “seyf (kılıç) âyeti” denir. Bu hüküm yalnız Arap müşriklerine âittir. Nitekim bundan sonraki âyetler de bunu gösterir.

Begâvî ve Râzî'ye göre, Hz. Peygamber Tebuk seferine çıkınca, münâfıklar ve müşrikler antlaşmaları bozmaya başlamışlardı. Yüce Allah bu âyetleri indirerek antlaşması dört aydan çok olana da, az olana da dört ay süre tanıdı. Ancak antlaşmalarını bozmamış olan müşriklerin antlaşmaları devam edecekti.

Râzî antlaşmanın üç durumda bozulabileceğini söyler: a) Karşı tarafın gizli bir hıyânet içine girmesi,¹² b) Hz. Peygamber'in, antlaşmanın Allâh'ın belirleyeceği süreye kadar devamını şart koşması, c) Antlaşma süresinin sona ermesi.¹³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Size karşı savaşanlarla Allah yolunda çarpışın; ama haksız saldırıda bulunmayın. Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez. Onları (size karşı savaşanları) nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Çünkü fitne, öldürmekten daha kötüdür. Yalnız Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer sizi öldürmeye kalkışarlarsa, onları öldürün! İşte inkâr edenlerin cezası budur! Eğer şirkten vazgeçerlerse, (iyi bilin ki) Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır. Fitne tamamen yok edilinceye ve din yalnız Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”**¹⁴ **“Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Biz, âyetleri, bilen bir toplum için, böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.”**¹⁵

11. Buhârî, Tefsir, IX, 9/8; Megâzî, 77; Müslim, Kasâme, 29; Ebû Dâvûd, Menâsik, 67; Bakara, 2/194, 217, 2/194; Mâide, 5/2, 97; Tevbe, 9/5.

12. Bk. Enfâl, 8/58.

13. Bk. Mefâtihu'l-Gayb, XV, 318; S. Ateş, age, IV, 29.

14. Bakara, 2/190-193.

15. Tevbe, 9/11.

Abdullah b. Ömer ؓ'ten rivâyete Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Ben, insanlarla onlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şehâdet etmelerine, namaz kılmalarına ve zekât vermelerine kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu yapınca İslâm'ın hakkı dışında canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Artık onların hesâbı Allâh'a kalmış olur."*¹⁶

Enes b. Mâlik'ten gelen rivâyet şöyledir: *"Ben, insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığını söyleyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri, bizim namazımızı kıldıkları, kiblemize yöneldikleri ve bizim kurbanımızı kestikleri zaman, İslâm'ın hakkı dışında onların kanları ve malları bize haram olur. Artık onların hesâbı Allâh'a kalır."*¹⁷

İbn-i Abbâs ؓ'ten şöyle demiştir: Nebî ﷺ Muâz b. Cebel'i Yemen'e vâli olarak gönderirken kendisine şöyle dedi: *"Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allâh'ın Rasûlü olduğuma şehâdet getirmeye çağır. Bunu yaparlarsa, onlara, Allâh'ın gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Buna itaat ederlerse, mallarında Allâh'ın kendilerine oranın zenginlerinden alınıp oranın fakirlerine verilecek olan bir sadaka (zekât) yı farz kıldığını bildir."*¹⁸ Başka bir rivâyette şu ilâve vardır: *"Buna da itaat ederlerse, zekâtı onların mallarının en iyilerinden almaktan sakın. Bir de mazlunun bedduâsından sakın, çünkü onunla Allah arasında bir perde yoktur."*¹⁹

Yukarıdaki âyet ve hadisler, müslümanlara hıyânet etmeyen, onlarla barış içinde yaşamak isteyen müşrik topluma saldırganın gerekli olmadığına işaret eder. İnsanları İslâm'a hikmetle, güzel öğütlerle çağırmayı ve onlarla en güzel şekilde mücâdele etmeyi bildiren âyetler, ehl-i kitap yanında, müşrik ve ateist toplumları da kapsar. Allâh'ın saldırganları sevmemesi,²⁰ dinde zorlama olmaması,²¹ tarafsız kalan müşriklere dokunulmamasının istenmesi,²² müslümanların dinleriyle uğraşmayan, onları yurtlarından çıkarmayan kimselere iyilik etmenin, onlara adâletli davranmanın yasaklanmaması²³ böyle bir sulh ve barış anlayışını yansıtan âyetlerden birkaçıdır.

16. Buhârî, İman, 17.

17. Buhârî, Salât, 28.

18. Buhârî, Zekât, 1, İ'tisâm, 28.

19. Buhârî, Megâzî, 1.

20. Bakara, 2/190.

21. Bakara, 2/256.

22. Nisâ, 4/90.

23. Mümtehine, 60/9.

Hız. Peygamber ﷺ Mekke'yi fethedince ayağa kalkarak şöyle bir konuşma yapmıştır: “Allah Teâlâ daha önce Fil halkının Mekke'ye girmesine engel olmuştur. Yalnız Mekke halkını, bir defaya mahsus olmak üzere Rasûlullah ve mü'minler eliyle cezâlandırmıştır. Şunu biliniz ki, Mekke'de savaşmak benden önce hiç kimseye helâl olmadığı gibi, benden sonra da hiç kimseye helâl olmayacaktır.”²⁴

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6- Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allâh'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. Sonra (Müslüman olmazsa) onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır. İşte bu (hoşgörü), onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.

6. âyette, güvence (eman) isteyen müşrik kimseye Allâh'ın kelâmını dinlemesi yani kendisine İslâm'ın tebliğ edilmesinin sağlanması amacıyla güvence verilmesi, eğer müslüman toplumun bulunduğu beldede kalmak istemezse, onun güvenle yaşayabileceği yere, yani kendi ülke veya bölgesine ulaştırılması istenmektedir.

Yukarıdaki âyette, müşriklerden Allâh'ın dinini öğrenmek, konuşmak, düşünmek isteyenlere fırsat verilmesi emredilmiştir. Bu durum İslâm'da düşünce özgürlüğüne verilen önemi gösterir. Öğrenmek isteyen din anlatılır, düşüncesinden dolayı ona saldırılmaz, delil isteyen din hikmetle, güzel öğütlerle açıklanır ve onunla konular en güzel şekilde tartışılır. Çünkü bilgi sahibi olmadan kanaat sahibi olunamaz.

EMAN VERMEK

Eman sözlükte “güvence” demektir. Düşmana verilen mal, can, ırz ve din güvencesini sağlayan dokunulmazlığı ifâde eder. Eman bir düşmana veya belli bir düşman grubuna verileceği gibi, bütün savaşçı düşmana genel olarak da verilebilir. Günümüz devletler hukûkunda sığınma veya iltica talebinde bulunma eman isteme niteliğindedir.

²⁴. Buhârî, Lukata, 7; Müslim, Hac, 447-448.

Hadiste şöyle buyrulur: “Müslümanların kanları biri diğerine eşittir. En aşağıları dahi devlet adına eman verebilir, onlar kendilerinden başkalarına karşı bir el gibidirler.”²⁵ Allah Rasûlü’nün Medîne’de tesis ettiği ilk anayasada bu husus şöyle ifâde edilmiştir: “...Müslümanlar diğer insanlardan ayrı bir ümmet (câmia) teşkil ederler.”²⁶

Ancak, bir müslümanın İslâm toplumuna ümmet olarak intisabı, siyâsî değil, toplumsal bağ bakımındandır. Müslümanların teşkilatlanıp, devlet kurmaları hâlinde, devletle ve birbirleriyle olan bağları politik ve hukûkî bir nitelik kazanır²⁷ Kur’ân’da, ümmet bütünlüğü şöyle ifâde edilir: “**Gerçek, bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir.**”²⁸

Eman olayı bazen kendiliğinden gerçekleşir. Mesela bir müslüman erkek, ülkesinde evlendiği Hristiyan veya Yahudi hanımını İslâm ülkesine getirirse, eşi kendiliğinden emana (güvenceye) kavuşur. Çünkü o, müslüman bir erkekle evlenmekle zimmet ehli olmayı kabul etmiş sayılır.

Eman Verecek Kimsede Bulunması Gereken Şartlar

a) Müslüman olmak

Gayrimüslimler, müslümanlar adına eman veremez. Çünkü onların iyi niyetle hareket edip, İslâm toplumunun yararını gözetmelerine güvenilemez. Ancak kendilerine eman verme yetkisi verilmişse, bu durum müstesnâdır.

b) Akıllı olmak

Akıl hastalarının veya bilinci yerinde olmayanların vereceği eman geçersizdir. Çünkü eman işi, tehlikeli ve riskli bir konudur. Kişinin, emanın sonuçlarını değerlendirebilmesi için tam temyiz gücüne sahip olması gerekir.

c) Ergenlik çağına gelmiş bulunmak

Çocukların düşmana vereceği eman geçerli değildir. Ancak savaşa katılma izni verilen küçükler bundan müstesnâdır.

Savaşa katılma izni verilen müslüman köle de, düşmana eman verebilir. İran’ın fethi sırasında, kuşatılan bir şehir halkının savaşa ilgisiz kaldığı ve kapılarını İslâm ordusuna açtığı görülür. Olay incelendiğinde, önceden

25. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce’den naklen Tebrizî, Mişkâtü’l-Mesâbih, II, 264.

26. İbn Hişâm, es-Siretü’n-Nebeviyye, Mısır 1355, II, 147; Sâlih Tuğ, İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri, İstanbul 1969, s. 35; M. Hamidullah, İslâm’ın Hukuk İlminin Yardımları, s. 22.

27. Abdülkerim Zeydan, Ahkâmü’z-Zimmiyyîn ve’l-Müte’menîn, Bağdat 1963, s. 61.

28. Enbiyâ, 21/92.

müslüman bir kölenin şehir halkına eman verdiği ortaya çıkar. Müslüman komutan bu emanı tanımak istemeyince anlaşmazlık Hz. Ömer'e götürülür. Hz. Ömer ise, "Müslüman köleler tarafından yapılan anlaşma, diğer hür müslümanlar tarafından yapılan anlaşma kadar geçerlidir." cevabını verir.²⁹

Müslüman kadın da eman verme yetkisine sahiptir. Çünkü Hz. Peygamber, kızı Zeyneb'in kocası Ebû'l Âs İbnü'r-Rabî' için verdiği emanı kabul etmiştir.³⁰

Gayrimüslim bir beldede bulunan müslüman bir tüccar veya esir yahut orada İslâm'ı kabul edip, yerleşmiş kimsenin müslümanlar adına eman vermesi geçerli değildir. Çünkü bunlar gayrimüslim ülkede baskı altında sayılırlar. Düşmanın menfaatine âlet olmakla veya kendi kişisel yararlarını düşünerek hareket etmekle itham olunabilirler.

Verilecek emanın bir hikmete ve toplum yararına dayanması gerekir. Hanefî ve Mâlikîler bunu şart koşarlar. Çünkü düşmanla savaş hâli devamlılık arz eder. Şâfiî ve Hanbelîler ise emanda zararın bulunmamasını yeterli görürler. Ayrıca bir maslahat ve yararın bulunmasını şart koşmazlar. Casus ve benzerleri için eman vermek câiz olmaz.³¹

Emanı, İslâm Devlet başkanı veya ordu komutanı verdiği zaman, eman verilen kimse, emanda belirli bir belde kaydı veya şer'î bir engel bulunmadıkça her İslâm beldesine gönderilebilir. Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) göre, böyle emanlı münkir bir kimse İslâm ülkesinde herhangi bir yere girebilir. Hatta üç gün süreyle, Mekke ve Mescid-i Nebvî haremine de girip kalabilir. Hanefîler, gayrimüslimlerin, bütün mescidlere, bu arada Mescid-i Haram'a izinsiz girebileceklerini söylerler. Çünkü onlara göre; **"Müşrikler, ancak necistirler, bu yıllarından sonra onlar, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."**³² âyetinde kastedilen, onların Mescid-i Haram'a girmelerini yasaklamak değil, câhiliye devrindeki gibi hac ve umre yapmaya kalkışmalarını önlemektir. Şâfiî ve Hanbelîler ise aynı âyete dayanarak gayrimüslimlerin Mekke haremine, maslahata dayalı bile olsa, girmelerini câiz görmezler. Hattâ, gayrimüslimlerin, idârecilerin izni ve elçilik mektubu taşıma veya müslümanların ihtiyâcı olan ticaret işi gibi bir maslahat dışında Hicaz'a girişlerini de kabul etmezler.

29. Mevlânâ Şiblî, Süleyman en-Nedvî, İslâm Tarihi Terc. Ömer Rıza VII, 192.

30. Şevkânî, Neylû'l-Evtâr, VIII, 28.

31. İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kâdir, IV, 300, Zühaylî, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu, VI, 435.

32. Tevbe, 9/28.

İstisnâî giriş de üç gün süreyle olabilir. Dayandıkları delil hadistir. Hz. Ömer, Allah Rasûlü'nün şöyle dediğini nakletmiştir: *'Gelecek yıla kadar yaşarsam Yahudi ve Hristiyanları muhakkak Arap yarımadasından çıkaracağım.'*³³ Burada Arap yarımadasından maksat özellikle Hicaz'dır. Nitekim hadiste, *"Yahudileri Hicaz'dan çıkarınız."* ifâdelerine de rastlanır.³⁴ Hz. Ömer, Yahudi ve Hristiyanları yalnız Hicaz'dan çıkarmakla yetinmiş, onların mesela Arap yarımadasından sayılan Yemen'de oturmalarına izin vermiştir.³⁵

Sürekli emanla İslâm devletinin vatandaşlığına geçen Ehl-i kitap kimse zimmî sayılır ve zimmet haklarından yararlanır. Hadiste şöyle buyrulur: *"Eğer zimmet akdini kabul ederlerse, onlara bildir ki, müslümanların lehine olan haklar, onların da lehine; müslümanların üzerine olan vecibeler, onların da üzerindedir."*³⁶

İslâm ülkesine ticaret, elçilik, eğitim, turizm vb. amaçlarla pasaportla gelen yabancı gayrimüslimler (müste'men) de, İslâm ülkesinde ikâmet ettikleri sürece birtakım mâlî haklardan, aile, borçlar ve ticaret hukûku hükümlerinden yararlanırlar. Prensip olarak, müste'menlerle zimmîlerin hak ve vecibelerde eşit sayılması gerekirse de, sonuncular İslâm ülkesi tebaası olmaları sebebiyle birtakım hak ve görevler konusunda müste'menden ayrılırlar. Bugün beşerî hukukta yabancıların hak ve görevleri devletler hukûkuna dayanırken, İslâm ülkesinde bunların kaynağı İslâm devletinin iç hukûku, yani İslâm hukûkudur.³⁷

33. Ahmed b. Hanbel, I, 31.

34. Bk. Buhârî, Cizye, 6; Müslim, Vasiyye, 20; Dârimî, Siyer, 54.

35. Zühaylî, age, VI, 435-436.

36. Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi', VI, 280, VIII, 100; İbnü'l-Hümâm, age, VI, 248; İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, Kahire 1311, V, 81; Zeydân, age, s. 70.

37. Zeydan, age, s. 73, 627, Hamdi Döndüren, Şâmil İslâm Ansik. "Eman" mad.

﴿ BÂB 2 ﴾

**ANTLAŞMALI TOPLUMLAR, HIYANET EDEN
İNKÂRCILAR, KALBİNDE EĞRİLİK OLANLAR**

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ
عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً
يُرْضَوْنَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ اِشْتَرَوْا
بَايَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾
فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ
وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدُّوكُمْ أَوْلَٰ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ
وَيَشَفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيَذْهَبُ غِيظُ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ
عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا
يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ
وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَٰلِجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

- 7- Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında, o müşriklerin Allah ve Peygamberi yanında nasıl (geçerli) bir ahdi olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah (ahdine sâdık kalarak) sakınanları sever.
- 8- Nasıl olabilir ki? Onlar size üstün gelselerdi, hakkınızda ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirlerdi! Onlar sözleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırlar, fakat kalpleri o kadarına da râzı olmaz. Zaten onların çoğu fâsık kimselerdir!
- 9- Onlar Allâh'ın âyetlerini az bir dünya menfaati karşılığında sattılar da, Allah yolundan men ettiler. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!
- 10- Onlar bir mü'min hakkında ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirler! İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir.
- 11- Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Biz, âyetleri bilen bir toplum için böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.
- 12- Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozarlar ve dîninize saldırırlarsa, o küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir. Umulur ki küfre son verirler!
- 13- Verdikleri sözü bozan, Peygamberi yurdundan çıkarmaya kalkışanlarla savaşmayacak mısınız? Üstelik size karşı savaşı ilk önce onlar başlattılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.
- 14- Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezâlandırınsın, onları rezil etsin; sizi onlara üstün kılsın ve mü'minler toplumunun kalplerini huzûra kavuştursun.
- 15- Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin! Allah dilediğine tevbeyi nasip eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

16- Yoksa siz, Allah içinizden savaşılanları, Allah'tan, Peygamberinden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sandınız? Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır!

7-8. âyetlere göre, müşriklerle yapılan antlaşmalara güven olmadığı, bunlara karşı sürekli tedbirli bulunmak gerektiği vurgulanır. Ancak onlar antlaşmalarına sâdık kaldıkları sürece, onlara karşı dürüst olunması da istenmektedir. Çünkü onların, müslümanlara üstün geleceklerini anladıkları zaman, sözleriyle müslümanları hoşnut etmeye çalışsalar da, her zaman hıyânet edebileceklerine dikkat çekilir.

Âyette belirtilen Mescid-i Haram yanında yapılan antlaşmanın istisnâları, Hudeybiye antlaşmasına dolaylı olarak katılan Huzeyme ve Müdlicoğulları'dır. Kureyşliler ve onlara bağlı diğer müşrikler antlaşmayı bozdukları için, müslümanlar hicretin 8. yılında harekete geçmiş ve Mekke'yi fethetmişti. Burada antlaşmanın aslı bozulduğu hâlde, dolaylı hükümlerinin süre sonuna kadar yürürlükte bırakıldığı görülmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Peygamber! Kalpleriyle îmân etmedikleri hâlde, ağızlarıyla “inandık” diyen kimselerden ve Yahudilerden küfrün içinde koşuşanların hâli seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler ve sana gelmeyen bir topluluk adına casusluk yaparlar; kelimeleri (Tevrat hükümlerini) yerlerinden kaydırıp değiştirirler. “Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!” derler. Allah, bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allâh'a karşı onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar Allâh'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik, âhirette de onlara mahsus büyük bir azap vardır.”**³⁸

Bu âyet Medîne'de zinâ eden Yahudilerden bir erkekle kadına recm cezâsını ağır bulan Yahudi toplumu, belki daha hafif cezâ verir umuduyula Hz. Peygamber'e gelmiş, Allâh'ın Rasûlü Tevrat'taki hükme göre karar vermek isteyince, orada recm cezâsının bulunduğunu itiraf etmek zorunda kalmışlardı. Bu olayda onlar İslâm'ı kabul etmedikleri hâlde, menfaat gereği böyle bir yola başvurmuşlardı.

Başka âyetlerde de samimî îmâna sahip olmayanların hâlleri şöyle belirtilir: **“Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allâh’a yemin ederler. Eğer bunlar îmân etmiş iseler, Allah ve Rasûlü’nü hoşnut etmeleri daha doğrudur.”**³⁹

Kureyş’ten korktukları için Hudeybiye seferine katılmayan bâzı kabîleler, dönüşte Hz. Peygamber’den özür dilemişti. Onlarla ilgili olarak da şöyle buyrulur: **“Bedevîlerden, geride kalmış olanlar sana diyecekler ki: ‘Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Artık bizim için Allah’tan mağfiret dile.’ Onlar dilleriyle, kalplerinde olmayanı söylerler. De ki: ‘Allah size bir zarar veya bir yarar vermek isterse, Allâh’a karşı sizin için kim bir şeye mâlik olabilir? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır!’”**⁴⁰

اِشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَزُقُّونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

9- Onlar Allâh’ın âyetlerini az bir dünya menfaati karşılığında sattılar da, Allah yolundan men ettiler. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!

10- Onlar bir mü’min hakkında ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirler! İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir.

9-10. âyetlerde, müşriklerin genel karakterleri belirtilmektedir. Buna göre onlar; müslümanlara karşı bir üstünlük sağladıkları takdirde antlaşma, zimet dinlemez, akrabalık ve dostluk gözetmezler. Ağızlarıyla müslümanları memnun etmeye çalışırken, kalplerinde dostluk bulunmaz. Bunların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir. Az bir paha ile Allâh’ın âyetlerini satarlar, dünya menfaatleri için insanları Allâh’ın yolundan döndürmeye çalışırlar. Fırsat bulunca, antlaşmaları bozarak saldırırlar, çünkü tabiatlarında saldırganlık vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’ın indirdiği kitabın bâzı kısımlarını gizleyen ve onu az bir paha ile değişenler yok mu! İşte onların**

39. Tevbe, 9/62.

40. Fetih, 48/11.

Yiyip de karınlarına doldurdukları, ateşten başka bir şey değildir. Kıyâmet günü Allah onlarla konuşmaz ve onları temize de çıkarmaz. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.”⁴¹

“Allâh’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini önemsiz bir dünya menfaati karşılığında satanlara gelince, işte onların âhirette bir payı yoktur. Kıyâmet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır!”⁴²

“Gerçekten ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki, Allâh’a îmân ettikleri gibi, O’na boyun eğerek size indirilene ve kendilerine indirilene de îmân ederler. Allâh’ın âyetlerini az bir değer karşılığında satmazlar. İşte bunlar, mükâfatları Rab’leri katında olanlardır. Şüphesiz Allah, hesâbı çabuk görendir.”⁴³

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۖ وَنُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ
وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ ۖ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

11- Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Biz, âyetleri bilen bir toplum için böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.

12- Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, o küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir. Umulur ki küfre son verirler!

11-12. âyetlere göre müşriklerin, önceki davranışlarından vazgeçip namaz kılmaları ve zekât vermeleri durumunda müslümanların kardeşleri

41. Bakara, 2/174.

42. Âl-i İmrân, 3/77.

43. Âl-i İmrân, 3/199.

olacakları bildirilir. Ama sözlerinden döner, yeminlerini bozar ve İslâm'a dil uzatacak olurlarsa, bunların elebaşları ile vazgeçinceye kadar savaşılmaya istenmektedir.

Hız. Peygamber hicretin 6. yılında, Mekke müşrikleri ile on yıl süreli "Hudeybiye Antlaşması" yapmıştı. İki yıl sonra Kureyş ve onun tarafında olan Bekiroğulları bu antlaşmayı bozarak, müslümanların tarafında olan Huzaa Kabilesi'ne saldırdılar. Böylece müslümanların Mekke'ye yürüyüp fethetmelerine bir zemin hazırlanmış oldu. Mekke'nin 8/630'de fethedilmesi üzerine kentte müslüman olanlar serbest bırakıldı. Sayıları iki bin kadar olan bu kimselere "tulekâ (serbest bırakılanlar)" denildi. Küfründe ısrar edip kaçanlara dört ay süreyle güvence tanındı. Safvan bin Ümeyye ile Ebû Cehil'in oğlu İkrime bu kaçanlardandı. Ancak sonradan bunlar da müslüman oldular.

أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ
بَدُوُّكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13- Verdikleri sözü bozan, Peygamberi yurdundan çıkarmaya kalkışanlarla savaşmayacak mısınız? Üstelik size karşı savaşı ilk önce onlar başlattılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.

13. âyet, yukarıdaki âyetlerde kendileriyle savaşılmaya ve öldürülmesi bildirilen müşriklerin, müslümanların dinine saldıran Kureyş müşrikleri ve işbirlikçileri olduğunu gösterir.

Buna göre, müslümanların dinine saldırmayan, antlaşmaları bozmayan ve barış içinde yaşamak isteyen insanlarla barış içinde yaşamak da Allâh'ın emridir. Bu durum, İslâm'ın tam bir vicdan hürriyetini getirdiğini gösterir. Ancak müslümanlara saldıran müşriklere veya kitap ehline karşı savaş açılır. Fakat müslümanlarla dostluk ilişkilerini sürdüren müşriklere ve diğer din mensuplarına, iyi niyetten ayrılmadıkları ve antlaşmaları bozmadıkları sürece dokunulmaz ve barış içinde yaşamaya devam edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Seni yurdundan çıkaran bu belde-
den daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de on-
lara bir yardım eden de çıkmadı.”**⁴⁴ **“Onun kavminden büyüklük tas-
layan ileri gelenler: ‘Ey Şuayb, dediler. Ya seni ve seninle birlikte
îmân edenleri kasabamızdan çıkaracağız, ya da dînimize dönersi-
niz!’ Şuayb dedi: ‘İstemesek de mi (dîninize döneceğiz?).’”**⁴⁵

**“İşte dostlarıyla sizi korkutan, şeytandan başkası değildir; o
hâlde îmân etmiş kimseler iseniz, onlardan değil, benden sakının!”**⁴⁶

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِيهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ
صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ^{١٤} وَيُذْهِبَ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى
مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ^{١٥}

**14- Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezâlandır-
sın, onları rezil etsin; sizi onlara üstün kılsın ve mü'min-
ler toplumunun kalplerini huzûra kavuştursun.**

**15- Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin! Allah dilediği-
ne tevbeyi nasip eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm
ve hikmet sahibidir.**

14-15. âyetlerde mü'minlere moral verilmektedir. Buna göre, İslâm'a sal-
dıran düşman, müslümanların elleriyle cezâlandırılacak, mü'minler üstün ge-
lerek gönülleri sevinçle dolacak, kalplerindeki öfke giderilecektir. Nitekim Hz.
Peygamber'le antlaşmalı olan Huzaa Kabîlesi İslâm'ı kabul etmiş, Kureyş'le
antlaşmalı olan Bekiroğulları bunlara saldırarak, birçok Huzaalığı Harem'de
öldürmüşler, bu konuda Kureyş'le de işbirliği yapmışlardı. Huzaa'dan bir he-
yet Medîne'ye gelerek, olanları Allâh'ın Elçisi'ne anlatmış ve yardım istemişti.
İşte bu olay, Mekke'nin fethi hazırlıklarına başlanmasına neden olmuş-
tu. Bunun sonucunda Mekke fethedilmiş, Huzaalılar başta, bütün mü'min-
lerin gönlü sevinçle dolmuştur. Diğer yandan Huzaalılarının kalplerindeki kin
ve intikam duyguları da yok olmuştu.

44. Muhammed, 47/13.

45. A'râf, 7/88.

46. Âl-i İmrân, 3/175.

İlgili âyette şöyle buyrulur: “(Ey müşrikler!) **Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın! İyi bilin ki siz Allâh’ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri perişan edecektir!**”⁴⁷

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- Yoksa siz, Allah içinizden savaşılanları, Allah’tan, Peygamberinden ve mü’minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sandınız? Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır!

16. âyette, bir mü’minin ancak Allâh’ı, Elçisi’ni ve mü’minleri dost ve sırdaş edinebileceği vurgulanır. Allah çeşitli olaylar ve savaş şartları gibi zor şartlar altında kullarını dener. Kimin Allah için samimî olarak çaba harcadığını, kimin de şan, şöhret, dünya menfaati için hareket ettiğini davranış ve fiilleri ile tespit eder. Böyle o kişinin kıyâmet günü, sadece Allâh’ın ezeldeki bilgisine göre değil de, serbest irâdesiyle yaptığı bu işlerden dolayı sorumlu olacağı ortaya konulur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: “**Yoksa siz, Allah içinizden cihâd edenleri belli etmeden ve sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?**”⁴⁸

47. Tevbe, 9/2.

48. Âl-i İmrân, 3/142.

﴿ BÂB 3 ﴾

**MESCİTLERİN İMÂRİ, HİCRET VE CİHAD,
EHL-İ KÜFÜRDEN OLAN VELÎLER,
ALLAH VE PEYGAMBER SEVGİSİ**

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ^١ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا
يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿١٨﴾ أَجْعَلْتُمْ مَسَاجِدَ اللَّهِ سُبُلًا لِّلْجَنَّةِ لِيُتْرَكَ سَبِيلُ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ^٢ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ^٣ أَكْبَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا
نَعِيمٌ مُّقِيمٌ^٤ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ^٥ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾
قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا
أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ
اللَّهُ بِأَمْرِهِ^٦ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ^٧ ﴿٢٤﴾

- 17- Müşrikler, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allâh'ın mescidlerini îmar etmeye lâayk değildirler. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.**
- 18- Allâh'ın mescidlerini, ancak Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar îmar ederler. İşte, doğru yolda olmaları umulanlar bunlardır!**
- 19- Yoksa siz hacılara su verme ve Mescid-i Haram'ı îmar etme işini, Allâh'a ve âhiret gününe îmân edip, Allah yolunda savaşan kimselerin yaptıkları işle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildir. Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.**
- 20- Îmân edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşan kimselerin, Allah katındaki dereceleri pek büyüktür. İşte kurtuluşa erenler de bunlardır.**
- 21- Rab'leri onlara, kendi katından bir rahmet ve rıza ile kendileri için, içinde tükenmez nîmetler bulunan cennetleri müjdeler.**
- 22- Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!**
- 23- Ey îmân edenler! Eğer inkârı îmâna tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost ve velî edinmeyin. İçinizden her kim onları dost ve velî edinirse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.**
- 24- De ki: "Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allâh'ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidâyet vermez.**

17. âyette, Hz. Peygamber'in amcası Abbâs, Bedir'de esir düşünce müslümanlar, müşrik olduğu ve hısım akrabasıyla ilişkisini kestiği için onu kınamışlar, Hz. Ali daha ağır sözler söylemişti. Bunun üzerine Abbâs şöyle demiştir: "Bizim kötü yanlarımızı söylüyor, iyi yanlarımızı gizliyorsunuz. Biz Mescid-i

Haram'ı îmar ediyor, Kâbe'nin perdedarlığını yapıyor ve hacılara su dağıtıyoruz. Esirleri de serbest bırakıyoruz.” Yukarıdaki âyet bununla ilgili olarak inmiş ve îman sahibi olmadıkça bu gibi hayırların boşa gideceği bildirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz, sana da senden öncekiler de şöyle vahy olundu: Andolsun ki, eğer Allâh'a ortak koşarsan, amelin mutlaka boşa gider ve mutlaka ziyâna uğrayanlardan olursun!”**⁴⁹ **“Şüphesiz ki Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz; bundan başkasını ise, dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allâh'a ortak koşarsa, gerçekten o, büyük bir günah ile iftira etmiş olur.”**⁵⁰

“Şüphe yok ki: ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler, küfre düşmüşlerdir. Oysa İsâ şöyle demişti: ‘Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbin, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a kulluk edin.’ Çünkü her kim Allâh'a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun varacağı yer ateş olur. Zulmedenler için hiçbir yardımcı yoktur.”⁵¹ **“Bir zamanlar Lokmân oğluna öğüt vererek şöyle demişti: ‘Yavrucuğum! Allâh'a ortak koşma. Çünkü Allâh'a şirk koşmak, hiç şüphesiz büyük bir zulümdür.”**⁵²

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

18- Allâh'ın mescidlerini, ancak Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar îmar ederler. İşte, doğru yolda olmaları umulanlar bunlardır!

18. âyete göre, Allâh'ın mescidlerini şu beş sığata sahip olanların îmar edebileceği belirtilir: a) Allâh'a îmân etmek, b) Âhiret gününe inanmak, c) Namaz kılmak, d) Zekât vermek, e) Allah'tan başka kimseden korkmamak.

MESCİD İMÂRİ

Mescidlerin îmarı ve kullanımı ile ilgili âyet ve hadislerden bâzıları şunlardır: Yeryüzünde ilk inşa edilen mescid Beytullah'tır: **“Şüphesiz ki insanlar**

49. Zümer, 39/65.

50. Nisâ, 4/48. Bk. 4/116.

51. Mâide, 5/72.

52. Lokmân, 31/13.

için kurulan ilk mâbed, Mekke'deki çok mübârek ve âlemlere hidâyet kaynağı olan Beyt (Kâbe)dir.”⁵³ Başka bir âyetle de şöyle buyrulur: **“Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin! Kendiniz için önceden gönderdiğiniz her hayrı, Allah katında bulursunuz. Hiç kuşkusuz Allah, yapmakta olduklarınızı görür.”**⁵⁴

Hız. Peygamber ﷺ Medîne'ye hicret eder etmez, ilk işi bir mescid inşa etmek oldu. Hatta daha Medîne'ye ulaşmadan birkaç gün misafir kaldığı Kubâ'daki evde cemaatle namaz kılınmaya başlanmış, bir cuma sabahı Medîne merkezine hareket edildiği sırada yolda cuma namazının farz kılındığını bildiren âyetler gelmiş,⁵⁵ yol kenarında boş bir yerde ilk cuma namazı kılınmıştır. Günümüzde bu yerde “Cuma mescidi” diye ziyaret edilen câmi inşa edilmiştir. Şimdiki Mescid-i Nebvî'nin yerindeki ilk mescidi bizzat Allah Rasûlü'nün teşviki ile sahâbe birlikte inşa ettiler. Orada vakit ve cuma namazları kılınmaya başlandı.

Bir kudsî hadiste şöyle buyrulur: “Allah Teâlâ buyurdu ki, yeryüzünde benim evlerim mescidlerdir ve oralarındaki benim ziyaretçilerim de onları ma'mur edenlerdir. İmdi ne mutlu o kula ki, evinde temizlenir ve iyice temizlendikten sonra gelir beni evimde ziyaret eder. Çünkü ziyaretçisine ikramda bulunmak ziyaret olunan üzerine bir görevdir.”⁵⁶

Konu ile ilgili bâzı hadisler: “Her kim mescide ülfet ederse Allah da ona ülfet eder.”⁵⁷ “Bir adamı mescidlere devam ediyor gördünüz mü onun mü'min olduğuna şahitlik ediniz.”⁵⁸ “Her kim bir mescidde bir kandil bulundurursa o mescidde o kandilin ziyâsı devam ettiği sürece melekler ve Arş'ı taşıyan yüce melekler o kimse için istiğfâr eder.”⁵⁹ “Mesciddeki boş konuşma, tıpkı hayvanın otu yiyip bitirdiği gibi hasenâtı yiyip tüketir.”⁶⁰

Buna göre mescidlerde boş konuşmalardan sakınmak, bir fısıki ve temiz sayılmayacak bir hâli mescide yaklaştırmamak gerekir. Bu yüzden îmânı olmayanların mescid îmar etmesi ya gösteriş içindir, ya da “Dırar Mescidi” örneğinde olduğu gibi bir fesat amacına yöneliktir. Bu gibi îmarlar onlara sevap kazandırmaz.

53. Âl-i İmrân, 3/96.

54. Bakara, 2/110.

55. Bk. Cuma, 62/9-10.

56. Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, I, 345 (2258); Hindî, Kenzü'l-Ummâl, VII, 20740.

57. Süyûtî, age, IV, 141.

58. Tirmizî, Tefsir, 9/8; İbn Mâce, Mesâcid, 19; Dârimî, Salât, 23; Ahmed b. Hanbel III, 68, 76.

59. Süyûtî, age, IV, 143-144.

60. Alûsî, Rûhu'l-Meânî, V, 2/65.

Mescidleri îmandan maksat; mescid binâlarını inşâ etmek, tamir ve bakımını, iç döşeme ve tefrişini yapmak, temizlik, aydınlatma ve ısıtma gibi işleri sürdürmek, bu yerleri ibadet, zikir ve ilim çalışmaları ile şenlendirmek. Câmiler, arsası ve binâsı ile tamamlanıp ibadete tahsis edildikten sonra, içinde cemaatle namaz kılınmaya başlanınca vakıf hâline gelir. Geçmiş yüzyıllarda, özellikle büyük câmilerin ve çevresinin bakımı, tamiri ve din görevlilerin maaşları için vakıflar kurulmuş ve câmi hizmetleri bu vakıf gelirleriyle sürdürülmüştür. Diğer yandan medrese, aşevi, sağlık hizmetleri gibi sosyal etkinliklerin de câmi müştemilâtlarında geliştiği görülür.

İslâm toplumlarında câmiler aynı zamanda ilk dînî bilgilerin verildiği bir eğitim kurumu olarak görev üstlenmiştir. İslâm'ın Mekke döneminde, müslümanlar müşriklerin baskısı yüzünden mescid edinememiş, imkân bulabilenler Erkam b. Ebi'l-Erkam ؓ'in evinde toplanıp toplu namaz kıldıkları olmuştur. Hz. Peygamber 622 M yılında Medîne'ye hicret edince, önce Kubâ Mescidi, onun arkasından da Medîne merkezinde Mescid-i Nebevî'yi inşâ ettirmiştir. Bu mescidin bitişiğinde gündüz okul, gece de yatakhane olarak kullanılan "Suffe" denilen eğitim ve barınma yeri yapılmıştır. Burası İslâm tarihinde ilk "eğitim-öğretim kurumu" olarak bilinir. Mescidin diğer tarafında da Hz. Peygamber ve ailesi için odalar yapılmıştır. Suffe'de (Sofa), ashâb-ı suffe diye adlandırılan, yüzlerce ilim talebesi yetişmiştir. Bunlar sürekli ilim ve irfanla uğraşan, İslâm'ı asıl kaynağı olan Hz. Peygamber'den öğrenerek, hicaz çevresindeki kitlelere aktaran sahâbelerdir. Bunların iâşe ve ibâtesini varlıklı olan müslümanlar karşılıyordu.

Diğer yandan Allâh'ın Rasûlü, üç mescidin yani Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa'nın ibadet ve ziyaret maksadıyla yolculuk yapmaya değer olduğunu, Mescid-i Nebevî'de kılınan namazın, Mescid-i Haram hariç, diğer yerlerde kılınan namazlardan bin kat daha fazîletli olduğunu belirtmiş ve eviyle minberi arasındaki "Ravza-i Mutahhara"nın, cennet bahçelerinden bir bahçe olduğunu haber vermiştir.⁶¹

Daha sonraki İslâm medeniyetlerinde bu uygulamayı esas alan toplumlar, Anadolu başta olmak üzere yapılan birçok câmiler "külliye" olarak inşâ edilmiş, bunların bünyelerinde medrese, aşevi, öğrenci ve hocalar için kalma yerleri, ayrıca bu hizmetlerin gerektirdiği harcamalar için müştemilâtın içinde veya yakınında birçok akar geliri sağlayan vakıflar inşâ edilmiştir.

61. Buhârî, Fadâilü's-Salât, 1, 5, Savm, 67; Nesâî, Mesâcid, 4.

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

19- Yoksa siz hacılara su verme ve Mescid-i Haram'ı îmar etme işini, Allâh'a ve âhiret gününe î mân edip, Allah yolunda savaşılan kimselerin yaptıkları işle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildir. Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.

19. âyette, Mekke'de kalıp, müslüman olmadığı hâlde hacılara su verme-yi, Kâbe'yi onarmayı büyük bir hayır sanan müşriklerin bu yaptıklarının bir değerinin olmadığına işaret edilmektedir. Çünkü bütün bu hizmetler îman-la ve ihlâsla yapılırsa bir değer ifâde eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç î mân eden kimse, fâsık olan gibi olur mu? Elbette bunlar eşit olmazlar! Î mân edip iyi ameller işleyen kimseler için, amellerine karşılık bir ağırlanma olarak barınak cennetleri vardır. Fâsıklık etmiş olanların barınakları ise ateştir. Oradan her çıkmak istedikçe, oraya geri çevrilirler ve onlara, ‘Haydi tadın bakalım, yalanlayıp durduğunuz o ateşin azâbını!’ denilir.”**⁶² **“İşte azap böyledir! Âhiret azâbı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilse-lerdi! Hiç kuşkusuz takvâ sahipleri için, Rab’leri katında nîmetleri bol cennetler vardır. Biz Allâh’a teslimiyet gösterenleri, günahkâr-larla bir tutar mıyız? Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?”**⁶³

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ
بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّتِ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾

**20- Î mân edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canla-
rıyla savaşılan kimselerin, Allah katındaki dereceleri pek
büyüktür. İşte kurtuluşa erenler de bunlardır.**

62. Secde, 32/18-20.

63. Kalem, 68/33-36.

21- Rab'leri onlara, kendi katından bir rahmet ve rıza ile kendileri için, içinde tükenmez nîmetler bulunan cennetleri müjdeler.

20-21. âyetlerde, îmân edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd edenlerin Allah katında büyük bir dereceye kavuşacakları bunların kurtuluşa erecekleri ve içinde ebedî nîmetler bulunan cennete girecekleri vurgulanmıştır. İlgili bir âyette şöyle buyrulur: **“Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allâh'a ve Rasûlü'ne îmân ederler, sonra da asla şüpheye düşmez, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd ederler. İşte doğru olanlar bunlardır.”**⁶⁴

20. âyetin nüzûl sebebi ile ilgili olarak Müslim'in Sahih'inde şu olay nakledilir: Numan b. Beşir demiştir ki, “*Rasûlullâh'ın minberi yanında idim, bir adam, ben hacılara sakalık etsem yani su dağıtsam da başka hiçbir amel işlesem gam yemem, dedi. Bir başkası da ben Mescid-i Haram'ı îmar etsem de başka hiçbir amel işlesem kendime dert etmem, dedi. Bir diğeri de Allah yolunda cihâd etmek bu sizin söylediklerinizden daha fazîletlidir dedi. Bu bir cuma günü idi. Derken Ömer ؓ bunlara, susun, Rasûlullâh'ın minberinin dibinde böyle sesinizi yükseltmeyin. Fakat namazı kıldıktan sonra bu ihtilaf ettiğiniz meseleyi Allâh'ın Rasûlü'nden sorup öğreneyim, dedi. Daha sonra Allah Rasûlü'nden meseleyi sordu, bunun üzerine Allah Teâlâ da bu âyeti indirdi.*”⁶⁵

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!

22. âyette, bu sıfatları taşıyan mü'minlerin girecekleri cennetlerde ebediyyen kalacakları hatırlatılır ve bunun büyük bir mükâfat olduğuna işaret edilir. Sonuç olarak Allah inancı olmadan yapılacak Sikâye (hacılara su hazırlama işi), Rifâde (hacılara yiyecek hazırlama işi) ve Sidâne (Kâbe bekçiliği) gibi hizmetleri yapanlar değil; inanan, hicret eden, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaştan kimselerin Allah katında daha büyük derecelere kavuşacakları bildirilir.

64. Hucurât, 49/15.

65. Müslim, İmâre, 111; Ahmed b. Hanbel, IV, 269; Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Azim baskısı, V, 296.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23- Ey îmân edenler! Eğer inkârı î mânâna tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost ve velî edinmeyin. İçinizden her kim onları dost ve velî edinirse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

23. âyette, küfrü tercih eden babaların ve kardeşlerin velî ve dost edilmemesi istenmektedir. Diğer yandan Yüce Allah, küfür ehli olan ana-babaya da, -mâsiyet emirleri dışında- iyilikte bulunmayı,⁶⁶ yine müslümanlarla savaşımayan, onları yurtlarından çıkarmayan müşriklere bile iyilik etmeyi yasaklamaz.⁶⁷ Nitekim Esmâ binti Ebîbekir'in, Mekke'den ziyaret için gelen müşrik annesine, ikram edip edemeyeceğini sorması üzerine, Allâh'ın elçisi, onunla ilgilenip ikram etmesini bildirmiştir.

Elmalılı merhum bu konuda özetle şu tespiti yapar: “Başkaları ve yabancılar şöyle dursun, velîleriniz olan öz babalarınızı ve öz kardeşlerinizi bile kâfirliğe sevgi duyar, sevmek ister, î mânâna karşı tercih ve ihtiyar eyler, ısrarlarından vazgeçmeleri ümidi kalmazsa, artık onları da velî olarak tanımayın. Onların emir ve irâdelerine uyup da küfre hizmet etmeyin, küfre yardımcı olmayın.

Cassas'ın “Ahkâmü'l-Kur'ân” da zikrettiği gibi, mü'minler münâfıklardan ayırt edilmek için bununla emrolunmuşlardır.”⁶⁸ Çünkü münâfıklar, kâfirlere dostluk gösteriyor, buluştukları zaman onlara saygı gösteriyor ve ikram ediyorlardı, onlara velâyet ve taraftarlık izhar ediyorlardı. Allah Teâlâ da bu âyetteki emrini mü'min ile münâfığın farkına alâmet kılmış ve böyle yapmayanın nefsine zulmetmiş ve böylece cezâyâ hak kazanmış olduğunu haber vermiştir.

Ancak bununla birlikte Allah, kâfir olan anaya, babaya ihsânı ve ma'rûf ölçüler içinde yakınlığı dahî emretmiştir. Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz insana, anasıyla babasına ihsanda bulunmasını emrettik.. Bununla birlikte ananla baban, bilmediğin bir şeyi bana şirk koşman hususunda sana baskı yaparlarsa onlara itaat etme. Fakat onlarla**

66. Bk. Lokmân, 31/14, 15; Nisâ, 4/36; En'âm, 6/151; Mücadele, 58/22.

67. Bk. Mümtahine, 60/8.

68. Cassas, Ahkâmü'l-Kur'ân, IV, 278.

dünyada iyi geçin..”⁶⁹ “Allâh’a ibadet edin, hiçbir şeyi ona ortak koşmayın, anaya babaya iyilik edin.”⁷⁰ “De ki: Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını ben okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya ihsanda bulunun.”⁷¹

VELÎDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

1- Tam ehliyetli olması: Akıllı, ergin ve hür kimse tam ehliyetlidir. Bu yüzden başkasına velî olması mümkündür. Küçük, akıl hastası, bunak, sarhoş veya zayıf akıllı kimse ile kölelerin velâyet hakkını kullanma yetkisi bulunmaz. Çünkü bunlar kısıtlılık nedeniyle kendileri ehliyetsiz veya eksik ehliyetli oldukları için başka birisine velî olamazlar. Bunun nedeni idrâk eksikliği ve güç yetirememekten ibârettir.⁷²

2- Din birliğinin bulunması: Velî ile velâyet altındaki kişinin aynı dinden olması gerekir. Buna göre bir gayrimüslimin, müslüman üzerinde veya bir müslümanın gayrimüslim üzerinde velâyet yetkisi yoktur. Bu yüzden Hanefî ve Hanbelîlere göre, müslüman olmayan bir kimse velî sıfatıyla bir müslüman kadını evlendiremez, bir müslüman da gayrimüslim kadını evlendiremez.

Şâfiîlere göre, gayrimüslim bir erkeğin velî sıfatıyla, gayrimüslim bir kadını, müslüman ya da gayrimüslim bir erkekle evlendirmesi câizdir.

Dinden çıkan (mürted) kimsenin ne müslüman ve ne de bir gayrimüslim üzerinde velâyet yetkisi yoktur. Müslümanla gayrimüslim arasında velâyetin cereyan etmemesi âyet ve hadis delillerine dayanır. Kur’ân’da şöyle buyrulur: **“Erkek ve kadın mü’minler birbirlerinin velîleridir.”⁷³, “Kâfir olanlar da birbirlerinin velîleri ve yardımcılarıdır.”⁷⁴, “Allah kafirlerle mü’minler aleyhine bir yol (bir imkân) verecek değildir.”⁷⁵**

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“İslâm yücedir, ondan daha üstünü yoktur.”⁷⁶**

Velî ile velâyeti altındaki kişi arasında din birliğinin bulunması, müslümanın gayrimüslimin velâyeti altında kalıp da zillete ve zayıf duruma düşmesine

69. Lokmân, 31, 14, 15.

70. Nisâ, 4/36.

71. En’âm, 6/151; Elmalılı, age, IV, 300.

72. Kâsânî, age, II, 239; Şirbînî, Muğnîl-Muhtâc, Mısır, t.y., III, 154 vd.; Şirâzî, Mühezzeb, Mısır, t.y., II, 36.

73. Tevbe, 9/71.

74. Enfâl, 8/73.

75. Nisâ, 4/141.

76. Buhârî, Cenâiz, 80.

engel olma hedefine yöneliktir. İslâm Devlet başkanı ve temsilcisi ise bütün mü'minler üzerinde genel velâyet yetkisine sahiptir.

3- Erkek olması: Hanefîlere göre velînin erkek olması şart değildir. Bu yüzden çocuklar üzerinde velâyet yetkisini kullanma sırası kendisinde bulunan kadının, temsil ettiği erkek veya kız çocuğunu velî ya da vekil sıfatıyla evlendirmesi mümkün ve câizdir.

Çoğunluk müçtehitlere göre ise, kadın kendi başına evlenemediği gibi, başkasını da velî sıfatıyla evlendiremez. Bu konuyu ve delillerini aşağıda inceleyeceğiz.

4- Adâletli olması: Hanefî ve Mâlikîlere göre velînin adâlet sıfatına sahip olması şart değildir.

Adâlet sıfatı, bir kimsenin İslâm'ın kesin emirlerine uyması ve zinâ, içki, ana-babaya isyan gibi yasaklardan kaçınması ile gerçekleşir. Büyük günahlardan kaçınmak ve küçük günahlarda ısrarlı olmamak gerekir. Adâletli olmayana "fâsık" denir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre, velînin adâletli olması şarttır. Aksi durumda bu yetki onun elinden alınır. Delil, İbn-i Abbâs'tan nakledilen şu hadistir: "*Bir velî ve iki adâletli şahit hazır bulunmadıkça nikâh olmaz.*"⁷⁷ Fâsık, malda velî olamadığı gibi nikâhta da olamaz.

Hanefî ve Mâlikîlere göre ise velînin adâletli olması şart değildir. Çünkü velînin fâsık oluşu, temsil ettiği hısımlına karşı sevgi, şefkat ve onun yararını gözetmede kusurlu davranacağı anlamına gelmez. Nitekim ne Hz. Peygamber ve ne de sonraki dönemlerde, bir velînin fâsıklığı nedeniyle evlendirmeden men edildiği görülmemiştir. Tercih edilen görüş de budur. Hanefîler yukarıda sözünü ettiğimiz İbn-i Abbâs hadîsinin zayıf olduğunu söylerler.⁷⁸

5- Reşid olması: Rüşd hâlinin erkek ve kadında belli bir eğitim, tecrübe ve toplumu tanıma sonucu elde edilebildiğini, bunun erginlikten sonra da ortaya çıkabileceğini yukarıda belirtmiştik.

Hanefî ve Mâlikîlere göre rüşd, yalnız mal üzerinde velâyet için gerekli ise de, evlendirme konusunda rüşd şart değildir. Bu yüzden kısıtlı olan sefih kimse de nikâh velâyetine sahiptir.

77. Ebû Dâvûd, Nikâh, 19; Dârimî, Nikâh, 11. Bu hadis 'merfû'dur.

78. Zühaylî, age, VII, 197.

Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise velînin rüşd çağına ulaşması gerekir. Çünkü sefihliği yüzünden kısıtlı olan kimse, kendisi velîsiz evlenemediği gibi, başkasını evlendirmeye de yetkili değildir. Ancak sefih, kısıtlı değilse Şâfiîlerin sağlam görüşüne göre başkasını evlendirebilir.⁷⁹

Sonuç olarak Hanefîlere göre velînin şartları dört tane olup şunlardır: Akıl, erginlik, hür olma ve din birliği. Adâlet ve rüşd niteliğinin bulunması ise şart değildir. Bu konuda Hanbelîler de Hanefîler gibidir.⁸⁰

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24- De ki: “Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah’tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allâh’ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidâyet vermez.

24. âyette, bu dünyada herhangi bir şeyi Allah ve Rasûlü’nden fazla sevmenin, kişiyi fıska düşüreceği, Allâh’ın da fâsıkları doğru yola ulaştırmaya-çağı belirtilir.

ALLAH VE PEYGAMBER SEVGİSİ

Bir toplumda aile fertlerini birbirine bağlayan süt ve kan bağı, maddî ve mânevî yardımlaşma gibi etkenlerdir. Toplum fertlerini birbirine bağlayan ve onların bir millet veya bir devlet olarak tarih sahnesinde yerini almasını sağlayan temel etkenler ise ırk, dil, din, kültür, tarih ve toprak birliği gibi unsurlar olduğu bilinmektedir. İslâm ise, bu konuda îman kardeşliği ilkesini öne almıştır. ırk, renk, dil ve kültür ayrılıkları inanç birliği yanında önemini

79. Kâsânî, age, II, 239; Şirbînî, age, III, 154 vd.; Şirâzî, age, II, 36.

80. Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Erkam Yayını, 2006, s. 280-286.

kaybetti. Ancak mü'minlerin de bir topluluk oluşturabilmeleri için birtakım önlemlerin alınması gerekiyordu. Tarih boyunca tüm tevhid dinlerinde yer alan ve evrensel nitelikli en güzel ahlâk ve davranış ilkeleri İslâm'da zirveye ulaştı. Allah ve Rasûlü'nü dünyadaki tüm değerlerden üstün tutarak sevmek, selâmlaşma, musâfaha yapma, başkasının kusurunu affetme ve örtme bunlar arasında sayılabilir. Bunları kısaca açıklayacağız:

İslâm'a giren herkesin, Allah ve Rasûlü'nü her şeyin üzerinde sevmesi ve onlara itaat etmesi gerekiyordu. Bu yüzden inanan aile fertleri mü'minler toplumuna tâbî olurken, inanmayan, henüz müşrik bulunan hısımları ile ilişkilerini kesiyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Allâh'a itaat edin, Rasûl'e itaat edin ve sizden olan emir sahipleri-ne de itaat edin.”**⁸¹ **“De ki: Eğer siz Allâh'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”**⁸²

Mü'minlerin birbirini seven bir toplum oluşturması için, Hz. Muhammed ﷺ'in Medîne'deki ilk öğüdü selâmlaşmayı yaymak olmuştur. Abdullah bin Selâm'dan nakledildiğine göre, Medîne'ye hicret edince Allah Rasûlü'nün Ensâr ve muhâcir topluluğuna ilk mesajı şu olmuştur: **“Selamı yayınız, yemek yediriniz, hısımlarınızı ziyaret ediniz, halk uyurken siz namaz kılınız, güvenlik içinde cennete girersiniz.”**⁸³

Selâmda; karşılıklı duâlaşma, birbirine barış ve esenlik dileme anlamı vardır. Selâmlaşan kişiler birbirinden güvende olduğunu anlar. Bu yüzden “selâmun aleykum (Allâh'ın selâmı sizin üzerinize olsun)”, diye selâm verene “aleykum selâm ve rahmetullah (Allâh'ın selâmı ve rahmeti sizin üzerinize de olsun)” diye cevap veren iki kişi birbirinden güvende bulunur. Bu cümleler bir çeşit paroladır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Bir selâm ile selâmlandığınızda, siz de ondan daha güzeli veya aynı ile karşılık verin.”**⁸⁴ Ebû Hüreyre ؓ'in naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: **“Rûhumu kudret elinde tutan Allâh'a yemin olsun ki, îmân etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de îmân etmiş olmazsınız. Size, yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir amel göstereyim mi? Aranızda selâmı yayınız.”**⁸⁵ Gayrimüslimlerle karşılaşıldığında, onlar kendi dinleri veya

81. Nisâ, 4/59.

82. Âl-i İmrân, 3/31.

83. Ahmed b. Hanbel, V, 541; İbn Sa'd, Tabakât, I, 235.

84. Nisâ, 4/86.

85. Ebû Dâvûd, Edeb, 131; Müslim, İman, 54; Tirmizî, İsti'zân, H No: 2689. Tirmizî, bu hadis için “hasen-sahih” demiştir.

örfleri üzere selâm verince, kısaca “ve aleykum (size de olsun)” şeklinde cevap verilmesi Allah elçisi tarafından öğütlenmiştir.⁸⁶

İki kişinin selâmlaşmasından sonra bir de iki elini sıkarak toka yapması, bu karşılıklı duâ ve güveni zirveye ulaştırır. Bu yüzden Hz. Peygamber ve sahâbeler, birbirinin yanlarına geldiklerinde selâmdan sonra musâfaha da yaparlardı. Hadiste şöyle buyrulur: “İki müslüman karşılaşınca musâfaha yaparlarsa, günahları bağışlanır.”, başka bir rivâyette, “elleri arasından günahları dökülür gider.” ilâvesi vardır.⁸⁷

Başkalarının kusurlarını affedici olmak mü'minin en önemli hasletlerindendir. Kur'ân-ı Kerîm'de, Cenâb-ı Hakk'ın “Gafûr (çok bağışlayıcı)”, “Rahîm (çok esirgeyici)”, “Afuvv (çok affedici)”, “Kerîm (çok ikram edici)” sıfatları pek çok âyetlerde geçmektedir.⁸⁸ Allah Teâlâ mü'minlere; af yönünün cezâ vermekten öncelikli olmasını teşvik etmektedir.

Bu konudaki bâzı âyetleri zikredeceğiz: **“Bir kötülüğün cezâsı, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allâh'a âittir.”**⁸⁹ **“Kim sabreder ve affederse, şüphesiz bu davranışı, azimli kişilerin yapacağı işlerdendir.”**⁹⁰ **“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.”**⁹¹

Bir kimse mü'min kardeşinin bir kusurunu gördüğünde, bunu örterse, Allah Teâlâ da kıyâmet gününde onun kusurunu örter.⁹² Yine İslâm'da hâkimin, suçluyu affetmede yanılması, suçlu saymada yanılmasından daha üstündür.”, “şüpheden sanık yararlanır, şüphe bulununca cezâlar düşürülür.” gibi ilkeler insana olan saygıyı güçlendirir ve toplum fertleri arasındaki güven duygusu arttırır.

86. Bk. Buhârî, İsti'zân, 1, 3, 28; Müslim, selâm, 9, 87; Mâlik, Muvatta, Selâm, 3.

87. Bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 142; Tirmizî, İsti'zân, 31; İbn Mâce, Edeb, 15.

88. Bk. M. Fuad Abdülbâkî, el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm.

89. Şûrâ, 42/40.

90. Şûrâ, 42/43.

91. Âl-i İmrân, 3/134.

92. Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58, 72; Ebû Dâvûd, Edeb, 38, 60; Tirmizî, Hudûd, 3.

﴿ BÂB 4 ﴾

**ÇOKLUKLA ÖVÜNMEK, ALLÂH'IN YARDIMI,
MÜŞRİKLER VE MESCİD-İ HARAM,
EHL-İ KİTAPLA SAVAŞ**

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۖ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۖ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ۚ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ۚ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا ۖ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ۚ ﴿٢٩﴾

25- Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmiş, fakat bu sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmiş, sonra da arkanızı dönüp gitmiştiniz.

26- Sonra Allah, Peygamberine ve mü'minlere iç huzûru ve güven duygusu verdi. Sizin görmediğiniz birtakım askerler gönderdi. Böylece kâfirleri cezâlandırdı. İşte kâfirlerin cezâsı budur!

27- Sonra Allah bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

28- Ey îmân edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar! Eğer yoksul düşmekten korkarsanız, biliniz ki Allah dilerse yakında sizi kendi lûtfundan zengin yapar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

29- Kitap ehlinden, Allâh'a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allâh'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!

25-27. âyetlerde, Huneyn savaşında, başlangıçta müslümanlar sayıca çokluklarına güvenerek gurura kapıldıkları, bu yüzden dara düştükleri, ancak Allah Teâlâ'nın yardımı sayesinde düşmana üstün geldikleri haber verilir. 26. âyette sözü edilen ilâhî yardımla kastedilen, indirilen meleklerdir. Bunların sayılarının beş bin veya sekiz bin ya da on altı bin olduğu hakkındaki üç ayrı rivâyet vardır. Tercih edilen görüşe göre, bunların inmeleri, esasen mü'minlerin kalplerine güzel duygular telkin etmek sûretiyle güç kazan-dırmak ve müşriklerin kalplerine de korku salmak içindir.⁹³

HUNEYN SAVAŞI

Huneyn, Mekke ile Tâif arasında, Tihâme bölgesinde, inişli çıkışlı birçok dar geçitleri ve gizli yolları olan geniş bir vâdidir. Hevâzinliler; Mekke'nin fet-hinden sonra sıranın kendilerine geleceğini düşünerek, Tâifli Sakifoğulları ve diğer müşrik Arap kabîleleri ile ittifak kurup kısa bir zaman içinde güçlü bir ordu hazırlamışlardı. Hevâzinlilerin lideri Mâlik bin Avf, bu savaşın bir ölüm kalım savaşı olduğunu bildiği için, askerlerinin bütün güçleriyle savaşmasını

93. Bk. Enfâl, 8/9; Elmalılı, age, IV, 304.

sağlamak üzere kabîlesinin bütün çocuklarını, kadınlarını ve mallarını birlikte getirmişti. Bununla artık bu işin bir dönüşünün olmadığını, ölesiye savaşmak gerektiğini anlatmak istiyordu.

Hız. Peygamber ﷺ, müşrik kabîlelerin bu ittifaklarını ve savaş hazırlıklarını haber alınca, derhâl gerekli hazırlıkları yaparak 12.000 kişilik bir orduyla Mekke'den çıktı. İslâm ordusunun dört bini Ensâr'dan, bini Muhâcirlerden, beş bini müslüman olan Arap kabîlelerinden, iki bini de Mekkelilerden oluşuyordu. Hatta seksen kadar Mekke'li müşrik de onlarla birlikte idi. Müşriklerin başlıca amacı, gâlibiyet hâlinde ganîmetten pay almak ve müslümanların durumlarını görmektir.

Bu savaş hazırlıkları için Hız. Peygamber, bu sefer sırasında kullanılmak üzere, henüz müslüman olmayan ve kendisine Mekke'nin fethinden sonra dört ay süre tanınan Safvan bin Ümeyye'den 100 zırhla bunlara yetecek kadar silâh ve 50.000 dirhem, amcasının oğlu Nevfel İbn-i Hâris'ten 300 mızrak, Abdullah İbn-i Ebî Râbia ile Huveytib İbn-i Abdiluzzâ'dan 40.000 er dirhem ödünç aldı ve bunları savaştan sonra kendilerine iade etti. İslâm ordusunda Ümmü Ümâre, Ümmü'l-Hâris ve Ümmü Süleym gibi kadınlar da vardı.

İslâm ordusu düzenli bir yürüyüşle Huneyn civarına geldi. Ancak ordunun büyüklüğü müslüman savaşçılar üzerinde büyük bir etki uyandırmıştı. Hatta içlerinden bazıları işi kibir noktasına kadar götürerek böyle büyük bir ordunun asla yenilemeyeceğini düşündüler. Bunu Rasûlullâh'a açıkça söyleyenler bile oldu. Allâh'ın elçisi bu sözlerden hiç hoşlanmadı. Çünkü ordu ne kadar büyük ve güçlü olursa olsun, gurur ve ihmâl yüzünden dağılırdı. İşte Huneyn savaşında da bu korkulan oldu. Çünkü Hevâzinliler müslümanlardan önce vâdiye gelmiş, en dar ve kumlu yere pusu kurmuşlardı. Birden ok atışına ve saldırıya geçtiler. Ürken atlar ve develer sebebiyle öncü birliğinin dağılması üzerine İslâm ordusunun büyük bir kısmı düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başladı. Bir süre sonra Hız. Peygamber'in çevresinde muhâcir, Ensâr ve ehl-i beytten çok az sayıda asker kalmıştı. Kur'ân-ı Kerîm'de bu bozguna sebep olarak, müslümanların kendilerine çok güvenmeleri ve böbürlenip övünmeleri gösterilmiştir.⁹⁴ Artık Allah Teâlâ'nın bu yurduğu gibi sabretmek ve direnmek gerekiyordu. Hız. Peygamber de öyle yaptı.

94. Bk. Tevbe, 9/25.

Savaşın kargaşası içinde Rasûlullah vâdinin sağ tarafına doğru çekildi. Câbir'den yapılan bir rivâyete göre Rasûlullah ﷺ kaçışan müslümanlara, “Nereye gidiyorsunuz ey insanlar! Ben Rasûlullahım, ben Muhammed b. Abdullâh'ım” diye sesleniyordu. Fakat develer birbirine giriyor, insanlar alabildiğine kaçıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ yanındaki Hz. Abbâs'tan müslümanları çağırmasını istedi. Hz. Abbâs yüksek sesle “Ey Akabe'de bey'at eden Ensâr, gelin! Ey Rıdvan ağacı altında bey'at edip söz veren Muhâcirler, dönün! Muhammed buradadır! Nereye gidiyorsunuz?” diye bağırmaya başladı. Bu çağırışı duyanlar “lebbeyk” diyerek koşup Rasûlullâh'ın çevresinde toplanmaya başladılar.

Rasûlullah ﷺ, çevresinde toplanan müslümanları düzenli bir birlik hâline getirerek düşmana karşı saldırıya geçti. Çarpışmanın olağanüstü bir şiddet kazandığı sırada “İşte ocak şimdi kızıştı” buyuran Rasûlullah ﷺ, yerden bir avuç toprak alıp düşmanların üzerine fırlattı.

Çarpışma şiddetle sürerken Hz. Ali Hevâzin Kabîlesi'nin sancaktarını öldürmeye muvaffak oldu. Bu olay müslümanların savaş güç ve isteklerini bir kat daha artırdı. Savaş öylesine şiddet kazanmıştı ki, düşman bu kesin taarruza karşı koyamayarak hezimete uğradı ve kaçmaya başladı.

Allâh'ın yardımını bir kere daha yetişmişti. Allah müslümanları sınamış, bir anlık gafletlerinin sonucunu onlara acı bir şekilde göstermişti. Bu savaştan sonra nâzil olan yukarıdaki âyetlerde bu durum şöyle dile getirilmektedir:

“Andolsun ki. Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanızı döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. (Bu yenilgiden) sonra Allah, Peygamberinin ve mü'minlerin üzerine gönül huzûrunu indirdi. Sizin görmediğiniz askerler gönderdi. Böylece kâfirleri cezâlandırırdı. İşte bu, o kâfirlerin cezâsıdır!”⁹⁵

Rasûlullah ﷺ düşmanın kaçmaya başladığını görünce derhâl takip edilmesini emir buyurdu. Düşman ordusu dağınık şekilde ve değişik yönlerde geri çekildiği için birçok kollara ayrıldı. Bir kısmı Mâlik bin Avf komutasında oldukları hâlde Mekke-Tâif yolunu izleyerek Tâif kalesine, bir kısmı Batn-ı Nahle'ye, bir kısmı da Evtas taraflarına gittiler.

Rasûlullah ﷺ elde edilen ganîmeti uygun bir zamanda müslüman savaşçılar arasında taksim etmek üzere bir sahâbenin muhafazasına bıraktı. Tâif kalesine sığınan düşmanı takip ederek Tâif'e doğru hareket etti. Huneyn savaşıyla Arap yarımadasının şirkten temizlenmesi ve tevhidin hâkim kılınması yolunda önemli bir adım daha atılmış oluyordu.

Huneyn savaşında 200 müslümanın şehid olduğu ve düşman tarafından da 300 kadar ölüm olduğu rivâyet edilir. Hz. Peygamber ashâbına çocuk, kadın, hizmetçi ve köleleri öldürmemelerini emretmiş ve o gün öldürülen bir kadın için çok üzölmüşü. ⁹⁶

Yenilginin ardından kaçan düşmanın bir kısmı Mâlik ile birlikte Tâif'e, bir kısmı da Evtas'a sığındı, geri kalanlar ise Nahle'ye yöneldi. Rasûl-i Ekrem savaşın ertesi günü kendisi Tâif üzerine yürürken, bir birliğı Evtas'a, bir birliğı de Nahle'ye sevk etti. Bunlardan ikincisi kaçanların dağlara çıkmaları üzerine takipten vazgeçerek geri döndü. Ebû Âmir el-Eş'arî komutasındaki birlik Evtas'ta Hevâzinlilerle yaptığı savaşı kazandı. Ancak Ebû Âmir orada şehit düştü. Kumandayı ele alan yeğeni Ebû Mûsâ el-Eş'arî, yerine geçerek âsileri yendi; başlarında bulunan Düreyd b. Sımme'yi öldürdü; esirler ve ganîmetlerle Hz. Peygamber'in yanına Ci'râne'ye döndü.

Hz. Peygamber, Tâif'ten döndükten sonra Cirâne'de Hevâzin Kabilesi'nin heyetini kabul etti. Onlar, müslüman oldular, esir ve ganîmetlerini istediler. Hz. Peygamber, kadınlarını verdi, mallarını ise ganîmet olarak bıraktı. Bu sırada kadın esirlerden bâzılarını ellerinde bulunduran müslümanlardan yeni İslâm'a girmiş olan Mekkelilerden Akra İbn-i Habîs, Uyeyne bin Hısn, Abbâs İbn. Mirdâs ellerindeki esirleri vermek istemediler. Rasûlullah ﷺ, "Onları bırakınız; o esirlerden her biri için kendisine düşecek ilk ganîmetten size altı hisse verilecektir." dedi. ⁹⁷ Hz. Peygamber, bu yeni müslümanlara, kalpleri İslâm'a ısınsın diye, ganîmetten fazlaca verince, Ensâr, bu taksimden kırılmıştı. Bunu belli edince, Hz. Peygamber, onları bütün Arap kabîlelerinden daha çok sevdiğini söyledi; kendisinin de onlardan olduğunu belirterek, duâ etti. Bunun üzerine Ensâr, sevinçten ağladı. Hz. Peygamber, onlara şöyle hitâb etti:

"Ey Ensâr topluluğı! Sizden gelen bir söylenti ve nefsinizde hissettiğiniz öfke, bana ulaştı. Siz müşrikken, Allah ﷻ sizi benimle hidâyete

96. İbn Kesîr, III, 638-639.

97. H. İbrâhim Hasan, İslâm Tarihi, Terc. İsmâil Yiğit ve diğerleri, İstanbul 1983, I, 191.

ulaştırmadı mı? Birtakım kimseleri İslâm'a kazandırmak, kalplerini İslâm'a ısındırmak için verdiğim biraz dünyalık yüzünden bana kırıldınız. Hâlbuki ben, sizin dindeki samimiyetinize güvenmiştim. Allâh'a yemin ederim ki, eğer hicret olmasaydı, Ensârdan bir fert olmayı tercih ederdim..." Bunun üzerine Ensâr, "Biz, Allâh'ın Rasûlü'nün bizim payımıza düşmesine râzı yız..." dediler.⁹⁸

Tâif'i kuşatan Allâh'ın Rasûlü de haram ayların yaklaşması ve diğer bâzı sebeplerle bir ay kadar sonra kuşatmayı kaldırarak ganîmetlerin toplandığı Ci'râne'ye geldi. Esir ve ganîmetlerden beşte bir beytü'l-mâl payı ayrıldıktan sonra ashâb-ı kirâma paylaştırıldı. Müellefe-i kulûba fazlaca pay verildi. Bu sırada bir Hevâzin heyeti kabîlenin İslâmiyet'i kabul ettiğini bildirerek mallarını ve esirlerini geri istedi. Hz. Peygamber Mâlik İbn-i Avf'ı kabîleye âmil tâyin edip, esirlerle mallar arasında bir tercih yapmalarını istedi. Onlar esirlerin serbest bırakılmasını tercih edince, esirler serbest bırakıldı. Ashâbın büyük çoğunluğu buna râzı oldu; karşı çıkanlar da Allah Rasûlü tarafından, ileride ele geçirilecek ilk ganîmetten kendilerine her esire karşılık altı hisse verileceği söylenerek iknâ edildi.

Evtas'tan gelen esirler arasında Hz. Peygamber'in sütkardeşi olan Sa'd b. Bekiroğulları Kabîlesi'nden Şeymâ binti Hâris de bulunuyordu. Onu Hz. Peygamber'in huzûruna çıkardılar. Hz. Peygamber, onun sütkardeşi olduğunu ve sütannesi Halime'nin yıllar önce öldüğünü duyunca gözleri doldu. Sütkardeşine yanında kalabileceğini söyledi; fakat o, kabîlesine dönmek istedi. Hz. Peygamber de onu yanına bir köle, iki câriye vb. hediyelerle kabîlesine geri gönderdi. Bâzı kaynaklara göre ganîmet olarak alınan 24.000 deve ile 40.000 koyun 4000 okıyye gümüşü de geri verdi.⁹⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
إِنْ شَاءَ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

98. Taberî, III, 138-139; Sait Kızılırmak, ŞîA, "Evtâs" mad.

99. Bk. Ali el-Karî, I, 144; Muhammed Hamidullah, Diyânet İslâm Ansik ve Şâmil İslâm Ansik. "Huneyn Savaşı" mad.

28- Ey îmân edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar! Eğer yoksul düşmekten korkarsanız, biliniz ki Allah dilerse yakında sizi kendi lûtfundan zengin yapar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

28. âyete göre, “Şirk (Allâh’a ortak koşmak)”, mânevî pisliklerin en kötüsüdür. Diğer yandan müşrikler temizlenmez, abdest ve boy abdesti bilmez, beden ve giysileri pislikten arınmaz. Ancak îmân edip, temizlenince, temiz hâle geldikleri için bu durum geçicidir. Hicretin 9. yılında Tevbe sûresinin inmesinden sonra artık müşriklerin harem bölgesine girmesi yasaklanmıştır.

MÜŞRIKLERE MESCİD-İ HARAM YASAĞI

Daha önce inen Mâide sûresi 2. âyette, “**Rab’lerinin lûtufta ve rızasını arayarak Beyt-i haram’a gelenlere saygısızlık etmeyin.**” ifâdesi, mü’min müşrik ayrımı yapmadan hiç kimsenin Mescid-i Haram’a girmekten yasaklanmaması gerektiğini bildirmiştir. Bundan sonra hicretin dokuzuncu yılında inen “**Müşrikler, nefislerinin küfrünü göre göre Allâh’ın mescidlerini onaramazlar.**”¹⁰⁰, “**Müşrikler ancak bir pisliktir, artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar.**”¹⁰¹, âyetleri ile müşriklerin Mescid-i Haram’a yaklaşmaları yasaklandı. Böylece Mâide sûresindeki genel anlam neshedilerek, hüküm müslüman hacılarla sınırlandırıldı. Aynı şekilde **وَلَا الشُّهْرَ الْحَرَامَ** “**Haram aylara saygısızlık göstermeyin.**” hükmü de Bakara sûresinde açıklandığı gibi “**Onları nerede yakalarsanız öldürün.**”¹⁰² gibi genel hüküm ifâde eden âyetlerle neshedildi.¹⁰³

Hanefilere göre, müşrikler Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar demek, hacca ve umreye gelmesinler demektir. Çünkü Mescid-i Haram’a yaklaşmak, onunla ilgili olan işlere ve ibadetlere mahsus olmak açıktır ki, o da hac ile umredir. Nitekim yukarıda da anlatıldığı üzere bu dokuzuncu hicret yılında ve hac gününde Hz. Ali bu Tevbe sûresini ilan ettiğinde, “Bu yıldan sonra müşrikler haccetmeyecek.” diye tebliğ etmiştir. İşte âyetin anlamında

100. Tevbe, 9/17.

101. Tevbe, 9/28.

102. Bakara, 2/191.

103. Elmalılı, age, III, 148, 149.

bütün mezheplerce üzerinde ittifak edilen cihet de bu yasaklamadır. Yani müşriklerin hac sırasında Harem dâhiline girmelerine, Mekke, Arafat ve Müzdelife ve diğer yerlerde müslümanlarla birlikte hac menâsikini icrâ etmelerine asla izin verilmez. O yıldan sonra hac sırf müslümanlara mahsusdur. Ve İslâm usûlû üzere yerine getirilecektir. Şu hâlde başka mescidlerde ve hacla ilgili olmayan hususlarda onlara izin verilebilir. Bu konuda delil; Hz. Peygamber'in, Necran ve Sakif heyetlerini Medîne'de Mescid-i Nebevî'de kabul etmesidir. Ancak yine de bu konuda dikkatli olmak ve ihtiyatı elden bırakmamak da gerekir.

İmam Mâlik'e göre, küfür ehlinin gerek Mescid-i Haram'a, gerekse diğer mescidlere girmesi yasaktır.¹⁰⁴ Ümmü Seleme'den rivâyete göre, bir gün Hz. Peygamber mescidin avlusuna girerek yüksek sesle, “*Hiçbir hayızlı ve cünübe mescid helâl olmaz.*” buyurmuştur.¹⁰⁵ Bununla ehl-i küfrün cünüp hükmünde oldukları yorumu yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Zevâid'de bu hadîsin isnâdının zayıf olduğu, Mahdûc adlı râvinin sika olmadığı, Ebû'l-Hattâb'ın da meçhul bir râvi olduğu belirtilmiştir.

İmam Şâfiî demiştir ki, kâfirler, özellikle Mescid-i Haram'dan menolunurlar. Bundan dolayıdır ki, devlet başkanı Mekke'de bulunsa, müşriklerden bir elçi gelse devlet başkanının onu Harem bölgesinin dışında Hill bölgesinde karşılaması ve kabul etmesi gerekir. Yine Şâfiî mezhebine göre, gizlice Mekke'ye girmiş olan bir kâfir, orada ölse ve müslüman sanılarak toprağa verilmiş olsa da durum sonradan açığa çıksa, onun kemiklerinin çıkarılıp Harem dışına götürülmesi gerekir.¹⁰⁶

Hicretin 8. yılında Mekke fethedilmiş, fakat müşriklerin Kâbe'yi kendi geleneklerine göre ziyaretini yasaklayan bu âyet ancak bir yıl sonra inmiştir. Mekke halkı geçimini, büyük ölçüde, aynı zamanda tüccar olan müşrik hacıların gelip gitmelerinden sağlıyordu. Onlara haccın yasaklanması, önemli bir turizm gelir kaybına yol açacaktı. İşte Yüce Allah bu konuda onlara bir çeşit ekonomik güvence veriyordu. Bir sonraki âyette yer alan “cizye” de, önemli bir gelir kaynağı olacaktır.

104. Bk. Nûr, 24/36; Tevbe, 9/17.

105. İbn Mâce, Tahâre, 126; Dârimî, Vudû', 116.

106. Elmalılı, age, IV, 310.

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ
اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى
يُغَطُّوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29- Kitap ehlinden, Allâh'a ve âhiret gününe î mân etmeyen, Allâh'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!

29. âyette ehl-i kitaptan küfür ehli olanlarla savaşılması, cizye vermeyi kabul ettiklerinde de savaş son verilmesi istenmektedir.

CİZYE

İslâm devletinde vatandaş olarak yaşayan, akıllı ve ergin gayrimüslim erkeklerden alınan bir vergidir. Bu kişiler buna karşılık askerlik hizmetinden ve müslümanlardan alınan zekât vergisinden muâf tutulurlar. Askerlik yaparsa, bu yılların cizyesi alınmaz. Aynı şekilde köle, kadın, ergenlik çağına girmemiş çocuk ve çalışamayan ve yeterli geliri olmayan yaşlılar vb. den de cizye alınmaz.

Hiz. Peygamber döneminde cizye on dirhem gümüş lira idi ki bu, bir kişinin on günlük geçimini sağlayabiliyor ve bununla iki koyun satın alınabiliyordu.

İslâm hukukçularına göre cizye, kişinin mal, can ve ırzını koruma karşılığıdır. İslâm'dan önce Yunanlılar, Romalılar ve İranlılar kendilerine bağladıkları ya da koruma altına aldıkları, kimi toplumlardan cizye almaktaydılar.

Hiz. Peygamber, Necran Hristiyan toplumu ile yaptığı anlaşmada; her yıl Sefer ayında 2000 ve Recep'te de 1000 takım elbise cizye koymuştu. Hiz. Ebûbekir döneminde de cizye standart miktârı olmaksızın sürdü. Hiz. Ömer iş başına geçip, fetihler yayılınca, her akıllı ve ergin kitap ehli erkek için dört dinar veya buna denk olan kırk dirhem cizye konuldu. Yarım dinar altın para veya beş dirhem gümüş para yaklaşık bir koyun bedelidir.

Hiz. Ömer döneminde Mısır fethedilince kişi başına iki dinar cizye vergisi konulmuştur. Vergi yükümlüsüne, kurşun bir mühür verilir, o da bunu boynuna asardı. Sonraları Hişam İbn-i Abdilmelik, yükümlüye, "Berâet"

adıyla düzenli bir makbuz (vergi alındısı) vermeye başlamıştır. Bununla çift vergi talebi önlenmek istenmiştir.

Daha sonra yükümlünün ödeme gücü dikkate alınarak, bu konuda gayrimüslim erkekler üç sınıfa ayrıldı:

a) Zenginler. Bunlardan yıllık kırk sekiz dirhem alınır.

b) Orta hâlliler. Bunlardan yirmi dört dirhem alınır.

c) Emeğinin karşılığı ile geçinen işçiler. Bunlardan on iki dirhem cizye alınır. Nisap miktârı mala sahip olan da zengin sayılmıştır. Kimi âlimlere göre, bu üç sınıfı belirleme işi yükümlünün oturduğu beldenin sosyal ve ekonomik durumuna göre yapılır. Sağlam ve geçerli olan görüş budur.

Hanefilere göre cizye, yıl sonunu beklemeden her ay on iki taksit hâlinde tahsil edilebilir. Çünkü kitap ehline yapılan kamu hizmeti yıl boyunca sürmüş olur. Kimi fakihlere göre ise cizye yıl sonundan önce tahsil edilemez.

Cizyenin Konulması İki Türle Olabilir

a) Sulh yoluyla konulan cizye. Bunun miktârı, anlaşma esaslarına göre uygulanır. Hz. Peygamber'in Necran toplumu ile yaptığı cizye anlaşması bu niteliktedir.

b) İslâm devletinin tek yanlı olarak koyduğu cizye. Savaşarak ele geçirilen bir beldedeki kitap ehliyle, "zimmet (vatandaşlık) sözleşmesi" yapılıncaya, bunlara miktârı serbestçe belirlenen cizye vergisi konulabilir. Cizye yalnız Hristiyanlarla Yahudilerden ve bu hükümde olan Mecûsîlerden alınır. Hadiste mecûsîler için, "*Onlara kitap ehline uygulanan usûlü uygulayın.*"¹⁰⁷ buyurulmuştur.

107. Mâlik, Muvatta, Zekât, 42.

﴿ BÂB 5 ﴾

YAHUDİ VE HRİSTİYANLARIN ŞİRKE DÜŞMESİ, İSLÂM'IN ÜSTÜNLÜĞÜ, EHL-İ KİTAP DİN ADAMLARI, KAMERİ VE HARAM AYLAR

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتَكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا
وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُؤَاطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ
لَهُمْ سَوَاءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

30- Yahudiler, “Üzeyir, Allâh’ın oğludur.” dediler. Hristiyanlar da, “Meryem oğlu Îsâ, Allâh’ın oğludur.” dediler. Onların ağızlarında geveledikleri bu sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah onları kahretsin! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar!

31- Gerçekten onlar, Allah’tan başka hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu Îsâ’yı rabler edindiler. Oysa onlar ancak bir olan Allâh’a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur; O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

32- Onlar Allâh’ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah, kendi nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.

33- Müşrikler hoşlanmasalar da, kendi dînini bütün dinlere üstün kılmak için, Peygamberini hidâyet ve hak dinle gönderen O’dur.

34- Ey îmân edenler! Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının ve Hristiyan râhiplerinin birçoğu, insanların mallarını haksız yere yerler. (İnsanları) Allah yolundan saptırırlar. Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azâbı müjdele!

35- Kıyâmet günü o altın ve gümüşün üstü, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve sırtları onunla dağlanacak, “İşte bu, kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeydir. Haydi, tadın bakalım şu biriktirdiğinizin tadını!” (denilir).

36- Allâh’ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, ayların sayısı O’nun katında on ikidir; bunlardan dördü (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep) haram aylardır. İşte dosdoğru din budur. Artık o aylarda kendinize zulmetmeyin. Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa

siz de onlarla topluca savaşın. Biliniz ki Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

37- Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla inkâr edenler saptırılır. Onu bir yıl helâl, diğer yıl haram sayarlar ki, Allâh'ın haram kıldığı (ayların) sayısına denk getirsinler de, Allâh'ın haram kıldığını helâl sayınsınlar. Böylece, kötü işleri onlara güzel gösterildi. Allah kâfirler toplumunu hidâyete erdirmez.

30. âyette, Hz. Üzeyir ve İsmâ'ya, "Allâh'ın oğlu" diyenlerin bu sözlerinin daha önce inkâr edenlerin sözlerine benzediği belirtilmektedir.

EHL-İ KİTABIN PEYGAMBERLERİNİ İLÂHLAŞTIRMASI

Üzeyir ﷺ İsrâiloğulları peygamberlerindendir. Onların Bâbil esâreti yıllarında Tevrat ve içinde saklandığı sandık ortadan kaldırılmıştı. Böylece biz-zat Hz. Mûsâ'ya verilen levhâların orijinali yok olmuştu. İşte Üzeyir (Azra), nüshaları Nabuchodonosor tarafından imha edilen Tevrat'ı, bir mucize olarak geçirdiği yüz yıllık ölümünden sonraki,¹⁰⁸ yeni hayatında, Allâh'a duâ ve niyazla, kimi sözlü, kimi de yazılı rivâyetleri bir araya toplayarak ezberden yeniden yazmıştır. Bu yüzden İsrâiloğulları, Üzeyir ﷺ'a büyük bir saygı duymuşlar ve bu saygı çok ileri götürülerek, ona "Allâh'ın oğlu" demeye başlamışlardır. Onlar böylece, daha sonra, Hristiyanlara da bu konuda bir kapı açmışlardır.¹⁰⁹

Rivâyete göre, Hz. Peygamber'in huzûruna Yahudi hahamlarından Sellam b. Mişkem, Nu'man b. Evfa, Şas b. Kays ve Mâlik b. Sayf gelmiş ve "Üzeyir Allâh'ın oğludur" sözünü söylemişlerdi. Ferihas b. Azura adındaki hahamın "إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ" **"Allah fakirdir, biz zenginiz."**¹¹⁰ diye söylediği de nakledilen rivâyetler arasındadır.¹¹¹ Daha eski devirlerde de buna benzer şeyler söyleyenler olmuştu. Bunun sebebi de Yahudiler, Tevrat ile amel etmeyi bırakmışlar, peygamberlerini de öldürmeye başlamışlardı. Tevrat'ı bilen kalmamış, kimi ölmüş, kimi öldürülmüş, kimi de unutmıştu. Allah Teâlâ onu onların kalplerinden silmişti. Sonunda Tevrat ve Tabut (kutsal emânetlerin bulunduğu

108. Bk. Bakara, 2/259.

109. Bk. Bakara, 2/116.

110. Âli İmrân, 3/181.

111. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 170, 171; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, V, 81.

sandık) ortadan kaldırılmıştı. Daha sonra Üzeyir ﷺ, öldürölüp yüz yıl sonra tekrar diriltilince, Allâh'a tazarru ve niyaz etmiş, Tevrat'ın hıfzı kendisine ihsan olunarak, genç yaşında İsrâiloğulları'na gelmiş ve ezberden Tevrat'ı yeniden yazmış. İşte o vakit, “Bu başka türlü olmaz, şüphe yok ki bu Allâh'ın oğludur.” demişler ve daha sonra Hristiyanların, “İsâ Allâh'ın oğlu” sözüne bir kapı açmışlar. Bu âyet indiği zaman da Yahudiler, “Biz böyle bir şey söylemeyiz, bunun aslı yoktur.” diye hiçbir itiraz ve inkârda bulunmamışlardır. Ancak daha sonraki Yahudilerden bu söz işitilmez olmuştur. Şu hâlde hepsi değilse bile içlerinden bazıları bir zamanlar, “Üzeyir Allâh'ın oğlu” dediler.¹¹²

“Allâh'ın oğlu inancı”: Hristiyanların bir peygamber olan Hz. İsâ için, “Allah”, “Allâh'ın oğlu”, “Üçün üçüncüsü” gibi, ilâhlık veya Allâh'a ortaklık ifâde edecek isim ve sıfatlarla anmaları, Kur'ân'da kesin bir üslûpla yasaklanmıştır.¹¹³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey kitap ehli! Dîninizi konusun-da aşırı gitmeyin ve Allah hakkında da, gerçekten başkasını söylemeyin! Meryem oğlu İsâ Mesih, sadece Allâh'ın peygamberi, O'nun Meryem'e atmış olduğu kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. O hâlde Allâh'a ve peygamberlerine inanın! Allah, “Üçtür!” demeyin. Kendi yararınıza olarak, buna son verin. Çünkü Allah, tek bir İlâh'tır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter!”**¹¹⁴

“Andolsun, “Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.” diyenler küfre düşmüşlerdir. De ki, “Öyleyse Allah, Meryem oğlu İsâ'yı, annesini ve veryüzünde olanların hepsini yok etmek istemiş olsa, O'nu kim engelleyebilirdi? Göklerde, yerde ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allâh'a âittir. O, dilediğini yaratır ve Allah her şeye gücü yetendir.”¹¹⁵

“Andolsun ki, “Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.” diyenler, küfre düşmüşlerdir. Oysa İsâ şöyle demişti: “Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a kulluk edin.” Çünkü her kim Allâh'a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun varacağı yer ateş olur. Zulmedenler için hiçbir yardımcı yoktur. Yine,

112. Elmalılı, age, IV, 316.

113. Bk. Bakara, 2/116; Mâide, 5/72, 73; Tevbe, 9/30.

114. Nisâ, 4/71.

115. Mâide, 5/17.

“Allah için üçüncüsüdür.” diyenler küfre düşmüşlerdir. Hâlbuki tek Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse, içlerinden inkâr edenlere, elbette can yakıcı bir azap dokunacaktır. Onlar hâlâ Allâh’a tevbe edip, ondan bağışlanma istemeyecekler mi? Oysa Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir. Meryem oğlu Mesih peygamberden başka bir şey değildir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi dosdoğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak, onlar nasıl da döndürülüyorlar?”¹¹⁶

Hız. İsa’ya kıyâmet gününde, Hristiyanlara tebliği ettiği Allah ve Peygamber inancının neden ibâret olduğunun sorulacağı şu âyetlerde belirtilir:

“Hani Allah, “Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, ‘Allâh’ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin!’ demiştin” dedi. İsa dedi ki: “Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, şüphesiz Sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, Hâlbuki ben Senin zâtında olanı bilmem. Çünkü gaybleri en iyi bilen yalnız sensin! Onlara sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, “Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allâh’a ibadet edin!” sözünü söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözledim. Ama canımı aldığımda, artık onları gözleyen Sen oldun! Çünkü Sen her şeyi hakkıyla görensın.”¹¹⁷

Bu konuşmanın arkasından Hız. İsa’nın yine de ümmeti için bağışlanma isteyeceği şöyle belirtilir:

“Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, şüphesiz ki Sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin.”¹¹⁸

Ebû Zer ’ten rivâyete göre, Nebî , bütün bir gecede bu âyeti okuyarak ümmetinin affını istemiştir.

Allâh’ın oğlu ifâdesi, Kitab-ı Mukaddes’te dört yerde değişik kişiler hakkında kullanılmıştır.¹¹⁹ “Allâh’ın çocukları” veya “mü’minler topluluğu” anlamında ise sık sık geçer.¹²⁰

116. Mâide, 5/72-75.

117. Mâide, 5/116-117.

118. Mâide, 5/118.

119. Bk. Ahd-i Atik, Yaratılış, 6/2-4; Eyyub, I, 6; Matta, 26/63; Luka, 3/38.

120. Bk. Çıkış, 4/22, 23; Tesniye, 14/11, Samuel, 7/14 vd.

Allâh'ın oğlu deyimi Matta, 26/63'te Hz. İsa'ya nisbet edilmektedir. Diğer yandan Matta, V, 9'da, "Müslim (Müslüman)" kelimesi anlamında "barışçı" kelimesi kullanılmıştır. Yine İncil'de, "Düşmanlarını seven", "kendilerine zulmedenlere bile duâ eden, iyilik yapan, karşılık beklemeden borç para veren" anlamında kullanılmıştır.¹²¹ Hz. Mûsâ da bu deyimi, "Bir olan Allâh'a gerçekten inanan ve ona itaat eden" anlamında kullanır.¹²² Allah, Dâvud'a şöyle der: "Sen benim oğlumsun."¹²³

İslâm'a göre, toplumu tarafından "Allâh'ın oğlu" lâkabıyla anılan Dâvud, Üzeyir ve İsa ﷺ birer peygamberdir. Kur'ân, Allâh'ın oğlu ifâdesini kullanmayı yasaklamıştır. Çünkü bu, değişik anlamlara çekilebilen, kapalı bir sözcüktür.

Daha önce kâfirlerin söyledikleri sözlerden; Çinlilerin, Japonların, Brahmanların, Greko-Romenlerin sözlerinde ve mitolojilerinde bulunan tanrılaştırma ifâdelerini anlamak mümkündür.¹²⁴

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31- Gerçekten onlar, Allah'tan başka hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu İsa'yı rabler edindiler. Oysa onlar ancak bir olan Allâh'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur; O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

31. âyette, hahamların, râhiplerin ve Hz. İsa'nın rab edinilmesinin "şirk" olduğu, oysa Hristiyanların sadece tek olan Allâh'a ibadet etmekle emrolundukları belirtilir.

RUHBANLIK

"Ahbâr", hıbr veya habr'ın çoğulu olup, din bilgini, Yahudi hahamları demektir. "Ruhbân" sözcüğü ise, râhibin çoğulu olup, sözlükte, kalpleri titreyen, Hristiyan râhipleri demektir. Adiy İbn-i Hatim anlatır: "O, henüz Hristiyan iken boynunda, altından haç'ı ile Hz. Peygamber'e gelmişti. Allâh'ın elçisi,

121. Bk. Matta, 5/44, 45, Luka, 6/35.

122. Tesniye, 14/1-2.

123. Mezmurlar, 2/7.

124. Bk. M. Hamidullah, Aziz Kur'ân terc., s. 338, 339.

‘Ey Adiy! Boynundaki haç’ı çıkar.’ dedi. Bu sırada Hz. Peygamber Berâe (Tevbe) sûresini okuyordu. **‘Onlar, Allah’tan başka, hahamlarını ve râhiplerini Rabler edindiler...’** âyetine gelince, ben, ‘Ey Allâh’ın elçisi! Onlar, bunlara ibadet etmezlerdi.’ dedim. Rasûlullah ﷺ, ‘Onlar, Allâh’ın helâl kıldığına haram derler, siz de haram dersiniz. Allâh’ın haram kıldığına da helâl derler, siz de helâl dersiniz, öyle değil mi?’ Ben de, ‘Evet’ dedim. ‘İşte bu, onların o kimselere kulluk etmesidir.’ buyurdu.”¹²⁵

Adiy’in babası Hatem-i Tâî, Araplar arasında cömertliği ile ünlüydü. Adiy İslâm’a girince Hz. Peygamber ona İslâm toplumunun gelecekte ulaşacağı durumu ile ilgili bilgiler vererek şöyle buyurmuştur: “*Sen bugün, müslümanların ihtiyaç içinde bulunduklarını düşünerek belki müslüman olmaktan çekinirsin. Fakat gün gelecek onlar bol servete kavuşacak, öyle ki mala dönüp bakmayacaklar. Bir kadın, Kadisiye’den (Hîre) kalkıp devesiyle Hacca gidecek, Allah korkusundan başka bir korku duymayacak. Emniyet ve âsâyiş kemâl bulacak.*”

Adiy hayatta iken, Hz. Ömer döneminde Mısır, Suriye, Irak ve İran fethe edilmiş, Hz. Peygamber’in haber verdiği bu durumlar gerçekleşmiş, İslâm ülkelerinde güvenlik sağlanmış, halk huzur ve rahata kavuşmuştur. İran Kısra’sı İbn-i Hürmüz’ün hazinelerinin fethinde, Adiy de hazır bulunmuştur.¹²⁶

Elmalılı merhumun yukarıdaki 31. âyetin tefsîri ile ilgili değerlendirmesi özetle şöyledir:

“Herhangi birini rab edinmiş olmak için ona mutlaka “rab” adını vermiş olmak şart değildir. Allâh’ın emrine uygun olup olmadığını hesâba katmayarak, onun emrine uymak ve özellikle de dinin hükümlerine âit olan hususlarda onu kural koymaya yetkili sanıp ne söylerse, ne emrederse doğru farz etmek, ona uyduğu zaman Allâh’ın emrine ters düşeceğini düşünmeden hareket etmek, onun emirlerini taparcasına yerine getirmek onu rab edinmek ve ona tapmak demektir. Şu hâlde burada din âlimlerine, ulül’emr adı verilen devlet başkanlarına itaat etmek, Allâh’ın emri olan bir farz değil midir? O hâlde Yahudilerle Hristiyanların kendi âlimleri ve yöneticileri demek olan “ahbâr” ve “ruhbân”a itaat etmeleri niçin kınanıyor? Şeklinde düşünmeye gerek yoktur. Çünkü burada sözü edilen şey, Allah için itaat ve teslimiyet değil, “Allah’tan başkası” olan, yani Allâh’ın emrine ters düşen itaattir.

¹²⁵. Tirmizî, Tefsir, IX, 10.

¹²⁶. Bk. Buhârî, Menâkıb, 25; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 257; A. Himmet Berki - O. Kesicioğlu, Hz. Muhammed ve Hayatı, Ankara 1995, s. 390-392.

Gerçekte ilmî gerçekleri kabul etmek ve âlimlere itaat etmek ve saygı göstermek Allâh'ın emridir. Ve Allâh'ın emrine itaat de Allâh'a itaattir. Fakat bu doğrudan doğruya değil **أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ** *“Allâh'a, Rasûl'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz.”*¹²⁷ âyetinde de işaret buyurulduğu üzere Allâh'a ve Rasûlü'ne itaatin bir bölümü olarak ve ona bağlanarak yapılacak olan bir itaattir, Allâh'a ve emirlerine rağmen bir itaat değildir. Allah için bir itaat demek, Allâh'ın emirleri doğrultusunda olan, en azından yaratılana itaatte yaratıcıya isyan bulunmayan bir itaat demektir. Böyle bir itaat yaratıcıya isyanda bulunmamak şartıyla meşrû olur. İlmin hakkı, hak ve hakîkati izlemesinde, gerçekte olan ilişkisinde, hakkın emrine uygun düşmesinde ve dâimâ Allâh'ın rızasını araştırmasında, hakkın hükümlerini tanıyıp kavramasında, hâsılı Allah için olmasındadır. Yoksa gerçekte uyum sağlamayan, hak temeli üzerinde yürümeyen Allâh'ın hukûkuna aykırı olan, Allâh'ın koyduğu kânun ve kurallara karşı gelmek isteyen kuruntular ne kadar süslenirse süslensin ilim değildir. Ve âlimlerin değeri, ilim zihniyetine ve haysiyetine bağlılıkları ile ölçülür. Ulü'l-emr olmaları sırf bilgileri ve ilmî haysiyetleri bakımındandır. Yani emredilen marufu tanımaları, uyulacak âyetin hükmünü iyi bilmeleri ve ondan elde edilecek anlamı iyi kavramaları sebebiyledir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlara güvenlik ya da tehlike ile ilgili bir haber gelse, onu hemen yayarlar; oysa o haberi, Peygamber'e ya da içlerinden söz sahibi olanlara götürselerdi, onların arasından, işin içyüzünü anlayanlar ne yapılması gerektiğini bilirlerdi. Eğer size Allâh'ın lûtf ve merhameti olmasaydı, pek azınız dışında şeytana uyardınız.”**¹²⁸

“Allâh'ın kulları içinde O'ndan en çok korkanlar âlimlerdir.”¹²⁹, **“Eğer bilmiyorsanız, ilim ve hikmet ehline danışınız.”**¹³⁰

Âlim, bilgi sahibi olması bakımından hiçbir şeyin değil, ancak hakkın kuludur. Delillerin ve hakkın âyetlerinin emrindedir. Fakat delilin şerefi biz-zat kendinden değil, delilin arka planı olan hakka delâlet etmesi ve hakkın açığa çıkmasına yardımcı olması yüzündendir. Hakkı bâtıl, bâtılı hak yapmaya çalışanlar ise ilmî haysiyetten mahrum birer tâğûtturlar. İlme ve ilmin ortaya koyduğu sonuçlara, Hak Teâlâ tarafından yaratılmış gerçekler olması

127. Nisâ, 4/59.

128. Nisâ, 4/83.

129. Fâtır, 35/28.

130. Nahl, 16/43.

yönüyle itaat, Allâh'ın emrine itaat ve hakkın farîzasını yerine getirmektir. Hakka bağlı olduğu sürece ilme ve âlime uymamak ilim ve ulemâ düşmanlığıdır. Ancak Allâh'ın emirlerini gözardı ederek âlimlerde velev cüz'i de olsa, bir hüküm koyma yetkisi bulunduğunu, hatta bir zerrenin bile hükmünün yerini değiştirmeye yetkili olduklarını kabul ve teslim eylemek Allah'tan başkasına bir Rablik payı vermektir ki, onları 'min dūnillah' (Allah'tan başka) rab edinmek anlamına gelir. Şeytanlara, Tâğütlara, Nemrutlara, Firavunlara, putlara ve evsana tapmak nasıl bir şirk ve küfür ise, âlimlere de haddinden fazla değer vermek öyledir. Mesela; doğruyu yanlış, hakkı bâtılı ayırmaksızın hak ilminin gereği olmayan düşüncelerini, sözlerini, hakkın emrine dayanmayan, ondan kaynaklanmayan kişisel görüşlerini, istek ve arzuya dayanan keyfi fetvâlarını ve irâdelerini üstün tutmak, sanki onlarda Allâh'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram kılma yetkisi varmış gibi, kasıtlı sapıklıklar şöyle dursun, Allâh'ın emrine aykırı olduğu açık olan yanlışlarına bile itaati câiz görmek, hâsılı Allah bu konuda ne buyuruyor, diye düşünmeden, Allâh'ın emrine uymak gerektiğini hesâba katmadan, onlara itaat dahi öyle bir şirk ve küfürdür. Allâh'ı bırakıp başkalarına tapmak demektir. Maalesef Yahudiler ve Hristiyanlar işte böyle yapmışlar, Ahbar ve Ruhbanlarını Rab edinmişlerdir. Onlara gerçekten Rab dememişlerse bile, Rab yerine koymuşlardır. Onların dinde hüküm koyma haklarının olduğuna inanmışlardır. Hele Hristiyanlık tarihinde ruhban sınıfının kutsal tanınması ve papaların hatâ etmez sayılması daha fazla resmiyet kazanmış olan çok açık bir durumdur. Bunların din işlerinde yetkili ve dinde her türlü tasarrufa yetkili olduklarını, rûhânî meclislerin kararlarıyla ve papanın emriyle dînin hükümleri ve kitabın kesin emirleri değiştirilecek derecede tevîl ve tebdil, hatta tahrif olunabileceğini, namaz ve oruç gibi temel ibadetlerin, haram ve helâl ile ilgili bütün kuralların ve meselelerin istenilen şekle konulabileceğini, her türlü günahın affedilebileceğini, hatta cennet ve cehennem anahtarlarının papazların elinde olup, bunların isteyene satılabileceğini ve bütün bunlara hiç kimsenin itiraza hakkı bulunmadığını iddiâ ve kabul edecek kadar ayrıcalıklar tanımışlardı ki, bu âyet işte bütün bunları hatırlatmakta, kınamaktadır.

Adiy İbn-i Hatim ile ilgili olan hadîs-i şerîf de bunun asgarî ölçüde bir bakıma tefsîridir. Hristiyanlıkta ruhban sınıfının böyle bir ayrıcalık ve hâkimiyetle "min dūnillah" (Allah'tan başka) Rab edinilmelerine "klerikalizm" adı verilmiş, sonra bundan şikâyetle Protestanlık ortaya çıkmıştır.¹³¹ Daha

131. Bilgi için Mâide, 5/64-65. âyetlere bakınız.

sonra bu Rablık imtiyazı, ruhban sınıfının elinden çıkmış, parlamenterlere geçmiştir. Bundan başka Protestanlar da dâhil olduğu hâlde, -ilk devir Hristiyanları içindeki tek Allah inancına sahip olanlardan ilgisiz olarak- genelde Hristiyanlar arasında yayılmış bir şirk vardır ki, bütün diğer şirklerin temelini teşkil eder. Şöyle ki:

Hristiyanlar râhiplerini Rab yerine koyduktan ve onların sözüyle, “İsâ Mesih Allâh’ın oğludur.” dedikten başka, bir de “Meryem oğlu Mesih Rab’dır.” diye tutturdular. Ona böyle üçlü bir inançla ma‘bud ve ilâh diye tap-tilar. Rab kabul edip, rabliği onda topladılar. Oysa yukarıdaki âyette onlardan istenen inanç şöyle açıklanır: *وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا “Oysa onlar, gerçekte bir tek ilaha tapmak ve ancak ona kulluk etmekle emrolunmuş idiler ki, O’ndan başka ilâh yoktur.”*¹³²

Kazimirski yukarıdaki âyette “rab ve rabbî” gibi ifâdelere “dînî lider” anlamı verir. Ancak yukarıda verdiğimiz hadislerden anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber, bu âyette kastedilen “rabler”i; “dînî yasa ve kurallar îcâd etme, var olanları değiştirme ve din adamlarını yanılmaz kabul etme” olarak açıklamıştır.¹³³

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ
وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾

32- Onlar Allâh’ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah, kendi nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.

32. âyetteki “Allâh’ın nûru”ndan maksat, müfessirlerin çoğuna göre, İslâm dîni veya Kur’ân-ı Kerîm’dir. Kimileri de “mûcizeler” olduğunu söylemiştir. Benzer âyette de aynı ifâdeler yer alır: **“Onlar, ağızlarıyla Allâh’ın nûrunu söndürmek istiyorlar. Oysa inkâr edenler istemeseler de Allah nûrunu tamamlayacaktır.”**¹³⁴

132. Elmalılı Hak Dini Kur’ân Dili, IV, 317-320.

133. krş. Ahd-i Cedid, Resullerin İşleri, 15/28; Matta, 5/17-19.

134. Saf, 61/8.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- Müşrikler hoşlanmasalar da, kendi dînini bütün dinlere üstün kılmak için, Peygamberini hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur.

33. âyette, Hz. Muhammed'in son peygamber ve İslâm dîninin son din olarak, daha önce gönderilen Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinden sonra, onların da yerini alacak ve en üstün din olacak nitelikte gönderildiğine işaret edilir.¹³⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu dîni diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, Peygamber’ini hidâyetle ve gerçek dinle gönderen O’dur. Şâhit olarak Allah yeter! Muhammed Allâh’ın Rasûlüdür. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.”**¹³⁶

“Müşrikler hoşlanmasalar da, dînini bütün dinlere üstün kılmak için, Rasûlü’nü hidâyet ve gerçek dinle gönderen O’dur.”¹³⁷ **“Eğer Biz onları, daha önce bir azap ile yok etseydik, hiç şüphesiz, “Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, alçak ve rezil olmandan önce Senin âyetlerine uysaydık, olmaz mıydı?” diyeceklerdi.”**¹³⁸

“Biz, kendi elleriyle yaptıklarından dolayı, başlarına bir musîbet geldiğinde, onların, “Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de Senin âyetlerine uysak ve böylece mü’minlerden olsaydık!” diyecek olmasalardı (seni göndermezdik).”¹³⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْتَرُونَ الذَّهَبَ
وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾

135. Bk. Fetih, 48/28; Saf, 61/9.

136. Fetih, 48/28-29.

137. Saf, 61/9.

138. Tâhâ, 20/134.

139. Kasas, 28/47.

يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتَكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَيُظْهِرُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ لَا تَفْقَهُونَ ﴿٣٥﴾

34- Ey îmân edenler! Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının ve Hristiyan râhiplerinin birçoğu, insanların mallarını haksız yere yerler. (İnsanları) Allah yolundan saptırırlar. Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azâbı müjdele!

35- Kıyâmet günü o altın ve gümüşün üstü, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve sırtları onunla dağlanacak, “İşte bu, kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeydir. Haydi, tadın bakalım şu biriktirdiğinizin tadını!” (denilir).

34-35. âyetlere göre, Yahudi hahamları ile Hristiyan râhipleri Tevrat ve İncil'in hükümlerini dünya menfaatleri karşılığında ya değiştiriyorlar, ya da yanlış yorumluyorlardı. Hz. Muhammed'in geleceğini bildiren âyetleri gizlemeleri buna örnek verilebilir. Diğer yandan, gerek önceki dinlerin âlimlerinin yığıp biriktirdikleri ve gerekse Muhammed ümmetinin topladıkları servetleri, zekâtını vermeyip, hayırlı ve yararlı işlerde kullanmadıkları takdirde, kendilerini can yakıcı bir azâbın beklediği bildirilmektedir.

Burada sözü edilen haham ve râhiplerin insanların mallarını bâtil yollarla yemeleri, zamanla fâiz muâmelelerinden sağladıkları kazancı da kapsamına almıştır.¹⁴⁰

35. âyette, malını Allah yolunda harcamayanlara kıyâmet gününde uygulanacak cezâdan söz edilir. Zekâtını vermeyen mü'minlerin de yukarıdaki iki âyetle muhâtap oldukları anlaşılmaktadır.

Âyetteki “kenz”, biriktirmek, mal yığmak demektir. Bunun ölçüsü ve hükmü konusunda, selef âlimleri lehte vealeyhte görüş ortaya koymuşlardır. Bir kısmı, zekâtı verilen mal, ne kadar çok da olsa helâldir, derken başka bir grup, âyetin hükmü genel olduğu için, İslâm'ın mal yığmayı kötülendiğini öne sürmüştür. İslâm âlimlerinin genel kanaatine göre, zekâtı verilen malı biriktirmekte bir sakınca bulunmaz.

Yukarıdaki âyetler Mekke'nin fethinden sonra ve Tebük gazvesinden önce inmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, kitap ehlinde gerçek dindarları överken, dinin rûhundan uzaklaşmış ve onu bozmuş olan kimseleri de kınar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan birçoğunu günah işlemekte, düşmanlık etmede ve haram yemekte yarıştıklarını görürsün. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür! Zâhit ve âlimlerinin onları yalan sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? İşleyip durdukları ne kötüdür!”**¹⁴¹

“Şüphesiz inkâr edenler, Allâh'ın yolundan, yerli olanlarla dışarıdan gelenleri eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada haktan saparak bir zulme yeltenirse, ona can yakıcı bir azap tattırırız.”¹⁴²

“İnkâr edenler, Allâh'ın yoluna engel olmak için mallarını harcarlar, daha da harcayacaklar. Ancak bu harcanan mal, kendilerine bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü sonunda yenilecekler ve inkârda ısrar edenler cehenneme sürüleceklerdir!”¹⁴³

“Allâh'ın, lûtfundan kendilerine verdiği şeylerde cimrilik edenler, sakın bu tutumlarının kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar! Hayır, bu kendileri için kötüdür. Çünkü cimrilik ettikleri şeyler, kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mîrası Allâh'a âittir. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”¹⁴⁴

Zekâtını vermeyenle ilgili olarak bir âyette azap şekli şöyle açıklanır: **“Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün! Tat bakalım! Hani sen kendince çok güçlü, şerefli biriydin!”**¹⁴⁵

Ebû Zer رضی اللہ عنہ bu âyeti Şam'da Muâviye'ye okumuş, Muâviye bunun yalnız Kitap ehli hakkında olduğunu söylemiş, Ebû Zer ise, “Bu âyet bizim ve onların hakkındadır.” demiştir.¹⁴⁶

Hâlid bin Eslem رضی اللہ عنہ'ten rivâyete göre şöyle demiştir: Bir gün Abdullah bin Ömer رضی اللہ عنہ ile birlikte idik. Bir bedevî gelip ona yukarıdaki, **“Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azâbı**

141. Mâide, 5/62-63.

142. Hac, 22/25.

143. Enfâl, 8/36.

144. Âl-i İmrân, 3/180.

145. Duhân, 44/48-49.

146. Buhârî, Tefsir, 9/6.

müjdele!” âyetinin anlamını sordu.¹⁴⁷ O da şu cevabı verdi: “Altını, gümüşü biriktirip de zekâtını vermeyene yazıklar olsun! demektir. Mal biriktirmeyi yasaklayan bu âyet, zekât âyetinden önce nâzil olmuştur. Zekât âyeti inince, Allah Teâlâ zekâtı malların temizlenmesine vesile kıldı.”¹⁴⁸

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Malının zekâtını vermeyen kişinin bu malı kıyâmet gününde ateşten levhâlar hâline getirilir, bununla yanı, alını ve sırtı dağlanır. Bu işlem uzunluğu elli bin yıl olan bir günde, insanların hesâbı görülünceye kadar devam eder. Sonra yolunun ya cennete veya cehenneme çıktığını görür.”¹⁴⁹

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا
فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

36- Allâh'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, ayların sayısı O'nun katında on ikidir; bunlardan dördü (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep) haram aylardır. İşte dosdoğru din budur. Artık o aylarda kendinize zulmetmeyin. Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın. Biliniz ki Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

36. âyete göre, Allah Teâlâ gökleri ve yeri yarattığı zaman, dünya çevresinde dönen ay için, bir yılda on iki ay meydana getirdi. Bir yıl da 355 gün oldu. Bu aylar şunlardır: Muharrem, Safer, Rebiülevvel, Rebiülâhir, Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhir, Recep, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkâde, Zilhicce. Oruç ve hac farızası gibi ibadetler, kamerî aylar sayesinde her yıl on gün önce gelerek yılın bütün mevsimlerine yayılır ve otuz üç yılda bir aynı noktaya döner.

Hz. Peygamber, Vedâ Haccındaki bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: “Dikkat edin! Zaman Allâh'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki durumuna

147. Tevbe, 9/34.

148. Buhârî, Zekât, 4, Tefsir, 9/7.

149. Müslim, Zekât, 24.

dönmüştür. Bir yıl on iki aydır, bunlardan dördü haram aylar olup; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Cemâziyelâhir ile Şaban arasındaki Recep ayıdır.”¹⁵⁰ Bunlar savaşın haram olduğu aylardır. Ama düşman bu aylarda saldırmışsa, onlara savunma anlamında cevap verilecektir.

Yukarıdaki âyetlerde Allah katında ayların sayısının on iki olduğu ve haram ayların yerini değiştirmenin küfürde aşırılık sayıldığı belirtilmektedir.

Abdullah bin Abbâs ve Abdullah bin Ömer ؓ'dan rivâyete göre, Nebî ﷺ, Vedâ Haccı sırasında Mina'daki hutbesinde şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve O size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bâzı kimseler, sözümü işiten bâzı kimselerden daha iyi anlayıp korurlar.”¹⁵¹

Hadislerde bir ayın 29 veya 30 gün olduğu, Ramazan hilâli görüldüğünde oruç tutmaya başlanacağı, Şevval hilâli görülünce de bayram yapılacağı, hava kapalı olur da hilâl görülemezse bir önceki ayın 30 güne tamamlanacağı ifâde edilerek, Ramazan orucunun başlangıç ve bitiş günleri kurala bağlanmıştır.¹⁵²

Hız. Peygamber'in hicreti (M.622) ile başlatılan hicret takviminde, Muharrem ayının ilk günü başlangıç yılı olarak kabul edilmiştir. Hicrî-kamerî takvimin süresi ayın dünya çevresinde 12 defa dolaşma süresi olup, 354 gün, 8 saat 48 dakika, 33 saniye olarak tespit edilmiştir. Buna göre bir ay yılı güneş yılından 10.875 gün eksik gelmektedir. Bu eksiklik H 33,5, M 32,5 yılda bir yıl farkına neden olmaktadır. Yani 100 yılda yaklaşık 3 yıl fark ortaya çıkmaktadır.

Bâzı müfessirler, yukarıdaki âyetin de kılıç âyeti gibi, müşriklerle topluca savaşmayı emrettiğini ileri sürmüşlerse de, Bakara, 2/190 ve Nisâ, 4/90. âyetlerine göre, “Müslümanlara saldırmayan ve sulh içinde yaşamak isteyen toplumlara saldırılmaması prensibi”, İslâm'ın genel ilkelerine daha uygundur.

150. Buhârî, Tefsir, IX, 9/8; Megâzî, 77; Müslim, Kasâme, 29; Ebû Dâvûd, Menâsik, 67; Bakara, 2/194, 217, 2/194; Mâide, 5/2, 97; Tevbe, 9/5.

151. Buhârî, Hac, 32; Müslim, Kasâme, 29.

152. Buhârî, Savm, 11; Müslim, Savm, 7-8, 17-20.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O hâlde yüzünü bir hanîf olarak dîne, Allâh’ın, insanları kendisine göre yarattığı temiz fıtrata çevir. Allâh’ın yaratışında hiçbir değişme olmaz. İşte dosdoğru din budur. Ama insanların çoğu bilmezler.”**¹⁵³ **“Size karşı savaşınlara karşı siz de Allah yolunda çarpışın; ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah, had-di aşanları sevmez. Onları (size karşı savaşınları) nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Çünkü fitne, öldürmekten daha kötüdür. Yalnız Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer sizi öldürmeye kalkışırlarsa, onları öldürün! İşte inkâr edenlerin cezâsı budur! Eğer şirkten vazgeçerlerse, (iyi bilin ki) Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**¹⁵⁴

“Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”¹⁵⁵

Câbir rahîmullah’ten, Rasûlullah rahîmullah şöyle buyurmuştur: “İnsanlarla, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur.’ dediklerinde, canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Artık onların hesâbı Allâh’a âit olur.” Bundan sonra Hz. Peygamber yukarıdaki 21 ve 22. âyetleri okumuştur.¹⁵⁶

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا
وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُؤَاطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ
زَيْنَ لَهُمْ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla inkâr edenler saptırılır. Onu bir yıl helâl, diğer yıl haram sayarlar ki, Allâh’ın haram kıldığı (ayların) sayısına denk getirsinler de, Allâh’ın haram kıldığını

153. Rûm, 30/30.

154. Bakara, 2/190-192.

155. Tevbe, 9/5.

156. Müslim, İman, 35.

helâl sayınılar. Böylece, kötü işleri onlara güzel gösterildi. Allah kâfirler toplumunu hidâyete erdirmez.

37. âyetteki “nesî”, kamerî ayların yerini değiştirmek, demektir. Hz. Peygamber haram ayların Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları olduğunu belirtmiştir. Araplar İslâm’dan önce de haram ayları kutsal tanır; bu aylarda savaş yapmaktan ve yağmacılıktan kaçınırlardı. Kendi inançlarına göre Kâbe’yi tavaf eder ve hac yaparlardı. Uzaktan hac ziyaretine gelenler de güven içinde beldelerine dönerlerdi. Ancak birbirine saldırmaya ve yağmaya alışmış olanlara aralıksız üç ay barış içinde yaşamak ağır gelmeye başlayınca, Hz. İbrahim ve İsmâil عليه السلام döneminden beri gelen bu kamerî ay düzenini, istedikleri gibi bozmaya; Muharrem ayındaki haramlığı Safer ayına çevirerek, diğer haram ayları ileri geri götürmeye başladılar. Bir hadiste de belirtildiği gibi Muharrem ayını Safer diye isimlendirerek,¹⁵⁷ Muharrem’i haram ay olmaktan çıkardılar. Böylece haramlığı Safer ayına tehir ettiler. Amaçları ardarda gelen üç haram ayı ikiye indirip üçüncüyü bir ay geri atmaktı. İşte Kur’ân’da “nesî” denilen bu uygulama “küfürde artış” olarak nitelendirilir.

Hicaz yöresindeki bu uygulama hicretin 10. yılına kadar sürdü. Vedâ Haccında Allâh’ın Rasûlü, ayların o yılda gerçek yerini bulunduğunu açıkladı ve “*Böyle bir sene helâl, bir sene haram sayılan bir Safer ayı yoktur.*” buyurdu.¹⁵⁸

Safer ayının uğursuzluğu ile ilgili olarak söyleneler işte bu câhiliye devri âdetidir. İnsanları serbestçe dolaşmaktan alıkoyan, sakınmaya, korkmaya, korunmaya zorlayan bu uygulamanın Safer ayının uğursuz sayılmasıyla bir ilgisi yoktur. Nitekim Safer ayının uğursuz sayılmasını Hz. Peygamber şu hadis-i şerîfi ile kesin bir dille reddetmiştir: “*Hastalığın, sahibinden bir başkasına kendiliğinden sirâyeti yoktur, eşyada uğursuzluk yoktur. Baykuş ötmesinin etkisi ve kötülüğü de yoktur. Safer ayında uğursuzluk yoktur. Bunlar câhiliye hurâfeleridir. Fakat ey mü’minler! Siz cüzzamlıdan aslandan kaçır gibi kaçınız.*”¹⁵⁹ Diğer yandan Safer ayına âit özel namaz, duâ vb. ibadetlerle ilgili sahih bir rivâyet yoktur.¹⁶⁰

Kur’ân ve sünnette bütün ibadetler için vakitler belirlenmiş olmakla birlikte, özellikle duâ, zikir ve tesbih için belli vakit yoktur. Âyette, “**Ey îmân**

157. Bk. Buhârî, Hac, 34, Menâkıbü’l-Ensâr, 26; Müslim, Hac, 198; Ebû Dâvûd, Hac, 80.

158. Ebû Dâvûd, Tıb, 24.

159. Buhârî, Tıb, 19.

160. TDV. İslâm Ansik. “Safer” mad.

edenler! Allâh'ı çok zikredin ve onu sabah ve akşam tesbih edin!”¹⁶¹ buyrulur.

Hicretin 9. yılında Hz. Ebûbekir'in yönettiği hac, bu yer değiştirme yüzünden bir ay önce, yani gerçekte Zilkâde ayında yapılmıştı. Ertesi yıl, Zilhicce ayı kendi yerinde iken, Allâh'ın Rasûlü Vedâ Haccını yapmış, göklerin ve yerin yaratıldığı gündeki gibi ayların gerçek yerlerini bulduğunu açıklamıştır.¹⁶² Aynı yılda yapılan Tebük seferi de, ayların yeri değiştirildiği için haram ay olan Recep ayında yapılmış görünüyordu. Gerçekte ise Cemâziyelâhir ayında yapılmıştı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. Onlar îmân edenlerle alay ederler. Hâlbuki Allah'tan sakınan o mü'minler, kıyâmet günü onlardan üstündür. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.”¹⁶³ “Hiç değilse azâbımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi? Aksine kalpleri katılaştı. Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi.”¹⁶⁴**

“İşte böylece, müşriklerin çoğuna, insan ve cin şeytanlarından olan ortakları, kendilerini mahvetmek ve dinlerini iyice bozmak için çocuklarını öldürmeyi bile güzel gösterdi. Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Artık onları, uydurdukları şeylerle baş başa bırak!”¹⁶⁵

“Hani şeytan onlara, yaptıklarını güzel göstermiş ve: ‘Bugün, insanlardan kimse sizi yenemez, çünkü ben de sizin yanınızdayım!’ demişti. Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez, derhâl topukları üzerinde arkasına dönmüş ve (onlara): ‘Ben, sizden uzağım, kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum ve elbette ben Allah'tan korkarım. Çünkü Allah, azâbı çok şiddetli olandır.’ demişti.”¹⁶⁶

161. Ahzâb, 33/41-42.

162. Bk. Buhârî, Tefsir, IX, 9/8; Megâzî, 77; Müslim, Kasâme, 29.

163. Bakara, 2/212.

164. En'âm, 6/43.

165. En'âm, 6/137.

166. Enfâl, 8/48.

﴿ BÂB 6 ﴾

**TEBÜK SEFERİ, MÜNÂFIKLAR,
ALLÂH'IN PEYGAMBERİNE YARDIMI**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى
الْأَرْضِ أَرَضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَتَنَفَّرُوا يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبَدِلَ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾
إِلَّا تَضُرُّوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا
فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَيْهِ وَآيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى
وَكَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾ انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا
وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكَُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَا تَبْغُوكَ وَلَكِنْ
بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ
يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

**38- Ey îmân edenler! Size ne oldu ki, “Allah yolunda sava-
şa çıkın!” denilince, yere çakılıp kaldınız? Yoksa âhire-
te karşılık, dünya hayatına mı râzı oldunuz? Fakat dün-
ya hayatının yararı âhirete göre pek azdır.**

- 39- Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi can yakıcı bir azâba çarptırır ve yerinize başka bir topluluk getirir ve siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kâdirdir.**
- 40- Eğer siz o peygambere yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani o inkâr edenler, onu Mekke'den çıkardıklarında, sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına, “Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.” diyordu. O zaman Allah onun kalbine sekînetini indirdi. Onu göremediğiniz bir orduyla destekledi ve kâfirlerin şirke çağıran sözlerini alçalttı. Çünkü en yüce söz Allâh'ın sözüdür. Allah mutlak üstündür, tam hüküm hikmet sahibidir.**
- 41- İster silahlı, ister silahsız olarak hep birlikte savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla savaşın! Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.**
- 42- Eğer bu sefer, yakın bir ganîmet ve kolay bir sefer olsaydı, (o münâfıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi. Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara uzun geldi. Bununla birlikte onlar, “Gücümüz yetseydi, biz de sizinle birlikte çıkardık!” diyerek, Allâh'a yemin edecekler! Onlar kendilerini helâk ediyorlar. Elbette Allah, onların yalan söylediklerini bilmektedir.**

38. âyetten itibâren Tebük seferinin önemli ve hikmetli olayları anlatılır. Ayrıca âyetle dünya zevkine aldanmamak gerektiği, çünkü bunun âhîret mutluluğu yanında önemsiz bir zevk olduğu vurgulanır.

TEBÜK SEFERİ

Tebük, Medîne-Suriye ticaret yolu üzerinde Medîne'ye 700 km uzaklıktadır. Bu sefer Mekke'nin fethinden ve Huneyn Savaşı'ndan sonra, hicretin 9. yılı Recep (gerçekte Cemâziyelâhîr) ayında, sıcak yaz günlerinde, meyvelerin olgunlaştığı bir zamanda yapıldı. Bu seferde savaş olmamış, fakat en zor zaman ve şartlarda otuz bin kişilik güçlü bir ordu teçhiz edilmiş, bununla askerî ve siyâsî bir zafer elde edilmiştir.

Suriye Hristiyanları Bizans İmparatoru Herakliyus'a bir mektup yazarak, müslümanların yokluk ve kıtlık içinde perişan olduklarını, üzerlerine bir ordu gönderilirse, onları kendi dînine katmanın tam zamanı olduğunu bildirmişlerdi.¹⁶⁷ Bunun üzerine Herakliyus kırk bin kişilik bir Bizans ordusunu Kubad'ın komutası altında yola çıkardı. Lahm, Cüzâ', Âmile ve Gassân adını taşıyan Suriyeli Arap kabîlelerinin de Rumlarla birlikte hareket edecekleri haberi Medîne'ye ulaştı.

Allâh'ın elçisi kuzey sınırını güvende görmüyordu. Bu haberi alınca genel seferberlik ilan etti. Diğer gazvelerde genellikle seferin nereye olacağını gizli tutarken, bu kez, Bizans ordusuna karşı bir sefer düzenlendiğini açıkladı. Çünkü gidilecek yer uzak, hava sıcak ve kurak, düşman zorluydu. Buna göre hazırlık yapılması gerekiyordu. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerîm'de, seferin yapıldığı zaman "Saatü'l-usre (Güçlük zamanı)" denilmiş, bu sefere "Gazvetü'l-usre (Güçlük gazâsı)", katılan orduya da "Ceyşü'l-usre (Güçlük ordusu) adı verilmiştir.¹⁶⁸

O sırada Medîne'de mevsim çok sıcak, ortalık kurak ve müthiş bir kıtlık vardı. Hurmalar da henüz hasat edilmemişti. Romalıların bu hareketliliğini işiten münâfıkların reisi Abdullah bin Übey, "Muhammed ﷺ, Romalılarla savaşmayı kolay mı sanıyor? Vallâhi ben şimdiden onun ve ashâbının esir olarak bağlandıklarını görür gibiyim!" demeye başlamıştı. Yeni İslâm'a girerler de bu propagandanın etkisinde kalıyordu.

Bu zorluklardan dolayı müslümanların birçoğu, zor olacağını düşündükleri güç bulduğu bu sefere hazırlanıp katılmakta ağır davranmıştı. Nitekim **"Size ne oldu ki topluca savaşa çıkınız, denildiğinde, yere çakılıp kaldınız!"** âyetinde, "ağırlaştınız, âdeta yere çakılıp kaldınız!" ifâdesi, seferin güçlüğünü göstermektedir.

Devam eden âyetlerde, eğer bu sefere çıkmazlarsa can yakıcı bir azapla karşılaşarak, kendilerinin yok olacağı, yerlerine başka bir toplumun getirilebileceği, onlar Allâh'ın Elçisi'ne yardım etmeseler bile Allâh'ın ona yardım edeceği bildirildi.¹⁶⁹

Hz. Peygamber her gün minberine oturur ve **"Allâhım! Sen şu bir avuç İslâm toplumunun yok olmasına fırsat verirsen, artık yeryüzünde sana ibadet olunmaz."** diyerek duâ ediyor ve mü'minleri mallarıyla ve canlarıyla cihâda çağırıyordu. Bunun üzerine Medîne ve çevresinden akın akın insanlar

167. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VI, 191.

168. Bk. Tevbe, 9/117; İbn Hişam, Siren, IV, 161; Vâkıdî, Megâzî, III, 991; Ahmed bin Hanbel, IV, 75.

169. Tevbe, 9/39, 40.

gelmeye ve sahâbenin zenginleri bu seferde varlıklarını ortaya koymaya başladılar. Hz. Ebûbekir 4.000 dirhemden ibâret olan parasını, Hz. Ömer servetinin yarısı olan 4.000 dirhemi verdi. Hz. Osman 900 deve, 100 at bağışladıktan sonra, her birine birer altın harcayarak 10.000 askeri teçhiz etti. Bundan sonra 1.000 dirhem daha getirip, Allah Elçisi'nin önüne döktü ve duâsını aldı. Abdurrahman bin Avf da 8.000 dirhem sermayesinin yarısını getirince, diğer her yardım edene duâ ettiği gibi, Allâh'ın elçisi ona da, *"Allah senin getirip verdiğini de, ev halkın için ayırdığını da bereketlendirsın!"* diye duâ etmiştir. Abbâs ve Talha birçok mal, Âsım İbn-i Adiy de 100 deve yükü hurma verdi.¹⁷⁰

Yoksul sahâbeler bile imkânları ölçüsünde bir şeyler veriyordu. Allah Elçisi'nin, *"Kim bugün bir sadaka verirse, sadakası kıyâmet gününde kendi lehine tanıklık edecektir."* buyurması üzerine, Ebû Ukayl, iki ölçek hurma karşılığı bir gece su çekmiş ve bunun bir ölçeğini orduya bağışlamıştı. Ukbe İbn-i Zeyd çok daha yoksul bir kimse idi, sıkılarak az bir meta'ı Hz. Peygamber'e getirmiş ve sadakalara karıştırılmıştı. Ertesi gün bu yoksulu çağırarak Allâh'ın elçisi kendisine, *"Allâh'a yemin olsun ki sen sadakası kabul edilenlerin dîvanına yazıldın!"* müjdesini vermiştir.¹⁷¹

Kadınlar da Hz. Âişe'nin önündeki bir örtüye ziynetlerini bırakarak, katkıda bulunmuşlardı. Enes bin Mâlik ؓ'ten rivâyete göre, Hz. Peygamber ؐ, ashâb-ı kirâmdan hastalık, yaşlılık gibi meşrû özürleri yüzünden bu sefere katılamayanların, katılan askerlerin kazandığı tüm ecre nâil olduklarını haber vermiştir.¹⁷²

Münâfıklardan bir topluluk bir özürleri olmadığı hâlde bu sefere katılmamak için izin istemişti. Bunların sayısı seksen kadardı.

Sonuçta on bini atlı olmak üzere otuz bin kişilik bir ordu hazırlandı. Hz. Peygamber bu orduyla Recep ayında yola çıktı ve Tebük'e kadar gitti. Ordu burada yirmi gün kadar beklediği hâlde düşmanla karşılaşma olmadı. Çünkü düzenli İslâm ordusu düşmanı durdurmuştu.

Hz. Peygamber Tebük'te bulunduğu sırada İslâmiyet'i kabul etme veya cizye ödeme konusunda, itaate davet için Akabe körfezinin kuzeyindeki Eyle, Ezruh, Cerba, Makna ve Maan'a birlikler gönderdi. Bunların temsilcileri Hz. Peygamber'in huzûruna gelerek cizye ödemeyi kabul ettiklerini

170. Bk. İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, III, 326, 327; Vâkıdî, Megâzî, III, 991; Ahmed bin Hanbel, IV, 75.

171. Taberî, Tefsir, X, 194, 195; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd, Mısır 1390, III, 4.

172. Bk. Buhârî, Cihâd, 140, Temennî, 9; Megâzî, 56; Müslim, Zekât, 133, 134, 135; Tirmizî, Menâkıb, 65.

bildirdiler. Rasûl-i Ekrem buna karşılık onların mallarının ve canlarının güvence altında olduğunu belirten ahitnâmeler verdi. Bölgedeki birkaç Yahudi kabilesiyle de antlaşmalar yapıldı. Bu antlaşmalar Tebük gazvesi sırasında inen cizye âyetinin ilk uygulamaları oluyordu.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kitap ehlinden, Allâh’a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allâh’ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!”**¹⁷³

Bu arada Hâlid b. Velid kumandasındaki 400 kişilik bir süvâri birliği Irak yolu üzerinde bulunan, verimli topraklara sahip bir ticaret merkezi olan Dumetülcendel’e gönderildi. Dumetülcendel reisi Hristiyan Ükeydir b. Abdilmelik cizye ödemeyi kabul etti. Benî Cüzam reislerinden bâzıları da Rasûlullah ﷺ ile görüşerek müslüman oldu. Bu sırada Hz. Peygamber’in Dimaşk’ta olduğu bildirilen Bizans İmparatoru Heraklius’a cizye âyetini de eklediği ikinci bir davet mektubu gönderdiği bildirilmektedir.¹⁷⁴

Hz. Peygamber Tebük’tte Şam üzerine yürünüp yürünmeyeceği konusunu istişâre etti ve daha ileri gitmenin yararsız olacağı kanaatine vardı ve ordusuna geri dönme emri verdi. Sefer sırasında bir çatışma olmamasına rağmen çok güç şartlarda Tebük’e kadar gidilmesi, Bizans’a karşı meydan okunması anlamına geliyordu ve müslümanların bundan sonra sınırlarını rahatlıkla koruyabilecekleri mesajı verilmişti.

Hz. Peygamber’in Tebük’tte bulunduğu sırada bir seher vakti Cenâb-ı Hakk’ın yalnız kendisine ve ümmetine verdiği şu beş hasleti müjdelediği nakledilir: Câbir bin Abdullah ؓ’in naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: **“Beş şey vardır ki, yalnız bana verilmiş ve benden önce hiçbir peygambere verilmemiştir: Ben bir ay uzaklıktaki düşmanın kalbine korku salınmakla yardım olundum. Yeryüzü benim için mescid ve temiz kılındı. Ganîmetler bana helâl kılındı. Bana şefaât makâmı verildi. Önceki peygamberler kendi toplumlarına gönderilmişken, ben genel olarak herkese gönderildim.”**¹⁷⁵

Tebük Dönüşü Hz. Peygamber’e Suikast Girişimleri

Tebük’ten dönüş sırasında Hz. Peygamber’e iki defa sûikast düzenlenmek istenmişti. Bunlardan ilki dağ yolunda yüzleri maskeli olarak saldırmak isteyenlerin üzerine Allâh’ın Rasûlü Huzeyfe b. Yeman’ı göndermiş, onun

173. Tevbe, 9/29.

174. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 441-442, IV, 74-75; M. Hamidullah, el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, s. 110-115.

175. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56, Cihâd, 122; Müslim, Mesâcid, 3, 5-8; Dârimî, Siyer, 28.

geldiğini gören münâfıklar, tuzağın Hz. Peygamber'e haber verildiğini düşünerek kaçmışlar ve ordunun içine karışmışlardı. Ancak bunların adlarını 12 kişi olarak Hz. Peygamber'in Huzeyfe'ye açıkladığı belirtilir.¹⁷⁶

İkinci bir olay da Dırar Mescidi olayıdır. Kubâ yakınında, Ebû Âmir Fâsık adlı bir münâfığın teşviki ile bir mescid yapılmıştı. Kur'ân'da "Dırar Mescidi"¹⁷⁷ diye anılan bu mescide silah depolanmış ve Hz. Peygamber'e sûikast planlanmıştı. Hz. Peygamber Tebük dönüşü burasını ziyaret için söz vermişti. Cebrâil ﷺ durumu bildirince sahâbeden Mâlik bin Dehsan ile Ma'n bin Adiy gönderilmiş ve bu mescid yıkılıp yakılmıştır.¹⁷⁸

Hz. Peygamber'in son seferi olan Tebük Gazvesi yaklaşık elli gün sürdü. Recep ayında çıkılan seferden Ramazan ayında Medîne'ye dönülmüştü. Allâh'ın Rasûlü seferden dönünce önce mescide girer iki rekât namaz kılar ve sefere katılmayanların mâzeretlerini dinlerdi. Bu sefere mâzeretleri olmadığı hâlde katılmayan seksen kişi Mescid-i Nebevî'ye gelerek sözde mâzeretlerini açıkladılar. Bunlardan Kâ'b bin Mâlik, Mirare bin Rabi' ve Hilâl bin Ümeyye özürsüz olarak katılmamıştı. Seferden sonra Allâh'ın Elçisi'ne doğruyu söylediler. Rasûlullah ﷺ, halkı bu üç kişi ile konuşmaktan men etti. Üçü de bir köşeye çekilerek elli gün süreyle yalnızlığa itildiler. Dünya başlarına zindan oldu. Kırk gün geçince eşleriyle görüşmeleri de yasaklandı. Yalnız Hilâl bin Ümeyye'ye, yaşlı olduğu için, ailesine hizmetle sınırlı görüşme izni verildi. Elli gün sonra inen âyetlerle bu üç sahâbenin affedildiği haber verildi.¹⁷⁹ Bu sahâbeler dürüst davranması, aleyhlerine bile olsa yalan yoluna sapmaması yüzünden ilâhî mağfirete kavuştular.¹⁸⁰

إِلَّا تَتَفَرُّوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا
وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi can yakıcı bir azâba çarptırır ve yerinize başka bir topluluk getirir ve siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kâdirdir.

176. Bk. Tevbe, 9/74.

177. Tevbe, 9/107.

178. Bk. İbn Hişâm, Sîre, III, 71; İbn Sa'd, Tabakât, III, 540.

179. Bk. Tevbe, 9/118.

180. Geniş bilgi için bk. Hamdi Döndüren, "Tebük Seferi", mad. Şâmil İslâm Ansiklopedisi, VI, 143-147; İsmâil Yiğit, "Tebük Gazvesi" mad. TDV İsl. Ansik.

39. âyette, eğer müslümanlar Allah yolunda savaşa çıkmazlarsa, acı bir azapla karşılaşacakları ve onların yerine başka bir toplum getirileceği bildirilmektedir. Düşmanın Tebük'te önü kesilmeseydi, Hicaz'a gelir, bölgeyi işgal eder, o günkü müslüman topluluk yok olur, arkasından Yüce Allah daha şuurulu bir İslâm toplumu meydana getirerek, onların eliyle bölgeyi düşmandan temizleyebilirdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerde ve yerde olanların hepsi Allâh’ındır. Vekil olarak Allah yeter! Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah buna gücü yetendir.”**¹⁸¹

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- Eğer siz o peygambere yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani o inkâr edenler, onu Mekke'den çıkardıklarında, sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına, “Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.” diyordu. O zaman Allah onun kalbine sekîneti ni indirdi. Onu göremediğiniz bir orduyla destekledi ve kâfirlerin şirke çağıran sözlerini alçalttı. Çünkü en yüce söz Allâh'ın sözüdür. Allah mutlak üstündür, tam hüküm hikmet sahibidir.

40. âyette, çevresindeki mü'minler Allâh'ın Elçisi'ne yardım etmese bile, Allâh'ın ona yardım edip, onu güç durumlardan kurtardığı hatırlatılır. Nitekim Mekke'den Medîne'ye hicret sırasında, müşriklerce izlenen Hz. Muhammed ﷺ ve Ebûbekir ؓ, bir ara Sevr mağarasına sığınmışlardı. Müşriklerin ayak sesleri duyuluyordu. Hz. Ebûbekir çok endişelenmiş ve şöyle demişti: *“Ey Allâh'ın elçisi! Onlardan birisi biraz ayaklarını kaldırsa*

181. Nisâ, 4/132-133.

bizi görecek.” O zaman, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Üzülme, Allah bizimle beraberdir. Çünkü üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun?”¹⁸² Rivâyete göre onları izleyenler, mağaranın girişinde örümcek ağı ve güvercin yuvası görünce, dönüp gitmişlerdi.

İlgili âyetlerde bu durum, şöyle belirtilir: **“Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de onlara bir yardım eden de çıkmadı.”**¹⁸³

“Ey îmân edenler! Allâh'ın sizin üzerinizdeki nîmetini hatırlayın. Hani bir zaman üzerinize ordular gelmişti de Biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular salıvermiştik. Allah yaptıklarınızı görmekteydi!”¹⁸⁴

“İmanlarına îman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine huzur ve güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allâh'ındır. Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”¹⁸⁵

HZ. EBÛBEKİR

Ebûbekir'in (571-634 M) nesebi Mürre b. Kâ'b'da Rasûlullah ﷺ'in nesebi ile birleşir. Babasının adı Ebû Kuhâfe Osman, annesinin adı Ümmü'l-Hayr Selmâ'dır. Hz. Ebûbekir câhiliye döneminde de güzel ahlâkı ile tanınan ve toplum tarafından sevilen bir kimse idi. Çocukluğundan itibaren Hz. Muhammed ﷺ ile yakın dostluğu olmuştu. Kumaş ve elbise ticaretiyle uğraşın, kırk bin dirhemi bulan sermayesinin önemli bir bölümünü daha sonra İslâm için harcamıştır. 610 M tarihlerinde Hira dağında ilk vahyi alan Allâh'ın Rasûlü, Ebûbekir'le karşılaşınca, ona “Allâh'ın elçisi olduğunu” söylemiş ve “Yaratan Rabbinin adıyla oku...” diye başlayan âyetleri bildirince, Hz. Ebûbekir, “Allâh'ın birliğine ve senin O'nun elçisi olduğuna îmân ettim.” diyerek İslâm'a girmiştir. Hz. Hatice'den sonra ilk îmân eden odur. Hz. Ömer'in İslâm'a girişine kadar gizli yürütülen tebliğ faaliyeti, bundan sonra açıkça yapılmaya başlandı. Ancak Mekkelilerin şiddetli tepkisi ve baskıları artınca, Allâh'ın Rasûlü Habeşistan'a hicrete izin verdi. Ebûbekir de yola çıkanlar arasında idi. Ancak Mekke'nin ileri gelen kabîlelerinden İbn-i Dugunne onu himâyesine aldığını ilan ederek geri çevirdi. Böylece on üç yıllık Mekke döneminde Hz. Ebûbekir sürekli olarak Allah Rasûlü'nün

182. Buhârî, Tefsir, 9/9, Fazâilü'l-Ashâb, 2; Müslim, Fazâilü's-Sahâbe, 1.

183. Muhammed, 47/13.

184. Ahzâb, 33/9.

185. Fetih, 48/4.

yanında ve yakınında bulundu. Hz. Âişe'den rivâyete göre, Rasûlullah hicret emrini alıp, birlikte hicret edeceklerini söyleyince Ebûbekir sevinçten ağlamaya başlamıştı.¹⁸⁶

Hız. Peygamber'in bir gecede Mekke'den Kudûs'e oradan semalara urûc ettiği Mîraç olayını duyan Mekke müşrikleri, bunu Ebûbekir'e ulaştırıp ya lanlamasını beklerken o, "Bunu Muhammed ﷺ söylediye doğrudur." demiştir. Bunun üzerine kendisine Allah Rasûlü tarafından özü, sözü bir, inancında sâdık anlamında "Sıddık" lâkabı verilmiştir.¹⁸⁷

Medîne'ye hicret sırasında Sevr mağarasında üç gün süreyle Allâh'ın Rasûlü ile birlikte kalan Ebûbekir, bir ara başını kaldırıp baktığında, mağaranın ağzında kendilerini izleyen Kureyşlilerin ayaklarını gördü; endişe duyması üzerine Allâh'ın Rasûlü: "Sus yâ Ebâbekir! İki yoldaş ki, üçüncüleri Allah'tır. Endişe edilir mi?" dedi ve **"Üzülme, Allah bizimle beraberdir."** âyetini okudu.¹⁸⁸ Mağaradan çıkıp, yola devam ettiler, Kubâ'ya varınca orada Kubâ Mescidi inşâ edildi ve birkaç gün kaldıktan sonra Medîne'ye ulaştılar. Diğer müslümanların hicretiyle de Medîne'de yerli Ensâr'la Muhâcirler arasında kardeşlik tesis edildi. Hız. Ebûbekir'in kardeşliği Hârise b. Zeyd ile oldu.

Hız. Ebûbekir, Allâh'ın Rasûlü ile birlikte Medîne'de Bedir, Uhud, Hendek, Müreysî, Kurayza, Hayber, Mekke, Huneyn ve Tâif gazvelerine katıldı.

Hız. Peygamber'in 632 M tarihinde vefâtı üzerine, sahâbe şaşkın ve üzüntü içinde iken, Ömer ؓ onun vefât edemeyeceğini, Hız. Mûsâ gibi Rabbi ile görüşmeye gitmiş olabileceğini söylediği sırada, dışarıda gelen Ebûbekir, onun alnından öperek vefât ettiğini anladı, dışarı çıkarak Hız. Ömer'i susturdu ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah birdir, O'ndan başka ilâh yoktur. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Kim Muhammed'e kulluk ederse, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah kulluk ediyorsa, bilsin ki Allah diri, bâkî ve ebedîdir. Size Allâh'ın şu buyruğunu hatırlatırım: **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse, (eski dîninize) geri mi döneceksiniz? Her kim geri dönerse Allâh'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir."**¹⁸⁹ Allâh'ın kitabına ve

186. İbn Hişâm, es-Sîre, II, 495.

187. Sıddık terimi için bk. Nisâ, 4/69.

188. Tevbe, 9/40.

189. Âl-i İmrân, 3/144.

Rasûlü'nün sünnetine sarılan doğruyu bulmuştur. Bu ikisinin arasını ayıran sapmıştır. Şeytan, Peygamber'imizin ölümü ile sizi aldatmasın, dîninizden saptırmasın. Şeytanın size ulaşmasına fırsat vermeyiniz.”¹⁹⁰

Onlar cenâze hazırlıkları yaparken, Ensâr'ın önde gelenlerinin Benî Saîde sakifesinde toplanarak Hazrec'in reisi olan Sa'd b. Ubâde'yi halîfe tâyin etmek toplandığı haberi gelmişti. Ebûbekir, Ömer, Ebû Ubeyde ve muhâcirlerden bir grup hemen oraya gittiler. Konu karşılıklı konuşmalarla müzâkere edildikten sonra Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde arasında durup, her ikisinin de ellerinden tutarak bu ikisinden birisine bey'at edilmesini istedi. O kendisini halîfe adayı olarak öne sürmedi. Bunun üzerine Hz. Ömer ileri atılarak hemen Ebûbekir'e bey'at etti ve şöyle dedi: “Ey Ebûbekir! Sen Rasûlullâh'ın emriyle insanlara imam olup namaz kıldırдың. Sen onun halifesisin ve biz sana bey'at ediyoruz. Böylece orada bulunanlar Hz. Ebûbekir'e bey'at ettiler, bu özel bey'attan sonra ertesi gün Mescid-i Nebevî'de Hz. Ebûbekir bütün halka hutbe îrâd ederek umumî bey'at gerçekleşti. Hz. Ebûbekir mescidde yaptığı ilk konuşmada şöyle demiştir: “Sizin en hayırlınız olmadığım hâlde başınıza geçtim. Görevimi hakkıyla yaparsam bana yardım ediniz, yanılırsam bana doğru yolu gösteriniz. Ben, Allah ve Rasûlü'ne itaat ettiğim sürece siz de bana itaat ediniz; ben isyan edersem itaatiniz gerekmez...”¹⁹¹

Hz. Peygamber hayatta iken vahiy geldikçe Kur'ân âyetleri vahiy kâtiplerince yazılmış, sûreler oluşmuş, ancak Kur'ân bir kitap hâline getirilmemişti. Hz. Ebûbekir'in halîfeliğinin ilk yılında görülen irtidad hareketi sırasında vahiy kâtipleri ile Kur'ân hâfızlarının bâzıların şehîd olması üzerine Hz. Ömer'in teklifi üzerine Zeyd b. Sâbit başkanlığında toplanan bir heyet, her getirilen âyet için ikişer şâhit istenerek tespit yapıldı ve Kur'ân-ı Kerîm mushaf hâline getirildi. Bu mushaf Ebûbekir'den Ömer'e, ondan da kızı Hafsa'ya geçti. Hz. Osman zamanında çoğaltılarak çeşitli merkezlere dağıtıldı.

İki yıl üç ay kadar süren hilâfetin ardından hastalanan Hz. Ebûbekir, yerine namazı Hz. Ömer'in kıldırmasını istedi ve sahâbe ile istişâre ederek Hz. Ömer'i halîfeliğe uygun gördüğünü bildirdi. Böylece aday gösterme yoluyla sahâbe kendisinden sonra Hz. Ömer'e bey'at etti.

190. İbn Hişâm, es-Sîre, IV, 335; Taberî, Târih, III, 197, 198.

191. İbn Hişâm, es-Sîre, IV, 340-341; Taberî, Târih, III, 203.

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- İster silahlı, ister silahsız olarak hep birlikte savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla savaşın! Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

41. âyette, “nefr” önemli bir iş için topluca bir yere gitmek demektir. Burada “İnfirû” kelimesi emir siygasıyla, “topluca sefere çıkınız!” anlamındadır.

“Hafif ve ağırlıklı teçhizatla” sözcüklerine, “genciniz, yaşlınız, zengini-
niz, yoksulunuz, yayanız, binitliniz, güçlünüz, zayıfınız.” anlamları verilmiş-
tir. Ancak daha sonra inen Tevbe, 9/91. âyette, **“Allah ve Rasûlü için öğüt verdikleri takdirde, ne zayıflara, ne hastalara, ne de harcaya-
cak bir şey bulamayanlara bir günah yoktur.”** buyurularak, bu durum-
da olanlar istisnâ edilmiştir. Nitekim Allâh’ın elçisi hasta ve yaşlılarla, ken-
disi için binek hayvanı bulamayanları bu sefere götürmemiştir.

Yukarıdaki 41. âyetin, daha sonra inen 91. âyetle neshedildiği öne sü-
rölmüşse de, savaşma gücüne sahip olanların kimine savaş kolay, kimine
zor gelir, bu yüzden 41. âyetle herkese savaşa çıkması genel olarak emre-
dilmiş, 91. âyetle ise, savaşa katılmaya güç yetiremeyenler bundan istis-
nâ edilmiştir. Burada nesih yerine, bir istisnâ ve tefsirden söz etmek da-
ha uygun olur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Hoşunuza gitmese de, savaş size farz
kılındı. Olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız, oysaki o şey sizin
için bir hayırdır. Yine olabilir ki siz bir şeyi seversiniz, oysaki o si-
zin için bir kötülüktür! Allah bilir siz bilmezsiniz.”**¹⁹²

Hadiste şöyle buyrulur: “Allah Teâlâ kendi yolunda cihâda çıkan kim-
seye, “onu sadece benim yolumda cihad, bana îman ve benim Rasûllerimi
tasdik yola çıkarmıştır.” diyerek ona kefil olur. Allah, o kimse şehid olur-
sa onu cennete, gâzi olursa ecre ve hakkı olan ganîmete kavuşmuş ola-
rak evine döndürmeye kefil olmuştur.”¹⁹³

192. Bakara, 2/216.

193. Müslim, İmâret, 103.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَا تَبْعُوكَ وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ
الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

42- Eğer bu sefer, yakın bir ganîmet ve kolay bir sefer olsaydı, (o münâfıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi. Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara uzun geldi. Bununla birlikte onlar, “Gücümüz yetseydi, biz de sizinle birlikte çıkardık!” diyerek, Allâh’a yemin edecekler! Onlar kendilerini helâk ediyorlar. Elbette Allah, onların yalan söylediklerini bilmektedir.

42. âyete göre, Hz. Peygamber Tebük seferine çıkarken münâfıklar gelip yalandan özür beyan ettiler ve savaşa çıkmak istemediler. Onlar uzun mesâfeyi aşarak, Rumlarla savaşımayı göze alamadıkları ve bu seferden ganîmet elde etmeyi ummadıkları için katılmak istememişlerdi. Oysa mesâfe kısa, düşman zayıf ve ganîmet kazanma umudu fazla olsaydı, hemen Hz. Peygamber’in çağrısına uymak isterlerdi. Diğer yandan Allâh’ın elçisi, gönülsüz savaşa çıkanlardan hayır gelmeyeceğini bildiği için onlara izin vermişti.

﴿ BÂB 7 ﴾

TEBÜK SEFERİNDE İZİNLİ OLANLAR VE MÜNÂFIKLAR

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ ۚ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ
الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ
يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَازْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ
يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ
انْبِعَاطَهُمْ فِتْنَتَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ
مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَا أُوْضِعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيكُمْ
سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلِ
وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾
وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي ۖ أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۖ وَإِنَّ جَهَنَّمَ
لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ
يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا
إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلَانَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ
هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ
اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بَأْيُدِينَا ۚ فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ إِنْ كُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلَجًا أَوْ مَعَارَاتٍ أَوْ مَدْخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

43- Allah seni affetti! Ama sen, doğru söyleyenler belli olup, yalan söyleyenleri bilmeden, niçin onlara izin verdin?

44- Allâh'a ve âhiret gününe îmân edenler, mallarıyla ve canlarıyla savaşmak gerekince, (savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyla bilir.

45- Senden izin isteyenler, ancak Allâh'a ve âhiret gününe îmân etmeyenlerdir. Onların kalpleri zaten şüphe ile dolu ve bu şüpheleri içinde bocalayıp durmaktadırlar.

46- Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de, onları tembellikle geciktirdi. Onlara, "Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte oturun!" denildi.

47- Eğer sizinle (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak için aranızda koşarlardı. Üstelik içinizde onlara kulak verecekler de vardır. Allah o zâlimleri çok iyi bilir.

- 48- Bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, hakkın-
da türlü işler çevirmişlerdi. Sonunda hak yerini buldu
ve onlar istemeseler de Allâh'ın buyruğu üstün geldi.
- 49- İçlerinde, "Aman bana izin ver de, başımı derde sok-
ma!" diyen de var. Bilmiş ol ki, başlarını asıl kendileri
derde soktu. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre
kuşatacaktır.
- 50- Sana bir iyilik erişse, bu onları üzer. Şayet sana bir musî-
bet erişse, "Biz tedbirimizi önceden almıştık." derler ve
sevinerek dönüp giderler.
- 51- De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa başımıza ancak o ge-
lir. O, bizim Mevlâ'mızdır. Mü'minler sadece Allâh'a gü-
venip dayansınlar!"
- 52- De ki: "Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını
mı bekliyorsunuz? Biz ise Allâh'ın size, ya kendi tarafın-
dan veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemek-
teyiz. Haydi, siz bekleyin bakalım, biz de sizinle birlik-
te beklemekteyiz!"
- 53- (Münâfıklara) de ki: "İster gönüllü, ister gönülsüz olarak ba-
ğışta bulunun, bu sizden asla kabul edilmeyecektir. Çünkü
sizler (savaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz."
- 54- Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebe-
bi, Allâh'ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmele-
ri, namaza üşene üşene kalkmaları ve istemeyerek ba-
ğışta bulunmalarındır.
- 55- Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin.
Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezâlan-
dırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.
- 56- (O münâfıklar) mutlaka sizden olduklarına dâir Allâh'a
yemin ederler, oysa onlar sizden değildirler. Fakat on-
lar, korkan bir topluluktur.
- 57- Eğer sığınacak bir yer veya mağara ya da girilecek bir
delik bulsalar, hemen oraya girerlerdi.
- 58- Onlardan sadakaların (taksimi) konusunda senin arkan-
dan ileri geri konuşanlar da vardır. Eğer kendilerine o

sadakalardan (bir pay) verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse hemen kızarlar.

59- Ne olurdu bunlar, Allâh'ın ve Peygamberinin kendilerine verdiği şeye râzı olsalar da, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lûtfundan verecek, Peygamber de. Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allâh'adır." deselerdi!

43-45. âyetlerde, Hz. Peygamber'in, savaşa katılmamak için izin isteyenleri araştırıp, özrünün yeterli olup olmadığını tespit etmesi istenmektedir. Çünkü her isteyen, savaştan muâf tutulursa, bu bir gevşekliğe yol açabilirdi. Âyetlerde samimî mü'minlerle, kalbi şüphe içinde bulunan zayıf inançlı kimselerin, ruh hâlleri ortaya konulmaktadır. Allâh'a ve âhiret gününe gerçekten inanan, bu gibi güç durumlarda, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşmaktan geri kalmazken, zayıf inançlılar mâzeret üreterek, katılmamak için çâre ararlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allâh'a ve Rasûlü'ne îmân ederler, sonra da asla şüpheyeye düşmez, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd ederler. İşte doğru olanlar bunlardır."**¹⁹⁴ **"Onların kurdukları binâ, kalpleri parça parça oluncaya kadar, yüreklerinde bir nifak düğümü olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."**¹⁹⁵

"Andolsun ki (Mûsâ'dan) önce size Yusuf da apaçık delillerle gelmişti. O zaman da onun getirdiği gerçek hakkında kuşkulananı durmuştunuz. Sonunda o ölünce, "Bundan sonra Allah asla bir peygamber göndermez." dediniz. İşte Allah, o aşırı giden şüpheci kimseleri böyle şaşırtır."¹⁹⁶

"Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, ancak aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden, belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilir. Onlardan sonra, kitaba mîrasçı kılınan kitap ehli de, Kur'ân hakkında derin bir kuşku içindedirler."¹⁹⁷

194. Hucurât, 49/15.

195. Tevbe, 9/110.

196. Mü'min, 40/34.

197. Şûrâ, 42/14.

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا
خَبَالًا وَلَا أَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

46- Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de, onları tembellikle geciktirdi. Onlara, “Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte oturun!” denildi.

47- Eğer sizinle (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak için aranızda koşarlardı. Üstelik içinizde onlara kulak verecekler de vardır. Allah o zâlimleri çok iyi bilir.

46-47. âyetlere göre, eğer onlar savaşa istekli olsalardı hazırlık yaparlardı. Onlar isteksiz oldukları için, Allah kendilerini savaştan geri bırakmıştır. Onların katılmama istekleri ve bu katılma yönünde bir çaba harcamamaları yüzünden Yüce Allah kalplerinde bu duyguyu güçlendirmiş ve onları geri bırakmıştır. Hasta ve yaşlılar gibi, “Oturanlarla birlikte oturun!” denilmiştir.

Münâfıkların savaşa katılması, yarar değil çoğu kez zarar getirir. Çünkü ya gösteriş, ya ganîmet elde etmek, ya da casusluk yaparak orduya içerden zarar vermek için katılırlar. Çünkü müslümanların içinde, onların sözlerine kulak veren, onlarla işbirliği yapan kimseler de bulunabilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Fakat onlar, elleriyle önceden yaptıkları işler yüzünden ölümü hiçbir zaman isteyemezler. Allah zâlimleri bilir.”**¹⁹⁸

“Kendilerine savaş yazılınca da içlerinden pek azı dışında geri dönüp kaçtılar. Allah o zâlimleri bilir.”¹⁹⁹

“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O Allah, kalplerin içindekini bilmektedir. Hiç yaratan bilmez mi? O, inceliklere en iyi nüfûz eden, her şeyden haberdar olandır.”²⁰⁰

198. Bakara, 2/95.

199. Bakara, 2/246.

200. Mülk, 67/13-14.

لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ
أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

**48- Bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, hakkın-
da türlü işler çevirmişlerdi. Sonunda hak yerini buldu
ve onlar istemeseler de Allâh'ın buyruğu üstün geldi.**

48. âyete göre, münâfıklar daha önce de çeşitli zamanlarda fitne çıkar-
mışlar, fakat Cenâb-ı Hak onların hile ve desîselerini her defasında etkisiz
kılmıştı. Nifak, kalpteki inançta olursa, böyle kimseler dünya hukûku bakı-
mından müslüman muâmelesi görürse de, âhirette küfür ehlinde daha şid-
detli bir cezâ ile karşılaşır. ²⁰¹

Kur'ân-ı Kerîm, insanları inanç bakımından; mü'min, kâfir, münâfık,
fâsık, ehl-i kitap gibi terimlerle tanımlar. Bunların içinde münâfıklar, ikiyüz-
lû davrandıkları için sakınılması ve davranışlarına karşı önlem alınması en
güç olan sınıftır. Bunların toplum içinde itibar gören kimseler olması, ken-
dileriyle mücâdeleyi de güçleştirir. Onların nitelikleri âyette şöyle tanımla-
nır; dıştan çok gösterişli, fakat içten duvara dayalı keresteler gibidirler, güzel
konuşurlar, her gürültüyü kendilerine karşı bir hareket sanırlar! ²⁰²

Münâfıkların başı olan Abdullah bin Übey iri cüsseli, yakışıklı, düzgün
konuşan birisiydi. Hz. Peygamber'in Medîne'ye hicreti günlerinde, Evs ve
Hazrec kabîlelerinin anlaşmasıyla başkan seçilmek üzereydi. Böyle bir ikbâl-
den mahrum kalışı onu nifak hareketlerine itmisti. İşte İbn-i Übey ve onun
gibi arkadaşları Hz. Peygamber'in bulunduğu topluluğa gelirler, orada du-
vara dayanıp otururlar, tumturaklı laflar söylerlerdi.

Asker içinde bir duyuru yapılırsa, bir hayvan kaçsa veya kaybolan biri-
si için çağrı yapılırsa, bunlar hemen telaşa kapılır. Çünkü sırlarının Cenâb-ı
Hak tarafından ortaya çıkarılmasından her an korkarlardı.

İnanca yansımayan yalnız davranışlarla sınırlı kalan bir nifak çeşi-
di daha vardır ki buna “amelî nifak” denir. Şu hadiste tanımlanan böy-
le bir nifaktır: *“Münâfığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söy-
ler, söz verdiğinde sözünden döner ve kendisine bir şey emânet edilse,
ona hıyânet eder.”* ²⁰³

201. Bk. Bakara, 2/8; Âl-i İmrân, 3/167; Nisâ, 4/145; Mâide, 5/41.

202. Münâfikûn, 63/4.

203. Tirmizî, İman, 14.

Medîne döneminde münâfıkların, Abdullah bin Übey başkanlığında birçok fitnelere karıştığı, Yahudilerle işbirliği yaptığı,²⁰⁴ Uhud savaşına çıkılırken İbn-i Übey'in, kent savunması yerine dışarıya çıkılmasının uygun olmadığını öne sürerek, üç yüz adamını geri çektiği, böylece üç bin kişilik düşman ordusu karşısında bin olan sahâbe gücünün, yedi yüze düştüğü bilinmektedir. Onların bütün bu gibi olaylarla denendiği âyetlerde şöyle belirtilir:

“Münâfıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir ya da iki defa sınıyorlar! Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar! Onlar bir sûre indirilince, birbirlerine bakarak, “Acaba sizi biri görüyor mu?” derler, sonra da dönüp giderler. Allah onların kalplerini (îman-dan) döndürmüştür. Bu yüzden onlar anlamayan bir kavimdir.”²⁰⁵

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي ۖ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۚ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49- İçlerinde, “Aman bana izin ver de, başımı derde sokma!” diyen de var. Bilmiş ol ki, başlarını asıl kendileri derde soktu. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

49. âyete göre, bunlardan kimi de, “Bana izin ver de, beni günaha sokma!” demişlerdi. Bu sözü, Tebük seferine çağrısı üzerine, Hz. Peygamber'e Cedd bin Kay adlı birinin söylediği ve âyetin nüzûl sebebinin bu olduğu rivâyet edilmiştir. Bu kişi, Bizans üzerine açılan bu sefere katılırsa, Bizans güzellerinin kendisini baştan çıkaracağı bahanesini öne sürmüştür. Fakat onun asıl kalbindeki maksadı sefere katılmamaktır.²⁰⁶ Burada onların asıl içine düştüğü fitne; savaştan geri kalma, Hz. Peygamber'in emrine karşı gelme ve münâfıklığının ortaya çıkmasıdır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Onlar senden azâbın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı, elbette azap onlara hemen gelirdi. Fakat farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine mutlaka gelecektir. Onlar senden acele azap istiyorlar. Oysa cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. O gün**

204. Mâide, 5/51.

205. Tevbe, 9/126-127.

206. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 213-215.

azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından saracak ve Allah onlara: "Yapmış olduklarınızın cezâsını tadın!" diyecektir."²⁰⁷

"Senin merhamet sahibi olan Rabbin gerçekten çok bağışlayıcıdır. Eğer Allah işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezâlandırarak olsaydı, onlara azâbı hemen verirdi! Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, o geldiği zaman artık bundan kaçıp kurtulacak bir sığınak bulamazlar."²⁰⁸

إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

50- Sana bir iyilik erişse, bu onları üzer. Şayet sana bir musîbet erişse, "Biz tedbirimizi önceden almıştık." derler ve sevinerek dönüp giderler.

51- De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa başımıza ancak o gelir. O, bizim Mevlâ'mızdır. Mü'minler sadece Allâh'a güvenip dayansınlar!"

50-51. âyetlerde, Hz. Peygamber'e ve mü'minlere zafer ve ganîmet gibi bir iyilik yetişince münâfıkların üzüleceği, başlarına bir kötülük gelse, biz bunun tedbirini almıştık, bu yüzden biz zarar görmedik diyerek sevinecekleri belirtilir. Hâlbuki kişinin lehinde veya aleyhinde olanların hepsinin Allah Teâlâ'nın yazısına göre meydana geldiğine vurgu yapılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir kötülük gelse, bundan dolayı da sevinirler. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Çünkü Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."**²⁰⁹ **"İçinizden öyleleri var ki savaşa çıkma konusunda ağır-dan alır. Eğer başınıza bir felâket gelse: 'Allah bana lûtufta bulundu da, onlarla birlikte bulunmadım!' der. Ama size Allah'tan bir lû-tuf ve zafer erişecek olsa, bu sefer de, sanki onunla aranızda bir**

207. Ankebût, 29/53-55.

208. Kehf, 18/58.

209. Âl-i İmrân, 3/120.

sevgi (sorunu) yokmuş gibi: ‘Keşke ben de onlarla birlikte olsaydım da, onlar gibi büyük bir kazanç elde etseydim!’ der.”²¹⁰

“Onlar sizi gözetleyip dururlar, eğer Allah’tan size bir zafer gelirse: ‘Biz de sizinle beraber değil miydik?’ derler. Eğer kâfirlerin (zaferden) bir pay olursa: ‘Biz size (yardım ederek) üstün gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü’minlerden korumadık mı?’ derler. Allah kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah kâfirler için mü’minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.”²¹¹

İnsanın başına gelen bütün iyilik veya kötülüğün daha önceki bir kader programına dayandığı âyetlerde şöyle açıklanır: **“Yeryüzünde vukû bulan ve sizin başınıza gelen hiçbir musîbet yoktur ki, Biz onu yaratmadan önce bir kitapta (Levh-i Mahfûz’da) yazılmış olmasın! Şüphesiz ki bu Allâh’a göre kolaydır.”²¹² “Allâh’ın izni olmaksızın hiçbir musîbet isâbet etmez. Kim Allâh’a inanırsa, Allah onun kalbini doğru yola iletir. Allah her şeyi bilendir.”²¹³**

قُلْ هَلْ تَرَبُّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ
اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بَأْيِدِنَا ۚ فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

52- De ki: “Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Biz ise Allâh’ın size, ya kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz. Haydi, siz bekleyin bakalım, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz!”

52. âyette, savaşa katılmak istemeyenler uyarılmaktadır. Buna göre, savaşa inanarak katılan için iki güzellik vardır: a) Şehîd olmak, b) Zaferle dönmek. Her ikisinin yeri de cennet olur. Ama özürsüz olarak savaşa katılmak istemeyenlerin, ya Allah tarafından ya da mü’minler eliyle azâba uğramaları beklenir!

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlarla savaşın ki Allah sizin elerinizi onları cezâlandırınsın, alçaltsın, sizi onlara üstün kılsın ve**

210. Nisâ, 4/72-73.

211. Nisâ, 4/141.

212. Hadîd, 57/22.

213. Tegâbün, 64/11.

mü'minler toplumunun göğüslerini huzûra kavuşturursun.”²¹⁴ “İmân etmeyenlere de ki: Bize karşı elinizden geleni yapın; biz de yapacağız! Siz bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!”²¹⁵

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ إِنْ كُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقَبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

53- (Münâfıklara) de ki: “İster gönüllü, ister gönülsüz olarak bağışta bulunun, bu sizden asla kabul edilmeyecektir. Çünkü sizler (savaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz.”

54- Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allâh'ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri, namaza üşene üşene kalkmaları ve istemeyerek bağışta bulunmalarındır.

53-54. âyetlere göre, münâfıkların yaptıkları işlerin kabul edilmeyişinin nedeni şudur: Onlar, Allah rızası için değil gösteriş için iş yaparlar. Namaza üşene üşene gelirler, verdiklerini de istemeyerek verirler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlara Âdem’in iki oğlunun gerçek haberini anlat. Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, diğerine), “Andolsun seni öldüreceğim!” dedi. Diğeri de şöyle dedi: “Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder.”²¹⁶**

“Şüphesiz, münâfıklar (güyâ) Allâh'ı aldatıyorlar. Oysa onları asıl aldatan Allah'tır. Onlar, namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allâh'ı da çok az anarlar.”²¹⁷

214. Tevbe, 9/14.

215. Hûd, 11/121-122.

216. Mâide, 5/27.

217. Nisâ, 4/142.

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

55- Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezâlandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.

55. âyette, münâfıklara verilen mal ve çocuklar için imrenmemek gerektiği, çünkü bunların birer imtihan aracı olduğu ve belki onların bu yüzden sıkıntıya düşerek inkârcı bir hâlde bu dünyadan ayrılacaklarına işaret edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirmesin. Ancak Allah onları dünyada bununla cezâlandırmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.”**²¹⁸

“Öyleyse, onlardan bâzı kimselere verdiğimiz dünyalığa imrenerek bakma! İmân etmiyorlar diye de üzülme! Ancak, mü'minlere şefkat kanatlarını indir.”²¹⁹ **“Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi ameller ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.”**²²⁰

وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ ﴿٥٦﴾
لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدْخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

56- (O münâfıklar) mutlaka sizden olduklarına dâir Allâh'a yemin ederler, oysa onlar sizden değildirler. Fakat onlar, korkan bir topluluktur.

57- Eğer sığınacak bir yer veya mağara ya da girilecek bir delik bulsalar, hemen oraya girerlerdi.

56-57. âyetlerde, münâfıkların mü'minlere yaklaşıp, “biz de sizdeniz” dedikleri, ancak korkak bir toplum oldukları için böyle söyledikleri ve onların sözlerine inanmamak gerektiği, çünkü sığınacak veya dayanacak bir yer bulsalar, mü'minleri terk edip hemen oraya yönecekleri belirtiliyor.

218. Tevbe, 9/85.

219. Hicr, 15/88.

220. Hicr, 15/88.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onları gördüğün zaman dış görünüşleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar, sanki kendilerine elbise giydirilmiş kütükler gibidir. Her gürültünün, kendilerine karşı olduğunu sanırlar. Onlar, düşmandırlar. Öyleyse, onlardan sakın! Allah onları kahretsin, nasıl da haktan döndürüyorlar!”**²²¹

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ ۖ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

58- Onlardan sadakaların (taksimi) konusunda senin arkandan ileri geri konuşanlar da vardır. Eğer kendilerine o sadakalardan (bir pay) verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse hemen kızarlar.

59- Ne olurdu bunlar, Allâh'ın ve Peygamberinin kendilerine verdiği şeye râzı olsalar da, “Allah bize yeter, yakında bize Allah da lûtfundan verecek, Peygamber de. Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allâh'adır.” deselerdi!

58-59. âyetlerde, bâzılarının ganîmetlerin taksim şeklini beğenmediği, hâlbuki kendilerine fazla pay verilse, seslerini çıkarmayacakları, bunun yerine Allah ve Rasûlü'nün taksimine râzı olsalar, kendileri için daha hayırlı olacağı belirtilmiştir. Bu âyetlerin Huneyn ganîmetleriyle ilgili olarak indiği nakledilmiştir. Bilindiği gibi Mekke'nin fethinden sonra, çevrede toplanan Arap güçleri saldırı hazırlıkları yapıyorlardı. Huneyn'deki çarpışmaların ardından İslâm ordusu üstün geldi ve düşman teslim oldu. Ele geçirilen bol miktardaki ganîmetler Ci'rane denilen ve Tâif-Mekke yolu üzerinde harem sınırında toplanmıştı. Allâh'ın elçisi, Huneyn ganîmetlerinin bölüştürülmesinde, İslâm'a yeni girmiş olan Mekkelilere, onları İslâm'a ısındırmak için fazla pay vermişti. Bu arada Temimli birisi itiraz ederek, Hz. Peygamber'le tartışmaya girişmişti.

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ olayı şöyle anlatır: “Hz. Peygamber ganîmetleri paylaştırırken biz de yanında oturuyorduk. Derken Temim Kabîlesi’nden Zilhuveysıra adlı birisi: ‘Ey Allâh’ın elçisi! Adâletli davran!’ dedi. Hz. Peygamber de: ‘Yazıklar olsun sana, ben adâletli davranmazsam, kim adâletli davranır?’ buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer İbnü’l-Hattab: ‘İzin ver ey Allâh’ın Rasûlü! Şu adamın boynunu vurayım.’ dedi. Allâh’ın Rasûlü şöyle buyurdu: ‘Bırak onu! Çünkü onun öyle arkadaşları var ki, sizden biri onların namazları yanında kendi namazını, oruçları yanında kendi orucunu küçük görür. Onlar Kur’ân okurlar, okudukları Kur’ân boğazlarından aşağıya geçmez; ok yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar.’”²²²

Yukarıdaki âyetin bu kişiyle ilgili olarak indiği nakledilmişse de, âyet sadakalardan söz etmektedir. Sadaka (zekât) başka, Huneyn ganîmetleri başkadır. Bu yüzden âyette, münâfıkların Hz. Peygamber’i çekiştirmesi zekât taksimi ile ilgilidir. Gerçekte âyet belli bir olay üzerine değil, münâfıkların genel davranışlarını belirtmek üzere, kendinden önceki âyetlerle birlikte inmiştir.

Yukarıdaki hadiste sözü edilen ve asıl adı Hurkûs bin Züheyr olan bu kişi, Hz. Peygamber’in vefâtından çok sonra, Basra’dan adamlarıyla birlikte Medîne’ye gelmiş, Hz. Osman’ın öldürülmesi olayına karışmış, sonra Hz. Ali’ye bey’at etmiş, Hz. Ali, Siffin’de hakem tâyinine râzı olunca, adamlarıyla birlikte ayrılarak, Hâricîler adını alan ayrılıkçı grubun başına geçmiş ve bu kişilerle Ali taraftarları arasında geçen Nehrevan olayında öldürülmüştür.

²²² Buhârî, Menâkıb, 25, Mürteddîn, 7; Müslim, Zekât, 142, 148; Ahmed bin Hanbel, III, 56, 65, 354, 355.

﴿ BÂB 8 ﴾

ZEKÂTIN VERİLECEĞİ SEKİZ SINIF, MÜNÂFIKLARIN HZ. PEYGAMBER'İ ÜZMESİ

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ
قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ ۗ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾ يَخْلِفُونَ
بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُزْضَوْكُمْ ۗ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُزْضَوْهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ
﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَن يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا
فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ
سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ اسْتَهِزُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ
﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ
وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ
إِنْ نَعَفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ۚ ﴿٦٦﴾

60- Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, zekât memurlarına, gönülleri İslâm'a ısındırılmak istenenlere, özgürlüğüne kavuşturulacak kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihâd edenlere

ve yolda kalmışa âittir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

61- Münâfıklardan bir kısmı da: “O, her söylenene kulak veriyor!” diyerek Peygamber’i incitirler. De ki: “O, sizin iyiliğinize olanları dinleyen hayırlı bir kulaktır, Allâh’a îmân eder, mü’minlere güvenir ve sizden îmân edenler için de bir rahmettir. Allâh’ın Peygamberine ezâ edip incitenlere, can yakıcı bir azap vardır.”

62- Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allâh’a yemin ederler. Eğer bunlar îmân etmiş iseler, Allah ve Rasûlü’nü hoşnut etmeleri daha doğrudur.

63- Onlar bilmiyorlar mı ki, kim Allâh’a ve Peygamberine karşı gelirse ona, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!

64- Münâfıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûre indirilmesinden çekinirler. De ki: “Siz alay edin bakalım! Ama Allah, o çekindiğiniz şeyi açığa çıkaracaktır.”

65- Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan: “Biz sadece lafa dalmış, eğleniyorduk.” derler. De ki: “Siz Allah ile O’nun âyetleriyle ve Rasûlü ile alay mı ediyordunuz?”

66- Boşuna özür dilemeyin, çünkü siz îmân ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile, bir kısmınıza suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.

60. âyette, zekâtın verileceği sekiz sınıf açıklanmaktadır.

ZEKÂT VE SADAKA

Maldan sırf Allah için ihtiyaç sahiplerine temlik edilmek üzere çıkarılan ve vergi yönü bulunan dînî bir ibadettir. Bunda Cenâb-ı Hakka karşı sıdk (doğruluk) ve ihlâs (iyi niyet) esas olduğu için “sadaka”, malı temizlediği için de “zekât” denilmiştir. Farz ve nâfile olmak üzere ikiye ayrılır. Farz olan sadaka; ticaret malları, nakit para, altın, gümüş, saime denilen

hayvanların zekâtı, tarım ürünlerinin öşrü, define ve mâdenlerin zekâtı gibi bütün çeşitleri ve nefsin zekâtı olan fıtır sadakasını kapsar. Âyette kasdedilen budur.

İslâm'ın ilk dönemlerinde zekât bütün çeşitleriyle “âmil” denilen me-murlar eliyle resmen toplanır ve bu âyetteki sekiz sınıf arasında paylaştırılırdı. Hz. Osman döneminden itibâren “gizli mal” denilen nakit para ve ticaret mallarının zekâtını verme, sahiplerine bırakıldı.

Sadakada Üç Unsur Önemlidir

a) Verilecek kişinin yoksul olması, b) Temlik; zekâtın, alanın eline geçmesi ve onda tasarruf edebilmesi, c) Allah için verilmiş olması.

Zekât, hicretin ikinci yılının Şevval ayında Ramazan orucu ve fitreden sonra farz kılınmıştır. Zekâtın farz oluşu Kitap, Sünnet ve İcmâ delillerine dayanır. Kur'ân-ı Kerîm'de 28'i namazla birlikte olmak üzere 32 yerde zekât emri bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli âyetlerde “infak” emri zekâtı da kapsar.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Namazı kılın, zekâtı verin.”**²²³ **“Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıracak sadaka al. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duân onlar için bir huzurdur. Allah her şeyi işitendir, bilendir. Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelelerini kabul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbele-ri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”**²²⁴

“Çardaklı ve çardaksız bağları, ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini; birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve nar ağaçlarını meydana getiren O'dur. Bunlardan her biri ürün verince, meyvesinden yiyin. Hasat edildiği gün de yoksulun hakkını verin. Fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”²²⁵

H. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“İslâm beş temel üzerine binâ edilmiştir: Bunlardan biri de zekât vermektir.”**²²⁶ Diğer yandan Allâh'ın elçisi, Muâz bin Cebel ؓ'i Yemen'e vâli olarak gönderirken şu tâlimatı vermiştir: **“Onlara bildir ki, Allah Teâlâ kendilerine zekâtı farz kılmıştır. Zekâtı oranın zenginlerinden al, oranın yoksullarına ver.”**²²⁷

223. Bakara, 2/43.

224. Tevbe, 9/103.

225. En'âm, 6/141.

226. Buhârî, İman, 1, 2; Müslim, İman, 19-22; Tirmizî, İman, 3; Nesâî, İman, 13.

227. Buhârî, Zekât, 1; Ebû Dâvûd, Zekât, 5; Nesâî, Zekât, 48; İbn Mâce, Zekât, 1.

Zekâtın Farz Olması İçin Gerekli Şartlar

a) Mükellef olmak. Zekât, namaz gibi bir ibadet olup verecek kimse-
nin müslüman, hür, akıllı ve ergin olması gerekir.

b) Nisap miktârı mala sahip olmak. Temel ihtiyaçlardan ve borçtan
başka nisap miktârı veya daha fazla bir mala sahip olmak gerekir. Zekât
dışı tutulan temel ihtiyaçlar şunlardır: Mesken olarak oturulan ev, evin eş-
yası, giysiler, binit aracı, mesleği îfâ amacıyla kullanılan kütüphane, iş âlet-
leri, üretim için kullanılan makine, tezgâh, fabrika vb. âletler, yine kişinin
kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin bir aylık -daha
sağlam görülen başka bir görüşe göre bir yıllık- mutata harcamaları zekât-
tan muaftır.

Belirtilen temel ihtiyaç maddelerinin dışında borçlar da düşüldükten son-
ra geride kalan altın, gümüş, nakit para ve ticaret malları 96 gram altın tu-
tarından daha çok mal bulunur ve bunun üzerinden bir yıl da geçmiş olursa,
kişi %2,5 oranında zekât yükümlüsü olur. Yıl içindeki azalma ve çoğal-
malar dikkate alınmaz.

Komisyon usûlü çalışan ve zengin durumunda bulunan emlakçı, galerici,
kabz-ı mal gibi esnaf, yıllık geliri üzerinden yine %2,5 zekâta tâbî olur. Ancak
sermaye ile emlak veya müteahhitlik işi yapanlar kendi mülkiyetine aldıkları
arsa, dâire, dükkân vb. yerleri satışa arz etmiş durumda oldukları takdirde,
bunlar da ticaret malı sayılır ve kıymeti üzerinden %2,5 zekâta tâbî olur.

Kirada olan dâire, dükkân, arsa, işyeri, depo vb. akarlar veya otomo-
bil, kamyon, tır, uçak, gemi vb. taşınırılar ise kira geliri üzerinden yılsonun-
da elde ne kalırsa, bunun %2,5'u üzerinden zekâta tâbî olur.

Sanayi kuruluşlarının sermayesini ikiye ayırmak gerekir. a) Sâbit sermaye;
kapalı alan, makineler, servis aracı, lojman vb. tesis ve donanımlar mes-
leği îfâya yarayan bölüm olup zekâtтан muaftır. b) Döner sermaye; kuruluşun
nakit para kaynakları, alacak ve borçları, hammadde ve üretilmiş mal-
ları döner sermayeyi oluşturur. Burada elde bulunan para kaynakları, ham-
madde ve üretilmiş malların nakit değerleri hesaplanır, borçlar düşülür, ke-
sin alacaklar eklendikten sonra zekât matrahı ortaya çıkar. Bu değerler toplamı
%2,5'tan yıllık zekâta tâbîdir.

Bir şirketin sâbit ve döner sermaye oranları belli olunca, bu rakamın
hisse senedi sayısına bölünmesi ile hissenin o yıl zekât matrahı ortaya çıkmış
olur.

Öşür arâzîlerinden elde edilen tarım ürünlerinden zekâtın farz olması Kitap, sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Hasat günü ürünün hakkını, zekâtını verin.”**²²⁸ İbn-i Abbâs, bu âyetteki “hakkahû” sözcüğünün zekât anlamında olarak, öşür (onda bir) veya yarı öşür’ü (yirmide bir) ifâde ettiğini söylemiştir. **“Ey îmân edenler! Kazandıklarınızın helâl olanından ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infâk edin.”**²²⁹ âyeti öşre işaret eder. Zekâta “nafaka” denildiği gibi, çeşitli âyetlerde “infâk etmek” zekât vermek anlamında kullanılmıştır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Yağmur veya kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulak olan yerlerin ürününden onda bir, hayvan gücü veya taşıma su ile sulanan topraklardan ise yirmide bir zekât gerekir.”**²³⁰

Ebû Hanîfe’ye göre; tarım ürünlerinin zekâtında nisap aranmaz. Öşür topraktan insan gücü ile ekilip biçilen her çeşit üründen, sebze ve meyvelerden, azından da çoğundan da üretici zekâtı gerekir. Buğday, arpa, pirinç, baklagiller, karpuz, domates, biber, kavun, karpuz, hurma, şeftali, armut, üzüm ve benzeri yaş veya kuru ürünler böyledir. Bunun için bir yıl geçmesi de gerekmez. Yılda çift ürün alana çift öşür gerekir. Dayandığı delil: **“Sizin için yerden çıkardıklarımızdan infâk edin.”**²³¹ âyetinin mutlak anlamıdır.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed’e göre ise, tarım ürünlerinde nisap yaklaşık bir ton (beş vask) olup, bundan daha az olan ürün çeşitlerinde öşür gerekmez. Ayrıca öşür gerekmesi için, ürünün bir yıl kadar dayanabilecek nitelikte olması gereklidir. Buna göre yaş sebze ve meyve türlerine öşür gerekmez. Ancak günümüzde soğuk hava deposu, şoklama, konserve ve nofraz gibi uygulamalarla yaş sebze ve meyvelerin dayanma süresinin uzatıldığı da dikkate alınmalıdır.

Tarım ürünlerinden öşür verirken yıl içinde yapılan masraflar dikkate alınmaz. Bu masraflar toprak sahibine âit olan ürün kısmından karşılanmış olmalıdır.

Kiraya verilen toprağın öşrü Ebû Hanîfe’ye göre toprak sahibine, çoğunluk fakihlere göre ise kiracıya âittir. Sonraki Hanefî fakihleri bu konuda çoğunluğun görüşü ile fetvâ vermişlerdir. Ancak bu durumda toprak sahibinin öşrün verilmesini sağlayacak önlemleri alması gerekir.

228. En’âm, 6/141.

229. Bakara, 2/267.

230. Buhârî, Zekât, 55; Müslim, Zekât, 8; Ebû Dâvûd, Zekât, 5, 12.

231. Bakara, 2/267.

Koyun ve keçi türünün nisabı 40, sığır türünün 30 ve devlerin nisabı beş'tir. Bunun üzerindekiyle belli sayı artışına göre zekât gerekir. Ancak hayvan türlerinin üretici zekâtına tâbî olması için, yılın yarısından çok bir süreyle mübah mer'alarda otlaması gerekir, bu çeşit hayvana "Saime" denir. Hayvanları alıp satmak üzere elde bulunduran kimse, %2,5 üzerinden ticaret zekâtına tâbî olur.

Eriyip kalıba dökülebilen mâden türlerinde beşte bir üretici zekâtı gerekir. Bunlar Hanefîlere göre "ganîmet hükmünde" olup, ganîmetin beşte birinin verileceği yerlere verilir. Delil şu âyettir: **"Biliniz ki, ganîmet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allâh'ın, Rasûlü'nün ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcunundur."**²³² Hadiste şöyle buyurulmuştur: **"Rikâzda (define ve mâden) beşte bir zekât vardır."**²³³ "Rikâz", Allah ya da kulları tarafından toprak altına yerleştirilen mâden veya değerli şeylerdir.

Yukarıdaki 60. âyette zekâtın verileceği sekiz sınıf şöyle sıralanmıştır:

Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Zekâtın Verileceği Sekiz Sınıf

1- Yoksullar: Kendi geliri temel ihtiyaçlarına yetmeyen kimse olup, az bir gelire sahip olabilir. Âyette şöyle buyrulur: **"Onların mallarında dilenen ve dilenmeyen yoksullara âit belli bir hak vardır."**²³⁴ Yoksul kimi zaman durumunu saklayabilir. **"İffetli ve çekingen olduklarından, durumlarını bilmeyenler onları zengin sanırlar."**²³⁵ Hadiste şöyle buyrulmuştur: **"Ben, sadakayı zenginlerinizden alıp, yoksullarınıza vermekle emrolundum."**²³⁶ **"Zekât şu beş kişiye zengin olsa da helâldir: a) Zekât memurlarına, b) Zekât olarak verilen malı yoksuldan parasıyla satın alana, c) Borçluya, d) Allah yolunda savaşanlara, e) Zekâtı alanın hediye ettiği zengin komşusuna."**²³⁷

2- Düşkünler: Bunların durumu, dışarıdan bakıldığı zaman belli olur. Zilletlik yoksulluktan daha aşağı bir durumda olmak demektir. Âcizlik ve zillet anlamını da kapsar. Âyette miskin şöyle belirlenir: **"Yersiz yurtsuz, evsiz barksız yoksul ve kimsesizler."**²³⁸ Ebû Hüreyre رضي الله عنه ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ miskini şöyle târif etmiştir: **"Bir iki hurma veya bir iki**

232. Enfâl, 8/41.

233. Buhârî, Mûsâkât, 3, Zekât, 66; Ebû Dâvûd, İmâre, 40; Müslim, Hudûd, 45, 46.

234. Meâric, 70/25.

235. Bakara, 2/273.

236. Buhârî, Zekât, 1, 63, Megâzî, 60; Müslim, İman, 29.

237. Ebû Dâvûd, Zekât, 25; İbn Mâce, Zekât, 27; Mâlik, Muvatta, Zekât, 17; Ahmed bin Hanbel, III, 56, 97.

238. Beled, 90/16.

lokma ile savuşturulan kimse düşkün (miskin) değildir. Asıl düşkün muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir.”²³⁹

Başka bir rivâyette: *“Kapı kapı dolaşan ve bir iki lokma veya bir iki hurma ile savuşturulan kimse düşkün değildir. Asıl düşkün, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilme-
yen ve kendisi de kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.”²⁴⁰*

Hiz. Ömer ve İbn-i Abbâs'a göre, “yoksullardan” maksat, müslüman olanlardan, “düşkünlerden” maksat ise, gayrimüslim vatandaşlardan ihtiyacı sahibi olanlardır.

3- Zekât memurları: Zekât gelirlerinin toplanması, hesaplanması ve harcanması için kurulmuş sistemin herhangi bir biriminde çalışan sivil ve asker herkesi kapsar. Bu görevliler, maaş ve ücretlerini toplanan zekâttan alırlar. Bunların zengin veya yoksul olması, sonucu etkilemez. Ancak bunların Hiz. Peygamber'in akrabasından olmaması gerekir. Çünkü Hiz. Peygamber'in amcasının oğulları Râbia ve Fadl, kendilerinin zekât memuru olarak görevlendirilmelerini istemiş, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *“Sadakalar (zekât) Muhammed'e ve onun ehl-i beytine helâl değildir. Çünkü zekât, insanların elinin kiridir.”²⁴¹*

4- Mûellefe-i kulûb: Bunlar kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kimselerdir. Hiz. Peygamber Mekke'nin fethinde yeni İslâm'a girmiş bâzı kimselere fazla ganîmet payı vermiştir. Bunların sayısı on beş kadardır. İçlerinde Safvan bin Ümeyye gibi henüz İslâm'a girmeyenler de vardı. Önce Hiz. Peygamber'den nefret eden bu kişi, ganîmetten yüklü bir pay alınca, onu sevmeye başlamıştır. Safvan bin Ümeyye şöyle demiştir: *“Rasûlullah ﷺ, bana Huneyn günü ganîmetten pay verdi. O benim en nefret ettiğim insandı. O bana vermeye devam ettikçe, gözümde insanların en sevimlisi oldu.” O gün Allah Rasûlü, Safvân'a yüz deve vermiş, arkasından yüz de-
ve daha vermiş. Daha sonra bir o kadar daha pay vermiştir.”²⁴²*

Hiz. Peygamber'in, kalplerini İslâm'a ısındırmak için Huneyn'de çokça ganîmet verdiği bu kişilere, Yüce Allah zekâttan da pay ayırmıştır. Acaba bu uygulama Hiz. Peygamber dönemine mi âittir? Yoksa daha sonra da uygulanır mı?

239. Buhârî, Tefsir, 2/48; Müslim, Zekât, 102.

240. Buhârî, Zekât, 53; Müslim, Zekât, 101.

241. Müslim, Zekât, 168.

242. Müslim, Fazâil, 59; Tirmizî, Zekât, 30.

Hız. Ömer, Şa'bi ve sahâbeden bir topluluğa göre, Hız. Peygamber'den sonra bunlara zekât verilmez. Çünkü İslâm ve müslümanlar güçlenmiş, bunların desteğine ihtiyaç kalmamıştır. Bir kısım sahâbeye göre ise, bunlara Hız. Peygamber'in vefâtından sonra da zekât verilir. Zekât fonu ganîmetten ayrı bir fondur. Üstelik yukarıdaki âyet, Mekke'nin fethinden ve Huneyn ganîmetlerinin dağıtılmasından sonra, Tebük seferi sırasında inmiştir. Bu yüzden Huneyn'de fazla ganîmet alanların, zekâtın "Müellefe-i kulûb" fonundan pay istemeleri bir haksızlıktır. Hız. Ömer buna karşı çıkmış ve uygulamayı durdurmuştur.²⁴³

Sonuç olarak, bir İslâm devletinde, hangi dönemde olursa olsun, yöneticilerin takdirine bağılı olarak, kalpleri İslâm'a ısındırılacak kişilere zekâtтан pay verilebilir. Bu, bir çeşit "örtülü harcamalar" kalemidir.

5- Köle ve esirlerin kurtarılması: Bu kısım, müslüman olsun olmasın, İslâm devletinin vatandaşları arasından düşman tarafından köleleştirilmiş veya esir edilmiş kişilerin özgürlüklerine kavuşturulmasını kapsar. Çünkü esir ve kölelerin özgürleştirilmesi devletin sürekli bir görevidir.²⁴⁴

6- Borçlular: Bunlar ağır borç yükü altında bulunanlar olup, daha önce sözü edilen yoksullardan değildir. Aksine zengin oldukları hâlde, geçici olarak borç yükü altına girmiş ve muhtaç duruma düşmüş kimselerdir. Böyle kişilere, alacaklıları, "borç ertelemesi" ya da "borcun silinmesi" gibi yollarla yardımcı olabileceği gibi,²⁴⁵ kendilerine borç verilerek de yardım edilebilir.

Nitekim sahâbeden Ebû Bişr Kabisa İbnü'l-Muhârik bir kefâlet borcu yüzünden dara düşmüştü. Hız. Peygamber'e başvurdu ve zekât hazinesinden yardım edildi. Hız. Peygamber ona şöyle buyurdu: "Ancak üç kişi hâlini arz edip yardım isteyebilir: a) Başkasına kefil olup, dara düşen, b) Felâkete uğrayıp bütün mal varlığını kaybeden kişi geçimini yoluna koyuncaya kadar, c) Adâletli üç kişinin, "filanca fakir düştü" diyerek şahitlik edeceği kişinin, geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Bunun dışında dilenen haram yemiş olur."²⁴⁶

7- Allah yolunda olanlar: Bu ifâde, özellikle askerî harcamaları belirtiyorsa da, aslında her türlü hayır işlerini kapsar. İlim çalışmaları veya hayır hizmetleri için koştururan, ilimle uğraşan kimselerle, hac yolculuğu için yapılacak harcamalar da bu kapsamda sayılmıştır. Hadiste şöyle buyrulur:

243. S. Ateş, age, IV, 100, 101.

244. Ayrıca bk. Nûr, 24/32.

245. Bk. Bakara, 2/280.

246. Müslim, Zekât, 109; Ebû Dâvûd, Zekât, 26; Nesâî, Zekât, 80.

“Üç kişiye Allah Teâlâ muhakkak yardım eder: a) Allah yolunda savaşan gâziye, b) Hürriyetine kavuşmak için efendisiyle âzâdlık sözleşmesi yapan (mükâteb) köleye, c) İffetini korumak için evlenen kişiye.”²⁴⁷

8- Yolda kalmışlar: Yolculuğa çıkıp kendi malından uzakta olan kimse, muhtaç duruma düşerse, kendisine zekât verilebilir. Hacda parasını çaldıran, yolda trafik kazası geçiren kimseler bu niteliktedir.

En geniş anlamıyla, bu fon; yol güvenliğinin sağlanmasını, yolculuk süresince sağlık güvencelerinin sağlanmasını ve turistik trafiğin mükemmel şekilde gerçekleştirilmesini kapsar.²⁴⁸

Elmalılı merhum Allah yolunda olanlar *فِي سَبِيلِ اللَّهِ* ile ilgili olarak özetle şu tespitleri yapar:

“Fî sebîlillâh” (Allah yolunda) kaydı, en geniş anlamıyla düşünüldüğü zaman, sadakaların hepsinde vardır. Yukarıda da işaret edildiği üzere Allah rızası gözetilmek sadakaların özünde bulunması gereken bir kavramdır. Fakirlere, yoksullara, kölelerin âzâdına ve borç yükü altında ezilenlere verilen sadakalarda da aslında “fî sebîlillâh” anlamı vardır, yoksa onlara verilmezdi. “Fî sebîlillâh” sadakanın diğer yedi sınıftan başka özellikle verilmesi gereken bir harcama yerine âit bir zarf olup, (li men fî sebîlillâh) “Allah yolunda olan kimseler için” demektir ki, Allah için olan bir ibadete kendini adanmış olanların özel vasıflarını anlatır. “Fî sebîlillâh” deyimi şeriat geleneğinde cihâda âit bir kavram olmuştur. Çünkü Allah için sefer ve kendini vakfetmek anlamında en başta gelen ibadet budur. Bundan dolayıdır ki, bütün tefsir ve fıkıh âlimleri bu anlam üzerinde görüş birliği içindedirler. Bununla birlikte hacda da bu anlam bulunmaktadır. Yine tefsir ve fıkıh açısından bu anlam da âyetin kapsamı içinde kabul olunmuştur. Bütün tefsir âlimleri ve önde gelen fıkıh âlimleri bu ‘fî sebîlillâh’ harcama yerinden asıl kastedilenlerin mücahitler olduğunda görüş birliği içindedirler. Şu hâlde zekâtta, yani vâcip olan sadakalarda söz konusu sekiz harcama yerinden birinin de fî sebîlillâh kaydıyla mücahitlere yapılacak harcama olduğu kesindir.²⁴⁹

Buna göre, Allah yolunda anlamına gelen “fî sebîlillâh” ifâdesi, terim olarak iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamı; İslâm’ı yüceltmek için bilfiil savaşa katılmaktır. Savaşa katılan mücâhidlere zekât verilir. Hatta İmam Şâfiî ve İmam Mâlik’e göre, savaşa katılanlar arasında zengin-fakir ayrımı

247. Tirmizî, Fazâilü'l Cihâd, 20; Nesâî, Cihâd, 12, Nikâh, 5.

248. M. Hamidullah, Aziz Kur'an, Çeviri, Tevbe, 9/60.

249. Bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 371 vd., IX, 60.

da yapılmaz. Çünkü savaşçılar kendi beldelerinde zengin olsalar da, savaş bölgesinde kendine âit mal ve imkânlardan ayrı yeredirler.

Fî sebîlillâh'ın ikinci anlamı ise; Allah rızasına uygun ve O'na yaklaşmak için yapılan her türlü hayır işini kapsar. İşte bu farklı anlam yüzünden, kimi fakihler yalnız savaşa katılanlara, hac veya umre yapanlara yahut ilim tahsil yapanlara zekât verilebileceğini söylerken,²⁵⁰ bir kısım fakihler de câmi, okul, hastahane, yol ve köprü yapımı gibi hayır işlerine bu fondan harcama yapılabileceğini belirtmişlerdir. Nitekim Enes ve Hasan el-Basrî bu görüştedir.²⁵¹

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Zengine sadaka helâl olmaz, ancak fî sebîlillah veya ibn-i sebîl (yolcu) veyahut yoksul bir komşusu olup da, bu komşunun verilen sadakayı, ona hediye olarak verdiği kimse müstesnâdır.”²⁵²

Zekâtın gayrimüslimlerin yoksullarına da verilebileceği konusunda bâzı deliller öne sürülmüştür. Şöyle ki: Hz. Peygamber, eşi Safiyye'nin akraba-sı olan iki Yahudi'ye sadaka vermiş, bu sadaka 30 bin dirheme satılmıştır.²⁵³ Diğer yandan Hz. Ömer de, gözleri görmeyen bir yoksul Yahudi'ye beytül-mâlden maaş bağlatmıştır.²⁵⁴ Ancak bu yardımların zekât dışı ganîmet ve atıyye kaynaklarından yapılmış olması da muhtemeldir. Nitekim yoksul olmayan bâzı müellefe-i kulûba arâzî iktâi gibi bu kaynaklardan yardım yapıldığı da bilinmektedir.

وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَكُمْ يُؤْمِنُ
بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
رَسُولَ اللهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61- Münâfıklardan bir kısmı da: “O, her söylenene kulak veriyor!” diyerek Peygamber’i incitirler. De ki: “O, sizin iyiliğinize olanları dinleyen hayırlı bir kulaktır, Allâh’a îmân eder, mü’minlere güvenir ve sizden îmân edenler için de

250. Mevsilî, İhtiyâr, I, 119; İbn Kudâme, el-Muğnî, II, 527.

251. Hamdi Döndüren, İlmihal, s. 652-6536; Diyânet, Komisyon, İlmihal, I, 488.

252. Tirmizî, Zekât, 22, 23; Nesâî, Zekât, 80, 90; İbn Mâce, Zekât, 26; Muvatta, Zekât, 29; Ahmed b. Hanbel, II, 164, 192, 377, 389, III, 31, 40, 56.

253. Ebû Ubeyd, Kitâbü'l-Emvâl, Terc. Cemâleddin Saylık, s. 570, 571.

254. et-Tefsîru'l-Hadîs, XII, 171. Bilgi için bk. Ahzâb, 33/53.

bir rahmettir. Allâh'ın Peygamberine ezâ edip incitenlere, can yakıcı bir azap vardır.”

61. âyete göre, münâfıklar Hz. Peygamber'in kendileri hakkında anlatılanları, dinleyip etki altında kaldığını düşünerek bu sözü söylemişlerdi. Aslında kendileri hakkında söylenenler doğru idi. Ama onlar bu bilgilerin Hz. Peygamber'e ulaşmasından tedirginlik duyuyorlardı. Muhammed Esed'in de belirttiği gibi, Allâh'ın elçisi, “Etki altında kalma, hayal görme, olmayan birtakım sesler işitme ve yanılarak bunları vahiy olarak sunma” gibi durumlardan uzaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Peygamberin evlerine vaktine bakmaksızın ve sizin için yemeğe izin verilmedikçe girmeyin! Ancak davet olunduğunuz vakit girin! Yemeği yediğinizde de söze dalmadan hemen dağılın! Çünkü bu durum peygamberi rahatsız ediyor, ama o, bunu size söylemekten çekiniyor. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in eşlerinden bir şey isteyeceğiniz zaman, onu perde arkasından isteyin! Böyle yapmanız hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Allâh'ın Elçisi'ni üzme ve kendisinden sonra eşleriyle ebediyyen evlenmek hakkınız yoktur. Çünkü bu Allah katında çok büyük bir günahıdır.”**²⁵⁵

“Allâh'ı ve Peygamber'ini incitenlere Allah, hem dünyada ve hem de âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır. Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir şeyden dolayı incitenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir!”²⁵⁶

“Andolsun size içinizden, izzet ve şeref sahibi öyle bir Peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Artık onlar yüz çevirirlerse de ki: “Bana Allah yeter! O'ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve O, yüce Arş'ın sahibidir.”²⁵⁷

“Allâh'ı ve Peygamber'ini incitenlere Allah, hem dünyada ve hem de âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.”²⁵⁸

255. Ahzâb, 33/53.

256. Ahzâb, 33/57-58.

257. Tevbe, 9/128-129.

258. Ahzâb, 33/57.

يَخْلُقُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُزَيِّدَكُمْ ؕ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُزَيِّدَهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

62- Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allâh'a yemin ederler. Eğer bunlar îmân etmiş iseler, Allah ve Rasûlü'nü hoşnut etmeleri daha doğrudur.

63- Onlar bilmiyorlar mı ki, kim Allâh'a ve Peygamberine karşı gelirse ona, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!

62-63. âyetlere göre, münâfıklar herhangi bir konuda samimî müslümanları inandırmak ve güven sağlamak için Allâh'a yemin ederler. Onlar gerçekten inanmış olsalardı, Allah ve Elçisi'ni memnun etmeye çalışmaları kendileri için daha uygun olurdu. Çünkü Allah ve Rasûlü'nün emir ve yasakları- nı tanımayanlar için ebedî cehennem azâbı vardır.

Bu âyetlerin, özürsüz olarak Tebük seferine katılmayan birtakım münâfıkların, seferden döndükten sonra Hz. Peygamber'e gelerek, işleri yüzünden sefere katılamadıklarını, engelleri olmasaydı, katılmış olacaklarını söylemeleri üzerine indiği rivâyet edilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yine kendilerinden hoşnut olabilirsiniz diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile şüphe yok ki Allah, o fâsiklar toplumundan hoşnut olmaz!”**²⁵⁹

“Çünkü onlar, Allâh'a ve Peygamberine karşı geldiler. Kim Allâh'a ve Peygamberine karşı gelirse, bilsin ki Allah, cezâsı çok şiddetli olanıdır.”²⁶⁰ **“Ey Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu elbette perişan etmişindir. Zâlimlerin yardımcıları da yoktur!”**²⁶¹

“Çünkü dünyada alçaltıcı bir azâbın kimin başına geleceğini ve sürekli bir azâbın da kimin üzerine ineceğini yakında bileceksiniz!”²⁶²

259. Tevbe, 9/96.

260. Enfâl, 8/13.

261. Âl-i İmrân, 3/192.

262. Hûd, 11/39.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهِزُّوا إِنَّا لِلَّهِ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾

64- Münâfıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûre indirilmesinden çekinirler. De ki: “Siz alay edin bakalım! Ama Allah, o çekindiğiniz şeyi açığa çıkaracaktır.”

65- Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan: “Biz sadece lafa dalmış, eğleniyorduk.” derler. De ki: “Siz Allah ile O’nun âyetleriyle ve Rasûlü ile alay mı ediyordunuz?”

64-65. âyetlere göre, münâfıklar kendi aralarında Hz. Peygamber ve müslümanlarla alay ediyor, ama bu dedikodularının gelecek âyetlerle açığa çıkmasından da korkuyorlardı. Bu durum, onların içinde yine de bir îmân ışığının bulunduğunu gösterir. Bunların mânen kalpleri hastalıklıdır. Hiç îmân ışığı olmayan münâfıklar ise küfür ehlinen daha tehlikelidir. Onlara niçin alay ettikleri sorulsa, bunu bir eğlence için yaptıklarını söylerler. Oysa bunun; Allah, âyetleri ve O’nun Peygamberi ile alay ettikleri ve bunun büyük bir tehlike olduğunun farkında olmadıkları hatırlatılıyor.

Tebûk seferi sırasında, önde giden münâfıklardan bir grup, kendi aralarında Kur’ân’la ve Hz. Peygamber’le alay ederek, “Şu adama bakın, Şam’ın kalelerini, saraylarını alacak, heyhat!” demişlerdi. Allah Teâlâ bunu Elçisi’ne bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu grubu durdurarak konuştukları sözleri haber verdi. Onlar, yemin ederek; “hayır, ne senin ne de ashâbının hakkında böyle bir şey söylemedik, sadece yol yorgunluğunu atmak için şakalaşıyorduk” dediler.²⁶³ Daha sonraki âyetler bu gibi davranışları kınamaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, Allâh’ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? Eğer Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen kendilerini sîmâlarından tanırdın. Ama herhalde sen onları sözlerinin üslûbundan tanırırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.”**²⁶⁴ **“Andolsun,**

263. Alûsî, Rûhu'l-Meânî, X, 130; Râzî, Mefâtihu'l-gayb, XVI, 22.

264. Muhammed, 47/29-30.

senden önce gönderilen birçok peygamberle de alay edilmişti. Ama alay konusu ettikleri şey, onlardan alay edenleri, çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.”²⁶⁵

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِنَّ نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبُ
طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

66- Boşuna özür dilemeyin, çünkü siz îmân ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile, bir kısmınıza suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.

66. âyette, münâfıkların inandıktan sonra inkâr ettikleri belirtiliyor. Buna göre, münâfık tamamen îmansız değildir. İnanmış, sonra inkâr etmiştir. Kalbinde îmanla küfür arasında bocalayan kimsedir. Âyette, bu durumda olan münâfıkların bir kısmının affedilebileceği bildiriliyor. Diğer bir grubun ise, bilinçli olarak nifak hareketinde bulunması ve bu konuda başkalarına da önderlik etmesi yüzünden azâba uğrayacakları anlaşılmaktadır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Şüphesiz îmân edip sonra inkâr edenleri, sonra tekrar inanıp yine inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlar ne de doğru yola iletir! Münâfıklara, kendileri için can yakıcı bir azap olduğunu haber ver!”²⁶⁶**

265. En'âm, 6/10.

266. Nisâ, 4/137-138.

﴿ BÂB 9 ﴾

**MÜNÂFİK ERKEK VE KADINLAR,
MÜ'MİN ERKEK VE KADINLAR
VE ÂHİRETTEKİ ÂKİBETLERİ**

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ
جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ
﴿٦٨﴾ كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَكَثَرُوا أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا
فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ
وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ
كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ
بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

67- Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar birbirlerine benzerler. Kötülüğü emreder, iyiliği engeller ve cimrilik ederler. Onlar Allâh'ı unuttular, Allah da onları unuttu. Çünkü münâfıklar, gerçekten fâsık kimselerdir.

68- Allah münâfık erkeklere, münâfık kadınlara ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini vaad etmiştir. Bu, onlara yeter, çünkü Allah onlara lânet etmiştir. Onlar için kalıcı bir azap vardır.

69- (Ey münâfıklar!) Sizin hâliniz sizden öncekilerin hâline benzemektedir. Üstelik onlar, hem sizden daha güçlü, hem de mal ve çocuk bakımından daha üstün idiler. Sonra onlar bu dünyadan paylarını aldılar. Siz de, daha öncekilerin paylarını alıp yararlandıkları gibi, paylarınızı alıp yararlandınız ve o bâtıla dalanlar gibi siz de daldınız! Onların amelleri, dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. İşte en büyük ziyâna uğrayanlar onlardır!

70- Onlara, kendilerinden önce yaşayanların; Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan kasabaların haberi gelmedi mi? Peygamberleri onlara apaçık mûcizeler getirmişti. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler.

71- Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü men ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allâh'a ve Elçisi'ne itaat ederler. İşte Allah, bunlara rahmet edecektir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

72- Allah, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, içlerinden ırmaklar akan, sürekli olarak kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vaad etmiştir. Allâh'ın rızası ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur.

67-68. âyetlerde, münâfık erkeklerle münâfık kadınların birbirine benzedikleri ve bir dayanışma içinde bulundukları belirtilir. Onlar kötülüğü emreder, iyiliği engellemeye çalışır, cimrilik yaparlar. Allah yolunda mal harcamaktan kaçınırlar. Onlar Allâh'ı unutmuş, Allah da onları unutmuş ve kendi

hâllerine bırakmıştır. Burada Allâh'ın münâfıkları unutmaları mecaz bir anlatım olup; onlardan yardımını, hidâyetini ve rahmetini kesmesi demektir. Allah Teâlâ münâfık erkek ve kadınlara, bir de kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini hazırladığını bildirmektedir. Ayrıca onların Allah tarafından lânetlendiği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde bir fitne çıkar ve büyük bir fesat meydana gelir.”**²⁶⁷ **“Çünkü o kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatına aldanmışlardı. Onlar, bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr ettilerse, Biz de bugün onları öyle unutturuz!”**²⁶⁸

“O der ki: “Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum. Beni niçin kör olarak haşrettin?” Allah der: “Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bugün de sen öylece unutulacaksın!”²⁶⁹ **“Bugününüzle karşılaşmayı unuttuğunuzdan dolayı tadın azâbı! Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan dolayı sonsuzluk azâbını tadın bakalım!”**²⁷⁰

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَكَثَرُوا أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا
فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلْقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ بِخَلْقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

69- (Ey münâfıklar!) Sizin hâliniz sizden öncekilerin hâline benzemektedir. Üstelik onlar, hem sizden daha güçlü, hem de mal ve çocuk bakımından daha üstün idiler. Sonra onlar bu dünyadan paylarını aldılar. Siz de, daha öncekilerin paylarını alıp yararlandıkları gibi, paylarınızı alıp yararlandınız ve o bâtıla dalanlar gibi siz de daldınız! Onların amelleri, dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. İşte en büyük ziyâna uğrayanlar onlardır!

267. Enfâl, 8/73.

268. A'râf, 7/51.

269. Tâhâ, 20/125-126.

270. Secde, 32/14.

69. âyetinde, Kur'ân'ın inişi sırasındaki münâfıklara göre daha güçlü olan eski küfür ehli toplumların durumuna işaret edilmiş, bunların dünyadan olan paylarını fazlasıyla aldıkları, zevke ve bâtıla daldıkları için, yaptıkları işlerin dünyada da âhirette de boşa gittiği ve büyük bir ziyâna uğradıkları belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ve dediler ki: Biz malca da çoğuz, evlatça da. Bize azap edilecek değildir. De ki: “Rabbim, rızkı dilediğine genişletir, dilediğine kısar. Ama insanların çoğu bilmezler.”**²⁷¹

“Onlar cennetlerdedir. Günahkârlara, “Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?” diye sorarlar. Onlar cevap verirler: “Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksula yedirmezdik. Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik. Cezâ gününü de yalan sayardık. İşte bu durumda iken sonunda bize ölüm gelip çattı.”²⁷²

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ'ten, Allâh'ın elçisi şöyle buyurmuştur: “Sizden öncekilerin âdetlerine sıkı sıkıya uyacaksınız. Hatta onlar bir kelerin deliğine girseler, siz de onlara uyararak girmeye çalışacaksınız. Dedik ki: Bunlar Hristiyan ve Yahudiler mi? Buyurdu: Ya başka kim olabilir?”²⁷³

لَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمٌ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمَ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

70- Onlara, kendilerinden önce yaşayanların; Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan kasabaların haberi gelmedi mi? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler.

70. âyetinde, bir önceki âyetinde durumlarına işaret edilen toplumların kimler olduğu belirtiliyor. Yüce Allah sözü edilen toplumlara peygamberlerini açık mucizelerle göndermiş, buna rağmen inkâr etmişlerdi. Bu yüzden Nûh ؑ'ın kavmi suda boğularak, Hûd ؑ'ın kavmi olan Âdlılar şiddetli

271. Sebe', 34/35-36.

272. Müddessir, 74/40-47.

273. Buhârî, İ'tisâm, 14; Müslim, İlim, 6; İbn Mâce, Fiten, 17.

bir rüzgârla, Sâlih عليه السلام'in kavmi olan Semûdlular ise, şiddetli yer sarsıntısı-yla helâk olmuşlardır. Yine, Hz. İbrahim'in, Nemrud'a uyan kavmi sinek sürüsü ile Şuayb عليه السلام'in kavmi olan Medyen halkı ateşle, Lût عليه السلام'in kavmi ise kentleri altüst olmakla helâk olmuşlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki önce gelen Âd kavmini O helâk etti. Semûd'u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı. Daha önce de çok zâlim ve pek azgın olan Nûh kavmini (helâk etmişti)! Altüst olan şehirleri de böyle yaptı. Onların üstüne neler çöktü neler!”**²⁷⁴

“Sizden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimleri ile onlardan sonra gelenlerin haberi size ulaşmadı mı? Onları Allah'tan başkası bilmez. Elçileri onlara kanıtlar getirdiler de onlar, ellerini ağızlarına götürerek: ‘Biz size gönderileni inkâr ettik; çünkü bizi çağırdığınız konuda derin bir kuşku içindeyiz!’ dediler.”²⁷⁵

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

71- Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten men ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allâh'a ve Elçisi'ne itaat ederler. İşte Allah, bunlara rahmet edecektir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

72- Allah, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, içlerinden ırmaklar akan, sürekli olarak kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vaad etmiştir. Allâh'ın rızası ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur.

274. Necm, 53/50-54.

275. İbrâhim, 14/9.

71-72. âyetlerde, mü'min erkek ve kadınların nitelikleri belirtilir ve bu niteliklere sahip olanların mükâfatı olarak da Allâh'ın rahmeti, ebedî Adn cennetleri ve Allâh'ın rızası müjdesi verilir.

MÜ'MİNLERİN ÖZELLİKLERİ

a) Mü'minlerin birbirleriyle kardeş sayılması. Kur'ân'da mü'minlerin kardeşliği şöyle belirtilir: **“Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size rahmet edilsin!”**²⁷⁶ Hz. Peygamber'in hadislerinde mü'minlerin kardeşliği şöyle açıklanır: **“Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sınıksız kenetleyip tutan binâlar gibidir.”**²⁷⁷ **“Mü'minler birbirini sevmekte, birbirine acılamakta ve birbirini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir organı hasta olunca, diğer organlar da bundan etkilenir, uykusu kaçır ve ateşlenir. İşte mü'minler topluluğu da böyledir.”**²⁷⁸

b) İyiliği emredip kötülüğü engellemeye çalışmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten vazgeçirmeye çalışan bir topluluk bulunsun! İşte bunlar, kurtuluşa erenlerdir.”**²⁷⁹ **“Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allâh'a inanırsınız. Eğer kitap ehli de inanmış olsaydı, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Gerçi içlerinden inananlar da var, ama onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”**²⁸⁰

c) Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek. Münâfık namaza üşenerek kalkar, mü'min ise istekle namaz kılar. Münâfık cimridir, zekât ve sadaka vermek istemez. Mü'min ise cömerttir, zekât ve sadakayı isteyerek verir.

d) Allâh'a ve Elçisi'ne severek itaat etmek. Bunların bir mükâfatı olarak mü'minlere şunlar vaad edilir: a) Allâh'ın onlara merhametiyle muâamele etmesi. b) Allâh'ın erkek ve kadın mü'minlere ebedî kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde güzel köşkler vaad etmesi. c) Allâh'ın bu mü'minlerden hoşnut olması ve bu hoşnutluğun her şeyden daha değerli olması.

Başka bir âyette iyilik, ihsan ve takvâ sahibi olan mü'minlerin özellikleri şöyle açıklanır: **“Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik**

276. Hucurât, 49/10.

277. Buhârî, Salât, 88, Mezâlim, 5; Müslim, Birr, 65.

278. Buhârî, edeb, 27; Müslim, Birr, 66.

279. Âl-i İmrân, 3/104.

280. Âl-i İmrân, 3/110.

sahibi olmak (birr) değildir. Ama asıl iyilik sahibi olanlar; Allâh'a, âhîret gününe, meleklerle, Kitab'a ve bütün peygamberlere î mân edip, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirleri kurtarmaya seve seve mal verenlerle; namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; bir de antlaştıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı ve hastalık durumlarında ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve kararlılık gösterenlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır, takvâ sahipleri de bunlardır.”²⁸¹

72. âyetteki sözü edilen “Adn cenneti” kelimesine iki anlam verilmiştir. Birine göre Adn, cennette belli bir yerin, bir bölümün adıdır. Diğerine göre ise, Adn bir yerde durmak demektir. Ma'den (mâden) sözü de bu kelimeden gelmektedir. Ma'den cevherin bulunduğu yer demektir. Buna göre, Adn cennetleri ifâdesi; ikâmet edilecek, içinde durulacak yerler olup, bütün cennetler Adn cennetleridir. “Altlarından ırmaklar akan” ifâdesi, bu cennet bahçelerinin yüksekte, tepelerin üstünde bulunduğunu ve suların bu yüksek bahçelerin eteklerinden aktığını akla getirir.

Adn cenneti ailece buluşulup birlikte oturulacak bir cennettir. Âyette şöyle buyrulur: “(Güzel sonuç) **Adn cennetleridir. Onlar oralara babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girerler. Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar.**”²⁸²

Ebûbekir b. Abdullâh'ın babasından rivâyet ettiğine göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kaplari ve içindeki eşyalar gümüşten olan iki cennet vardır. Kaplari ve içindeki eşyalar altından olan iki cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü'minlerle Rab'lerini görmeleri arasında, Allâh'ın yüzündeki azamet ve kibriyâ örtüsünden başka bir şey bulunmayacaktır.”²⁸³

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ cennette olanlara: ‘Ey cennet halkı!’ diye seslenir. ‘Buyur ey Rabbimiz, bütün hayır ve iyilikler Senin elindedir.’ derler. Allah Teâlâ: ‘Hâlinizden memnun musunuz?’ diye sorar. Onlar: ‘Nasıl memnun olmayız. Sen bize hiç kimyeye vermediğin bunca nîmetler ihsan ettin.’ derler. Allah Teâlâ: ‘Size bundan daha değerlisini vereyim mi?’ der. Onlar: ‘Bundan daha değerli ne olabilir?’ deyince, Allah Teâlâ: ‘Üzerinize rızamı indiriyorum. Bundan sonra size hiç gazap etmeyeceğim.’ der.”²⁸⁴

281. Bakara, 2/177.

282. Ra'd, 13/23.

283. Buhârî, Tefsir, 55/1, 2, Tevhid, 24; Müslim, İman, 296.

284. Buhârî, Rikâk, 51; Tevhid, 38; Müslim, Cennet, 9.

﴿ BÂB 10 ﴾

**KÂFİR VE MÜNÂFIKLARA KARŞI DAVRANIŞ,
CİMRİLİK, İYİLİK YAPANLARLA ALAY ETMEK**

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ
وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهُمْ بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ
اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبُهُمُ
اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ
وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهُ لَنْ لَا تُجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَنْصَدِّقَهُمْ
وَلَنْكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا أَتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا
وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا
أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ
الْمُطَوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ
فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ
أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

- 73- Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münâfıklarla savaş; onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir!**
- 74- Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dâir Allâh'a yemin ederler; oysa o küfür sözünü söylemişler ve müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere sûikasta) da yeltendiler. Onlar, Allah ve Rasûlü mü'minleri Allâh'ın lûtfuyla zenginleştirdiği için intikam almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları, dünyada da âhirette de can yakıcı bir azapla cezâlandırır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.**
- 75- Yine onlardan öyleleri var ki, "Eğer Allah lûtfundan bize mal verirse, mutlaka bağışta bulunacağız ve iyilerden olacağız." diyerek Allâh'a söz verirler.**
- 76- Ancak Allah onlara lûtfundan verip (zengin) edince, on da cimrilik ederler ve yüz çevirirler. Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir.**
- 77- Allâh'a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söylemekte oldukları için, Allah da bunu kalplerinde, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek bir nifak (ikiyüzlülük) olarak onların peşine takmıştır.**
- 78- (Münâfıklar) Allâh'ın onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilip durduğunu ve yine Allâh'ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini hâlâ anlamadılar mı?**
- 79- Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle arkalarından konuşup alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir! Onlar için can yakıcı bir azap vardır!**
- 80- O münâfıklar için Allah'tan ister mağfiret dile, ister dileme; onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları asla bağışlamayacaktır. Çünkü onlar Allâh'ı ve Peygamberini inkâr etmişlerdir. Allah, fâsıklar topluluğuna doğru yolu göstermez.**

73. âyete göre, Hz. Peygamber küfür ehli ile savaşmış ise de, münâfıklar karşı savaşmamıştır. Bu durum, onun buradaki emri, vücûb değil, izin olarak değerlendirdiğini gösterir. Nitekim Fahrüddîn Râzî'nin dediği gibi, cihad silahla yapılabileceği gibi, münâfıklara karşı kanıt göstererek, hoşgörülü davranarak ya da azarlayarak da yapılabilir.²⁸⁵

Nitekim cehd kökünden cihad, çaba harcamak, bir şeyi başarmak için olanca gücüyle çalışmak demektir. Bir meselenin aslını öğrenmek için bütün zihin gücünü harcamak anlamına gelen içtihat da bu köktendir. Olanca güç harcandığı için, savaş da cihâdın kapsamına girer. Ancak cihâdı basitçe, savaş diye tercüme etmek uygun düşmez.

Âyette cihâdın ne şekilde yapılacağı açıklanmadığı için, kâfirlerle mücahedenin, delil ve iknâ etme yoluyla yapılması da cihad kapsamına girer. Nitekim Allah Elçisi'nin, Mekke döneminde müşriklerle olan cihâdı, dille ve iknâ etmeye çalışmak yoluyla olmuştur. Gerçi Mekke döneminde, müslümanlara baskı ve zulüm yapılırken, silahla karşı koyma gücü bulunmadığı için, henüz savunma harbine de izin verilmemişti. Mü'minler Medîne'de bu güce kavuşunca, öncelikle savunma harbine, daha sonra var olan düşman tehlikesini önleme veya yerinde bastırma izni de verildi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kitap ehlinde, Allâh’a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allâh’ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dîni, din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!”**²⁸⁶ **“Ey îmân edenler! Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın! Onlar sizde bir sertlik görsünler! Bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir.”**²⁸⁷ **“Eğer mü’minlerden iki topluluk, birbirleriyle savaşarlarsa onların aralarını düzeltin! Bundan sonra biri ötekine saldırırsa, saldıran tarafla Allâh’ın buyruğuna dönünceye kadar savaşın! Eğer dönerse artık aralarını adâletle düzeltin ve dâimâ adâletli olun! Çünkü Allah adâlet yapanları sever.”**²⁸⁸ **“Muhammed Allâh’ın Rasûlüdür. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.”**²⁸⁹

Ebû Hüreyre ’ten rivâyete göre, Nebî şöyle buyurmuştur: “Kim Allâh’a ve Rasûlü’ne îmân eder, namazını kılar ve Ramazan orucunu

285. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XVI, 135.

286. Tevbe, 9/29.

287. Tevbe, 9/123.

288. Hucurât, 49/9.

289. Fetih, 48/29.

tutarsa, Allâh'ın onu cennete koyması hak olur. İster Allah yolunda hicret etmiş olsun, isterse doğduğu topraklarda oturmuş olsun.” Bunun üzerine sahâbeler bunu insanlara müjdeleyelim mi? deyince, Allâh'ın Rasûlü: Hatta şunu da ilâve ederek haber verin, diyerek şöyle buyurdu: “Cennette yüz derece vardır. Bunları Allah Teâlâ kendi yolunda cihâd edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesâfe gökle yer arasındaki mesâfe gibidir. Siz Allah'tan istekte bulunduğunuz zaman Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, cennetlerin en yükseği ve en değerlisidir. Cennet ırmakları oradan kaynar. Rahmân'ın Arş'ı da onun üzerindedir.”²⁹⁰

يَخْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

74- Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dâir Allâh'a yemin ederler; oysa o küfür sözünü söylemişler ve müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere sûikasta) da yeltendiler. Onlar, Allah ve Rasûlü mü'minleri Allâh'ın lûtfuyla zenginleştirdiği için intikam almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları, dünyada da âhirette de can yakıcı bir azapla cezâlandırır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.

74. âyete göre, Hz. Peygamber Tebük'te kaldığı sırada, seferden geri kalan münâfıkları ayıplayan âyetler geldikçe tebliğ ediyordu. Bu durumdan rahatsız olan Celas bin Süveyd gibi kimi münâfıklar, bu gibi âyetleri inkâr ederek, İslâm'ı ve Peygamber'ini küçük düşürücü sözler söylemişlerdi. Bu gibi sözleri işiten ve söyleyenler Medîne'ye dönüşte, minberin önünde yemine davet edildi ve arkasından, yukarıdaki âyet indi ve Celas gibileri özür dileyerek, tevbe etti..

Elmalılı merhumun bu olayla ilgili açıklaması şöyledir: “Rivâyet olun-
duğuna göre; Hz. Peygamber, Tebüük seferinde iki ay kalmış idi. Bu sıra-
da Kur’ân âyetleri iniyor ve sefere katılmayan münâfıkları ayıplıyordu. Bu
âyetleri ordu içinde bulunan münâfıklar da işitiyorlardı. Bunlardan biri olan
Celas b. Süveyd, “Eğer Muhammed’in Medîne’de bıraktığımız kardeşleri
miz, büyüklerimiz ve ileri gelenlerimiz hakkında söyledikleri bu sözler doğ-
ru ise biz eşeklerden de kötüyüz.” demişti. O mecliste hazır bulunan Âmir b.
Kays el-Ensârî: “Evet, vallâhi Muhammed elbette doğrudur, sen de gerçek-
ten eşekten betersin.” dedi ve bu tartışma Hz. Peygamber’e ulaştı. Bunun
üzerine Celas’ı huzûruna getirtti. Celas da, “Vallâhi böyle bir şey söyle-
medim.” diyerek yemin etti. Âmir ise, ellerini kaldırıp, “Allâhım! Kulun ve
Peygamber’in olan Muhammed’e doğru söyleyeni tasdik edecek, yalancığı
belli edecek âyet indir!” diye duâ etti. Bu sebeple bu âyet nâzil oldu. Celas
da, “Allah Teâlâ, bu âyetle tevbeyi zikrediyor. Gerçekten de ben o sözü söy-
lemiştim.” dedi ve gerçekten tevbekâr oldu.²⁹¹

Âyete göre, “münâfıkların başaramadıkları şey” şudur: Ebu’t-Tufeyl Âmir
bin Vasîle ؓ’ten rivâyete göre, Hz. Peygamber ordusuyla birlikte Tebüük
Gazvesi’nden dönerken bir dağ yoluna sapmış ve orduya: “Rasûlullah yuka-
rıdaki dağ yolundan gidecek, kimse o yoldan gitmesin.” diye ilan ettirmişti.
Huzeyfe bin Yeman Rasûlullâh’ın devesini yularından çekiyor, Ammar bin
Yâsir de deveyi sürüyordu. İşte o sırada yüzleri maskeli birkaç adam arkadan
gelip, Rasûlullâh’ın devesini süren Ammar’ın üzerine yürüdü. Ammar geri
dönüp onların develerinin yüzlerine vurmaya başladı. Huzeyfe de onun yar-
dımına koştı. Allah Rasûlü: “Yeter, yeter, bırak!” buyurup, adamlar dönüp
gidince, Hz. Peygamber Ammar’la konuşmaya başladı. “Ammar! Adamları
tanıdın mı?” “Hayır adamların yüzleri maskeliydi, ancak develerini tanıyabil-
dim.” “Peki, amaçlarını anlayabildin mi?” “Bunu Allah ve Rasûlü bilir.” “On-
lar, Rasûlullâh’ın devesini ürkütüp kendisini uçurumdan aşağı yuvarlamak
istediler.” buyurdu. Daha sonra Ammar, Rasûl-i Ekrem’in ashâbından bir
adama: “Allah aşkına söyle! O gün ordudan dağ yoluna sapan adamlar kaç
kişiydiler?” diye sordu. Adam on dört kişi olduklarını söyleyince, Ammar:
“Sen de onlardan isen demek ki on beş kişiydiler.” dedi. Rasûlullah bunlar-
dan üçünün adını açıkladı. Ancak bunlar “dağ yolundan gidilmeyecek” ila-
nını işitmedikleri için dağ yoluna saptıklarını, diğerlerinin ise niyetlerini bil-
mediklerini söylediler.²⁹²

291. Elmalılı, age, IV, 384; Süyûtî, ed-Dürri’l-Mensûr, IV, 240.

292. Ahmed bin Hanbel, V, 453-454, 390-391; Heysemî, Mecmau’z-Zevâid, I, 110, VI, 195.

Müslim'in rivâyetinde, sahâbeden biri Huzeyfe'ye dağ yoluna sapanların kaç kişi olduğunu sormuş, o da şunları söylemiştir: “Bize onların on dört kişi olduğu söylendi. Eğer sen de onlardan isen sayı on beş olur. Allâh'a yemin ederim ki, onlardan on ikisi hem bu dünyada hem de âhîrette Allah ve Rasûlü'ne düşmandır. Peygamber Efendimiz onlardan üçünü mazur görmüştür. Huzeyfe sahâbe arasında on iki münâfık bulunduğunu Hz. Peygamber'in sözü olarak nakletmiştir.”²⁹³

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَيْنَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾

75- Yine onlardan öyleleri var ki, “Eğer Allah lûtfundan bize mal verirse, mutlaka bağışta bulunacağız ve iyilerden olacağız.” diyerek Allâh'a söz verirler.

76- Ancak Allah onlara lûtfundan verip (zengin) edince, on da cimrilik ederler ve yüz çevirirler. Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir.

75-76. âyetlerde, insanlardan kimilerinin Allah kendilerini mal mülk ve verirse sadaka ve zekât vereceklerine dâir Allâh'a söz verdikleri, ancak zengin olunca cimrileştikleri belirtilir. Bu âyetlerde sözü edilen kişinin Sa'lebe İbnü'l-Hatîb adlı birisi olduğu, Hz. Peygamber'in duâsı ile vâdiye sığmaz sürüler edindiği, Tevbe, 9/103. âyet inince gönderilen iki zekât memurunu, “bu cizye benzeri vergidir.” diyerek geri çevirdiği ve bu yüzden sıkıntılara düştüğü nakledilmiştir.²⁹⁴

Âyet, münâfıkların ve samimî olmayan müslümanların genel karakterini belirtmek üzere, önceki âyetlerle birlikte inmiştir. İslâm'ın genel ilkeleriyle çelişen Sa'lebe kıssasının, sonradan öğüt amacıyla söylendiği ileri sürülmüştür. Süleyman Ateş'in konu ile değerlendirmesi şöyledir: Hz. Ebûbekir'in zekât vermeyenlerle savaş yaptığı bir toplum yapısında, pişman olarak zekâtını getirenin geri çevrilmesi ve böylece helâke sürüklenmesinin, İslâm'ın genel ilkeleri ve acıma duygusu ile çeliştiğinde kuşku yoktur.²⁹⁵

293. Müslim, Münâfikîn, 9, 19; Ahmed bin Hanbel, V, 390.

294. Bk. Kurtubî, Câmi', Elmalılı, age, 9/75. âyetin tefsîri.

295. Bk. Süleyman Ateş, age, IV, 116.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Doğrusu insan, doğasında açgözlü (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokununca sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise cimri kesilir. Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki, onlar namazlarında devamlıdır. Mallarında isteyen için ve istemekten utanan yoksul için belli bir hak vardır. Onlar cezâ gününün doğruluğuna inanırlar. Rab’lerinin azâbından korkarlar, çünkü Rab’lerinin azâbına karşı güvende olunuz.”**²⁹⁶

فَاعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ
وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ
وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

77- Allâh’a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söylemekte oldukları için, Allah da bunu kalplerinde, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek bir nifak (ikiyüzlülük) olarak onların peşine takmıştır.

78- (Münâfıklar) Allâh’ın onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilip durduğunu ve yine Allâh’ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini hâlâ anlamadılar mı?

77-78. âyetlerde, söz verip sözlerinde durmamaları ve yalan söylemeleri yüzünden Allâh’ın onların kalplerine münâfıklığı yerleştirdiği, onların kendi aralarında gizlice konuştuklarını da bütün gizlilikleri de Allah Teâlâ’nın bildiği vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dikkat edin, onlar (o münâfıklar), sırf Peygamber’den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründükleri zaman bile, Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir.”**²⁹⁷

“Eğer sen sözü açıktan söylersen, bil ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.”²⁹⁸ **“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki**

²⁹⁶. Meâric, 70/19-27.

²⁹⁷. Hûd, 11/5.

²⁹⁸. Tâhâ, 20/7.

O, kalplerde olan her şeyi bilir. Hiç yaratan bilmez mi? O, inceliklerle en iyi nüfûz eden, her şeyden haberdar olandır.”²⁹⁹

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Münâfığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; söz verince, sözünde durmaz ve kendisine bir şey emânet edilince, hıyânet eder.”³⁰⁰

الَّذِينَ يَلْمُزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79- Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle arkalarından konuşup alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir! Onlar için can yakıcı bir azap vardır!

79. âyete göre, Allâh'ın elçisi, Tebük seferi için yardım etmeye çağırınca, varlıklı sahâbeler bol yardım ettiler. Fakat Ebû Akîl gibi işçilik yapıp, alın teriyle kazandığının yarısını bağışlayanlar da vardı. Yukarıdaki âyet, kimi münâfıkların, çok bağıшта bulunan Abdurrahman bin Avf ve Âsım bin Adiy gibileri hakkında, “Bu yardımları riya için yapıyorlar!” demeleri üzerine inmiştir.³⁰¹

Ebû Mes'ud Ukbe bin Âmir ؓ bu âyetin inişiyile ilgili olarak şöyle anlatır: “Sadaka âyeti inince biz hamallık yaparak sadaka vermeye başladık. Derken bin adam geldi çokça sadaka verdi. Münâfıklar onun için: ‘Gösteriş yapıyor.’ dediler. Bir başka müslüman bir ölçek hurma getirdi. Yine münâfıklar: ‘Allâh'ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyâcı yoktur.’ dediler. Unun üzerine Tevbe sûresinin 79. âyeti indi.”³⁰²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, mü'minlerle karşılaştıkları zaman, “Biz de îmân ettik.” derler. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise, ‘Hiç şüphesiz biz sizlerle birlikteyiz. Biz, onlarla sadece**

299. Mülk, 67/13-14.

300. Müslim, İman, 107-108.

301. Buhârî, Tefsir, 9/11.

302. Buhârî, Zekât, 10, Tefsir, 9/11; Müslim, Zekât, 72.

alay ediyoruz.’ derler. Gerçekte Allah, taşkınlıkları içinde serserice dolaşmalarına fırsat vererek, onlarla alay etmektedir!”³⁰³ “Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. Onlar îmân edenlerle alay ederler. Hâlbuki Allah’tan sakınan o mü’minler, kıyâmet günü onlardan üstündür. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.”³⁰⁴

“Nûh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin ileri gelenleri, yanından geçerken onunla alay ediyorlardı. Nûh dedi ki: “Bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi, (günü geldiğinde) biz de sizinle alay ederiz!”³⁰⁵

“Ey îmân edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın! Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar! Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler.”³⁰⁶

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ؕ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ؕ ﴿٨٠﴾

80- O münâfıklar için Allah’tan ister mağfiret dile, ister dileme; onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları asla bağışlamayacaktır. Çünkü onlar Allâh’ı ve Peygamberini inkâr etmişlerdir. Allah, fâsıklar topluluğuna doğru yolu göstermez.

80. âyette, sözü edilen kişi münâfıkların reisi Abdullah bin Übey olup, onu ölüme götüren hastalığına yakalanınca oğlu Abdullah, Hz. Peygamber’den duâ etmesini istedi. Abdullah samimî bir müslümandı. Onun hatırını kırmadı ve babası için duâ etti. Yukarıdaki âyet bununla ilgili olarak inmiştir.

Abdullah bin Ömer olayı şöyle anlatır: “Abdullah bin Übey vefât edince oğlu Abdullah Hz. Peygamber’e gelerek, babasına kefen yapılmak üzere gömleğini vermesini istedi. Rasûlullah ﷺ gömleğini verdi. Sonra

303. Bakara, 2/14-15.

304. Bakara, 2/212.

305. Hûd, 11/38.

306. Hucurât, 49/11.

namazını kıldırmasını istedi. Allâh'ın Rasûlü namaz için kalkınca, Ömer رضي الله عنه elbisesinden tutarak, “Ey Allâh'ın elçisi, Rabbin seni ona duâ etmekten men etmişti. Çünkü o münâfıktır!” Rasûlullah buyurdu: “Allah beni (yukarıdaki âyeti okuyarak) bu âyetle muhayyer bıraktı. Ben onun hakkında yetmişden çok bağışlanma dileyeceğim.” Sonra namazı kıldırdı. Arkasından da Tevbe 9/84. âyet indi, bu gibi kişiler için cenâze namazı kılmak ve kabri başında ayakta durmak yasaklandı. Hz. Ömer şunu eklemiştir: “Rasûlullah ﷺ karşısındaki bu cüretime şaşıtm. Allah ve elçisi her şeyi daha iyi bilir!”³⁰⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlara, “Gelin, Allâh'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin!” denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün. Sen onlar için mağfiret dilesen de, dilemesen de kendileri için birdir. Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır. Allah yoldan çıkan toplumu doğru yola iletmez.”**³⁰⁸

“Allah'tan sakının ve (O'nu) dinleyin. Çünkü Allah fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez.”³⁰⁹

307. Buhârî, Tefsir, 9/12.

308. Münâfikûn, 63/5-6.

309. Mâide, 5/108.

﴿ BÂB 11 ﴾

TEBÜK SEFERİNDEN GERİ KALANLAR

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تَعْجَبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا أَنْزَلْتَ سُورَةَ أَنْ أَمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ أَمِنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْقَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

- 81- Savaştan geri kalanlar, Allâh'ın Rasûlü'ne muhâlefet ederek, evlerinde oturmaktan pek memnun kaldılar ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmayı çirkin gördüler ve "Bu sıcakta savaşa çıkmayın!" dediler. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır!" Keşke anlasalardı!
- 82- Öyleyse kazandıkları günahlar yüzünden az gülsünler, çok ağlasınlar!
- 83- Eğer Allah seni münâfıklardan bir grubun yanına döndürür de, onlar (başka bir) savaşa çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: "Artık siz benimle birlikte hiçbir zaman savaşa çıkmayacaksınız ve benimle birlikte düşmanla savaşmayacaksınız! Çünkü siz daha önce yerinizde oturup kalmaktan hoşlanıyordunuz. Artık geride kalanlarla birlikte oturup kalın!"
- 84- Onlardan ölmüş olan hiçbirinin cenâze namazını kılma! Onun kabri başında da gidip durma! Çünkü onlar, Allâh'ı ve Rasûlü'nü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.
- 85- Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirmesin. Ancak Allah onları dünyada bununla cezâlandırmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.
- 86- "Allâh'a îmân edin ve O'nun Peygamberi ile birlikte savaşa gidin!" diye bir sûre indirildiği zaman, münâfıklardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve "Bizi bırak da evlerinde oturanlarla birlikte olalım." dediler.
- 87- Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti ve kalplerinin üzeri mühürlendi. Bu yüzden artık onlar anlamazlar.
- 88- Fakat Peygamber ve onunla birlikte mü'minler; mallarıyla ve canlarıyla savaştilar. İşte bütün hayırlar onlarındır. Kurtuluşa erenler de onlardır.
- 89- Allah onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.

81-83. âyetlerde, savaştan geri kalan münâfıklarla ilgili uyarılara yer verilmektedir. Onların savaşa katılmayıp evde oturmalarının kendilerini pek memnun ettiği, başkalarına da ‘bu sıcakta savaşa çıkmayın!’ diyerek engel olmaya çalıştıkları belirtilmektedir. Onlara cehennem ateşinin çok daha şiddetli olduğu hatırlatılmakta, az gülüp çok ağlamaları öğütlenmekte, bundan sonra bir savaşa katılmak için başvururlarsa, isteklerinin kabul edilmemesi ve daha önceki gibi evlerinde oturmalarının söylenmesi istenmektedir.

İlgili âyetlerde cehennem ateşiyle ilgili olarak şöyle buyrulur: **“Eğer kulumuz (Muhammed)’e indirdiğimizden bir şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sûre de siz getirin! Eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka tanıklarınızı (yardımcılarınızı) da çağırın! Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taş olan cehennem ateşinden sakının!”**³¹⁰

“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında acımasız, güçlü, Allâh’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır.”³¹¹

“Şüphe yok ki Biz, âyetlerimizi inkâr edenleri ateşe sokacağız; öyle ki, derileri yanıp döküldükçe, azâbı iyice tatmaları için, yeni derilerle değiştiririz. Çünkü Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”³¹²

“Hiç bu nîmetlere erişenlerin durumu, ateşte sürekli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimse-nin durumu bir olur mu?”³¹³

Hız. Peygamber hadislerinde cehennem ateşi şöyle tasvir edilir: “Sizin yaktığınız ateş, cehennem ateşinin yetmişte biri kadardır. Çünkü cehennem ateşi dünya ateşinden altmış dokuz derece daha can yakıcı kılındı; onların her biri dünya ateşi kadar şiddetlidir.”³¹⁴ Başka bir hadiste de şöyle buyrulur: “Şüphesiz kıyâmet gününde, cehennemliklerin en hafif

310. Bakara, 2/23-24.

311. Tahrîm, 66/6.

312. Nisâ, 4/56.

313. Muhammed, 47/15.

314. Buhârî, Bed’ü’l-Halk, 10; Müslim, Cennet, 30.

azâbı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişinin azâbıdır.”³¹⁵

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهٖ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا
بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَا تَوْا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

**84- Onlardan ölmüş olan hiçbirinin cenâze namazını kılma!
Onun kabri başında da gidip durma! Çünkü onlar, Allâh'ı
ve Rasûlü'nü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.**

84. âyet, Abdullah bin Ubeyy'in durumu ve onun cenâze namazı ile ilgili olarak inmiştir. Buhârî, Müslim ve diğerlerinin naklettiğine göre Nebî ﷺ onun namazını kıldırması, bundan sonra bu âyet inmiştir.

CENÂZE NAMAZI

Münâfıkların reisi Abdullah bin Übey ölünce oğlu Abdullah, Hz. Peygamber'den, babasının başışlanmasına vesile olacağı düşüncesiyle gömleğini istemiş, gömlek kefen yapılmış ve Hz. Peygamber'den cenâze namazını kıldırmasını istemişti. Hz. Ömer, Allah Rasûlü'nün elbisesinden tutarak: “Ey Allâh'ın Rasûlü! Rabbin yasakladığı hâlde, onun namazını mı kılacaksın?” dedi. Hz. Peygamber ona: “*Rabbim bana, “O münâfıklar için Allah'tan ister af dile, ister dileme, bir şey değişmez. Onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları affetmeyecektir.”*”³¹⁶ buyurmak sûretiyle af dileyip dilememekte beni serbest bıraktı. Ben ona yetmiş defadan fazla af dileyeceğim.” diye cevap verdi. Hz. Ömer: “Ama o bir münâfık!” dedi. Rasûlullah ﷺ, onun cenâze namazını kıldırdı. Bunun üzerine yukarıdaki, “*Onlardan ölmüş olan hiçbirinin cenâze namazını kılma; onun kabri başında da gidip durma! Çünkü onlar, Allâh'ı ve Rasûlü'nü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.*”³¹⁷ âyeti nâzil oldu.³¹⁸

Hiz. Ömer, Abdullâh'ın cenâze namazının kılınmasını engellemeye çalışmasıyla ilgili olarak daha sonra şunları söylemiştir: “Allah ve Rasûlü her

315. Buhârî, Rikâk, 51; Müslim, İman, 362-364.

316. Tevbe, 9/80.

317. Tevbe, 9/84.

318. Buhârî, Cenâiz, 22, Tefsir, 9/12, Libâs, 8; Müslim, Münâfıkın, 3.

şeyi daha iyi bildiği hâlde, o gün Rasûlullâh'a karşı olan cüretime daha sonra hep hayret etmişimdir.”³¹⁹

Cenâze namazı kifâî farzlardan olup, bir beldede bir bölüm müslümanların bu namazı kılması ile diğerlerinin üzerinden yükümlülük kalkar. Cenâze namazı hiç kılınmazsa o beldedeki bütün müslümanlar sorumlu olur. Bayanlar da cenâze namazına katılabilir. Bu namazın şartı abdestli olarak niyet, rüknü tekbirler ve ayakta durmaktan ibârettir. Cenâze namazını bir müslüman erkek veya kadının kılması yeterli olur. Cemaat şartı yoktur. Ancak ne kadar çok cemaat olursa, cenâzenin bağışlanma umudu da o kadar yüksek olur.

Hadislerde şöyle buyurulmuştur: “Bir cenâzenin namazını yüz müslüman kılıp, hepsi onun affını dilese, kendilerine o kimse hakkında şefaate izin verilir.”³²⁰ “Bir müslümanın cenâzesini, Allâh'a ortak koşmayan kırk kişi tutup kaparsa, Allah kendilerine o kimse hakkında şefaate izin verir.”³²¹

Cenâze namazında Allah için namaza, erkek veya kadın cenâze için duâya niyet edilir. İmam tekbir alınca “Sübhanেকে -ve celle senâuke ile birlikte-” okunur. 2. tekbirle “Salli-bârik” duâları, 3. tekbirle “Cenâze duâsı”, eğer bu bilinmiyorsa “Rabbenâ âtinâ” duâsı okunur. 4. tekbirle de sağa ve sola selâm verilerek namazdan çıkılır.

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا أَنْزَلْتَ سُورَةَ أَنْ أَمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾

85- Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirmesin. Ancak Allah onları dünyada bununla cezâlandırmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.

86- “Allâh'a îmân edin ve O'nun Peygamberi ile birlikte savaş gidin!” diye bir sûre indirildiği zaman, münâfıklardan

319. Buhârî, Tefsir, 9/12.

320. Müslim, Cenâiz, 59.

321. Müslim, Cenâiz, 52.

servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve “Bizi bırak da evlerinde oturanlarla birlikte olalım.” dediler.

85-86. âyetlerde, münâfıkların mal ve çocuk çokluğuna imrenmemek gerektiği, çünkü bunların dünyada bir imtihan için verildiği ve belki kâfir olarak ölümlerine sebep olacağı vurgulanır. Çünkü düşmanla savaşmayı emreden bir âyet veya sûre geldiğinde, bu varlıklı kimselerin savaşa gitmeyip, geride kalmak için izin istedikleri belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların ne malları ne de çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezâlandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.”**³²² **“Allah, içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine, ‘Haydi bize katılın!’ diyenleri biliyor. Zaten onların pek azı savaşa gelir. Onlar size karşı pek cimridirler. Kalplerine (düşman) korkusu geldiği zaman, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün! Korku gidince de mala düşkünlük göstererek sivri dilleriyle sizi incitirler. Onlar, inanmış değillerdir. Bu yüzden Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allâh’a göre kolaydır.”**³²³

“Îmân edenler, ‘Keşke savaş hakkında bir sûre indirilseydi!’ diyorlar. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de içinde savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün! Onlara yakışan da budur!”³²⁴

رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

87- Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti ve kalplerinin üzeri mühürlendi. Bu yüzden artık onlar anlamazlar.

322. Tevbe, 9/55.

323. Ahzâb, 33/18-19.

324. Muhammed, 47/20.

87. âyette, münâfıkların evlerinde kalanlarla birlikte geride kalmak istedikleri, kalplerine mühür vurulduğu için, haklarında hayırlı olanı anlayamayacakları belirtilir.

Âyetteki, “havâlif” halife’nin çoğulu olup, savaşmaktan âciz kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve sakatlar demektir. Burada münâfıkların korkaklığı anlatılmak istenmiştir. Savaştan geri kalmak için izin isteyenler daha çok zengin münâfıklardır. Çünkü Allâh’a ve Elçisi’ne inanmayan kişi, dünyadaki mal ve mevkiini kaybetmek istemez, ölümden sonrası için de bir beklentisi olmayınca da savaşa katılmak istemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinin üzerinde de bir perde var. En büyük azap onlar içindir!”**³²⁵

“Münâfıkların durumu, ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir. Ancak ateş etrafını aydınlattığında, Allah onların ışıklarını giderip, kendilerini karanlıklar içinde bırakır; artık görmezler. (Onlar) sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bu yüzden, artık geri de dönemezler.”³²⁶

لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

88- Fakat Peygamber ve onunla birlikte mü'minler; mallarıyla ve canlarıyla savaştılar. İşte bütün hayırlar onlarındır. Kurtuluşa erenler de onlardır.

89- Allah onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.

88-89. âyetlere göre, Hz. Peygamber ve onunla birlikte îmân edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaştıkları için verilecek nîmetler şöyle sıralanmıştır: a) Hayır ve berekete kavuşacaklar. b) Kurtuluşa erecekler. c)

325. Bakara, 2/7.

326. Bakara, 2/17-18.

Kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlanmıştır. d) Onların bu cennetlerde ebedî kalacakları bildirilmiştir.

88. âyetteki, “bütün hayır ve bereketlerden”den maksat, hakkın zafe-ri, hâkim olması ve bu uğurda savaşanların elde ettikleri dünyevî ve uhrevî nîmetlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allâh'a ve Rasûlü'ne îmân ederler, sonra da asla şüpheyeye düşmez, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd ederler. İşte doğru olanlar bunlardır.”**³²⁷ **“Allah diyecek ki: Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlar için, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur!”**³²⁸

327. Hucurât, 49/15.

328. Mâide, 5/19.

﴿ BÂB 12 ﴾

**SAVAŞA ÖZÜRSÜZ KATILMAMAK,
SAVAŞ ÖZRÜ SAYILAN DURUMLAR, BEDEVİLER**

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ^ط
سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا
عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا
لِلَّهِ وَرَسُولِهِ^ط مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ^ط وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ^ل ﴿٩١﴾ وَلَا
عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا اتَّوَكَّلْتَ لِيُحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ^ص تَوَلَّوْا
وَأَعْيْنُهُمْ تَفِيضٌ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ^ط ﴿٩٢﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ
عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنَاءُ^ع رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ^ل
وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ يَعْتَزِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ
إِلَيْهِمْ^ط قُلْ لَا تَعْتَزِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهَ مِنْ أَخْبَارِكُمْ^ط وَسِيرَى
اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنسِكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيُخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِيُغَرِّضُوا
عَنْهُمْ^ط فَاعْرِضُوا عَنْهُمْ^ط إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ^ع جَزَاءً بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ^ع فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ
لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ
أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ^ط وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّا اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

90- Özür bildiren bedevî Araplar, kendilerine (savaşa katılmamak için) izin verilsin diye geldiler. Allâh'a ve Peygamberine yalan söyleyenler oturup kaldılar. Şüphesiz ki içlerinden inkâr edenlere, can yakıcı bir azap erişecektir!

91- Allah ve Rasûlü'ne karşı samimî oldukları sürece ne zavıflara, ne hastalara ve ne de harcayacak bir şey bulamayan yoksullara savaşa katılmadıkları için bir sorumluluk yoktur. Çünkü iyi davranan ve dürüst olanların aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

92- Kendilerine binek veresin diye sana geldikleri zaman onlara, "Sizin için binek bulamam." dediğin vakit, (yolculuk için) harcayacak bir şey bulamadıkları için, üzüntüden gözleri yaşla dolarak geri dönenlere de bir sakınca yoktur.

93- Buna göre sorumluluk ancak, zengin oldukları hâlde geri de kalmak için senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler. Allah da onların kalplerini mühürledi. Bu yüzden artık onlar bilmezler.

94- Savaştan dönüp geldiğinizde onlar size özür beyan ederler. De ki: "Hiç özür dilemeyin, size asla inanmayız! Çünkü Allah sizinle ilgili haberleri bize bildirmiştir. Allah ve Rasûlü bundan sonra ne yapacağınıza bakacak. Sonra da gizliyi ve açığı bilen Allâh'ın huzûruna döneceksiniz. O vakit O, yapmış olduklarınızı size haber verecektir."

95- Onların yanına döndüğünüzde, kendilerini suçlamamanız için, Allâh'a yemin edeceklerdir. Artık onlardan yüz çevirin, çünkü onlar pisliklidirler. Yaptıklarının karşılığı olarak, varacakları yer de cehennemdir.

96- Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile şüphe yok ki Allah, o fâsiklar toplumundan hoşnut olmaz!

97- Bedevî Arapların inkâr ve münâfıklığı (şehirlilerden) daha çoktur. Bu yüzden de Allâh'ın, Elçisi'ne indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

98- Bedevîlerden öyleleri var ki, Allah yolunda harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. Kötülükler onların başına gelsin! Allah her şeyi işitendir, bilendir.

99- Yine bedevîlerden öyleleri de var ki, Allâh'a ve âhiret gününe îmân eder, hayır için harcadıklarını Allah katında yakınlıklara ve Peygamberin duâlarını almaya bir vesile sayar. Dikkat edin, bu bağışları onlar için yakınlığa bir sebeptir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

90-92. âyetlere göre, Hz. Peygamber yalnız Medîne halkını değil, çevredeki Arap kabîlelerini de sefere davet etmişti. Ancak bunlardan bir kısmı savaşa katılmamak için mâzeret öne sürmüştü. Kalbine îman yerleşmemiş olan kimi bedevîler ise, dürüst davranmamış, yalan söyleyip ne gelmişler ne de mâzeret öne sürmüşlerdi. İşte bunlardan kâfir olanlara acıklı bir azâbın olacağı haber verilmektedir. Bunların Medîne çevresinden Gatafan, Gifâr kabîlelerinden bir grup veya Âmir bin Tufeyl'in adamları olduğu rivâyet edilmiştir.³²⁹

Yukarıdaki âyetlerde savaşa katılmamak için özür sayılan hâller şöyle sıralanmıştır:

a) Zayıflık. Çünkü beden bakımından kendini savunma ve düşmana karşı silâh kullanma gücü olmayan kimsenin askeri güç olarak bir yararı olmayacaktır.

b) Sakat veya hasta olanlar. Körlük, topallık gibi bedenî özürlü olanlarla savaş hazırlıkları sırasında açıkça hasta olanların da savaşta yararlılık göstermek yerine, ordunun içinde tedavi ve bakım zorlukları yüzünden ne kendilerine ne de orduya pratik bir yararı olmayacaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez. Kişinin hayırdan kazandığı kendi lehine, yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir.”**³³⁰

“Köre güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur.”³³¹ **“(Savaşa katılmamakta) köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. Her kim Allâh’a ve Rasûlü’ne itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Her kim de yüz çevirirse, onu da can yakıcı bir azâba uğrattır.”**³³²

c) Savaşa katılmak için teçhizat ve maddî imkânı bulunmayanlar. Bu gibi kimselere dışarıdan destek sağlanıp yardım edilirse, bu durum bir özür olmaktan çıkabilir. Nitekim çeşitli gazve hazırlıkları yapılırken özellikle Tebük Gazvesi sırasında Hz. Osman, Hz. Ebûbekir gibi sahabilerin at, deve ve teçhizat sağlamada büyük yardımlar yaptıkları bilinmektedir. Zekâtın verileceği seviz sınıftan birisinin “fi sebîlillâh” yani “Allah yolunda olanlar” olduğu düşünülürse, zekât fonundan askeri ihtiyaçlar için harcamalar yapılabileceği anlaşılır.

d) Binit temin edilemediği için ağlayarak geri dönenler. Yoksulluğu yüzünden binit olmayan ve kendisine binit de sağlanamayan kimselerin de savaşa katılmayıp geride kalmasında bir sakınca bulunmaz. Nitekim ashâb-ı kirâmdan yoksul bir grup, bedence sağlam ve sağlıklı oldukları hâlde, Tebük seferine katılmak için yiyecek, giyecek ve binit istemişler. Bulunamayınca da ağlayarak geri dönmüşlerdi. Çünkü onların bu durumda katılmaları, ordu-nun işini güçleştirmekten başka bir işe yaramazdı. Onun için bunların geride kalarak, müslümanlara öğüt vermeleri, eğitim hizmetleri yapmaları uygun görülmüştür. İşte yukarıdaki âyet onlardan söz etmektedir.

Sonuç olarak yukarıda belirtilen bu kişilerin özrünün geçerli olması için, Allah ve Rasûlü’ne karşı samimî olmaları, yalan söylememeleri, arka hizmetleri tam yapmaları ve iyi davranışlarda bulunmaları gerekir. İşte bunlar hâlis niyetleri sebebiyle cihâda katılanların ecrini alabilirler.

Enes رضی اللہ عنہ, Allah Elçisi’nin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: **“Siz Medîne’de birtakım kimseler bıraktınız ki siz yürüyüş yaptıkça, Allah yolunda harcadıkça ve bir vâdiyi geçtikçe, onlar da orada sizinle birlikte dirler.”** ‘Onlar Medîne’de iken, nasıl bizimle olurlar?’ sorusuna: ‘Onları özürleri alıkoydu.’ cevabını vermiştir.”³³³

330. Bakara, 2/286.

331. Nûr, 24/61.

332. Fetih, 48/17.

333. Buhârî, Cihâd, 35, Megâzî, 81; Ebû Dâvûd, Cihâd, 19.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا
مَعَ الْخَوَالِفِ^١ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

**93- Buna göre sorumluluk ancak, zengin oldukları hâlde geri-
de kalmak için senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri
kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler. Allah da onla-
rın kalplerini mühürledi. Bu yüzden artık onlar bilmezler.**

93. âyete göre, varlıklı olduğu ve imkânları müsâit olduğu hâlde savaşa katılmamak için mâzeret uydurup izin isteyenlerin, geride oturup kalmaları kınanmış, bunların kalplerinin mühürlendiği ve artık gerçeği anlayamayacakları bildirilmiştir.

Özrü olmadığı hâlde savaşa katılmamak için izin isteyenlerle ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’a ve âhiret gününe îmân edenler, mallarıyla ve canlarıyla savaşmak gerekince, (savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyla bilir. Senden izin isteyenler, ancak Allâh’a ve âhiret gününe îmân etmeyenler ve kalplerinde şüphe bulunanlardır. İşte onlar, şüpheleri içinde bocalayıp durmaktadırlar. Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de, onları tembellikle geciktirdi. Onlara, “Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte oturun!” denildi.”**³³⁴

“Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti ve kalplerinin üzeri mühürlendi. Bu yüzden artık onlar anlamazlar.”³³⁵

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ^٢ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ
نَبَأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ^٣ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

94- Savaştan dönüp geldiğinizde onlar size özür beyan ederler. De ki: “Hiç özür dilemeyin, size asla inanmayız!

334. Tevbe, 9/44-46.

335. Tevbe, 9/87.

Çünkü Allah sizinle ilgili haberleri bize bildirmiştir. Allah ve Rasûlü bundan sonra ne yapacağınıza bakacak. Sonra da gizliyi ve açığı bilen Allâh'ın huzûruna döneceksiniz. O vakit O, yapmış olduklarınızı size haber verecektir."

94. âyette, Tebük seferine özürsüz olarak katılmayanların, seferden sonra gelerek özür dileycekleri bildiriliyor. Bunların boş yere özür dilememeleri, çünkü özürlerinin kabul edilmeyeceği, Allah ve Elçisi'nin onların yapacakları işleri gözeteceği, Allâh'ın kıyâmet günü, ne yapmakta olduklarını, işlerinin içyüzünü kendilerine söyleyeceği haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz."**³³⁶ **"Allâh'ın verdiği gerçek söze göre, hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, iyi amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!"**³³⁷

"Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allâh'adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir."³³⁸

سَيَخْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا اِنْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لَتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ اِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَا وِلْيُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾
يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى
عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٩٦﴾

95- Onların yanına döndüğünüzde, kendilerini suçlamamanız için, Allâh'a yemin edeceklerdir. Artık onlardan yüz çevirin, çünkü onlar pisliktirler. Yaptıklarının karşılığı olarak, varacakları yer de cehennemdir.

96- Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile şüphe yok ki Allah, o fâsıklar toplumundan hoşnut olmaz!

336. Yûnus, 10/56.

337. Yûnus, 10/4.

338. Mâide, 5/48.

95-96. âyetlere göre, savaşa katılmayan ve asılsız özür öne süren münâfıklara âyetle “murdar” denilmiştir. Hz. Peygamber, Tebüük dönüşü bunlarla oturmayı ve konuşmayı yasakladığı için, yemin ederek kendilerini haklı çıkarmaya çalışıyorlardı. Özüünü doğrulukla söyleyen üç kişiden biri olan Kâ'b bin Mâlik şöyle demiştir: “Allah bana hidâyete ermemden sonra, Tebüük konusunda Rasûlullâh'a doğru söyleyip yalan konuşmamaktan daha büyük bir nîmet vermemiştir. Aksi hâlde vahiy gelip,³³⁹ yalan söyleyenlerin helâk olduğu gibi ben de helâk olurum.”³⁴⁰

Burada savaşa katılmayanların yalan söyleyip, üstelik yemin de ettikleri için, dünyevî çıkarları uğruna bütün ahlâkî değerleri feda edebilecek durumda olduklarına dikkat çekmek istenmiştir. Maddî anlamdaki kir ve pisliğe karşı önlem alınmadığı takdirde, çevredekilere bulaşma tehlikesi bulunduğu gibi, rûhî anlamdaki kirliliğe karşı da dikkatli olmak öncelikle gereklidir. Bu yüzden âyetle onlarla görüşme konusuna kısıtlama getirilmiş, onlarla ilişki içinde bulunmanın doğru olmadığı ifâde edilmiştir.³⁴¹

الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾

97- Bedevî Arapların inkâr ve münâfıklığı (şehirliyelerden) **daha çoktur. Bu yüzden de Allâh'ın, Elçisi'ne indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**

97. âyetle, çölde yaşayan bedevî Arapların küfür ve nifakta şiddetli ve Allâh'ın buyruklarının sınırını tanımaz insanlar oldukları belirtilmektedir. Soyu Arap olana Arabî denir. Çoğulu Arab'dır. Ancak Arabî kelimesi, nisbet ya'sı kaldırılarak Arab şeklinde de kullanılır. Bedevî Arab'a ise, kelimenin baş tarafına ve ayın ile ra harfleri arasına birer elif harfi, sonuna da bir ya harfi eklenerek “A'râbî” denir; çoğulu el-a'râb veya el-e'ârîb gelir. Bu duruma göre, köy ve kasabada oturan Araplara, Arabî veya Arab, çölde göçebe yaşayanlara ise A'râbî adı verilir.³⁴²

339. Tevbe, 9/95.

340. Buhârî, Tefsir, 9/14.

341. Râzî, age, XVI, 164.

342. Ayrıca bk. 10. âyet.

H.z. Âişe bedevî Arapların davranışı ile ilgili bir olayı şöyle anlatır: “Bâzi bedevîler Rasûl-i Ekrem’in huzûruna geldiler ve “Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?” dediler. H.z. Peygamber: “Evet, öpüyoruz.” buyurdu. Onlar: “Vallâhi, biz onları öpmüyoruz.” deyince, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Allah sizin kalplerinizden merhamet duygusunu söküp almışsa, ben ne yapabilirim ki!”³⁴³

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمُ
دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ
أَلَّا يَأْتِيَ قُرْبَةً لَهُمُ سَيِّدِ خَلْهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

**98- Bedevîlerden öyleleri var ki, Allah yolunda harcayacağı-
nı angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bek-
ler. Kötülükler onların başına gelsin! Allah her şeyi işi-
tendir, bilendir.**

**99- Yine bedevîlerden öyleleri de var ki, Allâh'a ve âhiret gü-
nüne î mân eder, hayır için harcadıklarını Allah katında
yakınlıklara ve Peygamberin duâlarını almaya bir vesile
sayar. Dikkat edin, bu bağışları onlar için yakınlığa bir
sebeptir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Çünkü
Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

98. âyette, bedevîlerin bir kısmının Allah yolunda yaptıkları harcama-
ların boşa gittiğini ve bundan kurtulmak için müslümanların başına felâ-
ketlerin gelmesi bekleyişi içinde oldukları, fakat bunun hiçbir zaman ol-
mayacağı, bir kısmının ise samimî bir îmanla yaptıkları hayır ve hasenâtla
Peygamber'in duâlarını almaya çalıştıkları, Allah Teâlâ'nın bunları bağışla-
yacağı belirtilmektedir.

Âyette sözü edilen bedevî Araplar, Medîne yakınında oturan Benî
Süleym ve Gatafan kabîleleri olup, İslâm'a sürekli olarak zarar vermişler-
di. Her zaman verdikleri sözden dönüyorlar ve H.z. Peygamber'in emirleri-
ne uymuyorlardı. Bizzat Medîne içinde de bir miktar münâfık bulunuyordu.

Elebaşları Abdullah bin Übey'in arka planı bize bunun bir iktidar mücâdelesine dayandığını gösterir. Nitekim İslâm öncesi Medîne toplumu şiddetli kabîle savaşı ve kargaşası yaşıyordu. Bu kabîlelerden biri kendi reisleri olan Abdullah bin Übey'i kral yapmaya karar vermiş, hatta krallık tacı bile sipariş verilmişti. Bu arada Hz. Peygamber'in Medîne'ye hicret etmesi ve söz konusu kabîlenin İslâm'a girmesi her şeyi değiştirdi. Bundan sonra müslüman görünen Abdullah, kendi haklarının gasbedici olarak gördüğü Hz. Muhammed'e karşı bir kin ve düşmanlık besler oldu. Onun krallığına taraftarlığı sürdüren kimseler de aynı kini besliyorlardı.

Münâfıkların nitelikleri ilgili âyetlerde şöyle açıklanır: **“Münâfıklar sana geldiklerinde, ‘Şâhitlik ederiz ki sen Allâh'ın Peygamberisin’ derler. Allah da bilir ki sen elbette O'nun Peygamberisin. Allah, münâfıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir. Onlar, yeminlerini kalkan yapıp, Allâh'ın yoluna engel olmaktadır. Onların yapmakta oldukları ne kötüdür! Bunun nedeni, onların önce îmân edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden, onların kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar, (neyin doğru neyin yanlış olduğunu) anlamazlar!**

Onları gördüğün zaman dış görünüşleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki kendilerine elbise giydirilmiş kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Asıl düşman onlardır. Öyleyse onlardan sakın! Allah onları kahretsin, nasıl da haktan döndürülüyorlar! Onlara, ‘Gelin, Allâh'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin!’ denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün.

Sen onlar için mağfiret dilesen de, dilemesen de kendileri için birdir. Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır. Allah yoldan çıkan toplumu doğru yola iletmez. Onlar, ‘Allâh'ın Elçisi'nin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki, dağılıp gitsinler’ derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allâh'ındır. Fakat münâfıklar bunu anlamazlar. Onlar, ‘Andolsun, eğer bu savaştan Medîne'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük Allâh'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münâfıklar bunu bilmezler.”³⁴⁴

﴿ BÂB 13 ﴾

**ENSÂR, MUHÂCİR VE ONLARA TÂBÎ OLANLAR,
MÜNÂFIKLAR, TEBÜK'TEN GERİ KALANLAR,
ZEKÂT, DIRAR VE KUBÂ MESCİTLERİ**

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى
تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ
حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى الْإِفَاقِ
لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ
عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا
وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾
خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ
صَلَوَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ
وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٠٥﴾ وَآخَرُونَ مُرْجُونَ لَأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا
وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ
وَلِيُخَلِّفُنَّ إِنَّ أَرْضَنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدَ أُسَسِّ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ ﴿١٠٨﴾
 أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

100- Muhâcirlerden ve Ensâr'dan İslâm'a ilk girenler ile güzellikle onların yolunu izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içlerinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur!

101- Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medîne halkından birtakım münâfıklar vardır ki, münâfıklıkta beceri kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, Biz biliriz. Onları iki kere azâba uğratacağız. Sonra da çok büyük bir azâbın içine atılacaklardır.

102- Onlardan bir kısmı günahlarını îtiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allâh'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

103- Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıracak sadaka al. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duân onlar için bir huzurdur. Allah her şeyi işitendir, bilendir.

104- Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbealarını kabul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbe-leri çok kabul eden, çok merhametli olandır.

105- De ki: “Çalışın! Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi ve hem de mü'minler görecektir. Sonra da gizli, açık her şeyi bilen Allâh'a döneceksiniz. O, size yapmış olduklarınızı haber verecektir.”

- 106- Savaştan geri kalan başka bir grubun işi de Allâh'a kalmıştır. İster onlara azap eder, dilerse tövbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**
- 107- Bir de sırf müslümanlara zarar vermek, inkârcılık yapmak, mü'minler arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimseyi beklemek üzere mescid yapanlar var. Bunlar, "Biz iyilikten başka bir şey istemedik." diye yemin edecekler. Fakat Allah şâhittir ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar.**
- 108- O mescid içinde asla namaza durma! İlk yapıldığı günde, takvâ temeli üzerine kurulan (Kubâ) Mescidi, elbette senin, içinde namaz kılmana daha uygundur. Orada tertemiz olmayı sevenler vardır. Allah da tertemiz olanları sever.**
- 109- Binâsını Allah korkusu ve rızası üzerine kurmuş olan mı daha hayırlıdır; yoksa binâsını bir uçurumun kenarına kurup da, onunla birlikte kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah, zâlimler toplumunu doğru yola iletmez.**
- 110- Onların kurdukları binâ, kalpleri parça parça olunca kadar, yüreklerinde bir nifak düğümü olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**

100. âyette Muhâcir, Ensâr ve onların yolunu izleyenlerin dünya ve âhîretteki mükâfatları şöyle sıralanır: a) Allah onlardan râzı olmuştur. b) Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. c) Kendileri için ebedî kalacakları cennetler hazırlanmıştır. d) En büyük kurtuluşun da bu olduğu haber verilmiştir. Muhâcirler; 622 M yılında Mekke'den Medîne'ye hicret eden müslümanlar, Ensâr da onlara evlerini vererek açarak ve işlerinin gelirin ortak ederek yardımcı olan Medîneli yerli müslümanlardır.

Âyetteki "mine'l-muhâcirîne..." deki "min" edatı "beyâniyye" anlamında alınırsa, âyetin anlamı "(İslâm'da) ilk dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile..." şeklinde olur ki bu takdirde bütün sahâbeyi kapsamına alır. Biz, meâlde "min"e ba'zıyet anlamını tercih ettik.

Ensâr ve Muhâcirlerin faziletinden bahseden âyetlerden bâzıları şunlardır: **“Îmân edip hicret eden ve Allah yolunda savaşımlarla, (muhâcirleri) barındırıp, onlara yardım edenlere gelince; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için, bağışlanma ve bol rızık vardır. Daha sonra îmân edip hicret eden ve sizinle birlikte savaşanlara gelince; bunlar da sizdendir. Bir de nesep hısımları Allâh'ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.”**³⁴⁵ **“Andolsun ki (Hudeybiye'de) ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah o mü'minlerden râzı olmuştur. Allah onların kalplerinde olanı bildi de üzerlerine huzur ve güven indirdi ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırdı.”**³⁴⁶

“(Savaşımda elde edilen ganîmetlerin bir bölümü), yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lûtf ve rızâ dileyen, Allâh'ın dînine ve Peygamberine yardım eden yoksul muhâcirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Onlardan önce Medîne'yi yurt edinmiş ve gönüllerine îmânı yerleştirmiş olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı, içlerinde hiçbir sıkıntı duymazlar. Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”³⁴⁷

“Allah buyurur ki: Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda ve receği gündür. Onlar için, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur!”³⁴⁸

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ ۖ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى
الْإِتِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۖ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى
عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ ۖ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا
وَآخَرَ سَيِّئًا ۚ عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

345. Enfâl, 8/74-75.

346. Fetih, 48/18.

347. Haşr, 59/8-9.

348. Mâide, 5/119.

101- Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medîne halkından birtakım münâfıklar vardır ki, münâfıklıkta beceri kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, Biz biliriz. Onları iki kere azâba uğratacağız. Sonra da çok büyük bir azâbın içine atılacaklardır.

102- Onlardan bir kısmı günahlarını îtiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allâh'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

101-102. âyetlerde, münâfıklığı alışkanlık hâline getirenlere verilecek iki cezâdan biri bu dünyada, diğeri muhtemelen kabirdedir. Çünkü bundan sonra ayrıca, üçüncü bir cezâ olarak da “büyük bir azap” tan söz edilmektedir. Ya da iki suçtan biri inkârları, diğeri nifakları için verilir. Savaşa katılmayıp günahlarını îtiraf edenlerin de iyi işle kötü işi birbirine karıştırdıkları, Allah Teâlâ'nın dilerse onları affedebileceği belirtilmektedir.

102. âyete göre, Tebuk seferinden geri kalan bir grup, sonradan pişman olmuş ve kendilerini Medîne Mescidi'nin direklerine bağlamışlardı. Allâh'ın elçisi sefer dönüşü, onların durumlarını gördü ve haklarında âyet gelinceye kadar bağlarını çözmeyeceğini bildirdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, Allâh'ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? Eğer Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen kendilerini sîmâlarından tanırdın. Ama herhalde sen onları sözlerinin üslûbundan tanırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.”**³⁴⁹

“Yoksa siz, Kitab'ın bir kısmına inanıyor, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu hâlde içinizden böyle yapanlar, dünya hayatında zilletle düşmekten başka ne kazanırlar? Kıyâmet günü de en şiddetli azâba itilirler. Allah yaptıklarınızdan gâfil değildir. İşte bunlar âhiret karşılığında, dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden, onların ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.”³⁵⁰

“Bedevî Arapların inkâr ve münâfıklığı (şehirlilerden) daha çoktur. Bu yüzden de Allâh'ın, Elçisi'ne indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve

349. Muhammed, 47/29-30.

350. Bakara, 2/85.

**hikmet sahibidir. Bedevîlerden öyleleri var ki, Allah yolunda har-
cayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bek-
ler. Kötülükler onların başına gelsin! Allah her şeyi işitendir, bilen-
dir.”³⁵¹ “Onlar: ‘Andolsun, eğer bu savaştan Medîne’ye dönersek,
üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ diyorlardı.
Hâlbuki asıl üstünlük Allâh’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir.
Fakat münâfıklar bunu bilmezler.”³⁵²**

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ
سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ
عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

**103- Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıracak
sadaka al. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duân on-
lar için bir huzurdur. Allah her şeyi işitendir, bilendir.**

**104- Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini ka-
bul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbe-
leri çok kabul eden, çok merhametli olandır.**

103-104. âyetlere göre, Allah Teâlâ Peygamberine, mü’minlerin malları-
nın bir bölümünü zekât olarak almasını ve zekâtını verenlerin günahlarının
affedilmesi için Allâh’a duâ etmesini bildirmektedir. Zekâtın verildiği sırada
yapılacak böyle bir duânın, zekât yükümlülerinin gönlünü huzûra kavuştu-
racığına işaret edilmektedir. Çünkü gerçekte zekâtları alan, kabul edip de-
ğerlendiren, ecrini verecek olan Allah Teâlâ’dır.

Yukarıdaki bir grup âyet, hicretin 9. yılında, Tebük seferi sırasında inmiş;
miktârı belirsiz zekâttan söz eden şu âyetler ise, Mekke’de inmiştir: **“Onların
mallarında dilenciye ve yoksula belli bir hak vardır.”³⁵³ “Onların mal-
larında dilenci ve yoksul için bir hak vardır.”³⁵⁴**

Çoğunluk fakihlere göre, 9/103. âyet, yeni bir cümle olup, bununla zen-
ginlerden zekâtın alınması farz kılınmıştır. Diğer yandan bu âyet, zekâtın

351. Tevbe, 9/97-98.

352. Münâfıkûn, 63/8.

353. Meâric, 70/24, 25.

354. Zâriyât, 51/19.

devlet eliyle toplanıp, bu sûrenin 60. âyetinde sıralanan sekiz sınıfa dağıtılması gerektiğini bildirir. Hz. Peygamber de Medîne döneminde, tarım ürünleri ve hayvanların (mevâşi) zekâtını, düzenli olarak görevlendirdiği “zekât memurları (âmiller)” eliyle toplatmış ve yıl boyunca ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır.³⁵⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah ribâyı eksiltir, sadakaları ise artırır. Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez. İmân edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenlerin, Rab’leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.”**³⁵⁶

“O günahı bağışlayan, tevbe kabul eden, azâbı şiddetli olan ve lûtfu bol olandır. O’ndan başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O’nadır.”³⁵⁷

Abdullah bin Ebî Evfa رضي الله عنه’ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Bir topluluk, Allâh’ın Elçisi’ne zekâtlarını getirip verince, Rasûlullah ﷺ onlara şöyle duâ ederdi: “Allâhım! Filan oğullarına rahmet eyle!” Babam da zekâtını getirip verince: “Ebû Evfâoğulları’na rahmet eyle!” diye duâ etti.”³⁵⁸

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah ancak helâl sadakayı kabul eder. Kim helâl kazancından bir hurma bile olsa sadaka verirse, Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüüttüğü gibi sahibi adına ihtimamla büyütür.”³⁵⁹

ZEKÂT UYGULAMASI İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME³⁶⁰

1) Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanması

Hz. Peygamber dönemi ile Hz. Ebûbekir, Ömer ve Hz. Osman’ın halifeliğinin ilk dönemine kadar nisap miktârına ulaşan deve, sığır, koyun gibi hayvanlarla, tarım ürünleri, altın, gümüş ve uruz denilen ticaret mallarının zekâtı devlet eliyle alınmış ve Tevbe sûresi 9/60. âyetinde belirtilen hak sahiplerine dağıtılmıştır. Hz. Osman zekâta tâbî mal varlıklarını zâhirî ve bâtinî olmak üzere ikiye ayırmış; bunlardan hayvan ve tarım ürünlerinin zekâtını ilk grup içinde mütalaâ ederek, bunların devlet eliyle alınmasını, ikinci gruba giren altın,

355. Bk. Tevbe, 9/60; bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Erkam Yayınevi, İstanbul 2007, Zekât bölümü.

356. Bakara, 2/276-277.

357. Mû'min, 40/3.

358. Buhârî, Zekât, 64, Megâzî, 35; Müslim, Zekât, 176.

359. Buhârî, Zekât, 8, Tevhid, 23; Müslim, Zekât, 63, 64.

360. İSAV’ın 24-25 Eylül 2016’da İstanbul-Üsküdar Sabahattin Zaim Kültür Merkezinde düzenlediği “Zekat Uygulamaları” ihtisas toplantısı ile ilgili bir değerlendirmedir.

gümüş ve ticaret amacıyla elde bulunan taşınır ve taşınmaz malların zekâtının ise mâlikleri eliyle hak sahiplerine verilmesi uygulamasını başlatmıştır.

2) Ticaret Mallarının Zekâtı

Ticaret mallarına zekâtın gerektiği Kitap, Sünnet ve İcmâ delillerine dayanır: Kur'ân-ı Kerîm'de: **“Ey îmân edenler! Kazandıklarınızın temiz olanlarından Allah yolunda harcayın.”**³⁶¹ âyetindeki “Kazandıklarınızın temiz olanlarından” ifâdesi “ticaretten kazandıklarınız” demektir. Cassâs, İbnü'l-Arabî, Fahrüddin Râzî gibi âlimler bu görüştedir.

Yine; **“Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır.”**³⁶² **“Onlar, mallarında isteyen ve isteyemediği için) mahrum kalan kimseler için belli bir hak olan kimselerdir.”**³⁶³ **“Onların mallarından kendilerini temizleyeceğin ve arıtıp yücelteceğin bir zekât al.”**³⁶⁴ gibi âyetlerde her malda belirli bir hakkı veya zekâtı farz kılan genel anlam da aynı bir delildir.

Bu konuda İbnü'l-Arabî şöyle der: Allah Teâlâ'nın; “Onların mallarından zekât al.” sözü “âmm”dır. Sınıfları farklı, isimleri değişik ve maksatları ayrı da olsa, bütün mallar bu âyetin kapsamına girer. Bu yüzden âyetteki genel anlamı herhangi bir şeyle tahsis etmek isteyenler bunu delil ile ispat etmelidir.³⁶⁵

Sahâbeden Semüre b. Cündeb رضي الله عنه'in rivâyet ettiği şu hadis sünnetten delildir: **“Rasûlullah ﷺ satış için hazırladığımız malların sadakasını vermemizi emrediyordu.”**³⁶⁶

Ebû Zer رضي الله عنه şöyle demiştir: **“Hz. Peygamber'i şöyle derken işittim: Devenin zekâtı vardır, koyunun zekâtı vardır, ev eşyasının (bezz) zekâtı vardır.”**³⁶⁷ Hadiste geçen “bezz” kelimesi elbise, ev eşyası gibi kumaş, mefruşat, kap-kacak, el âletleri gibi emtiayı ifâde eder ki, bunlardan temel ihtiyaçlara giren giyim eşyası ve ev eşyasının zekât dışı olduğunda görüş birliği vardır. Burada kastedilen ticaret mallarıdır. Kısaca bunlar üretim ve ticaret için kullanıldığında değeri üzerinden zekâta tâbîdir.

361. Bakara, 2/267.

362. Zâriyât, 51/19.

363. Meâric, 70/24-25.

364. Tevbe, 9/103.

365. Şerhu't-Tirmizî, III, 104.

366. Ebû Dâvûd, Sünen, II, 175; Tirmizî, III, 1004.

367. Dârekutnî, Sünen, II, 101. Bu hadisi Hâkim de rivâyet etmiş ve “Şeyhayn'in rivâyeti üzere sahih.” demiştir. Zehebî de onun görüşüne katılmıştır. (I, 388).

Ebû Amr b. Hammâs babasından naklederek şöyle demiştir: “Hz. Ömer bana uğradı ve ‘Ey Hammâs! Malının zekâtını öde!’ dedi. Ben de ona ok torbası ve deri dışında malım yok, diye cevap verdim. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Hz. Peygamber; şu malını paraya göre değerlendir ve bulduğun değer üzerinden zekâtını öde!’ buyurdu. İbn-i Kudâme el-Muğnî adlı eserinde bu haber üzerine şöyle demiştir: “Anlatılan bu olay meşhurdur ve sahâbeden hiçbir kimse de bunu inkâr etmemiştir. Bu sebeple İcmâ hâsıl olmuştur.”

İbn-i Hazm, İbn-i Ömer’den, Ebû Ubeyd, İbn-i Abbâs’tan ticaret maksadıyla elde bulundurululan maldan zekâtın farz olduğunu rivâyet etmişlerdir. Herhangi bir sahâbeden bunların söylediklerine aykırı bir görüş nakledilmemiş, hatta tâbiûn döneminde de uygulama ve fetvâ bu şekilde devam etmiştir.

Ömer b. Abdülaziz’in zekât memurlarından (âmil) birisine yazmış olduğu şu tâlimat da bize sağlam yollardan ulaşmıştır: “Müslümanlardan sana başvuranların durumunu incele. Ticarete çalıştıkları zâhirî mallarından her kırk dinarda bir dinarını zekât olarak al. Daha az olursa hesâbını ona göre yap. Yirmi dinara ininceye kadar zekâtını hesapla ve al.” Kısaca İbn-i Münzir ve Ebû Ubeyd bu konuda icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.³⁶⁸

3) Zekâta Tâbî Malların Üzerinden Bir Yıl Geçmesi

Hz. Peygamber bir hadîsinde şöyle buyurmuştur: “Üzerinden bir ka-
merî yıl geçmedikçe, o malda zekât yoktur.”³⁶⁹

Ebû Ubeyd, Hulefâ-i Râşidîn’in devlet gelirlerinden halka dağıttığı ata (hisse)dan, hisse alanların üzerinden bir yıl geçmiş olup, zekât tahakkuk eden malları varsa bunu araştırarak zekât borçlarını bu tahsisten kesmiş olduklarını zikreder.³⁷⁰

Ancak sahâbe uygulamasında bir yıl geçme şartının altın, gümüş, para, ticaret malları ve hayvanlarda arandığı, toprak ürünleri, mâden ve de-
finelerde ise “hasat ve elde etme” zamanının esas alındığı görülür. Çünkü ilk grup mallarda doğum, artma, kâr ve gelir için bir süreye ihtiyaç duyulur. Toprak ürünleri ve mâdenlerde ise yararlanma hasat zamanı ve elde edildikleri zaman meydana gelir.

368. Bk. Kardâvî, Fıkhu’z-Zekât, 21. Baskı, Mektebetü Vehbe, I, 344-345.

369. İbn Mâce, Zekât, 5; Ebû Ubeyd, Kitâbü'l-Emvâl, (thk. H. Muhammed Harras), Kahire 1969, H No: 1131.

370. Ebû Ubeyd, age, H No: 1125-1127.

4) Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanmasında Başlangıç İçin Belli Bir Süre Konulması

Ticaret mallarının zekâtı bizzat devlet eliyle alınırsa, her yıl için belirli bir zaman (Muharrem veya Ramazan ayı gibi) tâyin edilebilir. Bu durumda ilk defa zekât almada nisap bir veya iki ay önce tamamlanmış olsa bile İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre, malın zekâtı alınır. Nitekim Bu ilke Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn döneminde hayvanların zekâtı konusunda uygulanıyordu. Zekât memurları nisaba ulaşan malların zekâtını alıyor ve nisabın ne zaman tamamlandığını, üzerinden kaç ay geçtiğini sormuyor ve zekâtı alma sırasında nisabın tamam olması ile yetiniyorlardı. Bundan sonra da tam bir kameri yıl geçmedikçe zekât alınmıyordu.

5) Sanayi Kuruluşlarının Zekâtı

Sanayi kuruluşlarının zekâtını hesaplama, sâbit sermaye sayılan binâ, ticaret yapılan depo, mağaza, iş merkezi, makineler gibi satışa konu olmayan, sadece üretim ve gelir elde etmede kullanılan varlıklar zekâttan muaf tır. Bu kuruluşların nakit para, ham madde, yarı mamul, mamul ürünlerin değerine sağlam alacaklar eklenip, borçlar düşüldükten sonra çıkan zekât matrahı %2.5 zekâta tâbîdir.

6) Zekâtın Şirket Yönetimi Tarafından Ödenmesi

Çok ortaklı şirketlerde, ortakların hisselerinin zekâtı, bizzat hisse sahipleri tarafından verilebileceği gibi, şirket tarafından da verilebilir. Ancak zekâtın şirket yönetimi tarafından verilebilmesi için aşağıdaki şartlardan birisinin bulunması gerekir:

- a) Hisse sahibi zekâtın verilmesi konusunda, şirket yönetimine yetki vermelidir.
- b) Şirketin genel kurulunda, bu yönde karar alınmalıdır.
- c) Şirketin tüzüğünde veya ülkenin mevzuatında bu konuda, ortakların zekâtının şirket yönetimi tarafından ödeneceğine dâir bir hüküm bulunmalıdır.

7) Devletin Zekâtın Dışında Örfî Vergi Koyması

Zekâtın devlet eliyle alınması durumunda, devlet zekât dışında kamu ihtiyaçları için örfî vergi koyabilir. Zekât yükümlüsü, vermek zorunda bulunduğu vergi dışında kalan ve zekâta tâbî olan mallarının zekâtını ayrıca vermek zorundadır.

8) Hisse Senetlerinin Zekâtı

Yatırım amacıyla elde bulunan hisse senetlerinin zekât hesaplamasında, piyasa değeri üzerinden sâbit sermaye karşılığı düşüldükten sonra, kalan döner sermaye değeri %2.5 zekâta tâbîdir. Ancak hisse senedi alım satımı yapan kişi ve kuruluşlar, zekât verme döneminde elinde bulunan senetlerin piyasa değeri üzerinden %2.5 zekâtla yükümlüdür. Bu takdirde hisse senedinin bütünü ticaret malı (urûz) niteliğinde bulunur.

9) Parası Ödenip, Henüz Teslim Alınmayan Malların Zekâtı

Parası peşin olarak ödendiği hâlde, henüz teslim alınmayan malların zekâtı, satın alınan malın özelliğine veya alışverişin şartlarına ve orfe göre müşteriye teslim edilmiş sayılan malların zekâtı, ödeme günündeki değerinden, selem akdinde olduğu gibi teslim edilmiş sayılmadığı durumlarda, bu mallar için yatırılan bedelden ödemesi gerekir.

10) Malezya'da Devlet Eliyle Yapılan Zekât Uygulama Örneği

Yıllar önce Malezya'da yapılan bir nüfus sayımı sırasında, halka birtakım sorular yöneltilir. Alınan sonuçlara göre, toplumun yarısından çoğunun müslüman, geri kalanının Hindu, Çinli veya ateist olduğu ve yine halkın %47 kadarının yoksulluk sınırında bulunduğu belirlenmiştir. Toplumun kültür yapısının yansıdığı parlamentoda bu konu tartışılırken, özellikle müslümanların yoğun olarak yaşadığı yörelerde, halkın yaklaşık yarısının zekât alabilecek ölçüde yoksul oluşu bir çelişki olarak görülmüş ve zekâtın devlet eliyle uygulanması için düzenleme yapılması kararlaştırılmıştır.

Buna göre, bütün câmi ve mescid görevlileri “ek görev olarak” zekât toplama ve dağıtma işinde görev üstlenmişlerdir. Ayrıca her mescid bünyesinde bu işe yardımcı olacak “gönüllü kuruluş”lar oluşturulmuştur. Her mescid çevresindeki zekât yükümlüsü müslüman çiftçi, esnaf, tüccar ve sanayicilerin mal varlığı için, yılsonunda zekât hesaplaması yapılır. Eşit servet ve ticaret faaliyetine sahip olan gayrimüslimlerden alınan vergi oranı kadar müslümandan “zekât vergi makbuzu” karşılığında zekât alınır. Alınacak zekât oranı, eş değerdeki gayrimüslimden az çıkarsa, müslüman aradaki farkı “genel vergi makbuzu” ile tamamlar. Fazla çıkarsa, artan kısım için, dilediğine verme konusunda serbest bırakılır.

Zekâtın toplanıp ehline dağıtılması için, ülke çapındaki mescid imam ve müezzinleri ile bu mescid bünyesinde oluşan “gönüllü kuruluş”lar, zekâtın yarısını kendi mahalle veya köylerindeki ihtiyaç sahiplerine yıllık bir plan

içinde ulaştırırlar. Geri kalan yarısı ise, Mâliye Bakanlığı bünyesinde oluşturulan bir Zekât Fonu'nda toplanmakta ve ülke çapında; eğitim, sağlık, yoksulluk, zelzele veya sel felâketi gibi ânî sıkıntılarda İslâmî ölçüler içinde sarf edilmektedir.

Uygulamanın üzerinden on yıl geçince yapılan, yeni bir istatistik çalışmasına göre, daha önce %47 olan yoksulluk oranının %17'ye düştüğü belirlenmiştir.³⁷¹

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ
اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105- De ki: “Çalışın! Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi ve hem de mü'minler görecektir. Sonra da gizli, açık her şeyi bilen Allâh'a döneceksiniz. O, size yapmış olduklarınızı haber verecektir.”

105. âyette, mü'minlerin Allâh'ın hoşnut olacağı işler yapmaları istenmektedir. Diğer yandan bu işlerin Allah, Rasûlü ve mü'minler tarafından görülmesi, işin Kur'ân ve sünnete uygunluğu yanında, İslâm toplumu tarafından görülmesi ve izlenmesi anlamına gelir. İlk dönemlerde zekâtın devlet eliyle toplanması ve bir zekât fonu oluşturularak yıl boyunca ihtiyaç sahiplerine dağıtılması, toplumun bildiği ve izlediği güzel işlerdendir. Çünkü sonuçta, yazıcı melekler tarafından da izlenen bu gibi amellerin, kıyâmet günü Allah Teâlâ'nın huzûrunda, kulun karşısına çıkacağında şüphe yoktur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün siz (hesap için) Allâh'a arz olursunuz. Artık size âit hiçbir sır gizli kalmaz.”**³⁷² **“Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz.”**³⁷³ **“O gün bütün sırlar ortaya dökülür. Artık insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.”**³⁷⁴ **“Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konduğu zaman; işte o gün anlaşılır ki, Rab'leri onların her hâinden haberdardır.”**³⁷⁵

371. Bk. Syed Othman Alhabshi, “The Islâmic Economics Institutions; Their Development and Establishment in Malaysia”, Bildiri, Hakyol Eğitim Yardımlaşma ve Dostluk Vakfı ile Türk Dünyasında Demokrasiyi Geliştirme Vakfı'nca ortaklaşa düzenlenen, The Islâmic Economy, Financial Institutions and Future Developments, Büyük Ankara Oteli 1994.

372. Hâkka, 69/18.

373. Yûnus, 10/56.

374. Târik, 86/9-10.

375. Âdiyât, 100/10-11.

Lokmân ؑ'ın oğluna verdiği öğütte, dünyada hiçbir sırrın gizli kalma-
dığı ve görevli melekler tarafından kayda geçerek, kıyâmet günü karşısına
çıkacağı şöyle belirtilir: **“Yavrucuğum! Yaptığın şey, bir hardal tanesi
ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde, göklerde veya yerin derin-
liklerinde bulunsa, yine de Allah onu getirir, mîzânına koyar. Çünkü
Allah en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır.”**³⁷⁶

وَأَخْرَوْنَ مُرْجُونَ لَأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

**106- Savaştan geri kalan başka bir grubun işi de Allâh'a kal-
mıştır. İster onlara azap eder, dilerse tövbelerini kabul
eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahi-
bidir.**

106. âyette, savaştan geri kalan başka bir grubun işinin de Allâh'a kal-
dığı, isterse onları affedeceği, dilerse onlara azap edeceği bildirilmektedir.
Bu âyette sözü edilen grup; Tebük seferine özürsüz olarak katılmayan Kâ'b
bin Mâlik, Hilâl bin Ümeyye ve Mirare İbnu'r-Rabî isimli sahâbelerdir.

Bunlardan Kâ'b ؑ, Akabe görüşmelerinde bulunmuş, diğer ikisi ise
Bedir savaşına katılmıştı. Hz. Peygamber Tebük'ten dönünce, mutadı üze-
re Mescid-i Nebvî'ye gitmiş, sefere katılmayan seksen kadar kişi özür dile-
meye başlamıştı. Bu üç sahâbe özürsüz olarak katılmadıklarını itiraf ederek,
doğruyu söylemişler ve Cenâb-ı Hakk'ın affını beklemişlerdi. İki aya yakın
bir bekleyişin ardından inen aşağıdaki âyetle, bunların bağışlandığı Allah
Teâlâ tarafından şöyle bildirildi:

**“Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı.
Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine
rağmen kendilerine dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sık-
mıştı. Allah'tan yine O'na sığınmaktan başka bir çâre olmadığını an-
lamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için, Allah onların tev-
besini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok mer-
hametli olandır.”**³⁷⁷

376. Lokmân, 31/16.

377. Tevbe, 9/118.

Şu âyette de dürüst davrananları Allah Teâlâ'nın affedebileceği belirtir: **“Allah verdiği söze sâdık kalanları, doğruluklarıyla mükâfatlandırarak, münâfıkları ise dilerse cezâlandıracak ya da onlara tevbeyi nasip edecektir. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.”**³⁷⁸

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَادًا
لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَيَخْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

107- “Onlardan bir kısmı da sırf müslümanlara zarar vermek, kâfirleri desteklemek, mü’minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimsenin gelişini gözlemek için mescid binâ etmiş kimselerdir. Üstelik bunlar, “Biz iyilikten başka bir şey düşünmedik.” diye yemin de ederler. Fakat Allah şâhittir ki bunlar kesinlikle yalancılardır.

107. âyette, münâfıklardan bir grubun, bir mescid binâ edip onun çevresinde toplanarak, Hz. Peygamber’e sûikast planladıkları anlatılmaktadır. Buna Dırar Mescidi denir.

DIRAR MESCİDİ

Âyette, **“Daha önce Allah ve Rasûlü’ne karşı savaşan”** diye sözü edilen kişi, papaz Ebû Âmir adındaki birisidir. Bu kişi Medîneli olmakla birlikte Uhud’da, Mekkelilerin safında yer almıştır. Hz. Peygamber’in “Fâsık” dediği bu kimse, Uhud’dan Huneyn savaşına kadar, müslümanlara karşı sürekli olarak düşmanla işbirliği yapmış, Huneyn’de Hevâzinlilerin hezimete uğraması üzerine Şam’a kaçmıştı.

Hicretin 9. yılında Tebük seferinden önce, kimi münâfıklara haber gönderip, “Elinizden geldiğince güç ve silah hazırlayın, benim için bir tapınak (savmea) yapın. Ben, Rum (Bizans) Kayseri’ne gidip, büyük bir ordu ile döneceğim, Muhammed’i ve arkadaşlarını oradan çıkaracağım.” demişti.

Rivâyet edildiğine göre, Amr b. Avfoğulları Kubâ Mescidi'ni binâ ettiklerinde Rasûlullâh'a bir temsilci göndermişler ve gelip kendilerine namaz kıldırmasını rica etmişlerdi. Hz. Peygamber de Kubâ'ya teşrif etmiş ve arzularını yerine getirmişti.³⁷⁹ Bunların amca çocukları demek olan Benî Gunm b. Avf, bunları kıskanmışlar, "Biz de bir mescid yaparız, Allâh'ın Rasûlü'nü davet ederiz, burada namaz kılar, râhib Ebû Âmir gelince, o da kılar." demişler.

Uhud Savaşı'nda şehit düşen ve melekler tarafından yıkıldığı bildirilen Hanzale ؓ'ın babası olan bu Ebû Âmir, câhiliyye devrinde Hristiyanlığa girmiş, ilim tahsilinde bulunmuş ve râhip olmuştu. Rasûlullâh'ın peygamberliği üzerine îtibârı sarsıldığından, Hz. Peygamber aleyhinde düşmanca dolaplar çevirmeye başlamıştı. Bundan dolayı münâfıklar da Kubâ Mescidi'nin yakınına, Ebû Âmir'e yataklık yapmak üzere "Mescid-i Dırar"ı inşâ ettiler. İçine de silâh yığarak, Hz. Peygamber'e tuzak hazırladılar. Tebük seferi dönüşü, Allâh'ın Elçisi'ni içinde namaz kılmak üzere davet ettiler. Hz. Peygamber davete icâbet için hazırlanırken yukarıdaki 107-110 arası âyetler indi.

Bunun üzerine, Hz. Peygamber Mâlik b. Duşşum, Ma'n b. Adıyy, Âmir b. Seken ile Vahşî'yi çağırdı. "Gidiniz şu ahâlisi zâlim olan mescidi yıkıp yakınız!" buyurdu. Onlar da öyle yaptılar ve yerinin çöplük yapılmasını emreyledi. O fâsık Ebû Âmir de Şam'da kaldı ve Kinnesrin kasabasında sefil bir şekilde öldü.³⁸⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Münâfıklar sana geldiklerinde, Şâhitlik ederiz ki sen Allâh'ın Peygamberisin."** derler. Allah da bilir ki sen elbette O'nun Peygamberisin. Allah, münâfıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir."³⁸¹

"Onlara, "Allâh'ın indirmiş olduğu Kitab'a ve Peygamber'e gelin!" denilince, münâfıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musîbet gelince, hemen sana gelip, "Biz, sadece iyilik etmek ve arayı bulmak istemiştik!" diye nasıl da Allâh'a yemin ediyorlar!"³⁸²

379. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 285.

380. Kurtubî, İbn Kesîr, Elmalılı, ag. âyetin tefsîri.

381. Münâfikûn, 63/1.

382. Nisâ, 4/61-62.

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ
تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ ﴿١٠٨﴾

108- O mescid içinde asla namaza durma! İlk yapıldığı günde, takvâ temeli üzerine kurulan (Kubâ) Mescidi, elbette senin, içinde namaz kılmana daha uygundur. Orada tertemiz olmayı sevenler vardır. Allah da tertemiz olanları sever.

108. âyette, Hz. Peygamber'e, Kubâ yakınında münâfıkların inşâ ettiği Dırar Mescidinde değil, takvâ üzerine kurulu olan Kubâ veya Medîne Mescidinde namaz kılması bildirilmektedir.

TAKVÂ MESCİDİ

Takvâ mescidinin Kubâ veya Medîne Mescidi olduğu nakledilmiştir.³⁸³ Kubâ, Medîne'nin güneyinde, kent merkezine 6-7 km uzaklıkta bulunan bir banliyödür. Hz. Peygamber hicret sırasında, kente girmeden önce, iki hafta kadar orada kalmış ve bu arada, ilk Kubâ Mescidi'ni inşâ etmiş, dört gün kadar da orada namaz kıldırıştır. Âyetteki "temizlenme" ile maddî ve manevî kirlilerden arınma kastedilir.³⁸⁴

Ebû Saîd el-Hudrî رضي الله عنه, Hz. Peygamber'in Mescid-i Nebevî'ye bitişik olan evine giderek, "Temeli takvâ üzerine binâ edilen mescid, iki mes-cidden hangisidir?" diye sormuş, Allâh'ın Rasûlü yerden bir avuç çakıl taşı alıp, onları yere vurmuş ve "O sizin işte şu Mescidinizdir." diyerek Mescid-i Nebevî'yi göstermiştir.³⁸⁵ Bu konuda tartışan iki sahâbeye Hz. Peygamber'in, "O benim Mescidimdir." dediği, ardından da, "Kubâ Mescidinde de çok hayır vardır." diye ilâve ettiği nakledilmiştir.³⁸⁶

Ebû Hüreyre رضي الله عنه ten rivâyete göre, şu âyet Kubâ'daki müslümanlar hakkında inmiştir: **"Şüphesiz ki Allah çok tevbe edenleri sever ve çok temizlenenleri de sever."**³⁸⁷ Ebû Hüreyre, "Kubâlılar su ile tahâretlendikleri için bu âyet onlar hakkında inmiştir." diye açıklamada bulunmuştur³⁸⁸

383. Bk. Kurtubî, Câmi', 9/108.

384. Bk. İbn Mâce, Tahâret, 28; Ahmed bin Hanbel, III, 422, VI, 6.

385. Müslim, Hac, 514.

386. Nesâî, Mesâcid, 8; Tirmizî, Salât, 241, Tefsir, 9/14; Ahmed bin Hanbel, III, 8, 23, 89, 91, V, 331.

387. Bakara, 2/222.

388. Ebû Dâvûd, Tahâre, 23; Tirmizî, Tefsir, 9/15.

Diğer yandan bir hadiste, “Kubâ Mescidinde kılınacak bir namaz, bir umre yapmak gibidir.” buyurulmuştur.³⁸⁹ Nitekim Allâh'ın Rasûlü, Kubâlıların büyük abdest bozduktan sonra tahâretlenme şeklini sormuş, onların taş, toprak vb. ile yetinmeyip, suyla da temizlendiklerini öğrenince, yukarıdaki 108. âyetin Kubâ müslümanları hakkında indiğini bildirmiştir.³⁹⁰

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ أَمْ مَنْ أَسَّسَ
بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا
أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

109- Binâsını Allah korkusu ve rızası üzerine kurmuş olan mı daha hayırlıdır; yoksa binâsını bir uçurumun kenarına kurup da, onunla birlikte kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah, zâlimler toplumu nu doğru yola iletmez.

110- Onların kurdukları binâ, kalpleri parça parça olunca ya kadar, yüreklerinde bir nifak düğümü olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

109-110. âyetlerde, binâsını Allah korkusuna ve Allah rızasına uygun olarak yapan mı, yoksa uçurumun kenarına yapan kimse mi daha hayırlıdır? sorusu sorulmakta, münâfıkların yaptığı Dırar Mescidi gibi fitne yerlerinin kalplerinde bir şüphe hâlinde sürüp gideceği belirtilmektedir. Kalplerin parçalanması ölümle olacağına göre, Hz. Peygamber'e ve müslümanlara zarar vermek için bu gibi kötü emel taşıyanların, pişmanlıklarının ölünceye kadar süreceğine ve kıyâmet günü de yakalarını bırakmayacağına işaret edilmektedir.

389. Tirmizî, Salât, 242; İbn Mâce, İkâmet, 197.

390. Bk. Ebû Dâvûd, Tahâre, 23; Tirmizî, Tefsir, 9/15; İbn Mâce, Tahâre, 28.

﴿ BÂB 14 ﴾

**MAL VE CANIN KARŞILIĞININ CENNET OLMASI,
EHL-İ KÜFÜR LEHİNE DUÂ, İBRAHİM'İN BABASI İÇİN
DUÂSI, TEBÜK'TEN GERİ KALAN ÜÇ KİŞİ**

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ۖ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

الَّذِينَ آمَنُوا وَالرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُخَيِّ وَيُهْمِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

- 111-** Şüphesiz Allah mü'minlerden cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşırlar; öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allâh'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da verdiği gerçek bir sözdür. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? O'nunla yaptığınız bu alışverişinizden dolayı sevinin! İşte büyük kurtuluş budur!
- 112-** (Bunlar) günahlarına tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allâh'ın koyduğu sınırları koruyanlardır. İşte bu mü'minleri (cennetle) müjdele!
- 113-** Ne Peygambere ne de îmân edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, onlar için Allah'tan mağfiret dilemek yaraşmaz.
- 114-** İbrahim'in babası için Allah'tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allâh'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişkisini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.
- 115-** Allah bir topluma hidâyet verdikten sonra, kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça onları saptıracak değildir. Çünkü Allah her şeyi bilir.
- 116-** Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. O, hem diriltir, hem öldürür. Allah'tan başka sizin için, ne bir dost ne de bir yardımcı vardır!
- 117-** Andolsun ki Allah, yine Peygambere, en zor gününde ona uyan Muhâcirlere ve Ensâr'a, içlerinden bir kısmının gönülleri az kalsın kayacak gibi olmuşken tevbe nasip etti de lûtfuyla tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118- Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Allah'tan yine O'na sığınmaktan başka bir çâre olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için, Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.

111. âyette, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanların mükâfatının cennet olduğu, bu sözün önceki kutsal kitaplarda da bulunduğu vurgulanır. Bu âyetin de Tebük'ten dönerken diğer âyetlerle birlikte inmiş olması gerekir.

Allah yolunda savaşanların şeref ve mükâfatı hakkında Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Allah sırf kendi yolunda cihâd etmek ve peygamberlerini doğrulamak üzere sefere çıkan mü'mine, eğer ölecekse cennete sokma, yaşayacaksa sevap ve ganîmet ile evine dönme güvencesi vermiştir."*³⁹¹ Abdullah b. Abbâs ؓ yukarıdaki âyet hakkında şöyle demiştir: ...إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ âyeti nâzil olduğunda, ashabdan birisi, "Ey Allâh'ın Rasûlü! Şayet o kişi zînâ da etse, hırsızlık da yapsa, içki de içse bile mi?" demiş ve işte bundan sonraki, ...الْثَّابِتُونَ "Tevbe edenler..." âyeti bunun üzerine inmiştir.

Yukarıdaki âyetin, hicretten önce Mekke'de Akabe'de Ensâr'dan 70 kişinin, Hz. Peygamber'e bey'atleri sırasında indiği rivâyet edilmişse de,³⁹² bu sırada, henüz sahâbenin 111 ve 112. âyetlerde sayılan vasıfları kazanmadığı dikkate alınırsa, Tebük dönüş tarihi, âyetlerin inişine daha uygundur.

Şehit ve gâzilerin mükâfatını bildiren âyetlerde şöyle buyrulur:

"Ey îmân edenler! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan, bir ticareti size haber vereyim mi? Allâh'a ve Elçisi'ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki çok güzel konutlara koyar. İşte büyük başarı budur! (O, size), seveceğiniz başka bir şey daha (bahşedecektir): Allah'tan yardım ve

391. Buhârî, Humus, 8, Tevhid, 28, 30; Müslim, İmâret, 104; Nesâî, Cihâd, 14; Mâlik, Muvatta, Cihâd, 2.

392. Bk. Câmiu'l-Beyân, XI, 35, 36; İbn Kesîr, II, 392; Mefâtih, XVI, 199.

yakın bir fetih. İnananları müjdele!”³⁹³ **“Allah yolunda öldürülenlere, “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz anlayamazsınız.”**³⁹⁴

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanmayın. Hayır, onlar Rab’leri katında diridirler, rızıklanmaktadırlar. Allâh’ın lûtfundan kendilerine verdikleri ile sevinirler ve arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de, bir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler. Ve yine onlar, Allâh’ın nîmetini, lûtfunu ve Allâh’ın mü’minlerin ecrini zâyî etmeyeceğini müjdelemek isterler. Aldıkları yaraya rağmen, yine de Allâh’ın ve peygamberinin çağrısına koşanlara gelince; işte bunlardan iyilik yapanlar ve Allah’tan sakınanlar için büyük bir ecir vardır! Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine, “Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış, onlardan sakının!” dediklerinde bu, onların îmânını arttırdı ve, “Allah bize yeter! O, ne güzel vekildir!” dediler.”³⁹⁵

Allah Teâlâ’nın verdiği sözle ilgili çeşitli âyetler vardır: **“Kendinden başka bir ilâh bulunmayan Allah, hakkında hiçbir kuşku olmayan kıyâmet gününde, elbette sizi bir araya toplayacaktır. Allah’tan daha doğru sözlü kim vardır?”**³⁹⁶ **“Îmân edip iyi işler yapanları ise, içinde ebedî kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere koyarız. Allah bunu gerçek bir söz olarak vaad etmiştir. Allah’tan daha doğru sözlü kim olabilir?”**³⁹⁷ **“Yoksa onlar hâlâ câhiliye döneminin hükmünü mü arıyorlar? Kesin inanan bir toplum için, Allah’tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?”**³⁹⁸

الَّتَائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- (Bunlar) günahlarına tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği

393. Saf, 61/10-13.

394. Bakara, 2/154.

395. Âl-i İmrân, 3/169-173.

396. Nisâ, 4/87.

397. Nisâ, 4/122.

398. Mâide, 5/50.

emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allâh'ın koyduğu sınırları koruyanlardır. İşte bu mü'minleri (cennetle) müjdele!

112. âyetle, aşağıdaki özelliklere sahip olanlar övülmekte ve bunlara müjde verilmesi istenmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Tevbe edenler: Şirk, küfür ve her türlü günahattan tevbe edenler. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphe yok ki Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri de sever.”**³⁹⁹ **“Ey îmân edenler! Samimî bir tevbe ile Allâh'a dönün. Olur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve Allâh'ın, Peygamber'i ve onunla birlikte olan mü'minleri utandırmayacağı günde, Allah sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar.”**⁴⁰⁰

b) Allâh'a kulluk edenler: Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki sakınırsınız!”**⁴⁰¹ **“Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!”**⁴⁰² **“Şüphe yok ki Allah benim de Rabdim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur.”**⁴⁰³

c) Allâh'a hamd edenler: Dünyada insana bahşettiği maddî ve manevî nimetlere karşılık Yüce Allâh'ı övenler. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hamd; âlemlerin Rabbi; Rahmân ve Rahîm; hesap gününün sahibi olan Allâh'a mahsustur.”**⁴⁰⁴ **“Onlar: ‘Allâh'a hamd olsun ki bizi bu (nimetlere) erıştirdi. Allah bizi doğru yola ulaştırmasaydı, biz doğru yola eremezdik. Rabbiz'in elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir.’ derler.”**⁴⁰⁵

d) Oruç tutanlar: Bunu “oruç tutanlar” diye tefsir edenler varsa da, Atâ, Osman bin Mazûn, İkrime buna “Cihad ve ilim tahsili gibi yararlı bir iş için yolculuk yapanlar” anlamı vermişlerdir. Nitekim Câbir ؓ tek bir hadis için Medîne'den Mısır'a yolculuk yapmıştır. Bu yüzden bir kimse seyahat etmedikçe ilimde kemâle eremez, şartlar gerektirince hicret etmeden de amacına ulaşamaz. Buna göre, dinlerini serbestçe yaşayabilmek için, belde ve ülke değiştirip hicret edenler de bu gruba girer. Âyet, Tebûk seferiyle ilgili olarak indiği için bu ikinci anlam daha uygundur. Nitekim âyete; Mekke'den Medîne'ye hicret edenler, ilim tahsili yolculuk yapanlar, Allâh'ın yarattığı âyetleri ve yeryüzündeki

399. Bakara, 2/222.

400. Tahrîm, 66/8.

401. Bakara, 2/21.

402. Hicr, 15/99.

403. Âl-i İmrân, 3/51; Meryem, 19/36.

404. Fâtîha, 1/2-4.

405. A'râf, 7/43.

Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini gösteren tabiat olaylarını incelemek, bunlar üzerinde tefekkür etmek için seyahat edenler anlamı verenler de olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allâh'ın mahlûkatı ilk defa nasıl yarattığına bir bakın! Allah bundan sonra ikinci hayatı da işte böyle yaratacaktır. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir.”**⁴⁰⁶

“De ki: “Yeryüzünde gezip dolaşın da bir bakın, daha öncekilerin sonu nasıl olmuş! Onların çoğu müşrik idi.”⁴⁰⁷

“Sizden önceki milletlere nice ilâhî kânunlar uygulanmıştır. Yeryüzünde gezip dolaşın da peygamberleri yalanlayanların başlarına neler geldiğini bir görün!”⁴⁰⁸

Hz. Peygamber'e “seyahat edenler”in anlamı sorulduğunda, “oruç tutanlardır.” diye cevap verdiği rivâyet edilmiştir.⁴⁰⁹ Allâh'ın Rasûlü'nden bir sahâbe seyahate çıkmak için izin isteyince: “Ümmetimin seyahati Allah yolunda cihaddır.” buyurmuştur.⁴¹⁰

e) Namaz kılanlar: Mü'min erkek ve kadınların nitelikleri Kur'ân'da şöyle sıralanır: **“Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü men ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allâh'a ve Elçisi'ne itaat ederler. İşte Allah, bunlara rahmet edecektir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”**⁴¹¹ Takvâ sahibi mü'minler de şöyle tanımlanır: **“Onlar, gayba inanır ve namazı kılarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.”**⁴¹² Mü'minlerin kurtuluşa ermesi de ihlaslı namaz kılmaları ile bağlantılıdır: **“Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler. Boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler. Zekâtı verirler ve onlar ırzlarını da korurlar.”**⁴¹³

f) İyiliği emredip, kötülükten men edenler: İslâm dîni evrensel bir din olarak, insanla ilgili beş değer korunması için gerekli tedbirleri almıştır. Bunlar; can, mal, ırz, akıl ve dîndir. Bunlara yönelik haksız saldırılar alınan tedbirlerle önlemeye çalışılır. Allâh'ın ve Peygamber'inin yapılmasını istedikleri

406. Ankebût, 29/20.

407. Rûm, 30/42.

408. Âl-i İmrân, 3/137.

409. Hâkim, Müstedrek, (Atâ), II, 365.

410. Ebû Dâvûd, Cihâd, 6; Süyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr, IV, 297; Hâkim, Müstedrek, (Atâ), II, 83.

411. Tevbe, 9/71.

412. Bakara, 2/3.

413. Mü'minûn, 23/1-5.

iyilik, yapılmamasını istedikleri ise kötülük kapsamında yer alır. Allah Teâlâ bu son ümmetin geliş sebebini bir âyette şöyle açıklar: **“Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allâh’a inanırsınız. Eğer kitap ehli de inanmış olsaydı, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Gerçi içlerinden inananlar da var, ama onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”**⁴¹⁴

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

113- Ne Peygambere ne de î mân edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, onlar için Allah’tan mağfiret dilemek yaraşmaz.

113. âyette, Hz. Peygamber’in ve mü’minlerin, yakın akrabaları bile olsa, küfür ehli olarak öldükleri belli olan kimseler için, Allah’tan bağışlanma dilememeleri istenmektedir.

Yukarıdaki âyetin, Ebû Tâlib’in vefâtıyla ilgili olarak Mekke’de indiğine dâir bir rivâyet bulunmaktadır.⁴¹⁵

Diğer yandan bu âyetin, Hz. Peygamber’in doğumundan önce kaybettiği babası ve altı yaşlarında iken kaybettiği annesi için duâ etmesi, kimi sahâbelerin de, müşrik olarak ölen, fakat iyi hâlleri bulunan babaları için duâ etmek istemeleri üzerine indiği de nakledilmiştir.⁴¹⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin; fakat Allah dilediğine hidâyet verir. Çünkü hidâyete erecek olanları en iyi O bilir.”**⁴¹⁷

“Hiç şüphesiz Biz seni bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gerçikle gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.”⁴¹⁸

Mekke döneminde Ebû Tâlib ölüm döşeğinde iken Hz. Peygamber amcasının yanına gelmişti. Ebû Cehil ile İbn-i Ebî Ümeyye de orada idi. Allâh’ın Rasûlü: **“Amca, senin lehinde Allah katında şahitlik yapabilmem için**

414. Âl-i İmrân, 3/110.

415. krş. Kasas, 28/56; Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 40; Tefsir, 9/16, 28/1, Eymân, 19; Ahmed bin Hanbel, V, 433.

416. Câmiu'l-Beyân, II, 41, 43; İbn Kesir, II, 394; S. Ateş, age, IV, 147.

417. Kasas, 28/56.

418. Bakara, 2/119.

‘lâ ilâhe illâllah (Allah’tan başka hiçbir ilâh yok) de.’ buyurdu. Müşrikler ona: ‘Ey Ebû Tâlib! Abdülmuttalib’in dîninden vaz mı geçeceksin?’ dediler. Rasûlullah ﷺ durmadan amcasına kelime-i tevhîdi telkin ediyordu. Ebû Tâlib son söz olarak Abdülmuttalib’in dîni üzerinde olduğunu söyledi. Allâh’ın Rasûlü: ‘Amca! Allah beni yasaklamadıkça, O’ndan seni bağışlamasını niyaz edeceğim.’” buyurdu. Bunun üzerine yukarıdaki âyet ile Kasas sûresinin 56. âyeti nâzil oldu.⁴¹⁹

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

114- İbrahim’in babası için Allah’tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allâh’ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişğini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.

114. âyete göre, Hz. İbrahim’in, Allah Teâlâ’dan babasını bağışlamasını istemesi, ona verdiği bir sözden dolayı olduğu, ancak babasının Allah düşmanı olduğunu anladıktan sonra, ondan uzak durduğu, ayrıca İbrahim’in çok şefkatli ve çok yumuşak huylu olduğu bildirilmektedir.

Hız. İbrahim ile puta tapan babası arasındaki konuşmalar Kur’ân’da şöyle anlatılır **“Hani o babasına şöyle demişti: “Babacığım! O iştme-yen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyor-sun? Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi; bana uy ki, seni doğru bir yola eristireyim. Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan, çok merhametli olan Allâh’a isyan etti. Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana çok merhametli olan Allah’tan bir azap dokunur da şeytana dost olursun!”**

Babası dedi: “Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen seni taşla-rım! Haydi, bir süre benden uzak dur!”

İbrahim dedi: “Sana selam olsun, senin için Rabbimden mağ-firet dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lûtuftkârdır.”⁴²⁰ “Senin için af dileyeceğim.”⁴²¹

419. Buhârî, Cenâiz, 80, Menâkıbu'l-ensâr, 40, Tefsir, 9/16; Müslim, İman, 39.

420. Meryem, 19/42-47.

421. Mümtetine, 60/4.

“(Ey Rabbimiz) **babamı da bağışla, çünkü o dalâlete düşenlerden-dir.**”⁴²² Ancak yukarıdaki, “**Ne zaman ki ona, babasının Allâh’a düş-man biri olduğu açıklanınca, o da istiğfâr etmekten vazgeçti, uzak durdu.**” âyeti inince duâyı bıraktı. Demek ki, babası hakkındaki söz verme, onun hayatta olması ve îmâna gelmesinin ümit edilmesi şartına bağlı idi.

Buna göre, sağ olan veya vefât etmiş bulunan birisi hakkında istiğfar ya-sağı, ya küfür üzere öldükleri bilinmek, ya da öyle ölecekleri hakkında vahiy gelmiş olmak şartına bağlıdır. Bundan anlaşılır ki, kâfir olarak öleceği hak-kında vahiy gelmemiş ve henüz hayatta bulunan kâfirler için îman nasip ol-ması umulduğundan, onlar için istiğfar her zaman câiz olabilecektir. Nitekim Hz. İbrahim’in babasına istiğfârı da bu bakımdan olmuştur.

Âyetteki “evvâh”, çok âh eden, çok içli, duygulu demektir.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ
إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- Allah bir topluma hidâyet verdikten sonra, kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça onları saptı-racak değildir. Çünkü Allah her şeyi bilir.

115. âyette, Allâh’ın doğru yola ilettiği bir topumu, sakınacakları şeyle-ri kendilerine açıklamadan, onları saptırmayacağı belirtilmektedir. Çünkü bir toplumun nelerin yasaklanacağını bilmeden işleyecekleri kötülüklerden sorum-lu tutulmaması gerekir. Nitekim Mekke döneminde içki, kumar, fâiz gibi ha-ramlarla ilgili yasaklar henüz gelmediği için, müslümanlar bunları yapınca bir günah işlemiş sayılmıyordu. Sorumluluk kesin yasak gelip, bunu topluma du-yurduktan sonra başlıyordu. Günümüzde devletler çıkardıkları yasalarla birta-kım yeni cezâlar getirdiği zaman, bunu resmî gazetede yayınlayarak topluma duyurur ve yürürlüğün hangi tarihten itibâren başlayacağını da açıkça bildirir. “Kânunlar geriye yürümez” kuralı uyarınca da, kânunun yürürlüğe girmesin-den önce işlenen, kânun kapsamına giren suçlardan dolayı cezâ uygulanamaz.

İlgili âyette şöyle buyrulur: “**Semûd kavmine gelince; onlara doğru yolu gösterdik; ama körlüğü, doğru yola tercih ettiler. Böylece yap-tıkları yüzünden, o alçaltıcı azâbın yıldırımını onları çarptı.**”⁴²³

422. Suarâ, 26/86.

423. Fussilet, 41/17.

إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

116- Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. O, hem diriltir, hem öldürür. Allah'tan başka sizin için, ne bir dost ne de bir yardımcı vardır!

116. âyette, yerlerin ve göklerin gerçek sahibinin Allah Teâlâ olduğu belirtildikten sonra, hayat verenin de ölümü takdir edenin de Allah olduğu vurgulanır. İnsanların Allah'tan başka bir dost ve yardımcıların bulunmadığına da dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin hükümranlığı Allâh'ındır. Çünkü Allah, her şeye kâdirdir.”**⁴²⁴ **“Siz Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölümler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürölüp ona götürüleceksiniz.”**⁴²⁵

“Bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı vardır!”⁴²⁶

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي
سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِّنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ
إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾

117- Andolsun ki Allah, yine Peygambere, en zor gününde ona uyan Muhâcirlere ve Ensâr'a, içlerinden bir kısmının gönülleri az kalsın kayacak gibi olmuşken tevbe nasip etti de lûtfuyla tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

117. âyette, Allah Teâlâ'nın, Peygamber'ini affettiği gibi Tebükk Gazvesi'ne mâzeretsiz katılmayıp, sonradan bunu itiraf ederek tevbe eden bâzı Muhâcir ve Ensâr'ı da affettiği, O'nun kullarına karşı çok şefkatli ve merhametli olduğu vurgulanıyor.

424. Âl-i İmrân, 3/189.

425. Bakara, 2/28.

426. Bakara, 2/107.

Yukarıdaki âyette, Hz. Peygamber'in affedilenler arasında sayılması, sefer sırasında bâzı münâfıklara iyice araştırmadan savaşa katılmama izni vermesi, daha uygun olanı yapmamış olması yüzündendir. Bu konu başka bir âyette şöyle açıklanır: **“Allah seni affetti! Ama sen, doğru söyleyenler belli olup, yalan söyleyenleri bilmeden, niçin onlara izin verdin?”**⁴²⁷

Hiz. Peygamber'in münâfıklara savaşa katılmama izni vermesi, kasıtlı bir yanlışlık değil, o sıradaki takdir hakkını kullanmasıdır. Çünkü izin vermese, ordu içinde fitne çıkarmaları daha büyük zarar verebilirdi. Peygamberin daha iyi olanı terk etmesine “zelle” denir. Bu davranışlar da af kapsamına girmiştir.

Tebük seferi, yazın yakıcı sıcağında, binek, yiyecek ve su sıkıntısı çekilen çok şiddetli zorluklarla yapıldığı için, buna “Saatü'l-usre (güçlük saati/sıkıntılı zaman)” denilmiştir. Seferin güçlüğü nedeniyle insanın içinde birtakım olumsuz düşünceler geçebilir. Buna hadîs-i nefî (kişinin içinden kendi kendine konuşması) denir. Bu sırada yolculuk yorgunluğu için birbirlerine kırıcı sözler de söylemiş olabilirler. Diğer yandan münâfıkların çıkardığı dedikodular, kimi inananların kalplerine şüphe düşürmüştü. Sonradan onlar da tevbe ettiler ve Yüce Allah, yukarıdaki âyetle onların tevbelerini de kabul ettiğini bildirdi.

Tevbede yanlıştan dönme, bir hâlden daha iyi bir hâle çevirme, pişmanlık duyma gibi anlamlar vardır. Allâh'ın Hz. Peygamber, Ensâr ve Muhâcirler hakkında tevbesi, Tebük gazvesi gibi çok sıkıntılı bir sefer sayesinde, onların bir önceki hâllerini daha üstün hâl ve derecelere yükseltmesi anlamını da içerir.

Tebük seferinde büyük güçlükler yaşandığı için, ondaki sevap da buna denk bir ecir olmuştur. Hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Güçlük ordusunu kim donatırsa kendisine cennet vardır.”**⁴²⁸ Hz. Osman رضی اللہ عنہ bin deve ve bin dinar para vererek ordunun donatılmasına katkıda bulunmuştu. Rivâyet olunur ki Hz. Peygamber, mübârek elinde dinarları bir yandan bir yana aktarırken, **“Bundan sonra Osman ne yapsa bir beis yok.”** diyordu.⁴²⁹ Ensâr'dan bir zât da yedi yüz vesk (kile) buğday vermişti. Bu sefer boyunca gerek binit, gerek azık ve su yüzünden çok sıkıntı çekilmişti. O derece ki, on kişiye ancak bir deve düşüyordu. Onlar da nöbetleşe biniyorlardı. Yiyecek konusunda o dereceye gelmişlerdi ki, bir hurma tanesini iki kişi paylaşıyordu. Susuzluk had safhada idi. Sonunda Hz. Peygamber ellerini kaldırıp yağmur için duâ etti. Cenâb-ı Hak, çok geçmeden bir bulut gönderdi ve yağmur ihsan eyledi.

427. Tevbe, 9/43.

428. Buhârî, Vasâyâ, 33, Fazâilü's-Sahâbe, 7.

429. Tirmizî, Menâkıb, 18.

Herkes içti ve kaplarını doldurdular. Yine bu gazâda açlıktan develeri kesmek istediler, fakat Rasûlullah ﷺ herkesin kabında erzak döküntüsü ve kırıntısı olarak ne kalmışsa hepsinin bir yere toplanmasını emretti. Bereketine duâ etti. Sonra “Herkes kabına yiyecek alsın.” diye buyurdu. Allâh'ın inâyetiyle hepsi kaplarını doldurdular, geri kalanını da yediler ve doydular, hatta biraz da arttı. Bu ordunun miktârı otuz bin kadardı. Bu gazâ Rasûlullâh'ın son gazâsı idi. Yukarıda da işaret olunduğu üzere, Medîne'de Hz. Ali'yi yerine bırakmıştı. Bu sefer sırasında büyük bir çarpışma olmamış, ancak düşman sınırına kadar gidilmişti. Ezrah, Eyle ve benzeri topluluklar cizyeye bağlanmış ve daha sonra da Medîne'ye dönülmüştür.⁴³⁰

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ
عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

118- Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Allah'tan yine O'na sığınmaktan başka bir çâre olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için, Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.

118. âyette, Tebük seferine özürsüz olarak katılmayan Kâ'b bin Mâlik, Hilâl bin Ümeyye ve Mirâre İbnu'r-Rabî'in affedildiği bildirilmektedir.

TEBÜK'TE ÜÇ KİŞİ İÇİN ÖZEL AF

Kâ'b, Akabe görüşmelerinde bulunmuş, diğer ikisi ise Bedir savaşına katılmıştı. Hz. Peygamber Tebük'ten dönünce, âdeti üzere Mescid-i Nebevî'ye gitmiş, sefere katılmayan seksen kadar kişi özür dilemeye başlamıştı. Rasûl-i Ekrem onların özürlerini kabul ederek, dış görünüşe göre söylenenleri onaylıyor, işin içyüzünü Allâh'a havâle ediyor ve haklarında istiğfâr ediyordu. Kâ'b ﷺ'e sıra gelince; “Vallâhi sefere katılmamak için benim hiçbir özrüm yoktu.

Çünkü bu zamanki kadar bolluk içinde olmadım.” dedi. Hz. Peygamber: *“İşte bu doğru söyledi. Öyleyse kalk, Allah senin hakkında hükmünü bildirinceye kadar bekle!”* dedi.

Hilâl ve Mirâre ﷺ da doğruyu söylemişti. Bu üç kişi ile diğer müslümanların konuşması ve selamlaşması yasaklandı. İnsanlar bunlardan uzaklaştı. Kâ'b genç olduğu için mescide çıkar, sokakta dolaşır, fakat kimse yüzüne bakmazdı. Kendini âdeta yabancı bir beldede hissediyordu. Diğer iki kişi evlerine kapanmıştı.

Bu arada, bir elçi Şam'daki Gassan kralından bir mektup getirmişti. Mektupta, Kâ'b bin Mâlik'e; “Duydum ki sahibin sana cefâ ediyormuş, Allah seni yurdunda hakaret göresin ve heder olup gidesin diye yaratmadı. Bize katıl, biz de sana yakınlık göstereyim.” deniliyor ve Hristiyanlığa davet ediliyordu. Kâ'b; “Bu da başka bir fitne” dedi ve mektubu yırtıp attı.

Kırk gün geçince eşleriyle görüşmeleri de yasaklandı. Yalnız Hilâl bin Ümeyye yaşlı olduğu için hanımıyla, sadece hizmetle sınırlı görüşme izni verildi.

Elli gün sonra inen yukarıdaki âyetle, bu üç sahâbenin affedildiği haber verildi. Hz. Peygamber sabah namazından sonra, üç kişi için duâ etmiş ve tevbelerinin kabul edildiğini ilan etmişti. Kâ'b, hemen Hz. Peygamber'in huzûruna koşmuştu. Kendisini gören sahâbeler tebrik ediyordu. Hz. Peygamber; “Sana müjde! Anandan doğduğun günden beri üzerinden geçen en hayırlı bir gündesin!” buyurdu. Kâ'b; “Ey Allâh'ın elçisi! Senin tarafından mı, Allah tarafından mı?” dedi. “; “Hayır, Allah tarafından.” buyurdu. Kâ'b; şükür için, bütün malını Allah yolunda bağışlamak isteyince, Allâh'ın elçisi, “*Malının bir bölümünü, kendin için alıkoy.*” buyurdu. Kâ'b, doğru söylediğinden ötürü affedildiğini bildiği için, bundan sonra aleyhine bile olsa yalan söylememeye azmetmiş ve bu konuda Allâh'a duâ etmişti.⁴³¹

Kâ'b bin Mâlik şöyle demiştir: “Allâh'ın doğru sözle, beni denediğinden daha güzel denediği bir kimseyi bilmiyorum. Çünkü Allah bu konuda yukarıdaki (118.) âyeti indirmiştir.”⁴³²

431. Bk. Buhârî, Ahkâm, 53, Cihâd, 103, Menâkıb, 23; Tefsir, 9/14, Edeb, 63; Müslim, Tevbe, 53; Elmalılı, Tefsir, Azim baskısı, IV, 420-425.

432. Buhârî, Tefsir, 9/19.

﴿ BÂB 15 ﴾

ALLAH'TAN KORKMAK VE SÂDIKLARLA BERABER OLMAK, PEYGAMBER'İ DESTEKLEMEK, SAVAŞTAN MUÂF OLMAK

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ
لَأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ
اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ۚ ذَلِكِ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا
نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ
وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نِيلاً إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً
وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ
طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

119- Ey îmân edenler! Allâh'a karşı gelmekten sakının ve sâ-dıklarla beraber olun!

120- Medîne halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaş-ta) Allâh'ın Elçisi'nden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri hiçbir susuzluk, hiçbir yorgun-luk ve açlık; ayrıca kâfirleri kızdıracak ayak bastıkları

hiçbir yer ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki karşılığında, kendileri için iyi bir amel yazılmış olmasın. Şüphesiz ki Allah işini güzel yapanların mükâfatını zâyî etmez.

121- Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcamaya yapmazlar ve hiçbir vâdi geçmezler ki, Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (iyi bir amel) yazılmış olmasın.

122- Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez. Onların her kesiminden bir grup geride kalıp, din ilimlerinde derinleşsin ve kavimleri savaştan dönüp gelince onları uyarsın! Umulur ki sakınırlar.

119. âyette, mü'minlerin îman ve ihlâs sahibi olan sâdıklarla birlikte olmaları istenmektedir. Abdullah bin Mes'ud ؓ'ın bu âyeti, "Ve kûnû mine's-sâdikîn (Doğrulardan olunuz!)" şeklinde okuduğu nakledilmiştir.⁴³³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. Böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın! Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur."**⁴³⁴

Nebî ﷺ'den rivâyet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe ulaştırır. Üstün iyilik de cennete ulaştırır. Kişi doru söyleye söyleye Allak katında "sıddık (çok doğru sözlü)" diye yazılır. Yalan söylemek de kişiyi fitne ve fücûra götürür, fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye, sonunda Allah katında "kezzâb (çok yalancı)" diye yazılır."⁴³⁵

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Münâfığın alâmeti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiğinde sözünde durmaz. Bir şey emânet edilince hıyânet eder."⁴³⁶

433. S. Ateş, age, IV, 152.

434. Ahzâb, 33/70-71.

435. Buhârî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 103-105.

436. Buhârî, Edeb, 69.

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَؤُنْ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نِيلاً إِلَّا أَتَتْهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- Medîne halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşta) Allâh'ın Elçisi'nden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri hiçbir susuzluk, hiçbir yorgunluk ve açlık; ayrıca kâfirleri kızdıracak ayak bastıkları hiçbir yer ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki karşılığında, kendileri için iyi bir amel yazılmış olmasın. Şüphesiz ki Allah işini güzel yapanların mükâfatını zâyî etmez.

120. âyette, Medîne ve çevresindeki müslümanların bir savaş gerektiğinde Allâh'ın Rasûlü'nü yalnız bırakıp, kendi canlarının derdine düşmelerinin doğru olmayacağı belirtiliyor. Sefer sırasında çekilecek susuzluk, yorgunluk ve açlık gibi sıkıntıların kat kat sevaba dönüşeceğine dikkat çekiliyor. Düşman ülkesine ayak basıp, zafer kazanılması hâlinde, bunun en değerli sâlih amel olarak yazılacağı da vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah böylece mü'minleri çoğaltıp güçlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.”**⁴³⁷ **“Kim (Allâh'ın huzûruna) iyilikle gelirse, ona bu iyiliğin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse, bu kötülüğün misli kadar cezâlandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”**⁴³⁸

Yusuf ﷺ Mısır'da kardeşleriyle ilk karşılaşmasında onlara şöyle demişti: **“Kim Allah'tan korkar ve sabrederse, bilsin ki Allah, iyilik yapanların mükâfatını zâyî etmez.”**⁴³⁹

437. Fetih, 48/29.

438. En'âm, 6/160.

439. Yûsuf, 12/90.

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ
لِيَجْزِيََهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ
لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ
وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

121- Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcama yapmazlar ve hiçbir vâdi geçmezler ki, Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (iyi bir amel) yazılmış olmasın.

122- Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez. Onların her kesiminden bir grup geride kalıp, din ilimlerinde derinleşsin ve kavimleri savaştan dönüp gelince onları uyarsın! Umulur ki sakınırlar.

121-122. âyetlerde, Allah yolunda sefere çıkan, ilim yolculuğu yapan ve bu yolda az bile olsa harcama yapanın mükâfatının katlanarak verileceği belirtiliyor. Diğer yandan genel seferberlik bile olsa herkesin savaşa katılması yerine, geride kalan, özellikle ilimle meşgul olanların savaş sırasında ve sonrasında toplumu aydınlatmak için geride kalmalarının uygun olacağı haber veriliyor. Nitekim Allâh'ın elçisi, Tebük seferi öncesinde bir topluluğu, İslâm'ı öğretmek üzere çöle göndermişti. Yukarıdaki 120. âyet inince, bunlar Allâh'ın Elçisi'nden geri kalanlardan olmamak için çölden dönüp geldiler. Bunun üzerine mü'minlerin hepsinin topluca sefere gitmesinin gerekmediğini, her kabileden bir topluluğun katılmasının yeterli olduğunu bildiren yukarıdaki 122. âyet inmiştir.⁴⁴⁰

Başka bir âyette şöyle buyrulur: **“Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak iyi bir amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatırız ve mükâfatlarını da elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.”**⁴⁴¹

440. Taberî, Câmiu'l-Beyân, II, 66, 67.

441. Nahl, 16/97.

﴿ BÂB 16 ﴾

CAYDIRICI GÜÇ, MÜNÂFIKLARIN KÜFRÜNÜN ARTMASI, PEYGAMBER ﷺ'İN İZZET VE ŞEREFİ, TEVEKKÜL

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلِيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بَآئِنَهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

123- Ey îmân edenler! Size yakın mesâfede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler! Bilin ki Allâh'ın yardımı sakınanlarla beraberdir.

124- Bir sûre indirildiği zaman, münâfiklardan bâzısı: “Bu sûre hanginizin îmânını artırdı?” der. Ama her inen sûre mü'minlerin îmânını arttırır ve onlar buna sevinirler.

125- Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, bu sûre onların da küfürlerine küfür katar ve onlar kâfir olarak ölüp giderler.

126- Münâfıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir ya da iki defa sınıyorlar! Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar!

127- Onlar bir sûre indirilince, birbirlerine bakarak, “Acaba sizi biri görüyor mu?” derler, sonra da dönüp giderler. Anlamayan bir toplum oldukları için Allah onların kalplerini (îmandan) çevirmiştir.

128- Andolsun ki size kendi içinizden, izzet ve şeref sahibi bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.

129- Artık onlar yine de yüz çevirirlerse de ki: “Bana Allah yeter! O'ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve O, yüce Arş'ın sahibidir.”

123. âyette, en yakında bulunan düşmanla savaşılmaması ve savaş sırasında düşmana acınmaması, savaşın kuralları neyi gerektiriyorsa, bunların yapılması istenmektedir. İslâm toplumunda düşmana karşı sürekli sertlik ve güçlü görünme; gerektiğinde savaşarak üstünlük sağlamak, sulh zamanında da sürekli olarak caydırıcı askeri güç bulundurmak yoluyla gerçekleşir. Sertlik, savaş ve dîne davetle ilgili hususlarda olur. Ancak alışveriş, oturup kalkma, âdâb-ı muâşeret gibi sosyal ve ekonomik ilişkilerde insânî kurallara uyulur.

İslâm dîni ilke olarak sulhtan yanadır. Nitekim Nisâ sûresi 4/128. âyet-te, **“Sulh daha hayırlıdır.”** buyrulur. Ancak yukarıdaki âyete göre, dînin ve devletin güvenliğini sağlamak için, gerektiğinde en yakında bulunan düşmandan başlayarak, tedbirlerin alınması da gerekir. Onların karşısında, saldırıya cesâret edemeyecekleri şekilde güçlü ve metin olmak da gereklidir.

Hiz. Peygamber döneminde onlara mesâfe olarak en yakın gayrimüslimler Şam'da oturan Rumlardı. Şam Medîne'ye Irak'tan yakındır. Ancak uzaktaki müslümanlar yardıma muhtaç olursa, onlara yardım etmek de gerekir. Allâh'ın elçisi Tebüük seferini, yakın düşman olan Bizans'a karşı düzenlemiş, fakat kesin bir sonuç alamadan geri dönmüşlerdi. Bu yüzden Tebüük'ten

döndükten sonra yeniden büyük bir ordu hazırlamaya başladı. Üsâme bin Zeyd komutasındaki bu orduya büyük sahâbelerden birçoğunu da kattı. Bu ordu da kuzeydeki düşmana karşı hazırlanmış, ancak harekete geçmeden Allâh'ın Rasûlü vefât etmişti.

Bu duruma göre, Hz. Peygamber önce kendi kavim ve aşireti ile mücâdele etmiş, Medîne'ye hicret edince, yakın çevrede bulunan Arap ve Yahudi toplumları ile antlaşmalar yapmış, onların bu antlaşmalara ihânet etmeleriyle barış bozulmuş ve savaşlar dönemi başlamıştır. Hicaz ve Yemen bölgesinde barış sağlanmış, Allah Elçisi'nin vefâtından sonra Hz. Ömer döneminde de, Suriye, Mısır, Irak ve İran gibi yakından uzağa doğru fetih hareketi sürmüştür.

Kur'ân-ı Kerîm'de mü'minlerin kendi aralarında alçak gönüllü, düşmana karşı ise sert bir tutum izlemeleri ile ilgili olarak şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Sizden kim dininden dönerse, bilsin ki Allah (onların yerine) öyle bir toplum getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allâh'ı severler; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar; Allah yolunda cihâd ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allâh'ın dilediğini verdiği lûtfudur. Allah lûtfu geniş olan, hakkıyla bilendir.”**⁴⁴²

“Ey peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı savaş ve onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir!”⁴⁴³ **“Bu dîni diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, Peygamber'ini hidâyetle ve gerçek dinle gönderen O'dur. Şâhit olarak Allah yeter! Muhammed Allâh'ın Rasûlüdür. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rûkûa varırken ve secde ederlerken görürsün. Allah'tan lûtufta ve rıza isterler!”**⁴⁴⁴

وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَتُكْمُ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ
أَمَنُوا فَرَزَادَتْهُمْ إِيْمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ فَرَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

442. Mâide, 5/54.

443. Tevbe, 9/73; Tahrîm, 66/9.

444. Fetih, 48/28-29.

124- Bir sûre indirildiği zaman, münâfıklardan bâzısı: “Bu sûre hanginizin îmânını artırdı?” der. Ama her inen sûre mü’minlerin îmânını arttırır ve onlar buna sevinirler.

125- Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, bu sûre onların da küfürlerine küfür katar ve onlar kâfir olarak ölüp giderler.

124-125. âyetlerde, her inen âyet ve sûrenin inananları hem bilgi ve hem de ruh bakımından olgunlaştırdığı, kalplerinde hastalık bulunan münâfıkların ve inkârcıların ise küfrünü arttırdığı, bunların sonunda kâfir olarak ölüp gittikleri belirtiliyor.

Mü’minlerin îmânının artması ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur: **“Mü’minler o kimselerdir ki Allâh’ın adı anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O’nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır ve yalnız Rab’lerine güvenip dayanırlar.”**⁴⁴⁵

Münâfıkların küfrünün arttığını bildiren çeşitli âyetler vardır: **“Onların kalplerinde bir hastalık var; Allah da onların hastalığını daha da arttırmıştır. Yalan söyledikleri için de, onlara can yakıcı bir azap vardır.”**⁴⁴⁶

“Hani münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: Bu insanları dinleri aldattı.” diyorlardı. Oysa kim, Allâh’a güvenip dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁴⁷

“İşte o vakit münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: ‘Meğer Allah ve Peygamber’i, bize boş vaatle bulunmuş!’ diyorlardı.”⁴⁴⁸ **“Andolsun ki, eğer münâfıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medîne’de yalan haber yayanlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse, mutlaka seni onlara musallat ederiz. O zaman da, onlar orada seninle az bir zamandan fazla komşu kalamazlar.”**⁴⁴⁹

“İmân edenler: “Keşke savaş hakkında bir sûre indirilseydi!” diyorlar. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de içinde savaştan söz

445. Enfâl, 8/2.

446. Bakara, 2/10.

447. Enfâl, 8/49.

448. Ahzâb, 33/12.

449. Ahzâb, 33/60.

edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün! Onlara yakışan da budur!”⁴⁵⁰

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ
وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى
بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

126- Münâfıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir ya da iki defa sınanıyorlar! Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar!

127- Onlar bir sûre indirilince, birbirlerine bakarak, “Acaba sizi biri görüyor mu?” derler, sonra da dönüp giderler. Anlamayan bir toplum oldukları için Allah onların kalplerini (îmandan) çevirmiştir.

126-127. âyetlerde, münâfıkların her yıl birkaç defa denendikleri fakat ibret almadıkları, vahiy döneminde Peygamber’e yeni bir sûre indirilince, sessizce dağılıp gittikleri, onların kalplerinin hak ve hayırdan uzaklaştırıldığı haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani bir zamanlar Mûsâ kavmine: ‘Ey kavmim! Benim size Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğumu bile bile niçin bana eziyet ediyorsunuz?’ demişti. Onlar, doğru yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkan bir toplumu doğru yola iletmez.”⁴⁵¹**

“Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar? Aslandan ürkmüş kaçan yaban eşekleri gibi!”⁴⁵²

450. Muhammed, 47/20.

451. Saf, 61/5.

452. Müddessir, 74/49-51.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ
بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

128- Andolsun ki size kendi içinizden, izzet ve şeref sahibi bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.

129- Artık onlar yine de yüz çevirirlerse de ki: “Bana Allah yeter! O’ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O’na güvenip dayandım ve O, yüce Arş’ın sahibidir.”

128-129. âyetlerde, Hz. Peygamber’e mü'minlerin sıkıntıya düşmesi-
nin pek ağır geldiği, çünkü onun onlara çok düşkün olduğu, ayrıca Cenâb-ı
Hakk’ın, kendi isimlerinden olan “Raûf (çok şefkatli)” ve “Rahîm (çok mer-
hametli)” sıfatlarını Hz. Peygamber’e de verdiği bildirmektedir. Buna rağ-
men îmân etmezlerse, 129. âyette Hz. Peygamber’in yüce Arş’ın sahibi bir
tek ilâh olan Allah Teâlâ’ya güvenip dayanması ve onları Allâh’a havâle et-
mesi istenmektedir.

Başka âyetlerde Rasûlullâh’ın şefkat sıfatına şöyle işaret edilir: “(Ey ha-
bibim!) **Sana uyan mü'minlerin üzerine de şefkat kanatlarını indir!**
**Onlar, sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yapmakta olduklarınız-
dan uzağım! Sen o mutlak üstün ve çok merhametli olan Allâh’a gü-
venip dayan.**”⁴⁵³

Hiz. Âişe'nin, Rasûlullah ﷺ'in merhameti ile ilgili olarak naklettiği şu
olay dikkat çekicidir: Hiz. Âişe, Allâh'ın Rasûlü'ne Uhud'da yaşanan sıkın-
tıdan daha büyüğünü yaşayıp yaşamadığını sorunca onun verdiği cevap
özetle şöyledir:

“Rasûlullah ﷺ Risâlet'inin 10. yılı Şevval ayında, Zeyd b. Hârise ile
birlikte Tâiflileri İslâm'a davet için gitmişti. Olumsuz cevap verdikleri gi-
bi, bir de onu taşıdılar ve ayakları kan içinde kaldı. Oradan dönerken bir
bulut tarafından izlendiğini gören Allâh'ın Rasûlü, dikkatlice bakınca bu-
lutun içinde Cebrâil عليه السلام'ı fark etti. Cebrâil عليه السلام: ‘Allah Teâlâ kavminin sa-
na ne yaptığını ve senin himâye teklifini reddettiğini duymuştur. Onlara

dilediğini yapması için de Dağlar Meleğini göndermiştir.' dedi. Dağlar meleği de; 'Ne emrederse yapacağını, isterse şu iki dağı birleştirip o kavmi yok edebileceğini' bildirince Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: "Hayır! Ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından Allâh'a kulluk edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim."⁴⁵⁴

Hasan-ı Basrî, Übey bin Kâ'b ve Saîd bin Cübeyr'e göre, yukarıdaki 128-129. âyetler, Kur'ân'ın son inen âyetleridir. Tevbe sûresinin Tebük seferine giderken, bu seferden dönerken ve döndükten sonraki olaylar üzerine indiği ve yukarıdaki iki âyetin de son inen âyetler olduğu düşünülürse, Tevbe sûresinin en son inen sûre olduğu söylenebilir.

Übey b. Kâ'b رضي الله عنه ten: "Kur'ân'ın Allâh'a ahdi en yakın olanı, yani en son nâzil olanı لَقَدْ جَاءَكُمْ 'den itibâren iki âyettir."⁴⁵⁵ dediği rivâyet edilmiştir. Bununla birlikte Bakara sûresindeki وَأَتَّقُوا يَوْمًا "Öyle bir günden sakını-
nız ki,..." (281. âyet) âyetinin bundan da sonra nâzil olduğuna ilişkin rivâyet daha çok tercihe şayandır. Yine rivâyet olunduğu üzere Hz. Ebûbekir döneminde, Kur'ân sûre ve âyetleri toplanırken, her âyet için en az iki şâhit aranırken, yukarıdaki iki âyet için, Ebû Huzeyme'den başka şâhit bulunamaması üzerine o, iki şâhit yerinde sayılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber de, onu iki şâhit gücünde saymıştı.⁴⁵⁶

Hz. Ömer'in Ebû Huzeyme'ye, "Ben bu iki âyet için senden delil istemeyeceğim. Gerçekten Allâh'ın elçisi böyle idi." dediği nakledilmiştir.⁴⁵⁷

Ebû Dâvûd'un Sünen'inde rivâyet olunduğuna göre; Ebu'd-Derdâ رضي الله عنه demiştir ki, "Her kim sabah ve akşam yedi kere

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

derse, Allah Teâlâ, o kulun önemseddiği şeylere kifâyet eder."⁴⁵⁸

Hz. Ebûbekir döneminde, vahiy kâtipleri nezdinde bulunan parçalar hâlindeki Kur'ân nüshası, her âyet için en az iki şâhitle tespit yapılarak toplanmış, yukarıdaki iki âyet için tek şâhit (Ebû Huzeyme r.a) ile yetinilmiştir. Bu nüsha ondan sonra Hz. Ömer, onun vefâtından sonra da Hz. Hafsa

454. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 7; Müslim, Cihâd, 111.

455. Süyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr, IV, 331.

456. Bk. Buhârî, Tefsir, 9/20; Fezâilü'l-Kur'ân, 4, Tevhid, 22; Tirmizî, Tefsir, 9/18.

457. Taberî, Tefsir, XI, 78.

458. Süyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr, IV, 334.

nezdinde korunmuştur. Hz. Osman döneminde diğer Kur'ân nüshaları bunlardan istinsah edilip, belirli merkezlere birer nüsha gönderilmiştir.⁴⁵⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Rabbimiz! Bir de onlara içlerinden öyle bir peygamber gönder ki; kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve içlerini dışlarını tertemiz yap-sın! Çünkü mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan sadece sensin!”**⁴⁶⁰

“Andolsun ki Allah, mü'minlere içlerinden, onlara kendi âyetle-rini okuyan, onları arındıran ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle büyük bir lûtufta bulunmuştur. Hâlbuki onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.”⁴⁶¹

“O, ümmîlere içlerinden bir peygamber gönderdi ki, kendileri-ne Allâh'ın âyetlerini okuyor, onları temizliyor, kendilerine Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir şaşkınlık için-de idiler.”⁴⁶² **“Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince; işte Allah öyle-sini en büyük azap ile cezâlandırır.”**⁴⁶³

Allâh'a güvenip dayanmakla ilgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zaman sizden iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardım-cısı idi. Mü'minler yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar.”**⁴⁶⁴

“Allâh'a karşı gelmekten korkan ve O'nun kendilerine nîmet ver-diği iki kişi şöyle dedi: Onlara kapıyı tutarak saldırın; çünkü bir ke-re kapıdan içeri girerseniz, onları kesinlikle yenersiniz. Eğer inanan kimselerseniz, yalnız Allâh'a güvenip dayanın!”⁴⁶⁵

459. Bk. Buhârî, Tefsir, 9/20, Fazâilu'l-Kur'ân, 3, 4; Ebû Dâvûd, Kitâbu'l-Mesâhif, 6, 7; S. Ateş, age, IV, 161-163.

460. Bakara, 2/129.

461. Âl-i İmrân, 3/164.

462. Cuma, 62/2.

463. Gâşiye, 88/23-24.

464. Âl-i İmrân, 3/122.

465. Mâide, 5/23.

سُورَةُ يُونُسَ

YÛNUS SÛRESİ

Yûnus sûresi Mekke'de inmiştir. 109 âyettir. Yalnız 40, 94, 95 ve 96. âyetler Medîne'de inmiştir. Adını Yunus peygamberin kavminden söz eden 98. âyetten almıştır. Mekke müşrikleri Allâh'ın beşer cinsinden bir peygamber göndereceğine inanmıyor, özellikle kendi içlerinden bir kim-
senin peygamberliğini tuhaf karşılıyor, "Allah, Ebû Tâlib'in yetiminden başka bir elçi bulamadı mı?" diyorlardı. İşte sûrenin inme sebebi budur.

Hz. Yunus'un kıssası Kur'ân'ın değişik sûre-
lerinde de anlatılmaktadır.¹ Bu sûrede Hz. Nûh
ve Hz. İbrahim'in kıssalarına da geniş yer ve-
rilmektedir. Sûrede; Allâh'ın varlık ve birliği-
ne âit deliller, âhiret hayatı, Kur'ân'ın ve Hz.

1. Bk. Enbiyâ, 21/87-88; Sâffât, 37/139-148; Kalem, 68/48-50

Peygamber'in doğruluğu, dünya hayatının mahiyeti, geçmiş kavimlerin işledikleri kötülükler yüzünden başlarına gelen felketler, buna karşılık iyilerin mükâfatı, insanların başlangıçta tek topluluk iken ayrılığa düşmesi, darlığa düşünce Allâh'ı hatırlayan insanın bollukta şımarması, rızık, putların aczi, Allâh'ın dostlarına korku olmaması, her şeyin yaratıcısı ve sahibinin Allah oluşu, insana zarar ve yarar verenin, gerçekte Allah olduğu konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KUR'ÂN'DA HİKMET, BİR BEŞERE İNDİRİLMESİ,
ALTI GÜNDE YARATMAK, KÂFİRLERE AZAP UYARISI,
MÜ'MİNLERE CENNET MÜJDESİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرَّ ۞ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ۚ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾

أُولَٰئِكَ مَاؤُهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۖ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Elif, Lâm, Râ. Bunlar, hikmet dolu kitabın âyetleridir.
- 2- Kendi içlerinden birisine: “İnsanları uyar, îmân edenlere de Rab’leri katındaki yüksek makamları müjdele!” diye vahyetmemiz, (Mekke) halkının tuhafına gitti de, o kâfirler ona: “Bu, elbette apaçık bir sihirbazdır.” dediler.
- 3- Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra işleri yerli yerinde yönetmek üzere, Arş üzerine hükümrân olan Allah’tır. O’nun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte bu Rabbiniz Allah’tır. Öyleyse O’na kul-luk edin. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?
- 4- Hepiniz yalnız O’na döneceksiniz. Bu, Allâh’ın verdiği gerçek bir sözdür. O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, sâlih amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!
- 5- “Güneşi bir ışık, Ay’ı bir nur yapan, yılların sayısını ve hesâbını bilesiniz diye, Ay’a nice konak yerleri belirleyen O’dur. Allah bunları, bir anlam ve amaca göre yaratmıştır. O, bilmek isteyen bir toplum için âyetlerini açıklamaktadır.”
- 6- Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde, Allâh’ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, Allâh’a karşı gelmekten sakınan bir toplum için nice ibretler vardır.
- 7- Öldükten sonra huzûrumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup, ona bağlananlarla, Bizim âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince;

8- Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacakları yer cehennemdir!

9- İmân edip sâlih ameller işleyenleri ise, Rab'leri, imân ettikleri için doğru yola iletacaktır. Onlar, içinde nehirlerin çağlayıp aktığı nîmeti bol cennetlerde olacaklardır.

10- Onlar cennette: "Allâhım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!" diye duâ edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "selâm" şeklinde sunacaklardır. Duâlarının sonunda da: "Âlemlerin Rabbi olan Allâh'a hamd olsun!" diyeceklerdir.

1-2. âyetlerde, ilk âyet "elif, lâm, râ" harfleri ile başlamaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de 29 sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında, Bakara, 2/1. âyetin açıklamasında bilgi verilmiştir. Bunların anlamı kesin olarak açıklanamamakla birlikte, vahy edilecek sözlere dikkati çekmek için, söz başlangıcı olmaları mümkündür.

İlk âyette geçen "kitap", Kur'ân-ı Kerîm demektir. Nitekim bâzı sûreler Kur'ân âyetlerine dikkat çekmek için benzer harflerle başlamaktadır. Aşağıdaki örnekler bunlardandır: **"Elif, Lâm, Râ. Bunlar, gerçeği açıklayan apaçık kitabın âyetleridir."**¹ **"Elif, Lâm, Râ. Bunlar, kitabın âyetleridir."**² **"Tâ, Sîn. Bunlar. Kur'ân'ın ve her şeyi açıklayan apaçık bir kitabın âyetleridir."**³ **"Yâ. Sîn. Hikmet dolu Kur'ân'a yemin olsun ki, elbette sen gönderilen peygamberlerdensin."**⁴

2. âyette, insanları uyarmak, mü'minlerin Rab'leri katında doğruluk derecesine ereceklerini müjdelemek üzere, kendi aralarından gönderilen bir elçinin tuhaf karşılanmaması gerektiği vurgulanıyor.

Âyetteki, "kademe sıdk" deyimine; doğruluk adımı, doğruluk derecesi, Hz. Muhammed ve O'nun şefaati, iyi işlere âit güzel ecir, Levh-i Mahfûz'da mü'minler için hazırlanan mutluluk gibi anlamlar verilmiştir.

Ebû Hüreyre ؓ'ten, Rasûlullah ؐ şöyle buyurmuştur: **"Biz dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en başa geçecek olan kimseleriz.**

1. Yûsuf, 12/1.

2. Ra'd, 13/1.

3. Neml, 27/1.

4. Yâsîn, 36/1-3.

Çünkü diğer milletlere kitapları bizden önce verildi, bize daha sonra verildi. Allah onlara cuma gününü farz kılmışken, onlar anlaşmazlığa düşüp başka günlere saygı gösterdiler. Allah da cuma gününe saygı göstermeyi bize nasip etti ve bu konuda halk bize uymuştur. Yahudilerin ibadet ve tatil günü yarın (Cumartesi), Hristiyanların ise bir sonraki gündür.”⁵

Araplar Kur’ân’ın bir insan aracılığı ile değil, bir melek aracılığı ile doğrudan gönderilmesinin daha doğru olacağını söylüyor ve Hz. Peygamberi sihirbazlıkla itham ediyorlardı. Hâlbuki Cenâb-ı Hak dilerse, insanların kendi aralarından birisini peygamber olarak seçip göndermesine bir engel olamazdı. Tarih boyunca da ilâhî tecellî ve uygulama böyle olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer Biz o peygamberi bir melek yapsaydık, onu yine bir insan şekline sokardık ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük.”**⁶ **“Yoksa Allah’tan sakınıp da rahmete kavuşmanız ümidiyle, sizi uyarması için içinizden bir adama Rabbinizden bir zikir (kitap) gelmesine mi şaştınız?”**⁷

3. âyette, Allah Teâlâ gökleri ve yeri altı günde yarattığını, sonra Arş’a oturduğunu, işi düzenlediğini ve evreni yönettiğini, O’nun izni olmadıkça, kimsenin şefaât edemeyeceğini bildirmektedir.

Tevrat’ta Allâh’ın kâinatı altı günde yaratıp, yedinci günde dinlendiği ifâde edilir.⁸ Kur’ân bu yedinci günden söz etmemiştir. Bunun Tevrat’a sonradan eklendiğini belirtmek gerekir. Çünkü Allâh’ın dinlenmesi için yorulması gerekir, oysa Allah yorgunluktan uzaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır, bu ikisini koruyup gözetmek O’na ağır da gelmez. Çünkü O, mutlak üstündür, çok büyüktür.”**⁹

“Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş’a hükümran olmuş, geceyi, durmadan kendisini izleyen gündüz ile bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları buyruğuna boyun eğmiş durumda yaratan Allah’tır. Dikkat edin, yaratmak da, buyurmak da O’na âittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!”¹⁰

5. Buhârî, Cuma, 1, 12; Müslim, Cuma, 19-23.

6. En’âm, 6/9.

7. A’râf, 7/63.

8. Bk. Tekvîn, bâb: 1, 2.

9. Bakara, 2/255. Ayrıca bk. A’râf, 7/54.

10. A’râf, 7/54.

“Gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz olarak yükselten Allah’tır. O, Arş’a hükümran olmuş, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler. Allah her işi düzenler, âyetleri açıklar. Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız.”¹¹

“Öyle bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası için bir ödemedede bulunamaz, kimseden şefaât kabul olunmaz, kimseden fide alınmaz; onlara hiçbir yardım da yapılmaz.”¹²

Allah Teâlâ kendisini bir âyette şöyle tanımlıyor: **“O, sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk O’nundur. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?”¹³**

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدُوُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ
مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4- Hepiniz yalnız O’na döneceksiniz. Bu, Allâh’ın verdiği gerçek bir sözdür. O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, sâlih amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!

4. âyete göre, yaratmaya ilk başlayan Allah, dönüp yeniden yaratır, böylece yaratması sürüp gider. Yaratıklarını öldürür, yeniden diriltir. Buna göre, insanı önce bu dünyada geçireceği sınama dönemi için, dünyanın fizik şartlarına göre yaratır. Dünyadaki işlerinin karşılığını adâletle vermek üzere de, kıyâmet günü yeniden yaratır. Bu, henüz şeklini görmediğimiz, belirli kişinin yeniden diriltilmesidir.

11. Ra’d, 13/2.

12. Bakara, 2/48.

13. Zümer, 39/6.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah mahlûkatı önce yaratır, (ölüm-den) sonra da bunu tekrarlar. Sonunda hep O’na döndürüleceksiniz!”**¹⁴ **“Siz Allâh’ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölümler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürölüp ona götürüleceksiniz.”**¹⁵

“Herkes işlediği günahlar yüzünden hesâba çekilecek. O zaman insanın Allah’tan başka ne bir dostu ne de bir şefaathçisi olacak! O azaptan kurtulmak için bütün varını fidiye olarak verse ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları yüzünden helâke uğratılan kimse-lerdir. İnkâr ettiklerinden dolayı da onlar için kaynar sudan ibâret bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.”¹⁶

“Bu, Allâh’ın verdiği gerçek bir sözdür. Allah’tan daha doğru sözlü kim olabilir?”¹⁷ **“Çünkü O, îmân edip iyi ameller işleyenlere kendi lûtfundan mükâfat verecektir.”**¹⁸

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5- “Güneşi bir ışık, Ay’ı bir nur yapan, yılların sayısını ve hesâbını bilesiniz diye, Ay’a nice konak yerleri belirleyen O’dur. Allah bunları, bir anlam ve amaca göre yaratmıştır. O, bilmek isteyen bir toplum için âyetlerini açıklamaktadır.”

5. âyette güneş için “ziya”, ay için “nur” sözcüğünün kullanılması; güneşin doğrudan, ayın ise güneşten aldığı ışığı yansıtan dolaylı ışık kaynağı olduğunu gösterir.¹⁹ Zemahşeri’ye göre ziya, nurdan güçlüdür. Bu yüzden Allah hidâyetini (doğru yolu göstermesini) ziyaya değil, nûra benzetmiştir. Çünkü ziyaya benzetseydi, hiç kimse sapmazdı.²⁰

14. Rûm, 30/11.

15. Bakara, 2/28.

16. En’âm, 6/70.

17. Nisâ, 4/122.

18. Rûm, 30/45.

19. krş. Furkan, 25/61; Nüh, 71/16; Nebe, 78/13.

20. S. Ateş, age, IV, 203.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gökyüzüne alev alev yanan bir kandil yarattık.”**²¹ **“O, geceyi dinlenme zamanı kılmış, güneş ile ayı da hesap ölçüsü yapmıştır.”**²²

“Ay’a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik. Sonunda o, eğri hurma dalı gibi olur da geri döner. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Çünkü onlardan her biri bir yörüngede yüzmektedir.”²³ **“Ay’ı göklerde bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır.”**²⁴

GÜNEŞİN YAPISI

Güneş milyonlarca yıl önce dev bir gaz ve toz bulutundan meydana gelmiştir. Gaz ve toz bulutu kütle çekiminden dolayı zamanla daha fazla gaz ve tozu içine çeker.

Bulutun içindeki basınç sürekli olarak yükselir sıcaklık artar ve çok şiddetli nükleer tepkimeler oluşur.

Bunun sonucunda çekirdek büyük bir patlamayla etrafa yayılır. Bu patlamanın sonucunda ortada güneş ve çevresinde dönen gezegen, kuyruklu yıldız ve asteroitler oluşmuştur.

Güneş orta büyüklükte bir yıldızdır, ancak bize en yakın yıldızlardan olduğu için büyük gözükür.

“Eplison, Anteras, Siruz, Betelgüs” gibi yıldızlar güneşten büyüktür fakat çok uzak oldukları için küçük gözükürler.

Güneş yaklaşık 5 milyar yaşındadır. Güneşin yapısında yaklaşık %71 hidrojen %26,5 helyum %2,5 diğer gazlar vardır. (güneşin yapısında bulunan Hidrojen yüksek sıcaklık altında birleşerek Helyum atomlarını oluşturur. Bu olaya Çekirdek Tepkimesi denir. Bunun sonucunda çok büyük miktarda enerji açığa çıkar bu enerji ısı ve ışık olarak çevreye yayılır. Yıldızlar da aynı şekilde enerji üretirler.

Güneşin çapı yaklaşık 1 392 000 km Güneşin kütlesi dünyanın yaklaşık 333 000 katıdır.

21. Nebe, 78/13.

22. En'âm, 6/96.

23. Yâsîn, 36/39.

24. Nûh, 71/16.

Güneşin hacmi dünyanın hacminin 1 303 800 katıdır. Çok sıcak bir gaz topu olan güneş değişik katmanlardan oluşur. Güneş içten dışa doğru “Çekirdek-Işınım-Kaynaşım” olarak 3 bölgeden oluşur.

Çekirdekte üretilen enerji ışıınım bölgesinden etrafa dalgalar hâlinde yayılarak kaynaşım bölgesinden yüzeye taşınır. Güneşin çekirdeğinde yaklaşık 15 milyon °C sıcaklık bulunur.

Güneşin dış bölgesinde “Işık Küre-Renk Küre-Taç Küre” bulunur. Güneşin çıplak gözle gördüğümüz yüzüdür. Bu bölgeye “Fotosfer” de denir.

Işık küre hareket hâlindeki gazlardan oluşur. Işık kürenin sıcaklığı yaklaşık 5500-6000 °C’dir. Işık küre üzerinde bazı bölgeler diğerlerine göre daha az parlak görünür bunlara “Güneş Lekeleri” denir Bu bölgeye “Kromosfer” adı da verilir. Işık kürenin dışında bulunur. Güneş tutulması sırasında parlak ışık halkası şeklinde görülür. Bu bölgeye “Korona” adı da verilir. Güneşin en dışındaki katmanıdır. Seyrek yapılı gazlardan oluşur.

Güneş tutulması sırasında taç küre net görülür. Taç küreden etrafa yayılan küçük parçacıklar uzayın içinde çok geniş alana yayılarak “Güneş Rüzgârları” nı oluştururlar.

Güneşin İki Çeşit Dönme Hareketi Vardır

1. Kendi eksenini etrafında dönme hareketi
2. Samanyolu galaksisi etrafındaki dönme hareketi

Güneşin kendi eksenini etrafındaki dönüşü “Batıdan-Doğuya” doğrudur.

Güneşin dönme hızı kutuplarında ve ekvatorunda farklı farklıdır. Bu da güneşin katı hâlde olmadığını gösterir.

Güneş üzerindeki lekelerden güneşin dönüş hızı tespit edilebilir. Güneş ekvatordaki bir dönüşünü 25 günde tamamlarken kutuplarda 34 günde tamamlar. Güneş Samanyolu galaksisinde yaklaşık olarak saniyede 220 km hızla hareket eder. Güneş Samanyolu galaksisindeki bir dönüşünü 250 milyon yılda tamamlar Güneş Samanyolu galaksisinin merkezinden 30 000 ışık yılı uzaklıkta bulunur.

AYLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ

Ayın çapı yaklaşık 3476 km olup, dünya çapının %27’si, yüzölçümü dünyanın yüzölçümünün %7,4’ü, hacmi ise dünya hacminin %2’si kadardır.

Ay, Güneş'ten sonra gökyüzündeki en parlak objedir. Ancak ay üzerinde gördüğümüz ışık, ayın kendisinden kaynaklanmaz. Ay, Güneş'ten gelen ışığı yansıtarak aydınlatır. Aslında Ay yüzeyi oldukça siyahtır. Dolayısıyla üzerine gelen ışığın sadece %3'ünü yansıtır. Ancak bu bile geceyi aydınlatmaya yeter. Ayın gökyüzünde görünüşü konusunda en çok göze çarpan özelliği, "Ay evreleridir" Güneş, hâliyle, Ay'ın sadece kendisine bakan yüzünü aydınlatabilir. Bu yüzden, Ay'ın, Dünya'nın Güneş'e bakan tarafında olması durumunda, Ay hiç görülmez. Ay'ın bu hâline "Yeni Ay" denir. Eğer Ay, Dünya'nın Güneş'e bakan yönünün tam tersinde ise, bu sefer Ay tam olarak görülür ve bu hâle "Dolunay" adı verilir. Dolayısıyla, Ay'ın bu evrelerinin izlenmesiyle zaman belirlenmiş olur. Ay'ın, iki "Yeni Ay" arasındaki hareketi yaklaşık 29 gün sürer.²⁵

Ayın yoğunluğu santimetreküpte 3,31 gramdır. Dünyanın ise 5,52 gramdır. Bundan anlaşılıyor ki, ayın yoğunluğu yaklaşık olarak bir kayanın yoğunluğuna eşittir. Belki de ayın kendisi bir kaya kütesinden ibâret olan ve merkezinde de metal bulunmayan bir küttedir. Yüzeyindeki yerçekimi dünyaya kıyasla 1/6 kadardır. Bu nedenle dünyada 120 kg ağırlığında olan bir madde ayda sadece 20 kg gelir.

Bilindiği gibi maddenin temel yapısını atomlar meydana getirir. Atom ise, proton ve nötronlardan oluşan bir çekirdek ile bunun çevresinde dönmekte olan elektronlardan oluşmaktadır. Göktaşı bombardımanına da tâbîdir. Bundan başka atmosferik koruyuculuk bulunmadığı için sıcaklık ve soğukluk ölçüleri tamamen kontrolsüzdür. Ay üzerindeki ısı, güneş ışını altında 102 dereceye kadar çıkar. Gölgede ise -157 dereceye kadar düşer.

Göktaşı (Meteor)

Uzaydan dünya yüzeyine düşen maddelerin genel adıdır. Dünya atmosferine ortalama olarak senede birkaç bin göktaşı girer. Ancak bunların, beş yüz kadarı buharlaşmadan yere göktaşı olarak düşer. Göktaşları, Dünya atmosferine saniyede 11-72 km arasında değişen bir hızla girerler. Sürtünmeden meydana gelen ısıdan dolayı büyük bir kısmı eriyerek toz parçacıkları hâlinde yeryüzüne inebilir.

Hava ve güneş ışınlarını kırıp yayabilen su buharının bulunmayışı sebebiyle, ayda gökyüzünün görünümü gündüz ve gece siyahtır. Aynı sebepten, aydaki gölgelerin tamamıyla siyah bir görünümü vardır. Ay üzerinde gezen

25. Penn State Univer., Prof. D. Fox, Astro I Ders notları, 30.06.2014 tarihinde alındı. <http://www2.astro.psu.edu/users/dfox/A001/Notes/lec02.html>.

astronotlar, ayın gölgeli bölgelerinden güneş ışını bulunan bölgelerine geçtiklerinde görme zorluklarından yakınmışlardır.

Ay gündüzü esnasında güneş oldukça parlaktır. Güneş ışını semadaki yıldızların ışınını örter. Fakat uygun zamanlarda en parlak yıldız ve gezegenlerden bâzılarını görmek mümkündür. Hâlbuki ay üzerinden dünya manzarası muhteşemdir. Gezegenimiz, aydan mavimsi beyaz bir yarımküre şeklinde görülür. Eğer ayın gece tarafından sema seyredilirse siyah olan gökte devamlı parlayan yıldızlar ve dünyadaki bir gözlemciye, atmosferik karışımdan dolayı gizli kalan birçok yıldızlar, rahatlıkla gözlenebilir. Aya teleskoplarla bakılınca, gri olan renginin muhtelif tonlarını görmek mümkündür. Fakat astronotlar ay yörüngesinde gezerken ve yüzeyine inerken ay renginin griden kaka kahverengisine kadar değiştiğini söylemektedirler. Yüzeyin bazen hafif bir parlaklık göstermesi güneş ışınını yansıtmasındandır. Ay, yüzeyine gelen ışınların sadece %7'sini yansıtır ve güneş sisteminde Merkür ile birlikte en zayıf yansıtıcı sayılır. Ay, sadece dünyaya yakınlığından dolayı parlak gözükür.

Havanın en değişken kısmı olan su buharı en nemli havada bile %3'ten daha az bulunursa da hayatın devamı için gerekli bir maddedir. Hayat için gerekli olan diğer bir değişken bileşen ozon (O₃)dur.

Astronomik ifâdelerle dolunayın parlaklık derecesi, yani kadri -12'dir. Güneş ışınının parlaklığı ise yaklaşık olarak 400.000 defa daha çoktur. Kraterler: 1962'de yapılan bir tahmine göre ayın görülebilen yüzeyinde bir kilometreden daha büyük çapta 300.000 kadar krater mevcuttur. Ayın görünmeyen tarafında, görünen bölgesine kıyasla daha düz bölgeler vardır. Bu bölgeler “deniz” olarak bilinir.

En büyük kraterlere “duvarlı ova” adı verilmiştir. Bunların en büyüğü “Bailly”dir. Bu çukurun etrafı 3000 m ile 4000 m yüksekliği aşan dağlar ile çevrilidir. Diğer bir duvarlı ova olan “Clarius” 233.600 m çapındadır. Bunun dağlar duvarının yüksekliği 3600 ile 5000 m arasında değişir. Hem “Bailly” hem de “Clarius” duvarlı ovalarında yüzlerce daha küçük kraterler yığın hâlinindedir. Hepsinin, Astronomi (Yunanca: Astron “yıldız” ve nomos “yasa”), Gökbilim olarak da bilinir, bütün gökcisimlerinin ve evrende dağılmış olan yıldızlararası maddenin kökenini, gelişimini, bileşimini, uzaklığını ve hareketini inceleyen bilim. Gökcisimlerinin ve evreni oluşturan maddenin fiziksel ve kimyasal özelliklerini konu edinen astrofizik bu bilimin bir dalıdır.

Dolunay, ayın ondördüncü evresi. Ay'ın tam bir dâire olarak dolgun, parlak görüldüğü evreye denir. Volkan faaliyetlerinin ay üzerindeki kubbeleri

meydana getirdiği kabul edilebilir. Bu kubbeler çan şeklinde tepelerdir. Ay yüzeyinde düzgünce yükselir. Merkezlerinde küçük küçük deliksi çukurlar vardır. Bu kubbelerin, lavların soğuması ve sertleşmesi ile sıcak gazların meydana getirdiği lav kabarcıkları olduğu tahmin edilmektedir.

Ranger sun'i peykinin çektiği fotoğraflarda ay yüzeyinde küçük krater bolluğu görülmektedir. Bu küçük kraterlerin çoğu şüphesiz ikinci sınıf kraterlerdir. Çoğuna küçük meteoritler sebep olduğu gibi, bir küçük meteorit bazen büyük kraterlere sebep olmuştur.

Denizler: Aydaki denizlere genel olarak Latince “mare” çoğulu “maria” yani “deniz” ismi verilmiştir. Bu bölgelerin geniş ve bilhassa düz ova özellikleri vardır. Daha pürüzsüz yüzeyleri olup, ayın diğer bölgelerine göre daha az yer kaplarlar.

Dağlar: Ay üzerindeki muhtelif görüntülü dağlar hemen hemen dünyadaki dağlara benzer. Gerçekten ay dağları belki de dünyada dağların meydana geldiği gibi ortaya çıktı. Yani yüzeyin katlanması ve büzüşmesi ile yükseldi. Bâzı ay tepeleri dünyada bulunan en yüksek dağlardan daha yüksektir. Leibnitz sıra dağlarındaki “Epsilon” tahminen 9185 m, yani Everest Tepesinden 305 m daha yüksektir. İlgi çekici diğer tepeler 6200 m ile 7920 m yükseklik arasında değişmektedir. Mare Nubium ortasından geçen Straight Wall, ayda bulunan ilgi çekici birçok sarp kayalıkların en meşhurdur. 96 km uzunluğunda ve 457 m yüksekliğinde olan bir kayalıktır.

Lav: 900°C ile 1200°C arasında bir sıcaklıkta yeryüzüne fışkıran, erimiş kayalar. Lavlar yerin sıcaklığı çok olan derinliklerinden gelir. Yeryüzüne çıktığı anda akkor hâlinde kıpkırmızıdır. Yanardağlardan koyu veya sıvı hâlde dışarıya çıkar.

Ayın görünüşleri: Bütün ay görünüşlerinden belki de en ilgi çekici olanları küçük dereler ve çatlaklardır. Bu sathi hendekler kilometrelerce uzunluktadır. En ilgi çekicilerinden birisi olan Ariadaeus, Cleft ariadaeus kraterinden 160 km öteye kadar uzanır. Genişliği 16.000 m, derinliği ise 800 m kadardır. Ranger peykinden alınan fotoğraflarda Alphonsus Krateri yakınlarında birçok dere görülmüştür. Bu çukurlar sanki bir dev dozer tarafından oyulmuş gibidir. Hadley Deresi Apollo 15 astronotlarından James Irwin ve David Scot tarafından araştırılmıştır. Bu dere ay yüzeyinde 128 km kadar uzanır. Ortalama derinliği 366 metredir. Küçük dereler ve yarıklar muhtemelen yer altındaki çatlaklardan meydana gelmiştir. Yine bu yer altı çatlakları, küçük kraterlerin krater zincirlerini teşekkül ettirmiştir. Ayın

üzerindeki dağlar kordonunda birçok ünlü ovalar mevcuttur. En ilgi çekicilerinden birisi, Alpine kordonunda, 96 km uzunluğunda, uzun ve derin bir ova olan Alpine Valley'dir.

Ay yüzeyindeki maddeler: 1960'larda yapılan deneyler neticesinde ay üzerine insanlı inişlerin mümkün olduğu anlaşılmıştır. Sonradan ayın üzerinde çok ince tanecikli bir malzemenin bulunduğu, üzerinde ise çeşitli çapta kayaların serpilmiş olduğu ve bu kayaların kimyevi yapısının bazalt benzeri olduğu anlaşılmıştır. Aydan getirilen taşlarda küçücük cam gibi maddeler bulunmuştur. Bu maddelerin meteorit (gök taşları) çarpmalarında hâsıl olduğu sanılmaktadır. Ay toprağında güneş rüzgarından hâsıl olmuş ender görülen gazlara rastlanmıştır. Bunların güneşten buraya kadar ulaştığı sanılmaktadır. Bu buluşlar ay yüzeyinin eski olduğunu göstermektedir. Bununla beraber kayaların bâzıları ateş ısıyla meydana gelmiştir. Böylece eski zamanda ay üzerinde volkanik faaliyetlerin olduğu anlaşılmıştır.

Ayın Hareketleri

Devirler: Uzak bir mesâfeden dünya-ay sistemi incelenecek olursa, bunların faaliyetleri bir duvar saatinin iki sarkacına benzetilebilir. Belirsiz bir noktaya istinâden sanki yavaşça salınmaktadırlar. Ay ve dünya bir çiftli sistemdir. Birbirine o şekilde bağlıdırlar ki, yörüngeleri aynı çekim merkezi etrafında döner. Bu noktaya ağırlık merkezi denir. Bu, dünya merkezinden 4640 km; yüzeyinden de 1600 km ötededir. Ağırlık merkezinin yeri dünya ve ayın kütleleri arasındaki oran nisbetindedir. Dünyanın aya olan ortalama mesâfesi genellikle 382.136 km olarak gösterilir. Ay, dünya etrafında bir elips yörüngesine sahip olduğu için mesâfe 356.330 km (hadid noktası) ile 406.610 km (apoje) arasında değişir.

Ayın görünüşte doğudan batıya doğru hareket etmesi dünyanın dönmesinden ileri gelen bir görüş yanılmasından başka bir şey değildir. Dünya etrafındaki hakiki hareketi batıdan doğuya doğrudur. Ortalama yörünge hızı saatte 3660 kilometredir. Bu hızla hareket ederken doğuya doğru bir kayma hâsıl olur. Ay, böyle her gün biraz daha geç doğar ve batar. Bu zaman kaybına gecikme süresi denir. Her gün ortalama 50 dakikadır. Fakat ayın hareketindeki düzensizlik sebebiyle günlük değişme süreleri 20 ile 80 dakika arasında değişir.

Ay, dünya etrafındaki dönmesini ortalama 27 gün, 7 saat, 43 dakika, 11,47 saniyede tamamlar. Yıldız ayı denilen bu zaman, ayın hareketindeki bâzı aksaklıklar sebebiyle 7 saate kadar değişebilir.

Med - Cezir

Güneş ve ay, dünyaya çekim kuvveti tatbik ederler. Özellikle ayınki, denizlerde suyun alçalma-yükselmesine sebep olur. Yeni ve dolunay zamanında, her iki cismin çekim kuvvetleri aynı düzlemde ortaya çıktığı için, okyanus, önemli olarak etkilenir. Ayın çekim kuvveti, dünyanın yakın yüzeyinde suyun yüzeyini yükseltirken, daha az bir çekime maruz kalan, uzak yüzeydeki su seviyesinde düşme görülür. Bunun sonucu olarak dünyanın zıt iki yüzünde su seviyesi değişikliği ortaya çıkar. En yüksek durum ay ve güneşin beraber ve zıt bulunması hâlinde, bir ay gününde iki kere ortaya çıkar.

Ayın gecikmesine bağlı olarak, gel-git her gün 50 dakika daha geç ortaya çıkar. Dünyanın dönme hızı, gel-git hızından daha fazla olduğundan dolayı, gel-git olayı dünyanın dönmesi üzerinde bir fren gibi etki yapar. Bu sebeple her 100.000 yılda dünya günü bir saniye artar.

Ayda Su Var mı?

NASA'nın 2008'de Ay'ın yörüngesine oturtulan ilk uydusu Chandrayyan-1'in taşıdığı "Moon Mineralogy Mapper-M3" adlı cihazının yanı sıra Cassini ve Deep Impact uzay araçlarının sağladığı veriler ışığında yapılan araştırmaya göre, Ay yüzeyindeki toprakta, en azından birçok bölgesinde ince bir film tabakası hâlinde su bulunduğu açıklanmıştı.

Science dergisinde yayınlanan makâlede, Ay'ın mineral haritasını çıkarmaya yarayan M3 cihazının, yüzeyden yansıyan ışığı analizi sırasında hidrojen ve oksijene bağlı bir kimyasal elementi belirten uzun dalgalı ışınım tespit ettiği belirtilmişti.

Bunun iki hidrojen ve bir oksijen atomundan oluşan suyun varlığına işaret ettiğini kaydeden Amerikalı bilim adamları, şimdiye kadar ileri sürülen ve Ay'da suyun sadece kutup bölgelerindeki kraterlerin dibinde sürekli karanlık kısımlarda bulunduğuna dâir teoriyi ortadan kaldırdığının altını çizmişlerdi.

Keşfi yapan araştırmacılar, Dünya'nın tek uydusu Ay'da iki ayrı türden su bulunduğunu belirterek, bunlardan birinin Ay yüzeyine çarpan buzdan meydana gelmiş göktaşları gibi bir dış kaynaktan geldiğini, diğerinin de tamamen Ay kaynaklı olduğunu düşünüyor.²⁶

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ
النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

6- Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde, Allâh'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, Allâh'a karşı gelmekten sakınan bir toplum için nice ibretler vardır.

7- Öldükten sonra huzûrumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup, ona bağlananlarla, Bizim âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince;

8- Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacakları yer cehennemdir!

6-8. âyetlerde, göklerin ve yerin yaratılışında, gök cisimlerinin bir düzen için hareket etmesinde, Allah'tan sakınan kimseler için birtakım deliller ve ibretler bulunduğu bildirilmektedir. Her can ölümü tattıktan sonra, dünyada yaptığı amellerinin nîmetiyle veya azâbıyla karşılaşır. Bu maddî değil rûhânîdir. Bu, âhiretin nîmet ve azâbından farklı olup, berzah denilen ka- bir hayatında yaşanır.

Allâh'a ve Peygamberine bağlı olan ve bu sevgiyle vefât eden kişinin rûhu ise, ölümle sevdiklerine, dostlarına kavuşur. Ruhlar âlemine intibak- ta bir güçlük yaşamaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Kim Allâh'a ve elçisine itaat ederse, işte onlar, Allâh'ın kendilerine nîmet verdi- ği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve iyilerle birlikte olacaklardır. Onlar, ne iyi arkadaşlırlar!”**²⁷

Gönlünü dünyaya bağlamış, Allah ve Peygamber inancından ve sevgi- sinden mahrum kalmış bir kimse ölünce, rûhu âhiret âlemi ile iletişim kur- makta zorlanır; bilmediği, sevmediği bir kuyuya atılmış gibi kendisini zul- mette ve karanlıklar içinde, sevdiği ve âşık olduğu dünya mal, şan ve şöhre- tini kaybetmenin sıkıntısı içinde hisseder. İşte bu yabancılık ve sıkıntı, mad- dî ateşten daha etkilidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara yararlı olan**

şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allâh'ın gökten bir su indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, orada her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde, elbette düşünen bir toplum için nice deliller vardır!”²⁸ “Onlar, dünya hayatını âhirete tercih ederler. Allâh'ın yoluna engel olur ve onun eğrilmesini isterler. İşte onlar, derin bir sapıklık içindedirler!”²⁹ “Sen, Bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir.”³⁰ “Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse ve dünya hayatını âhirete tercih etmişse; hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir.”³¹

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ
تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾

9- İmân edip sâlih ameller işleyenleri ise, Rab'leri, imân ettikleri için doğru yola iletecektir. Onlar, içinde nehirlerin çağlayıp aktığı nîmeti bol cennetlerde olacaklardır.

9. âyette, imân edip sâlih ameller işleyenleri Allah Teâlâ'nın doğru yola ileteceği ve nîmeti bol cennetlere sokacağı vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh'ın izni olmaksızın hiçbir musîbet isâbet etmez. Kim Allâh'a inanırsa, Allah onun kalbini doğru yola iletir. Allah her şeyi bilendir.”**³²

“Ancak Allâh'ın ihlaslı kulları bu (azâbın) dışındadır. İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır. Türlü meyveler olacaktır. Ve onlar hep ikram olunurlar. Nîmet cennetlerinde; tahtlar üzerine karşılıklı otururlar.”³³

دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۖ وَأٰخِرُ دَعْوَاهُمْ
أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

28. Bakara, 2/164.

29. İbrâhim, 14/3.

30. Necm, 53/29.

31. Nâziât, 79/37-39.

32. Tegâbün, 64/11.

33. Sâffât, 37/43.

10- Onlar cennette: “Allâhım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!” diye duâ edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise “selâm” şeklinde sunacaklardır. Duâlarının sonunda da: “Âlemlerin Rabbi olan Allâh’a hamd olsun!” diyeceklerdir.

10. âyetteki “tehiyye”; ilk karşılaşılan kişiyi selâmlamak, ona sağlık ve esenlik dilemektir. Cennetlikler bu sözcüklerle ya birbirlerini selâmlarlar, ya da Rab’leri yahut melekler tarafından kendilerine bu sözle selâm verilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O çok merhametli olan Rabden, sözlü selâm vardır.”**³⁴ **“Îmân edip iyi işler yapanlar ise, Rab’lerinin izniyle içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulurlar. Onların orada temennileri ‘selâm’dır.”**³⁵

“Onlar orada boş söz işitmezler, yalnız selâm işitirler. Onlar için orada sabah akşam rızıkları hazırır.”³⁶ **“İşte bunlar sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak ve orada saygı ve selâm ile karşılanacaklar.”**³⁷

“Kendisine kavuşacakları gün, Allâh’ın onlara esenlik dileği ‘selâm’dır. Allah, onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır.”³⁸ **“Orada, ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitmezler! Söylenen söz yalnızca ‘selâm, selâm’dır.”**³⁹

“Onlar meleklerin, tertemiz olarak canlarını alırlarken: ‘Size selâm olsun! Yapmış olduğunuz iyi işler için, girin cennete!’ diyecekleri kimselerdir.”⁴⁰

Cennete girmeyi hak edenlerin, **“Onların duâlarının sonu, âlemlerin Rabbi olan Allâh’a hamd olsun!”** sözleriyle ilgili olarak Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Cennetlikler, insanın kendiliğinden nefes alması gibi, kendiliğinden sübhânallah, elhamdülillah, Allâhu ekber derler.”**⁴¹

34. Yâsîn, 36/58. Bk. Nisâ, 4/86.

35. İbrâhîm, 14/23.

36. Meryem, 19/62.

37. Furkan, 25/75.

38. Ahzâb, 33/44.

39. Vâkıa, 56/25-26.

40. Nahl, 16/32.

41. Müslim, Cennet, 18-20; Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 349, 354, 384.

﴿ BÂB 2 ﴾

**HAYIR VE ŞER, MUSİBETTEN İBRET ALMAK,
İNANMAYAN TOPLUMLARIN SONU,
KUR'ÂN'IN DEĞİŞTİRİLEMESİ,**

YARARSIZ ŞEYLERE TAPMAK, TEK ÜMMET MESELESİ

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ ۖ
فَنذُرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ
الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ
كَانَ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ ۖ كَذَلِكَ زَيْنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا ۖ وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا ۖ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ
﴿١٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۖ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا
إِنَّهُ بَقْرَانٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۖ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَائِ
نَفْسِي ۚ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۚ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ
فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ
افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۖ قُلْ أَتَتَّبِعُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۖ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا الْغِيبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا ۚ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

11- Eğer Allah, insanlara hayrı çabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri hemen bitirilmiş olurdu. Fakat Bize kavuşmayı beklemeyenleri Biz, azgınlıkları içinde şaşkın bir hâlde bırakırız.

12- İnsan bir sıkıntıya uğrayınca, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken Bize duâ eder. Sıkıntısını kaldırdığımızda ise, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için Bize duâ etmemiş gibi geçer, gider. İşte, aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi.

13- Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdiği hâlde, (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice nesilleri helâk ettik; zaten onlar îmân edecek değillerdi. İşte Biz suçlu kavimleri böyle cezâlandırırız.

14- Sonra onların ardından, ne yapacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi getirdik.

15- Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğunda, Bize kavuşmayı ummayanlar, “Ya bundan başka bir Kur’ân getir ya da bunu değiştir!” derler. De ki: “Onu kendiliğimden değiştirmek elimden gelmez. Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelirim, büyük bir günün azâbından korkarım.”

16- De ki: “Eğer Allah dileseydi, (bana bu Kur’ân’ı indirmez) ben de onu size okumazdım. Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi. (Bilirsiniz ki) ben bundan önce sizin aranızda, uzun bir süre yaşadım! Hâlâ aklınız ermiyor mu?”

- 17- Allâh'a karşı kendiliğinden yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Günahkârlar umduklarına ermezler.
- 18- Onlar, Allâh'ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar veremeyen şeylere taparlar, bir de: "Bunlar, bizim Allah katındaki şefaathçilerimizdir." derler. De ki: "Siz, Allâh'a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.
- 19- Başlangıçta insanlar (aynı dîne inanan) tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer Rabbin tarafından (azâbın ertelenmesi ile ilgili) bir söz geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi.
- 20- (Müşrikler), "Ona, Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?" diyorlar. De ki: "Gaybı bilmek, ancak Allâh'a âittir. Bekleyin, işte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"

11. âyete göre, Müşriklerden kimisi Hz. Peygamber'le alay ederek, **"Ey Allâhım! Bu Kur'ân senin nezdinden gelmiş gerçek bir kitap ise, gökten üzerimize taş yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver!"** diye kendi aleyhlerinde bedduâ etmişlerdi.⁴² Âyet bunun üzerine inmiştir. Allah, insanların hayrı hemen isteyip, ona kavuşabildikleri gibi, şerre âit isteklerine hemen cevap verseydi, insanlar yok olup giderdi. Oysa kötülük isteyen bu insanlar, kendileri hak yola girmese bile, onlardan gelecek nesiller Allah yoluna girer, böylece insanlık âlemi devam eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün biran önce gelmesini isterler. Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti."**⁴³

"İnsan hayrın gelmesini istediği gibi kötülüğün gelmesine de ister. Çünkü insan pek acelecidir."⁴⁴ **"De ki: Sizin çabucak gelmesi-**

42. Bk. Enfâl, 8/32.

43. Ra'd, 13/6.

44. İsrâ, 17/11.

ni istediğiniz (azap), benim elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda çoktan bitirilmiş olurdu. Allah zâlimleri daha iyi bilir.”⁴⁵

“Gerçekte Allah, taşkınlıkları içinde serserice dolaşmalarına fırsat vererek, onlarla alay etmektedir!”⁴⁶

İnsanın kendisi ailesi, toplumu veya malı için kötülük istemesi doğru değildir. Bedduâ etmekten kaçınmak gerekir. Allâh'ın elçisi şöyle buyurmuştur: “Kendiniz, çocuklarınız ve mallarınızın zararına olacak şeyleri istemeyin. Sonra bedduânız, Allâh'ın kabul edeceği bir zamana rastlar da, Allah duânızı kabul eder!”⁴⁷ “Kendinize hayırdan başka bir şeyle duâ etmeyiniz. Çünkü melekler duânıza âmin ederler.”⁴⁸

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زِينٌ لِلْمُسْرِفِينَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا
وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ
الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

12- İnsan bir sıkıntıya uğrayınca, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken Bize duâ eder. Sıkıntısını kaldırdığımızda ise, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için Bize duâ etmemiş gibi geçer, gider. İşte, aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi.

13- Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdiği hâlde, (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice nesilleri helâk ettik; zaten onlar îmân edecek değillerdi. İşte Biz suçlu kavimleri böyle cezâlandırırız.

12-13. âyetlerde, insanın bir sıkıntıya uğrayınca duâ ettiği, sıkıntısı sona erince, hiçbir şey olmamış gibi inkârcılığa devam ettiği, bu konuda aşırılığa kaçtığı için, kendilerine bu davranışın şeytan tarafından güzel gösterildiği

45. En'âm, 6/58.

46. Bakara, 2/15.

47. Müslim, Zühd, 18; Ebû Dâvûd, Vitir, 27.

48. Müslim, Cenâiz, 7; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 16, 17.

belirtilir. Daha önceki nesillerin, zulmettikleri ve peygamberlerin getirdiği mucizeleri inkâr ettikleri için helâk edildikleri haber verilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Nîmet olarak size ulaşan ne varsa hepsi Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.”**⁴⁹

“Eğer insana katımızdan bir rahmet (iyilik, nîmet) tattırdıktan sonra, onu kendisinden çekip alsak, hemen o bir ümitsizliğe düşer ve nankör olur.”⁵⁰

“Hiç değilse azâbımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi? Aksine kalpleri katılaştı. Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi.”⁵¹

Geçmiş nesillerin helâkinden de Kur'ân'da şöyle söz edilir: **“Görmediler mi ki, kendilerinden önce yeryüzünde size vermediğimiz imkânları kendilerine verdiğimiz nice nesilleri helâk ettik.”**⁵² **“İşte zulmettikleri zaman helâk ettiğimiz şu kentler! Onları helâk etmek için de kendilerine belli bir zaman tâyin etmiştik!”**⁵³

Zâlimlerin, günahkârların âhiretteki cezâsı da şöyle belirtilir: **“Onlar için cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezâlandırırız!”**⁵⁴

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- Sonra onların ardından, ne yapacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi getirdik.

14. âyete göre, dünyada güzel davranan toplumlar, bu hâllerini sürdürdükçe varlıklarını sürdürürler. Ama toplum bozulur, bütün insanlık değerlerini kaybeder ve içten çürürse, Allah o toplumu ya doğal bir âfetle mahveder veya düşmanını musallat edip, onları başkalarının eliyle cezâlandırır. Bu defa da yeni gelenler sınanır. Bu durum ilâhî kânun (sünnetullah) olarak

49. Nahl, 16/53.

50. Hûd, 11/9.

51. En'âm, 6/43.

52. En'âm, 6/6.

53. Kehf, 18/59.

54. A'râf, 7/41.

devam edip gider. İbn-i Haldûn'un, "İnsanlar gibi toplumlar da doğar, büyür ve ölürler." sözü de, bu kânunu ifâde eden sosyolojik bir tespittir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Sizi veryüzünün halîfeleri yapan, size verdikleriyle sizi denemek için, kiminizi derece bakımından kiminizden üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezâlandırması çok çabuk olanıdır. Bununla birlikte O, çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır."**⁵⁵

"Sizi veryüzünün halîfeleri yapan O'dur. Artık kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Çünkü kâfirlere nankörlükleri Rab'leri katında, öfke ve gazaptan başka bir şey artırmaz. Yine kâfirlere nankörlükleri ziyandan başka bir şey artırmaz."⁵⁶

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۖ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّا بُرْءَانٌ
غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي ۚ إِنْ أَتَّبِعُ
إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ ۚ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15- Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğunda, Bize kavuşmayı ummayanlar, "Ya bundan başka bir Kur'ân getir ya da bunu değiştir!" derler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmek elimden gelmez. Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelirim, büyük bir günün azâbından korkarım."

15. âyete göre, bâzı Mekke müşrikleri Hz. Muhammed ﷺ'e gelerek; "Eğer sana inanmamızı istiyorsan, bize içinde Lat, Uzza ve Menat adlı putlarımızı kötülemeden bir Kur'ân getir. Eğer Allah sana öyle bir kitap indirmezse, bunu kendin yap ya da elindeki Kur'ân'da haramı helâl, helâli haram yapmak, azap âyetlerini rahmete çevirmek sûretiyle değişiklik yap!" teklifinde bulunmuşlardı. Yukarıdaki âyet böyle bir istek üzerine inmiş ve Hz. Peygamber'in onlara vereceği cevabın ne olacağı da bildirilmiştir. Günümüzde Kur'ân'da değişiklik düşüncesi taşıyanlar olmaktadır. Bu, onlara da bir cevaptır.

55. En'âm, 6/165.

56. Fâtır, 35/39.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “(Hidâyete erdirilmiş, seçilmiş) **kullar, Rahmân olan Allâh’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.**”⁵⁷ “Onlara âyetlerimiz okunduğunda, “İşittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!” demişlerdi.”⁵⁸

“Âyetlerim size okunuyordu da, arkanızı dönüyordunuz. Âyetlerime karşı kibirlenerek, geceleyin toplanıp hezeyanlar savuruyordunuz!”⁵⁹

“Onlara âyetlerimiz açık olarak okunduğu zaman, inkârcıların yüzlerinde hemen hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar!”⁶⁰

قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا
مِّن قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16- De ki: “Eğer Allah dileseydi, (bana bu Kur’ân’ı indirmez) ben de onu size okumazdım. Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi. (Bilirsiniz ki) ben bundan önce sizin aranızda, uzun bir süre yaşadım! Hâlâ aklınız ermiyor mu?”

16. âyete göre, Hz. Muhammed ﷺ, peygamberlikten önce kırk yıl süreyle Mekke toplumunun içinde yaşamıştı. Ahlâk ve fazîlet sahibi, güvenilir bir genç olmakla birlikte, bu süre içinde veya çocukluğunda ne okuma yazma, dînî eğitim, ne de şiir, edebiyat ve nesir türü bir kültür çalışması olmamış ve Kur’ân âyetlerine benzer herhangi bir hikmetli konuşması da görülmemiştir. Eğer Kur’ân’ı, O kendisinden söylemiş olsaydı, benzerini kırk yıllık süre içinde de söylemesi gerekirdi. Hz. Peygamber kırk yaşında peygamber oldu, on üç yıl Mekke’de, 10 yıl da Medîne’de peygamberliğini sürdürdü ve 63 yaşında vefât etti.⁶¹

Oysa Hz. Mûsâ, gençlik yıllarında Kral’ın sarayında iyi bir eğitim görmüş, Medyen’e gidince de, 8-10 yıl kadar yanında kaldığı ve hizmetinde

57. Meryem, 19/28.

58. Enfâl, 8/31.

59. Mü’minûn, 23/66-67.

60. Hac, 22/72.

61. Buhârî, Menâkıbü’l-Ensâr, 45.

bulunarak kızıyla evlendiği Şuayb peygamberden de dînî ilim ve irfan bilgisi almıştı. Kur'ân'da, **“Mûsâ yiğitlik çağına ulaşmış olgunlaşınca, Biz ona hikmet ve ilim verdik.”**⁶² buyrulur.

Yusuf ؑ'ın da, Mısır'da hazine bakanının evinde iyi bir eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Kur'ân'da, **“Yusuf, olgunluk çağına ulaşınca, Biz ona hikmet ve ilim verdik.”**⁶³ buyrulur.

Yine Zekeriyâ ؑ'ın yanında yetişen Yahyâ ve aynı aileden olan Hz. Îsâ, peygamberlikten önce birer din adamı olarak yetiştirilmişlerdi. Nitekim Hz. Yahyâ hakkında, **“Henüz çocukken, ona hüküm ve hikmet verdik.”**⁶⁴ buyurulmuş, Hz. Îsâ ise bir mûcize olarak beşikte konuşmuş, kendisine ilim ve hikmet verildiğini bildirmiştir.⁶⁵

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۖ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ
فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

17- Allâh'a karşı kendiliğinden yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Günahkârlar umduklarına ermezler.

18- Onlar, Allâh'ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar veremeyen şeylere taparlar, bir de: “Bunlar, bizim Allah katındaki şefaathçilerimizdir.” derler. De ki: “Siz, Allâh'a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?” Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.

17-18. âyetlerde, Allah adına yalan uyduran ve O'nun âyetlerini yalanlayanın en zâlim kişi olduğu, Allah Teâlâ'nın şefaathçi sanılarak tapılan putlardan uzak ve yüce olduğu belirtiliyor.

62. Kasas, 28/14.

63. Yûsuf, 12/22.

64. Meryem, 19/12.

65. Bk. Âl-i İmrân, 3/46; Meryem, 19/29-34.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah adına yalan uyduran veya O’nun âyetlerini yalan sayanlardan daha zâlim kim olabilir? Hiç şüphe yok ki, zâlimler kurtuluşa ermezler!”**⁶⁶ **“Allâh’ın mescidlerinde, O’nun adının anılmasını engelleyen ve mescidlerin harap olması için çalışan kimseden daha zâlim kim vardır!”**⁶⁷

“De ki: Allah’tan başka, bize ne bir yarar ne de bir zarar verebilecek olan şeylere mi tapalım?”⁶⁸ **“Bilin ki, samimî kulluk ve itaat yalnız Allâh’adır. O’nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler: ‘Biz onlara yalnız bizi Allâh’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.’ derler.”**⁶⁹

“Yoksa siz, Allâh’a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?”⁷⁰ **“Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allâh’ı tesbih etmektedir. O, gerçekten mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”**⁷¹

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِي مَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19- Başlangıçta insanlar (aynı dîne inanan) tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer Rabbin tarafından (azâbın ertelenmesi ile ilgili) bir söz geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilir.

19. âyete göre, insanlar temelde aynı dîne inanan tek ümmet iken, sonradan ayrılığa düştükleri, eğer daha önce bu konuda verilen bir hüküm, bir yazı olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilip işin bitirilebileceğine işaret ediliyor.

ÜMMET

Toplum dîni anlamına gelir. Her insan, tek Allah inancına yetenekli bir şekilde yaratılır. Sonradan aile, çevre ve toplumun etkisiyle inanç ve kültür farklılıkları ortaya çıkar.⁷² Hadiste şöyle buyrulur: **“Her çocuk fıtrat**

66. En’âm, 6/21.

67. Bakara, 2/114.

68. En’âm, 6/71.

69. Zümer, 39/3.

70. Ra’d, 13/33.

71. Nahl, 16/1.

72. Bk. Rûm, 30/33.

(tek Allah inancı) üzere doğar, sonra annesi, babası onu Yahudi yapar, Hristiyan yapar, ya da Mecûsî yapar.”⁷³

Şu âyet de bu konuya işaret eder: “(Başlangıçta) **insanlar tek bir ümmetti. Ayrılmaları üzerine Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda, insanlar arasında hüküm vermeleri için, onlarla birlikte hak yolu gösteren Kitab’ı da indirdi. Ancak Ehl-i Kitap, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden, bunda da anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah kendi izniyle, îmân edenleri, onların hakkında anlaşmazlığa düştükleri gerçeğe ulaştırdı. Çünkü Allah, dilediğini doğru yola iletir.**”⁷⁴

Rivâyet olunduğuna göre, Âdem ﷺ devrinden Kâbil ve Hâbil,⁷⁵ olayına kadar insanlar bir tek ümmet idi. İdrîs ﷺ dönemine kadar böyleydi diyenler de olmuştur. Nûh Tûfânı’nda hiçbir kâfir kalmadığından, tekrar küfrün yayılmasına kadar bir tek ümmet oldukları, ayrıca bugün birbiriyle görüş ayrılığı içinde bulunan birtakım toplumların İbrahim ﷺ zamanında bir tek ümmet hâlinde bulundukları da söz konusu edilmiştir ki, böylece buradaki النَّاسُ “*bel-li insanlar*”dan kastedilen Arap ve İbrânî gibi akraba kavimler demek olduğu, öbürlerinin de aslında onlar gibi olduğu mukayese yoluyla anlatılmış olur.

Nitekim tarihte dillerin çeşitlenmesi olayı da bu anlamda kavimlerin ak-rabalığına benzer bir olaydır. فَاخْتَلَفُوا “*Daha sonra görüş ayrılığına düştüler.*” Bir kısmı tek Allah inancını bıraktı, şirke saptı, sapıtmalar ve yoldan çıkmalar başladı. Türli türli ma’budlar peşine düşüp, birbirleriyle anlaşmazlığa düşüp vuruşmaya başladılar. Birbirlerine karşı hak hukuk tanımaz, her zulmü revâ görür çeşitli soylara, gruplara ve milletlere ayrılır oldular. Öyle ki, başlangıçta bir tek tür olan insan soyu, hayvan türlerinden daha fazla sayıda cinslere bölündüler.⁷⁶

Buna göre, ilk dönemlerde, bir inanç toplumu olan ümmet, sonradan çeşitli soylara, gruplara, milletlere bölünmüş, insanın ömrü gibi, toplumlar da, ezelde takdir edilmiş bir ömrü yaşamışlardır.⁷⁷

73. Buhârî, Cenâiz, 79, 80, 92; Müslim, Kader, 22-24; Tirmizî, Kader, 5.

74. Bakara, 2/213.

75. Mâide, 5/27-31.

76. Elmalılı, age, IV, 464.

77. Bk. En’âm, 6/12; A’râf, 7/34; Yûnus, 10/11; Fâtır, 35/45.

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

20- (Müşrikler), “Ona, Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?” diyorlar. De ki: “Gaybı bilmek, ancak Allâh’a âittir. Bekleyin, işte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”

20. âyete göre, Mekke müşrikleri, yeni gelen bu dîne inanmadıkları hâlde, başlarına bir felâketin gelmemesini, İslâm'ın aleyhinde bir delil olarak kullanıyor ve bir mûcize bekliyorlardı. Hz. Peygamber'e, “Ben gelecekte neler olacağını bilmem! Siz bekleyin, ben de bekliyorum!” demesi bildiriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, kendilerinden önce gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini mi bekliyorlar? De ki: “Öyleyse bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”**”⁷⁸

“Rabbinin bâzı âyetlerinin geleceği gün, önceden inanmamış veya îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık îmânı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin bakalım, şüphesiz biz de bekliyoruz!””⁷⁹

78. Yûnus, 10/102.

79. En'âm, 6/158.

﴿ BÂB 3 ﴾

**DARLIKTA DUÂ, BOLLUKTA REHÂVET,
İYİLİK VE KÖTÜLÜĞÜN SONU,
KIYÂMET GÜNÜ VE SAHTE İLÂHLAR**

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى
 آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ
 الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ وَجَرَيْنِ
 بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ
 مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
 لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّا أَنْجَيْنَاهُمْ إِذَا
 هُمْ يَنْبَغُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَى
 أَنْفُسِكُمْ أَنْتُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ
 بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ
 زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ
 نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ
 لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِى مَنْ يَشَاءُ
 إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ
 وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَانَمَا أَغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ ۖ فَزَيْلَنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمْ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۚ ﴿٣٠﴾

21- Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra, insanlara bir rahmet tattırdığımızda, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar. De ki: Allâh'ın planı daha çabuktur. Şüphesiz elçi meleklerimiz kurduğunuz tuzakları ya-zıyorlar!

22- Size karada ve denizde yolculuk yaptıran O'dur. Siz gemilerde bulunduğunuzda, o gemiler, içindekileri tatlı bir rüzgârla götürürken, yolcular bu duruma çok sevinir. Ama birden çok şiddetli bir fırtına çıkar, onları, dalgalar her yandan kuşatır. Onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını anlayınca, dîni yalnız Allâh'a âit kılarak, "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, andolsun ki şükredenlerden olacağız!" diyerek Allâh'a duâ ederler.

23- Ama Allah kendilerini kurtarınca, bakarsın ki onlar yeryüzünde, haksız yere taşkınlık yaparlar! Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir. Bununla sadece geçici dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Sonunda dönüşünüz yine Bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz!

24- Dünya hayatı Bizim gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler. Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak güzelleştiği ve sahipleri de, bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğunu düşündükleri bir sırada, bir gece veya gündüz ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir

âfetimiz) **geliverir de, sanki dün de yerinde yokmuş gibi, onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz. İşte Biz, düşünen bir toplum için, âyetleri böyle açıklıyoruz.**

25- Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.

26- İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de bir aşağılanma. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.

27- Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar cezâ verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Onları, Allâh'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri, sanki karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir! İşte bunlar, cehennemliktir ve orada sürekli olarak kalacaklardır.

28- O gün onların hepsini huzûrumuzda toplayacağız; sonra da Allâh'a şirk koşanlara: “Haydi siz ve ilâh diye tap-tıklarınız olduğunuz yerde durun!” diyerek, onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye tap-tıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: “Siz, bize tapmıyordunuz.”

29- “Şimdi aramızda Allah da şâhittir ki, sizin bize tap-tığınızdan biz habersizdik!”

30- İşte orada herkes, geçmişte yaptığığın hesâbını verecek ve gerçek sahipleri olan Allâh'ın huzûruna çıkarılacaklar. İlâh diye uydurdıkları şeyler de, kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir.

21. âyete göre, genel olarak bir felâketle karşılaştığında Allâh'a yalvaran insanın, tehlike geçip rahata kavuşunca, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeye başladığı; ancak onun bu tutarsız davranışının görevli melekler tarafından tespit edilmekte olduğu ve kıyâmet gününde her fiilinin hesâbını vereceği bildiriliyor.

Yukarıdaki âyetin Mekkeliler hakkında indiği nakledilmiştir. Mekke halkı yedi yıl kuraklık ve kıtlık yüzünden büyük sıkıntıya düşmüş, neredeyse helâk olacak duruma gelmişlerdi. Ebû Süfyan ve birtakım ileri gelenler Hz. Peygamber'e gelmişler, “Bize duâ et, eğer faydalı yağmurlar yağar bolluk

olursa, seni tasdik ederiz.” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah duâ etmiş, Allah Teâlâ da bol rahmet ihsan etmiş, güzel yağmurlar yağmış, bolluk ve bereket meydana gelmiş, fakat onlar sözlerinde durmamış ve îmân etmemişler ve bu rahmeti putlardan bilmişler, Allâh'ın âyetlerine kötü sözler söylemeye ve Rasûlullâh'a hîle ve oyun etmeye devam etmişlerdi.⁸⁰ Âyetin inme sebebi bunlar olmakla birlikte, bolluk zamanlarında şımarıp ilâhî âyetlerin hakkını vermeyen ve hükümlerini küçümseyenlerin nankör isyankârlar olduğuna dikkat çekilmiştir.⁸¹

Diğer yandan, kimi zaman kulun azgınlaşması durumuna göre, Allah Teâlâ nîmetini artırarak onu derece derece cehenneme sürüklemek için istidrâc yöntemini de uygulayabilir.

İSTİDRÂC

Süre tanımak, mühlet vermek demektir. Küfrü ve günahı açık olan kimselerde kendi isteklerine uygun olarak ortaya çıkan olağanüstü hâllerdir. Cenâb-ı Hak, istidrâc gösterecek kimseye daha fazla küfür ve günaha dalması için bu yeteneği verir. Şeytanın duâsının kabul olunarak, kıyâmete kadar kötülük yapmasına fırsat verilmesi, Firavun, Nemrut ve benzerlerinin yeryüzündeki saltanatlarının bir süre kendi istedikleri tarzda yürümesi istidrâc türünden olaylardır. Yine zâlimlerin ve kâfirlerin bir bölümünün dünya işlerinin iyi gitmesi de istidrâcla ilgilidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Âyetlerimizi yalan sayanları, Biz bilmeyecekleri noktalardan derece derece (istidrâc ile) helâke sürükleriz. Ben onlara mühlet veririm (onların iplerini uzatıveririm.) Benim lûtuft yüzünden kahrım (dayanılamayacak kadar) çetindir.”**⁸²

“Artık bu sözü yalan sayanları bana bırak. Biz onları kendilerinin bilmeyecekleri bir yönden, derece derece azâba yaklaşıtıyoruz. Ben onlara süre tanıyorum. Şüphe yok ki, Benim tuzağım sağlamdır.”⁸³

“Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra insana bir nîmet tattırsak, elbette “Benden kötülükler gitti!” der. Çünkü o şımarıktır, çok övünür.”⁸⁴

80. Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, VI, 93.

81. Elmalılı, age, IV, 466.

82. A'râf, 7/182-183.

83. Kalem, 68/44, 45.

84. Hûd, 11/10.

“Biz, insana ne zaman nîmet versek, Allah’tan yüz çevirip uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse, ümitsizliğe düşer.”⁸⁵

“İnsan hayır istemekten usanmaz. Oysa başına bir kötülük gelse, üzülmüş ve hemen ümitsizliğe düşer. Andolsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz ona tarafımızdan bir rahmet tattırsak o, ‘Bu benim hakkımdır, kıyâmetin kopacağını sanmıyorum, Rabbime götürülmüş olsam bile, O’nun katında benim için daha güzel şeyler vardır!’ der. Biz o inkâr edenlere yaptıkları şeyleri mutlaka haber vereceğiz ve onlara elbette ağır azaptan tattıracağız! Biz insana bir nîmet verdiğimiz zaman yüz çevirip yan çizer. Ona bir kötülük dokunduğu zaman da yalvarıp durur!”⁸⁶ “Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda, ondan dolayı sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden, başlarına bir kötülük isâbet ederse, o zaman insan çok nankör olur.”⁸⁷

A'râf sûresi 182-183. âyetlerde sözü edilen istidrâc; bir kul günahına devam ettikçe, Cenâb-ı Hakk'ın onun sağlığını, ikbâlini, devlet ve nîmetini artırması, onun şükrünü, tevbesini, istiğfârını unutturması, böylece onu azap ve gazabına derece derece yaklaştırması ve sonunda ansızın onu yakalayivermesi anlamlarını taşır. Hz. Ömer'in, İran fethedildikten sonra ganimet malları Medîne'ye getirilince şöyle duâ ettiği nakledilir: “Allâhım! Bu hazinelerin istidrâc olmasından sana sığınırım.”⁸⁸

İnsanlar karada, denizde ve havada çeşitli araçlarla yolculuk yaparken Allâh'ın koyduğu kânunlar sayesinde taşınırlar. Yer çekimi, suyun kaldırma gücü, havanın geri itilerek veya önden çekilerek rüzgâr gücünden yararlanma bu araçların tamamen sünnetullah çerçevesinde yol aldıklarını gösterir. İşte çok güzel giden bir deniz yolculuğu sırasında gemi, çıkan bir fırtınayla batma tehlikesi geçirince, daha önceki inancı ne olursa olsun, yolcular o sırada her şeye gücü yeten, bu fırtınayı durdurma gücüne sahip olan tek varlığın Allah olduğunu bilir ve ona duâ eder. Bu tehlikeden kurtuldukları takdirde, Allâh'a inanmaya ve bağlı kalmaya devam edeceklerine söz verirler. Fakat tehlike geçince de her şeyi unutup eski inancına dönerler ve Allâh'ın âyetleriyle alay etmeye devam ederler.

85. İsrâ, 17/83.

86. Fussilet, 41/49-51.

87. Şûrâ, 42/48.

88. H. B. Çantay, age, III, 1078, dipnot, 68.

Kur'ân'da denizler ve deniz yolculuğu konusunda birçok âyetler vardır. Rahmân sûresinde aşağıdaki âyetler bunlardandır:

“O, iki denizi, birbirine kavuşması için salıvermiştir; ancak onlar, aralarında bir engel bulunduğu için birbirlerine karışmazlar. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetini yalanlayabilirsiniz? İkisinden de inci ve mercan çıkar. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetini yalanlayabilirsiniz? Denizde dağlar gibi akıp giden kocaman gemiler de O'nundur.”⁸⁹

Yukarıdaki âyetleri ve deniz yolculuğu ile ilgili diğer bâzı âyetleri İngilizce tercümesinden inceleyen İngiliz Mr. Abdullah Brown, özellikle iki deniz birbirine kavuştuğu hâlde, tuzluluk farkından dolayı sularının karışmaması, yelkenli gemilerin, rüzgârla yürüdüğü ve bu rüzgârın biraz artması durumunda gemilerin batma tehlikesi geçirdiklerini ve yolcuların böyle duâ yapabileceklerini düşünmüş, Hindistan kıyı kentlerinden birine varınca, oradaki bir müslümana, Hz. Muhammed'in deniz yolculuğu yapıp yapmadığını sormuş, onun “Hayır, bildiğimize göre o denizde seyahat etmemiştir.” cevabı üzerine, Kur'ân'ın vahiyden başka bir yolla Peygamber'e gelemeyeceğine kanaat getirerek müslüman olmuştur.⁹⁰

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرِينَ
بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۖ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّا أَنْجَيْنَاهُمْ إِذَا هُمْ
يَبْتَغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۖ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ
مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

22- Size karada ve denizde yolculuk yaptıran O'dur. Siz gemilerde bulunduğunuzda, o gemiler, içindekileri tatlı bir rüzgârla götürürken, yolcular bu duruma çok sevinir. Ama birden çok şiddetli bir fırtına çıkar, onları, dalgalar her yandan kuşatır. Onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını

89. Rahmân, 55/19-24.

90. Süleyman Ateş, age, IV, 219, 22.

anlayınca, dîni yalnız Allâh'a âit kılarak, "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, andolsun ki şükredenlerden olacağız!" diyerek Allâh'a duâ ederler.

23- Ama Allah kendilerini kurtarınca, bakarsın ki onlar yeryüzünde, haksız yere taşkınlık yaparlar! Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir. Bununla sadece geçici dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Sonunda dönüşünüz yine Bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz!

22-23. âyetler, insanın genel karakterini ortaya koymaktadır. Azgın dalgaların bulunduğu bir denizde, fırtınaya yakalanan gemi yolcuları kurtulmak için samimiyetle Allâh'a duâ ederler, hatta eğer Allah kendilerini bu felâketten kurtarırsa, 'şükredenlerden olacağız' diye söz de verirler. Fakat fırtına kesilip gemi selâmete çıkınca, yeryüzünde tekrar eski taşkınlıklarına dönerler. İşte böyle bir taşkınlığın zararının sadece insanın kendisine olduğuna dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Andolsun ki Biz Âdemoğulları'nı şan ve şeref sahibi yaptık. Onları karada ve denizde taşıtlara yükledik. Kendilerini temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları yaratıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."**⁹¹

"De ki: Karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarabilir? Siz O'na alçak gönüllülükle yalvararak: 'Bizi bundan kurtaracak olursan, andolsun ki, sana şükredenlerden olacağız!' diye duâ edersiniz."⁹²

"İnsan bir sıkıntıya uğrayınca, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken Bize duâ eder. Sıkıntısını kaldırdığımızda ise, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için Bize duâ etmemiş gibi geçer, gider. İşte, aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi."⁹³

Hadiste şöyle buyurulmuştur: **"Zulüm ve akraba ile ilişkisi kesmek kadar, âhirete ertelenen cezâsı yanında, Allah Teâlâ bir an önce cezâlandırmasını gerektiren başka bir günah daha yoktur."**⁹⁴

91. İsrâ, 17/70.

92. En'âm, 6/63.

93. Yûnus, 10/12.

94. Ebû Dâvûd, Edeb, 43; Tirmizî, Kıyâmet, 57; İbn Mâce, Zühed, 23.

إِنَّمَا مِثْلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ
الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَارِزَّتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَيْهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا
فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Dünya hayatı Bizim gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler. Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak güzelleştiği ve sahipleri de, bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğunu düşündükleri bir sırada, bir gece veya gündüz ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir âfetimiz) geliverir de, sanki dün de yerinde yokmuş gibi, onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz. İşte Biz, düşünen bir toplum için, âyetleri böyle açıklıyoruz.

24. âyette, su ve topraktan aldıklarıyla gelişen bitkilerin her yanı kapladığı bir sırada, insan bütün bunları kendi eseri, kendi emeğinin semeresi olarak görür. Hasat zamanı gelince, Allah dilerse bir sebepten dolayı, bütün bu ürünleri bir gece veya gündüz don, sel baskını, kasırga gibi bir âfetle yok edebilir. İnsanın bunu önlemeye gücü yetmez. Âyetin sonunda bu örneklerin, insanların düşünmesi için verildiği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah dilediğine rızkı genişletir ve daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevindiler. Oysa âhirete göre dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.”**⁹⁵

“İşte Biz, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz. Belki onlar doğru yola dönerler!”⁹⁶

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.

95. Ra'd, 13/26.

96. A'râf, 7/174.

25. âyetinde, Allah Teâlâ'nın kullarını huzur ve barış yurduna davet ettiği, ancak dilediklerini doğru yola ilettiği belirtilir. “Dâru’s-selâm”; barış, esenlik ve huzur yurdu” demektir. Bununla cennet kastedilir. Cennette, meleklerle orada bulunanlar arasında selâmlaşma yaygın bulunacağı için, oraya “Selâm yurdu” denilmiştir.

Hiz. Peygamber bu âyetdeki “doğru yol”u bir temsille şöyle açıklamıştır: “Bir yol var, yolun iki yanında kapıları açık iki duvar var. Kapıların üzerinde perdeler var. Yolun başında bir davetçi, onun üzerinde de ikinci bir davetçi; yukarıdaki âyeti okuyarak davetini yapar. “Allah, huzur ve barış yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir.” diye seslenir. Yolun iki kenarındaki kapılar Allâh’ın koyduğu yasaklardır. Ancak bunlar perde ile örtülü bulunur ve bir kimse perdeyi kaldırmadıkça Allâh’ın koyduğu yasakları çiğnemez. İkinci davetçi ise Rabbinin vâizi yani vicdandır.”⁹⁷

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

26- İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de bir aşağılanma. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.

26. âyetinde, iyi işler yapan mü'minlere en iyi mükâfat ve bir de fazlası vaad ediliyor. Onların tertemiz bir kişilikle sürekli olarak kalmak üzere cennete girecekleri belirtiliyor.

Âyetdeki “ihsân” bir hadiste şöyle târif edilmiştir: “İhsân; Allâh’a, onu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da, O seni görmektedir.”⁹⁸ Ecir, amelin türüne ve onu yapan kişinin samimî oluşuna göre bire ondan, bire yedi yüz katına kadar artar. Hatta karz-ı hasen, oruç ve sabır gibi amellerde bu daha da katlanabilir.

Suheyb رضي الله عنه’in naklettiği bir hadîse göre, âyetdeki “bir de fazlası var!” ifâdesi cennette, Yüce Allâh’ın cemalini müşahede etmektir.⁹⁹

97. Tirmizî, Emsâl, 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 183.

98. Buhârî, Tefsir, 31/2, İman, 37; Müslim, İman, 57.

99. Müslim, İman, 297, 298. Bk. Kıyâmet, 75/23.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hayır! Her kim işini güzel yaparak, bütün benliğini Allâh’a teslim ederse, onun ecri Rabbi katındadır. Onlar için bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”**¹⁰⁰

“(Savaşta) Aldıkları yaraya rağmen, yine de Allâh’ın ve peygamberinin çağrısına koşanlara gelince; işte bunlardan iyilik yapanlar ve Allah’tan sakınanlar için büyük bir ecir vardır!”¹⁰¹

“Oraya esenlik içinde girin! İşte bu sonsuzluk günüdür! Orada, onlara istedikleri her şey var. Hatta katımızda daha fazlası da vardır.”¹⁰²

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ الْبِلِّ مُظْلِمًا ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

27- Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar cezâ verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Onları, Allâh’a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri, sanki karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir! İşte bunlar, cehennemliktir ve orada sürekli olarak kalacaklardır.

27. âyette kötülük yapanlara cezâlarının misliyle verileceği bildirilir. Ancak onların yüzlerinin utanç duygusu ile kaplanacağı, onları Allâh’ın azâbından kurtaracak kimse bulunmayacağı vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kim (Allâh’ın huzûruna) iyilikle gelirse, ona bu iyiliğin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse, bu kötülüğün misli kadar cezâlandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”**¹⁰³

Hız. Mûsâ döneminde Firavun ailesinden olup imânını gizleyen birisi, topluma öğüt vererek şöyle demişti: **“Ey kavmim! Gerçekten sizin için, o bağırsıp çağırışma gününden korkuyorum. Arkanızı dönüp**

100. Bakara, 2/112.

101. Âl-i İmrân, 3/172.

102. Kâf, 50/35.

103. En’âm, 6/160.

kaçacağınız o günden. Çünkü sizi Allah'tan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek kimse de yoktur!”¹⁰⁴

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَاءُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾
فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

28- O gün onların hepsini huzûrumuzda toplayacağız; sonra da Allâh'a şirk koşanlara: “Haydi siz ve ilâh diye tap-tıklarınız olduğunuz yerde durun!” diyerek, onları bir-birinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye tap-tıkları var-lıklar onlara şöyle diyecek: “Siz, bize tapmıyordunuz.”

29- “Şimdi aramızda Allah da şâhittir ki, sizin bize tap-tığı-nızdan biz habersizdik!”

28-29. âyetlerde, kıyâmet günü bütün insanlar Allâh'ın huzûrunda top-lanınca, Allah'tan başka ilâhlara tapanların ve tap-tıkları ilâhların sorguya çekileceği, ilâhların kendilerine tapıldığından haberlerinin bile olmadığı-nı bildirmesi üzerine, müşriklerin şirkinin cezâsını çekeceği haber veriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, dağları yürütürüz, yeryü-zünü çırılçıplak görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbi-rini bırakmamışızdır.”¹⁰⁵**

“O gün onların hepsini bir yere toplarız. Sonra Allâh'a ortak ko-şanlara: ‘Tanrı saydığınız ortaklarınız nerede?’ deriz.”¹⁰⁶ “Müşrikler, tap-tıkları putları gördükleri zaman. ‘Ey Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tap-tığımız ortaklarımızdır.’ derler. Koştukları ortaklar da onlara: ‘Siz yalan söylüyorsunuz!’ diye söz atarlar.”¹⁰⁷

“O gün Allah, onların hepsini bir araya toplar, sonra melek-le-re: ‘Bunlar size mi tapıyorlardı?’ der. Melekler der ki: ‘Seni tenzih

104. Mü'min, 40/32-33.

105. Kehf, 18/47.

106. En'âm, 6/22.

107. Nahl, 16/86.

ederiz! Bizim onlara karşı sığınacak velîmiz sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.”¹⁰⁸

هٰذَاكَ تَبَلُّوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا اَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلِيْهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٣٠﴾

30- İşte orada herkes, geçmişte yaptığıının hesâbını verecek ve gerçek sahipleri olan Allâh'ın huzûruna çıkarılacaklar. İlâh diye uydurdukları şeyler de, kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir.

30. âyette, kıyâmet günü herkes yaptığıının hesâbını verirken, müşriklerin Allah'tan başka taptıkları şeylerin, onları yüzüstü bırakıp gidecekleri haber veriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün bütün sırlar ortaya dökülür. Artık insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.”¹⁰⁹ “İşte o zaman, kendilerine uyulan kimseler, azâbı görerek, uyanlardan kaçıp uzaklaşmışlar ve aralarındaki bağlar bütünüyle kopmuştur!”¹¹⁰**

“Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. ‘Kitabını oku! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!’ denir.”¹¹¹

Ebû Hüreyre 'ten rivâyete göre, bâzı insanlar Hz. Peygamber 'e kıyâmet günü ile ilgili sorular sormuştu. Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet gününde insanlar bir araya toplanacak. Allah Teâlâ: “Kim neye tapıyorsa, onun ardına düşsün.” buyuracak. Kimi güneşin, kimi ayın, kimi de taptığı ve kendine bağlandığı “tâğût” denilen şeylerin ardına düşüp gidecek.”¹¹²

108. Sebe', 34/40-41.

109. Târık, 86/9-10.

110. Bakara, 2/166.

111. İsrâ, 17/13-14.

112. Buhârî, Ezân, 129, Rikâk, 52, Tevhid, 24; Müslim, İman, 299.

﴿ BÂB 4 ﴾

ALLÂH'IN GÜCÜ, PUTLARIN ACZİ, KUR'ÂN'IN BENZERİNİN GETİRİLEMEMESİ

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۖ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ ۚ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ قُلِ اللَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِيَ إِلَى الْحَقِّ ۚ قُلِ اللَّهُ يَهْدِيَ لِلْحَقِّ ۚ أَفَمَنْ يَهْدِيَ إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِيَ إِلَّا أَنْ يُهْدَى ۚ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يُتَّبَعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۚ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ۚ ﴿٤٠﴾

- 31- De ki: “Size gökten ve yerden rızık veren kim? İşitme ve görmeyi sağlayan kim? Ölüden diriye diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?” Onlar, “Allah!” diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: “Peki, o hâlde O’na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?”
- 32- İşte sizin, gerçek Rabbiniz olan Allah budur. Artık, gerçeğin dışında sapıklıktan başka ne olabilir? Durum böyle iken, nasıl da döndürülüyorsunuz?
- 33- Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki: “Onlar artık îmân etmezler!” hükmü böylece gerçekleşmiş oldu.
- 34- De ki: “İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?” De ki: “Varlıkları ilk defa Allah yaratır, sonra onu çevirip yeniden diriltir. Öyleyse nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?”
- 35- De ki: “İlâh diye taptıklarınız arasında, doğru yola iletecek biri var mı?” De ki: “Doğru yola yalnızca Allah iletir. Öyleyse doğru yola ileten mi kendisine uyulmaya daha lâyıktır; yoksa yol gösterilmedikçe kendiliğinden yol bulamayan mı? O hâlde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?”
- 36- Onların çoğu, sadece zanna göre hareket eder! Ancak zan ve tahmin, gerçek karşısında hiçbir şey ifâde etmez. Allah, onların yapmakta olduklarını elbette bilmektedir.
- 37- Bu Kur’ân, Allah’tan başkası tarafından uydurulmuş bir kitap değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab’ı açıklayan, kendinde hiçbir şüphe olmayan ve âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.
- 38- Yoksa: “Bunu kendisi uydurdu.” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, haydi onun bir sûresinin benzerini de siz getirin ve hatta bunun için Allah’tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın!”
- 39- Hayır, onlar, hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve açıklaması da henüz kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Ama zâlimlerin sonunun ne olduğuna bir bak!

40- Onlardan ona (Kur'ân'a) îmân eden de var, îmân etmeyen de. Senin Rabbin, bozgunculuk yapanları çok iyi bilir!

31. âyetinde, Allâh'a îmân etmeyen birisine şu soruların sorulması istenmektedir:

a) İnsana, hatta bütün canlılara gökten ve yerden rızık veren kimdir? Allah bitkiler ve hayvanlar âlemini yaratmasa, bir anda sular kesilse, yağmurlar yağmaz olsa, toprak özelliğini kaybederek bitkileri beslemez olsa, güneşin ısı ve ışık verme enerjisi son bularak kararsa, hava tabakasının oksijen ve karbondioksit dengesi bozulsa, insanın dünya gezegeninde yaşama imkânı kalmaz. Belki günler ve saatler içinde canlılar ölüm sürecine girmiş olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Size âyetlerini gösteren ve sizin için gökten rızık indiren O’dur. Ancak O’na yönelen kimse düşünüp öğüt alır!”**¹¹³ **“Onlar mı hayırlı yoksa varlıkları ilk baştan yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi hem gökten, hem de yerden rızıklandıran mı? Allah’la beraber başka bir ilâh mı var? De ki: “Haydi, doğru söylüyorsanız delilinizi getirin!”**¹¹⁴

b) İnsana göz, kulak gibi nîmetleri veren, yaratan, ölümden sonra diriltecek olan ve bütün işleri yöneten kimdir? Bütün bu nîmet ve yetenekleri verenin Allah Teâlâ olduğunu müşrikler de kabul eder. Fakat Allâh’a putları ortak koşarak tevhid inancından ayrılırlar. Âyetinde şöyle buyrulur: **“Geceyi gündüze katarsın, gündüzü geceye katarsın. Ölüden diriye çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin!”**¹¹⁵

Bütün bu sorulara akıl melekesini kullanan ve düşünebilen kişinin “Allah” diye cevap vereceği vurgulanıyor. Mü’minûn sûresinin aşağıdaki âyetinde benzer sorular ve cevapları şöyle yer alır:

“De ki: ‘Eğer biliyorsanız, söyleyin bakalım; yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?’ Onlar, ‘Allâh’ındır.’ diyecekler. De ki: ‘Öyleyse düşünmez misiniz?’ De ki: ‘Yedi göğün Rabbi ve büyük Arş’ın Rabbi kimdir?’ Onlar, ‘Allah’tır.’ diyecekler. De ki: ‘Öyleyse siz Allah’tan sakınmaz mısınız?’ De ki: ‘Eğer biliyorsanız, söyleyin bakalım; her şeyin hükümranlığı elinde olan, koruyup kollayan, ama kendisi

113. Mü’min, 40/13.

114. Neml, 27/64.

115. Âl-i İmrân, 3/27.

korunup kollanmayan kimdir?’ Onlar yine, ‘Allah’tır!’ diyecekler. De ki: ‘Öyleyse nasıl oluyor da, böyle yalanların büyüüne kapılıyorsunuz?’¹¹⁶

“Eğer sen onlara: ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan elbette, ‘Onları çok güçlü ve her şeyi bilen Allah yarattı.’ derler.”¹¹⁷ “Eğer sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette, ‘Allah’ derler. Öyle ise nasıl oluyor da haktan çevriliyorlar?”¹¹⁸

32. âyette insanlar Rab olarak tek Allah inancında birleşmeye çağrılıyor. Tevhid inancının dört derecesi vardır: a) Allâh’ın kendi kendine var olması, varlığında başkasına muhtaç olmaması, b) Bütün varlıkların yaratıcısının Allah olduğu inancı, c) Bütün varlıkların yöneticisinin (müdebbir) Allah olduğu inancı, d) Allah’tan başka, ibadete lâyık bir varlığın olmadığı inancı.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“O, sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk O’nundur. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?”¹¹⁹**

Yukarıdaki ilk iki madde üzerinde, yani Allâh’ın varlığında başkasına muhtaç olmaması ve her şeyi O’nun yaratması konusunda ilâhî kitaplar söz etme ihtiyâcını duymamıştır. Çünkü bunlar insan aklıyla ulaşılabilecek gerçeklerdir. Nitekim bu konuda ne Arap müşrikleri, ne Hristiyanlar, ne de Yahudiler arasında bir görüş ayrılığı yoktur. Hepsi buna inanmışlardır.

Nitekim Übey bin Kâ'b ve Abdullah bin Abbâs'tan rivâyete göre Kureyş'in, Hz. Peygamber'e, Rabbinin nasıl bir varlık olduğunu sormaları üzerine inen İhlâs sûresinde özlü bir tanıtım şöyle yapılır:¹²⁰ **“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. Doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur.”¹²¹**

Çünkü Mekke müşrikleri, Allah’la cinler ve melekler arasında bir soy ilişkisi bulunduğunu, meleklerin Allâh’ın kızları olduğunu öne sürüyorlardı¹²²

116. Mû'minûn, 23/84-89.

117. Zuhurf, 43/9.

118. Zuhurf, 43/87.

119. Zümer, 39/6.

120. Bk. Tirmizî, Tefsir, 112/1, 2; Ahmed bin Hanbel, V, 134.

121. İhlâs, 112/1-4.

122. Bk. Nahl, 16/57; Tûr, 52/39; Sâffât, 37/158.

Allah Teâlâ, Kur'an'da, "Âyetelkürsî" ve İhlâs sûresinde olduğu kadar, İslâm'dan başka hiçbir dinde böylesine güzel târif edilmemiştir.¹²³

İnsanlar daha çok evrende Allah'tan başka bir yönetici (müdebbir) olup olmadığı ve Allah'tan başka tapılmaya lâayık, O'na ortak olabilecek bir ilâh olup olmadığı konularında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bunları üç grupta toplamak mümkündür:

a) Yıldız tapanlar: Bunlar, yıldızların insan hayatı üzerinde belirleyici etkisi olduğuna, bu yüzden onların saygı ve ibadete lâayık bulunduğuna inanırlar. Bunlara göre, insanın bahtlı, bahtsız, hasta veya sağlıklı olması üzerinde yıldızlar etkilidir. Yıldızların soyut, akıllı ruhları vardır, onları harekete sevk ederler, bu yüzden kendilerine ibadetten gâfil değildirlere.

b) Müşrikler: Bunlar gerçekte bütün evreni yaratan bir Allâh'ın var olduğuna inanmakla birlikte, kendilerinden önceki seçkin birtakım iyi insanların adına taşlar yonttular, bunları kible edindiler, unutulmasın diye de taşlara adlarını verdiler. Ondan sonra gelenler ise, putlarla putların temsil ettiği iyi kişileri iyice bilip ayıramadıkları için, onları öylece taş ve put olarak tanrı sandılar.¹²⁴

c) Hristiyanlar: Hz. İsa'nın Allâh'a yakın ve halktan yüce olduğunu, onun kul diye adlandırılıp, sıradan bir kişi gibi tutulmasının uygun olmaya çağını, bunun ona karşı edepsizlik ve Allâh'a olan yakınlığını gözardı etmek anlamına geleceğini söylediler. Bu yüzden kimisi onun için, "İbnullah (Allâh'ın oğlu)", kimisi de "Tanrı" adını verdi.¹²⁵

كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33- Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki: "Onlar artık îmân etmezler!" hükmü böylece gerçekleşmiş oldu.

33. âyete göre, îmân etmeyecekleri belli olanlar önceki âyetlerde Allâh'ın yaratıcılığı ve yüceliği konusunda sorulan sorulara verilen cevaplara rağmen, sonunda inanmayıp hak yoldan sapanlar olduğu anlaşılıyor. Buna göre in-sanoğlu, dünya hayatında imtihana tâbî tutuluyor, doğru yolu bulması için

123. Bk. Ankebût, 29/61, 63; Lokmân, 31/25.

124. Bk. Âl-i İmrân, 3/189; A'râf, 7/191-195; İsrâ, 17/111.

125. Huccetullahi'l-Bâliga Tercümesi ve Şerhi'nden naklen, H. Basri Çantay, Meâl, Risâle neşri, (Yûnus, 10/32), I, 456, 457.

önüne her türlü imkân ve sebepler çıkarılıyor, akıl melekesi devreye soku-
luyor, buna rağmen kendi tercihiyle inkâr yoluna saparsa, “artık îmân et-
meyecekler” grubuna dâhil ediliyor.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Haklarında Rabbinin sözü kesinleş-
miş olanlar îmân etmezler. Onlara, her türlü mucize gelmiş olsa bi-
le, can yakıcı azâbı görmeden îmân etmezler.”**¹²⁶

**“Andolsun ki onların çoğu için Allâh'ın azap sözü hak olmuştur.
Çünkü onlar îmân etmiyorlar.”**¹²⁷ **“İşte böylece, o inkâr edenlerin
cehennem ehli olduklarına dâir Rabbinin sözü gerçekleşmiş oldu.”**¹²⁸

**“O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Oraya va-
rıp da, kapıları açıldığında cehennemin bekçileri onlara: ‘İçinizden
Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve bugününüzle karşılaşacağınız
konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?’ diye sorarlar.
Onlar da, ‘Evet geldi.’ derler. Ama azap sözü, artık o kâfirler için
gerçek olmuştur.”**¹²⁹

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتِ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي
إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ
أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

**34- De ki: “Îlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan ya-
ratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek biri-
si var mı?” De ki: “Varlıkları ilk defa Allah yaratır, son-
ra onu çevirip yeniden diriltir. Öyleyse nasıl oluyor da
yüz çeviriyorsunuz?”**

**35- De ki: “Îlâh diye taptıklarınız arasında, doğru yola ilete-
cek biri var mı?” De ki: “Doğru yola yalnızca Allah ile-
tir. Öyleyse doğru yola ileten mi kendisine uyulmaya da-
ha lâyıktır; yoksa yol gösterilmedikçe kendiliğinden yol**

126. Yûnus, 10/96.

127. Yâsîn, 36/7.

128. Mû'min, 40/6.

129. Zümer, 39/71.

bulamayan mı? O hâlde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?”

34-35. âyetlerde, “Allah’tan başka kendilerine tapılan ilâhlar”dan kastedilen; kimine göre putlar, kimine göre ise küfür ehlinin önderleridir. Çünkü onlar putların doğru yolu gösterdiğine ve önderlerinin de tanrı vekili olduğuna inanırlardı.

Bu âyetlere göre, varlıkları yoktan var eden, onlara biçim veren, sonra biçimlerini bozarak, yeniden yaratan ve yeni şekil veren Allah’tır. Doğada varlıklar kendi kendilerini yeniler. Yaşlanan canlı varlıklar ölür, onların yerini tohumları gelişerek alır. Dünya durdukça hayatın yenilenmesi devam edecektir. Âhirette ise canlılar yeniden yaratılacak, ruhlara yeni bir beden giydirecektir. İnsanları dünyada gerçeğe ulaştıracak olan da Allah’tır. Allah’tan başka tapılan varlıkların böyle bir gücü yoktur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Siz Allâh’ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölümler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürölüp ona götürüleceksiniz.”**¹³⁰

“Onlar Allâh’ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de yarar veremeyen; öldürme, diriltme ve öldükten sonra yeniden canlandırma gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler!”¹³¹

“Onlar mı hayırlı yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar edecek olan ve sizi hem gökten, hem de yerden rızıklandıran mı? Allah’la beraber başka bir ilâh mı var? De ki: “Haydi, doğru söylüyorsanız delilinizi getirin!”¹³²

وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- Onların çoğu, sadece zanna göre hareket eder! Ancak zan ve tahmin, gerçek karşısında hiçbir şey ifâde etmez. Allah, onların yapmakta olduklarını elbette bilmektedir.

130. Bakara, 2/28.

131. Furkan, 25/3.

132. Neml, 27/64.

36. âyette, müşriklerin gerçeğe değil zanna dayandıkları zannın ise kesin bilgiyi ve gerçeği yansıtmadığı belirtilir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünde bulunan kimselerin çoğuna uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye uymaz, yalandan başka söz de söylemezler.”**¹³³

“Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşlar Allâh'ı tesbih ediyor? Onlardan her biri kendi duâsını ve tesbihini bilmiştir. Allah da onların yapmakta olduklarını çok iyi bilir.”¹³⁴

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

37- Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir kitap değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayan, kendinde hiçbir şüphe olmayan ve âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.

38- Yoksa: “Bunu kendisi uydurdu.” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, haydi onun bir sûresinin benzerini de siz getirin ve hatta bunun için Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın!”

37-38. âyetlerde, Kur'ân'ın, Allah'tan başkası tarafından söylenecek, uydurulacak bir kitap olmadığı, onun kendinden önceki ilâhî kitapları onaylayan, değiştirilen yerlerini bildiren, Allâh'ın buyruklarını açıklayan bir kitap olduğu vurgulanıyor.

Kur'ân-ı Kerîm; İncil, Tevrat, Zebur gibi önceki kutsal kitapları onayladığı gibi, Levh-i Mahfûz'da insan varlığı için belirlenen, yazı ve tespitlerin bir çeşit uygulama bilgi, belge ve işaretlerini açıklayan bir kitaptır.

133. En'âm, 6/116.

134. Nûr, 24/41.

Hız. Muhammed ﷺ için, “O büyük bir mütefekkir, bir filozof, bir ediptir. Kur’ân’ı kendisi yazmıştır.” diyenlere karşı, bu sözlerini ispat için Kur’ân, onun bölümleri gibi bir bölüm veya birkaç âyet yazmaya çağırır. Eğer Kur’ân, insan uydurması bir eser olsaydı, Arap toplumu içinde Hız. Muhammed’den daha tecrübeli edip ve şâirler vardı, onlar da bunun benzeri sözler söyleye bilirdi! Onların bunu yapamaması, Kur’ân’ın insan sözü değil, Allah kelâmı olduğunu gösterir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yanınızdakini (Teurat’ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur’ân’a) îmân edin, onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim âyetlerimi az bir değer karşılığında değişmeyin ve ancak benden sakının!”**¹³⁵

“Onlara: ‘Allah ne indirdiyse ona îmân edin!’ denildiği zaman: ‘Biz, sadece bize indirilmiş olana inanırız.’ dediler ve ondan başkasını inkâr ettiler. Oysa o (Kur’ân), onların yanlarında bulunanı (Teurat’ı) doğrulayan gerçektir.”¹³⁶

“Bu Kur’ân, tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.”¹³⁷ **“Bu Kur’ân uydurulmuş bir söz değildir. Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı ve îmân edecek bir toplum için hidâyet ve bir rahmettir!”**¹³⁸

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّابٌ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ
يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾

39- Hayır, onlar, hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve açıklaması da henüz kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Ama zâlimlerin sonunun ne olduğuna bir bak!

40- Onlardan ona (Kur’ân’a) îmân eden de var, îmân etmeyen de. Senin Rabbin, bozgunculuk yapanları çok iyi bilir!

135. Bakara, 2/41.

136. Bakara, 2/91.

137. Hûd, 11/1.

138. Yûsuf, 12/111.

39-40. âyetlerde, müşriklerin kıyâmet gününü ve Kur'ân'ın açıkladığı hükümleri araştırıp anlamadan yalanladıkları, bu şekilde peygamberlerini yalanlayan geçmiş toplumların başına gelenler hatırlatılıyor. Toplumda Kur'ân'a îmân edenin de etmeyenin de bulunabileceği, Allah Teâlâ'nın bozguncuları çok iyi bildiği vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar bu kitabın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? Onun gerçekleşeceği gün gelince, önceden onu unutmuş olanlar şöyle derler: “Doğrusu Rabbimiz’in elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bize şefaât edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya yeniden geri gönderilsek de daha önce yapmadıklarımızı yapsak!” Onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler ve uydurdıkları (putlar) da kendilerinden kaybolup gitti.”**¹³⁹

“Onlardan öncekiler de peygamberlerini bu şekilde yalanlamışlardı, ama sonunda azâbımızı tattılar.”¹⁴⁰ **“Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bir bak, o zâlimlerin sonunu nasıl oldu!”**¹⁴¹

Hız. Peygamber hem insanların hem de cinlerin peygamberidir. Cinlerle ilgili olarak indirilen Cin sûresinde, onların temsilcisinin, Hız. Peygamber’in huzûrunda yaptığı açıklamalar bu sûrenin ilk âyetlerinde uzunca nakledilir. Yukarıdaki 40. âyette insanlarla ilgili olarak bildirilen inanç farklılığının cinler arasında da varlığını sözcü cin şöyle açıklar: **“Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var ve bizden başka türlü olan da var. Biz çeşitli yollara ayrıldık.”**¹⁴²

Hız. Peygamber’den toplumundan îmân etmeyenler için üzülmemesi isteniyor. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte bunlar, kalplerinde olanı Allâh’ın bildiği kimselerdir. Onun için sen onlara aldırma da kendilerine öğüt ver ve kendileri hakkında etkileyici söz söyle!”**¹⁴³ **“Eğer onlar yüz çevirirlerse, hiç şüphe yok ki Allah bozguncuları bilir.”**¹⁴⁴

139. A'râf, 7/53.

140. En'âm, 6/148.

141. Kasas, 28/40.

142. Cin, 72/11.

143. Nisâ, 4/63.

144. Âl-i İmrân, 3/63.

﴿ BÂB 5 ﴾

**DİNDE ZORLAMA OLMAMASI, SAPKINLARIN ZİYÂNI,
PEYGAMBER'İN GÜCÜNÜN SINIRLI OLMASI**

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيءُونَ مِمَّا أَعْمَلُ
وَأَنَا بِرَبِّي مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ
تَسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ
أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْى وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ
النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِنَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي
نَعِدُهُمْ أَوْ نَتُوفِّيَنَّكَ فَلَإِنَّا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ
﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٤٨﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ
أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ
﴿٥٠﴾ أَتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ أَمْنُكُمْ بِهِ الْآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ
تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِذُكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

- 41- Onlar seni yalanlarlarsa, de ki: “Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size âittir. Siz benim yaptıklarımдан sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim.”
- 42- Onlardan sana kulak verip dinleyenler de vardır. Fakat sen sağırlara -üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa- sesini duyurabilir misin?
- 43- Onların arasında sana bakanlar da vardır. Fakat körleri, üstelik basîretleri de yoksa sen mi doğru yolu göstereceksin?
- 44- Allah, insanlara asla zulmetmez; ama insanlar kendi kendilerine zulmederler.
- 45- Allâh'ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allâh'ın huzûruna çıkmayı yalan sayıp da, doğru yolu bulamayanlar, gerçekten büyük bir ziyâna uğramışlardır.
- 46- Onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefât ettirsek de, sonunda onların dönüşü de Bizdir. Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir.
- 47- Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adâletle hükmedilir ve onlara asla haksızlık yapılmaz.
- 48- Onlar şöyle diyorlar: “Eğer doğru söylüyorsanız, bu vad edilen azap ne zaman gerçekleşecek?”
- 49- De ki: “Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.” Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!

50- De ki: “Söyler misiniz? Ya O’nun azâbı size gece ya da gündüz gelirse, (o zaman ne yaparsınız)? Hele suçlular, azâbın gelmesi için niçin acele ediyorlar?”

51- Siz, azap gerçekleştikten sonra mı, ona inanacaksınız? Yoksa şimdi mi? Hani siz, onun bir an önce gelmesini istiyordunuz?

52- Sonra o kendine yazık edenlere: “O hâlde, sürekli olan azâbı tadın bakalım! Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız?” denilir.

53- Onlar: “Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?” diye sana soruyorlar. De ki: “Evet! Rabbime andolsun ki o gerçektir. Çünkü siz, Allâh’ı güçsüz bırakamazsınız!”

41. âyette, “Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size âittir.” cümlesinde, “amel” kelimesi iş ve eylemden çok ibadet anlamındadır. Yani “Benim yapmakta olduğum amelim ve ibadetim bana, sizin yapmakta olduğunuz amel ve ibadetiniz de sizedir.” demek olur.

Buna göre, Hz. Peygamber’in görevi tebliğden ibârettir. Bu da müjdeleme ve uyarmadır. Doğru yola ulaştırma Allâh’a âittir. Bir tebliğci kendine düşeni yaptıktan sonra, toplumun inanmamasından dolayı sorumluluğu bulunmaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Öyleyse sizin dîniniz size, benim dînim banadır.”**¹⁴⁵

“Onlar, sana karşı gelirlerse de ki: “Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım.”¹⁴⁶ **“Sizin için İbrahim’de ve onunla beraber olanlarda güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: “Biz sizden ve Allah’tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz, tek bir Allâh’a îmân edinceye kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.” Şu kadar var**

¹⁴⁵. Kâfirûn, 109/1-6.

¹⁴⁶. Şuarâ, 26/216.

ki, İbrahim babasına, “Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Bununla birlikte sana Allah’tan gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez.” demişti. (İbrahim ve yanındakiler şöyle duâ etmişlerdi:) “Ey Rabbimiz! Ancak Sana güvenip dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır!”¹⁴⁷

42. âyet, bir sözü dinlemekten amacın, ondan kastedilen mânâyı anlamak olduğunu gösterir. Anlamak için dinlemeyen, duyduğu sözü kavrayamaz ve istenilen yarar da elde edilemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan bir kısmı senin okuduğun Kur’ân’ı dinler. Fakat Biz onların kalplerinin üzerine, işittiklerini anlamalarına engel perdeler ve kulaklarına da ağırlık koyduk. Onun için onlar her türlü mucizeyi görseler de îmân etmezler. Hatta o inkâr edenler sana geldiklerinde, “Bu Kur’ân, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!” diyerek seninle tartışırlar.”¹⁴⁸**

“Onlardan seni dinliyor gibi görünenler de vardır! Fakat senin yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara, “Az önce o ne demişti?” derler. Onlar Allâh’ın, kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ ve heveslerinin peşine düşmüşlerdir.”¹⁴⁹

43. âyete göre, inanmayacak olanlar peygamberliğinin delillerini gözleriyle görseler bile, yine inanmazlar. Görmekten maksat ibret almaktır. Bu konuda iç sezgi ve kalp gözü asıldır. Nitekim kalp gözü açık olan körler, gören ahmakların idrâk edemeyecekleri şeyleri anlarlar.¹⁵⁰

Birine karşı beslenen nefret ve düşmanlık, o kişiyi, o insana ve fikirlerine karşı o derece duyarsız hâle getirir ki o insanın sözünü duysa da amacını anlayamaz. Aşkın bir insanı kör etmesi, âşık olduğu kimsenin kusurlarını görmemesi gibi, nefret ve sevgisizlik de kişiyi duyarsız hâle getirebilir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Sen sağırlara sesini duyurabilir misin? Yahut körlere veya apaçık sapıklık içinde bulunanlara yol gösterebilir misin?”¹⁵¹**

147. Mümtetine, 60/4.

148. En’âm, 6/25.

149. Muhammed, 47/16.

150. Beyzâvî, 10/43. âyet tefsîri.

151. Zuhurf, 43/40.

44. âyete göre, Allah her insana gerçeği araştırma ve anlama yeteneği vermiş, karar verme aşamasında onu irâdesiyle serbest bırakmıştır. İrâdesini kötü yolda kullanan kimse hak yoldan çıkmış ve kendi kendine zulmetmiş olur. Bunun sorumluluğuna da katlanması gerekir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte bu azap, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.”**¹⁵² **“Gerçekte onlar Bize değil sadece kendilerine zulmediyorlardı.”**¹⁵³

Ebû Zer رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ’in naklettiği kudsî bir hadiste özetle şöyle buyrulur: “Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Sizin aranızda da haram kıldım. Bu yüzden birbirinize karşı haksızlık yapmayınız. Ey kullarım! Benim doğru yola ilettiklerim dışında siz dalâlettesiniz. Bu sebeple benden, doğru yola iletmemi isteyin ki, sizi doğru yola ileteyim... Ey kullarım! Siz gece gündüz hatâ işliyorsunuz. Ben ise bütün günahları bağışlarım. Öyleyse, benden mağfiyet isteyin ki, sizi bağışlayayım. Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için kaydeder, sonra onları size iâde ederim. Artık kim bir hayır bulursa Allâh’a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa, kendisinden başkasını ayıplamasın.”¹⁵⁴

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45- Allâh’ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allâh’ın huzûruna çıkmayı yalan sayıp da, doğru yolu bulamayanlar, gerçekten büyük bir ziyâna uğramışlardır.

45. âyete göre, insanlar dünya hayatından sonra Allâh’ın huzûruna götürüldükleri zaman, sanki birbirinden pek kısa bir süre önce ayrılmışlar, yekdiğerini unutmamışlardır. Fakat bu durum, ilk toplanma sırasında böyle olacaktır. Daha sonra hesaplaşmanın şiddeti yüzünden, eğer başkalarının kul hakları yenmişse karşılaştırmayı tercih edecektir.

152. Enfâl, 8/51.

153. Bakara, 2/57.

154. Müslim, Birr, 55.

Buna göre, insanoğlu dünyada ne kadar yaşasa, bu yaşadığı süre kendisine az gelir. Âhirette artık dünya süresi bitmiş, yeni bir yaşam başlamış olur. Orada insanlar dünyadaki gibi birbirini tanırlar. Fakat hesaplaşma korkusuyla en yakın hısımlar bile birbirinden kaçacaktır.¹⁵⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kim, büyüklük taslayarak, O’na kul-luk etmekten kaçınırsa, bilsin ki Allah onların hepsini kendi huzûrunda toplayacaktır.”**¹⁵⁶ **“Allah, bütün insanları ve cinleri bir araya toplayacağı gün: “Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan çoğunu baş-tan çıkardınız!” (denir).”**¹⁵⁷

“O gün Rabbin, onları Allah’tan başka taptıkları şeylerle toplar ve der ki: “Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?”¹⁵⁸

“Allâh’ın huzûruna çıkmayı yalan sayanlar, gerçekten ziyâna uğ-ramışlardır. Kıyâmet aniden başlarına kopuverdiğinde, ağırlıklarını sırtlarına yüklenerek, “Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı, yazıklar olsun bize!” derler. Dikkat edin, onların yüklendikleri şey-ler ne kötüdür!”¹⁵⁹

وَأَمَّا نُرِيَّتْكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيْتُكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ
شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46- Onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmı-nı sana göstersek de, göstermeden önce seni vefât ettir-sek de, sonunda onların dönüşü de Bizedir. Allah onla-rın yapmakta olduklarını görmektedir.

46. âyete göre, peygambere karşı çıkanlar er geç cezâlandırılırlar¹⁶⁰ Bu yüzden, uyarıldıkları konular, peygamber henüz hayatta iken gerçekleşsin veya gerçekleşmesin, sonuç değişmez.

155. Bk. Abese, 80/34-37.

156. Nisâ, 4/172.

157. En’âm, 6/128.

158. Furkan, 25/17.

159. En’âm, 6/31.

160. Bk. Ra’d, 13/40.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefât ettirsek de, sonuç değişmez. Çünkü senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesâba çekmek ise Bize âittir.”**¹⁶¹

“Biz senin rûhunu alsak bile, yine onlardan intikam alırız. Yahut da onlara vaad ettiğimiz azâbı sana gösteririz. Çünkü Bizim onlara azap etmeye gücümüz yeter.”¹⁶²

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ ۚ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47- Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adâletle hükmedilir ve onlara asla haksızlık yapılmaz.

47. âyette sözü edilen, “her ümmete bir elçinin” dünyada veya âhirette olma durumuna göre anlam verilmiştir. Dünyada bir toplumun sorumlu olması için, o topluma bir elçinin kendisinin veya haberinin ulaşmış olması gerekir. Aksi hâlde, toplum fertleri sadece Allâh’a inanmakla yükümlü olurlar. Bunun dışındaki inanç ve amel konularından sorumlulukları bulunmaz. Başka bir âyette, **“Biz, bir elçi göndermedikçe, bir kimseye azap edecek değiliz.”**¹⁶³ buyrulur.

Âhirete göre düşünülünce, anlam şöyle olur: Allah, âhirette her ümmetin elçisini yanına getirir. Her millet kendi elçisinin huzûrunda hesâba çekilir. Elçi, bir bakıma o toplumun sözcüsü gibidir. Eğer bir topluluk, inanç bozukluğu yüzünden o peygamberin yolundan uzaklaşmış durumda ise, elçi böyle bir topluluğa sahip çıkmayacak ya da sahip çıkamayacak demektir. Buna göre, bir peygambere ümmet bağı ile bağlanmanın önemi kıyâmet günü daha iyi anlaşılacaktır.

Her milletin, kendi elçisinin bilirkişiliği ve tanıklığı ile o elçinin huzûrunda hesâba çekileceğini bildiren başka âyetler de vardır.¹⁶⁴

161. Ra'd, 13/40.

162. Zuhurf, 43/41-42.

163. İsrâ, 17/15.

164. Bk. Nisâ, 4/41, 42; Zümer, 39/68, 69.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي
 ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا
 يَسْتَخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ
 بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَآذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾

48- Onlar şöyle diyorlar: “Eğer doğru söylüyorsanız, bu vadedilen azap ne zaman gerçekleşecek?”

49- De ki: “Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.” Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!

50- De ki: “Söyler misiniz? Ya O’nun azâbı size gece ya da gündüz gelirse, (o zaman ne yaparsınız)? Hele suçlular, azâbın gelmesi için niçin acele ediyorlar?”

48-50. âyetlerde, müşriklerin azap zamanını sormaları üzerine, Hz. Peygamber’in onlara şu bilgileri vermesi istenmektedir: a) Bunu sadece Allah bilir. b) Hz. Peygamber kendine ne fayda ne de zarar verme gücüne sahip değildir. c) Ancak her ümmetin bir vâdesi vardır. Bu vâde dolunca ne öne alma ne de geri bırakma imkânı bulunmaz. d) Bu azap veya kıyâmet, gece veya gündüz aniden gelirse, ne yapacağınızı düşündünüz mü? e) Kâfirler bunlardan hangisinin acele gelmesini ister?

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu bizi korkuttuğunuz azap ne zaman?’ diyorlar.”**¹⁶⁵ **“De ki: “Ben kendime, Allâh’ın dilediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mülk) elde ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sadece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.”**¹⁶⁶

“Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹⁶⁷ **“Biz nice kasaba halkını**

165. Enbiyâ, 21/38.

166. A'râf, 7/188.

167. A'râf, 7/34.

helâk ettik! Azâbımız gece vakti veya öğleyin istirahatte iken onlara gelivermişti.”¹⁶⁸

أَنتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ أَمْتُمْ بِهِ ۖ أَلَمْ تَكُنْ لَهُ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ ۖ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

51- Siz, azap gerçekleştikten sonra mı, ona inanacaksınız? Yoksa şimdi mi? Hani siz, onun bir an önce gelmesini istiyordunuz?

52- Sonra o kendine yazık edenlere: “O hâlde, sürekli olan azâbı tadın bakalım! Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız?” denilir.

51-52. âyetlerde, böyle bir azap gelince î mân etmenin bir fayda vermediğine işaret ediliyor. Sonra da, onların acele gelmesini istedikleri, ya da geleceğine inanmadıkları azapla karşılaşacakları ve kendilerine “sürekli azâbı tadın bakalım!” denileceği haber verilir. Ancak bu azâbın daha önce yaptıklarının karşılığı olduğu da kendilerine bildirilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Rabbinin bâzı âyetlerinin geleceği gün, önceden inanmamış veya î mânında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık î mânı bir fayda sağlamaz. De ki, “Bekleyin bakalım, şüphesiz biz de beklemekteyiz!”¹⁶⁹ “Sonra azâbımızı gördükleri zaman, onlar, “Artık Allâh’ın birliğine î mân ettik ve O’na koştuğumuz ortakları inkâr ettik!” dediler. Ancak azâbımızı gördükten sonra î mân etmenin onlara bir faydası olmadı! Allâh’ın kulları hakkında, eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte kâfirler bu noktada ziyâna uğradılar.”¹⁷⁰**

“Bugününüzle karşılaşmayı unuttuğunuzdan dolayı tadın azâbı! Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan dolayı sonsuzluk azâbını tadın bakalım!”¹⁷¹ “Kıyâmet gününde zâlimlere: “kazandığınız günahların

168. A'râf, 7/4.

169. En'âm, 6/158.

170. Mü'min, 40/84-85.

171. Secde, 32/14.

cezâsını şimdi tadın bakalım!” denilecek. O korkunç azaptan kendisini yüzüyle korumaya çalışan kimsenin hâli ile güven içinde bulunan mü'minin hâli bir olur mu?”¹⁷² “O gün hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz!”¹⁷³

وَيَسْتَنْبِئُكَ أَحَقُّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar: “Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?” diye sana soruyorlar. De ki: “Evet! Rabbime andolsun ki o gerçektir. Çünkü siz, Allâh’ı güçsüz bırakamazsınız!”

53. âyette, azâbın gerçekten olup olmadığını soranlara, Hz. Peygamber’in yeminle azâbın gerçek olduğunu ve onun önüne kimsenin geçemeyeceğini haber vermesi istenmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Size yapılan vaad mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız.”¹⁷⁴ “Siz Allâh’ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölümler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürülüp ona götürüleceksiniz.”¹⁷⁵**

172. Zümer, 39/24.

173. Yâsîn, 36/54.

174. En'âm, 6/134.

175. Bakara, 2/28.

﴿ BÂB 6 ﴾

ÂHİRETİN DEHŞETİ, ALLÂH'IN GÜCÜ, ŞİFÂ, HİDÂYET, RAHMET, HELÂL VE HARAM KILMA YETKİSİ

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۖ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ
 لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾
 إِلَّا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ إِلَّا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ
 أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا
 النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى
 وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا
 هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ
 فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا ۗ قُلْ آلَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ
 ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَذُو
 فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

54- Zulmeden herkes, yeryüzündeki bütün servete sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini feda eder. Onlar azâbı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar. Aralarında adâletle hüküm verilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.

55- İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allâh'ındır. Dikkat edin, Allâh'ın verdiği söz gerçektir. Ama onların çoğu bilmezler.

56- Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz sonunda O'na döneceksiniz.

57- Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerinizin derdine bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.

58- De ki: "O hâlde onlar, Allâh'ın lûtf ve rahmetiyle, işte bununla sevinsinler! Çünkü bütün bunlar, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır."

59- De ki: "Baksanıza, Allâh'ın size rızık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını helâl bir kısmını haram kıldınız." De ki: "Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi, ya da Allâh'a iftira mı ediyorsunuz?"

60- Allâh'a karşı yalan uyduranlar kıyâmet gününü ne sanıyorlar? Şüphesiz Allah insanlara karşı lûtf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.

54. âyetinde, kıyâmet günü azapla karşılaşan kişinin, dünyanın bütün mal varlığına sahip olsa, kurtuluş fidyesi olarak bunu hemen vermek isteyeceği belirtiliyor. Bu bir temsildir. Elbette böyle bir fidye verme ve kurtulma zamanı geçmiştir. Dünyada işlenen günahların ve yapılan yanlışlıkların telâfisi yine dünyada iken mümkündür. Tevbe kapısı ölüncüye kadar açık tutulduğu gibi, kul hakları ile ilgili konularda, maddî fedakârlıklar, infak ve tasadduklar yaparak âhiret azâbına karşı önlem alma imkânları vardır. Bunlar yapılmamışsa, kıyâmet günü pişmanlık bir yarar sağlamaz. Kişi, dünyada yaptıklarının karşılığını adâletli bir şekilde görür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Size verilen söz mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız."**¹⁷⁶ **"Siz Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölümler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürölüp ona götürüleceksiniz."**¹⁷⁷

"Rab'lerinin buyruğuna uyanlara en güzel (mükâfat) vardır. O'nun buyruğuna uymayanlar ise, yeryüzünde bulunan her şey ve bunun bir o kadarı kendilerinin olsa, (azaptan kurtulmak için) hepsini fidye olarak verirlerdi. Onların hesâbı çok kötüdür, gidecekleri yer de cehennemdir, o ne kötü bir yataktır!"¹⁷⁸

176. En'âm, 6/134.

177. Bakara, 2/28.

178. Ra'd, 13/18.

“Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyâmet gününde başlarına gelecek o kötü azaptan kurtulmak için, hepsini feda ederlerdi. Çünkü hiç hesâba katmadıkları şeyler, Allah tarafından karşılırları çıkmıştır.”¹⁷⁹

“Günahkâr kimse o günün azâbından kurtulmak için oğullarını bile fidiye vermek ister. Daha da eşini ve kardeşini; kendini koruyup barındıran ailesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini feda edip (cehennemden) kurtulmak ister.”¹⁸⁰

Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ kıyâmet günü cehennemde azâbı en hafif olan birine: ‘Yeryüzündeki bütün servetler senin olsa, şu azaptan kurtulmak için feda eder miydin?’ diye soracak. O da: ‘Evet feda ederdim.’ diyecek. Bunun üzerine yüce Allah şöyle buyuracak: ‘Sen daha Âdem’in sulbünde iken, senden bundan daha azını istemiş, Benden başkasını bana şirk koşma da seni cehenneme sokmayayım.’ demiştim; ama sen bu söze uymadın ve Benden başkasına ilâh diye taptın.”¹⁸¹

آلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ اَلَا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٥٦﴾

55- İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allâh’ındır. Dikkat edin, Allâh’ın verdiği söz gerçektir. Ama onların çoğu bilmezler.

56- Yaşatan da öldüren de O’dur. Siz sonunda O’na döneceksiniz.

55-56. âyetlerde, yerde ve göklerde ne varsa hepsinin Allâh’a âit olduğu, O’nun verdiği sözün gerçek olduğu, insanların çoğunun bunun farkında olmadıkları, yaşatanın da öldürenin de Allah Teâlâ olduğu ve son dönüşün de O’na olacağı belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir.”**¹⁸² **“Allâh’ın verdiği gerçek sö-**

179. Zümer, 39/47.

180. Meâric, 70/11-14.

181. Buhârî, Ehâdisü’l Enbiyâ, 1; Müslim, Sıfatü’l-Kıyâme, 51-53.

182. Bakara, 2/116.

ze göre, hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, iyi amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!”¹⁸³

“Yaşatan da öldüren de Allah'tır. Allah, yapmakta olduklarınızı görmektedir.”¹⁸⁴ “Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, (yalnız) Allâh'adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.”¹⁸⁵

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57- Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerinizin derdine bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.

57. âyette, Kur'ân'ın dört niteliği yer almaktadır. Öğüt, şifâ, kılavuz ve rahmet.

KUR'ÂN'IN DÖRT NİTELİĞİ

1) Öğüt: İslâm'ın topluma tebliğ edilmesi ve dînî eğitim verilmesi aşamasıdır. Bunun da Rabbin yoluna hikmetle, güzel öğütle ve en güzel mucâdele metodu ile davet edilmesi şeklinde yapılması gerekir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu (Kur'ân), insanlar için bir açıklama, Allah'tan sakınanlar için bir yol gösterme ve bir öğüttür!”¹⁸⁶ “Andolsun, (bu Kur'ân'da) size açıklayıcı âyetler, sizden önce gelip geçenlerden bir örnek ve korunanlar için bir öğüt indirdik.”¹⁸⁷**

“Biz peygamberlerin haberlerinden, kalbini güçlendirecek olanların her birini sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.”¹⁸⁸

183. Yûnus, 10/4.

184. Âl-i İmrân, 3/156.

185. Mâide, 5/48.

186. Âl-i İmrân, 3/138.

187. Nûr, 24/34.

188. Hûd, 11/120.

2) Şifâ: Rûhu, bozuk inanç ve kötü ahlâk kirlerinden arındırıp, nefsi eğitmeyi kapsar. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz Kur’ân’dan mü’minler için bir şifâ ve rahmet olan âyetler indiriyoruz. Bu, zâlimlerin ancak ziyânını arttırır.”**¹⁸⁹ **“De ki: O, îmân edenler için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir şifâdır.”**¹⁹⁰

3) Rehber: Kur’ân insanlara doğru yolu gösteren ve onları dosdoğru yola ulaştıran bir rehberdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Her kim Cebrâil’e düşman ise bilsin ki, onu (Kur’ân’ı) Allâh’ın izniyle kendinden öncekileri doğrulayıcı, îmân edenler için bir yol gösterici ve bir müjdeci olarak senin kalbine o indirmiştir.”**¹⁹¹

“Biz sana Kitab’ı, hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için ve inanacak bir topluma yol gösterici ve rahmet olarak indirdik.”¹⁹²

4) Rahmet: Özelde İslâm toplumuna, genelde ise âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’e işaretir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte size de Rabbinizden apaçık bir delil, bir yol gösterici ve bir rahmet geldi.”**¹⁹³

“Andolsun o peygamberlerin kısılarında akıllı kimseler için pek çok ibretler vardır. Bu Kur’ân uydurulmuş bir söz değildir. Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı ve îmân edecek bir toplum için hidâyet ve bir rahmettir!”¹⁹⁴

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا ۖ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

58- De ki: “O hâlde onlar, Allâh’ın lûtf ve rahmetiyle, işte bununla sevinsinler! Çünkü bütün bunlar, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.”

58. âyete göre, mü’minler Allâh’ın lûtf ve rahmeti ile sevinmelidirler. Çünkü bu, insandan dünya ve âhirette hiç ayrılmayan ve onu sürekli mutlu

189. İsrâ, 17/82.

190. Fussilet, 41/44.

191. Bakara, 2/97.

192. Nahl, 16/64.

193. En’âm, 6/157.

194. Yûsuf, 12/111.

eden bir nîmettir. Übey bin Kâ'b'dan rivâyete göre Nebî ﷺ bu âyeti okumuş, onda geçen Allâh'ın lûtuflar ve rahmetini Kur'ân ve İslâm olarak açıklamıştır. Başka bir tefsire göre lûtuflar İslâm, rahmet ise müslümanlara söz verilen nîmetlerdir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, bilin ki, Allâh'ın bir bağışlama ve rahmeti, onların dünyada kalıp topladıkları şeylerden daha hayırlıdır.”**¹⁹⁵

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا
قُلْ اللَّهُ أَدِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

59- De ki: “Baksanıza, Allâh'ın size rızık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını helâl bir kısmını haram kıldınız.” De ki: “Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi, ya da Allâh'a iftira mı ediyorsunuz?”

59. âyete göre, Allah Teâlâ'nın insanların yararlısın diye yarattığı rızıklar için “şu helâldir, bu haramdır!” diye ayırım yapma hakkı yalnız Allah ve Rasûl'üne âittir. Başkasının helâl olan bir şeyi haram olarak niteleme veya bunun aksini söyleme hakkı yoktur. Nitekim câhiliye döneminde Mekke müşrikleri helâl olması gereken hayvanlar üzerinde bu şekilde yasaklar koymuş ve bunları topluma, Tanrı buyruğu gibi kabul ettirmişlerdi. İşte âyet, onların kendi koydukları bu hükümlere ve tabulara uyarak, birtakım hurâfelerin peşinde koşmalarının yersiz olduğunu vurgulamaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Allâh'ın, kulları için çıkar-mış olduğu süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir, kıyâmet gününde de yalnız onlara âit olacaktır.’ Biz bilen bir toplum için, âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.”**¹⁹⁶

“Müşrikler, Allâh'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarıncı: ‘Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) için.’ demişlerdi. Ancak ortakları için olan, Allâh'a

195. Âl-i İmrân, 3/157.

196. A'râf, 7/32.

ulaşmazken, Allah için ayrılan, ortaklarına ulaşıyordu! Onlar ne kötü hüküm veriyorlar!”¹⁹⁷

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ
عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

60- Allâh’a karşı yalan uyduranlar kıyâmet gününü ne sayıyorlar? Şüphesiz Allah insanlara karşı lûtf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.

60. âyette, Allah adına yalan uyduranların kıyâmet günü için ne düşüncükleri, Allâh’ın lûtf ve rahmetinin geniş olduğu fakat insanların çoğunun bunun farkında olmadığı hatırlatılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphe yok ki, Allah, insanlara karşı çok lûtf sahibidir; ama insanların çoğu yine de şükretmezler.”¹⁹⁸**
“Allah, içinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratandır. Gerçekten Allah, insanlara karşı lûtf sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler.”¹⁹⁹

Hız. Yusuf’un zindan arkadaşlarına verdiği şu öğütler de dikkat çekicidir: **“Ben, atalarım İbrahim’in, İshâk’ın ve Yâkub’un dînine uydum. Allâh’a herhangi bir şeyi ortak koşmak bize yaraşmaz. Bu, Allâh’ın bize ve insanlara bir lûtfudur. Ama insanların çoğu şükretmezler. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa karşı konulamaz gücün sahibi olan tek Allah mı? Allâh’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm yalnız Allâh’ındır. O, sadece kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte gerçek din budur. Ama insanların çoğu bilmezler.”²⁰⁰**

197. En’âm, 6/136.

198. Bakara, 2/243.

199. Mü’min, 40/60.

200. Yûsuf, 12/38-40.

﴿ BÂB 7 ﴾

**HİÇBİR ŞEYİN ALLAH'TAN GİZLİ KALMAYACAĞI,
ALLAH DOSTLARINA KORKU VE KEDER OLMADIĞI,
GÖKTE VE YERDEKİ HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLDUĞU**

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا
كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۖ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ
ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي
كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٢﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۖ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَفِي الْآخِرَةِ ۖ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۖ ﴿٦٤﴾
وَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۖ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَا
إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ۖ إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾
هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ الْغَنِيُّ
لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا ۚ
أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ۖ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُنْفِقُهُمْ
الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

- 61- Ne durumda bulunursan bulun, Kur'ân'dan ne okursan oku, siz de hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken, mutlaka sizi görüp gözetleriz! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinden gizli kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.**
- 62- Dikkat edin, Allah dostlarına ne korku vardır ne de keder.**
- 63- Onlar, îmân eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlardır.**
- 64- Dünya hayatında da âhirette de onlara müjdeler vardır. Allâh'ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz. İşte büyük kurtuluş budur!**
- 65- Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük, Allâh'ındır. O, hakkıyla işitendir, bilendir.**
- 66- Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allâh'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar, gerçekte ortak koştuklarına uymuyorlar, sadece zanna uyuyorlar ve yalandan başka bir şey söylemiyorlar.**
- 67- Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz ki bunda, dinleyip anlayan bir toplum için nice ibretler vardır.**
- 68- Onlar: "Allah çocuk edindi." dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyâcı yoktur. Zaten göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Bu konuda, elinizde hiçbir delil de yoktur! Buna rağmen, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?**
- 69- De ki: "Allah adına yalan uyduranlar, asla kurtuluşa eremezler!"**
- 70- Dünyada az bir yararlanma vardır, sonra onların dönüşü Bizedir. Sonra Biz, inkâr ettiklerinden dolayı, onlara çok şiddetli azâbı tattıracağız!**

61. âyette Allâh'ın ilim ve gücünün sınırsızlığı dile getirilmekte, insanın bütün iş, amel ve çalışmalarının sürekli olarak izlendiği ve kayıt altına

alındığı belirtilmekte, bütün bunların Levh-i Mahfûz'da yazılı olduğu vurgulanmaktadır.²⁰¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Siz nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.”**²⁰² **“İnsan, kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? Ben pek çok mal harcadım, diye (övünüyor). Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?”**²⁰³

“Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”²⁰⁴

“Gökte ve yerde, göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.”²⁰⁵ **“İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalışması da ileride görülecektir. Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir.”**²⁰⁶

Fert olarak kişilerin izlendiği gibi, toplumların da izlenerek tespitler yapıldığı ve durumlarına göre sonuçları hakkında karar verildiği şu âyetten anlaşılmaktadır: **“Biz bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, oranın şımarık varlıklılarına (iyiliği) emrederiz; onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler; böylece o ülke helâk edilmeyi hak etmiş olur. Biz de orayı yerle bir ederiz.”**²⁰⁷

Hz. Peygamber her şeyin yazılı olduğu Levh-i Mahfûz'daki bilgilerin değişmeyeceğini şöyle ifâde etmiştir: **“Kaderi yazan kalem artık yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde artık kesinleşmiştir.”**²⁰⁸

62. âyetteki “evliya” Allâh'ın sevdiği kimseler, demektir. Tekili velî olup, velâyet mastarı sözlükte; sevgi, dostluk, yardım ve birisinin işine vekâlet yoluyla bakmak gibi anlamlara gelir. Âyette, bu gibi kimseler için kıyâmet gününde korku ve üzülmeye olmayacağı bildirilmiştir. Allâh'ın velî

201. Bk. İsrâ, 17/16; Necm, 53/39.

202. Hadîd, 57/4.

203. Beled, 90/5-7.

204. En'âm, 6/59.

205. Neml, 27/75.

206. Necm, 53/39-41.

207. İsrâ, 17/16.

208. Tirmizî, Kıyâmet, 59; Ahmed bin Hanbel, Müsned, I, 293.

kullarının dünya hayatında bazen olağanüstü hâlleri de görülebilir. Buna kerâmet denir.

KERÂMET

Sözlükte; izzet, şeref, iyilik ve güzellik demektir. Terim olarak, bağlı olduğu gerçek semâvî dinin hükümlerine titizlikle uyan, peygamberine gönülden bağlı olan ve Allâh'ın sevgisini kazanmış bulunan kimi velî kişilerin elinde meydana gelen olağan üstü hâllere “kerâmet” denir.²⁰⁹

İnançlarından dolayı zulme uğrayan ve kasabalarını terk ederek bir mağaraya sığınan, orada kış uykusuna çekilmiş gibi yıllarca kaldıktan sonra, Yüce Allah tarafından yeniden hayata döndürülen Ashâb-ı Kehf'in durumu bir kerâmet hâlidir.²¹⁰ Hz. Süleyman'ın isteği üzerine, bir kulun, Belkıs'ın tahtını göz açıp kapayıncaya kadar getirmesi,²¹¹ mağarada mahsur kalan üç kişinin geçmiş güzel amellerini öne sürerek kurtulması,²¹² birer kerâmettir. Yine Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında, Medîne Mescidindeki bir cuma hutbesinde Nihavend'de savaşmakta olan komutanı Sâriye'ye, “Ey Sâriye dağa çık dağa!” diye seslenmiş, bunu gerek Medîne'de cuma namazında bulunanlar ve gerekse yüzlerce kilometre uzaktaki komutanı Sâriye işitmiş ve bu uyarı onun savaşı kazanmasına sebep olmuştur. Bu olay da Hz. Ömer ve Sâriye için birer kerâmettir.²¹³

Hadiste şöyle buyrulur: “Erkeklerden kemâle erenler çoktur. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ile Firavun'un karısı Âsiye'den başka kemâle eren yoktur.”²¹⁴ Çoğunluk İslâm âlimleri kadınlardan peygamber gelmediğini, ancak, Kur'ân'da meleklerle uzun görüşmesi ve Allah'tan kendisine haber verilmesini dikkate alarak,²¹⁵ Hz. Meryem'in, kerâmetleri Kur'ân âyetleri ile sâbit olan bir “evliya (azîze)” olduğunu söylemişlerdir.²¹⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de “velî-evliyâ” kelimesi ile ifâde edilen Allah dostları ile ilgili olarak çeşitli âyetler vardır. Bu âyetlerde, Allah dostunun sağlam bir îmâna ve takvâyâ sahip olması gerektiği vurgulanmıştır.²¹⁷ Çünkü onlar

209. Taftazâni, Şerhu'l-Mekâsid, İstanbul 1305, II, 203.

210. Bk. Kehf, 18/9-12.

211. Neml, 27/38-40.

212. Buhârî, İcâre, 12.

213. Gölcük, İslâm Akâidi, Konya 1989, s. 171.

214. Buhârî, Enbiyâ, 32, 46; Müslim, Fazâilü's-Sahâbe, 70; Tirmizî, At'ime, 31.

215. Bk. Âl-i İmrân, 3/37.

216. Bk. Kurtubî, Câmi', IV, 53, 54; A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terc. ve Şerhi, İst. 1979, X, 286.

217. Bk. Bakara, 2/257; A'râf, 7/196; Yûnus, 10/62-64.

îmân ile ma'rifetullahı, takvâ ile de üstün ahlâka ulaşmış olduklarından her türlü korku, endişe ve ümitsizlikten kurtulmuş olurlar.

Takvâ sahiplerinin özellikleri bir âyette şöyle sıralanır: a) Allâh'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere îmân etmek, b) Malını Allah sevgisiyle (veya mala olan sevgisine rağmen) akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere, köle ve esiri kurtarmaya vermek, c) Namazını dosdoğru kılmak, d) Zekâtını vermek, e) Sıkıntı, hastalık ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabır ve direnç göstermek.²¹⁸

Hz. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Nebî ﷺ, kıyâmet gününde peygamberlerin ve şehitlerin bile gıpta edecekleri Allah dostlarının dünyadaki hâllerini şöyle açıklamıştır: “Bunlar öyle bir topluluktur ki, aralarında bir hısımlık veya yararlanma olmaksızın sırf Allah rızası için ve Allah yolunda birbirlerini severler. Allâh'a yemin ederim ki, onların yüzleri bir nur gibidir ve onlar nurdan bir minber üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman onlar korkmazlar. İnsanlar üzüldükleri zaman, bunlar üzülmezler.”²¹⁹ Rasûlullah ﷺ devamla şu âyeti okumuştur: **“Bilesiniz ki, Allâh'ın velî kullarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de. Onlar îmân edip takvâya ermiş olanlardır...”**²²⁰

Saîd bin Cübeyr ؓ'ten rivâyete göre, Hz. Peygamber bir soru üzerine Allâh'ın velî kullarını şöyle tanımlamıştır: “Onlar, öyle kimselerdir ki, görüldükleri zaman Allah hatıra gelir.”²²¹ **“..Secde izinden meydana gelen nişanları, onların yüzlerindedir...”**²²² âyetinde buna işaret edilir.²²³ “Onlar, Allah için birbirini severler.”²²⁴

Hz. Ömer'den, Nebî ﷺ'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Allâh'ın kullarından ne nebî, ne de şehîd olmayan öyle kimseler vardır ki kıyâmet günü, Allah katındaki makamlarından ötürü nebîler ve şehitler onlara imrenerek bakacaktır.” Sahâbenin “bunlar kimlerdir?” sorusuna Nebî ﷺ şöyle cevap vermiştir: “Bunlar öyle kimselerdir ki aralarında ne hısımlık, ne ticaret ve iş ilişkisi olmaksızın birbirini Allah için severler. Yüzleri bir nur

218. Bakara, 2/177.

219. Tâcu'l-Usûl fi Ahâdisi'r-Rasûl, V, 83.

220. Bk. Yûnus, 10/62-64; Râzî, Mefâtihi'l-Gayb, İstanbul, 1307, V, 14; İbn Kesîr, Tefsir, II, 422; Elmalılı, age, IV, 2731.

221. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, IV, 2731.

222. Fetih, 48/29.

223. İbn Mâce, Zühd, 4.

224. Müslim, Birr, 38; Tirmizî, Zühd, 53.

*ve kendileri nurdan minberler üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman bunlar korkmaz, üzüldükleri zaman üzülmeyezler.”*²²⁵

Allâh'ın velî kulu için ortak bir tanım şu şekilde yapılabilir: “O, Allâh'a ibadet ve tâatle sevgi gösterisinde bulunur, Allah da kendilerine ikramda bulunarak dostluğunu gösterir. Bir sonraki âyette bunların îmân eden ve Allah'tan korkan takvâ sahibi kimseler olduklarına yer verilir.

الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63- Onlar, îmân eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlardır.

63. âyette, Allâh'ın dostları için iki nitelik belirtilmiştir. İman ve Allâh'a karşı gelmekten sakınmak. Allâh'a yer ve yön olarak yakın olmak mümkün değildir. O'na yakınlık ancak manevî bakımdan olabilir. Bu da Allâh'ın nûruna dalmakla olur. O zaman kişi, bakınca Allâh'ın kudretini görür, işitince O'nun âyetlerini işitir, konuşunca O'nu över. Artık O'nun dünyada her işi Allâh'ın rızasını kazanmak için olur. İşte böyle bir kimse, Allâh'a yakın (velî) olur, Allah da ona yakın olur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Benden size bir hidâyet gelir de, kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”**²²⁶

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allâh'ın kullarından peygamber veya şehîd olmadıkları hâlde, kıyâmet günü Allâh'ın onlara lûtfu sebebiyle peygamberlerin ve şehitlerin onlara imrenerek bakacakları kimseler olacaktır.” Sahâbenin, “Onlar kimlerdir?” sorusu üzerine de şöyle buyurmuştur: “Onlar, aralarında bir akrabalık ve bir ticaret ilişkisi olmadığı hâlde birbirlerini seven kimselerdir. Allâh'a yemin olsun ki onlar bir nur üzerinde olup yüzleri ışıltı ışıltıdır. Başkaları korktuğu zaman onlar korkmayacak, insanlar üzüldüğü zaman onlar üzülmeyecektir.” Bundan sonra Allâh'ın Rasûlü yukarıdaki: “Dikkat edin, Allâh'ın velî kullarına korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir.”²²⁷ âyetini okumuştur.”²²⁸

225. Hâkim, Müstedrek, IV, 170.

226. Bakara, 2/38.

227. Yûnus, 10/62.

228. Ebû Dâvûd, İcâre, 78; Ahmed b. Hanbel, V, 343.

Kudsî bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Kulum Bana nâfile ibadetlerle yaklaşımaya devam eder. Öyle ki sonunda Ben onu severim. Ben onu sevince de, işiten kulağı, gören gözü, yürüyen ayağı.. olurum.”²²⁹

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

64- Dünya hayatında da âhirette de onlara müjdeler vardır. Allâh'ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz. İşte büyük kurtuluş budur!

64. âyette, Allah dostu olan takvâ sahipleri için dünya ve âhirette müjde sözü verildiği, bu sözün kesin olduğu ve en büyük kurtuluşun da bu olduğu vurgulanmıştır. Dünya hayatı ile ilgili müjde; Allâh'ın ve elçisinin diliyle takvâ sahiplerine olan müjdeleri kapsadığı gibi, onların gördükleri iyi rüyaları, keşifleri ve ölüm sırasında meleklerin verdiği müjdeleri de kapsar. Âhiretteki müjde ise; oradaki nîmetlere ilişkin müjdedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rabbimiz Allah’tır, deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince, onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner ve derler ki: “Korkmayın, üzülmeğin, size vaad olunan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarınız. Orada size, çok bağışlayan, çok merhametli olan Allah’tan bir ağırlama olarak canlarınızın çektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var!”**²³⁰

“O gün mü’min erkeklerle mü’min kadınların nurlarının önlerinde ve sağlarından koşmakta olduğunu görürsün. Bugün sizin müjdeniz, içinde sürekli olarak kalacağınız, altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte büyük kurtuluş budur!”²³¹

“Rab’lerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cennetin bekçileri onlara: ‘Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak üzere girin buraya!’ derler.”²³²

229. Buhârî, Rikâk, 38.

230. Fussilet, 41/30-32.

231. Hadîd, 57/12.

232. Zümer, 39/73.

Hız. Peygamber, yukarıdaki âyette sözü edilen, mü'minlere verilen müjde ile ilgili olarak: "Mü'minin gördüğü veya ona gösterilen ve aynen çıkan rüyalarıdır." buyurmuştur.²³³

Diğer yandan Allâh'ın Rasûlü'ne sahâbenin, "Güzel bir iş veya hayır hasenât yapan kimseyi insanların övüp takdir etmesinin durumunu sorması" üzerine şöyle buyurmuştur: "Bu, mü'minlerin dünyadaki müjdesidir."²³⁴ Çünkü iyilik yapan birisini insanların sevip takdir etmesi, onu Allah Teâlâ'nın da sevdiği ve insanlara da sevdirdiği anlamına gelir.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۖ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

65- Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük, Allâh'ındır. O, hakkıyla işitendir, bilendir.

65. âyette, Hız. Peygamber'e inkârcıların sözlerine üzülmemesi gerektiği, bütün şeref ve izzetin Allâh'a âit olduğu ve O'nun her şeyi bildiği haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: "**Onların söylediklerinin seni üzmete olduğunu biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler, Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.**"²³⁵ "**Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allâh'a âittir.**"²³⁶

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ۖ إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾
هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

66- Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allâh'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar, gerçekte ortak

233. Tirmizî, Rû'yâ, 3; İbn Mâce, Ta'bir, 1; Ahmed b. Hanbel, V, 315.

234. Müslim, Birr, 166.

235. En'âm, 6/33. Bk. 36/26.

236. Nisâ, 4/139.

koştuklarına uymuyorlar, sadece zanna uyuyorlar ve yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

67- Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz ki bunda, dinleyip anlayan bir toplum için nice ibretler vardır.

66-67. âyetlerde, göklerde ve yerde olan her şeyin Allâh'a âit olduğu, Allah'tan başkasına tapanların zan peşinde koştukları ve yalan söyledikleri belirtiliyor ve Allâh'ın geceyi dinlenme vakti, gündüzü aydınlık olarak yaratmasındaki hikmetleri, düşünen toplumun anlayabileceğine vurgu yapılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.”**²³⁷ **“Onlar zandan başka bir şeye uymaz, yalandan başka söz de söylemezler.”**²³⁸ **“Geceyi size bir örtü ve uykuyu dinlenme vakti yapan O'dur. O gündüzü de çalışma zamanı yaptı.”**²³⁹

“Onlar görmediler mi ki, dinlensinler diye geceyi yarattık ve çalışıp kazansınlar diye de gündüzü aydınlık yaptık! Şüphesiz bunda, îmân edecek bir toplum için elbette ibretler vardır.”²⁴⁰

“De ki: Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, üzerinizde gündüzü, kıyâmet gününe kadar uzatacak olsa, Allah'tan başka hangi tanrı, size dinleneceğiniz geceyi getirebilir? Görmeyecek misiniz? İşte kullarına rahmetinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allâh'ın lûtfundan rızınızı arayıp şükredesiniz!”²⁴¹

“Allah gökten bir su indirmiş ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmiştir. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.”²⁴² **“Gecede ve gündüzde uyumanız ve O'nun lûtfundan rızık aramanız da O'nun delillerindendir. Şüphesiz ki bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır!”**²⁴³

237. Bakara, 2/116.

238. En'âm, 6/116.

239. Furkan, 25/47.

240. Neml, 27/86.

241. Kasas, 28/72-73.

242. Nahl, 16/65.

243. Rûm, 30/23.

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنَّ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنْ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

68- Onlar: “Allah çocuk edindi.” dediler. Hâşâ, O’nun hiçbir şeye ihtiyâcı yoktur. Zaten göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Bu konuda, elinizde hiçbir delil de yoktur! Buna rağmen, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

69- De ki: “Allah adına yalan uyduranlar, asla kurtuluşa eremezler!”

68-69. âyetlerde, Allâh’a ortak koşanların, O’na çocuk isnâd ettikleri, Allâh’ın ise hiçbir şeye ihtiyâcı olmadığı, zaten yerlerin ve göklerin O’na âit olduğu, müşriklerin elinde bu konuda bir delil bulunmadığı, Allah adına yalan uyduranın kurtuluşa eremeyeceği belirtilmektedir.

Hristiyanlar Hz. İsâ için, Yahudiler de Üzeyir ﷺ için, “Allâh’ın oğlu” demişlerdi. Âyette şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehdir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir.”**²⁴⁴

Herhangi bir insanı Allâh’ın oğlu sanmak, melekler için Allâh’ın kızları demek, ya da birtakım tabiat güçlerine ilâh diye tapmak herhangi bir delile dayanmayan yanılgılardır. Çünkü Allah çocuk sahibi olmaktan uzaktır. O’nun böyle bir şeye ihtiyâcı da yoktur. Çünkü göklerde ve yerde olanların hepsi Allâh’ındır. Diğer yandan çocuk sahibi olmak, sıyrılmış yaşam süresi olan ve doğum yoluyla türün devamı için gereklidir. Allâh’ın ise böyle bir şeye ihtiyâcı yoktur. İhlâs sûresi bu konuda Allah Teâlâ’yı en güzel tanımlayan bir sûredir. **“De ki: O, Allah birdir. Allah samed’dir O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi ve benzeri yoktur.”**²⁴⁵

244. Bk. Bakara, 2/116.

245. İhlâs, 112/1-4.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا
يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- Dünyada az bir yararlanma vardır, sonra onların dönüşü Bizedir. Sonra Biz, inkâr ettiklerinden dolayı, onlara çok şiddetli azâbı tattıracağız!

70. âyette, Allâh'a ortak koşan müşriklerin dünya hayatından sonra herkes gibi Allâh'ın huzûruna dönecekleri ve yaptıklarının karşılığı olarak şiddetli azapla karşılaşacakları haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir. Bununla sadece geçici dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Sonunda dönüşünüz yine Bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz!”**²⁴⁶

“Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir yararlanmadan ibârettir. Âhiret ise, ebedî kalınacak yerdir.”²⁴⁷ **“Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz.”**²⁴⁸

246. Yûnus, 10/23.

247. Mû'min, 40/39.

248. Yûnus, 10/56.

﴿ BÂB 8 ﴾

**NÛH VE KAVMÎ, MÛSÂ İLE HÂRÛN,
FÎRAVUN VE SÎHİRBAZLAR**

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ
مَقَامِي وَتَذِكْرِي بَيِّنَاتٍ اللَّهُ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ
وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا
تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِن أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى
اللَّهِ ۚ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَجَعَلْنَاهُ وَمَنْ
مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا
إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ
قَبْلُ ۖ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ
مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا
مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ
مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَى اتَّقُوا اللَّهَ لِكُلِّ دَابَّةٍ لِلَّهِ لَمَّا جَاءَكُمْ ۖ اسْحَرُوا هَذَا
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِتَنَّا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا
وَنَكُونَ لَكُمْ الْكِبْرِيَاءَ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا نَحْنُ لَكُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى اآلِقُوا مَا آتَيْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا آلَقُوا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السَّحَرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

71- Onlara Nûh'un haberini oku. Hani o, kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allâh'ın âyetleri ile öğüt vermem size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allâh'a güvenip dayanırım. Siz de ortak koştuklarınızla birlikte toplanıp, yapacağınız işi kararlaştırın da, sonra bu kararınız sizi sıkıntıya sokmasın. Sonra da bu kararınızı bana uygulayın ve bana hiç fırsat da vermeyin!”

72- “Eğer yüz çevirirseniz, ben sizden bir ücret istemiş değilim. Benim ücretim ancak Allâh'a âittir ve bana müslümanlardan olmam emrolundu.”

73- Yine de onu yalanladılar. Bunun üzerine, Biz de onu ve gemide onunla birlikte bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halîfeler kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. O uyarılanların sonunun nasıl olduğuna bir bak!

74- Nûh'tan sonra yine kavimlerine peygamberler gönderdik; onlara açık mûcizeler getirdiler. Ama onlar, daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Biz, sınırı aşanların kalplerini, böyle mühürleriz.

75- O peygamberlerden sonra Mûsâ'yı ile Hârûn'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar, büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.

76- Kendilerine tarafımızdan gerçek (mûcize) gelince: “Bu kesinlikle bir sihir!” dediler.

77- Mûsâ: “Size gerçek gelmişken, böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir mi? Oysa sihirbazlar kurtuluşa eremezler!” dedi.

78- O zaman ileri gelenler dediler ki: “Sen bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve böylece ülkede egemenliği ele geçirmek için mi geldin? Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!”

79- Firavun: “Bütün usta sihirbazları bana getirin!” dedi.

80- Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: “Atacağınızı atın!” dedi.

81- Onlar (iplerini) atınca, Mûsâ dedi ki: “Sizin yaptığınız sihirdir; Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini başarıya ulaştırmaz!”

82- “Suçluların hoşuna gitmese de Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır!”

71-72. âyetlerde, Nûh kıssası örnek gösterilerek inkârcılar uyarılmaktadır. Bu gibi kıssaların amacı, peygamberine karşı gelen, onu engelleme-ye çalışan toplumların, tarihte Allâh'ın ne gibi cezâlarıyla karşılaştıklarını açıklayarak Kur'ân'ın muhâtaplarını uyarmak ve onlara öğüt vermektir. Bu konuda kendilerine isyanda ileri giderlerse, benzeri ilâhî bir cezâ ile karşılaşabilecekleri mesajını vermektir. Hz. Nûh da Allâh'a güvenip dayanmış, kavmini uyardıktan sonra, gerçek güç ve kuvvetin Allâh'a âit olduğunu belirtmiştir.

Nûh ﷺ'in ibretli kıssası, A'râf sûresinde,²⁴⁹ ve daha geniş olarak Hûd sûresinde,²⁵⁰ en geniş olarak da Nûh sûresinde anlatılmıştır.

İlgili âyetlerde kıssa özet olarak şöyle anlatılır: **“Andolsun ki Biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: “Ey kavmim, Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Doğrusu ben üstünüze gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum!” Kavminden ileri gelenler dediler ki: “Biz seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz!” Nûh dedi: “Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim. Size Rabbinin vahyettiklerini duyuruyor ve size öğüt veriyorum. Ben Allah'tan gelen (vahiy ile) bilmediğiniz şeyleri biliyorum.”**²⁵¹

249. A'râf, 7/59-64.

250. Hûd, 11/25-48.

251. A'râf, 7/59-62.

“Biz Nûh’u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara dedi ki ‘Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah’tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için can yakıcı bir günün azâbından korkuyorum!’ Kavminden inkâr edenlerin ileri gelenleri dediler ki: ‘Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz, İlk bakışta bizim ayak takımımızdan başkasının senin arkana düştüğünü görmüyoruz. Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!’”²⁵²

“Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O’dur ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.”²⁵³

73. âyette, Nûh’u yalanlayan kavmin suda boğulduğu, îmân eden ve gemide bulunanların kurtarılaraq onların yerine geçirildiği, bundan ibret alınmasının gerektiği vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar onu yalanladılar. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.”²⁵⁴ “Onların üzerine öyle bir (taş) yağmuru indirdik ki, uyarılanların yağmuru ne kötü oldu!”²⁵⁵**

74. âyete göre, Nûh عليه السلام’dan sonra birçok elçi, toplumlarına gönderilmiş, peygamber olduklarını gösteren kanıtlar sunmuşlar, buna rağmen toplumları bunları yalanlayınca, Allah Teâlâ kalplerini mühürlemiş, duygusuz ve anlayışsız kitleler oluşmuştur. Kalplerin katılaşması psikolojik bir durumdur. İnsan kendi serbest irâdesiyle istekte bulunur, Cenâb-ı Hak da bu isteğe uygun fiil yaratır, böyle olunca kişi yaptığından sorumlu olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bir kısım peygamberleri daha önce sana anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu.”²⁵⁶**

“İşte o ülkelerin bâzı haberlerini sana anlatıyoruz. Onlara peygamberleri, açık mucizeler getirmişti. Fakat daha önceden

252. Hûd, 11/25-27.

253. Hûd, 11/34.

254. A'râf, 7/64.

255. Neml, 27/58.

256. Nisâ, 4/164.

yalanladıkları için, inanmak istemediler. İşte Allah, inkâr edenlerin kalplerini böyle mühürler!”²⁵⁷

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا
فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- O peygamberlerden sonra Mûsâ'yı ile Hârûn'u mucizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar, büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.

75. âyette, Allah Teâlâ'nın Nûh'un ve ondan sonraki peygamberlerin ardından, Mûsâ ile kardeşi Hârûn'u mucizelerle Firavun'u adamlarını uyar-mak için gönderdiği, ancak onların büyüklük taslayarak inkârlarında ısrar ettikleri bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı, mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Onlar ise o mucizeleri (inkâr ederek kendilerine) zulmettiler. Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!”²⁵⁸**

“Sonra birtakım mucizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Mûsâ'yı ve kardeşi Hârûn'u, gönderdik. Firavun'a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik). Ama onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenlen bir topluluk oldular.”²⁵⁹

“Bunun üzerine Biz de onlara; tûfânı, çekirgeyi, keneyi, kurbağayı ve kanı ayrı ayrı mucizeler olmak üzere gönderdik. Ama onlar, yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular.”²⁶⁰

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ
اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُونَ ﴿٧٧﴾

257. A'râf, 7/101.

258. A'râf, 7/103.

259. Mû'minûn, 23/45-46.

260. A'râf, 7/133.

76- Kendilerine tarafımızdan gerçek (mûcize) gelince: “Bu kesinlikle bir sihir!” dediler.

77- Mûsâ: “Size gerçek gelmişken, böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir mi? Oysa sihirbazlar kurtuluşa eremezler!” dedi.

76-77. âyetlerde, Firavun kavminin gerçek kendilerine ulaşınca bunu sihir olarak niteledikleri, Hz. Mûsâ'nın bunun sihirle bir ilgisinin bulunmadığını söylediği belirtilir. Buna göre, Firavun ve adamları, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mûcizelere sihir diyerek karşı çıkarlar. Ancak Hz. Mûsâ ile Firavun'un sihirbazları karşı karşıya gelip, her iki taraf hünerlerini ortaya koyunca, Hz. Mûsâ'nın iri bir yılan şekline giren asâsının, karşı tarafın bütün sihir âletlerini yuttuğu görülür. Yılan yeniden bir baston şekline girdiği hâlde, sihir âletlerinin ortaya çıkmaması üzerine, Firavun'un sihirbazları, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mûcizelerin sihirle bir ilgisinin bulunmadığını anlarlar ve Hz. Mûsâ'ya îmân ederler.

İsrâiloğulları daha sonraları Hz. Îsâ'yı da sihirbazlıkla itham etmişlerdi. Âyette şöyle buyrulur: **“Sen, İsrâiloğulları'na açık mûcizeler getirdiğin zaman onların (kötülüklerinden) seni kurtarmıştım. Onlardan kâfir olanlar: ‘Bu apaçık sihirden başka bir şey değildir.’ demişlerdi.”**²⁶¹

Nitekim Hz. Peygamber'in de müşrikler tarafından sihirbazlıkla itham edildiği Kur'ân'da haber verilir: **“Ancak kendilerine hak olan söz geldiği zaman onlar: ‘Bu bir büyüdür, doğrusu biz onu tanımıyoruz,’ dediler.”**²⁶²

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُلْفِتَنَّا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ
فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

78- O zaman ileri gelenler dediler ki: “Sen bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve böylece ülkede egemenliği ele geçirmek için mi geldin? Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!”

78. âyete göre, Firavun ve adamları, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un, İsrâil-oğulları'nı isyan ettirerek Mısır bölgesini ele geçirmek ve kendilerini buradan sürmek istediğini öne sürmüş ve halkı bu konuda kışkırtmışlardı.

261. Mâide, 5/110.

262. Zuhurf, 43/30.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Onlara: ‘Allâh’ın indirdiğine uyun!’ denildiğinde: ‘Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.’ dediler. Ama ya ataları bir şey akıl edememiş ve doğru yolu da bulamamışlarsa?”**²⁶³

وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتُتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾

79- Firavun: “Bütün usta sihirbazları bana getirin!” dedi.

80- Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: “Atacağınızı atın!” dedi.

79-80. âyetlerde, Firavun’un bütün usta sihirbazların getirilmesini emrettiği, bunlar gelince Hz. Mûsâ’nın ilk olarak gösteriye onların başlamasını istediği belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana bütün usta sihirbazları getirsinler.”**²⁶⁴ **“Mûsâ onlara, “Atacağınızı atın!” dedi. İplerini ve değneklerini attılar. “Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!” dediler. Ardından Mûsâ da asâsını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor! Bunun üzerine sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar.”**²⁶⁵

فَلَمَّا أَلْقُوا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

81- Onlar (iplerini) atınca, Mûsâ dedi ki: “Sizin yaptığınız sihirdir; Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini başarıya ulaştırmaz!”

81. âyete göre, Firavun ve adamları ülkenin en ünlü sihirbazlarını Mûsâ’nın karşısına çıkarıp yarıştırmak istemiştir. Toplanan sihirbazlar, yere attıkları, içleri civa dolu yılan benzer iplerin, ısı altında hareketini, Firavun’un ilâhlığı için, olağanüstü bir güç kanıtı olarak göstermek

263. Bakara, 2/170.

264. A'râf, 7/112.

265. Şuarâ, 26/43-46.

istiyorlardı. Ancak Hz. Mûsâ'nın yere bıraktığı asâsı, yılan olup, sihirbazların tüm büyü âletlerini yutunca, onlar bunun sihirden başka bir şey olduğunu anlamakta gecikmediler. Çünkü kendi büyü âletleri fizikî olarak yok olmuştu. Bu, göz yanılmasının ötesinde fizikî bir olaydı. Bu yüzden, sihirbazlar topluca îmân etmişlerdi.²⁶⁶

وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Suçluların hoşuna gitmese de Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır!”

82. âyette, kâfirler hoşlanmasa da Allah Teâlâ'nın sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracağı vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin sizin olduğunu vaad ediyordu. Siz ise, güçsüz ve silâhsız olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu. (Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, hakkı gerçekleştirmek ve bâtili ortadan kaldırmak içindi!”**²⁶⁷

“Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler, bâtili yok eder ve kendi sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O, kalplerde olanı hakkıyla bilir.”²⁶⁸

266. Bk. Bakara, 2/102; Felak, 113/1; A'râf, 7/106-126.

267. Enfâl, 8/7-8.

268. Şûrâ, 42/24.

﴿ BÂB 9 ﴾

MÛSÂ'YA İLK İNANANLAR, MÛSÂ'NIN BEDDUÂSI, FİRAVUN VE ORDUSUNUN DENİZDE BOĞULMASI

فَمَا أَمَّنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ
 أَنْ يَفْتِنَهُمْ^{٨٣} وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ^{٨٤} وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ^{٨٥}
 وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاعْبُدُوهُ تَوَكَّلُوا إِنَّ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ^{٨٦}
 فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِقَوْمِ الظَّالِمِينَ^{٨٧}
 وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ^{٨٨} وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى
 وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بَيْتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا
 الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ^{٨٩} وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ
 وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوهُ عَنْ سَبِيلِكَ^{٩٠} رَبَّنَا
 اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَذُوقُوا
 الْعَذَابَ الْأَلِيمَ^{٩١} قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ
 سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ^{٩٢} وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
 فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَذْرَكَهُ الْغَرَقُ^{٩٣} قَالَ أَمِنْتُ أَنَّهُ
 لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَآئِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ^{٩٤} أَلَنْ
 وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ^{٩٥} فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ
 لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً^{٩٦} وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ^{٩٧}

- 83- Firavun ve kavminin ileri gelenlerinin, işkence etmesinden korktukları için, kendi kavminden bir grup gençten başka kimse Mûsâ'ya î mân etmedi. Çünkü Firavun, o yerde gerçekten ululuk taslayan bir zorba idi ve şüphesiz ki o, aşırı gidenlerdendi.
- 84- Mûsâ, "Ey kavmim! Eğer Allâh'a î mân etmiş ve kendinizi O'na teslim etmişseniz, o hâlde, yalnız O'na güvenip dayanın!" dedi.
- 85- Onlar dediler ki: "Biz, yalnızca Allâh'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler toplumunun elinde perişan etme!
- 86- Bizi merhametinle o kâfirler toplumundan kurtar!"
- 87- Biz Mûsâ'ya ve kardeşine şöyle vahy ettik: "Siz ikiniz, kavminiz için Mısır'da oturacak evler yapın. (Ey İsrâiloğulları!) Evlerinizi namaz kılma yeri edinin. Namazı da dosdoğru kılın. Mü'minlere de (kurtulacaklarını) müjdele!"
- 88- Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbimiz! Elbette Sen Firavun'a ve yakın çevresine dünyada büyük bir saltanat ve servet verdin. Ey Rabbimiz! Bunu, insanları Senin yolundan saptırsınlar diye mi yaptın? Ey Rabbimiz! Onların mallarını helâk et ve kalplerini katılaştır. Çünkü onlar, can yakıcı azâbı görünceye kadar î mân etmezler!"
- 89- Allah (Mûsâ ile Hârûn'a) dedi: "İkinizin duâsı da kabul olundu. Dosdoğru yolunuza devam edin ve eğriyi doğruyu bilmeyenlerin istek ve arzularına uymayın!"
- 90- Biz İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu da zulmetmek ve saldırmak için, onların peşine düştü. Firavun boğulmak üzere iken: "İsrâiloğulları'nın inandığından başka ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım, artık ben de müslümanlardanım!" dedi.
- 91- (Allah dedi): "Şimdi mi (inanıyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!"

92- “Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki senden sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insanların çoğu, Bizim âyetlerimizden habersizdir!”

83. âyete göre, Mûsâ’ya kendi kavminin dahi tamamı değil, ancak genç kuşaktan bir topluluk îmân etmişti. Diğerleri Firavun’un zulmünden korktukları için ya inanmamış ya da îmânını açıklayamamıştır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz İsrâiloğulları’nı o alçalıcı azaptan kurtardık. Firavun’dan da kurtardık. Çünkü o, aşırı gidenlerden bir zorba idi.”**²⁶⁹

84-86. âyetlere göre, Hz. Mûsâ, kavmine Allâh’a güvenip dayanmalarını, Firavun ve adamlarından korkmamalarını, sabretmelerini öğütlemiştir. Kavmi de, Allâh’ın kendilerini ağır bir imtihana tâbî tutmamasını ve bir an önce Firavun’un zulmünden kurtarmasını istemişlerdir.

Allah Teâlâ’nın peygamberlerini ve îmân eden kavmini kurtarması ve selâmete çıkarması ile ilgili olarak Kur’ân’da şöyle buyrulur: **“Sonra Biz peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarıyoruz. Zaten îmân edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur!”**²⁷⁰

“Sonra Biz Allâh’a karşı gelmekten sakınanları kurtarıyoruz ve zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak cehennemde bırakırız.”²⁷¹ **“Biz îmân eden ve O’na karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.”**²⁷²

Hız. Mûsâ ve İsrâiloğulları sonunda Mısır’ı terk ederek Filistin’e ulaşmak için yola çıktılar, ancak çölde oldukları sırada Hız. Mûsâ 12 kadar bir birliğı Filistin’de oturan Amelikalıların durumunu araştırmak ve güçlerini anlamak üzere gönderdi. Bunlardan on tanesi ihânet ederek düşmanı çok güçlü gösterdiler ve kavmi savaştan vazgeçirmek istediler. Sadece iki tanesi Hız. Mûsâ’nın yanında yer aldı ve kavme cesâret vermeye çalıştı.

Bu son durumla ilgili olarak Hız. Mûsâ ve kavmi arasındaki konuşmalar Kur’ân’da şöyle anlatılır: **“Ey kavmim! Allâh’ın size yazmış olduğu o kutsal beldeye girin ve sakın geri dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz!” Onlar dediler ki: “Ey Mûsâ! Orada zorba bir**

269. Duhân, 44/30-31.

270. Yûnus, 10/103.

271. Meryem, 19/72.

272. Neml, 27/53.

topluluk var. Onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya asla giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de hemen gireriz.” Allâh’a karşı gelmekten korkan ve O’nun kendilerine nîmet verdiği iki kişi şöyle dedi: “Onlara kapıyı tutarak saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girerseniz, onları kesinlikle yenersiniz. Eğer inanan kimselerseniz, yalnız Allâh’a güvenip dayanın!”²⁷³

87. âyette Yüce Allah, Mûsâ ve Hârûn’a, toplumlarının bir arada ve dayanışma içinde bulunabilmesi için, Mısır’da karşılıklı evler yaparak, Firavun toplumundan ayrışmalarını ve böylece kendilerini daha rahat savunabileceklerini bildirmiş ve kendilerinden namaza devam etmelerini istemiştir.

Burada amaç, İsrâiloğulları’nı mahalleler hâlinde dağıtıp, inanç ve ibadete karşı hoşgörüsü olmayan Firavun’un zulmünden onları korumaktır. Bununla, onlara sinagog edinip, düşmana hedef olmak yerine, evlerinde gizli ibadet etme izni verilmiş oluyordu.²⁷⁴

88. âyete göre, Hz. Mûsâ, Firavun ve adamlarının baskı, zulüm ve inkârlarını görünce, Cenâb-ı Hakk’ın, bu kavmi güçlü iktidar ve göz kamaştırıcı servet vererek sınadığını anlamış ve âyetteki sözü bu nedenle söylemiştir. Bu servet ve iktidar onlara yoldan çıksınlar diye verilmemiş, ancak bu güç, kötü insanların elinde sapıtmalarına ve başkalarını da saptırmalarına neden olmuştur. Nitekim **“İnsan kendini zengin görünce azar!”** âyeti²⁷⁵ de böyle bir anlam ifâde eder.

Onların Allah yoluna gelmeyeceklerini ve bu yola engel olmakta ısrar edeceklerini anlayınca da, onların bu güç ve servetlerinin yok olması için bedduâ etmiştir. Bunlar umutsuzluk durumunda, başka peygamberler tarafından da söylenen bedduâ cümleleridir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa siz, kendinizden önce gelip geçenlerin başına gelenin benzeri, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar öyle sıkıntıları dokundu ve öyle sarsıldılar ki, sonunda Peygamber ve beraberindeki î mân edenler: ‘Allâh’ın yardımı ne zaman?’ derlerdi. Dikkat edin! Allâh’ın yardımı yakındır!”²⁷⁶**

273. Mâide, 5/21-23.

274. M. Hamidullah, Aziz Kur’ân, 10/87.

275. Alak, 96/6.

276. Bakara, 2/214.

“Nûh dedi ki: Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan Senin kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler.”²⁷⁷

قَالَ قَدْ أُجِيتَ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- Allah (Mûsâ ile Hârûn'a) dedi: “İkinizin duâsı da kabul olundu. Dosdoğru yolunuza devam edin ve eğriyi doğruyu bilmeyenlerin istek ve arzularına uymayın!”

89. âyete göre, Hz. Mûsâ, 88. âyette bildirilen, Firavun ve adamlarının mal ve iktidar gücünün yok olmasını istediği duâsını yapmış, kardeşi Hârûn عليه السلام da, âmin diyerek, duâya katılmıştır. Onların bu duâları kabul edilmiş, gerçekten Firavun'un güç ve iktidarı yok olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey Kitap ehli! Dîninizi konusunda, gerçek dışına çıkararak sınırı aşmayın! Bundan önce azıp saptmış, birçoklarını da yoldan çıkarmış, böylece doğru yoldan uzaklaşmış bir toplumun istek ve arzularına uymayın!”**²⁷⁸

“Biz seni uygulanacağın bir şeriatle gönderdik. Öyleyse sen de ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.”²⁷⁹

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ^٧ قَالَ أَمْنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَآئِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ أَلَنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلَ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

90- Biz İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu da zulmetmek ve saldırmak için, onların peşine düştü. Firavun boğulmak üzere iken: “İsrâiloğulları'nın

277. Nûh, 71/26-27.

278. Mâide, 5/77.

279. Câsiye, 45/18.

inandığından başka ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım, artık ben de müslümanlardanım!” dedi.

91- (Allah dedi): “Şimdi mi (inanıyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!”

90-91. âyetlere göre, Hz. Mûsâ İsrâiloğulları'nı Mısır'dan çıkarırken, Firavun ve askerleri onları izlemiş, Mûsâ ve kavmi deniz kenarına geldiklerinde, bir mûcize olarak deniz açılmış ve onlar karşı sahile geçmişler. Firavun ve adamları da açılan denize girmişler, fakat deniz kapanınca sularla boğuşmaya başlamışlardır. İşte bu sırada, Firavun boğulacağını anlayınca Allâh'a îmân ettiğini açıklamıştı. Ancak yaşamdan ümit kesildiği bir sırada (yeis hâlinde), açığa vurulan böyle bir îman kabul edilmemiştir.

Firavun ve ordusunun denizde boğulması olayı Kur'ân'da şöyle anlatılır: *“(Firavun ve adamları) güneş doğarken İsrâiloğulları'nın ardına düştüler. İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları, “İşte şimdi yakalandık!” dediler. Mûsâ, “Hayır, dedi, Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir!” Bunun üzerine Mûsâ'ya, “Asân ile denize vur!” diye vahyettik. Vurunca deniz infilâk etti ve her bir parça koca bir dağ gibi oluverdi! Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ'yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık. Sonra da diğerlerini suda boğduk.”*²⁸⁰

*“Sonunda Biz onu ve ordularını yakalayıp denize attık. Firavun bu sırada kendini kınayıp duruyordu.”*²⁸¹

Yunus peygamberin kavmi helâk edilmek üzere iken, pişman olup îmân etmişler ve onların bu îmânı ümitsizlik (yeis) hâlinde kabul edilmiştir. Bu durum bir istisnâ teşkil etmiştir: *“Biz (Yunus'u) yüz bin veya daha çok insana peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona îmân ettiler de Biz onları bir süreye kadar yaşattık.”*²⁸²

Çünkü Firavun daha önce Mısır'da tanrılığını ilan etmiş ve *“Ben sizin en büyük rabbinizim.”* demişti.²⁸³ Kendisini ilâh olarak kabul etmeyenlere şiddetli işkence uyguluyor, İsrâiloğulları'nın erkek çocuklarını öldürtüyordu. Hz. Mûsâ ve kardeşi Hârûn'un Mısır'dan ayrılma istekleri kabul olununca, İsrâiloğulları ile birlikte Kızıl Deniz'in kenarına geldiler.

280. Suarâ, 26/60-66.

281. Zâriyât, 51/40.

282. Sâffât, 37/147, 148.

283. Bk. Nâziât, 79/24.

Hız. Mûsâ asâsını denize vurunca denizden yollar açılmış ve kavmini Tih çölüne çıkarmıştı.

İbn-i Abbâs ؓ'ten, şöyle demiştir: “Nebî ﷺ Medîne'ye gelince, Yahudiler aşûre orucu tutuyor ve “Bugün, Mûsâ'nın Firavun'a üstün geldiği gündür.” diyorlardı. Bunun üzerine Nebî ﷺ, ashâbına dedi ki: Siz Mûsâ'ya onlardan daha yakınsınız. Öyleyse siz de oruç tutunuz.”²⁸⁴

Ancak Yahudilere benzememek için, bu orucun, bir gün önceden başlanarak veya bir gün daha eklenerek, iki ya da üç gün olarak tutulması men-dup görülmüştür.

ÜMİTSİZLİK (YEİS) HÂLİNDE İMÂN ETMEK

‘Yeis’, sözlükte, arzu edilen şeyden uzaklaşmak demektir. Kavram olarak ‘yeis’, istek ve arzuların tükenmesi, ümitsizlik, umudun kalmaması anlamındadır. ‘Yeis’, reca’ (umut etme)’nin karşıtıdır. İnsan yaratılışı gereği, kendisine yararlı olan şeyi çok ister. Bunu elde etmek için gayret eder ve çaba gösterir. Sıkıntı ve zorluktan hoşlanmaz. Elindeki nîmet ve imkânların gitmesini sevmez. Bu zorluğa düştüğü, elindeki nîmetlerin bir kısmı im-tihan için elinden alındığı zaman, hemen şikâyete başlar ve bunu bir şer, kendi-si hakkında ‘hayır’ olmayan bir şey olarak değerlendirir. Sonra da ümitsizlik üstüne ümitsizliğe düşer.

Yeis hâli, bir ümitsizlik veya kötümserlik hâlidir. İnsanın, kendisine do-kunan bir zorluk, sıkıntı, istediğini elde edememesi ânında düştüğü psikolo-jik durumu anlatmaktadır. Şüphesiz bu durum insana âit egoizminin, inkâr-cı insanların da nankörlüğünün görüntüsüdür. Çünkü hakkıyla imân eden-lerde böyle bir durum, böyle bir rahatsızlık olmaz.

Yeis hâliyle ilgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Öyleyse, kabul edilecek tevbe, kötülükleri işlemeye devam edip de, kendilerine ölüm ânı ge-lip çattığı sırada, “İşte ben şimdi tevbe ettim.” diyenlerle, inkârcı olarak ölenlerin tevbesi değildir. İşte Biz bunlar için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.”**²⁸⁵

“Sonra azâbımızı gördükleri zaman, onlar, “Artık Allâh'ın birli-ğine imân ettik ve O'na koştuğumuz ortakları inkâr ettik!” dediler. Ancak azâbımızı gördükten sonra imân etmenin onlara bir faydası

284. Buhârî, Savm, 69, Tefsir, 10/1; Müslim, Sıyâm, 127-128.

285. Nisâ, 4/18.

olmadı! Allâh'ın kulları hakkında, eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte kâfirler bu noktada ziyâna uğradılar.”²⁸⁶

“Ey îmân edenler! Allâh'ın kendilerine gazap ettiği bir toplumu velî (dost ve müttetik) edinmeyin; ki onlar, kâfir olanların mezar halından umut kesmeleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir.”²⁸⁷

Yeis hâli, inkârcı insanların bir özelliğidir. Onların özellikle ölümden sonra gördükleri gerçek karşısında artık bir ümitleri kalmaz, dünyaya bir daha dönmeleri de söz konusu değildir. Karşılaştıkları kötü sonucu başlarından kimse savamaz.

Onları gören hayattaki inkârcılar da ölümden sonrası için bir umut ve kurtuluş yolu beklemezler, rahmet ve cennet nîmetlerinden ümitsizliğe düşerler.

Rabbinin verdiği nîmetlere yeterince kanaat getirip şükretmeyen nankör kimseler, isterler ki ellerindeki dünya varlıkları, bol nîmetler hiç eksilmesin, artsın ve böylece sürüp gitsin. Elindeki nîmet eksilince veya biraz sıkıntı olunca hemen ümitsizliğe kapılmaya ve Allah ﷻ hakkında yanlış düşünmeye başlarlar.

Bu kötü duyguların sahibi, Allâh'ı, kendisine bol bol nîmet verirken ‘cömert’ nîmet kesilince bu sefer de ‘cimri’ diye nitelendirmeye cesâret eder. Kur'ân bu konuda dikkat çekici bir örnek veriyor:

“Fakat insan, ne zaman onun Rabbi kendisini imtihan edip, ona bir ikramda bulunsa, onu bolca nîmet verse ‘Rabbim bana ikramda bulundu’ der. Ama ne zaman onu deneyerek, rızkını azaltsa, hemen, Rabbim bana ihânette bulundu, der.”²⁸⁸

İşte bu şekilde nankörlük illetiyle hasta olanlar, ümitsizliğe düşerler. Bunun sebebi bu kimselerin Allâh'ın rahmetinin boyutlarını anlamamaları veya işledikleri günahların çokluğundan ürkmeleridir. Ya da Allâh'ın nîmet ve rızık verirken Hikmet'e uygun olarak verdiğini anlayamamalarıdır. Hâlbuki Allâh'a ihlasla teslim olmuş olan bir mü'min, Allâh'ın takdir ettiğine itiraz etmez. Kendi payına düşene râzî olur. İlâhî adâletten asla kuşusu yoktur.

286. Mü'min, 40/84-85.

287. Mümtetine, 60/13.

288. Fecr, 89/15-16.

Ayrıca o, işlediği her tür amelin kesinlikle karşılığını alacağına inanır. Allâh'ın azâbından da emin değildir. Bunun sebebi de, kendi işlediği sâlih amellerin tam olup olmamasındaki kuşkusudur. Yoksa Allâh'ın rahmetinden umut kesmez, Allâh'ın ihlasla işlenmiş bir ameli boşa çıkaracağını aklının ucundan bile geçirmez.

Buna göre ümitsizlik hastalığı, inanç zayıflığından ya da Allâh'ın sıfat ve fiillerinden şüpheyeye düşme nankörlüğünden kaynaklanmaktadır. Böyle kimseler, Allâh'ın adâletinden şüphe ettikleri gibi, rızık verenin Allah olduğunu da unuturlar. Yaptıkları güzel işlere Allâh'ın yeterli karşılığı vermeyeceği endişesini taşımaktadırlar. Böyle bir durum gerçek îmanla bağdaşmaz. **“Biz insan üzerine nîmetler akıttığımızda o Bizden yüz çevirip yan çizer. Ona bir şer dokununca da çok ümitsiz birisi hâline geliverir.”**²⁸⁹

Yeryüzündeki bütün kötülükler, bütün aksaklıklar, bütün ifsatlar insanların yaptıkları yüzündendir. Bu nedenle Allah ﷻ insanlara uyarıcı ve müjdeleyici elçiler göndermiştir. Kötülük yapan kimseler bir anda her şeyin bittiğini düşünerek ümitsizliğe kapılırlar, Allâh'ın kendileri için affedici olmadığını sanırlar. Hâlbuki Allah ﷻ hakkındaki bu düşünce yanlıştır.

“Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinirler; fakat kendi ellerinin sunduğu şeyler sebebiyle onlara bir kötülük isâbet ettiğinde de, hemen umutsuzluğa kapılırlar.”²⁹⁰

Allah ﷻ yarattığı insanın günah işleyeceğini de, isyan edeceğini de bilir. Ancak O, hatâsını anlayıp tevbe edenleri, inkârdan sonar îmânı tercih edenleri hem bağışlar, hem de onların tevbelerinden râzı olur. İnsan sürekli hatâ yapar, Allah ﷻ da hatâlarından vazgeçenleri (tevbe edenleri) bağışlamaya devam eder.

Ümitsizliğin en kötüsü Allâh'ın rahmetinden ümit kesmektir. Böylesine bir ümitsizlik kimileri için şirk, kimileri için de büyük günahdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Oğullarım, gidin de Yusuf ve kardeşinden bir haber getirin ve Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allâh'ın rahmetinden**

289. İsrâ, 17/83.

290. Rûm, 30/36.

umut kesmez.”²⁹¹ “De ki: Sapıklar dışında Rabbinin rahmetinden kim ümit keser?”²⁹²

Allah ﷻ günahkâr mü'minleri ümitsizliğe düşmemeleri konusunda uyararak, Allâh'ın rahmetinden ümit kesmenin yanlışlığına işaret ediyor.

“De ki: Ey kendi aleyhlerinde olmak üzere ölçüyü taşıran kullarım, Allâh'ın rahmetinden ümitsizliğe düşmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”²⁹³

Bundan sonra gelen âyetlerde bu bağışlamanın, ancak tevbe ederek Allâh'a teslim olmakla ve Allah'tan gelene (Kur'ân'a) uymakla mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

Akâid kitaplarında 'yeis hâlinde' îmân olur mu, olmaz mı, konusu geçmektedir. Ölmek üzere olan, daha doğrusu ölümün şiddetini bizzat görüp, hayattan bir umudu kalmayan bir kimsenin, ölüm korkusuyla îmân etmesi geçerli midir?

Kur'ân, yeis hâlindeki îmânın geçerli olmadığını açıkça söylüyor. Buna benzer bir uyarı da suda boğulmak üzere olan ve 'Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine îmân ettim' diyen Firavun'a yapılmaktadır.²⁹⁴ **“Îmân edip sâlim amel işleyen mü'minlerin tevbesi ise can boğaza gelinceye kadar geçerlidir.”²⁹⁵**

Yeis bir ümitsizlik, eli kolu bağlı bekleme, kötümserlik ve biraz da tembellik durumudur ki hiçbir insan için câiz değildir. Kimileri çoğu zaman yapılması gerekeni yapmaya üşenirler veya ne yapacaklarını bilemezler. Sonra da elleri koynunda bekleyerek umutsuzluğa düşerler. Allah ﷻ her bir başarıyı sebeplere bağlamış, günah ve hatâları da tevbeden sonra bağışlayacağını müjdelemektedir.

Rabbimiz bütün umutların bittiği yerde, gökten yağmur indirip yeri canlandırır. Tıpkı yağmur gibi olan rahmetini her zaman gönderir. Ölü kalpleri diriltir, kötülükleri iyiliğe çevirir. O, kendisinden hakkıyla korkup sakınanlara her zaman bir çıkışı yolu yaratır.²⁹⁶

291. Yûsuf, 12/87.

292. Hicr, 15/50.

293. Zümer, 39/54.

294. Yûnus, 10/90-91.

295. İbn Mâce, Zühd, 30.

296. Şûrâ, 42/28.

Ancak Allâh'ın azâbından da kimse emin olamaz, zira kimin hakkıyla kulluk yaptığını ve kimin ibadetlerinin kabul edildiğini ancak Allah bilir.²⁹⁷

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ
عَنِ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92- “Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacamız ki senden sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insanların çoğu, Bizim âyetlerimizden habersizdir!”

92. âyete göre, Mısır'da Firavunların cesetleri mumyalanarak koruma altına alınıyordu. Yukarıdaki âyetten Hz. Mûsâ'ya karşı çıkan ve denizde boğularak ölen Firavun'un (II. Ramses) bir mûcize eseri olarak korunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim son yıllarda Cebelein mevkiinde, mumyalanmadığı hâlde hiç bozulmamış bir ceset bulunmuştur. British Museum'da muhafaza edilen bu cesedin en az 3000 yıllık olduğu tespit edilmiştir. M. Hamidullah, Kızıl Deniz sahilinde, bir kazı sırasında çıkarılan, II. Ramses'e âit bu mumyanın, günümüzde Kahire Müzesi'nde bulunduğunu belirtir.²⁹⁸

297. <http://www.bilgininadresi.net/Madde/18466/Yeis-ümitsizlik>.

298. Bk. Komisyon, Kur'ân Yolu, III, 141; M. Hamidullah, ag, Çeviri, Yûnus, 10/92; Ö. Faruk Harman, DİA, “Firavun” mad., XIII, 120; Arâf, 7/135, 136 bk. Komisyon, Kur'ân Yolu, III, 141; M. Hamidullah, ag, Çeviri, Yûnus, 10/92; Ö. Faruk Harman, DİA, “Firavun” mad., XIII, 120; Arâf, 7/135, 136.

﴿ BÂB 10 ﴾

İSRÂİLOĞULLARI'NA VERİLEN NÎMETLER, İMANDA
ALLÂH'IN DİLEMESİ, YUNUS'UN KAVMİNİN İMÂNI,
İNANMAYAN TOPLUMLARIN HELÂKİ

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ مَبُوءًا صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ۖ فَمَا اخْتَلَفُوا
حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يُقْرَأُونَ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۚ
﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ
كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَنْتَ فَنَفَعَهَا
إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ۚ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي
الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا ۖ أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾
وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلْ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِي
الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ
الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾
ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿١٠٣﴾

- 93- Andolsun ki Biz İsrâiloğulları'nı iyi bir yurda yerleştirdik, onlara iyi ve temiz rızıklar verdik. Onlar ise kendilerine ilim gelinceye kadar görüş ayrılığına düşmediler. Elbette Rabbin anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.
- 94- Eğer sana indirdiğimizde bir şüphen varsa, sende önce kitabı okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden gerçek gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!
- 95- Öyleyse sakın şüpheyeye düşenlerden ve Allâh'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma! Yoksa ziyâna uğrayanlardan olursun.
- 96- Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar îmân etmezler.
- 97- Onlara, her türlü mûcize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmeden îmân etmezler.
- 98- Azâbı gördükten sonra îmân eden ve îmanlarının faydasını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Yalnız Yunus'un kavmi müstesnâdır. Onlar îmân edince, Biz de kendilerinden dünya hayatında aşağılayıcı azâbı kaldırdık ve onları bir süre daha dünya nîmetlerinden yararlandırdık.
- 99- Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi îmân ederdi. Yoksa sen mü'min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?
- 100- Allâh'ın izni olmadan, hiçbir kimse îmân edemez. O, (înkâr) pisliğini, akıllarını kullanmayanların üzerine koyar!
- 101- De ki: "Göklerde ve yerde olanlara bir bakın!" Ancak, bütün bu delil ve uyarılar, inanmayacak bir topluma fayda vermez.
- 102- Onlar, kendilerinden önce gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini mi bekliyorlar? De ki: "Öyleyse bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"
- 103- Sonra Biz peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarıyoruz. Zaten îmân edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur!

93. âyetinde, İsrâiloğulları'nın güzel bir yurda yerleştirildiği, onlara güzel rızıklar verildiği, ancak kendi aralarındaki anlaşmazlıklar yüzünden sıkıntıya düştükleri belirtilir. Âyetinde sözü edilen İsrâiloğulları, kimi âlimlere göre Peygamber Efendimiz ﷺ döneminde yaşayan Yahudilerdir, bilgi de Kur'ân-ı Kerîm'dir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hor görülüp ezilen o kavmi de, yer yüzünün bereketli kıldığımız doğu ve batı bölgelerine mirasçı yaptık. Böylece Rabbinin İsrâiloğulları'na olan güzel sözü, onların sabretmeleri sonucunda gerçekleşmiş oldu. Firavun'un ve kavminin yapmış oldukları (eulerini) ve yükseltmiş oldukları saraylarını ise yerle bir ettik!”**²⁹⁹

“Biz Firavun ve adamlarını bahçelerden, pınarlardan; hazinelerden ve güzel makamlardan çıkardık. Böylece bütün bunlara İsrâiloğulları'nı mirasçı yaptık.”³⁰⁰

“De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeyeni ve görüleni bilen Allâhım! Görüş ayrılığına düştükleri konularda, kullarının arasında ancak Sen hüküm vereceksin!”³⁰¹

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Yahudi ve Hristiyanlar 71 veya 72 fırkaya ayrılmışlardır. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır.”³⁰² Abdullah bin Amr ؓ'tan gelen rivâyetin sonunda şu ilâve vardır: “Bir millet dışında, bunların hepsi cehennemdedir.” Sahâbenin, bunlar kimlerdir? sorusuna, Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: ‘Benim ve ashâbımın yolundan gidenlerdir.’³⁰³

Ebû Zer ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Cebrâil ؑ bana geldi ve şunu müjdeleyip haber verdi: ‘Allâh'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer.’ Ben: ‘Zinâ etse, hırsızlık yapsa da girer mi?’ dedim. Rasûlullah ﷺ: ‘Evet.’ dedi.”³⁰⁴

94-96. âyetlerde, Hz. Peygamber'e hitâb edilerek, kendisine gelen vahiyde hiçbir şüphe bulunmadığı, eğer kalbinde bir şüphe varsa, önceki kutsal kitaplara uyup uymadığını kitap ehlinden sorması, Allâh'ın âyetlerini yalanlayanlardan olmaması istenmektedir. Müfessirler, yukarıdaki bu üç âyetin

299. A'râf, 7/137.

300. Şuarâ, 26/57-59.

301. Zümer, 39/46.

302. Ebû Dâvûd, Sünnet, 1; Tirmizî, İman, 18; İbn Mâce, Fiten, 17; Ahmed b. Hanbel, IV, 102.

303. Tirmizî, İman, 18, H No: 2641.

304. Tirmizî, İman, 18, H No: 2644.

Medîne’de indiğini söylemişlerdir. Çünkü kitap ehliyle görüşmeler Medîne döneminde olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine kitap verdiğimiz kim-seler o peygamberi, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırılar. Kendilerini ziyâna sokanlara gelince, işte onlar îmân etmezler.”**³⁰⁵

“Kendilerine kitap verdiklerimiz, o Peygamberi kendi oğulları-nı tanıdıkları gibi tanırılar. Buna rağmen, içlerinden bir grup ger-çeği, bile bile gizlerler! O gerçek, Rabbindendir. Artık şüpheyeye dü-şenlerden olma!”³⁰⁶

“Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkında, ‘Onlar artık îmân etmez-ler!’ sözü böylece gerçekleşmiş oldu.”³⁰⁷

97. âyette, küfründe ısrar edenlerin, kendilerine her türlü mucize gel-se bile, azâbı görmedikçe îmân etmeyecekleri belirtiliyor. Ancak azâbı gö-rünce îmân etmek de “yeis hâlinde” olacağı için kabul edilmeyeceği çeşitli âyetlerde haber verilmiştir. Firavun’un durumu buna örnektir:

“Biz, İsrâiloğulları’nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu zul-metmek ve saldırmak için, onların peşine düştü. Sonunda boğul-mak üzereyken Firavun, ‘İsrâiloğulları’nın inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de müslümanlardanım!’ dedi. (Allah dedi): ‘Şimdi mi (inaniyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgun-culardan olmuştun! Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepe-ye) atacağız ki sende sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insan-ların çoğu, Bizim âyetlerimizden habersizdir!”³⁰⁸

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَمَنَتْ فَفَنَعَهَا إِيمَانَهَا إِلَّا قَوْمُ يُونُسَ ط لَمَّا أَمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ ﴿٩٨﴾

98- Azâbı gördükten sonra îmân eden ve îmanlarının fayda-sını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Yalnız Yunus’un kavmi müstesnâdır. Onlar îmân edince, Biz de kendile-rinden dünya hayatında aşağılayıcı azâbı kaldırdık ve on-ları bir süre daha dünya nîmetlerinden yararlandırdık.

305. En’âm, 6/20.

306. Bakara, 2/146-147.

307. Yûnus, 10/33.

308. Yûnus, 10/90-92.

98. âyete tefsirlerde şu anlam verilmiştir: “Hiçbir kent yoktur ki Allâh’ın azâbını gördükten sonra inansın da, o zaman bu inanmasının kendisine yararı olsun!” Müfessirler, yukarıda Firavun’un boğulurken inanmasının ona bir fayda sağlamadığını bildiren âyetteki “Şimdi mi inandın, daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!” sözlerini dikkate alarak bu anlamı vermişlerdir.

Yunus peygamberin kavmi olan Ninova Halkı onu inkâr edince, onlara kızmış ve kavminin helâk olacağını anlayınca da, Allâh’ın iznini beklemeden onları terk ederek deniz yolculuğuna çıkmıştı. Kavmi onun haber verdiği azâbın belirtilerini görünce yaptıklarına pişman olmuş, topluca îmân etmiş ve azâbın gelmemesi için Allâh’a duâ etmişti. Cenâb-ı Hak yeis hâlinde olmalarına rağmen onların duâsını kabul etmiş ve azâbı kaldırmıştı. Yunus عليه السلام da denizde kendisini yutan balık aracılığı ile karaya çıktı ve çileli bir yolculuktan sonra kavmine döndü. Sâffât sûresi 37/139-148’de anlatılan bu olayın sonunda şöyle buyrulur: “**Onlar sonunda ona îmân ettiler. Bunun üzerine Biz de onları bir süreye kadar yaşattık.**”³⁰⁹

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ
حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

99- Eğer Rabbin dileseydi, veryüzündekilerin hepsi îmân ederdi. Yoksa sen mü'min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?

100- Allâh’ın izni olmadan, hiçbir kimse îmân edemez. O, (inkâr) pisliğini, akıllarını kullanmayanların üzerine koyar!

99-100. âyetlere göre, Allah Teâlâ insanları irâde-i cüz’iyyeleri ile serbest bırakmıştır. İnsanın inanması birtakım iç ve dış etkenlere bağlıdır. Herkes içinde bulunduğu şartlara göre imtihana tâbî tutulur. İnsandan gücünün yetmeyeceği şey istenmez, böyle bir şeyle yükümlü de tutulmaz. Buna göre, İslâm toplumu içinde dünyaya gelenle, ehl-i kitap veya ateist bir toplumda ve ülkede dünyaya gelen insan kendi içinde bulunduğu şart ve imkânlarla göre sorumlu olur. Kendisine gerçek dinle ilgili bilginin ulaşip ulaşmaması veya

yanlış şekilde ulaşması, o kişinin sorumluluk sınırlarını belirleyen dış etkenlerdir. Bir de insanın yeteneği, atalarından gelen genlerle de yakından ilişkilidir. Bunları temelinden değiştirmek mümkün olmaz. Bu gibi insanın gücünü aşan konularda Allâh'a teslim olup güvenmek gerekir.

Eğer Allah, isteyip zorlarsa herkes inanır, fakat bu kez de, insanın dünyadaki denenmesinin ve âhirette yaptığı iş ve davranışların sonucuna göre karşılık bulmasının bir anlamı kalmaz. Her şey Allâh'ın kudret elindedir. İlmi, hikmeti ve adâleti uyarınca, dilediğini doğru yola iletir, dilediğini sapıtır. Bu konuda Hz. Peygamber'in veya başka bir rehberin doğrudan yapacağı bir şey yoktur. Onların yapacağı, gerçeği tebliğden ibârettir.

Belki asıl olan, tebliğ ettikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın doğru yola ulaştırmasına duâ etmek, bir kişinin doğru yola ulaşmasına vesile olmaya çalışmaktır. Nitekim Allâh'ın elçisi, şöyle buyurmuştur: *“Ey Ali! Senin bir kişinin hidâyetine (doğru yola ulaşmasına) sebep olman, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır.”*

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnsanlar hâlâ anlamadılar mı ki Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi!”**³¹⁰ *“(Ey Muhammed!) Sen dilediğini doğru yola ulaştıramazsın, ama Allah dilediğini doğru yola iletir. Çünkü O, yola gelecekleri daha iyi bilir.”*³¹¹

“De ki: Kesin delil, sadece Allâh'a âittir. O dileseydi, elbette hepinize hidâyet verirdi.”³¹² **“Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat yine de farklı görüşte olmayı sürdüreceklerdi.”**³¹³

قُلْ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ
عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا
مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

101- De ki: “Göklerde ve yerde olanlara bir bakın!” Ancak, bütün bu delil ve uyarılar, inanmayacak bir topluma fayda vermez.

310. Ra'd, 13/31.

311. Kasas, 28/56.

312. En'âm, 6/149.

313. Hûd, 11/118.

102- Onlar, kendilerinden önce gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini mi bekliyorlar? De ki: “Öyleyse bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”

101-102. âyetlerde, göklerde ve yerde olan tabiat olaylarına bakıp ibret alınması istenmekte, bununla birlikte îmân etmeyecek olanlara bunun da bir yarar sağlamayacağı belirtildikten sonra, bu gibi kimselerin veya toplumların daha öncekilerin başına gelen felâketlerin benzerinin kendi başlarına da gelmesini mi bekledikleri sorusu sorulmaktadır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allâh'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'ân'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?”**³¹⁴

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103- Sonra Biz peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarıyoruz. Zaten îmân edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur!

103. âyette, Allah Teâlâ peygamberlerini ve îmân edenleri kurtarmasının kendi üzerine bir borç olduğunu haber vermektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra Biz Allâh'a karşı gelmekten sakınanları kurtarıyoruz ve zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak cehennemde bırakırız.”**³¹⁵

Semûd kavminin helâki Kur'ân'da şöyle haber verilir: **“İşte onların, yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı çökmüş evleri! Bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır! Biz îmân eden ve Allâh'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.”**³¹⁶ **“Biz, günaha dalanlardan öcümüzü aldık. Mü'minlere yardım etmek de Bize düşer.”**³¹⁷

314. A'râf, 7/185.

315. Meryem, 19/72.

316. Neml, 27/52-53.

317. Rûm, 30/47.

﴿ BÂB 11 ﴾

HANÎF DÎNİ, İYİLİK VE KÖTÜLÜĞÜN
ENGELLENEMEMESİ

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ^{١٠٤} ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ
فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ^١ وَإِنْ يُرِذْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ^٢ يُصِيبُ بِهِ
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ^٣ وَهُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ^٤ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ^٥ وَمَنْ
ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا^٦ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ^٧ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى
إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَخُصَّمَ اللَّهُ^٨ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

104- De ki: “Ey insanlar! Benim dînim hakkında şüphe içinde iseniz; bilin ki ben Allâh’ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam; fakat ancak sizin canınızı alacak olan Allâh’a kulluk ederim. Çünkü bana mü’minlerden olmam emredildi.”

- 105- “Yüzünü Hanîf olarak gerçek dîne çevir ve sakın Allâh’a ortak koşanlardan olma!”**
- 106- “Allah’tan başka; sana ne yarar ne de zarar veremeyecek olan şeylere tapma! Eğer böyle yaparsan, sen de hiç şüphesiz zâlimlerden olursun!”**
- 107- Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa, onu yine ondan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O’nun lûtfunu geri çevirecek de yoktur. O, lûtfunu, kullarından dilediğine ulaştırır. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.**
- 108- De ki: “Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek geldi. Artık, doğru yola giren, kendisi için girmiş olur. Doğru yoldan sapan da, kendi zararına sapmış olur. Ben sizin üzerinize vekil değilim!”**
- 109- Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.**

104-106. âyetlerde, Hz. Peygamber’e, dîninden kuşkulanan kimselere dînin esaslarını açıklaması emrediliyor. Her mü’minden yüzünü Hanîf olarak Allâh’a çevirmesi ve O’na ortak koşmaması isteniyor. İnsana ne yarar ne zarar veremeyecek olan putlara taptığı takdirde, kendine yazık edenlerden olacağı da hatırlatılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden, besleyen, fakat kendisi beslenmeyen Allah dışında, bir koruyucu mu edineyim? De ki: Bana müslüman olanların ilki olmam emredildi ve asla Allâh’a ortak koşanlardan olma! (denildi).”³¹⁸**

“Şüphesiz ki ben yüzümü hanîf olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve ben Allâh’a ortak koşanlardan değilim.”³¹⁹

“De ki: Allah’tan başka, bize ne bir yarar ne de bir zarar vermeyen şeylere mi tapalım?”³²⁰ “İmân eden ve îmanlarına bir haksız-

318. En’âm, 6/14.

319. En’âm, 6/79.

320. En’âm, 6/71.

lık bulaştırmayanlara gelince, işte onlar güvendedir ve onlar doğru yolu bulanlardır.”³²¹

وَأِنْ يَّمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۚ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

107- Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa, onu yine ondan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lûtfunu geri çevirecek de yoktur. O, lûtfunu, kullarından dilediğine ulaştırır. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

107. âyette; hayır, şer, yarar ve zararın Yüce Allâh'ın elinde olduğu vurgulanır. Allah bir kimseye zarar vermek isterse, onu engelleyebilecek bir güç yoktur. Buna karşılık bir kimseye rahmetini, lûtfunu ulaştırmak isterse, bunu da hiçbir güç engelleyemez.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse, onu kendisinden başka giderecek yoktur; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye gücü yetendir.”³²²**

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۚ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾

108- De ki: “Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek geldi. Artık, doğru yola giren, kendisi için girmiş olur. Doğru yoldan sapan da, kendi zararına sapmış olur. Ben sizin üzerinize vekil değilim!”

321. En'âm, 6/82.

322. En'âm, 6/17.

108. âyette, bütün insanlık âlemine hitâb edilerek, son Peygamber'in ve son dînin geldiği ve ona tâbî olanın kurtulacağı, karşı gelenin ise, kendisine zarar vermekten başka bir şey yapamayacağı vurgulanmaktadır. Bu arada, Hz. Peygamber'in görevinin tebliğden ibâret olduğu bir kez daha tekrarlanmakta ve onun insanlar üzerinde bir vekil olmadığı belirtilmektedir.

Buna göre, Allah kimseyi zorlamadığı gibi peygamber de zorlamaz. Aklını kullanıp doğru yola giren kendi yararına girmiş, sapıklıkta direnen de kendi zararına bir yol tercih etmiş bulunur. Sapıtanların yaptıklarından dolayı peygamberin bir sorumluluğu yoktur. Çünkü peygamberler toplumunun vekili ve kefil olmayıp, sadece duyurmakla görevlidirler.

İbn-i Abbâs'tan, yukarıdaki âyetin “kılıç âyeti” ile neshedildiği rivâyet edilmişse de, bu âyet bir gerçeği anlatmaktadır. O da dinde zorlama yoktur, herkes yaptığıının karşılığını görecektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen bu kitaptan asla şüphe etme! Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır. Fakat insanların çoğu îmân etmezler.”**³²³ **“De ki: Bu gerçek Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!”**³²⁴ **“Bir de kendilerine ilim verilmiş olanlar, o Kur'ân'ın, Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar; böylece kalpleri ona saygıyla bağlansın. Gerçekten Allah, îmân edenleri doğru yola ulaştırandır.”**³²⁵

“Her kim hidâyet yolunu seçerse, bunu kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üslenmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz.”³²⁶

“Kur'ân gerçek olduğu hâlde, kavmin onu yalanladı. De ki: Ben sizin üzerinize vekil değilim.”³²⁷

323. Hûd, 11/17.

324. Kehf, 18/29.

325. Hac, 22/54.

326. İsrâ, 17/15.

327. En'âm, 6/66.

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

109. âyette, Hz. Peygamber'den kendisine vahyedilene uyması ve bu uğurda sabretmesi istenmekte ve Allah Teâlâ'nın hüküm verenlerin en hayırlısı olduğu vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen onların (isteklerine uygun) bir mûcize getirmediğin zaman, “Onu sen kendinden getirseydin!” derler. De ki: “Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bu Kur’ân, Rabbinizden gelen birtakım delillerdir; inanacak bir toplum için bir hidâyet ve bir rahmettir!”³²⁸ “İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”³²⁹ “Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların karşılığını zâyî etmez.”³³⁰**

328. A'râf, 7/203.

329. A'râf, 7/87.

330. Hûd, 11/115.

سُورَةُ هُودٍ

HÛD SÛRESİ

Hûd sûresi Mekke'de inmiştir. Yalnız 12, 17 ve 114. âyetler Medîne'de inmiştir. Toplam 123 âyet- tir. 50-60 arası âyetlerde Hûd عليه السلام'ın hayatı anla- tıldığı için sûreye bu ad verilmiştir. Yûnus sûresin- den sonra inmiş olup, onun devamı gibidir. Hûd'dan başka, Nûh, Sâlih, İbrahim, Lût, Şuayb, Mûsâ ve Hârûn عليه السلام gibi peygamberlerin kıssalarından da söz edilir. Allâh'a ve âhiret gününe iman, peygam- berlerin ve Kur'ân'ın doğruluğu gibi konular üze- rinde de durulmuştur. Peygamberlerin görevleri- ni hiçbir menfaat gözetmeksizin yaptıkları, onları yalanlayanların helâk olup gittikleri anlatılmıştır. Hz. Peygamber'in, "Hûd sûresi benim saçlarımı ağart- tı."¹ buyururken, bu sûredeki "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"² âyetine işaret ettiği bildirilmiştir.

1. Tirmizî, Tefsir, 57.

2. Hûd, 11/112.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KUR'ÂN ÂYETLERİNİN SAĞLAM VE AÇIKLANMIŞ
OLMASI, ONA UYANLARIN KURTULMASI,
ALLÂH'IN İLMİ, RIZIK, İMTİHAN**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرَّ ۚ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ۝۱
 أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنَّبِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۝۲ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا
 رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ
 كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّى أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ
 ۝۳ إِلَىٰ اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۴ أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ
 صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ
 وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝۵ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِى الْأَرْضِ
 إِلَّا عَلَىٰ اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُّبِينٍ
 ۝۶ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ
 عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَلَئِنْ قُلْتِ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ
 مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝۷
 وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ۚ أَلَا
 يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝۸

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Elif, Lâm, Râ. (Bu kitap) tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.**
- 2- Ta ki Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz. Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.**
- 3- Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tevbe edin! O da sizi belli bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve fazîletli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, sizin için büyük bir günün azâbından korkarım!**
- 4- Sonunda dönüşünüz ancak Allâh'adır. O, her şeye kâdirdir.**
- 5- Dikkat edin, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir.**
- 6- Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh'a âit olmasın. O, canının bir süre kalacağı yeri de, sonunda konulacağı yeri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır.**
- 7- Arş'ı su üzerindeyken, hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Eğer sen onlara: "Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz!" desen, şüphesiz o kâfirler derhâl: "Bu apaçık sihirden başka bir şey değil!" derler.**
- 8- Andolsun ki, eğer onlardan azâbı belli bir süreye kadar ertelese, bu defa da mutlaka: "O'nun azâbı göndermesine engel nedir?" derler. İyi bilin ki azap başlarına geldiği gün, artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek onları çepeçevre kuşatacaktır.**

1. âyetteki Elif, Lâm, Râ harfleri Kur'ân'da 29 sûrenin başlarındaki diğer harfler gibi, müteşâbih lâfızlardandır. Anlamı kesin olarak bilinmemekle birlikte, söze başlarken, muhâtapların dikkatini çekmek için söylenen dikkat

ve uyarı amaçlı harfler olduğu söylenebilir.¹ Bu âyet Kur'ân âyetlerinin Allah tarafından yeteri kadar açıklandığına, çeşitli sûrelere serpiştirilmiş olan âyetlerin birbirini açıklayarak tamamladığına işaret etmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu Kur'ân uydurulabilecek bir söz değildir. O kendisinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi aydınlatmalarıyla açıklar ve îmân edecek bir toplum için bir rehber ve bir rahmettir!”**²

“Şüphesiz bu Kur'ân sana tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyi bilen Allah tarafından indirilmektedir.”³

KUR'ÂN-I KERÎM'İN İÇİNE ALDIĞI HÜKÜMLER

Kur'ân-ı Kerîm'in açıkladığı ve içine aldığı başlıca hükümleri aşağıdaki maddelerde toplayabiliriz:

1- İnanç hükümleri: Başta Allâh'a îmân olmak üzere, meleklerle, kitaplara, âhiret gününe, kazâ ve kadere, âhirete âit önemli konular inançla ilgili çeşitli meseleler Kur'ân'ın kapsadığı konuların başında gelir. İnanç hükümleri daha çok Mekke döneminde gelmiş, insanların önce yanlış kanaat, inanç ve hurâfelerden arındırılması amaçlanmıştır.

2- İbadetler: Kur'ân'da müslümanların yapmakla yükümlü bulunduğu namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler özlü şekilde yer almış uygulama, şekil ve ayrıntı sünnete bırakılmıştır. Hadislerde şöyle buyrulur: **“Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın.”**⁴, **“Hac ile ilgili ibadetlerinizi benden alınız.”**⁵

Diğer yandan ibadet veya muâmelelerdeki eksikliği veya yanlışlığı gidermek için öngörülen; zihar,⁶ yemin,⁷ ve bir mü'mini yanlışlıkla öldürme kefâretleri de ibadet niteliğindedir.⁸

3- Muâmeleler: Kur'ân toplum fertlerinin birbiriyle veya fertlerin devletle olan ilişkilerini düzenleyen birtakım hükümler de getirmiştir.

1. Bk. Bakara, 2/1.

2. Yûsuf, 12/111.

3. Neml, 27/6.

4. Buhârî, Ezân, 18, Edeb, 27, Âhâd, 1.

5. Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 318, 366.

6. Mücadele, 58/1-4.

7. Mâide, 5/89.

8. Nisâ, 4/92.

Alışveriş, kiralama, trampa, rehin, kefâlet, ortaklık, borçlanma ve taahhütte bulunma, emânet, bağış, vasiyet, mîras, aile hayatı, evlenme ve boşanma gibi gerçek veya tüzel kişiler arasında yapılan muâmeleler bunlar arasında sayılabilir.

4- Ukubât: Ferdin işleyeceği suçlar ve bunlara verilecek cezâlar bu gruba girer. Cezâ hükümleri; mal, can, ırz, nesep ve akli korumayı amaç edinir. Âyet veya hadisle belirlenen cezâyı “had” denir. Hırsızlık, yol kesme, zinâ, zinâ iftirası, içki kullanma cezâları gibi. İslâm devletinin toplumun yararı ve kamu düzeninin sağlanması için koyacağı cezâlara ise “ta’zir” adı verilir. Uyarma, dayak, sürgün ve hapis cezâsı gibi.

5- Kazâ hükümleri: Davaların görülmesinde; şahitlik, yemin, hüküm gibi insanlar arasında adâleti gerçekleştirmek için gerekli icraatı düzenlemeyi amaç edinir.

6- İdâre edenlerle idâre edilenler arasındaki ilişkiler: Bu hükümler; adâlet, şûrâ, maslahat, yardımlaşma ve koruma gibi esaslara dayanır. Adâlet, bir devlet yönetiminin en başta gözetmesi gereken bir prensiptir.

Kur’ân-ı Kerîm’de adâleti emreden âyetler vardır: **“Şüphesiz ki, Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder.”**⁹ **“Şüphe yok ki, Allah adâleti, iyilik yapmayı ve akrabaya yardım etmeyi emreder.”**¹⁰ Şûrâ prensibi de, devlet yönetiminde en güzel yöntemleri belirlemede yardımcı olur. Keyfî yönetim isteklerini engeller.

Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların işleri, aralarında şûrâ (danışma) iledir.”**¹¹ **“İş konusunda onlarla istişâre et. Bir kere karar verince de, artık Allâh’a güvenip dayan.”**¹²

Yukarıdaki ilk âyet, metinden anlaşıldığına göre müslümanlar arasında İslâm idâresinin, şûrâ esasına dayandığını ifâde etmektedir. Diğer yandan işaret yoluyla da; müslüman toplumun, İslâm Devlet başkanını kontrol edecek ve devlet işlerini düzenlemede ona yardımcı olacak bir topluluğu seçip iş başına getirmesi gereğini de kapsamaktadır.¹³

9. Nisâ, 4/58.

10. Nahl, 16/90.

11. Şûrâ, 42/38.

12. Âl- İmrân, 3/159.

13. Enbiyâ, 21/30; Maurice Bucaille, Müsbet İlim Yönünden Tevrat İncil ve Kur’ân, Terc, Mehmet Ali Sönmez, Konya 1979, s. 297.

7- Devletler hukûku: Kur'ân-ı Kerîm, gayrimüslim ülkelerle olan ilişkileri de düzenleyici esaslar getirmiştir. Âyetlerde devletlerarası anlaşma yapılırsa, buna uyulması istenir.¹⁴ İslâm Devleti karşısında, gayrimüslimler üç statüde bulunabilir: a) Zimmî ve muahedler (antlaşmalılar), b) Müste'menler (vizeli pasaportlular), c) Muhârip veya harbîler. Bu sonuncu grubun, İslâm ülkesi ile sürekli savaş hâlinde bulunması gerekmez. Bunların da her an müslüman olarak İslâm toplumuna katılması veya birinci ya da ikinci grup içinde yer alması mümkündür.

8- İktisat ve maliye hukûku: Zekât, öşür, fey' ve ganimet, vasiyet, mîras, nafaka, kefillik, rehin, yer altı ve yerüstü zenginlikleri ve bunların paylaşımı gibi mâlî yönü bulunan konular Kur'ân'da genel ilkeler hâlinde yer almıştır. Bunların da uygulama şekil ve şartlarını sünnet belirlemiştir.

9- Ahlâk hükümleri: Mü'minin îmânının güçlenmesine, ihlâs, takvâ ve fazîlet sahibi olmasına, beşerî münasebetlerinde en güzel davranışları kazanmasına yönelik hükümler, ibretli peygamber kıssaları, özendirme veya sakındırma anlamı taşıyan âyetler bu gruba girer.

10- Öğüt ve tavsiyeler: Mü'minlerin emir ve yasaklar konusunda duyarlı olmalarını, dünyayı âhirete tercih etmemelerini, âhirette hesâba çekeceğinin unutulmamasını hatırlatan hükümler de Kur'ân'da yer alır.

Lokmân عليه السلام'ın oğluna öğütlerini buna örnek verebiliriz: Lokmân sûresi 13-19. âyetlerde zikredilen öğütler özetle şunlardır: a) Allâh'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür. b) Ana-babaya iyilik et ve meşrû isteklerinde onlara itaat et.¹⁵ c) Yerde ve gökte hardal tanesi kadar bir iyilik veya kötülük Allâh'ın bilgisi dışında kalmaz. Çünkü Allah her şeyden haberdardır d) Namaz kıl. e) İyiliği emret ve kötülükten men etmeye çalış. f) Başına gelenlere sabret. h) İnsanları küçümseyip onlardan yüz çevirme. i) Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan, övünen kimseyi sevmez. j) Yürüyüşünde ölçülü ol. k) Konuşurken sesini alçalt.

11- Mükâfat ve cezâ: Güzel amel işleyenlerin cennete, yasaklara uymayanların ise cehenneme gideceğini bildiren pek çok âyet vardır.

12- Bilimsel gerçekler: Kur'ân birçok pozitif bilim konularına da yer vermiştir. Kur'ân'da hayatın esasının su oluşu ve Allâh'ın her şeyi çift yarattığı bildirilmiştir. Çift yaratılma insan, hayvan ve bâzı bitkiler için biliniyordu.

14. Nahl, 16/91.

15. Bk. Ankebût, 29/8.

Bugünkü bilim, bütün bitkilerin erkekli dişili olduğunu, hepsinde erkeklik dişilik hücrelerinin bulunduğunu ispat etmiştir.

Kur'ân'da buna şöyle yer verilir: **“Allah meyvelerin hepsinden yine kendilerinin içinde ikiye ikiye yaratmıştır.”**¹⁶ Başka bir âyetle; **“Her şeyden çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.”**¹⁷ **“Yerin bitirmekte olduğu şeylerden, insanların kendilerinden ve daha bilemeyecekleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah, eksikliklerden uzaktır.”**¹⁸

Bu son âyetlerde çift yaratılmanın cansız varlıkları da kapsadığı görülür. Mıknatista artı ve eksi kutuplar, atomun yapısında, birisi artı diğeri eksi iki gücün bulunması bu çifte kişiliği düşündürmektedir.

Yine çift yaratılmanın başka bir görüntüsü, bitkiler arasında aşılama rüzgârlardır. Pozitif bilimlerin yakın bir zamanda fark ettiği bu gerçek Kur'ân'ın, **“Biz aşılama rüzgârlar gönderdik.”**¹⁹ âyeti ile ifâde edilmiştir.

Dünyanın ve diğer gezegenlerin güneşten kopmuş olması, bilimin ortaya koyduğu teorilerdendir. Kur'ân bunu şöyle haber vermektedir: **“Göklerle yer bitişik bir hâlde iken Biz onları birbirinden ayırdık.”**²⁰

Yâsîn sûresinde güneşin hareketinden söz edilmektedir: **“Güneş de kendisi için belirlenmiş yer ve zamana doğru akıp gitmektedir.”**²¹ Bu hareket, kendi eksenini çevresinde olabileceği gibi, kendisi için belirlenen bir durma yeri veya zamanına doğru sistemiyle birlikte, uzayda yapmakta olduğu hareketi kapsamaktadır. Çünkü âyetteki “müstakar” sözcüğü bütün bu anlamları içine almaktadır.²²

Yine rüzgârın Süleyman عليه السلام'ın emrine verilerek, bir günde bir aylık yolu katedebilmesi,²³ rüzgâr enerjisine dikkat çektiği gibi, Yemen'de bulunan Belkıs'ın tahtının göz açıp kapayıncaya kadar Kudüs'e nakledilmesi,²⁴ günümüzdeki “ışınlama” yoluyla maddeyi nakletme çalışmalarına ışık tutabilecek güçtedir. Hadîd (demir) sûresinde, demirin şiddet, güç ve insanlara yarar

16. Ra'd, 13/3.

17. Zâriyât, 51/49.

18. Yâsîn, 36/36.

19. Hicr, 15/22.

20. Enbiyâ, 21/30.

21. Yâsîn, 36/38.

22. Bk. H. Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, 3. baskı, İstanbul 1959, II, 784, dipnot, 46.

23. bk. Sâd, 38/35, 36; Sebe', 34/12.

24. Bk. Neml, 27/39, 40.

gibi üç niteliğinin bildirilmesi,²⁵ savaş âleti olarak sert çeliğe, sanayi ve yapıların güçlendirici temel maddesine ve insan kanındaki demirin önemine işaret ettiğini söylemek mümkündür.

13- Peygamber kıssaları: Kur'an-ı Kerim önceki ümmetlerle, peygamberlerin haberlerinden de uzunca söz eder. Ancak bu bilgiler bir tarih kitabı gibi değil, hikmetli ve ibretli olaylar olarak verilir ve ibret alınması istenir. Kur'an, Âd, Semûd kavimlerine; Lût, Nûh ve İbrahim peygamberlerle kavimlerine âit haberler vermektedir. Yine Mûsâ ﷺ ile Firavun'un kıssaları, Hz. Meryem'in, Hz. İsâ ve Yahyâ peygamberlerin biyografileri anlatılmaktadır. Hiçbir hocadan eğitim görmemiş olan ümmî bir peygambere indirilen bir kitapta, târihî bilgilerin gerçeğine uygun olarak bildirilmesi, onun Allah katından gelişinin delilidir.

Kur'an'da sözü edilen bu kavimlerin ve olayların arkeolojik ve antropolojik açıdan incelenmesi pek çok gerçeğin su yüzüne çıkmasını sağlayacağında şüphe yoktur.

14- Duâlar: İnsan dünya hayatında sürekli olarak Allâh'ın yardım ve bağışlamasına muhtaç olduğu için, Kur'an-ı Kerim'de pek çok duâ örnekleri yer almıştır. Bâzıları şunlardır: **“Ey Rabbimiz! Bize dünyada güzellik, âhirette de güzellik ver ve bizi ateş azâbından koru!”**²⁶

“Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya yanıldıysak, (bu yüzden) bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği yükü taşıtma! Bizi affet, bizi bağışla ve bize rahmet et! Sen bizim Mevlâ'mızsın. Artık kâfirler toplumuna karşı da bize yardım et!”²⁷

“Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra, kalplerimizi sapırtma, bize kendi katından bir rahmet bağışla! Çünkü Sen çok bağışta bulunansın! Ey Rabbimiz! Sen insanları, geleceği hakkında hiçbir şüphe bulunmayan bir günde, bir araya toplayacaksın.” Şüphesiz ki Allah verdiği sözden caymaz.”²⁸

15- Gelecekte haber verilmesi: Kur'an Mekke'nin Fethi'ni, İslâm'ın gelişip dünya dîni hâline geleceğini ve diğer dinlere üstün olacağını haber vermiş ve bunlar gerçekleşmiştir. Şu olay daha açık bir örnek teşkil eder:

25. Bk. Hadîd, 57/25.

26. Bakara, 2/201.

27. Bakara, 2/286.

28. Âl-i İmrân, 3/8-9.

Hristiyan olan Bizanslıların, 614 miladi yılında yapılan bir savaşta Mecûsî olan İranlılara yenilmeleri üzerine, müslümanlar, ehl-i kitabın yenilmesine üzülmüş, Mekke müşrikleri ise bu sonuca sevinerek; **“İranlıların Rumları yenmesi gibi, biz de sizi yeneceğiz.” demişlerdi. Bunun üzerine şu âyet inmiştir: “Rumlar yenildiler. Yakın bir yerde. Hâlbuki onlar bu yenilmelerinin ardından birkaç yıl içerisinde (üç ila dokuz yıl arasında) üstün geleceklerdir.”**²⁹ Gerçekten, 622 miladi yılında yapılan bir savaşta, Bizanslılar İranlıları yenmiştir.³⁰

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۚ ﴿٢﴾ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُغْفِرْ لَكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَثِيرٍ ۚ ﴿٣﴾ إِلَىٰ اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۚ ﴿٤﴾

2- Ta ki Allah’tan başkasına kulluk etmeyesiniz. Şüphesiz ki ben, O’nun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.

3- Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O’na tevbe edin! O da sizi belli bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve fazîletli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, sizin için büyük bir günün azâbından korkarım!

4- Sonunda dönüşünüz ancak Allâh’adır. O, her şeye kâdirdir.

2-4. âyetlerde, sağlam ve hikmetli kılınan bu Kitapta açıklanan aşağıdaki ilkelere dikkat çekilmekte ve son dönüşün Allâh’a olduğu vurgulanmaktadır. Bu ilkeleri şöylece ifâde edebiliriz:

a) Allah’tan başkasına tapmamak. Kur’ân’da bütün insanlar Allâh’a kul- luğa davet edilir. Âyette şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki sakınırsınız!”**³¹

29. Rûm, 30/2-3.

30. Zûrkânî, Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmî'l-Kur’ân, Mısır ts., II, 369; Elmalılı, Hak Dini Kur’ân Dili, VI, 3795-3799; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Erkam Yayınları, İstanbul 1991, s. 134 vd.

31. Bakara, 2/21.

Kâfirûn sûresinde Hz. Peygamber'in putlara tapma konusunda kesin tavır alması şöyle istenir: **“De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Öyleyse sizin dininiz size, benim dinim banadır.”**³²

b) Hz. Peygamber'in insanlara gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyici olması.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphesiz Biz seni bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak hak din ile gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.”**³³ **“Andolsun ki Biz her ümmete: ‘Allâh’a kulluk edin ve azgın şeytandan sakının!’ diye uyarın bir peygamber gönderdik.”**³⁴ **“Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: ‘Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana kulluk edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.”**³⁵ **“Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor! Rahmân olan Allah’tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?”**³⁶

c) Allah’tan mağfiret dileyin ve O’na tevbe edin ki sizi belli süre dünyada güzelce yaşatsın ve iyilik edene karşılığını versin.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve hemen O’na tevbe etti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”³⁷ **“Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden O’dur. Bir de O’nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâmet günü) vardır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz!”**³⁸

“Kim (Allâh’ın huzûruna) iyilikle gelirse, ona bu iyiliğin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse, bu kötülüğün misli kadar cezâlandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”³⁹

32. Kâfirûn, 109/1-6.

33. Bakara, 2/119.

34. Nahl, 16/36.

35. Enbiyâ, 21/25.

36. Zuhruf, 43/45.

37. Bakara, 2/37.

38. En’âm, 6/2.

39. En’âm, 6/160.

d) Son dönüşün Allah Teâlâ'ya olması.

Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz.”**⁴⁰

“Onlar: İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz, bağışlamayı dileriz. Son dönüş ancak Sanadır.” dediler.”⁴¹

أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ
يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ ۚ وَمَا يُغْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5- Dikkat edin, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir.

5. âyette, insanların bir şeyi Allah'tan gizlemek için göğüslerini başka tarafa çevirmek veya elbiselerine sarılmakla gizleyemeyecekleri, Allâh'ın gizli açık her şeyi görüp bildiği vurgulanmaktadır. Burada Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'i görmeye ve onun sesini bile işitmeye tahammül edemedikleri, onunla karşılaştıkları zaman, “yine dinden söz edecek” diye geriye döndükleri ve tanınmamak için başlarını örttükleri tasvir edilmektedir.

İbn-i Abbâs'tan rivâyete göre, Araplar kötü bir şey yaptıkları veya kötü söz söyledikleri zaman göğüslerini çevirirler, böylece o yaptıklarını Allah'tan gizlediklerini sanırlardı.

Edep ve sakınma anlamında bu gibi davranışlar başka konularda da yapılır. Tuvaletlerin yönünün kibleye doğru olmaması, hoş olmayan bir iş yaparken başkaları görmesin diye göğsünü çevirerek kendini gizleme, cüzdanını çıkarırken, başkaları görmesin diye yana dönme gibi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Nûh عليه السلام a da kavminin buna benzer şekilde davrandıkları âyette şöyle haber verilir: **“Senin kendilerini bağışlayan için, onları her çağırışında kulaklarını tıkadılar, giysilerine büründüler, inat ettiler ve böbürlendikçe böbürlendiler!”**⁴²

40. Yûnus, 10/56.

41. Bakara, 2/285.

42. Nûh, 71/7.

“De ki: İçinizdekini gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeye kâdirdir.”⁴³ **“Allah kalplerde olan her şeyi bilendir.”**⁴⁴

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

6- Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh’a âit olmasın. O, canlının bir süre kalacağı yeri de, sonunda konulacağı yeri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır.

6. âyette, Allâh’ın yeryüzündeki bütün canlıların rızkını verdiği, bulunduğu yeri ve konulacağı yeri bildiği, her şeyin onun huzûrunda tespit edildiği ve apaçık bir Kitapta yazılı bulunduğu bildirilmektedir.

Âyetteki “apaçık kitap” tan maksat, Allâh’ın ezeli değişmez bilgisi olup, kayıtlı olduğu yer Levh-ı Mahfuz’dur. “Dâbbe”, yeryüzünde bulunan ve hareket yeteneği olan bütün canlıları ifâde eder. “Müstakar”, her canlının dünya üzerinde bulunduğu yer, “Müstevda” kişinin yeryüzünde babanın belinde ve annenin rahminde bulunduğu yerdir. Bunlardan birinciye, hayatta iken bulunduğu yer, ikinciye ise, öldükten sonra konulacağı yer anlamı da verilmiştir.

Buna göre Allah, bütün canlıların baba sulbünde, anne rahminde, yumurtada veya doğumdan sonra bulunduğu, oturduğu, gezip dolaştığı, öleceği yeri ve vakti bilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz senden rızık istemiyoruz. Seni Biz rızıklandırıyoruz.”**⁴⁵ **“Sizin için bir süre kalacağınız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır.”**⁴⁶

“Gaybın anahtarları O’nun yanındadır. Onları O’ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O’nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”⁴⁷

43. Âl-i İmrân, 3/29.

44. Âl-i İmrân, 3/119

45. Tâhâ, 20/132.

46. En’âm, 6/98.

47. En’âm, 6/59.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى
الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ
الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- Arş'ı su üzerindeyken, hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Eğer sen onlara: "Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz!" desen, şüphesiz o kâfirler derhâl: "Bu apaçık sihirden başka bir şey değil!" derler.

7. âyete göre, göklerin ve yerin yaratılmasının amacı, en mükemmel varlık olan insandır. Akıl sahibi olan bu varlık böylece bir sınav dönemini yerde geçirmiş olacaktır. Buna göre, evrende hedef varlık insandır. Akıl, irâde, çeşitli duyu ve duygularla techiz edilmiş olan insan varlığı, en güzel kıvamda yaratılmış, kendi kendini yönetme ve dilediği kararı alabilme yeteneğine sahip kılınmıştır. O, kendisi için bir deneme alanı olan dünyada, güzel fiil ve davranışlarıyla meleklerin üstünde bir dereceye yükselme ya da kötü fiil ve tercihleriyle en aşağı durumlara düşme potansiyeline sahiptir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Andolsun ki Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik. Ancak îmân edip iyi amel işleyenler bunun dışındadır. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır."**⁴⁸

ARŞ

Evrendeki bütün cisimleri kuşatan ve niteliğini bilmediğimiz bir şeydir. Müfessirlerin genel kabulüne göre Yüce Allah önce Arş'ı, sonra suyu, daha sonra da gökleri ve yeri yaratmıştır. Arş'ın su üzerinde olması ona bitişik bulunmasını gerektirmez.

Bugün kanıtlarla desteklenen teorilere göre, kâinatın ilk dönemlerinde, madde bütünüyle hidrojen çekirdeklerinden ibârettir ki, hâlen de kâinattaki maddelerin dörtte üçünün hidrojenden ibâret olduğu hesaplanmaktadır. Hidrojen ise suyun hammaddesidir, sözcüğün kökü sudan gelmekte ve hidrojen adı da "suyu doğuran" anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında kâinatın uzun çağlar boyunca ağırlıklı olarak hidrojen üzerinde tecelli eden ilâhî irâde şekillendiğini ve suyun hammaddesi

ile göklerin ve yerin yaratılarak bugünkü hâlini aldığını söyleyebiliriz. Arş sözcüğü Allâh'ın kudret ve egemenliğini ifâde etmesi sebebiyle bu sözcüğün su ile olan ilişkisi de açıktır. Çünkü Allâh'ın ilim, irâde, kudret ve rahmetinin eserleri, bütün ihtîşâmıyla, hayat üzerinde kendilerini göstermektedir ve bu hayat da suya bağlıdır.⁴⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik idiler de Biz onları ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ îmân etmeyecekler mi?”**⁵⁰

“Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Cehennemden dolayı, inkârcıların vay hâline!”⁵¹

“Yoksa Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”⁵² **“Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısinlar, bana kulluk etsinler diye yarattım.”**⁵³

“Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine yerleşen, geceyi, durmadan kendisini izleyen gündüz ile bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları buyruğuna boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır.”⁵⁴

Göklerin yaratılması sırasında Arş'ın su üzerinde bulunması Tevrat'ta şöyle ifâde edilir: **“O sırada, Elohim'in rûhu sular üzerinde süzülerek uçuyordu.”**⁵⁵

وَلَئِنْ أَخْرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ۚ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾

8- Andolsun ki, eğer onlardan azâbı belli bir süreye kadar ertelese, bu defa da mutlaka: “O’nun azâbı göndermesine engel nedir?” derler. İyi bilin ki azap başlarına geldiği

49. Mehmet Yaşar Kandemir- Halit Zavalısız- Ümit Şimşek, Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli, MÜFV Yayını, İst, 2010, I, 751.

50. Enbiyâ, 21/30.

51. Sâd, 38/27.

52. Mü'minûn, 23/115.

53. Zâriyât, 51/56.

54. A'râf, 7/54.

55. Ahd-i Atik, Yaratılış, 1, 2.

gün, artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek onları çepeçevre kuşatacaktır.

8. âyete göre, Kur'ân'ı inkâr edenler kendilerine bir azâbın hemen inmemesinden cesâret alarak, “Eğer İslâm gerçek din olsaydı, bu inkârımızdan dolayı üzerimize hemen azâbın inmesi gerekirdi.” gibi sözler söylemişlerdi. Âyet bu şekilde düşünenlere cevap vermektedir. Kimi zaman hiç namaz kılmayan, oruç tutmayan, zekât vermeyen müslümanlar da, “bundan dolayı başımıza bir felâket veya azap gelmiyor”, diyerek Cenâb-ı Hakk'ın genelde âhirete ertelediği azâbı çabuklaştırmak isterler.

Âyetteki **أُمَّةٌ مَّعْدُودَةٌ** “Ümmetin ma'dûde” deki ümmet, din veya zaman birliği bulunan topluluk demektir. Belli bir neslin veya toplumun geçirdiği süreyi de ifâde ettiği için biz, bu tamlama için “belli süre” anlamını tercih ettik.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizin çabuk gelmesini istediğiniz (azap) benim elimde değildir. Hüküm ancak Allâh'ındır.”**⁵⁶

“Andolsun, senden önce gönderilen birçok peygamberle de alay edilmişti. Ama alay konusu ettikleri şey, onlardan alay edenleri, çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.”⁵⁷

56. En'âm, 6/57.

57. En'âm, 6/10.

﴿ BÂB 2 ﴾

**İYİLİK VE KÖTÜLÜK, SABIR, UYARI VE TEBLİĞ,
KUR'ÂN'IN BENZERİNİN YAZILAMAMASI,
ALLAH'TAN DÜNYALIK İSTEMEK, SÂLİH AMEL**

وَلَيْنُ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيُؤْسُ كَفُورٌ ﴿٩﴾
وَلَيْنُ أَذَقْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسْتَهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي ۖ إِنَّهُ
لَفَرِحٌ فَخُورٌ ۖ ﴿١٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضُ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ
وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ
إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ
قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَاذْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَالَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ
بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ
﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا
فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَبِينَةٍ مِنْ رَبِّهِ
وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۖ أُولَٰئِكَ
يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي
مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۖ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۚ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۖ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَزَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخِسُونَ ﴿٢٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآخَبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصْمَىٰ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ ۖ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

9- Biz insana bir nîmeti tattırdıktan sonra, onu elinden geri alacak olsak, hemen ümitsizliğe düşer ve nankör olur.

10- Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nîmeti tattırsak, elbette: “Benden dertler silinip gitti!” der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir.

11- Ancak sabredip iyi ameller işleyenler böyle değildir. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

12- Belki de sen (müşriklerin), “Ona (gökten) bir hazine indirilmeli veya onunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi!” demelerinden ötürü, sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden göğsün daralacak! (İyi bil ki) sen ancak uyarıcı bir peygambersin! Allah ise her şeye vekildir.

13- Yoksa: “Kur’ân’ı kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, siz de onun benzeri, uydu-
rulmuş on tane sûre getirin ve Allah’tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!”

- 14- Eğer onlar size cevap veremiyorlarsa, bilin ki bu Kur'ân, ancak Allâh'ın bilgisiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh da yoktur. Artık müslüman olacak mısınız?
- 15- Kim sadece bu dünya hayatını ve onun süsünü isterse, yaptıklarının karşılığını kendilerine dünyada tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.
- 16- İşte bunlar âhirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. Dünyada yaptıkları da boşa gitmiştir. Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır!
- 17- Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şâhit izleyen ve (Kur'ân'dan) önce de, bir yol gösterici ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabının tasdik ettiği kimse (inkârcılar) gibi olur mu? Böyle olanlar (Kur'ân'a) inanırlar. Dîne karşı birleşen zümrelerin varacağı yer ise ateştir. Bundan şüphelen olmasın. Çünkü bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir. Fakat insanların çoğu îmân etmezler.
- 18- Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar (kıyâmet gününde) Rab'lerinin huzûruna getirilirler, şâhitler de, "Rab'lerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!" derler. Bilin ki Allâh'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir.
- 19- O zâlimler insanları Allâh'ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır. Bunlar âhîret hayatını da inkâr etmektedirler.
- 20- Onlar yeryüzünde (Allâh'ı) âciz bırakacak değildirler. Onlar için Allah'tan başka dostlar da yoktur. Azapları katlanarak artırılır. Çünkü onlar gerçeği ne işitebiliyorlar ne de görebiliyorlardı!
- 21- İşte kendilerine yazık edenler bunlardır ve ilâh diye uydurdıkları şeyler de kendilerini bırakıp gitmiştir.
- 22- Kesinlikle âhirette en fazla ziyâna uğrayacaklar da onlardır.

23- İmân edip iyi ameller işleyen ve Rab'lerine boyun eğenler yok mu, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.

24- Bu iki topluluğun durumu; kör ile sağır ve görenle işiten kimsenin durumuna benzer ki bu ikisinin durumu bir olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?

9-11. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın bir nîmeti tattırdıktan sonra geri alması veya bunun aksine önce büyük sıkıntılar içinde olan kimsenin sonradan büyük şan, şöhrat ve servete kavuşması durumundaki psikolojik hâllerine, Allah ve Rasûlü'ne karşı tutumundaki değişikliklere dikkat çekiliyor. Bütün bu durumlarda sabredip sâlih amel işleyenlerin kurtuluşa ereceği haber veriliyor. Bunları maddeler hâlinde şöylece açıklayabiliriz:

a) Allâh'ın verdiği nîmeti geri alması. Elindeki nîmetten mahrum kalan kimsenin hemen ümitsizliğe kapılıp nankörlük ettiğine, bunun sebebi- ni, arka planını, imtihan yönünü düşünmeden kadere karşı gelircesine tepki gösterdiğine dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnsan bir sıkıntıya uğrayınca, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken Bize duâ eder. Sıkıntısını kaldırdığımızda ise, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için Bize duâ etmemiş gibi geçer, gider. İşte, aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi.”**⁵⁸

“Biz, insana ne zaman nîmet versek, Allah'tan yüz çevirip uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse, ümitsizliğe düşer. De ki: “Herkes yaratılışına uygun iş yapar. Rabbiniz kimin en doğru yol- da olduğunu daha iyi bilir.”⁵⁹

“İnsanlara bir zarar dokunduğu zaman, Rab'lerine yönelerek yalnız O'na yalvarır, duâ ederler. Sonra Rab'leri onlara kendinden bir rahmet tattırdığı zaman, bir de bakarsın ki içlerinden bir grup, Rab'lerine ortak koşuyorlar!”⁶⁰ **“Bir de Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, ona güvenirler de, kendi işledikleri yüzünden, baş- larına bir kötülük gelirse, hemen ümitsizliğe düşerler.”**⁶¹

58. Yûnus, 10/12.

59. İsrâ, 17/83-84.

60. Rûm, 30/33.

61. Rûm, 30/36.

“İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, hemen içtenlikle Rabbine yönelerek O’na duâ eder. Sonra Rabbi ona, katından bir nîmet verince de, önceden O’na duâ ettiğini unuttur da O’nun yolundan saptırmak için, Allâh’a ortaklar koşmaya başlar. De ki: “İnkârınla biraz daha eğlen bakalım! Çünkü sen cehennem halkındansın!”⁶²

b) Sıkıntıdan sonra nîmet verilince, insanın şımarıp böbürlenmesi. İnsan böyle bir durumda, önceki sıkıntılı günlerini birden unuttur, yeniden bir imtihanın içinde olabileceğini hatırına getirmez, sıkıntıda olanların hâlini düşünmez, İslâm’ın yardımlaşma esaslarını düşünmeden şımarır ve böbürlenerek imtihanı kaybedebilir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra, insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki, onların âyetlerimiz hakkında bir tuzağı vardır. De ki: Allâh’ın tuzağı daha çabuktur. Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!”**⁶³

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Mü’minin durumu gıpta edilmeye değer. Çünkü onun her hâli kendisi için bir hayır ve ecir sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü’minde vardır. Sevinecek olsa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder, bu da onun için hayır olur.”⁶⁴

Diğer yandan kişinin aile içindeki güzel davranışları ve mutat harcamaları bile kendisi için bir sevap kaynağıdır. Hadislerde şöyle buyrulur: **“Sizden birinizin evliliğinde sadaka sevabı vardır.”**⁶⁵ **“Bir kimsenin sarf edeceği en fazîletli para, kendi aile fertlerine harcayacağı para ile Allah yolunda hayvanına ve yine Allah yolunda cihâd edecek olan arkadaşlarına harcayacağı paradır.”**⁶⁶ **“Çocuklarına, eşine ve hizmetçine yedirdiğin senin için bir sadakadır.”**⁶⁷

Abdullah bin Mes’ud ؓ’in eşi Zeyneb ؓ ve başka bir sahâbe hanımı Allâh’ın Rasûlü’ne gelerek, kocalarının maddî yönden sıkıntıda olduğunu, kendilerinin tasadduk etme imkânı bulunduğunu, kocalarına tasaddukta bulunup bulunamayacaklarını sormuşlardı. Hız. Peygamber onlara şu cevabı verdi: **“Kocalarınıza yardım ederseniz size iki sevap vardır. Hısımlık sevabı ve sadaka sevabı.”**⁶⁸

62. Zümer, 39/8.

63. Yûnus, 10/21.

64. Müslim, Zühd, 64.

65. Müslim, Zekât, 53; Ebû Dâvûd, Tatavvû’, 12, Edeb, 160; A. b. Hanbel, V, 167, 168.

66. Müslim, Zekât, 38; Tirmizî, Birr, 42; İbn Mâce, 4; A. b. Hanbel, V, 279, 284.

67. Ahmed bin Hanbel, IV, 121, 122.

68. Müslim, Zekât, 45.

Burada kadının nafaka yükümlülüğü bulunmadığı ve aile ihtiyaçlarına harcama yapma zorunluluğu olmadığı hâlde, bunu kendi tercih ve rızasıyla yapmasının ona iki kat ecir kazandırdığı anlaşılmaktadır.

c) Sıkıntıya sabredip, iyi amel işlemek. Bunlara bağışlanma ve büyük bir mükâfatın olduğu haber verilmektedir. İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“Allah îmân edip iyi amel işleyenlere vaad etti: Onlar için bağışlanmak ve büyük bir mükâfat vardır.”**⁶⁹

“Îmân edip iyi işler yapanlara, altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! Orada, ne zaman kendilerine bir meyve rızık olarak yedirilse, “Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şeydir.” derler. Bu rızıklar, onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”⁷⁰

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا
لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۖ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

12- Belki de sen (müşriklerin), “Ona (gökten) bir hazine indirilmeli veya onunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi!” demelerinden ötürü, sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden göğsün daralacak! (İyi bil ki) sen ancak uyarıcı bir peygambersin! Allah ise her şeye vekildir.

12. âyete göre, Mekke ileri gelenleri, “Muhammed gerçek peygamberse, şu Mekke dağlarını altın yapsın veya ona tanıklık edecek bir melek gelsin” gibi isteklerde bulunmuşlardı. Onların bu durumunun Hz. Peygamber’e sıkıntı verdiğine işaret edilerek, kendisinin görevinin sadece tebliğden ibaret olduğu, asıl güvenilir dayanak olanın Allah Teâlâ olduğu hatırlatılmaktadır.

Çünkü Mekke müşriklerine mûcize gösterince de bunun bir büyü olduğunu söyleyerek inkârlarına devam ediyorlardı. Üstelik gösterilen mûcizelere

69. Mâide, 5/9.

70. Bakara, 2/25.

rağmen îmân etmeyen toplumun helâk olma ihtimali de söz konusu idi. Bu yüzden Hz. Peygamber'in tebliğde sıkıntı yaşadığı bir sırada, yukarıdaki âyet inmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Ona bir melek indirilmeli değil miydi?’ dediler. Eğer Biz bir melek indirmiş olsaydık, o zaman, iş bitirilmiş olur, artık kendilerine hiç fırsat verilmezdi!”⁷¹ “Andolsun, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz.”⁷²**

Diğer yandan Allah Teâlâ, bu gibi durumlarda Hz. Peygamber'in müşriklere şu şekilde cevap vermesini bildirmiştir: **“De ki: Ben size Allâh'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı biliyorum da demiyorum. Ben size melek olduğumu da söylemiyorum. Ben, ancak bana vahy olunana uyarım. De ki: Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?”⁷³**

“De ki: Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek geldi. Artık, doğru yola giren, kendisi için girmiş olur. Doğru yoldan sapan da, kendi zararına sapmış olur. Ben sizin üzerinize vekil değilim!”⁷⁴ “Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O her şeye vekildir.”⁷⁵

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا
مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَكُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

13- Yoksa: “Kur'ân'ı kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, siz de onun benzeri, uydurulmuş on tane sûre getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!”

71. En'âm, 6/8. Bk. İsrâ, 17/90-93.

72. Hicr, 15/97.

73. En'âm, 6/50.

74. Yûnus, 10/108. Bk. 6/107.

75. Zümer, 39/62.

14- Eğer onlar size cevap veremiyorlarsa, bilin ki bu Kur'ân, ancak Allâh'ın bilgisiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh da yoktur. Artık müslüman olacak mısınız?

13-14. âyetlere göre, Kur'ân'a Hz. Muhammed ﷺ'in uydurması diyen kimselerden, sözlerinin doğruluğunu ispat için, Kur'ân'ın parçalarına benzer on sûre getirmeleri istenmiş, buna güçleri yetmediği için bu meydan okuma, Bakara, 2/23 ve Yunus, 10/35. âyetlerle bir sûreye indirilmiştir. Buna da güçleri yetmeyince silâha sarılmışlar, ama bu yolla da başarı sağlayamamışlardı. Çünkü Allah dinini tamamlayacak ve onu önceki bütün dinlere üstün kılacaktı.

14. âyette, müşrikler Kur'ân'ın benzeri bir kitap veya sûre getirme teklifine olumlu cevap veremezlerse, Kur'ân'ın Allâh'ın ilmi ile indirildiğini kabul etmeleri gerektiği hatırlatılıyor ve müslüman olup olmayacakları soruluyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer kulumuz (Muhammed)’e indirdiğimizden bir şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sûre de siz getirin! Eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka tanıklarınızı (yardımcılarınızı) da çağırın!”**⁷⁶

“Eğer sana olumlu cevap veremezlerse, bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar. Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın, tutkusuna uyandan daha sapkın kim olabilir? Şüphesiz ki Allah, zâlim kavmi doğru yola iletmez.”⁷⁷ **“De ki: Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vah-yolunuyor. Şimdi siz müslüman olacak mısınız?”**⁷⁸

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوفَّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُنْجُسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15- Kim sadece bu dünya hayatını ve onun süsünü isterse, yaptıklarının karşılığını kendilerine dünyada tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.

76. Bakara, 2/23.

77. Kasas, 28/50.

78. Enbiyâ, 21/108.

16- İşte bunlar âhirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. Dünyada yaptıkları da boşa gitmiştir. Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır!

15-16. âyetlerde, yalnız dünya malını ve süsünü isteyenlere, bunun dünyada tam olarak verileceği, fakat böyle kimselerin âhiretle ilgili bir talepleri olmadığı için kıyâmet gününde azaptan başka bir karşılık bulamayacakları vurgulanır.

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde yalnız dünya veya yalnız âhiret yeri ne hem dünya hem de âhiretin birlikte istenmesi öğütlenir. Aşağıdaki âyetleri buna örnek verebiliriz:

“Her kim, bu geçici dünya hayatını isterse, Biz, dilediğimize, dilediğimiz kadar vermekte gecikmeyiz. Ama sonra yerini cehennem yaparız, kınanmış ve kovulmuş olarak oraya girer. Buna karşılık, kim de âhireti ister ve inanarak, onu elde etmek için gerekli çabayı gösterirse, işte, öylelerinin (Allah katında), çalışmalarının karşılığı verilir. Hepsine; dünyayı isteyenlere de âhireti isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden veririz. Çünkü Rabbinin nimetleri kısıtlanmış değildir.”⁷⁹

“İnsanlardan kimi, ‘Rabbimiz, bize dünyada ver!’ der. Onun âhirette bir payı yoktur. Onlardan kimi de, ‘Rabbimiz, bize dünyada da güzellik ver, âhirette de güzellik ver, bizi ateş azâbından koru!’ der. İşte onların kazandıklarından bir payı vardır. Allah hesâbı çabuk görendir.”⁸⁰ ***“Allâh'ın sana verdiği âhiret yurdunu ara; dünyadan da nasîbini unutma!”***⁸¹

Sadece dünya hayatını isteyip âhireti unutanların ise sonunda azapla karşılaşacağı Kur'ân'da şöyle bildirilir: ***“Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”***⁸² ***“Çünkü onların din diye içine daldıkları şeyin bir değeri, ibadet diye yaptıklarının da bir temeli yoktur.”***⁸³

79. İsrâ, 17/18-20.

80. Bakara, 2/200-202.

81. Kasas, 28/77.

82. Bakara, 2/217.

83. A'râf, 7/139.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتِيَّةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ
إِمَامًا وَرَحْمَةً ۖ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ ۖ فَالنَّارُ
مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17- Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahit izleyen ve (Kur'ân'dan) önce de, bir yol gösterici ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabının tasdik ettiği kimse (inkârcılar) gibi olur mu? Böyle olanlar (Kur'ân'a) inanırlar. Dîne karşı birleşen zümrelerin varacağı yer ise ateştir. Bundan şüphen olmasın. Çünkü bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir. Fakat insanların çoğu îmân etmezler.

17. âyete göre, sadece dünya için çalışan ve âhiretten bir nasîbi olmayan bir kimse ile; Rabbi tarafından kendisine verilen bir delil olan Kur'ân'a göre hareket eden, yine Allah'tan gelen bir tanık olan (Kur'ân'la) ve kendinden önce bir rehber bir rahmet olarak inmiş bulunan Mûsâ'nın kitabı ile doğruluğunu belgeleyen kimse bir olur mu? Rabbinden bir delil üzerinde bulunanlar, Hz. Muhammed ve diğer mü'minlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorum.”**⁸⁴ **“Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, hiç o kötü ameli kendisine güzel gösterilip de hevâ ve hevesine uyan kimse gibi olur mu?”**⁸⁵

“Ondan önce de bir rehber ve bir rahmet olarak, Mûsâ'nın Kitab'ı vardı. Bu Kur'ân ise onu onaylayan, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilen bir kitaptır.”⁸⁶

Hız. Peygamber bütün insanlara peygamber olduğu için, onu ve son din olan İslâm'ı haber alıp da kabul etmeyen kimsenin cehennemlik olması tabiidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu Kur'ân, bana kendisiyle hem sîzi, hem onu duyan kimseleri uyarmam için vahyolundu.”**⁸⁷

84. En'âm, 6/57.

85. Muhammed, 47/14.

86. Ahkâf, 46/12.

87. En'âm, 6/19.

“Kendisinde hiçbir şüphe olmayan kitap işte budur.”⁸⁸ “Yeryüzünde bulunan kimselerin çoğuna uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye uymaz, yalandan başka söz de söylemezler.”⁸⁹

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Muhammed’in canını kudret elinde tutan Allâh’a yemin olsun ki, bu ümmetten bir Yahudi veya Hristiyan beni duyup da, benimle gönderilen şeylere îman etmeden ölürse o mutlaka cehennemliklerden olur.”⁹⁰

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ⁹¹ ﴿١٨﴾

18- Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar (kıyâmet gününde) Rab’lerinin huzûruna getirilirler, şâhitler de, “Rab’lerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!” derler. Bilin ki Allâh’ın lâneti zâlimlerin üzerinedir.

18. âyete göre, Allâh’a karşı yalan uyduranlar; müşriklerin taptıkları putları Allâh’a ortak koşmaları, uydurdukları bâtil inanç ve gelenekleri Allâh’ın buyruğu gibi göstermeleridir.

Kıyâmet günü, melekler, peygamberler, diğer insanlar veya insanın kendi organları, o kişinin yalan söylediğine tanıklık edecektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, Biz onların ağızlarını mühürleriz de, Bize elleri konuşur, ayakları da ne yaptıklarına tanıklık eder.”⁹¹**

“Allah adına yalan uyduran veya O’nun âyetlerini yalan sayanlardan daha zâlim kim olabilir? Hiç şüphe yok ki, zâlimler kurtuluşu ermezler!”⁹²

88. Bakara, 2/2.

89. En’âm, 6/116.

90. Müslim, İman, 240. Bk. Bakara, 2/62.

91. Yâsîn, 36/65.

92. En’âm, 6/21.

“Cennet ehli cehennem ehline: ‘Biz, Rabbimiz’in bize vaad ettiğinin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vaad ettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?’ diye seslenir. Onlar, ‘Evet!’ derler ve içlerinden bir münâdî: Allâh’ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!” diye seslenir.”⁹³ “İşte Allâh’ın lâneti böyle kâfirleredir!”⁹⁴

Rasûl-i Ekrem ﷺ’in haber verdiğine göre, Allah Teâlâ kıyâmet gününde diğer insanlara göstermeden mü’mine günahlarını bir bir hatırlatacak, o da suçlarını itiraf edecek, artık tam olarak mahvolduğunu düşündüğü bir sırada Cenâb-ı Hak ona: “Günahlarını dünyada başkalarından gizlediğim gibi, bugün de hepsini bağışladım.” buyuracak ve ona iyiliklerinin yazılı olduğu defter verilecek; sıra kâfirlere ve münâfıklara gelince, bütün insanların huzûrunda onlara: **“Rab’lerine iftirada bulunanlar işte bunlardır. Allâh’ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!”** denecektir.⁹⁵

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۖ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۚ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۖ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَزَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخَسَرُونَ ﴿٢٢﴾

19- O zâlimler insanları Allâh’ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır. Bunlar âhîret hayatını da inkâr etmektedirler.

20- Onlar yeryüzünde (Allâh’ı) âciz bırakacak değildirler. Onlar için Allah’tan başka dostlar da yoktur. Azapları katlanarak artırılır. Çünkü onlar gerçeği ne işitebiliyorlar ne de görebiliyorlardı!

93. En’âm, 6/44.

94. Bakara, 2/89.

95. Buhârî, Mezâlim, 2, Tefsir, 11/4; Müslim, Tevbe, 52.

21- İşte kendilerine yazık edenler bunlardır ve ilâh diye uydurdukları şeyler de kendilerini bırakıp gitmiştir.

22- Kesinlikle âhirette en fazla ziyâna uğrayacaklar da onlardır.

19-22. âyetlerde, daha önceki sözü edilen zâlimlerin insanları Allâh'ın yolundan çevirmek istedikleri ve bu yolu kötü göstermeye çalıştıkları, âhiret gününü de inkâr ettikleri belirtilir. Ancak âhiret gününde kâfirlerin onların Allâh'ın azâbına engel olamayacakları, o zaman kendilerine yardımcı olacak hiç kimseyi bulamayacakları, inanıp taptıkları tanrılarının yanlarından yok olup gideceği ve büyük bir ziyâna uğrayacakları bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zâlimler, insanları Allâh'ın yolundan alıkoyar ve o yolu kötü göstermeye çalışır ve âhiret hayatını da inkâr ederlerdi.”**⁹⁶

“Siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allâh'ı) âciz bırakamazsınız! Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı yoktur.”⁹⁷

“Bilin ki, samimî kulluk ve itaat yalnız Allâh'adır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler: ‘Biz onlara yalnız bizi Allâh'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.’ derler.”⁹⁸

“Başkalarına uymuş olanlar: ‘Keşke, dünyaya bir kez daha dönmemiz mümkün olsaydı da, onların bizi terk ettikleri gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!’ diyecekler. İşte böylece Allah onlara bütün yaptıklarını, üzerlerine yığılmış hasretler hâlinde gösterecektir! Onlar bu ateşten çıkacak değillerdir!”⁹⁹

“Biz, âhirete îmân etmeyenlerin işlerini kendilerine süslü göstermişizdir. Bu yüzden şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar! İşte bunlar için azâbın en kötüsü vardır. Bunlar, âhirette de en çok ziyâna uğrayacak olanlardır.”¹⁰⁰

96. A'râf, 7/45.

97. Ankebût, 29/22.

98. Zümer, 39/3.

99. Bakara, 2/167.

100. Neml, 27/5.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ ۖ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

23- Îmân edip iyi ameller işleyen ve Rab'lerine boyun eğenler yok mu, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.

24- Bu iki topluluğun durumu; kör ile sağır ve görenle işiten kimsenin durumuna benzer ki bu ikisinin durumu bir olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?

23-24. âyetlerde, îmân edip sâlih amel işleyenlerin cennete girecekleri ve sürekli olarak cennette kalacakları vurgulanır. İnkârcı toplumla inanan toplum, görmeyen ve duymayan, gören ve duyan toplum birbirleri ile karşılaştırılır.

Sûrenin buraya kadar olan bölümünde; inançla ilgili esaslar, Kur'an'ın mucize oluşu, kâfirlerin âhiretteki durumu, inananların mükâfatı anlatılmış ve bu iki grup karşılaştırılarak insanlığın tefekkürüne sunulmuştur. Burada inanmayanlar kör ve sağır, inananlar ise gören ve işiten kimseye benzetilmiştir. Çünkü birinciler körü körüne küfür bataklığında yuvarlanmakta, gerçek sözü dinlememekte, diğerleri ise gözünü ve kulağını gerçeklere açmış durumdadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?”**¹⁰¹ **“Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, o (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.”**¹⁰²

“Kör ile gören eşit olmaz, karanlıklarla aydınlık da bir olmaz; gölge ile sıcaklık da; dirilerle ölümler de eşit olmaz. Gerçi Allah dilediği kimseye işittirirse de sen, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin!”¹⁰³

101. En'âm, 6/50.

102. Ra'd, 13/19.

103. Fâtır, 35/19-22.

﴿ BÂB 3 ﴾

NÛH PEYGAMBER VE KAVMÎ

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ الْيُسُفُوفِ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَزَيْكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَزَيْكَ أَتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّئِ الرَّأْيِ وَمَا نَزَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّيتْ عَلَيْكُمْ أَنْزِلْ مُكُومَهَا وَاتَّخِذْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرِيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَكُنتَ جِدَالِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيَكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُزْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَىٰ إِجْرَامِي وَإِنِّي بِرَىءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

25- Andolsun, Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. "Ben (dedi) size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

- 26- “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için can yakıcı bir günün azâbından korkuyorum!”
- 27- Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: “Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!”
- 28- (Nûh) dedi: “Ey kavmim! Söyleyin bana, ben Rabbimden açık bir delil üzere isem ve O bana kendi katından peygamberlik nîmeti bağışlamış da, siz onu göremiyorsanız; şimdi siz onu istemediğiniz hâlde, bunu size zorlamı kabul ettireceğiz?”
- 29- “Ey kavmim! Bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız Allâh’a âittir. Ben îmân edenleri (sizin isteğinize uyarak) yanımdan kovacak değilim. Onlar elbette Rab’lerine kavuşacaklardır. Ama ben sizi gerçekten câhillik eden bir toplum olarak görüyorum!”
- 30- “Ey kavmim! Eğer ben onları yanımdan kovarsam, o zaman beni Allâh’a karşı kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?”
- 31- “Ben size: Yanımda Allâh’ın hazineleri var, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Ben, bir meleğim de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için, Allah onlara hiçbir hayır vermez de diyemem. Çünkü onların içindekini Allah daha iyi bilir. Böyle bir şey söylersem, o zaman ben gerçekten zâlimlerden olurum!”
- 32- (İleri gelenler) dediler ki: “Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun, tartışmada da çok ileri gittin! Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azâbı getir de görelim!”
- 33- Nûh dedi: “O azâbı size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz O’nu âciz bırakacak da değilsiniz.”
- 34- “Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O’dur ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.”

35- Yoksa onlar: “O Kur’ân’ı kendisi mi uydurdu.” diyorlar? De ki: “Eğer onu ben uydurmuşsam, günahı banadır. Hâlbuki ben sizin işlediğiniz günahlardan uzağım!”

25-26. âyetlerde, Hz. Nûh’un kendi kavmine peygamber olarak gönderildiği ve onlara öncelikle şu hususları duyurması istenmektedir:

a) Kendisinin apaçık bir uyarıcı olarak gönderilmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, Biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik.”**¹⁰⁴ **“Ey kavmim, dedi, Allâh’a ibadet edin, sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Allâh’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Kavminin inkârcı ileri gelenleri şöyle dediler: “Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi, elbette melekler gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik. Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Bu yüzden onu bir süre gözlem altında tutun!”**¹⁰⁵ **“Nûh Dedi ki: Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için apaçık uyarıcı bir peygamberim.”**¹⁰⁶

b) Kavmine, Allah’tan başkasına kulluk etmemelerini, aksi hâlde can yakıcı bir azapla karşılaşacaklarını bildirmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, Biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Doğrusu ben üstünüze gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum.”**¹⁰⁷

Âd kavmi ile ilgili olarak da benzer uyarılar yapılmıştır: **“Âd kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: “Siz Allah’tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”**¹⁰⁸

25. âyetten itibaren 34. âyete kadar Nûh ﷺ’in kıssası anlatılır. Bu sûrenin kıssaları da A’râf sûresinin kıssalarına benzer. Burada da önce Nûh ﷺ ile başlanmış, sonra Hûd, Sâlih ve Lût ﷺ’in kıssaları bunu izlemiştir. Ancak farklı olarak bu sûrede Hz. İbrahim ile bir giriş yapılmış, Şuayb, Mûsâ ve Hârûn ﷺ kıssaları bunu izlemiştir. Sûrelerdeki aynı peygambere âit kıssalar birbirinin tekrarı değildir. Birbirinden farklı, hikmetli ve ibretli olaylara yer verilmiştir.

104. A’râf, 7/59.

105. Mû’minûn, 23/23-25.

106. Nûh, 71/2.

107. A’râf, 7/59.

108. Şuarâ, 26/123-126.

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا
نَرِيكَ أَتَّبِعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادْنَا بِادِي الرَّأْيِ وَمَا نَرِي لَكُمْ عَلَيْنَا
مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27- Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: “Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!”

27. âyette, (mele') kelimesi ileri gelenler, eşraf anlamlarına gelir. Tarih boyunca her peygamberin karşısına, Firavun benzeri kimi zorbaların ve ona akıl hocalığı yapan bir seçkin zümrenin çıktığı görülür. Genelde iktidar nîmetini elinde tutan bu grup, menfaatlerini kaybetmemek için peygambere karşı çıkar ve inançlı olan alt ve zayıf zümreyi küçümsemeye kalkışır. Bu ayrışma Firavun ve adamları ile İsrâiloğulları'nı onun esâretinden kurtarmaya çalışan Hz. Mûsâ arasında çok çetin geçmiş, her peygamber döneminde olduğu gibi, gerçeğin üstün gelmesiyle sonuçlanmış, Firavun ve adamları yok olup gitmiştir. Mekke döneminde Kureyş'in Hz. Muhammed'e ve ilk mü'minlere bakışı da böyle olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar (peygamberlerine) şöyle dediler: Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Bizi atalarımızın taptığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. O hâlde, bize açık bir delil getirin!”**¹⁰⁹ **“Kavmi, Nûh u'a şu cevabı vermişti: Dediler ki: Sana hep düşük seviyeli kimseler tâbî olup dururken, biz hiç sana îmân eder miyiz?”**¹¹⁰

Tarih boyunca bütün peygamberlere ilk önce yoksul ve kimsesizler îmân etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'e de Mekke'de ilk inananlar bu özelliklere sahipti. Kureyş'in önde gelenleri, Hz. Peygamber'in en yakınında dedesi Abdülmuttalib ve amcası Ebû Tâlib, onun bütün arzusuna rağmen îmân etmemişlerdi. Amcasının ölüm sırasında söylediği, “Kureyş kadınlarının Ebû Tâlib ölümden korktu da atalarının dinini bıraktı, demelerinden korkmasaydım, îmân ederdim.” gibi sözleri inanmamanın böbürlenme ile ilgisini ortaya koymaktadır.

109. İbrâhim, 14/10.

110. Suarâ, 26/111.

Yine Hz. Peygamber, Bizans İmparatoru Herakliyus'a Şam'da bulunduğu sırada, Dıhye b. Ebî Halîfe'yi elçi olarak göndermiş ve elçiye verdiği mektuba şu âyeti yazdırmıştır: **“De ki: Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda eşit olan bir söze gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; Allâh'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler edinmesin.” Sonra, yine yüz çevirirlerse, “şâhit olun, biz müslümanlarız, deyin.”**¹¹¹

Bu âyette bütün semâvî dinlerin ve peygamberlerin davet ettiği ortak ilkeler yer almıştır.¹¹² Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektubunun baş tarafı şöyle idi: **“Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla. Allâh'ın elçisi Muhammed'den Rum büyüğü Herakl'e. Doğru yola uyana selâm olsun. İslâm'a gir, kurtul. İslâm'a gir, Allah sana karşılığını iki kat olarak verecektir. Eğer yüz çevirirsen, sana uyanların günahı da senin üzerindedir.”** Bundan sonra mektup yukarıdaki âyetle sona ermiştir.¹¹³

Herakliyus, Hz. Muhammed hakkında bilgi almak üzere ticaret için o sırada Şam'da bulunan bâzı tüccarı huzûruna getirtmiş, içlerinde bulunan Ebû Süfyan'dan, Hz. Muhammed ﷺ'e ilk inananların, “Yoksul, kimsesiz, köle ve zayıf kimseler olduğunu” öğrenince, “zaten bütün peygamberlerin davetini önce zayıf ve güçsüz olanlar kabul etmiştir.” diyerek inancını açıklamak üzere iken, üst düzey komutanlardan sesler yükselmesi üzerine, mektup amacına ulaşamamıştır.¹¹⁴

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ
فَعَمِيَّتْ عَلَيْكُمْ أَنْزَلْكُمْوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28- (Nûh) dedi: “Ey kavmim! Söyleyin bana, ben Rabbimden açık bir delil üzere isem ve O bana kendi katından peygamberlik nîmeti bağışlamış da, siz onu göremiyorsanız; şimdi siz onu istemediğiniz hâlde, bunu size zorla mı kabul ettireceğiz?”

28. âyette, Hz. Nûh'un kavmine bâzı sorular yönelterek, onları düşünmeye sevk etmesi isteniyor. Şöyle ki: a) Nûh açıkça bir peygamber ise, b)

111. Âl-i İmrân, 3/64.

112. Bk. Enbiyâ, 21/25; Nahl, 16/36.

113. Bk. Kurtubî, Âl-i İmrân, 3/64. âyeti.

114. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 6; Müslim, Cihâd, 74. Bk. Hamdi Döndüren. “Güncel Fıkhî Meseleler” 16. Soru cevabı, Işık Yayınları, 2011.

Allah ona peygamberlik vermişse, c) Kavmi bu gerçeği göremiyorsa, d) Bu gerçeği görmek istemiyorlarsa, bunu zorla kabul ettirmek uygun olur mu?

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ben Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz ise onu yalan sayıyorsunuz.”**¹¹⁵

“Dinde zorlama yoktur! Çünkü doğrulukla eğrilik apaçık ortaya çıkmıştır. Artık her kim şeytânî güçleri (Tâgût) inkâr edip, Allâh’a îmân ederse, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi işitendir, bilendir.”¹¹⁶

وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ
الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرِيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

29- “Ey kavmim! Bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız Allâh’a âittir. Ben îmân edenleri (sizin isteğinize uyarak) yanımdan kovacak değilim. Onlar elbette Rab’lerine kavuşacaklardır. Ama ben sizi gerçekten câhillik eden bir toplum olarak görüyorum!”

29. âyete göre, Nûh عليه السلام’ın kavminden ileri gelenler, îmân eden yoksulları küçük görüyor ve onlarla birlikte olmak istemiyorlardı. Bu yüzden zenginler Hz. Nûh’tan bu yoksul kişileri yanından uzaklaştırmasını istemişler, Nûh da onları yanından kovmayacağını söylemiştir.

Yukarıdaki olay, Hz. Muhammed’in kendi hayatıyla yakından ilgilidir. Çünkü Mekke kentinde onun kavmi olan Kureyş liderleri de, Peygamber’in çevresinde toplanan yoksul kimselerle birlikte oturmak istemiyorlardı. Nitekim Allâh’ın Rasûlü’ne de Kureyş müşrikleri tarafından benzer teklifler yapılmış ve O, bunları reddetmişti. Hatta o kimi Kureyş ileri gelenlerine İslâm’ı tebliğ ederken, gözleri görmeyen Abdullah bin Ümmi Mektum gelmiş ve “Allâh’ın sana öğrettiklerinden bana da öğret.” demişti. Soru tek-rarlanınca Hz. Muhammed sıkılmış ve yüzünü öbür yana çevirmişti. İşte bu olay üzerine Abese sûresinin ilk âyetleri inmiştir:

“O (peygamber) kendisine o âmâ geldi diye, yüzünü ekşitip arkasını döndü. Ne bilirsin belki o arınacak? Veya öğüt alacak ve bu öğüt kendisine yarar sağlayacak. Kendini yeterli görüp, buna ihtiyaç

¹¹⁵. En’âm, 6-57.

¹¹⁶. Bakara, 2/256.

duymayana gelince; sen ona yöneliyorsun! Oysa onun arınıp temizlenmesinden sen sorumlu değilsin. Fakat sana can atarak geleni; üstelik Allâh'a saygı duyarak gelmişken; sen onunla ilgilenmiyorsun!”¹¹⁷

“De ki: Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur'ân), âlemlere bir öğütten ibârettir.”¹¹⁸

“Sabah akşam, Rab'lerinin hoşnutluğunu isteyerek ibadet edenleri yanından kovma! Onların (amellerinin) hesâbından sana bir şey düşmez. Senin hesâbından da onlara bir şey düşmez. Eğer onları yanından kovarsan zâlimlerden olursun!”¹¹⁹

“Hûd dedi: O bilgi ancak Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Ama ben sizi câhillik eden bir toplum olarak görüyorum!”¹²⁰

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾
وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكُ
وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا
فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

30- “Ey kavmim! Eğer ben onları yanımdan kovarsam, o zaman beni Allâh'a karşı kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?”

31- “Ben size: Yanımda Allâh'ın hazineleri var, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Ben, bir meleğim de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için, Allah onlara hiçbir hayır vermez de diyemem. Çünkü onların içindekini Allah daha iyi bilir. Böyle bir şey söylersem, o zaman ben gerçekten zâlimlerden olurum!”

30-31. âyetlerde, Hz. Nûh'un kavmine verdiği cevaplar yer alır. Şöyle ki:

a) Bir peygamber eğer yanından zayıf olanları kovar da Allah onu cezâlandırırsa, bu cezâyı kimse engel olamaz. Bir âyette, üzerinde düşünülüp öğüt alınacak önde gelen konular şöyle sıralanır: **“Rüşd çağına erişinceye**

117. Abese, 80/1-10.

118. En'âm, 6/90.

119. En'âm, 6/52.

120. Ahkâf, 46/23.

kadar, yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yapın! Biz bir kimseye ancak gücünün yeteceği yükü yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız bile olsa adâletli davranın! Allâh'a verdiğiniz sözü yerine getirin! İşte Allâh'ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız.”¹²¹

b) Peygamber'in yanında, Allâh'ın hazineleri ve gayb bilgisi yoktur ve onlar bir melek de değildirler. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: Ben size Allâh'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı biliyorum da demiyorum. Ben size melek olduğumu da söylemiyorum. Ben, ancak bana vahy olunana uyarım. De ki: Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?”¹²²**

“Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun ilmi dışındadır, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”¹²³

c) Hor görülen zayıf kimselere Allâh'ın lûtufta bulunmayacağını kimsenin söyleyememesi. Nitekim Firavun tarafından hor görülüp ezilen İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'nın mücâdelesini sonunda esâretten kurtulmuş, Hz. Peygamber'e Mekke'de tâbî olanlar hicret ederek, Medîne'de yeni bir devlet kurup, varlıklarını sürdürmüşlerdir.

d) Bir peygamberin yukarıda belirtilen hususların aksini yaparsa zâlimlerden biri sayılması. Böyle bir duruma düşmeyi ise hiçbir peygamber istemez.

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَآكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ
﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ
أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

32- (İleri gelenler) dediler ki: “Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun, tartışmada da çok ileri gittin! Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azâbı getir de görelim!”

121. En'âm, 6/152.

122. En'âm, 6/50.

123. En'âm, 6/59.

33- Nûh dedi: “O azâbı size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz O’nu âciz bırakacak da değilsiniz.”

34- “Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O’dur ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.”

32-34. âyetlerde, Nûh kavmi, bu tartışmanın arkasından, eğer peygamberse, gücü yetiyorsa azâbı hemen getirmesini Hz. Nûh’tan istemiş, Nûh عليه السلام ise, onu getirme yetkisinin sadece Allah’ta olduğunu, toplumu isterse helâk edebileceğini, dilerse inkârı üzere bırakabileceğini söylemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), benim elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda çoktan bitirilmiş olurdu. Allah zâlimleri daha iyi bilir.”**¹²⁴

“Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız.”¹²⁵ **“Yaşatan da öldüren de O’dur. Siz yalnız O’na döneceksiniz.”**¹²⁶

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرِيهِ ۚ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَجْرُمُونَ ﴿٣٥﴾

35- Yoksa onlar: “O Kur’ân’ı kendisi mi uydurdu.” diyorlar? De ki: “Eğer onu ben uydurmuşsam, günahı banadır. Hâlbuki ben sizin işlediğiniz günahlardan uzağım!”

35. âyet, müfessirlerin çoğunluğuna göre, Nûh kıssasının bir parçasıdır. Üslûp ve kapsam ise, muhâtabın Hz. Muhammed ﷺ olduğu ve dolaylı olarak Kur’ân’da anlatılan Nûh kıssasına temas ettiği izlenimi vermektedir. Nitekim kimi müfessirler bu ikinci görüşü benimsemiştir.¹²⁷

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Eğer kulumuz (Muhammed)’e indirdiğimizden bir şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sûre de siz getirin! Eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka yardımcılarınızı da çağırın! Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taş olan cehennem ateşinden sakının!”**¹²⁸

124. En’âm, 6/58.

125. En’âm, 6/134.

126. Yûnus, 10/56.

127. Bk. Râzî, XVII, 220; Taberî, XII, 20; İbn Kesîr, IV, 252; Komisyon, age, III, 169.

128. Bakara, 2/23-24.

﴿ BÂB 4 ﴾

NÛH'UN GEMİSİ, GEMİYE ALINANLAR,
CUDİ DAĞINA İNİŞ

وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعِ الْفُلَكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۖ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنِّي فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۖ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِيهَا وَمُرسِيهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاوِيَ إِلَىٰ جِبَلٍ يَغْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ اقْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَىٰ الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَّمٌ سَنُنَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

36- Nûh'a şöyle vahyolundu: “Kavminden daha önce îmân etmiş olanlardan başka kimse îmân etmeyecek. Öyleyse onların yapmakta olduklarından dolayı üzülmeyin!”

37- “Gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap. Ama zâlimler hakkında artık bana başvurma! Çünkü onlar suda boğulacaklardır!”

38- Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh onlara dedi ki: “Bizimle alay ediyorsanız, alay edin bakalım! Ama bilin ki, şimdi sizin alay ettiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle alay edeceğiz!”

39- “Çünkü dünyada alçaltıcı bir azâbın kimin başına geleceğini ve sürekli bir azâbın da kimin üzerine ineceğini yakında bileceksiniz!”

40- Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca, Nûh'a dedik ki: “Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhlerinde karar verilmiş olan kimselerin dışındakiler, aileni ve îmân etmiş olanları gemiye bindir!” Zaten onunla birlikte pek az îmân eden insan vardı.

41- Nûh dedi: “Haydi Allâh'ın adıyla binin gemiye. Onun akıp gitmesi de, durması da Allâh'ın irâdesi ile. Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

- 42- Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh ayrı bir yerde duran oğluna, “Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin; kâfirlerle birlikte olma!” diye seslendi.
- 43- Oğlu, “Ben kendimi sulardan koruyacak olan bir dağa sığınacağım.” dedi. Nûh, “Bugün, Allâh’ın buyruğundan, O’nun esirgedikleri dışında kurtulacak hiç kimse yoktur!” dedi. Derken dalga aralarına girdi ve o da boğulanlardan oldu.
- 44- “Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut!” denildi. Sular çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi dağına oturdu. Ve “O zâlimler toplumu yok olsun!” denildi.
- 45- Nûh Rabbine niyaz edip dedi ki: “Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendir; senin sözün elbette gerçektir ve sen hâkimler hâkimisin!”
- 46- Allah dedi: “Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana câhillerden olmayasın diye öğüt veriyorum!”
- 47- Nûh dedi: “Ey Rabbim! Bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, ziyâna uğrayanlardan olurum!”
- 48- Ona şöyle denildi: “Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olanlardan gelecek ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in! Ancak onların soylarından gelecek bâzı milletleri bir süre faydalandıracaksınız, sonra da onlara tarafımızdan can yakıcı bir azap dokunacaktır!”
- 49- İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir! Çünkü bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. Artık sabret! Çünkü güzel sonuç takvâ sahiplerininindir.

36-37. âyetlerde, Nûh عليه السلام'a kavminden o güne kadar inananların dışındaki kimsenin inanmayacağı, kavminin yaptıklarından dolayı ümitsizliğe düşmemesi, kendilerine zulmedenler için Allâh'a yalvarmaması, çünkü onların affedilmeyip suda boğulacakları bildirilmektedir.

37. âyette, Nûh عليه السلام'dan bir gemi yapması istendiğine göre, artık inkâr-cı kavim için helâk olma hükmü verilmişti. Bu da onların suda boğulması şeklinde gerçekleşecekti.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Zaten onunla birlikte pek azı îmân etmişti.”**¹²⁹ **“Nûh'u, çivilerle perçinli levhâlardan yapılmış gemi üzerinde taşıdık.”**¹³⁰

“Biz de ona vahyettik: Gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Sonra, buyruğumuz gelip de fırın kaynayınca, her cinsten birer çiftle birlikte -haklarında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni de gemiye bindir. Zulüm yapanlar konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!”¹³¹

وَيَصْنَعُ الْفُلَ وَكَلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالِ إِنَّ
تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

38- Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh onlara dedi ki: “Bizimle alay ediyorsanız, alay edin bakalım! Ama bilin ki, şimdi sizin alay ettiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle alay edeceğiz!”

39- “Çünkü dünyada alçaltıcı bir azâbın kimin başına geleceğini ve sürekli bir azâbın da kimin üzerine ineceğini yakında bileceksiniz!”

129. Hûd, 11/40.

130. Kamer, 54/13.

131. Mû'minûn, 23/27.

38-39. âyetlere göre, Nûh ﷺ, Allâh'ın emri ile gemiyi yapmaya başlamış, kavmine tûfândan söz etmiş olmalı ki suyun ve denizin bulunmadığı bir yerde gemi yapması yüzünden kavmi onunla alay etmiş, Nûh da günü gelince asıl kendileriyle alay edileceğini bildirmişti. Bu arada onlara başlarına dünyada rezil eden bir helâkin, âhirette de sürekli bir azâbın geleceğini haber vermiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti, bu yüzden alay konusu ettikleri şey, alay edenleri çepeçevre kuşatıvermişti.”**¹³²

“De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de yapacağım! İleride bileceksiniz. Alçaltıcı azap kime gelecek ve kalıcı azap kimin üzerine inecek!”¹³³

“De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Yakında yurdun sonunun kimin lehine olacağını bileceksiniz! Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa eremezler.”¹³⁴

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۖ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۖ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40- Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca, Nûh'a dedik ki: “Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhlerinde karar verilmiş olan kimselerin dışında, aileni ve î mân etmiş olanları gemiye bindir!” Zaten onunla birlikte pek az î mân eden insan vardı.

40. âyetteki “feveran”; kuvvet ve şiddetle kaynamak ve fışkırmak, “tennûr” ise; kapalı ocak, tandır ve fırın demektir. Türkçe’de “tandır” sözcüğünün karşılığıdır. Buna göre, “tandır kaydadı...” ifâdesi, Nûh ﷺ’in gemisinin basit bir yelkenli değil, buharlı bir gemi olduğunu düşündürmektedir.

132. En’âm, 6/10.

133. Zümer, 39/39-40.

134. En’âm, 6/135.

TENNUR

Sözlükte kapalı bir ocak, bir fırındır ki, dilimizde “tandır” olarak kullanılır. Leys demiştir ki; “tennur” genellikle bütün dillere geçmiş olan bir kelimedir. Bir benzeri de “tennar” telâffuzudur. Ezherî de şöyle demiştir: “Buna göre, isim bazen A'cemî olur, Arap onu Arap diline kazandırınca da o kelime Arapça olur. Buna delil, aslının tennar olmasıdır. Bundan önce Arapça'da “tennur”, bilinen bir şey değildir. Bunun benzeri başka dillerden Arapça'ya geçmiş olan “dîbâc, dinar, sündüs, istebrak” gibi kelimelerdir, Araplar bunları konuşmaya başlayınca artık Arapça olmuşlardır.”¹³⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bunun üzerine Biz de nehir gibi akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar hâlinde fışkırttık. Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti. Nûh'u, çivilerle perçinli levhâlardan yapılmış gemi üzerinde taşıdık. Kendisine karşı nankörlük edilmiş olan kulumuza bir ödül olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.”**¹³⁶

Allâh'ın bitki ve hayvanların üremesi için, onları çift çift yarattığı çeşitli âyetlerde belirtilir. **“Yeri döşeyen, orada sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için nice deliller vardır.”**¹³⁷

Bu ilke Nûh'un gemisine canlılar alınırken de korunmuştur: **“Sonra, buyruğumuz gelip de fırın kaynayınca, her cinsten birer çiftle birlikte -haklarında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni de gemiye bindir. Zulüm yapanlar konusunda bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!”**¹³⁸ **“Düşünüp öğüt alırsınız diye her şeyden çift yarattık.”**¹³⁹ Hz. Nûh'a îmân etmeyen yakınları oğlu ile karısıydı.¹⁴⁰

Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i Atik'te, bir volkan gibi püskürenin bu fırın değil, yalnızca “O büyük deryânın yarılan kaynakları” olduğu belirtilir.¹⁴¹

135. Bk. Elmalılı, Hûd, 11/40. âyeti.

136. Kamer, 54/11-14.

137. Ra'd, 13/3.

138. Mû'minûn, 23/27.

139. Zâriyât, 51/49.

140. Bk. Hûd, 11/43; Tahrîm, 66/10.

141. Bk. Yaratılış, VII, 11 vd.

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِيهَا وَمُزْسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾

41- Nûh dedi: “Haydi Allâh’ın adıyla binin gemiye. Onun akıp gitmesi de, durması da Allâh’ın irâdesi ile. Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

41. âyette, Hz. Nûh’un gemiye binenlerden yapmalarını istediği duâ şudur: “Haydi gemiye binin. Gemi akıp giderken de, dururken de Allâh’ın adını anın! Şüphesiz ki benim Rabbim çok bağışlayan çok merhametli olandır.”

Diğer yandan Cenâb-ı Hakk’ın, Nûh عليه السلام’dan gemiye binerken yapmasını istediği duâ da şudur: “**Artık sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde de ki: Bizi o zâlim kavimden kurtaran Allâh’a hamd olsun!**” **Ve yine şöyle de: “Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Çünkü sen iskân edenlerin en hayırlısıdır!”**¹⁴²

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاوِيَ إِلَى جِبَلٍ يَغْصُمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

42- Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh ayrı bir yerde duran oğluna, “Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin; kâfirlerle birlikte olma!” diye seslendi.

43- Oğlu, “Ben kendimi sulardan koruyacak olan bir dağa sığınacağım.” dedi. Nûh, “Bugün, Allâh’ın buyruğundan, O’nun esirgedikleri dışında kurtulacak hiç kimse yoktur!” dedi. Derken dalga aralarına girdi ve o da boğulanlardan oldu.

42-43. âyetlerde, Hz. Nûh’un oğlu Kenan’ın îmân etmediği, suda boğulmak üzereyken babasının, “gemiye bin ve kâfirlerle beraber olma” uyarısına da aldırmamıştır.

43. âyete göre, Hz. Nûh'un oğlu, babasının uyarmasına rağmen gerçeği görememiş ve sular yükselirse yüksek dağa doğru çıkarak kurtulabileceğini söylemişti. Onun tûfânı, toplumu yok edecek bir azap değil, sınırlı bir doğal âfet olarak düşündüğü, dağları da içine alabileceğini düşünmediği anlaşılmaktadır.

Âyetin ikinci cümlesine, “Bugün Allâh'ın emrinden, O'nun acıdiklarından başkasını (kurtaracak) hiçbir koruyucu yoktur.” anlamı da verilmiştir. Bu ifâde Nûh Tûfânı'nın bölgesel değil, genel olduğunu gösterir. Hz. Nûh'un helâk isteği de genel olmuştur.¹⁴³ Ancak onun bütün insanlığa mı yoksa kendi kavmine mi gönderildiği tartışmasına bağlı olarak, tûfânın da genel mi yoksa bölgesel mi olduğu tartışmalıdır.

Diğer oğulları Ham, Sam ve Yâfes îmân etmiş ve babaları ile birlikte gemiye binmişlerdi. Türk milletinin Yâfes'in Türk adındaki oğlundan türediği nakledilir.

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيَضَ الْمَاءَ وَقُضِيَ
الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- “Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut!” denildi. Sular çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi dağına oturdu. Ve “O zâlimler toplumu yok olsun!” denildi.

44. âyete göre yerden fışkıran ve gökten inen sular kesilince, yeryüzünü kaplayan sular çekilmeye başlamış ve gemi Cudi dağına karaya oturmuştur. Cudi dağı, bu adla, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Türkiye-Irak sınırına 15 km uzaklıkta, Dicle ırmağının kıyısında bulunan Cizre'nin 32 km kuzeydoğusunda, Şırnak il merkezine 17 km mesâfede bir dağdır.¹⁴⁴

Ortadoğuda en yüksek dağ olması yüzünden bunun Ağrı dağı olduğu da söylenmiştir. Geminin kalıntıları, dağın zirve taraflarında olmalıdır.¹⁴⁵

Muhammed Hamidullah'ın bu konudaki tespiti şöyledir: “Cudi”, Ararat (Ağrı) Dağı'nın tepelerinden biridir.¹⁴⁶

143. Bk. Nûh, 71/26.

144. Bk. Hikmet Tanyu, “Cudi Dağı” mad. DİA, VIII, 79.

145. Bk. Kamer, 54/15.

146. ag. çeviri, Hûd, 11/44, dipnot.

Bu konuda, Tevrat'ta şu bilgiler bulunur: “Gittikçe sular yerden çekildi, yüz elli gün bittikten sonra, sular azaldı. Ve gemi yedinci ayda, ayın on yedinci gününde Ararat Dağları üzerine oturdu. Ve sular 10. aya kadar, gittikçe azaldı, 10. ayda, ayın birinde, dağların başları görüldü.”¹⁴⁷ Nûh kıssasına ve tûfânına Tevrat'ta dört sayfa kadar yer verilmiştir.¹⁴⁸

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ
أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ
صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ
الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ
وَالَا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

45- Nûh Rabbine niyaz edip dedi ki: “Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendir; senin sözün elbette gerçektir ve sen hâkimler hâkimisin!”

46- Allah dedi: “Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana câhillerden olmayasın diye öğüt veriyorum!”

47- Nûh dedi: “Ey Rabbim! Bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, ziyâna uğrayanlardan olurum!”

45-47. âyetlerde, Hz. Nûh'un oğlu için Allah Teâlâ'dan son bir yardım istediği, ancak Cenâb-ı Hakk'ın, îmân etmeyen oğlunun artık Nûh'un ailesinden biri sayılmadığı, hakkında hüküm kesinleşen birisi için duâ etmemesini istediği bildirilmiştir.

46. âyet, Hz. Nûh'un 45. âyette bildirilen duâsına Cenâb-ı Hakk'ın cevabıdır. Buna göre Hz. Nûh, sâlih olmayan bir iş yaptığı için aile ferdi olma vasfını kaybeden ve bu şekilde isyan ederek küfür ehli olan oğlu için duâ

147. Tekvîn, 8/3-5.

148. Bk. Tekvîn, bâb: 6-9.

etmesinin uygun olmadığı konusunda uyarılmıştır. O, 47. âyetle bildirildiği gibi, Yüce Allah'tan hemen özür dileyerek affedilmesini istemiştir.

Buna göre, bir ailenin ferdi sayılmak için evlilik akdi veya kan hısımlığı yanında din birliği de gereklidir. Aile fertlerinin kimisinin kitap ehli olması, bu birliği bozmaz. Çünkü kitap ehli kadınla evlilik, câiz görülmüştür. Hz. Nûh'un oğlu küfür ehli idi ve küfürle îman birleşmezdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Hz. Nûh, **“Aileni ve sana îmân edenleri gemiye al!”**¹⁴⁹ emrini alınca, bütün ailesinin kurtulacağını ümit etmişti. Ancak îmân etmeyen oğlunun Hz. Nûh'un ailesinden olmadığı bildirilince duâ etmeyi bıraktı. Buna göre îman kardeşliği nesep kardeşliğinden önce gelir. Bunu aşağıdaki âyetlerde görmek mümkündür:

“Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size rahmet edilsin!”¹⁵⁰

“De ki: Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allâh'ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidâyet vermez.”¹⁵¹

“Ne Peygambere ne de îmân edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, onlar için Allah'tan mağfiret dilemek yaraşmaz.”¹⁵²

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ
وَأُمَّمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48- Ona şöyle denildi: “Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olanlardan gelecek ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in! Ancak onların soylarından gelecek bâzı milletleri bir süre faydalandıracğız, sonra da onlara tarafımızdan can yakıcı bir azap dokunacaktır!”

149. Hûd, 11/40.

150. Hucurât, 49/10.

151. Tevbe, 9/23-24.

152. Tevbe, 9/113.

48. âyete göre, sular çekilip gemi karaya oturunca Yüce Allah Nûh'a, selâmetle gemiden inmesini, Allâh'ın kendisine ve ona tâbî olanlara bol bereketler ihsan edeceğini, bir kısım toplulukları ise bir süre yaşattıktan sonra can yakıcı bir azapla cezâlandıracağını bildirmiştir. Rivâyet olunduğuna göre Hz. Nûh Recep ayının onunda gemiye binmiş ve Muharrem ayının onun da inmiş, o gün şükür orucu tutmuş ve bu orucu tutmak sünnet olmuştur.

Nûh Tûfânî'ndan sonraki insanlar yalnızca Hz. Nûh'un üç oğlunun soyundan ibâret değildir. Çünkü yukarıdaki âyetlerden de anlaşıldığı gibi, Hz. Nûh'un yanında bulunan az sayıda mü'minlerin sülâleleri de bereketlere mazhar olmuşlardır. Çünkü Hz. Nûh'un yanında bulunan oğulları "ve ehleke" ifâdesinden de anlaşılabacağı gibi ailesine dâhildir. وَمَنْ أَمِنْ وَمَا أَمِنْ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ Yani "onunla birlikte olup, az sayıdaki ona îmân edenler" ise aile fertlerinin dışında kalan mü'minlerdir ki, selâmet ve bereketlerle ayrıca iltifat edilen أُمِّ مِئْمَنَ مَعَكَ "Yani seninle beraber olanlardan üreyecek ümmetler." ifâdesi gâyet açık olarak diğerlerini kapsamına alır. O hâlde bütün ümmetlerin Hz. Nûh evlatlarından üremiş oldukları hakkındaki târihî görüş, mutlak bir gerçek değil, çoğunluğu Nûh'un soyundan olduğu anlamına gelir. Çünkü bu selâmet ve bereketlerde en büyük pay Hz. Nûh ile çocuklarına âittir.¹⁵³

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِنْ قَبْلِ هَذَا ۖ فَاصْبِرْ ۚ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49- İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir! Çünkü bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. Artık sabret! Çünkü güzel sonuç takvâ sahiplerininindir.

49. âyete göre, Nûh kıssasının gayb haberlerinden olduğu bildirilmektedir. Çünkü Hz. Muhammed'e bunlar vahiy yoluyla haber verilmiştir. Nûh kıssası A'râf, Yunus, Şuarâ ve Nûh sûrelerinde de çeşitli yönleriyle anlatılır. Bu sûrede farklı olarak Nûh'un gemiye her hayvandan birer çift alması, geminin dağlar gibi büyük dalgalar arasında geçmesi, Cudi dağına oturması, Nûh ile küfür ehli oğlu arasındaki konuşma yer alır. Peygamber kıssalarında, gereksiz detaya girmeden olayların ibretli ve hikmetli yönleri anlatılır.

Nûh kıssası, Tevrat'ın Tekvîn kitabında da anlatılır. Fakat Kur'ân'da anlatılan şekilden çok, geminin eni, boyu, odaları, binen hayvanların cinsleri gibi detaylar yer alır. Geminin Ararat Dağları üzerine oturduğu belirtilir.¹⁵⁴ Günümüz Tevrat metni, geminin Ararat Dağına, Kur'ân ise Cudi Dağına oturduğunu haber vermektedir.

13. M yüzyılda (ö. 1229 M) yaşamış olan Yâkut el-Hamevî, aynen Arapça'ya çevrilen bir Tevrat metninden Nûh kıssasına şöyle yer verir: “Allah Nûh ﷺ'a üç yüz arşın boyunda, elli arşın genişliğinde, otuz arşın yüksekliğinde bir gemi yapmasını emretti. Gemi Şimşâd (Günümüz Tevrat'ında Gofer/Selvi) ağacından yapıldı, zift ile kaplandı. Tûfân, Nûh'un ömrünün altı yüzüncü yılında, ikinci ayın on yedinci gününde vukû buldu. Yağmur kırk gün kırk gece sürdü. Bu, yeryüzünde yüz elli gün kaldı. Gemi, tûfânın yedinci ayının on yedinci gününde Cudî'ye oturdu. Nûh'un ömrü altı yüz bir yılına varınca, birinci ayın birinci gününde su yeryüzünde alçalmaya başladı, ikinci ayın yirmi yedinci gününde yer kurudu. Nûh ve beraberindekiler gemiden çıktılar. Bir mescid ve Allah için kurban yeri yaptı ve kurban takdim etti.”¹⁵⁵ Bu metin, 13. yüzyıl Tevrat metni ile Kur'ân metni arasında uyum olduğunu gösterir.

154. Tevrat, Tekvîn, bâb: 6-8.

155. el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, III, 162, 163.

﴿ BÂB 5 ﴾

HÛD VE ÂD KAVMI, ÂD KAVMİNİN HELÂKİ

وَالِى عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۖ
 إِن أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِن أَجْرِى
 إِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ
 ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ
 وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ
 بِتَارِكِى الْهَيْتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِن نَّقُولُ إِلَّا
 اعْتَرَاكَ بَعْضُ الْهَيْتِنَا بِسُوءٍ ۖ قَالَ إِنِّى أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّى بَرِءٌ
 مِّمَّا تُشْرِكُونَ ۚ ﴿٥٤﴾ مِّنْ دُونِهِ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ ﴿٥٥﴾
 إِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ ۖ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۖ
 إِن رَّبِّى عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَعْتُكُمْ مَّا أُرْسِلْتُ
 بِهِ إِلَيْكُمْ ۖ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۖ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا ۖ إِن رَّبِّى
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيزٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ
 آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا ۖ وَنَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ
 جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾
 وَاتَّبَعُوا فِى هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ ۖ أَلَا إِن عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۖ
 أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

- 50- Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz!"
- 51- "Ey kavmim! Ben peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratan Allâh'a âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"
- 52- "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin, sonra da O'na tevbe edin ki, size gökten bol bereket indirsın ve gücünüze güç katsın! Gelin, günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin!"
- 53- Onlar dediler: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getir-medin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak de-ğiliz ve biz sana îmân edecek de değiliz!"
- 54- "Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, ilâhlarımızdan biri seni fenâ hâlde çarpmış." Hûd dedi: "Ben Allâh'ı şâhit tutu-yorum, siz de şâhit olun ki ben, sizin Allâh'a ortak koş-tuklarınızdan uzağım."
- 55- "Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım). Haydi, hepi-niz bana tuzak kurun. Bundan sonra bana bir süre de vermeyin!"
- 56- "Ben ancak benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a güvenip dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın! Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."
- 57- "Eğer yine de yüz çevirirseniz bilin ki, ben görevimi yap-tım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize başka bir kavmi getirmek isterse getirir ve siz O'na kesinlikle bir zarar veremezsiniz. Çünkü Rabbim her şeyi görüp gözetendir."
- 58- Helâk emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk.
- 59- İşte Âd kavminin başına gelenler! Onlar Rab'lerinin âyet-lerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldi-ler ve her inatçı zorbanın emrine uydular.

60- Bu dünyada da, kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Âd kavmi, Rab'lerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd'un kavmi olan Âd, (Allâh'ın rahmetinden) uzak kılındı!

50-52. âyetlerde, Âd kavmine peygamber olarak gönderilen Hûd عليه السلام'ın, kavminden uymalarını istediği tebliğ konuları yer alır. Bunları şu maddeler altında toplayabiliriz:

a) Kendisinden başka ilâh olmayan Allâh'a kulluk etmek. Çünkü Allah'tan başkasını ilâh saymak, asılsız bir şeyin arkasından gitmek demektir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Hûd onlara dedi ki: “Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Hâlâ Allâh'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?”**¹⁵⁶

b) Peygamberliğine karşılık bir ücret istememesi ve karşılığını Allah'tan beklemesi. Hz. Peygamber'e de ücret konusunda aynı yolu izlemesi şöyle bildirilmiştir: **“İşte bunlar Allâh'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: “Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur'ân), âlemlere bir öğütten ibârettir.”**¹⁵⁷

c) Allah'tan kendilerini bağışlamasını istemeleri ve yalnız O'na tevbe etmeleri. “İstiğfar” günahları itiraf edip af ve bağış istemektir. “Tevbe” ise, şirk ve isyandan pişmanlık duyup, îmâna ve doğru yola yönelmek ve Allâh'a dönmektir. Allâh'a kesin dönüş yapmaya da “Nasuh tevbesi” denir. Bu âyet-te yağmur duâsına işaret vardır.

İlk insan olan Hz. Âdem'in tevbesi ile ilgili olarak şöyle buyrulur: **“Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve hemen O'na tevbe etti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olanıdır.”**¹⁵⁸ Hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Bir kimse istiğfârı dilinden düşürmezse, Allah Teâlâ ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir çıkış yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir.”**¹⁵⁹

d) Tevbeleri sebebiyle Allâh'ın yağmur yağdırması ve güçlerine güç katması. Kur'ân'da Nûh عليه السلام'ın da kavmini tevbe ve istiğfâra davet ederek şöyle

156. A'râf, 7/65.

157. En'âm, 6/90.

158. Bakara, 2/37.

159. Ebû Dâvûd, Vitir, 26; İbn Mâce, Edeb, 57; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 248.

dediği nakledilir: **“Dedim ki: Gelin Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin, çünkü o çok bağışlayandır! (Mağfiret isteyin ki), üzerinize gökten bol yağmur indirsın. Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bağlar bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın.”**¹⁶⁰

Hicretin 9. yılında otuz bin askerle yapılan Tebük gazvesi yolculuğu sırasında Hicr denilen mevkiye gelince şiddetli susuzlukla karşılaşmıştı. Allah elçisinin özellikle Hz. Ebûbekir'in yağmur duâsı yapmasını istemesi üzerine, ellerini kaldırıp yağmur için duâ etti. Daha ellerini indirmeden yağmur yağmaya başladığı görüldü. Bunun üzerine daha önce; “Muhammed hak peygamber olsaydı, Mûsâ Peygamber'in Allah'tan yağmur istediği ve yağdırdığı gibi, O da yağmur ister ve yağdırırdı” diyerek dedikodu yapan münâfıklar seslerini kesmişlerdi.¹⁶¹

YAĞMUR DUÂSİ VE NAMAZI

Yağmurun hiç yağmaması, az yağması, yeraltı sularının kesilmesi, tarım ve hayvanlar için su ihtiyâcının ortaya çıkması gibi durumlarda yağmur duâsı yapılır. İnsanların Rab'lerinden gâfil olmaları ve aralarında günahların yayılması sebebiyle, Allah insanları denemek için bâzı zamanlarda kuraklıklar meydana getirir. Bu durumun değişmesi için Allâh'a tevbe ve istiğfâr etmek gerekir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh, Mûsâ ve Hûd عليه السلام gibi peygamberlerin kavimlerine yağmur verilmesi için yaptıkları duâlardan söz edilir.

Nûh عليه السلام, Allah Teâlâ'ya kavminden şöyle söz eder: **“Onlara dedim: Rabbinizden bağışlanma isteyin; -Gerçekten O, çok bağışlayıcıdır- ki gökten size bol yağmur indirsın, size mallar ve çocuklarla yardım etsin, sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın.”**¹⁶² Hz. Mûsâ'dan söz ederek Yüce Allah şöyle buyurur: **“O zamanı hatırla ki, Mûsâ kavmi için su istemişti de, kendisine asâni taşı vur demiştik.”**¹⁶³

Ebû Hanîfe'ye göre, yağmur duâsı namazının cemaatle kılınması sünnet değildir. İnsanlar yağmur duâsında ayrı ayrı namaz kılarlarsa kerahetsiz olarak câiz olur. Çünkü istiska (yağmur duâsı), duâ ve istiğfardan ibârettir. Bu yüzden bu duâ cemaatsiz ve hutbesiz olarak yerine getirilir.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, yağmur duâsı namazının, ihtiyaç varsa, yerleşik kişilerce ve yolculukta bulunanlarca kılınması menduptur.

160. Nûh, 71/10-12.

161. İbn İshak, İbn Hişâm, Sîre, IV, 165; Taberî, Tefsir, XI, 55; Tarih, III, 144.

162. Nûh, 71/10-12.

163. Bakara, 2/60.

Bu duâ, Rasûlullah ﷺ'in sünneti ve râşid halifelerin uygulamaları ile sâbittir. Yağmurun yağması gecikirse, yağmur duâsı günler boyu birkaç defa yinelenir. Çünkü Allah Teâlâ duâda ısrarlı olanları sever.¹⁶⁴

Enes bin Mâlik ؓ şöyle anlatır: “Hz. Peygamber, cuma günü hutbe irat ederken bir adam geldi, onun karşısında durdu ve şöyle dedi:

– Yâ Rasûlâllah! Hayvanlar mahvoldu, yollar kesildi. Allâh'a duâ et, bize yağmur versin.

Allâh'ın Rasûlü ellerini kaldırarak: “Allâhümme, eskinâ! Allâhümme, eskinâ!” (Ey Allâhım! Bize su ver. Ey Allâhım! Bize su ver.) diye duâ etti. Bu duânın ardından gökte hiçbir yağmur belirtisi yokken, birden bulutlar görünmüş ve ardından yağmur yağmaya başlamıştı. Bu durum bir hafta sürdü. Ertesi cuma, namaz vaktinde bir adam geldi:

“Ey Allâh'ın elçisi! Mallarımız telef oldu, yollar kapandı, Allâh'a duâ etseniz de, şu yağmuru durdursa!” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle duâ buyurdu:

“Allâhümme havâleynâ velâ aleynâ. Allâhümme! ala'l-âkâm ve'd-dırâb ve butûni'l-evdiye ve menâbiti's-şecer.” (Allâhım! Yağmuru üzerimize değil, çevremize, dağlara, tepelere, vâdilerin içlerine ve ağaç biten yerlere ver.” Bu duâ üzerine yağmur kesilmiştir.¹⁶⁵

Hadis kaynaklarında zikredilen Rasûlullah ﷺ'in yaptığı yağmur duâsı şudur:

“Allâhümme, eskinâ gaysen, mugîsen, merîen tabakan, merîan gadekan, âcilen gayra râisin. Allâhümme, eski ıbâdeke ve behâimeke ve'nşûr rahmeteke ve ahyî beledke el-meyyite.” Anlamı: Allâhım! Can kurtaran, tatlı, bol, bereketli, çok geç değil, çabuk yağmur ver. Allâhım! Kullarını, hayvanlarını sula, rahmetini yay, ölü beldenı dirilt.”¹⁶⁶

ÂD KAVMİ VE HÛD PEYGAMBER

Hûd sûresinin 50-60 arası âyetlerde Hûd peygamberin kıssası anlatılır. Hûd ؑın, Hz. Nûh'un oğlu Sâam soyundan geldiği, Âd'ın ise Nûh'un amcasının oğlu olduğu nakledilmiştir. Ancak Âd kavminin, Hz. Hûd'un kavmi

164. Bk. Kâsânî, age, I, 282, İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, I, 437; İbn Âbidîn, age, I, 790 vd; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müçtehid, II, 209.

165. Buhârî, İstiskâ, 6; Müslim, İstiskâ, 2, 8.

166. İbn Mâce, İkâme, 154; Ebû Dâvûd, İstiskâ, 2; Ahmed bin Hanbel, IV, 395.

olması Kur'ân geleneğine daha uygundur. Nitekim 60. âyetinde bu açıklık vardır. Hâkka sûresinin 6. ve 7. âyetlerinde zikredildiği gibi, Âd kavmi yedi gece, sekiz gün devam eden şiddetli bir kasırga sonunda helâk olmuştur.

Kur'ân'da peygamber kıssalarının nakledilmesinin sebeplerinden birisi de onlardan ibret alınmasını sağlamak ve aynı hatâlara düşülmesini önlemektir. Şu âyetinde buna işaret edilir: **“Andolsun o peygamberlerin kıssalarında akıllı kimseler için pek çok ibretler vardır. Bu Kur'ân uydurulmuş bir söz değildir. O kendisinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi ayrıntılarıyla açıklar ve îmân edecek bir toplum için bir rehber ve bir rahmettir!”**¹⁶⁷

Âd kavminin yaşadığı beldenin adı Ahkâf olup, Yemen ile Umman arasındaki geniş bir beldeye bu ad verildiği nakledilir. Âd kavmine peygamber olarak Hûd ﷺ gönderilmiştir. Kur'ân'da şöyle buyrulur: **“Âd kavmine gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve “Bizden daha güçlü kim var?” dediler. Onlar, kendilerini yaratan Allâh'ın, onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar yine de Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı.”**¹⁶⁸

Hız. Hûd döneminde Âd kavminin lideri Şeddâd isimli birisi olup, amacı yeryüzündeki bütün insanları kendisine boyun eğdirmekti. İnsanları putlara taptırıyor, onları zorbalığa ve kan dökmeye teşvik ediyordu.¹⁶⁹ Bu zorba lider başkanlığındaki Âd kavminin, Hûd Peygamber'e karşı çıkışı Kur'ân'da şöyle belirtilir: **“İşte Âd kavminin başına gelenler! Onlar Rab'lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular. Bu dünyada da, kıyâmet gününde de arklarından lânet gitti. Bilin ki, Âd kavmi, Rab'lerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd'un kavmi olan Âd, (Allâh'ın rahmetinden) uzak kılındı!”**¹⁷⁰

Âd kavmi, İrem bağları diye anılan sarayların süslediği muhteşem bir şehir kurmuş ve bu şehir dillere destan olmuştu. Onların bu medeniyeti inkârcılıkları yüzünden yerle bir olmuştur. Âyetinde şöyle buyrulur: **“Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine? Ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamış, o direkleri (sarayları) olan İrem şehrine?”**¹⁷¹

167. Yûsuf, 12/111.

168. Fussilet, 41/15.

169. Bk. Şuarâ, 26/130; Hûd, 11/59.

170. Hûd, 11/59-60.

171. Fecr, 89/6-8.

Âd kavmine, kendi içlerinden Hz. Hûd ﷺ'a peygamberlik görevi verildiğinde, büyük bir mücadele başladı.¹⁷² Bu tebliğ karşısında Âd kavminin ileri gelenleri, ulusal çıkarlarını bahane ederek, iftira kampanyasına başladılar. Hz. Hûd onlara cevap vererek gerçeği tebliği etmeye çalıştı.¹⁷³

Şeddâd'ın çevresinde yer alan politik güçler, Hûd ﷺ'in tebliğine engel olabilmek için, değişik yöntemlere başvuruyorlardı: **“Onlar şöyle demişlerdi: Sen bize yalnız Allâh'a kulluk etmemiz, atalarımızın ibadet etmekte olduklarını bırakmamız için mi geldin? O hâlde doğru sözlülerden isen bizi tehdit etmekte olduğun şeyi (azâbı) getir bize!”**¹⁷⁴ **“Bize, bizi ilâhlarımızdan alıkoymak için mi geldin? Doğru sözlülerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir.”**¹⁷⁵

“Dediler ki: Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı (heykellerimizi, putlarımızı) bırakmayız. Senin söylediklerine inanıcılar da değiliz. Biz, tanrılarımızdan bâzıları seni kötü çarpmış “(demekten) başka bir şey söylemeyiz.”¹⁷⁶

Âd kavmi bir süre sonra her zaman yağmur getiren bulutların geldiği yönde bir bulut gördüler. Bu aslında onları helâke götüren bir buluta dönüşecekti. Bu durum âyette şöyle belirtilir: **“Artık onu (azâbı) vâdilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki: “Bu bize yağmur verici bir buluttur.” (Hûd) “Hayır” (dedi) bu acele gelmesini istediğiniz şeydir. Bir rüzgârdır ki, onda can yakıcı bir azap vardır. O (Rüzgâr) Rabbimin emriyle her şeyi helâk edecektir.”**¹⁷⁷

Bu azap sırasında Hûd ﷺ ve beraberinde bulunan mü'minlerin durumu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır: **“Hûd'u ve beraberindeki îmân edenleri rahmetimizle kurtardık.”**¹⁷⁸ Âd kavminin durumu, bütün insanlara büyük bir ibrettir. Güçlerine güvenerek şirki ve zulmü yaymak için gayret eden, böbürlenen güçlerin başarıları geçicidir! Kısa dünya hayatı için zorbalara boyun eğenlerin de Âd kavminden ibret almaları gerekir.

172. Bk. Şuarâ, 26/124-135.

173. Bk. A'râf, 7/66-69.

174. A'râf, 7/70.

175. Ahkâf, 46/22.

176. Hûd, 11/53-54.

177. Ahkâf, 46/24-28.

178. A'râf, 7/22.

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا
 نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرَيْكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوِّ
 قَالَ اِنِّي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاَشْهَدُوْا اَنِّيْ بَرِيْءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُوْنِهِ
 فَكَيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنَ ﴿٥٥﴾

**53- Onlar dediler: “Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getir-
 medin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak de-
 ğiliz ve biz sana îmân edecek de değiliz!”**

**54- “Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, ilâhlarımızdan biri seni
 fenâ hâlde çarpmış.” Hûd dedi: “Ben Allâh’ı şâhit tutu-
 yorum, siz de şâhit olun ki ben, sizin Allâh’a ortak koş-
 tuklarınızdan uzağım.”**

**55- “Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım). Haydi, hepi-
 niz bana tuzak kurun. Bundan sonra bana bir süre de
 vermeyin!”**

53-55. âyetlere göre, Âd kavmi arasında yetişmiş olan Hûd, Cenâb-ı Hak tarafından kavmine elçi olarak gönderilmiş, kavmi ona inanmayarak, “Sen kendi sözlerini Allâh’a mal ediyorsun, yalan söylüyorsun!” diyerek kar-şı çıkmışlardı. Hûd, kendilerini sadece hakîkate çağırdığını, bolluk ve bere-kete kavuşmaları için Allâh’a yönelmeleri gerektiğini isteyince de, Hûd’un açık bir mûcize getirmediğini ileri sürmüşler ve kendisini tanrılarının çarp-mış olabileceğini söylemişlerdi.

Hûd ﷺ, Allâh’ı ve herkesi şâhit tutarak, kavminin Allâh’a ortak koş-tukları tanrılardan uzak olduğunu, Allah’tan başka hiçbir şeyden korkmadı-ğını, kendine karşı ellerinden geleni yapabileceklerini, her şeye gücü yeten Allâh’a güvenip dayandığını, Allâh’ın adâletli olup, her şeyi doğru yaptığını ve kendisine verilen uyarı görevini yapmaya devam edeceğini bildirerek, son olarak kendilerini şöyle uyarmıştır: “Eğer siz bu söylediklerimi yapmaz-sanız, Allah sizi helâk eder, yerinize buyruklarını tutan başka bir kavim geti-rir. Siz Allâh’a hiçbir şey yapamazsınız.” Nitekim Hz. Muhammed de, ben-zer itirazlarla karşılaşmış ve aynı uyarıları yapmıştır.¹⁷⁹

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا
إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

56- “Ben ancak benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh’a güvenip dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın! Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.”

56. âyete göre, bütün canlıların tasarrufu ve yönetimi Allâh’ın kudret elindedir. O’na bağlı olmayan tek canlı yoktur. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. Onlar dediler: ‘Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?’ Çocuk dedi: ‘Şüphesiz ben Allâh’ın kuluyum. O bana Kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, beni mübârek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti. Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün bana selam olsun!’ İşte gerçek söze göre, hakkında (Yahudilerle Hristiyanların) çekişip durdukları Meryem oğlu İlsâ budur!”¹⁸⁰

“O zaman sizden iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardımcısı idi. Mü’minler yalnız Allâh’a güvenip dayansınlar.”¹⁸¹ **“Eğer inanan kimselerseniz, yalnız Allâh’a güvenip dayanın!”**¹⁸²

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ ﴿٥٧﴾

57- “Eğer yine de yüz çevirirseniz bilin ki, ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize başka bir kavmi getirmek isterse getirir ve siz O’na kesinlikle bir zarar veremezsiniz. Çünkü Rabbim her şeyi görüp gözetendir.”

57. âyette, Hz. Hûd’un son uyarısını yaparak, söylemesi gerekenleri söylediğini, buna rağmen yüz çevirirlerse, Allah Teâlâ’nın kendilerini yok

180. Meryem, 19/29-34.

181. Âl-i İmrân, 3/122.

182. Mâide, 5/23. Krş. Hûd, 11/6 ve Alak, 96/15-16.

ederek, yerlerine başka bir toplum getirebileceğini, Allâh'ın her şeyi görüp gözettiğini bildirir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah buna gücü yetendir.”**¹⁸³
“Çünkü Rabbin her an gözetlemededir.”¹⁸⁴

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ
 مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

58- Helâk emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk.

58. âyete göre, Allah Teâlâ Hûd'u ve ona inananları rahmetiyle kurtarmış ve onları şiddetli dünya azâbından korumuştur. Hz. Âişe رضي الله عنها den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Doğruluk üzere olunuz, Allâh'a yaklaştıracak ameller işleyiniz. Çünkü sizden hiçbiriniz yaptığı ameli ile cennete giremez. Allâh'a amellerin en sevimlisi az olsa bile en devamlı yapılandır.”¹⁸⁵ Yine Allâh'ın Rasûlü bir hadîsinde, hiç kimsenin yaptığı iyilik ve ibadetler sebebiyle kurtulamayacağını söyleyince, sahâbenin, siz de mi? Sorusuna şu cevabı vermiştir: “Evet ben de kurtulamam. Ama Allah rahmetiyle beni bağışlarsa kurtulurum.”¹⁸⁶

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ
 عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَاتَّبَعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعَنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ ۖ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا
 رَبَّهُمْ ۖ أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

59- İşte Âd kavminin başına gelenler! Onlar Rab'lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular.

183. Nisâ, 4/133.

184. Fecr, 89/14.

185. Buhârî, Rikâk, 18.

186. Buhârî, Rikâk, 18, Merdâ, 19; Müslim, Sıfâtü'l-kıyâme, 71-78.

60- Bu dünyada da, kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Âd kavmi, Rab'lerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd'un kavmi olan Âd, (Allâh'ın rahmetinden) uzak kılındı!

59-60. âyetlere göre, Âd kavmi uzunca bir süre yaşadığı için birden çok Âd halkından söz edilebilir. Nitekim âyetteki çoğul gelen “elçiler/peygamberler” ifâdesi bunu gösterir. Ayrıca bununla inananlar ve Hz. Hûd'un yardımcıları da kastedilmiş olabilir. Âd'lardan bir tanesi Arabistan'ın güneyinde yaşamış Hûd kavmidir.¹⁸⁷

Rab'lerini inkâr eden, peygamberlerine isyan eden ve zorba küfür önderlerinin buyruklarına boyun eğen Âd kavmi de Allâh'ın hışmına uğrayarak yok olmuştur.

Nitekim Âd kavmi yedi gece sekiz gün süren şiddetli bir kasırga âfetine uğramış ve insanlar ağaç gövdeleri gibi yerlere yıkılıp kalmışlardı.¹⁸⁸ Böylece onlar Allâh'ın rahmetinden ve her türlü hayırdan uzaklaştırılmışlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Âd kavmine gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve “Bizden daha güçlü kim var?” dediler. Onlar, kendilerini yaratan Allâh'ın, onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar yine de Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı. Biz de onlara dünya hayatında rezillik azâbını tattıralım diye, o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderdik. Âhiret azâbı ise elbette daha çok rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez.**”¹⁸⁹

“**Âd kavminde de bir ibret vardır. Hani Biz onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr göndermiştik. Öyle ki, üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.**”¹⁹⁰

“**Âd kavmi ise, azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildiler. Allah onu, onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün musallat etti. Öyle ki onları orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir hâlde görürdün! Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?**”¹⁹¹

187. Bk. Necm, 53/50; Fecr, 89/6-7.

188. Bk. Hâkka, 69/6-7.

189. Fussilet, 41/16.

190. Zâriyât, 51/41-42.

191. Hâkka, 69/6-8.

﴿ BÂB 6 ﴾

SEMÛD VE SÂLİH ﷺ, MÛCİZE DEVE,
SEMÛD KAVMİNİN HELÂKİ

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهِينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَافَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۖ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَآخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۖ ﴿٦٧﴾ كَانَ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۚ آلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۚ آلَا بَعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

- 61- Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). Sâlih Dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. O, sizi yerden (topraktan) yaratmış ve sizi orada yaşatmıştır. Artık O'ndan bağışlanma dileyin. Sonra O'na tevbe edin! Çünkü Rabbim (kullarına) yakındır, duâyı kabul eder."**
- 62- Onlar dediler: "Ey Sâlih! Sen bundan önce, aramızda kendinden (hayır) umulan bir kimse idin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmayı bize yasak mı ediyorsun? Doğrusu çağırdığın şey konusunda, biz ciddi bir şüphe içindeyiz!"**
- 63- Sâlih dedi: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na karşı gelirsem, beni Allâh'a karşı kim korur? O zaman siz de benim ziyânımı artırmaktan başka bir şey yapamazsınız!"**
- 64- "Ey kavmim! İşte size bir mûcize olarak Allâh'ın devesi! Onu serbest bırakın, Allâh'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar!"**
- 65- Derken o deveyi ayaklarını keserek öldürdüler. Bunun üzerine Sâlih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!" Bu söz yalanlanamayan bir tehdit idi.**
- 66- Buyruğumuz gelince, Sâlih'i ve onunla birlikte îmân edenleri, Bizden bir rahmet olarak azaptan ve o günün aşağılayıcı azâbından kurtardık. Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür, mutlak üstündür.**
- 67- O zâlimleri ise korkunç bir ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.**
- 68- Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı! Biliniz ki, Semûd kavmi de Rab'lerini inkâr etmişti. Biliniz ki, Semûd kavmi işte böylece Allâh'ın rahmetinden uzak kılındı!**

61-62. âyetlere göre, daha önce kıssaları anlatılan Nûh ve Hûd'dan sonra, Semûd kavmini uyarmak üzere elçi olarak gönderilen Sâlih عليه السلام onları Allâh'a kulluğa, tevbe ve istiğfâra davet etmişti. Ancak Allâh'a ortak koştukları ilâhlarından ayrılmak istemeyen Semûd kavmi, "Ey Sâlih! Sen daha önce aramızda istenen, kendine umut beslenen bir kimse idin. Şimdi sen bizi atalarımızın taptığı tanrılardan uzaklaştırmak mı istiyorsun? Biz senin söylediğin şeylerin doğruluğundan kuşku içindeyiz." demişlerdi.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **"De ki: Eğer ben yanılırsam ancak kendi zararıma yanılmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettikleri sayesinde. Çünkü O her şeyi işitir, her şeye çok yakındır."**¹⁹²

H. Muhammed de, peygamberlikten önce Kureyş içinde "el-emîn (güvenilen kişi)" sıfatıyla anılan, sevilen, güvenilen bir kimse idi. Fakat onları putları bırakıp tek Allah inancına çağırınca, **"İlâhları bir tek ilâh mı yapti? Bu cidden tuhaf bir durum! Bunu başka dine işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir."** demişlerdi.¹⁹³

SEMÛD KAVMİ VE SÂLİH عليه السلام

Semûd kavmi kendilerine uyarıcı olarak Sâlih عليه السلام'ın gönderildiği, Hicaz ile Suriye arasında Vâdi'l-kurâ'da yaşamış eski bir Arap kabilesidir. Bu kavmin Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilişinin sebebi, kıyâmete kadar gelecek nesillere ibret olması içindir. Semûd kavmi, Semûd b. Casır b. İrem b. Sam b. Nûh'un neslindedir.¹⁹⁴

Arap kaynaklı olmayan târihî belgelerde de Semûd kavminden söz edilmektedir. MÖ 715 tarihli Sargon kitâbesinde Semûd kavmi, Asurluların hâkimiyet altına aldıkları, Şarkî ve Merkezî Arabistan kavimleri arasında zikredilmektedir. Aristo, Batlamyus ve Plinus, Semûd kavmini (Thamudaei) belirten isimden söz etmişlerdir. Plinus'un Semûd kavminin oturduğu yer olarak zikrettiği Domatha ve Hegra'nın, İslâmî kaynaklarda bu kavmin oturduğu yer olarak kaydedilen Hicr ile aynı yer olduğu kabul edilebilir.¹⁹⁵

192. Sebe', 34/50.

193. Sâd, 38/5-7.

194. Taberî, Tarih, Beyrut t.y., I, 226.

195. H. N. Brau, DÎA, Semûd mad.

Hadis-i şerîflerde, Rasûlullah ﷺ'in H 9. yılda Tebük seferine giderken Semûd kavminin yaşadığı Hicr mevkiine uğradığı ve bu yerin Sâlih ﷺ'in kavminin yaşadığı yer olduğunu söylediği nakledilmektedir.¹⁹⁶

Semûd kavmi, Âd kavminden sonra Allah Teâlâ'ya isyan edip küfre sapmış ve tapmak için putlar edinmişlerdi. Semûd kavminden Sâlih ﷺ'a kavminin zayıf kesiminden az bir topluluk îmân etmişti. Kur'ân'da, kavmin "mele" denen ve üstünlük taslayan kesiminin, îmân edenlere şöyle dedikleri zikredilir: **"Kavminden büyüklük taslayanlar, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü'minlere: 'Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?' dediler. Onlar: 'Biz onunla gönderilene inanıyoruz!' dediler."**¹⁹⁷

Sâlih ﷺ'in onları şu sözleriyle uyardığı nakledilir: **"Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir mûcize gelmiştir. İşte bu, size bir mûcize olarak Allâh'ın dişi devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh'ın arzında yemin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar! Allâh'ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allâh'ın nimetlerini hatırlayın ve yeryüzünde fesat çıkarmayın!"**¹⁹⁸

Allah Teâlâ, hayvanların sulandığı kuyunun suyunun mûcize deve ile diğerleri arasında nöbetleşe kullanılacağını bildirmişti: **"Onlara, suyun aralarında taksim olunduğunu haber ver. Her biri su nöbetinde hazır bulunsun."**¹⁹⁹ **"Sâlih ﷺ kavmine: 'İşte şu devedir. Su içme hakkı belirli bir gün onun ve belirli bir gün sizindir.' dedi."**²⁰⁰ Deve onların arasında bir süre kaldı. Bu süre içinde, bir gün kuyunun suyunu deve içiyor, bir gün de onlar kuyunun suyundan istifâde ediyorlardı. Semûd kavmi devenin su içtiği günlerde onun sütünü sağıyor ve kaplarını dolduruyorlardı.²⁰¹

Ancak deve mûcizesiyle îmân edeceklerine söz veren kavim, îmân etmediği gibi, Sâlih'i ve ailesini öldürmeyi planladılar ve sonunda deveyi de kestiler. Bundan sonra olanlar Kur'ân'da şöyle açıklanır: **"Allâh'a yemin**

196. Buhârî, Enbiyâ, 17; Ahmed b. Hanbel, I, 66, 73.

197. A'râf, 7/75-76.

198. A'râf, 7/73-74.

199. Kamer, 54/28.

200. Şuarâ, 26/155.

201. İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İstanbul 1984, III, 437.

ederek birbirlerine şöyle dediler: “Gece ona ve ailesine baskın yapalım, sonra da velîsine; ‘Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki biz gerçekten doğru söylüyoruz’ diyelim.” Onlar böyle bir tuzak kurdular, ama Biz de onlar hiç farkında olmadan onlara tuzak kurduk. İşte bak! Tuzaklarının sonu nice oldu! Biz onları da, kavimlerini de toptan yerle bir ettik. İşte onların, yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı çökmüş evleri! Bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır!”²⁰²

Böylece Semûd kavminin başına gelenler ibretli bir olay olarak tarihe geçti.²⁰³

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَيْنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِن عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾

63- Sâlih dedi: “Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O’na karşı gelirim, beni Allâh’a karşı kim korur? O zaman siz de benim ziyânımı artırmaktan başka bir şey yapamazsınız!”

64- “Ey kavmim! İşte size bir mûcize olarak Allâh’ın devesi! Onu serbest bırakın, Allâh’ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar!”

63-64. âyetlerde, Sâlih عليه السلام’ın kavmine bâzı sorular sorarak, onları düşünmeye davet etmişti. Onun kavmini uyardığı konular şunlardır:

a) Eğer kendisi gerçekten peygamberse, buna rağmen Allâh’a karşı gelirse, kendisini O’na karşı kim koruyabilir? Sâlih عليه السلام, Allah tarafından gelen bir delille hareket ettiğini, davasının doğru olduğundan asla kuşku

202. Neml, 27/49-52. Bk. Şems, 91/14.

203. Bk. Ömer Tellioğlu, Şâmil İslâm Ansik. “Semûd Kavmi” mad.; Taberî, Câmiu'l-Beyân, Mısır 1968, VIII, 224 vd.; İbn Kesir, Tefsir, III, 434 vd.

duymadığını, Allâh'ın lûtfettiği bu doğru yolu terk edip, atalarının bâtil yoluna dönmek sûretiyle Allâh'a isyan edecek olursa, kendisini Allâh'ın gaza-bından kimsenin kurtaramayacağını söylemişti.

Nitekim Nûh Peygamber de kavmine benzer soruyu sormuştu: “(Nûh) **dedi ki: Ey kavmim! Söyleyin bana, ben Rabbimden açık bir delil üzere isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermişse ve bunlar da gözünüzden gizlendiyse; şimdi siz onu istemediğiniz hâlde, bunu size zorla mı kabul ettirelim?**”²⁰⁴

Şuayb عليه السلام da kavmine şöyle demişti: “**Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden açık bir delil üzerinde isem ve O kendinden bana güzel bir rızık vermişse, söyleyin bana, ne yapmalıyım? Ben size karşı çıkmakla sizi men ettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiğince işleri düzeltmek istiyorum. Fakat başarılı olmam ancak Allâh'ın yardımı ile dir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve ancak O'na yöneliyorum!**”²⁰⁵

b) Mûcize olarak getirdiği deveyi serbest bırakmalarını, ona zarar vermemelerini, aksi hâlde Allâh'ın azâbına uğrayacaklarını bildirmiştir. Kavmi, Sâlih عليه السلام'dan mûcize olarak taştan bir deve çıkarmasını istemiş o, kavmin-den îmân edeceklerine dâir söz aldıktan sonra namaz kılmış, Allâh'a duâ etmiş ve mûcize olarak büyük bir kayadan bir deve çıkarmıştır. Sonra bu deve kendisi gibi irice bir yavru doğurmuştu.

İlgili âyette şöyle buyrulur: “**Size Rabbiniz tarafından açık bir mûcize gelmiştir. İşte bu, size bir mûcize olarak Allâh'ın dişi devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh'ın arzında yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!**”²⁰⁶

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ وَعَدُّ غَيْرٍ
مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

65- Derken o deveyi ayaklarını keserek öldürdüler. Bunun üzerine Sâlih dedi ki: “Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!” Bu söz yalanlanamayan bir tehdit idi.

204. Sebe', 34/50.

205. Hûd, 11/88.

206. A'râf, 7/73.

65. âyete göre, Hz. Sâlih'in bütün uyarılarına rağmen, îmân etmeyenler mûcize deveyi öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Hz. Sâlih, **“Öyle ise üç gün daha yurdunuzda yaşayın, bu yalanlanmayacak bir uyarıdır!”** demiş, sonunda kavmi helâk olmuştur.²⁰⁷

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ
يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ
فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾

66- Buyruğumuz gelince, Sâlih'i ve onunla birlikte îmân edenleri, Bizden bir rahmet olarak azaptan ve o günün aşağılayıcı azâbından kurtardık. Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür, mutlak üstündür.

67- O zâlimleri ise korkunç bir ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.

66-67. âyetlerde, Sâlih عليه السلام'ın ve ona îmân edenlerin Allâh'ın rahmetiyle azaptan ve günün rezilliğinden kurtulduğu, inkârcı kavmi ise korkunç bir sesin yakaladığı, dizüstü çöküp kaldıkları vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Hûd عليه السلام ve ona îmân edenlerin de kurtulduğu bir âyette şöyle belirtilir: **“Buyruğumuz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.”**²⁰⁸

“Allah kendine yardım edene yardım edecektir. Şüphe yok ki Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”²⁰⁹

Kur'ân'da Semûd kavminin helâk oluşu da şöyle açıklanır: **“Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rab'lerinin buyruğundan dışarı çıktılar. “Ey Sâlih, dediler. Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azâbı bize getir, bakalım!” Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakaladı ve yurtlarında dizüstü**

207. Bk. A'râf, 7/73, 77; Şuarâ, 26/155-159.

208. Hûd, 11/58.

209. Hac, 22/40.

cansız çekekaldılar. Sâlih onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ilettim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!”²¹⁰

كَانَ لَمْ يَعْزُوا فِيهَا ۖ أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۖ أَلَا بُعْدًا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾

68- Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı! Biliniz ki, Semûd kavmi de Rab’lerini inkâr etmişti. Biliniz ki, Semûd kavmi işte böylece Allâh’ın rahmetinden uzak kılındı!

68. âyette, üç husûsa dikkat çekiliyor: a) Semûd kavmi sanki orada hiç yaşamamış gibiydi ve ülkenin altı üstüne getirilmişti. b) Bunun sebebi Rab’lerini inkâr etmeleridir. c) Böylece Semûd kavmi Allâh’ın rahmetinden uzak kılınmıştır.

Benzer bir olay olarak Şuayb عليه السلام’ın kavminin helâk edilişi de âyette şöyle açıklanır: **“Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayiverdi. Hemen oldukları yerde cansız olarak yere düştüler. Şuayb’ı yalan sayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular! Şuayb’ı yalan sayanlar, işte ziyâna uğrayanlar, onlar oldular.”**²¹¹

210. A'râf, 7/77-79.

211. A'râf, 7/91-92.

﴿ BÂB 7 ﴾

İBRAHİM, İSHAK, YÂKUB VE LÛT KAVMI

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ ؕ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبُ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى ءَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلَى شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا اتَّعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمٍ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَغْرَضَ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَاءَ بِهِمْ وَقَضَىٰ بِهِنَّ دَرَاعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالِ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوَىٰ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتَكَ ۖ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابُهُمْ ۖ
 إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۖ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا
 جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنصُودٍ ۖ
 ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

69- Andolsun ki İbrahim'e de elçilerimiz müjdeyi getirip, "Selâm olsun" dediler. İbrahim "Size de selâm olsun" dedi ve biraz sonra önlerine kızartılmış bir buzağı getirdi.

70- Fakat onların yemeğe el uzatmadıklarını görünce bu durum tuhafına gitti ve onlar hakkında içine bir korku düştü. Onlar da, "Korkma, biz Lût kavmine gönderildik." dediler.

71- O sırada ayakta onları dinleyen İbrahim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshâk'ı ve onun ardından da Yâkub'u müjdeledik.

72- O zaman (İbrahim'in hanımı), "Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım! Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73- Bunun üzerine elçiler: "Allâh'ın işine mi şaşıyorsun? Allâh'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı! Hiç şüphe yok ki, O Allah övülmeye lâyıktır, şânı çok yücedir." dediler.

74- İbrahim'den korku gidip, kendisine müjdeli haber gelince, Lût kavmi konusunda (âdeti) Bizimle tartışmaya girişti.

75- Şüphesiz ki, İbrahim çok yumuşak huylu, çok içli ve kendini Allâh'a vermiş bir kimseydi.

76- (Melekler dediler ki): "Ey İbrahim! Bundan vazgeç; çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir. Bu yüzden onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!"

- 77- Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış ve "Bu çok zor bir gün!" demişti.**
- 78- Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapıyorlardı. Lût dedi ki: "Ey kavimim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin), onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin! İçinizde hiç akli başında bir insan yok mu?"**
- 79- Dediler ki: "Sen de biliyorsun ki bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur. Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun!"**
- 80- Lût dedi: "Keşke sizinle baş edebilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı!"**
- 81- (Melekler) dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından başka sizden hiçbir geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?"**
- 82- Azap emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.**
- 83- O taşlar Rabbin tarafından işaretlenmişti. Böyle bir azap, zâlimlerden uzak değildir!**

69-70. âyetlerde, dördüncü kıssa dizisi olarak Allah Teâlâ'nın, Hz. İbrahim'e gönderdiği elçi melekler anlatılmaktadır. Hz. İbrahim onları misafir sanarak yemek hazırlamış, önlerine kızartılmış buzağı eti koymuş, fakat ellerini uzatmadıklarını görünce korkuya kapılmıştı. Çünkü misafirin yemek yememesi, düşmanca bir düşünce taşıdığını gösterirdi. Ancak misafirler melek olduklarını ve hangi amaçla geldiklerini açıklayınca Hz. İbrahim rahatlamıştır.

Âyette sözü edilen elçiler İbn-i Abbâs'a göre Cebrâîl ﷺ ve iki melek-
tir. Kimilerine göre bu ikisi Mikâil ve İsrâfil ﷺ idi. Verdikleri selâm, insan-
lar arasında kullanılan selâmdır. Bunlar Hz. İbrahim ve eşi Sâre'ye İshak
adında bir çocuk müjdelemek ve ayrıca Lût ﷺ kavmine gelecek olan helâ-
ki bildirmek üzere gelmişlerdi.²¹²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani onlar İbrahim’in huzûruna gi-
rip, “Selam sana” dediler. İbrahim “Size de selam olsun!” dedi ve
içinden, “Bunlar tanınmamış bir topluluk!” diye geçirdi. İbrahim
hemen ailesinin yanına giderek, semiz bir dana (eti) getirdi. Onların
önüne koyup, “Yemez misiniz?” dedi. Yemediklerini görünce onlar
hakkında içine bir korku düştü. Onlar İbrahim’e, “Korkma!” dedi-
ler ve ona çok bilgili bir oğul müjdelediler. Karısı (Sâre) bir çığlık
atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, “Ben kısır, yaşlı bir kadını-
m, nasıl çocuğum olur?” dedi. Onlar, “Rabbin böyle buyurdu. Çünkü
O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir!” dediler.”**²¹³

**“(Melekler) dediler ki: Biz suçlu bir kavme gönderildik. Onların
üzerine çamurdan, pişmiş taş atacağız. O taşlardan her birinin, sı-
nırı aşanlardan kime isâbet edeceği Rabbin katında işaretlenmiştir.”**²¹⁴

وَأَمْرَاتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ ۖ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ
يَعْقُوبُ ﴿٧١﴾

**71- O sırada ayakta onları dinleyen İbrahim’in hanımı buna
güldü. Biz de ona İshâk'ı ve onun ardından da Yâkub'u
müjdeledik.**

71. âyete göre, melekleri ayakta dinlemekte olan Hz. İbrahim'in eşi
Sâre'nin güldüğü, çünkü kendisine İshak adında bir oğlu olacağı ve ardın-
dan Yâkub adlı bir toruna sahip olacağı müjdelenmişti. Âyetteki “فَضَحِكَتْ”
Dahiket (güldü) ifâdesine kimi müfessirler “hayız gördü” anlamını vermiş-
tir. İbrânice'de “yishaq/gülüyor” sözcüğü ile Arapça “yadhak/gülüyor” mü-
zari fiili arasında bir kök yakınlığı vardır.²¹⁵

212. Bk. Hicr, 15/51; Zâriyât, 51/24. Elçiler için krş. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, 18. Bölüm.

213. Zâriyât, 51/25-30.

214. Zâriyât, 51/32-34.

215. Bk. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, 17/17, 19, 18/12, 15.

Yukarıdaki âyetlerden anlaşıldığına göre, Hz. İbrahim ve Sâre yaşlı durumda idiler. Rivâyete göre bu sırada Hz. İbrahim yüz, karısı doksan küsur yaşında idiler. Hz. Sâre ay hâlinde kesilmiş olduğu düşünülerek, hâmile kalabilmesi için hayız görme sürecine ihtiyacı olduğu söylenebilir. Menopoz döneminde olmakla birlikte, meleklerin Lût kavminin helâk haberini getirdiğini öğrenince, meydana gelen korku veya çok özlem duyduğu çocuk sahibi olma arzusu nedeniyle yeniden âdet görme sürecine dönmesi mümkündür. İlerlemiş yaşına rağmen, âşık olduğu Yusuf (عليه السلام)'la, evlenme imkânları doğunca, Züleyha'nın da böyle bir gençleşme sürecine girdiği nakledilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İbrahim’e İshâk’ı lûtfettik ve bir de Yâkub’u bahsettik ve her birini de sâlihlerden yaptık.”**²¹⁶

“Yemediklerini görünce onlar hakkında içine bir korku düştü. Onlar İbrahim’e, “Korkma!” dediler ve ona çok bilgili bir oğul müjdelediler.”²¹⁷

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَاٰ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا اتَّعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾

72- O zaman (İbrahim’in hanımı), “Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım! Bu gerçekten şaşılacak bir şey!” dedi.

73- Bunun üzerine elçiler: “Allâh’ın işine mi şaşıyorsun? Allâh’ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı! Hiç şüphe yok ki, O Allah övülmeye lâyıktır, şâni çok yücedir.” dediler.

72-73. âyetlerde, Hz. İbrahim’in karısı Sâre, kendisi yaşlı bir kadın, kocasının da yaşlılık döneminde bulunduğu bir sırada, nasıl çocuk dünyaya getireceği konusunda şaşkınlığını bildirir. Melekler, Allâh’ın rahmet ve bereketinin İbrahim ailesi üzerinde olduğunu belirterek, Sâre’yi çocukları olacağına inandırırılar. Doğacak çocuk İshak (عليه السلام)’dır.

216. Enbiyâ, 21/72.

217. Zâriyât, 51/28.

Sâre'nin çığlık atması başka bir âyette şöyle ifâde edilir: **“Karısı (Sâre) bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak: ‘Ben kısır, yaşlı bir kadını, nasıl çocuğum olur?’ dedi.”**²¹⁸

Hız. İbrahim ve karısı Sâre'nin yaşlılık döneminde çocuk yapmasının tıp bilimi bakımından mümkün olup olmadığı konusunda Süleyman Ateş 1979 yılında yaptığı Azerbaycan gezisi sırasında Bakü'de bir kasaba doktorunun anlattıklarını şöyle nakleder: 1959 yılında Azerbaycan'ın güneyinde bulunan Lerik'te 92 yaşındaki bir kadın, 120 yaşındaki kocasından ikiz çocuk doğurmuş ve çocuklar o sırada hayatta imişler. Yine 1970'lerden sonra 76 yaşındaki bir kadın da çocuk doğurmuş.²¹⁹

Yukarıdaki âyette meleklerin sözü olarak geçen, “Allâh'ın işine mi şaşıyorsun? Allâh'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı! Hiç şüphe yok ki, O Allah övülmeye lâyıktır, şânı çok yücedir.” ifâdeleri, Mîraç gecesinde Allah Teâlâ ile son Peygamber Hz. Muhammed ﷺ arasındaki selamlaşma olarak zikredilen ve bütün namazların ilk ve son oturushlarında okunması vâcip hükmünde görülen “Tehıyyât” duâsı ile yine “Tehıyyât” tan sonra okunan “salli-bârik” duâlarının sonundaki “inneke hamîdun mecîd” senâları ile örtüşmektedir.²²⁰

Hız. Peygamber; “Her iki rekâtta oturduğunuz zaman; “et-tehıyyâtü lillâhi... deyin.”²²¹ buyurmuştur. Ashâb-ı kirâm önceleri Allah elçisinin arkasında namaz kılariken oturduklarında, “Cebrâil'e, Mikâil'e, filancaya ve falancaya selâm olsun” diyorlardı. Hız. Peygamber kendilerine dönerek, Tehıyyât duâsını öğretmiş ve oturuşta Tehıyyât okununca, bunun gökte ve yerde, Allâh'ın her sâlih kuluna isâbet edeceğini bildirmişti.²²²

Hız. Peygamber'in, Abdullah bin Mes'ud ؓ'e öğrettiği “Tehıyyât” duâsı şudur: “et-Tehıyyâtü lillâhi ve's-salevâtü ve't-tayyibâtü, es-selâmü aleyke ey-yüha'n nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasûlüh.”²²³

218. Zâriyât, 51/29.

219. Çağdaş, IV, 321.

220. Buhârî, Enbiyâ, 10; Müslim, Salât, 65.

221. Bk. Müslim, Salât, 24; Ebû Dâvûd, Salât, 122; Ahmed bin Hanbel, IV, 381, 422.

222. Buhârî, Ezân, 148.

223. Bk. Buhârî, Ezân, 148, 150; Deavât, 16, Tevhid, 5; Müslim, Salât, 56, 60, 62; Ebû Dâvûd, Salât, 128; Ahmed bin Hanbel, I, 422.

Anlamı: “Bütün duâlar, senâlar, bedenî ve mâlî ibadetler Allah Teâlâ'ya mahsustur. Ey Peygamber! Sana selâm olsun, Allâh'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. (Ey Rabbimiz)! Selâm bize ve Allâh'ın sâlih kullarının üzerine olsun. Şunu bilir ve herkese açıklarım ki, Allah'tan başka hiçbir gerçek ma'bud yoktur ve yine bilir ve açıklarım ki, Hz. Muhammed, Allâh'ın kulu ve peygamberidir.”

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ
لُوطٍ ﴿٧٤﴾

74- İbrahim'den korku gidip, kendisine müjdeli haber gelince, Lût kavmi konusunda (âdeta) Bizimle tartışmaya girişti.

74. âyette, Hz. İbrahim'in korkusu geçip Sodom kasabasının helâk edileceğini öğrenince meleklerle tartışmaya girdi. Çünkü aileden birisi olan Lût peygamber de onların arasında idi. Hz. Lût, İbrahim عليه السلام'in amcasının oğlu olup aynı dönemde peygamberlik yaptılar. O, İbrahim عليه السلام'in bulunduğu kasabaya dört fersah uzaklıkta olan ve Lût kavminin bulunduğu “Sedum” veya “Sodom” kasabasında idi. Hz. İbrahim gelecek azâbın Hz. Lût'a ve îmân edenlere de dokunacağını düşünerek, azâbın kaldırılması için Allâh'a yalvarıyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Elçilerimiz, İbrahim'e müjdeyi getirince dediler ki: ‘Biz bu kent halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir!’ (İbrahim) dedi: ‘Ama orada Lût var!’ Onlar: ‘Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz onu ve karısı dışında ailesini elbette kurtaracağız. Ancak karısı geride kalacaklar arasındadır.’ dediler.”**²²⁴

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ
جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

75- Şüphesiz ki, İbrahim çok yumuşak huylu, çok içli ve kendini Allâh'a vermiş bir kimseydi.

76- (Melekler dediler ki): “Ey İbrahim! Bundan vazgeç; çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir. Bu yüzden onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!”

75-76. âyetlerde, Hz. İbrahim için “halîm, evvâh ve munîb” olmak üzere üç nitelik zikredilir ve Lût kavminin helâki ile ilgili ilâhî kararın verildiği, bunun kesinleştiği, artık geri dönüşün olmadığı kendisine bildirilir. Burada seslenenin Allah veya melekler olduğu konusunda iki yorum vardır.

HZ. İBRAHİM'DE İLÂHÎ ÖVGÜYE LÂYİK ÜÇ ÖZELLİK

1) Halîm; yumuşak huylu, cezâ vermede acele etmeyen ve teennî ile davranan kimse demektir. Birçok âyette Allah Teâlâ'nın sıfatı olarak zikredilir. **“Andolusn ki, Allah çok bağışlayan, cezâ vermede acele etmeyendir.”**²²⁵

b) Evvâh (Eyyvâh); başkalarına çok acıdığı için “âh” çeken, yalvaran, içi yanan demektir.

c) Munîb ise; Allâh'a yönelen, tevbe eden demektir. İşte bu vasıflara sahip olan Hz. İbrahim meleklerden, o kavmi cezâlandırmada acele etmemelelerini, tevbe etmeleri için kendilerine fırsat ve süre tanınmasını istemiştir. Yüce Allah melekleri aracılığı ile bu günahkâr kavmin affını istemekte ısrar etmemesini, Allâh'ın bu konuda kesin buyruğunun çıktığını Hz. İbrahim'e bildirmiştir.

Bu üç sıfattan son ikisi Tevbe sûresinde Hz. İbrahim'in puta tapan babasına acıyarak yaptığı şu duâda da görülür: **“İbrahim'in babası için Allah'tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allâh'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişkisini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.”**²²⁶

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ

عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

77- Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış ve “Bu çok zor bir gün!” demişti.

²²⁵. Âl-i İmrân, 3/155. Bk. Nisâ, 4/12; Hûd, 11/87; Hac, 22/59; Tegâbün, 64/17.

²²⁶. Tevbe, 9/114.

77. âyete göre, gelen melekler genç delikanlı görünümünde olduğu için, kavminden kimi cinsel sapıkların, onları tâciz etmesinden korkan Hz. Lût çok sıkılmıştı.

Lût'un evine güzel delikanlıların geldiğini duyan kavmi, hemen Lût'a gelip, delikanlıları kendilerine teslim etmesini istemişlerdi. Lût, konuklarını kurtarmak için kavmine tertemiz kızlarını teklif etmiş, kendisini misafirlerine karşı utandırmamalarını istemişti. Âyette şöyle buyrulur: **“Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onlar hakkında kaygılandı ve sıkıntıya düştü. Ona: “Korkma, üzülme, dediler, Biz seni ve aileni kurtaracağız, yalnız karın geride kalacaklardan olmuştur.”**”²²⁷

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهَرَّغُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ
فِي ضَيْفِي ۚ أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

78- Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapıyorlardı. Lût dedi ki: “Ey kavimim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin), onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin! İçinizde hiç akli başında bir insan yok mu?”

78. âyette sözü edilen Hz. Lût'un evlenmelerini öğütlediği kızlar kimi tefsircilere göre kendi kızları olmayıp kavminin kızlarıdır. Toplum önderinin böyle bir üslûp kullanması mümkündür. Nitekim bir âyette, **“Peygamberin eşleri ümmetin analarıdır.”**²²⁸ buyurulmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) sevinerek (Lût'un yanına) geldiler. Lût dedi ki: Bunlar benim konuklarımdır. Beni utandırmayın! Allah'tan korkun ve beni rezil etmeyin!”**”²²⁹

227. Ankebût, 29/33; bk. A'râf, 7/80-81.

228. Ahzâb, 33/6.

229. Hicr, 15/67-69.

“Kavminin cevabı yalnızca şöyle demek oldu: “Onları (Lût ve O’na tâbî olanları) kasabanızdan çıkarın. Çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış!”²³⁰

“Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) sevinerek (Lût’un yanına) geldiler. Lût dedi ki: Bunlar benim konuklarımdır. Beni utandırmayın! Allah’tan korkun ve beni rezil etmeyin!”²³¹

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَمَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾
قَالَ لَوْ أَنِّي بِيَكُم قُوَّةٌ أَوْ آوَى إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

79- Dediler ki: “Sen de biliyorsun ki bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur. Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun!”

80- Lût dedi: “Keşke sizinle başedebilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı!”

79-80. âyetlerde, Lût kavmi kızlara ihtiyaç duymadıklarını, asıl istediklerinin ne olduğunun bilindiğini belirtince, Lût ﷺ artık onlarla mücâdele-ye gücünün yetmeyeceğini düşünerek azâbın kaçınılmaz olduğunu anlamıştı. Hz. İbrahim’in amca oğlu olan Lût ﷺ, Kuzey Irak’ta Nemrud’un ateşe atma olayından sonra Suriye’ye göç edip oraya yerleşmiş, daha sonra peygamber olarak şimdiki Ürdün-Amman yöresinde yaşayan Sodomlulara gönderilmişti. Kısaca aile ve çevresinden kendisine yardımcı olacak bir gücünün olmadığına işaret etmişti. Hâlbuki onun arkasında Allah Teâlâ gibi sonsuz güç sahibi dayanağı vardı. Ancak kavmi söz dinlemediği ve insanlık için yüz karası olan ve lûtilik de denenen erkekler arası bir fiile tevessül ettikleri için azâbı hak etmişlerdi.

Ebû Hüreyre ؓ’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Lût’a rahmet etsin. O aslında: ‘Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınabilseydim!’ derken, sağlam bir yere dayanmaktaydı. Nitekim, Cenâb-ı Hak Lût’tan sonraki peygamberleri, kaimlerinin soy bakımından en tanınmışları arasından seçmiştir.”²³² Medyen

230. A’râf, 7/82. Bk. Neml, 27/56.

231. Hicr, 15/68-69.

232. Tirmizî, Tefsir, 12/1; Ahmed b. Hanbel, II, 332.

halkı da Hz. Şuayb peygambere, **“Kabîlen olmasaydı, seni taşla tutup öldürürdük!”** demişlerdi.²³³

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتَكَ ۖ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ
إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۖ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

81- (Melekler) dediler ki: “Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasin. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?”

81. âyete göre, melekler kendilerinin insan değil, Allâh'ın elçisi melek olduklarını, o azgın kavmin kendilerine bir şey yapamayacağını, sabaha karşı azâba çarpılacaklarını, aile fertlerini eşi dışında kasabadan uzaklaştırmasını söylemişlerdi. Hz. Lût'un karısı, kenti terk ederken, işittiği korkunç sesler üzerine geriye dönüp bakınca, başına gökten inen bir taşın altında kalarak ölmüştür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Lût'un misafirlerinden murad almaya kalkıştılar. Biz de onların gözlerini silme kör ettik. ‘Haydi, azâbımı ve uyarılarımı tadın!’ (dedik).”**²³⁴

“Sonunda o kentte bulunan mü'minleri çıkardık. Gerçi orada müslümanlardan yalnız bir ev halkı bulduk!”²³⁵

“Biz de onu ve karısı dışındaki ailesini kurtardık. Yalnız karısı geride kalanlardan oldu.”²³⁶ **“Böylece, ona şu buyruğumuzu bildirdik: ‘Sabaha doğru, bu insanların kökü kesilmiş olacaktır.’”**²³⁷

233. Hûd, 11/91.

234. Kamer, 54/37.

235. Zâriyât, 51/36.

236. A'râf, 7/83.

237. Hicr, 15/66.

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً
 مِنْ سِجِّيلٍ مَنضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ
 بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

82- Azap emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.

83- O taşlar Rabbin tarafından işaretlenmişti. Böyle bir azap, zâlimlerden uzak değildir!

82-83. âyetlere göre, sonunda Allâh'ın buyruğu gelmiş, o kentin altını üstüne getirmiş, üzerlerine ateşte pişmiş taşlar yağdırılmış ve böylece yok edilmişlerdir.

83. âyetteki “müsevveme (işaretlenmiş)” kelimesi, her taşın üzerine o taş kime atılacaksa onun adının yazılı olduğunu akla getirmektedir.²³⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Güneş doğarken, o korkunç ses onları yakalayıverdi. Böylece o kentin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık.”**²³⁹ **“Onların üzerine çamurdan pişirilmiş taşlar atacağız.”**²⁴⁰

“Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik. Ancak kâtımızdan bir nîmet olarak Lût ailesini seher vakti kurtardık. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız.”²⁴¹

“O taşlardan her birinin, sınırı aşanlardan kime isâbet edeceği Rabbin katında işaretlenmiştir.”²⁴² Nitekim Fil ashâbı da benzer şekilde cezâlandırılmıştı. **“Bu kuşlar onlara pişmiş balçıktan taşlar attı.”**²⁴³

238. Bk. Âl-i İmrân, 3/125; Zâriyât, 51/34.

239. Hicr, 15/73-74.

240. Zâriyât, 51/33.

241. Kamer, 54/34.

242. Zâriyât, 51/34.

243. Fil, 105/4.

﴿ BÂB 8 ﴾

ŞUAYB VE MEDYEN HALKI, MEDYEN HALKININ HELÂKİ

وَالِى مَدِينِ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ
غَيْرُهُ وَلَا تَتَّقُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّى أَرِيكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّى أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ
﴿٨٥﴾ بَقِيَتْ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ
﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا
أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِى أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾
قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَرَزَقْنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا
وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنهَيْكُمْ عَنْهُ إِن أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ
مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِى إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾
وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِى أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ
قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوَبُّوا إِلَيْهِ إِنَّ رَّبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا
نَفَقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ
وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِى أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ
وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا إِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُّحِيطٌ ﴿٩٢﴾

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ مَنْ يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَازْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾
وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا ۖ وَآخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۖ ﴿٩٤﴾ كَانُوا لَمْ
يَعْنُوا فِيهَا ۖ إِلَّا بُعْدًا لِمَدِينٍ كَمَا بَعْدَتْ ثُمُودُ ﴿٩٥﴾

84- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azâbından korkuyorum!"

85- "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yapın ve insanlara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesat çıkarak kötülük yapmayın!"

86- Eğer mü'min iseniz, Allâh'ın helâlinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!"

87- Onlar dediler: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve akli başında birisin!"

88- Şuayb dedi: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana kendi lûtfundan güzel bir nasip vermişse, O'na nasıl karşı gelebilirim? Ayrıca size 'yapmayın' dediğimi, kendim yaparak çelişkiye düşmek istemem. Ben sadece gücümün yettiğince işleri düzeltmek istiyorum. Fakat başarılı olmam ancak Allâh'ın yardımı ile. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve ancak O'na yöneliyorum!"

89- "Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, sizi Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi felâkete uğratmasın! Lût kavmi henüz sizden uzak değildir."

- 90- “Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tevbe edip, O’na yönelin. Çünkü Rabbim çok merhametli olan, çok sevendir.”
- 91- Onlar dediler ki: “Ey Şuayb! Biz söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı seni mutlaka taşılayarak öldürürdük! Senin bizim üzerimizde bir üstünlüğün yok!”
- 92- (Şuayb) dedi: “Ey kavmim! Size göre kabîlem Allah’tan daha mı güçlü ve değerli ki O’nu (Allâh’ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz? Şüphesiz ki Rabbim, yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatmıştır.”
- 93- “Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın, ben de yapacağım! Siz yakında aşağılayıcı azâbın kimin başına geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz! O hâlde bekleyin, ben de sizinle birlikte beklemekteyim!”
- 94- Buyruğumuz gelince, Şuayb’ı ve onunla birlikte îmân edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.
- 95- Sanki orada hiç yaşamamışlardı. O hâlde Semûd kavminin, Allâh’ın rahmetinden uzak olması gibi, Medyen halkı da, Allâh’ın rahmetinden uzak oldu!

84. âyetten itibâren gelen üç âyette Hz. Şuayb’ın Medyen halkına peygamber olarak gönderildiği, onun kavminden ilk olarak Allâh’a kulluk etmelerini, ölçü ve tartıyı adâletli şekilde yapmalarını, fitne ve fesat çıkarmamalarını istediği, aksi hâlde azâba uğrayabilecekleri uyarısını yaptığı haber verilmiştir.

Şuayb ﷺ, Hz. Mûsâ’nın kayın pederidir.²⁴⁴ Medyen toprakları Hicaz’ın kuzey batısında, oradan Kızıldeniz’in doğu sahiline, güney Filistin’e, Akabe Körfezi’ne ve Sînâ Yarımadası’nın bir bölümüne kadar uzanan yerlerdir. Medyen, Hz. İbrahim soyundan Midyan’dan gelen bir kavim olup, Şuayb

ﷺ da bu kavmin soylularındandır. Hz. Şuayb, İbrahim ﷺ'in torunlarından Mikâil'in oğludur.²⁴⁵

MEDYEN VE ŞUAYB ﷺ

Allah Teâlâ Medyen halkına kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak göndermişti.²⁴⁶ Hz. Şuayb onlara Allâh'a kulluk etmelerini, âhirete inanmalarını, bozgunculuk yapmamalarını,²⁴⁷ ölçüye-tartıya dikkat etmelerini, îmân edenleri yoldan çıkarmamalarını bildirdi.

Hz. Şuayb'a doğrudan kitap indirilmemiş, O, Âdem, Şit, İdrîs, Nûh ve İbrahim ﷺ'a indirilen sahifeleri okuyup tebliğ etmiştir. Halk geniş ölçüde ticaretle uğraştığı ve bu konuda çeşitli hîle ve aldatmacalara başvurduğu için öğütleri bu yönde olmuştur. Çok fasih konuştuğu için Hz. Peygamber, Şuayb ﷺ için "Hatîbu'l-Enbiyâ (Peygamberlerin hatîbi)" demiştir. Semûd kavmi gibi, Medyen halkı da korkunç sesle helâk olmuştur. Hz. Şuayb ayrıca Eyke halkının da peygamberidir.²⁴⁸

Kavminin ileri gelenleri ona, daha önce yumuşak huylu ve akıllı bir insan iken, kendilerini niçin babalarının taptığı şeylerden vazgeçirmeye çalışıp, mallarına diledikleri gibi tasarruftan alıkoymak istediğini sordular. Hz. Şuayb, kendisinin Rabbi tarafından peygamber olarak görevlendirildiğini, onlara teklif ettiği şeyleri, kendisinin de yapmadığını, böylelikle onların hâllerini düzeltmeye çalıştığını ifâde etti. Medyen halkı, bu söylediklerini anlamadıklarını ileri sürerek onu tehdit ettiler, onun kendilerinden bir üstünlüğü bulunmadığını ileri sürdüler. Hz. Şuayb onlara; "*Allah'tan daha mı üstünsünüz ki onu unuttunuz.*" deyip onları Rabbine havâle etti ve başlarına gelecek felâketi beklemelerini de ilâve etti.

Bunun üzerine Medyenliler Şuayb ﷺ'i ve ona inananları ya şehri terk etmeleri veya eski dinlerine dönmeleri yolunda uyardılar. İnananlar, "Rabbimiz gerçeği açığa çıkarır." diye beklediler. İnanmayanlar, onlara eğer Şuayb'a uyarlarsa ziyâna uğrayacaklarını söylediklerinde o korkunç ses ve sarsıntı geldi. Medyenliler sanki yurtlarında hiç oturmamış gibi oldular, diz üstü çöke kaldılar. Hz. Şuayb ve inananlar yüce Allâh'ın rahmetiyle kurtuldular.²⁴⁹

245. Bk. Taberî, Tarih, Mısır 1326, I, 167; Sa'lebi, Arâis, Mısır 1951, s. 164; İbnu'l-Esîr, Kâmil, Beyrut 1965, s. 177.

246. A'râf, 7/85; Hûd, 11/84; Ankebût, 29/36.

247. Ankebût, 29/36.

248. Bk. A'râf, 7/85-87, 91, 92; Hûd, 11/91-93; Şuarâ, 26/176-184; Hicr, 15/78.

249. A'râf, 7/85, 93; Hûd, 11/84-95.

Hiz. Şuayb, “Ey kavmim dedi, ben size Rabbî'min gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim.”²⁵⁰

Hiz. Şuayb onları Nûh, Sâlih ve Lût kavimlerinin başına gelenlerle uyardıysa da Medyen halkı dinlemedi.²⁵¹ Peygamberleri açık deliller getirdiği hâlde Âd ve Semûd kavimleri, Nûh, İbrahim ve Lût kavimlerinin başına gelenler Medyen halkını da yakalamış, şehirleri başları üstünde ters dönmüştü.²⁵² Yüce Allâh'ın Âd ve Semûd'u nasıl helâk ettiği vaktiyle oturdukları yerlerden bellidir. Kârûn, Firavun ve Hâmân da helâk edilmiştir. Medyen halkı da onlar gibi tarih sahnesinden silinmiş ve ibretli bir olay olarak tarihe geçmiştir.²⁵³

Hiz. Mûsâ ve Şuayb peygamberin buluşması şöyle olmuştur: Firavun ve Mısır halkının zulmünden Allâh'a sığınan Hiz. Mûsâ Mısır'ı terk etmiş ve Medyen'e doğru yola çıkmıştı. Onun Şuayb عليه السلام'ın kızlarıyla karşılaşması ve Medyen'e ulaşması Kasas sûresinde şöyle anlatılır:

“Mûsâ Medyen'e doğru yönelince: “Umarım ki Rabbim beni doğru yola iletir.” dedi. Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan birçok insan buldu. Onların gerisinde de, hayvanlarını suya salmamak için engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlara, “Sizin işiniz nedir?” diye sordu. Onlar, “Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların arasına sokulup) sulamayız; babamız da çok yaşıdır.” dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların davarlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve “Ey Rabbim, dedi, doğrusu bana indireceğin iyiliğe ihtiyâcım var!” Derken o iki kadından biri, utana utana yürüyerek ona geldi. “Babam, dedi, bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını vermek üzere seni çağırıyor.” Mûsâ ona (Şuayb'a) gelip başından geçenleri anlatınca o, “Korkma, artık o zâlim kavimden kurtuldun.” dedi. (Şuayb'ın) iki kızından biri, “Babacığım, dedi, onu ücretle (çoban) tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracığın en iyi kimse, bu güçlü ve güvenilir adamdır!” Şuayb (Mûsâ'ya) dedi ki: “Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer süreyi on yıla tamamlarsan bu da senden; yoksa sana güçlük vermek istemem. İnşâallah beni iyi kimselerden bulacaksın.” Mûsâ dedi: “Bu seninle benim aramdadır. Demek ki iki süreden hangisini yerine getirirsem getireyim, bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.”²⁵⁴

250. A'râf, 7/93.

251. Hüd, 11/89.

252. Tevbe, 9/70; Hac, 22/42.

253. Ankebût, 29/36, 40.

254. Kasas, 28/22-28.

Medyenliler ticaretle uğraşırlardı. Hz. Şuayb'ın ticaretle ilgili uyarıları bu sebeple dikkat çekicidir. Bu halk Yahudi ve Hristiyanların kutsal kitaplarında "Mudyâniler" (midianites) diye geçer.²⁵⁵

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ
وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yapın ve insanlara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesat çıkarak kötülük yapmayın!"

85. âyette, ölçü ve tartının adâletli yapılması, insanların haklarının eksik verilmemesi, ülkede fitne ve fesat çıkarılmaması istenmektedir.

ALİŞVERİŞTE ÖLÇÜ VE TARTIYI TAM YAPMAK

Kur'ân ve sünnette ticârî ve ekonomik hayatla ilgili olarak üzerinde titizlikle durulması istenen hususların başında dürüst davranmak gelir. Bu da hakların tam olarak verilmesini gerektirir. Bunun gerçekleşmesi ise ölçü ve tartıda hile yapmamak, sağlam terâzi ile tartmakla olur.

Ölçü ve tartı işinin yapıldığı "ölçü âleti" sağlıklı ölçmesi gerekir. Bunda ölçü denkliğin bozulması hakların zâyî olmasına yol açar. Kur'ân'da gökle yer arasında bir terâzi dengesinin bulunduğu, bu dengeyi korumak gerektiği, ölçü ve tartının da sağlam yapılması gereği şöyle ifâde edilir: **"Göğe gelince, onu Allah yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Tartıyı doğru yapın ve eksik tartmayın."**²⁵⁶

Ticaret ahlâkı bozulan, ölçü ve tartıda hile yapan Medyen halkına Hz. Şuayb'ın öğüdü şöyle olmuştur: **"Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilah yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi bolluk ve bereket içinde görüyorum."**²⁵⁷ **"Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adâletle ve tam yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."**²⁵⁸

255. Çıkış, 2/15, 3/1. Bk. Günay Tümer, Şâmil İslâm Ansik. "Medyen" mad.

256. Rahmân, 55/7-9.

257. Hûd, 11/84.

258. Hûd, 11/85.

Medyen halkı puta tapan bir topluluktur. Şuayb ؑ bunları tevhid inancına çağırır. Onlar ölçü ve tartılarıyla, silik, kesik, tartısı eksik paralarıyla halkı aldatırlardı. Ashâb-ı kirâmdan Zeyd bin Eslem'in (ö. 136/753) naklettiğine göre, Medyenli tüccarlar altın ve gümüş parayı piyasaya, etrafını keserek sayı ile sürerler, halktan alırken de bu paraları tartı ile alırlardı.²⁵⁹ Mesela: dört gram olan altın paranın kenarlarından yarım gram kadar alındığı hâlde, sayı ile verilince yine tam altın lira olarak işlem görür. Fakat geri alırken tartılınca satın alma gücü yarım gram eksilmiş bulunur. Böyle bir para piyasasının esnaf ve tüccar lehine haksız kazanç meydana getirdiği açıktır. Bu da enflasyonun benzeri bir olaydır.

Şuayb ؑ'ın uyarılarını ciddiye almayan Medyen toplumunun başına gelen felâket, sûrenin ilerideki âyetlerinde şöyle haber verilir: **“Şuayb dedi: Ey kavmim! Olduğunuz gibi devam edin. Ben de yoluma devam edeceğim. İleride alçaltıcı azâbın kime geleceğini ve kimin yalan-cı olduğunu bileceksiniz. Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte bekliyorum. Azap emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte îmân edenleri rahmetimizle kurtardık. Zâlimleri ise, korkunç bir çığlık yakaladı. Böylece yurtlarında dizüstü yığılıp kaldılar.”**²⁶⁰

“Sanki veryüzünde yaşamamışlar gibi izleri silinip gitti. İyi bilinki, daha önce Semûd kavmi, Allâh'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen kavmi de, böylece uzaklaştı.”²⁶¹

Medîne'ye hicret sırasında yolda indiği nakledilen Mutaaffifîn sûresinin ilk âyetlerinde, hîleli iş yapan tüccar şöyle uyarılır:

“Ölçüde ve tartıda hîle yapanların vay hâline! Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman, tam olarak alırlar. Fakat başkalarına ölçerek veya tartarak verdikleri zaman eksiltirler. Onlar büyük bir günde tekrar diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı?”²⁶²

Bu uyarı, Hz. Şuayb'ın kavmine olan öğütleri ile tam olarak örtüşür. Hz. Peygamber de, **“Hîle yapan bizden değildir.”**²⁶³ buyurmuştur.

İslâm'da ticaretle ilgili, âyet ve hadislerde yer alan ortak nitelik, ticârî ve iktisadî hayatta aldanma, aldatma ve bu yolla oluşacak haksız kazancı önlemek olduğu söylenebilir.

259. Kâmil Miras, Tecrîd-i Sarih, VII, 294, 295 vd.

260. Hûd, 11/93, 94.

261. Hûd, 11/95; bk. âyet, 86, 92.

262. Mutaaffifîn, 83/1-5.

263. Müslim, İman, 164; Ebû Dâvûd, Büyü', 50; Tirmizî, Büyü', 72.

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

86- Eğer mü'min iseniz, Allâh'ın helâlinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!"

86. âyette, helâlinden kazanılan kârın daha hayırlı olduğu belirtilmiş, bununla birlikte bir peygamberin toplum üzerinde bir bekçi olmadığı da vurgulanmıştır.

Yukarıdaki 86. âyette, **بَقِيَّتُ اللَّهِ** "Allâh'ın bakıyyesi" ifâdesi, haramını attıktan sonra Allâh'ın helâlinden size ihsan edeceği o temiz ve helâl bakıyye, helâl kazançtan size kalan, **خَيْرٌ لَّكُمْ** "sizin için daha hayırlıdır." demektir. Fesat yollarla, haksızlıkla, eksik ölçüp yanlış tartmakla toplayacağınız haram fazlalardan sonuç olarak daha kârlı, daha faydalıdır, **إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ** "eğer îmân etmiş kimseler iseniz", yani bunun daha hayırlı olduğuna inanıyorsanız bu böyledir.

Bu kelime "takıyyetullah" olarak da okunmuştur. Bu takdirde anlamı; Allah'tan korkmak, günahlardan sakınmak olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi ameller ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden, hem de umut bağlama bakımından daha hayırlıdır."**²⁶⁴ Hz. Peygamber'e de muhâtaplarına karşı, **"Ben sizin üzerinizde bir bekçi değilim."** demesi bildirilmiştir.²⁶⁵

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ
فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

87- Onlar dediler: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve akli başında birisin!"

87. âyette, Hz. Şuayb'ın kavminden; puta tapmayı bırakmalarını ve ticaretle etik kurallara uymalarını istemesini, kavmin onun namazıyla

²⁶⁴. Kehf, 18/46. Bk. Meryem, 19/76.

²⁶⁵. En'âm, 6/104.

bağlantılı göstermelerinin sebebi, onların bu konularda kendilerine kim-
senin karışamayacağı düşüncesine dayanıyordu. Namaz dînin en önem-
li bir ibadeti olduğu için, burada “din” yerinde kullanılmıştır. Nitekim
Kur'ân-ı Kerîm'de namazın rükünleri denilen ana bölümleri olan “kı-
yam”,²⁶⁶ “rükû”²⁶⁷ ve “secde”²⁶⁸ “namaz” yerinde kullanılmıştır. Yine
Felemenkçe'de “godsdiert” kelimesi, etimolojik olarak “Allâh'a hizmet”
anlamına gelir. Ama teknik bir sözcük olarak, bütün öğretileriyle “din”
anlamında kullanılır.²⁶⁹

Nitekim namaz, dîni samimî olarak benimsemeyenlere ağır gelir ve na-
mazı dînin sembolü olarak görür. Âyette şöyle buyrulur: **“Sabırla ve na-
maz kılmakla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu, (Allâh'a) saygıy-
la bağlı olanlardan başkasına ağır gelir!”**²⁷⁰

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا
وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَيْكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ
مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

**88- Şuayb dedi: “Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden gelen
açık bir delile dayanıyorsam ve O bana kendi lûtfundan
güzel bir nasip vermişse, O'na nasıl karşı gelebilirim?
Ayrıca size ‘yapmayın’ dediğimi, kendim yaparak çeliş-
kiye düşmek istemem. Ben sadece gücümün yettiğince
işleri düzeltmek istiyorum. Fakat başarılı olmam ancak
Allâh'ın yardımı ilemdir. Ben yalnız O'na güvenip dayan-
dım ve ancak O'na yöneliyorum!”**

88. âyete göre, Şuayb ؑ, kavmine kendisinin bir peygamber olabile-
ceğini niçin düşünmediklerini söyler ve onları bu konuda düşünmeye davet
eder. Kendisinin, Allâh'ın buyrukları dışına çıkamayacağını ve bu konuda
Allâh'a güvenip dayandığını bildirir.

266. Yûnus, 10/105.

267. Bakara, 2/43.

268. İnsân, 76/26.

269. M. Hamidullah, Aziz Kur'ân, Çeviri, Hûd, 11/87.

270. Bakara, 2/45.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şimdi siz başkalarına iyiliği emredip de, kendinizi unutur musunuz?”**²⁷¹ **“Ben yalnız O’na dayanıp güvendim ve yalnız O’na yöneliyorum.”**²⁷²

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصَيِّبَكُمْ مِثْلَ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ
أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوَبُّوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

89- “Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, sizi Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi felâkete uğratmasın! Lût kavmi henüz sizden uzak değildir.”

90- “Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tevbe edip, O’na yönelin. Çünkü Rabbim çok merhametli olan, çok sevendir.”

89-90. âyetlere göre, Şuayb عليه السلام kavmine, kendisine karşı gelmek sûretiyle daha önce geçen Nûh, Hûd, Sâlih ve Lût kavimlerinin başına gelen felâketlerin kendilerinin de başına gelmemesi için tevbe ve istiğfâr etmelerini söylemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve hemen O’na tevbe etti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”**²⁷³ **“O, çok bağışlayan ve çok sevendir.”**²⁷⁴

“Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini kabul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”²⁷⁵

“Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmazlar. Allâh’ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezâsını çeker. Kıyâmet günü onun azâbı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak sürekli kalır. Ancak tevbe

271. Bakara, 2/45.

272. Şûrâ, 42/10.

273. Bakara, 2/37.

274. Burûc, 85/14.

275. Tevbe, 9/104.

ve îmân edip sâlih amel işleyenler müstesnâdır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır. Her kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh'a döner.”²⁷⁶

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا
وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91- Onlar dediler ki: “Ey Şuayb! Biz söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı seni mutlaka taşlayarak öldürürdük! Senin bizim üzerimizde bir üstünlüğün yok!”

91. âyete göre kavmi Şuayb'a, söyledikleri sözleri anlamadıklarını, eğer arkasında kabîle gücü olmasa, kendisini taşlayıp öldürebileceklerini söyleyerek karşılık vermişlerdi.

Peygamberlerin en güzel konuşanı olarak bilinen Hz. Şuayb'ın hikmet, öğüt ve bilgi yüklü açık sözlerini, mânâsı anlaşılamayan sözcükler saymaları, kavminin eski kötü alışkanlıklarını bırakmak istemeyişinden kaynaklanmaktadır. Çünkü her türlü haksız kazanç elde etmeye alışan kimselere, helâl kazanç elde etmek zor görünür, fakat uzun vâdede bereketli ve sağlıklı kazanç da odur. Haksız kazançta bulunan hırsızlık, rüşvet, gasp, hîle, kumar ve ribâ gibi nitelikler, onu pis/kötü kazanç hâline getirmiş olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Lût dedi: Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınabilseydim!”**²⁷⁷ Hz. Mûsâ'nın söylediği şu sözler kavmi ile kopma noktasına geldiğini gösterir: **“Şüphesiz ki ben, beni taş tutmanıza karşı, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allâh'a sığındım.”**²⁷⁸

276. Furkan, 25/68-71.

277. Hûd, 11/80.

278. Duhân, 44/20.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا
 إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَاتِكُمْ
 إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ
 وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

92- (Şuayb) dedi: “Ey kavmim! Size göre kabîlem Allah’tan daha mı güçlü ve değerli ki O’nu (Allâh’ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz? Şüphesiz ki Rabbim, yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatmıştır.”

93- “Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın, ben de yapacağım! Siz yakında aşağılayıcı azâbın kimin başına geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz! O hâlde bekleyin, ben de sizinle birlikte beklemekteyim!”

92-93. âyetlere göre, Şuayb عليه السلام kavminin Allah’tan korkmayıp Kabîle-si’nden korkmasını yadırgamış ve “kabîlem size göre Allah’tan daha mı güçlü!” diyerek, ellerinden geleni yapabileceklerini, çünkü yakında kimin haklı kimin haksız olduğunun ortaya çıkacağını bildirmiştir. Âyette Allâh’ın her şeyi ilmiyle kuşattığı vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**De ki: Ey kavmim! Elinizden gele- ni yapın! Ben de yapacağım! Yakında yurdun sonunun kimin lehi- ne olacağını bileceksiniz! Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa eremez- ler.**”²⁷⁹ “**Artık neler olacağını bekle! Şüphesiz onlar da bekliyorlar!**”²⁸⁰

Allâh’ın her şeyi bildiği ve kuşattığı bir âyette şöyle açıklanır: “**Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O’dur. Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O’dur. Bundan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlar- sa bulunsalar, mutlaka Allah onlarla beraberdir. Sonra kıyâmet gün- nü onlara yaptıklarını haber verecektir. Çünkü Allah her şeyi bilir.**”²⁸¹

279. En’âm, 6/135.

280. Duhân, 44/59.

281. Mücâdele, 58/7.

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَانُوا لَمْ
يَعْنُوا فِيهَا ۖ إِلَّا بُعْدًا لِّمَدِينٍ كَمَا بَعْدَتْ ثُمُودُ ﴿٩٥﴾

94- Buyruğumuz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte îmân edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.

95- Sanki orada hiç yaşamamışlardı. O hâlde Semûd kavmi-nin, Allâh'ın rahmetinden uzak olması gibi, Medyen hal-kı da, Allâh'ın rahmetinden uzak oldu!

94-95. âyetlere göre, Allâh'ın buyruğu gelir. Şuayb ailesi ve inananlar kurtulur, inanmayanlar ise korkunç bir ses ve gürültü ile yere serilir. Böylece Şuayb عليه السلام'ın kavmi de, Medyen ve Semûd kavimleri gibi hiç dünyada yaşamamış gibi yeryüzünden silinip giderler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zâlimleri ise korkunç bir ses yakaladı; öyle ki oldukları yerde çöke kaldılar.”**²⁸²

“Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular! Asıl ziyâna uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu. Şuayb onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Size Rabbimin vahyini ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?”²⁸³

“Buyruğumuz gelince, Sâlih'i ve onunla birlikte îmân edenleri, Bizden bir rahmet olarak azaptan ve o günün aşağılayıcı azâbından kurtardık. Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür, mutlak üstündür. O zâlimleri ise korkunç bir ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöke kaldılar. Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı! Biliniz ki, Semûd kavmi de Rab'lerini inkâr etmişti. Biliniz ki, Semûd kavmi işte böylece Allâh'ın rahmetinden uzak kılındı!”²⁸⁴

282. Hûd, 11/67.

283. A'râf, 7/92-93.

284. Hûd, 11/66-68.

﴿ BÂB 9 ﴾

**MÛSÂ VE FİRÂVUN,
HELÂK OLAYLARINDAN İBRET ALMAK**

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ
فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ
الْقِيَمَةِ فَأُورِدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأَتَّبَعُوا فِي هَذِهِ
لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ ۖ بِئْسَ الرَّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى
نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا
أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذَلِكَ أَخْذُ
رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۖ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ۖ ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لُهُ النَّاسُ
وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾
يَوْمٌ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۖ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا
الَّذِينَ شَقُوا فَبِئْسَ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا
يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فَبِئْسَ الْجَنَّةُ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ عَطَاءٌ غَيْرٌ مَجْدُودٍ ﴿١٠٨﴾

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْْبُدُ آبَاؤُهُمْ
مِّن قَبْلُ ۖ وَإِنَّا لَمُوفُونَ ۚ نَصِيْبُهُمْ غَيْرُ مَنقُوصٍ ۚ ﴿١٠٩﴾

96-97- “Andolsun ki Biz Mûsâ’yı mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Firavun’a ve ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar Firavun’un emrine uydular. Oysa Firavun’un emri doğru değildi.”

98- Kıyâmet gününde Firavun; kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötü yerdir!

99- Onlar bu dünyada da kıyâmet gününde de lânete uğraıldılar! Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır!

100- Bu sana anlattıklarımız (helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir. Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.

101- Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince, Allâh’ı bırakıp taptıkları ilâhları onlara hiçbir fayda vermedi, sadece ziyanlarını daha çok artırdı!

102- Rabbin zulmeden kentlerin halkını yakaladığında işte böyle yakalar! Doğrusu O’nun yakalaması can yakıcıdır, çok şiddetlidir.

103- İşte bunda, âhiret azâbından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür ve o gün herkesin görüp tanık olacağı bir gündür.

104- Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar ertelemekteyiz.

105- O gün geldiğinde, Allâh’ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. Onlardan bir kısmı bahtsız bir kısmı mutludur.

106- Allâh’ın rahmetinden mahrum kalanlar ateştedirler. Onlar orada sadece iç çekecek ve hıçkıracaklardır.

107- Onlar, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça sürekli olarak cehennemde kalacaklardır. Senin Rabbin elbette dilediğini yapandır.

108- Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli cennette kalacaklardır.

109- Artık onların taptıklarının boş şeyler olduğu konusunda herhangi bir şüphen olmasın. Daha önce ataları nasıl tapıyorlarsa bunlar da ancak öyle tapıyorlar. Biz de onların hak ettiklerini elbette kendilerine eksiksiz ödeyeceğiz.

96-97. âyetlerde, Mûsâ'nın birtakım mûcizelerle ve açık bir yetkiyle Firavun'a ve yakın çevresine peygamber olarak gönderildiği belirtilir. Ancak onların Mûsâ'ya değil, Firavun'un emrine tâbî olmaya devam ettikleri haber verilir.

Hız. Mûsâ'ya verilen mûcizeler ilgili âyetlerde şöyle açıklanır: **“Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere attı. Bir de ne görsünler, asâ apaçık bir ejderha oluverdi! Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o, bakanların (gözlerini kamaştırarak derecede) bembeyaz oluverdi!”**²⁸⁵

“Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına; tûfân, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik. Yine de onlar büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular.”²⁸⁶

“Andolsun Biz Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize verdik. İsrâiloğulları'na sor. Mûsâ onlara geldiği zaman Firavun ona: ‘Ey Mûsâ! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum.’ demişti.”²⁸⁷

“Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mûcize ile Firavun'a ve kavmine git. Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.”²⁸⁸

“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı, mûcizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Onlar ise o mûcizeleri (inkâr ederek kendilerine) zulmettiler. Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!”²⁸⁹ **“Şimdi Firavun'a git, çünkü o, iyice azdı!”**²⁹⁰

285. A'râf, 7/107-108.

286. A'râf, 7/133.

287. İsrâ, 17/101.

288. Neml, 27/12.

289. A'râf, 7/103.

290. Tâhâ, 20/24.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾
وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ ۖ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

98- Kıyâmet gününde Firavun; kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötüdür!

99- Onlar bu dünyada da kıyâmet gününde de lânete uğradılar! Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır!

98-99. âyetlerde, kıyâmet günü Firavun'un öne geçerek, kendisine tâbî olanları alıp cehenneme götüreceği, onların bu dünyada da âhirette de lânete uğradıkları vurgulanır.

Peygamber sözü dinlemeyen Âd kavmi gibi başka kavimlerin de lânete uğradıkları çeşitli âyetlerde belirtilir: **“Bu dünyada da, kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Âd kavmi, Rab’lerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd’un kavmi olan Âd, (Allâh’ın rahmetinden) uzak kılındı!”**²⁹¹

“Bu dünya hayatında Biz onların arkalarına lânet taktık. Onlar, kıyâmet gününde de kötülenmişler arasındadır.”²⁹²

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَىٰ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتَشَابَهُ ﴿١٠١﴾ وَكَذَٰلِكَ أَخَذَ رَبُّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۖ إِنَّ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

100- Bu sana anlattıklarımız (helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir. Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.

291. Hûd, 11/60.

292. Kasas, 28/42.

101- Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince, Allâh'ı bırakıp taptıkları ilâhları onlara hiçbir fayda vermedi, sadece ziyanlarını daha çok artırdı!

102- Rabbin zulmeden kentlerin halkını yakaladığında işte böyle yakalar! Doğrusu O'nun yakalaması can yakıcıdır, çok şiddetlidir.

103- İşte bunda, âhiret azâbından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür ve o gün herkesin görüp tanık olacağı bir gündür.

104- Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar ertelemekteyiz.

100-104. âyetlere göre, yukarıda anlatılan kentlerden kiminin kalıntıları hâlen gözler önünde bulunmaktadır. Bunlar arkeoloji kazıları yapılarak ortaya çıkarılabilmektedir. Kimi de tamamen yok olmuş, izi silinmiş, üzeri toprakla örtülmüştür. Bu âyetlerdeki öğütleri şu şekilde ifâde edebiliriz:

a) Bu helâk olan kavimlere Allah zulmetmemiş, onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir. **“Sana sözünü ettiğimiz şeyleri, daha önce Yahudilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı!”**²⁹³

“Şüphesiz ki suçlular cehennem azâbında sürekli olarak kalacaklardır. Kendilerinden bu azap hafifletilmeyecek. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zulmeden kimselerdi.”²⁹⁴

b) Taptıkları putların onlara hiçbir faydası olmamış, aksine ziyanlarını artırmıştır.

c) Allâh'ın verdiği cezâ pek acı ve pek şiddetlidir. Âyette şöyle buyrulur: **“Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım pek çetindir.”**²⁹⁵

Ebû Mûsâ el-Eş'arî ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki Allah zâlîme süre tanır, ama onu yakalayınca da bir daha bırakmaz.”** Bundan sonra Hz. Peygamber yukarıdaki: **“Rabbin zulmeden**

293. Nahl, 16/118.

294. Zuhurf, 43/74-76.

295. A'râf, 7/183.

kentlerin halkını yakaladığında işte böyle yakalar! Doğrusu O'nun yakalaması can yakıcıdır, çok şiddetlidir.”²⁹⁶ âyetini okumuştur.²⁹⁷

d) Peygamber kıssalarında âhiretten korkanlar için bir ibret vardır. Kur'an'daki kıssalar ibretli ve hikmetli olaylarla ilgilidir. Bunların genel özelliği bir âyetle şöyle belirtilir: **“Biz, sana bu Kur'an'ı vahyederek kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen, daha önce bunlardan habersiz idin.”²⁹⁸**

e) Kıyâmet günü bütün insanların toplanacağı ve herkesin hazır bulunacağı bir gündür. **“O gün, dağları yürütürüz, yeryüzünü çırılçıplak görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”²⁹⁹**

f) O gün belli bir zamana ertelenir, ama günü geldiğinde mutlaka ilâhî söz yerini bulur. Âyetle şöyle buyrulur: **“Geleceği bildirilmiş olan o kıyâmet gününe yemin olsun!”³⁰⁰**

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۖ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾
فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾

105- O gün geldiğinde, Allâh'ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. Onlardan bir kısmı bahtsız bir kısmı mutludur.

106- Allâh'ın rahmetinden mahrum kalanlar ateştedirler. Onlar orada sadece iç çekecek ve hıçkıracaklardır.

105-106. âyetlere göre, kıyâmet günü herkes Yüce Allâh'ın huzûrun-da hesap vermek üzere toplanır. Orada herkes edeple ve sessizce durur ve Allâh'ın izin verdiği dışında kimse konuşamaz. Kimi insanlar bahtsız, kimileri mutludur. Allâh'ın rahmetinden mahrum kalanlar büyük sıkıntı ve acılar içinde nefes alıp verirler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür. Onlara izin de verilmez ki, özürlerini beyan etsinler!”³⁰¹**
“O gün Ruh ve melekler saf saf olup dururlar. Ancak Rahmân olan

296. Hûd, 11/102.

297. Buhârî, Tefsir, 11/5; Müslim, Birr, 61.

298. Yûsuf, 12/3.

299. Kehf, 18/47.

300. Bûrûc, 85/2.

301. Mürselât, 77/35-36.

Allâh'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler!”³⁰²

“O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olup dururlar. Ancak Rahmân olan Allâh'ın izin verdikleri dışında kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler!”³⁰³

Yukarıda 106. âyetteki, “zefîr” üzüntülü kişinin göğsünün nefesle dolması, “şehîk” ise üzüntüden dolayı ciğerine dolmuş olan nefesin dışarı çıkmasıdır. Bu iki terim, bahtsızların (şakîler) cehennemde korku, sıkıntı, panik ve heyecandan derin derin nefes alacaklarını ifâde eder.

Şu âyetler cehennemliklerin hâlini bildirir: **“Onlar için artık orada iş çekme vardır! Onlar orada (iyi bir haber de) işitmezler.”³⁰⁴ “Onlar, oraya atıldıkları zaman, cehennemin kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.”³⁰⁵**

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ
فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا ففِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا
دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۚ عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُودٍ ﴿١٠٨﴾

107- Onlar, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça sürekli olarak cehennemde kalacaklardır. Senin Rabbin elbette dilediğini yapandır.

108- Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli cennette kalacaklardır.

107-108. âyetlerde, cennetin ve cehennemin, azâbın ve mükâfatın, Allah aksini dilemedikçe, “gökler ve yer durdukça devam edeceğini” bildirir.

AZÂBIN SINIRLI OLUŞU

Gökler ve yer durduğu sürece, bahtsızlar (şakîler) cehennemde, mutlular (saâidler) ise cennette olacak ve Allah başka türlü süreni dilemedikçe orada kalacaklardır. Yukarıdaki âyetler, âhirette de göklerin ve yerin bulunacağını

302. Nebe, 78/38.

303. Nebe, 78/38.

304. Enbiyâ, 21/100.

305. Mülk, 67/7.

ifâde eder. Nitekim, **“İşte o gün yer, başka yere ve gökler başka göklerle dönüştürülür.”**³⁰⁶ âyeti, o gün değişik nitelikte yerin ve göklerin buluna-
cağını gösterir. Buna göre, bugünkü yer ve göklerin yok olacağı, âhirete âit
yer ve göklerin oluşacağı anlamı akla gelir. Nitekim Kur'ân'ın genel ifâdele-
rinde, kıyâmet koparken dağların pamuk gibi atılacağı, güneşin ve ayın ka-
rarıp dağılacağı anlatılır. Bu durum güneş sisteminin dağılacağını gösterir.
Ancak güneş sisteminin dağılması, bütün kâinatın yok olması anlamına gel-
mez. Nitekim bizim tasavvurumuzun çok üstünde yıldızlar âlemi, samanyol-
ları, yıldızlar arası mesâfeler için kullanılan ışık yılları, bizim güneş sistemimiz
gibi milyarca sistemi anlatır. Astronomi biliminin tespiti göre evrende ye-
ni oluşmaya başlamış güneş sistemleri olduğu gibi, nice yıldızların ve güneş
sistemlerinin kıyâmeti kopmuş olabilir! Bütün bunların mahiyetini Allah bilir.

Bâzı kişiler, “Gökler ve yer durdukça ateştedirler.” âyetine dayanarak,
âhiret azâbının sürekli olmayıp geçici olduğunu söylemişlerdir. Yer ve gök-
ler geçici olunca, azâbın süresinin de geçici olması akla gelir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, bütün insanları ve cinleri
bir araya toplayacağı gün: ‘Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan ço-
ğunu baştan çıkardınız!’ (denir). Onların insanlardan olan dostla-
rı da: ‘Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin
sürenin sonuna ulaştık.’ derler. (Allah) der ki: ‘Sizin durağınız ateş-
tir. Allâh’ın dileyip (affetmesi) dışında, orada sürekli kalacaksınız!’
Çünkü Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir.”**³⁰⁷ **“O,
Arş’ın sahibidir, şâni pek yücedir. Dilediğini yapandır!”**³⁰⁸

**“Orada kendilerine hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve oradan
çıkarılacak da değillerdir.”**³⁰⁹

Hadiste şöyle buyrulur: “Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehen-
neme girdikten sonra ölüm onların huzûruna getirilerek, ölümü tanıyıp ta-
nımadıkları sorulur. Onlar: Tanıdık derler. Sonra ölüm ilkesi yok edilir ve
şöyle denir: Ey cennet ehli! Cennette ebediyyen kalacaksınız, artık ölüm
yok. Ey cehennem ehli! Cehennemde ebediyyen kalacaksınız, artık ölüm
yok. Bu açıklamalardan sonra Allâh’ın Rasûlü şu âyeti okumuş: **“Hükümün
verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar**

306. İbrâhim, 14/48.

307. En'âm, 6/128.

308. Mâide, 5/15-16.

309. Hicr, 15/48.

hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmıyorlar.³¹⁰ ve eliyle işaret ederek şöyle buyurmuştur: ‘Dünya ehli dünya gafletindedir.’³¹¹

Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre, günahkâr (âsî) mü'min, cehennemden çıkacak, kâfir ise orada ebedî olarak kalacaktır. Ancak 107. âyetteki istisnâ, bu azâbın Allâh'ın dilediği kadar olacağını, o dileyince son bula çağını belirtmektedir. ***“Kötülüğün cezası, onun benzeri bir kötülüktür.”***³¹² âyeti, cezânın işlenen suç kadar olmasını gerektirir. Fazlası zulüm olur. Allah ise zulümden uzaktır. ***“Orada çağlar boyu kalacaklardır.”***³¹³ âyeti, suçluların, suç derecelerine göre cehennemde kalacaklarını ifâde eder.

Diğer yandan, Hz. Ömer, Abdullah bin Mes'ud, Ebû Saîd el-Hûdrî, Ebû Hüreyre, Şa'bî ve İbrahim en-Nehaî gibi sahâbe ve tâbiîlerden, cehennem azâbının geçici olduğu görüşü nakledilmiştir.³¹⁴

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْذُubُ هَؤُلَاءِ ۖ مَا يَعْذُubُونَ إِلَّا كَمَا يَعْذُubُ آبَاؤُهُمْ
مِّن قَبْلُ ۖ وَإِنَّا لَمُوفُّوهُمْ نَصِيبُهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ۖ ﴿١٠٩﴾

109- Artık onların taptıklarının boş şeyler olduğu konusunda herhangi bir şüphen olmasın. Daha önce ataları nasıl tapıyorlarsa bunlar da ancak öyle tapıyorlar. Biz de onların hak ettiklerini elbette kendilerine eksiksiz ödeyeceğiz.

109. âyette, müşriklerin taptıkları putların boş şeyler olduğu, atalarının taptığı gibi onların izinden gittikleri, hak ettikleri cezânın kendilerine verileceği belirtiliyor.

İlgili âyette şöyle buyrulur: ***“Onlara: ‘Allâh'ın indirdiğine uyun!’ denildiğinde: ‘Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.’ dediler. Ama ya ataları bir şey akıl edememiş ve doğru yolu da bulamamışlarsa?”***³¹⁵

310. Meryem, 19/39.

311. Buhârî, Tefsir, 19/1; Müslim, Cennet, 40.

312. Şûrâ, 42/40.

313. Nebe, 78/23.

314. Geniş bilgi için bk. S. Ateş, Çağdaş, IV, 331-338; Diyânet, Komisyon, age, III, 192.

315. Bakara, 2/170.

﴿ BÂB 10 ﴾

TEVRAT HAKKINDA GÖRÜŞ AYRILIĞI, DOĞRULUK, NAMAZIN FAYDASI, SABIR, HELÂKİ HAK ETME, TEK ÜMMET, GERÇEK BİLGİ, KISSA, TEVEKKÜL

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ ۖ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۖ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكِّ مِنْهُ مُرِيبٌ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوفِينَهُمْ
رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ
تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ
لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ ۖ إِنَّ
الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ ۖ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ۖ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ
اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ
أُولُوا بَقِيَّةَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۖ
وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ
رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ
لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً ۖ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ۖ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ
رَبُّكَ ۖ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نَبِّئْتُ
بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾
وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَى مَكَاتَتِكُمْ ۖ إِنَّا عَامِلُونَ ۖ ﴿١٢١﴾

وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالِيهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

- 110- Andolsun Biz Mûsâ'ya Kitab'ı verdik. Ancak onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü. Eğer Rabbin tarafından daha önce geçmiş bir söz olmasaydı, işleri bitirilmiş olurdu! Gerçekten onlar, bunun hakkında derin bir şüphe içindedirler.
- 111- Rabbin onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir. Çünkü O, onların yapmakta olduklarından haberdardır.
- 112- Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar). Sakın aşırı gitmeyin! Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmektedir!
- 113- Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz.
- 114- Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz ki yapılan iyilikler kötülükleri yok eder. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.
- 115- Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.
- 116- Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve fazîletli kişiler olsaydı! Ama içlerinden kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.
- 117- Senin Rabbin, halkı iyi olduğu hâlde, haksızlıkla memleketleri helâk etmez.
- 118- Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat onların anlaşmazlıkları yine de sürüp giderdi.
- 119- Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnâdır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Böylece Rabbinin: "Ben,

**cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!”
sözü yerini bulmuş olacaktır.**

120- Biz peygamberlerin haberlerinden, seni tatmin edecek ve içinde tereddüt bırakmayacak her şeyi sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

121- İmân etmeyenlere de ki: “Bize karşı elinizden geleni yapın; biz de yapmaktayız!”

122- “Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!”

123- Göklerin ve yerin sırları Allâh'ın elindedir. Bütün işler O'na döner. Artık O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan. Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.

110-111. âyetlerde, eğer Allah Teâlâ kâfirlere bu dünyada fırsat vereceği, rahmetinin gazabına üstün geleceği sözünü ezelde vermiş olmasaydı, bu görüş ayrılığına düşenlere cezâlarının hemen verilip işin bitirileceği vurgulanıyor. Ancak bunların karşılığı zamanı gelince verilecektir. Çünkü Allah her şeyden haberdardır. İlk âyetin benzeri Fussilet, 41/45. âyetinde tekrarlanır. Allâh'ın insanlık âlemine verdiği söz; dünyanın bir imtihan yeri olması ve dünyada yapılanların karşılığının âhirette verileceği sözüdür. Kimi zaman cezâ ve mükâfatın dünyada da karşılığı verilebilir. Fakat çoğu zaman ameller meleklerin kaydettiği şekliyle insanın karşısına kıyâmet günü çıkacaktır. Âyette buna işaret edilir.

Yahudilere görüş ayrılığına düştükleri hâlde bir fırsat verilmiş olduğu aşağıdaki âyetle şöyle belirtilir: **“Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, ancak aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden, belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra, kitaba vâris kılanlar da, Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler.”**³¹⁶

Allah Teâlâ'nın her şeyi bildiği bir âyetle şöyle belirtilir: **“Hiç yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.”**³¹⁷

316. Şûrâ, 42/14.

317. Mülk, 67/14.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
 ﴿١١٢﴾ وَلَا تَزْكُتُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ
 اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

112- Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar). Sakın aşırı gitmeyin! Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmektedir!

113- Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz.

112-113. âyetlere göre, Hz. Peygamber'den ve onun ümmetinden uymaları istenen hususları şu şekilde ifâde edebiliriz:

a) Dosdoğru olmak yani dosdoğru yol üzerinde bulunmak. Benzer bir âyetle şöyle buyrulur: **“İşte bunun için sen çağrını yap ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Onların tutkularına uyma ve de ki: “Ben, Allâh'ın indirdiği her kitaba imân ettim ve aranızda adâleti gerçekleştirmekle emrolundum.”**³¹⁸

Dosdoğru yol üzerinde olanlar, kendilerine nîmet verilenler; peygamberler, sıddıklar, şehitler, sâlihler ve onların yolunda gidenlerdir. Bunlar aşağıdaki âyetle şöyle sıralanmıştır: **“Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itaat ederse işte onlar, Allâh'ın kendilerine nîmet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştır!”**³¹⁹ Hadislerde, gazaba uğramışların Yahudiler, sapmışların ise Hristiyanlar olduğu nakledilmiştir.³²⁰

İbn-i Abbâs'tan rivâyete göre, Nebî ﷺ, “Hûd sûresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı.”³²¹ buyurmuştur. Bâzı rivâyetlerde, “Hûd sûresi beni ihtiyarlattı.” şeklindedir. İbn-i Abbâs şöyle der: “Rasûlullah ﷺ için, Kur'ân'da, anlamı bu âyetten daha ağır bir âyet inmemiştir.” Ancak Peygamber'e olan bu emrin, dolaylı olarak ümmetini de kapsadığında şüphe yoktur.

b) Aşırı gitmemek. Aşırılık yapılmaması gereken bâzı konular Kur'ân'da zikredilmiştir. **“Size, rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından**

318. Sûrâ, 42/15.

319. Nisâ, 4/69.

320. Tirmizî, Tefsir, 1; Mâide, 5/60, 77.

321. Tirmizî, Tefsir, 56/6.

yyiyn, ama bu konuda taşkınlık yapmayın, sonra üzerinize gazabım iner; her kimin üzerine de gazabım inerse, gerçekten o, uçuruma yuvarlanır!”³²²

“Göğ e gelince, onu Allah yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adâletle yapın ve eksik tartmayın.”³²³ “Yiyiniz içiniz, fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”³²⁴ “Size karşı savaşınlara karşı siz de Allah yolunda çarpışın; ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.”³²⁵

“İşte bunlar Allâh'ın belirlemiş olduğı sınırlardır; sakın bunları aşmayın! Her kim Allâh'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zâlimlerdir.”³²⁶

c) Zâlimlere meyletmemek. Zâlim; zulmeden, haksızlık yapan, gerek dosdoğru yolda gitmemek sûretiyle kendine, gerek başkalarına karşı adâlet ölçüleri dışında aşırı giden kimsedir. Bu gibi kimselerin izinden gitmek, onları dost edinmek ve desteklemek bir yana, onlara gönülden meyletmek bile yasaklanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dedik ki: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) birlikte cennette oturun; orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz.”³²⁷ “Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: ‘Ben seni insanlara önder yapacağım.’ demişti. ‘Soyumdan da (önderler yap!)’ deyince, Rabbi ona, ‘Benim sözüm zâlimlere ulaşmaz.’ dedi.”³²⁸**

“Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola ulaştırmaz.”³²⁹ “Allah zâlimleri sevmez.”³³⁰ “Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim kim olabilir? Hiç şüphe yok ki, zâlimler kurtuluşa ermezler!”³³¹

d) Allâh'ı gerçek dost edinmek. Velî; velâyet hakkına sahip olan kimse, dost, arkadaş, yardımcı, koruyucu anlamlarına gelir. Kişinin velîsinin Allah

322. Tâhâ, 20/81.

323. Rahmân, 55/7-9.

324. A'râf, 7/31.

325. Bakara, 2/190.

326. Bakara, 2/229.

327. Bakara, 2/35.

328. Bakara, 2/124.

329. Âl-i İmrân, 3/86. Bk. Bakara, 2/258; En'âm, 6/144.

330. Âl-i İmrân, 3/57, 140.

331. En'âm, 6/21; A'râf, 7/37; Yûnus, 10/17.

Teâlâ olması en büyük güvencedir. Nitekim o yüce yaratıcı ile iletişim, O'nu anmakla başlar, arkasından sabır ve namaz kılmakla O'nun yardımına kavuşulacağı umulur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Beni anın, Ben de sizi anayım; Bana şükredin, Bana karşı nankörlük etmeyin! Ey îmân edenler! Sabır ve namazla Benden yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.”**³³²

“Bilin ki, samimî kulluk ve itaat yalnız Allâh’adır. O’nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler: ‘Biz onlara yalnız bizi Allâh’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.’ derler.”³³³ **“Onların, Allah’tan başka, kendilerine yardım edecek hiçbir dostları da yoktur. Allah kimi sapıtırsa, onun için artık bir çıkış yolu yoktur.”**³³⁴ **“Size azap gelip çatmadan önce, Rabbinize yönelin ve kendinizi O’na teslim edin; çünkü azap geldikten sonra, size yardım edilmez!”**³³⁵

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ ط إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ ط ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾

114- Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz ki yapılan iyilikler kötülükleri yok eder. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

114. âyet Medîne’de inmiş olup, âyette belirtilen gündüzün iki ucu, güneşin doğma ve batma zamanıdır. Geceye yakın zamanlar ise, akşam namazından sonra kılınan yatsı namazının vakti ile sabah namazından önce kılınan Teheccüd namazının vaktidir. Âyet sabah, akşam ve yatsı namazlarını kapsamaktadır.

İbn-i Kesir âyetin, Mîraç gecesinden yani beş vakit namazın farz kılınmasından önce inmiş olabileceği ihtimalini belirtir. Çünkü o zamana kadar yalnız sabah, akşam ve gece namazı vardı. Sonra ümmet hakkında gece

332. Bakara, 2/152-153.

333. Zümer, 39/3.

334. Şûrâ, 42/46.

335. Câsiye, 45/19.

namazı serbest bırakıldı, Peygamber'in kendisi hakkında ise farz devam etti.³³⁶ Çünkü teheccüd namazı kılmak yalnız Hz. Peygamber'e emredilmiştir.³³⁷

Âyetteki "hasenât"ın tekili "hasene"; iyilik, güzellik, sevindirici nîmet ve sevap demektir. Beş vakit namaz bu niteliktedir. "Seyyîât"ın tekili "seyyie", mâsiyeti istemektir. "Zünüb" ve tekili "zenb" ise tâatleri bırakmakla meydana gelen "günah"ı ifâde eder.

Hadislerde şöyle buyrulur: "Büyük günah işlenmediği sürece, beş vakit namaz ile cuma namazı, diğer cumaya, bayram namazı diğer bayram namazına kadar, arada işlenen günahlara kefârettir."³³⁸

"Sizden birisinin kapısı önünden bir nehir geçse, günde beş kere yıkansa kir kalır mı? "Hayır" dediler. İşte beş vakit namaz da böyledir. Suyun kirleri temizlediği gibi günahları temizler."³³⁹

Abdullah bin Mes'ud ؓ'ten şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir kadınla zinâ dışında olanları yapan bir adam, Hz. Peygamber'e gelerek bunun kefâretini sordu. Arkasından Allah Teâlâ, **"Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) yok eder."**³⁴⁰ âyetini indirdi. Bu kişi dedi ki: Bu yalnız benim için mi? Rasûlullah buyurdu: Ümmetimden bu gibi günahları işleyen kim-seler için."³⁴¹

Huzeyfe ؓ'ten rivâyete göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Bir kim-senin ailesi, mâlî, çocukları ve komşusu ile ilgili fitnesine; namazı, orucu, sadakası, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkeri kefâret olur."³⁴²

Abdullah bin Abbâs ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ, bir kudsî hadiste şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ iyilik ve kötülükleri takdir edip yazdıktan sonra, bunların iyi ve kötü oluşuyla ilgili uygulamayı şöyle açıkladı: Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Allah bunu kendisi için yapılmış bir iyilik olarak yazar. Bir iyilik yapmak için niyet edip bunu yerine getirirse, Allah o iyiliği ona on mislinden başlayıp yedi yüz katına kadar, hatta kat kat fazlasıyla yazar. Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse Allah bunu tam bir iyilik olarak yazar. Şayet insan bir kötülük

336. İbn Kesîr, Tefsir, II, 463.

337. Bk. İsrâ, 17/79; Müzzemmil, 73/1-4.

338. Müslim, Tahâre, 14, 16; Tirmizî, Mevâkît, 46; İbn Mâce, Tahâre, 79, 106.

339. Buhârî, Mevâkît, 6; Müslim, Mesâcid, 283.

340. Hûd, 11/114.

341. Buhârî, Mevâkît, 4, Tefsir, Hûd, 11/6; Ahmed b. Hanbel, I, 386.

342. Buhârî, Mevâkît, 4.

yapmak ister, sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o kötülüğü sadece bir günah olarak yazar.”³⁴³

Elmalılı merhum bu konuda şu tespiti yapar: “Her namaz bir hasenedir, beş vakit ise hasenâttır. Hasenâta devam edildikçe seyyiât, yani kötülükler silinir gider, işte bu kesindir. Buna göre beş vakit namaza devam edildikçe arada insanlık icbâi işlenen bâzı seyyiât da silinir. Beş vakit namaz, arada meydana gelebilecek küçük günahlara kefâret olur. Nitekim bir hadîs-i şerîfte de vârid olmuştur ki, “Büyük günahlardan uzak durulduğu sürece, beş vakit namaz diğer namaza kadar, arada işlenenlere kefârettir.”³⁴⁴

Başka bir âyette, **“Şüphesiz ki namaz, çirkin ve kötü şeylerden uzak tutar.”**³⁴⁵ buyurulduğundan, namaza devam edildikçe, genellikle namaz kılan kişide kötülüklerle ve günahlara karşı nefret duygusu gelişir. Böylece namaz insanları büyük günahlardan da uzaklaştırmaya, şayet alıştığı şeyler varsa onda pişmanlık uyandırıp tevbeye de sebep olur.”³⁴⁶

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

115- Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.

116- Keşke sizden önceki nesillerin içinde, veryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve fazîletli kişiler olsaydı! Ama içlerinden kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.

115-116. âyetlerde, mü'minlerin sabırlı olması, Allâh'ın işini iyi yapanların emeğini zâyî etmeyeceği, insanları kötülükten men edecek fazîletli kişilere ihtiyaç olduğu, fakat bunların sayısının az olduğu, insanların çoğunun dünya zevk ve refahının peşine düştüğü vurgulanır.

343. Buhârî, Rikâk, 31; Müslim, İman, 207.

344. Müslim, Tahâre, 16; A. b. Hanbel, II, 359, 400, 414.

345. Ankebût, 29/45.

346. Elmalılı, age, V, 20.

Bu âyetlerde uyulması istenen hususları şöylece ifâde edebiliriz:

a) Mü'minlerin sabra teşvik edilmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”**³⁴⁷ **“O hâlde sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allâh'ın yardımı iledir. Onlar için üzülmeye, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”**³⁴⁸

“Şimdi sen sabret. Çünkü Allâh'ın vaadi gerçektir. Sakın îmânı sağlam olmayanlar seni gevşekliğe sevk etmesinler!”³⁴⁹ **“Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Dâvud'u hatırla! Çünkü o tesbih ve zikirle Bize yönelmişti.”**³⁵⁰

b) İşlerini iyi ve güzel yapanların karşılığını tam olarak alacaklarının bildirilmesi. **“Şüphesiz ki Allah güzel iş yapanların mükâfatını zâyî etmez.”**³⁵¹ **“Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyilik yapanların mükâfatını zâyî etmeyiz.”**³⁵²

“Ama îmân edip, iyi işler yapanlara gelince; şüphesiz ki Biz güzel iş yapanların ecrini zâyî etmeyiz.”³⁵³

c) Önceki nesillerde kötülüklere engel olmak için gayret edenlerin az olduğu ve zâlimlerin dünya refahına aldanarak yoldan çıkmaları.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten vazgeçirmeye çalışan bir topluluk bulunsun! İşte bunlar, kurtuluşa erenlerdir.”**³⁵⁴ **“Zâhit ve âlimlerinin onları yalan sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? İşleyip durdukları ne kötüdür!”**³⁵⁵

“Onlar, işledikleri kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!”³⁵⁶

347. Yûnus, 10/109.

348. Nahl, 16/127.

349. Rûm, 30/60.

350. Sâd, 38/17. Bk. Mü'min, 40/55, 77; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; İnsân, 76/24; Müzzemmil, 73/10.

351. Tevbe, 9/120. Bk. Yûsuf, 12/90.

352. Yûsuf, 12/56.

353. Kehf, 18/30.

354. Âl-i İmrân, 3/104.

355. Mâide, 5/63.

356. Mâide, 5/79.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقَرْيَ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

117- Senin Rabbin, halkı iyi olduğu hâlde, haksızlıkla memleketleri helâk etmez.

117. âyete göre, Allah, bir ülke içinde, toplumun ıslahı için çalışan kimseler oldukça, onları yok etmez. Nitekim Allâh'ın elçisi: “İçimizde sâlih kişiler varken de helâk olur muyuz?” sorusuna, “Evet, ama çirkin işler çoğalırsa bu müstesnâdır.” diye cevap vermiştir.³⁵⁷

Yani, bir beldenin gerek idâre eden ve gerek edilen halkı, zulme ve bozgunculuğa meydan vermeyen sâlih ve ıslahatçı kimseler iken, Allah herhangi bir zulüm ile o beldeyi helâk etmez. Allâh'ın kendisi zâlim olmaktan münezzeh olduğu gibi, toplumda iyiliği ve ıslahatı sürdürenler olduğu sürece zaten zulmetme niyetinde olanlar da zulüm ve haksızlık için fırsat bulamaz. Buna göre sâlih olmak yeterli olmaz, ayrıca ıslah edici olmak da gerekir.

Âyetlerde şöyle buyrulur: “**Ey îmân edenler, size düşen kendinizi düzeltmektir, siz doğru yolda olduğunuz sürece yolunu şaşırmışlar size zarar veremezler.**”,³⁵⁸ “**Öyle bir fitneden korkun ki, içinizden yalnızca zulüm yapanlara dokunmakla kalmaz...**”³⁵⁹

“**Bunun sebebi, Rabbinin, bir memleket halkını gaflette oldukları bir hâlde, haksız yere helâk etmeyişidir.**”,³⁶⁰ “**Rabbin memleketlerin ana merkezine, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe onları helâk etmiş değildir. Biz o memleketleri, halkı zâlim olmadıkça helâk edecek değildik.**”³⁶¹

Bu son âyet gafletin anlamını açıkladığı gibi, ıslahatın karşıtının da zulüm ve haksızlık yapılması demek olduğunu ortaya koyar.³⁶²

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾

118- Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat onların anlaşmazlıkları yine de sürüp giderdi.

357. Buhârî, Fiten, 4, 28; Müslim, Fiten, 1, 2. Ayrıca bk. Mâide, 5/105; Enfâl, 8/25; En'âm, 6/131.

358. Mâide, 5/105.

359. Enfâl, 8/25.

360. En'âm, 6/131.

361. Kasas, 28/59.

362. Bk. Elmalılı, age, V, 23.

118. âyetteki ilâhî mesajda, tek tip insan modeli yerine düşünen, fikir üreten, sürekli gelişme içinde bulunan insan tipi esas alınmıştır. Ancak bütün bu farklılıklar içinde temel ilke “İnsanların Allah katında en şerefli O’ndan en çok sakınan kimselerdir.” cümlesinde toplanmıştır.³⁶³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah dileyseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Ama Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidâyet verir. Şüphesiz ki bütün yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız!”**³⁶⁴ **“Allah dileyseydi onları bir tek ümmet yapardı. Fakat O, yalnız dilediğini rahmetinin içine alır. Zâlimler için (âhirette) ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.”**³⁶⁵

“(Başlangıçta) insanlar tek bir ümmetti. Sonra görüş ayrılığına düştüler de Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi. Görüş ayrılığına düştükleri konularda, insanlar arasında hüküm vermeleri için, onlarla birlikte hak yolu gösteren Kitab’ı da indirdi.”³⁶⁶

“Andolsun ki Biz İsrâiloğulları’nı iyi bir yere yerleştirmiş ve onlara güzel rızıklar vermiştik. Bundan sonra, onlar kendilerine ilim gelinceye kadar görüş ayrılığına düşmediler. Ama Rabbin, kıyâmet günü, görüş ayrılığına düştükleri konularda, aralarında hüküm verecektir.”³⁶⁷

إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ ۖ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

119- Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnâdır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Böylece Rabbinin: “Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!” sözü yerini bulmuş olacaktır.

119. âyete göre, dünyada Allâh’ın merhamet ettiği kimseler anlaşmazlığa düşmez ve fitratına uygun davranır. Çünkü insanın yaratılışındaki asıl

363. Bk. Hucurât, 49/13.

364. Nahl, 16/93.

365. Sûrâ, 42/8.

366. Bakara, 2/213.

367. Yûnus, 10/93.

amaç, onların rahmete erişmesi ve sâlih ameller işleyenlerin ödüllendirilmesi, kötü amel işleyenlerin de cehennemle cezâlandırılmasıdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’ın verdiği gerçek söze göre, hepinizin dönüşü ancak O’nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, iyi amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!”**³⁶⁸ **“Hanginizin daha iyi iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur.”**³⁶⁹

Kötü amel işleyenlerin cezâsı ile ilgili âyetlerde de şöyle buyrulur: **“Allah (şeytana hitâb ederek) dedi ki: “Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Onlardan her kim sana uyarırsa, cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!”**³⁷⁰

“Eğer Biz dilemiş olsaydık herkese hidâyet verirdik. Fakat benim: ‘Elbette cehennemi cinlerden ve insanlardan dolduracağım!’ şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir.”³⁷¹ **“O gün cehenneme: ‘Doldun mu?’ deriz. O da: ‘Daha var mı?’ der.”**³⁷²

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ ۚ وَجَاءَكَ
فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- Biz peygamberlerin haberlerinden, seni tatmin edecek ve içinde tereddüt bırakmayacak her şeyi sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü’minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

120. âyete göre, peygamber kıssalarından, bunları okuyup anlayacak ve hikmetini kavrayacak olanların kalbini güçlendirecek olanları Kur’ân’da anlatılmıştır. Bu sûrede gerçeğin bilgisi, bir öğüt ve ibret bulunduğu vurgulanmıştır.

368. Yûnus, 10/4.

369. Mülk, 67/2.

370. A’râf, 7/18.

371. Secde, 32/13.

372. Kâf, 50/30.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz.”**³⁷³

“Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen, daha önce bunlardan habersiz idin.”³⁷⁴ **“Biz onların başlarından geçeni sana gerçeğe uygun olarak anlatacağız.”**³⁷⁵

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ ۖ اِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾
وَانْتَظِرُوا ۚ اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

121- İmân etmeyenlere de ki: “Bize karşı elinizden geleni yapın; biz de yapmaktayız!”

122- “Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!”

121-122. âyetlerde, tebliğ edilmesine rağmen îmân etmeyen topluma, dinde zorlama olmadığı için peygamberin son söz olarak, “elinizden geleni yapın, biz de elimizden geleni yapacağız; bekleyin, biz de bekleyeceğiz.” diyerek, onlar karşısında dik durması öğütleniyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Yakında yurdun sonunun kimin lehine olacağını bileceksiniz! Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa eremezler.”**³⁷⁶

“Onlar îmân etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği bâzı alâmetlerin gelmesini mi? Ancak daha önce îmân etmemiş veya îmân ettiği hâlde îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye, Rabbinin bâzı alâmetlerinin geldiği gün, îmân etmesi bir fayda vermez. De ki, “Bekleyin bakalım, şüphesiz biz de beklemekteyiz!”³⁷⁷

373. A'râf, 7/101.

374. Yûsuf, 12/3.

375. Kehf, 18/13. Bk. Tâhâ, 20/99.

376. En'âm, 6/135.

377. En'âm, 6/158.

وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ط وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123- Göklerin ve yerin sırları Allâh'ın elindedir. Bütün işler O'na döner. Artık O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan. Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.

123. âyet, sûrenin son âyeti olup, sonuç bölümü gibidir. Şu hususlara dikkat çekilir:

Göklerin ve yerin gayb bilgisinin yalnız Allâh'ın elinde olması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin gaybı Allâh'a âittir. Kıyâmetin kopması göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibârettir. Şüphesiz Allah her şeyde kâdirdir.”**³⁷⁸

“De ki: Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Çünkü göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na âittir. O'nun görmesi ve işitmesi ne güzeldir!”³⁷⁹

“Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allâh'ın ve meleklerin gelmesini mi bekliyorlar? Hâlbuki iş bitirilmiştir. Çünkü bütün işler yalnızca Allâh'a döndürülür.”³⁸⁰ **“Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”**³⁸¹

Böylece Allah Teâlâ'nın bütün kâinatı yaratıp, ona tam olarak hâkim olduğu, sonunda her şeyin kendisine döneceği, bu sebeple O'na güvenip dayanmak gerektiği, çünkü O'nun her şeyden haberdar olduğu vurgulanarak Hûd sûresi sona eriyor.

378. Nahl, 16/77.

379. Kehf, 18/26.

380. Bakara, 2/210.

381. Bakara, 2/140.